

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA LETAİFNAME
(1837 – 1928)

Nuray ASAN

Doktora Tezi

Ankara, 2017

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA LETAİFNAME

(1837 – 1928)

Nuray ASAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Nuray Asan tarafından hazırlanan "Yeni Türk Edebiyatında Letaifnâme (1837-1928)" başlıklı bu çalışma, 21 Haziran 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nesrin TAĞIZADE KARACA (Başkan)

Doç. Dr. G. Gonca GÖKALP ALPASLAN (Danışman)

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

Yrd. Doç. Dr. Ümmühan TOPÇU

Yrd. Doç. Dr. Serdar ODAÇLI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

21.06.2017

Nuray ASAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- Tezimin 21.06.2020 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin ..... tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

21/06/2017

Nuray ASAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. G. Gonca GÖKALP ALPASLAN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Nuray ASAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmalarının ne kadar emek ve çaba gerektirdiğini, tez çalışmasını gerçekleştiren kişi kadar, tezin oluşmasını sağlayan ve oluşmasına tanık olan kişiler de bilir. Yoğun bir emek sonucunda ortaya çıkan bu çalışmaya destek olan kişilere teşekkür etmek, her ne kadar gönül borcumu yerine getirirse de desteklerinin karşılığını asla veremeyecektir.

Lisans yolculuğumdan başlamak üzere, yüksek lisans ve doktora süreçlerime tanık olup akademik geleceğime yön veren, şehir dışında olmama rağmen benden umutlarını kesmeyip bana şans tanıyan ve her koşulda beni destekleyip tam anlamıyla yanımda olan çok değerli hocalarım Doç. Dr. Gonca GÖKALP ALPASLAN ile Prof. Dr. Dilek YALÇIN ÇELİK'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Onların emeklerinin karşılığını vermem çok zor.

Doktora dersleriyle birikimimi zenginleştiren sevgili hocalarım Prof. Dr. Âbide DOĞAN ile Yard. Doç. Dr. Serdar ODACI'ya çok teşekkür ederim. Onların desteği olmadan doktora programını tamamlamam mümkün olmayacaktı. Serdar Hoca'mın dikkati olmasaydı, tezin tamamlanması bir hayal olabilirdi.

Tez konumu belirlememe yardım eden, bilgi ve tecrübesiyle yolumu aydınlatan ve sabrını esirgemeyen sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Gonca GÖKALP ALPASLAN'ın hakkını bir teşekkürle ödemem imkânsız. Bana olan inancını hiçbir zaman kaybetmedi ve zorlu konularla başa çıkacağıma inanarak her zaman bana güvendi. Düşünceleriyle, kaynaklarıyla, eserleriyle ufkumu genişletti ve yorulduğum, tükenmişim noktada yeniden ayağa kalkmamı sağladı. Teşekkür ederim.

Tez yolculuğunu birlikte sürdürdüğüm sevgili arkadaşlarım Sezgi BALCI KANBUR ile Aydan ENER SU'ya destekleri ve yardımları için teşekkür ederim.

İngilizce kaynak kullanımı ve akademik yazı konusunda sağladığı destek ve özveri için değerli dostum Berna HEPAĞIR'a teşekkür ederim.

Yardıma ihtiyaç duyduğum her anda yanımda olduğu için yeğenim Uğur AKBAŞ'a çok teşekkür ederim.

Son olarak sevgili annem Kibar ASAN'ın desteği ve sabrı olmasaydı, tezi bitirmem nasıl mümkün olurdu, bilmiyorum. Elinden gelen her şeyi yaptığı için gönülden teşekkür ederim.

Nuray ASAN

Haziran 2017, İzmir

ÖZET

ASAN, Nuray. *Yeni Türk Edebiyatında Letaifname (1837-1928)*, Doktora Tezi, Ankara, 2017.

“Yeni Türk Edebiyatında Letaifname (1837-1928)” başlıklı bu tezde, bugün mizahi fıkra olarak adlandırılan, 1837-1928 yılları arasında letaifname türünde verilmiş örneklerin tarihsel perspektifle ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, metinlerin modern mizah kuramlarına göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanmış letaifnameler okunup gün ışığına çıkarılmış, yapısal olarak değerlendirilmiş ve bu sayede XIX. yüzyılın yazılı kültüründe gülmece anlayışı belirlenmeye çalışılmıştır.

Önsözde tezin amacı, sınırları ve kullanılan yöntemler belirlenmiş; Giriş bölümünde sözlü-yazılı kültür bağlamında mizah ve fıkra türü üzerinde durulmuş, XIX. yüzyıl mizah anlayışına ve tarihine yer verilerek letaifname türünün özellikleri saptanmıştır.

Tez, yedi ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 1837-1928 yıllarında yayımlanmış letaifnamelerin tanıtımı yapılmıştır. Letaifnamelerin kronolojik listesi şöyledir:

1837	<i>Letâif: Nasreddin Hoca Fıkraları</i>	Yazar: ?	İstanbul
1874	<i>Fırıldak</i>	M. H.	İstanbul
1874	<i>Letaif-i Hikâyat ve Garaib-i Rivayat</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul: Âsâr Matbaası
1879	<i>Letâif</i>	Mahmut Şatır	İstanbul
1881	<i>Gencine-i Letaif</i>	Faik Reşad	İstanbul
1881	<i>Bu Âdem</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Nevâdirü'z-zarâif</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Letaif-i Nasreddin</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Tebessüm yahut Güzel Eğlence</i>	Mahmud Şakir	İstanbul
1882	<i>Letaif</i>	Şemsettin Sami	İstanbul
1885	<i>Gel Keyfim Gel</i>	Ali Ulvi	İstanbul
1885	<i>Güzide-i Letaif</i>	H. Galib	İstanbul

1885	<i>Mültekatat-i Letaif</i>	Leskovikli Hayrettin Nedim	İstanbul
1885	<i>Letaif-i Âsar</i>	Mihri (Mihran Apikyan Efendi)	İstanbul
1886	<i>Letaif-i Fıkârat</i>	Ahmet Fehmi	İstanbul
1886	<i>Mektebe Müteallik Letâif</i>	Mehmed Tahir	İstanbul: Matbaa-i EbuZZiya
1887	<i>Letaif-i Hoca Nasreddin</i>	Seyyid Burhaneddin (Bahai)	İstanbul
1887	<i>Eğlence</i>	Ahmet Cemil	İstanbul
1887	<i>Hande</i>	M. Cemil	İstanbul
1888	<i>Hazine-i Letaif</i>	Mehmet Tefvik	İstanbul
1889	<i>Sefirler ve Şehbenderler</i>	Said Kemalpaşazade	İstanbul
	<i>(Kısm-ı Sani – Fıkârat ve Letaif)</i>		
1890	<i>Tuhfe-i Letaif</i>	Halit Ziya Uşaklıgil	İzmir
1892	<i>Zey-i Gencine-i Letaif</i>	Faik Reşat	İstanbul
1897	<i>Letaif-i Nadide</i>	Ali Muzaffer	İstanbul
1897	<i>Yeni Eğlenceler</i>	Ali Muzaffer	İstanbul
1898	<i>Mükemmel Hazine-i Letaif</i>	Mehmet Süleyman Avanzade	İstanbul: Kasbar Matbaası
1899	<i>Tuhaf Fıkralar</i>	Hammamizade İhsan	İstanbul
1901	<i>Gülünçlü Efsaneler</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1909	<i>Letaif-i Hoca Nasreddin</i>	Bahaî (Veled Çelebi İzbudak)	İstanbul
1909	<i>Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1910	<i>Gülünçlü Letaif-i Ramazan</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1910	<i>Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1912	<i>Külliyat-ı Letaif</i>	Faik Reşat	İstanbul
1916	<i>Letaif-i Halid</i>	Mehmet Halid	İstanbul
1916	<i>Alman Letaifi</i>	Mehmet Süleyman Avanzade	İstanbul
1921	<i>İncili Çavuş</i>	Süleyman Tefvik	İstanbul
1927	<i>Bekr-i Mustafa</i>	Himmetzade	İstanbul

İkinci bölümde latifeler, kaynaklarına göre incelenmiş ve sözlü kültürden gelen latifelerle çeviri ve uyarlama latifeler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde latifeler yapısal açıdan, dördüncü bölümde ise konularına göre ayrıntılı sınıflandırılıp incelenmiştir. Beşinci bölümde latifeler kişilere, altıncı bölümde mekâna ve zamana göre ele alınmıştır. Son bölümde ise latifeler mizah kuramlarına

göre incelendikten sonra, eski harfli Türkçeden Latin harfli Türkçeye aktarımı yapılan latifeler tablolandırılmış ve tezin alt başlıklarına göre ayrıntılı analiz edilmiştir.

1837-1928 yılları arasında yayımlanmış otuz yedi letaifname üzerinde yapılan çalışmada ulaşılan yargılar Sonuç bölümünde paylaşılmıştır. Buna göre, dönemin ihtiyaç alanları ya da gündemi letaifnamelerin içeriğinin belirlenmesinde ana noktayı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, XIX ve XX. yüzyıl letaifnameleri, fıkra seçiminde hem siyasi hem de kültürel yapıyı göz önünde bulundurarak ve mesaj kaygısı güderek oluşturulmuştur. Hem kültürel hareketliliğin hem de köklü değişimlerin yaşandığı bu dönemler, fıkra derlemelerinde mizahi boyutta ele alınır. Letaifnameler dönemin panoramasını çizmek adına büyük önem taşır.

Anahtar Sözcükler

XIX. yüzyıl, mizah, gülmece, letaif, letaifname, fıkra, mizah kuramları, Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, M.H., Mehmet Tefik, Mahmut Şatır, Faik Reşad, Mahmut Şakir, Şemsettin Sami, Ali Ulvi, H. Galib, Leskovikli Hayrettin Nedim, Mihri, Ahmet Fehmi, Mehmet Tahir, Bahai, Ahmet Cemil, M. Cemil, Said Kemalpaşazade, Halit Ziya Uşaklıgil, Ali Muzaffer, Mehmet Süleyman Avanzade, Hammamizade İhsan, Mehmet Hilmi, Mehmet Halit, Himmetzade

ABSTRACT

ASAN, Nuray. *Genre of Letaifname in Modern Turkish Literature (1837-1928)*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2017.

In this dissertation named "Genre of Letaifname in Modern Turkish Literature (1837-1928)", it is aimed to discuss the examples of letaifnames, today called humorous anecdotes, between the years 1837 and 1928 in a holistic and historical perspective and to assess the texts according to the modern humor theories. Correspondingly, anecdotes that have been published in the XIXth century and in the first quarter of the 20th century have been read and taken into daylight, structurally assessed and by this means the understanding of humor in the writing culture in XIXth century has been tried to be determined.

Aim of the dissertation, its limits and methods used have been identified in the Preface; humor and anecdote genre in the context of oral-writing culture has been dwelled upon in the Introduction; characteristics of letaifname genre have been determined by examining the history of the given years and the comprehension of humor in the XIXth century.

Dissertation is composed of seven main chapters. In the first chapter, letaifnames published between 1837-1928 have been introduced. Chronological list of the letaifnames are as follows:

1837	<i>Letâif: Nasreddin Hoca Fıkraları</i>	Author: ?	İstanbul
1874	<i>Fırıldak</i>	M. H.	İstanbul
1874	<i>Letaif-i Hikâyat ve Garaib-i Rivayat</i>	Mehmet Tevfik İstanbul: Âsâr Press	
1879	<i>Letâif</i>	Mahmut Şatır	İstanbul
1881	<i>Gencine-i Letaif</i>	Faik Reşad	İstanbul
1881	<i>Bu Âdem</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Nevâdirü'z-zarâif</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Letaif-i Nasreddin</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Tebessüm yahut Güzel Eğlence</i>	Mahmut Şakir	İstanbul
1882	<i>Letaif</i>	Şemsettin Sami	İstanbul
1885	<i>Gel Keyfim Gel</i>	Ali Ulvi	İstanbul
1885	<i>Güzide-i Letaif</i>	H. Galib	İstanbul

1885	<i>Mültekatat-i Letaif</i>	Leskovikli Hayrettin Nedim	İstanbul
1885	<i>Letaif-i Âsar</i>	Mihri (Mihran Apikyan Efendi)	İstanbul
1886	<i>Letaif-i Fıkârat</i>	Ahmet Fehmi	İstanbul
1886	<i>Mektebe Müteallik Letâif</i>	Mehmed Tahir	İstanbul: Ebuzziya Press
1887	<i>Letaif-i Hoca Nasreddin</i>	Seyyid Burhaneddin (Bahai)	İstanbul
1887	<i>Eğlence</i>	Ahmet Cemil	İstanbul
1887	<i>Hande</i>	M. Cemil	İstanbul
1888	<i>Hazine-i Letaif</i>	Mehmet Tefvik	İstanbul
1889	<i>Sefirler ve Şehbenderler</i>	Said Kemalpaşazade	İstanbul
	<i>(Kısm-ı Sani – Fıkârat ve Letaif)</i>		
1890	<i>Tuhfe-i Letaif</i>	Halit Ziya Uşaklıgil	İzmir
1892	<i>Zeyl-i Gencine-i Letaif</i>	Faik Reşat	İstanbul
1897	<i>Letaif-i Nadide</i>	Ali Muzaffer	İstanbul
1897	<i>Yeni Eğlenceler</i>	Ali Muzaffer	İstanbul
1898	<i>Mükemmel Hazine-i Letaif</i>	Mehmet Süleyman Avanzade	İstanbul: Kasbar Press
1899	<i>Tuhaf Fıkralar</i>	Hammamizade İhsan	İstanbul
1901	<i>Gülünçlü Efsaneler</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1909	<i>Letaif-i Hoca Nasreddin</i>	Bahaî (Veled Çelebi İzbudak)	İstanbul
1909	<i>Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1910	<i>Gülünçlü Letaif-i Ramazan</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1910	<i>Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1912	<i>Külliyat-ı Letaif</i>	Faik Reşat	İstanbul
1916	<i>Letaif-i Halid</i>	Mehmet Halid	İstanbul
1916	<i>Alman Letaifi</i>	Mehmet Süleyman Avanzade	İstanbul
1921	<i>İncili Çavuş</i>	Süleyman Tefvik	İstanbul
1927	<i>Bekr-i Mustafa</i>	Himmetzade	İstanbul

In chapter two, anecdotes have been examined according to their sources; anecdotes from the oral culture as well as the adapted and translated anecdotes have been discussed. Anecdotes have been studied structurally in chapter three and classified and studied in detail according to their themes in chapter four. In chapter five, anecdotes have been discussed according to people,

in chapter six, according to place and time. In the last chapter, after the examination of the anecdotes according to humor theories, anecdotes that have been transferred from old Turkish alphabet to Latin Turkish alphabet have been presented in a table and analyzed in detail consistent with the subtitles of the dissertation.

In this study, where, thirty seven letaifnames published between 1837 -1928 were examined, the attained opinions are mentioned in the Conclusion part. Accordingly, needs or agenda of the time period are the key points to identify the content of the letaifnames. Therefore, letaifnames of the XIX and XXth centuries are formed driven by considering not only political but also cultural structure and contained a message to the reader. These years when there was cultural mobility as well as some radical changes are discussed in a humorous manner in the anecdote compilations. Letaifnames play a significant role in portraying the panorama of the given time period.

Keywords

XIXth century, humor, humour, humorous story, comical writing, letaif, letaifname, joke, anecdote, humor theories, Nasreddin Hodja, Incili Çavuş, Bekri Mustafa, M.H., Mehmet Tevfik, Mahmut Şatır, Faik Reşad, Mahmut Şakir, Şemsettin Sami, Ali Ulvi, H. Galib, Leskovikli Hayrettin Nedim, Mihri, Ahmet Fehmi, Mehmet Tahir, Bahai, Ahmet Cemil, M. Cemil, Said Kemalpaşazade, Halit Ziya Uşaklıgil, Ali Muzaffer, Mehmet Süleyman Avanzade, Hammamizade İhsan, Mehmet Hilmi, Mehmet Halit, Himmetzade

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xvii
GİRİŞ: TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDE FIKRA VE LETAİF	1
1. BÖLÜM: 1837-1928 YILLARINDA YAYIMLANMIŞ LETAİFNAMELERİN TANITIMI	14
2. BÖLÜM: KAYNAKLARINA GÖRE LETAİF	35
2.1. Sözlü Kültürden Gelen Letaif	38
2.1.1. Nasreddin Hoca Latifeleri.....	39
2.1.2. İncili Çavuş Latifeleri.....	47
2.1.3. Bekri Mustafa Latifeleri.....	51
2.2. Çeviri ve Uyarlama Letaif	55
3. BÖLÜM: YAPISAL AÇIDAN LETAİF	63
3.1. Hacmine göre Letaif	63
3.1.1. Kısa Latifeler.....	65
3.1.2. Uzun Latifeler.....	67
4. BÖLÜM: KONULARINA GÖRE LETAİF	73
4.1. Meslek Letaifi	73

4.1.1. Öğretmen, Öğrenci ve Okul Latifeleri.....	74
4.1.2. Doktor, Hasta ve Eczacı Latifeleri.....	78
4.1.3. Hakim, Sanık ve Avukat Latifeleri.....	84
4.1.4. Yazar, Okur ve Matbaa Latifeleri.....	87
4.1.5. Asker ve Ordu Latifeleri.....	90
4.1.6. Sefir Latifeleri.....	93
4.1.7. Hizmetkâr, Cariye ve Köle Latifeleri.....	95
4.1.8. Sanatçı Latifeleri.....	101
4.1.9. Esnaf ve Banker Latifeleri.....	105
4.1.10. Seyyah ve Seyahat Latifeleri.....	110
4.1.11. Çeşitli Meslek Latifeleri.....	112
4.2. İnançlara Dair Letaif.....	117
4.2.1. İslamiyete Dair Letaif.....	118
4.2.2. Hristiyanlığa Dair Letaif.....	122
4.2.3. Diğer İnançlara Dair Letaif.....	125
4.2.4. Batıl İnançlara Dair Letaif.....	126
4.3. Toplumsal Yaşama ve İnsan İlişkilerine Dair Letaif.....	127
4.3.1. İktidar, Yönetim ve Siyaset Latifeleri.....	130
4.3.2. Irk, Millet ve Azınlık Latifeleri.....	137
4.3.3. Komşuluk ve Misafirlik Latifeleri.....	144
4.3.4. Kadın-Erkek İlişkileri, Evlilik, Cinsellik ve Aile Latifeleri....	150
4.3.5. Arkadaşlık Latifeleri.....	162
4.3.6. Tiyatro ve Eğlence Yaşamı Latifeleri.....	166
4.3.7. Para ve Ticaret Latifeleri.....	169
5. BÖLÜM: KİŞİLERE GÖRE LETAİF.....	175
5.1. Kişi Sayısına Göre Letaif.....	177

5.1.1. İki Kişilik Letaif.....	177
5.1.2. Üç Kişilik Letaif.....	179
5.1.3. Çok Kişili Letaif.....	183
5.2. Kadın Letaifi.....	186
5.3. Belirli Kimlikler Etrafında Dönen Letaif.....	195
5.4. Kusurlara Dair Letaif.....	208
5.4.1. Bedensel Kusurlara Dair Letaif.....	208
5.4.1.1. Şaşı ve Görme Engelli Latifeleri.....	208
5.4.1.2. Dil Kusurları ve Kekeme Latifeleri.....	210
5.4.1.3. Kambur / Bedensel Engel Latifeleri.....	212
5.4.2. Davranış Kusurlarına Dair Letaif.....	212
5.4.2.1. Kurnaz Latifeleri.....	213
5.4.2.2. Obur ve Açgözlü Latifeleri.....	215
5.4.2.3. Cimri Latifeleri.....	216
5.4.2.4. Hırsız ve Dolandırıcı Latifeleri.....	218
5.4.2.5. Yalancı Latifeleri.....	220
5.4.2.6. Kumarbaz Latifeleri.....	222
5.4.2.7. Mirasyedi Latifeleri.....	223
5.4.2.8. Sarhoş ve Esrarkeş Latifeleri.....	224
6. BÖLÜM: GEÇTİĞİ MEKÂNA VE ZAMANA GÖRE LETAİF.....	230
6.1. Coğrafyaya Göre Letaif.....	230
6.2. Zamana Göre Letaif.....	234
7. BÖLÜM: LETAİFNAMELERDEN HAREKETLE XIX. YÜZYILIN YAZILI GÜLMECE ANLAYIŞI.....	239
7.1. Mizah Kuramları Açısından Latifeler.....	252
7.1.1. Üstünlük Kuramına Göre Latifeler.....	254

7.1.2. Uyuşmazlık Kuramına Göre Latifeler.....	260
7.2. Latifelerin Analiz Tablosu.....	263
SONUÇ	358
KAYNAKÇA	367
EKLER	379
1. EK M.H. - Fırıldak	379
2. EK Mahmut Şatır – Letaif	385
3. EK Mahmut Şakir – Tebessüm yahut Güzel Eğlence.....	397
4. EK Şemsettin Sami – Letaif.....	409
5. EK Ali Ulvi – Gel Keyfim Gel.....	510
6. EK H. Galib – Güzide-i Letaif.....	513
7. EK Leskovikli Hayrettin Nedim – Mültekatat-i Letaif.....	522
8. EK Mihri – Letaif-i Âsâr.....	547
9. EK Ahmet Fehmi – Letaif-i Fıkârat.....	553
10. EK Mehmet Tahir – Mektebe Müteallik Letaif.....	558
11. EK Ahmet Cemil – Eğlence.....	569
12. EK M. Cemil – Hande.....	598
13. EK Said Kemalpaşazade – Sefirler ve Şehbenderler (Kısm-ı Sâni – Fıkârat ve Letaif).....	611
14. EK Ali Muzaffer – Letaif-i Nadide.....	614
15. EK Ali Muzaffer – Yeni Eğlenceler.....	653
16. EK Mehmet Süleyman Avanzade – Mükemmel Hazine-i Letaif.....	659
17. EK Hammamizade İhsan – Tuhaf Fıkralar.....	667
18. EK Mehmet Hilmi – Gülünçlü Efsaneler.....	674
19. EK Mehmet Hilmi – Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler.....	734
20. EK Mehmet Hilmi – Gülünçlü Letaif-i Ramazan.....	744

21. EK Mehmet Hilmi – Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi.....	755
22. EK Mehmet Halit – Letaif-i Halit.....	815
23. EK Mehmet Süleyman Avanzade – Alman Letaifi.....	822
24. EK Himmertzade – Bekr-i Mustafa.....	844
25. EK Orijinallik Raporu.....	857
26. EK Etik Kurul ya da Muafiyet İzni.....	859

ÖNSÖZ

Mizah ya da gülmece, geçmişten günümüze pek çok araştırmamanın konusu olmuş; mizahın kaynağı, kökeni, yapısı saptanmaya çalışılmış ve mizahı sistematize etmek için çaba gösterilmiştir. İlkel toplumlardan modern toplumlara evrilerek ulaşan mizahın, gülme eylemi ve eğlenceyle bağı üzerinde durulmuş ve toplumdan topluma neden ve nasıl değiştiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu süreçte, sözlü kültürde oluşan ve devam eden mizahi ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarımına ve bu aktarımda meydana gelen değişime dikkat çekilerek sözlü kültür ile yazılı kültür mizahı karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda, XIX. yüzyılda yayımlanmış mizah kitapları olan letaifnamelerin önem ve değerinin belirlenmesi için dönemin mizah anlayışına yaptığı katkı bağlamında ele alınması gerekli görülmüştür.

Letaifnameler, terimsel olarak divan edebiyatına ait görünmekle birlikte içerik olarak halk edebiyatına aittirler çünkü her bir letaifname, bir fıkra derlemesidir. Bu derlemelerin, Osmanlının yüzünü batıya döndüğü XIX. yüzyılda birbirini takip eden şekilde yayımlanması, onları aynı zamanda modern Türk edebiyatının kaynağı haline getirir çünkü bu dönemin izleri ya da doğrudan kendisi fıkralarda okuyucunun karşısına çıkar. Dolayısıyla letaifnameler, Türk edebiyatının üç ana döneminin ortak türü olarak tanımlanabilir. “Yeni Türk Edebiyatında Letaifname (1837-1928)” başlıklı bu çalışmanın amacı da letaifnameler üzerinden dönemin mizah anlayışına dair saptamalar yaparak yazılı gülmecenin özelliklerini ortaya koymaktır.

Letaifname kültürünün oluşması uzun yıllar alır ve bu kültürün oluşmasında Türk mizahının tarihi gelişimi büyük rol oynar. Türk mizahının kökeni oldukça eskilere dayanır. Dede Korkut Hikâyeleri, Keloğlan, Nasreddin Hoca gibi Selçuklu gelenekleriyle başlayan Türk mizahı; Karagöz, orta oyunu, meddah gibi klasik Osmanlı mizahıyla devam eder. Bu süreçte, Bektaşî, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi tipler doğar ve bunlar, kimi zaman döneme ayak uydurarak, kimi zamansa kabuk değiştirerek Türk mizahının vazgeçilmezleri arasına girerler. Türk mizahının sözlü kültür ürünlerini oluşturan bu birikim, matbaanın toplumsal hayata girmesiyle beraber yazıya dökülür ve yazılı kültürün bir parçası haline gelir. Matbaanın aktif olarak kullanıldığı dönem, Tanzimat Fermanı’yla birlikte

gelen özgür yıllardır. XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğinde yazın ve basın hayatında atılan adımlar, II. Abdülhamit'in baskıcı yönetiminde sekteye uğrar ve ciddi bir sansür dönemi baş gösterir. Sansür döneminin Türk mizahına katkısı letaifnameler bağlamında büyüktür çünkü her anlamda kısıtlanan düşünce özgürlüğü, fıkralar ve mizahi hikâyeler aracılığıyla dile getirilir ve bunların büyük bir kısmı çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmış yabancı kökenli letaifnamelerdir.

XIX. yüzyılda yayımlanmış mizahi fıkra içeren 37 letaifname bulunur. Dönemin önemli yazarlarından Mehmed Tevfik ile Faik Reşat dışındaki yazarların letaifnameleri tek baskı yapmış ve çoğunlukla İstanbul'daki matbaalarda basılmıştır. 1837-1928 arasında yayımlanmış letaifnamelerin kronolojik listesi şöyledir:

1837	<i>Letâif: Nasreddin Hoca Fıkraları</i>	Yazar: ?	İstanbul
1874	<i>Fırıldak</i>	M. H.	İstanbul
1874	<i>Letaif-i Hikâyat ve Garaib-i Rivayat</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul: Âsâr Matbaası
1879	<i>Letâif</i>	Mahmut Şatır	İstanbul
1881	<i>Gencine-i Letaif</i>	Faik Reşad	İstanbul
1881	<i>Bu Âdem</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Nevâdirü'z-zarâif</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Letaif-i Nasreddin</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1882	<i>Tebessüm yahut Güzel Eğlence</i>	Mahmud Şakir	İstanbul
1882	<i>Letaif</i>	Şemsettin Sami	İstanbul
1885	<i>Gel Keyfim Gel</i>	Ali Ulvi	İstanbul
1885	<i>Güzide-i Letaif</i>	H. Galib	İstanbul
1885	<i>Mültekatat-i Letaif</i>	Leskovikli Hayrettin Nedim	İstanbul
1885	<i>Letaif-i Âsar</i>	Mihri (Mihran Apikyan Efendi)	İstanbul
1886	<i>Letaif-i Fikârat</i>	Ahmet Fehmi	İstanbul
1886	<i>Mektebe Müteallik Letâif</i>	Mehmed Tahir	

		İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya	
1887	<i>Letaif-i Hoca Nasreddin</i>	Seyyid Burhaneddin (Bahai)	İstanbul
1887	<i>Eğlence</i>	Ahmet Cemil	İstanbul
1887	<i>Hande</i>	M. Cemil	İstanbul
1888	<i>Hazine-i Letaif</i>	Mehmet Tevfik	İstanbul
1889	<i>Sefirler ve Şehbenderler</i> (<i>Kısm-ı Sani – Fıkarat ve Letaif</i>)	Said Kemalpaşazade	İstanbul
1890	<i>Tuhfe-i Letaif</i>	Halit Ziya Uşaklıgil	İzmir
1892	<i>Zeyl-i Gencine-i Letaif</i>	Faik Reşat	İstanbul
1897	<i>Letaif-i Nadide</i>	Ali Muzaffer	İstanbul
1897	<i>Yeni Eğlenceler</i>	Ali Muzaffer	İstanbul
1898	<i>Mükemmel Hazine-i Letaif</i>	Mehmet Süleyman Avanzade İstanbul: Kasbar Matbaası	
1899	<i>Tuhaf Fıkralar</i>	Hammamizade İhsan	İstanbul
1901	<i>Gülünçlü Efsaneler</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1909	<i>Letaif-i Hoca Nasreddin</i>	Bahaî (Veled Çelebi İzbudak)	İstanbul
1909	<i>Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1910	<i>Gülünçlü Letaif-i Ramazan</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1910	<i>Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi</i>	Mehmet Hilmi	İstanbul
1912	<i>Külliyat-ı Letaif</i>	Faik Reşat	İstanbul
1916	<i>Letaif-i Halid</i>	Mehmet Halid	İstanbul
1916	<i>Alman Letaifi</i>	Mehmet Süleyman Avanzade	İstanbul
1921	<i>İncili Çavuş</i>	Süleyman Tevfik	İstanbul
1927	<i>Bekr-i Mustafa</i>	Himmetzade	İstanbul

Yukarıdaki letainamelerden özellikle Mehmed Tevfik, Faik Reşat, Halit Ziya Uşaklıgil ve Süleyman Tevfik'e ait olanlar üzerine yapılmış ayrıntılı incelemeler

bulunmaktadır¹ ama geriye kalan letaifnamelerin büyük bir kısmı bu çalışmayla gün ışığına çıkacaktır. Tezde ağırlıklı olarak üzerinde inceleme yapılmamış letaifnamelere odaklanılmıştır. Bu letaifnamelerin dışında, adı letaifname olarak geçen ama mizahi fıkra niteliği taşımayan eserler de vardır. Bu eserler arasında Hafız Hızır İlyas'ın *Letaif-i Vekayi-i Enderuniye*, Mahmut Talat'ın *Letaifü'l Kimya* ve İbrahim Kemali'nin *Letaif-i Kemali* adlı eserleri sayılabilir.

Bütüncül bir yaklaşımın benimsendiği tez, tarihsel perspektifin sunulduğu giriş ile tezin genel değerlendirmesinin yer aldığı sonuç bölümünün dışında yedi bölümden oluşmaktadır. Tezin bölümlenmesinde fıkra sınıflandırmaları temel alınmış ve özellikle Dursun Yıldırım ile Saim Sakaoğlu'nun sınıflandırmalarından yararlanılarak tezin malzemesine özgü bir yapı oluşturulmuştur. Tezin alt bölümleri, bu sınıflandırmaya uygun olarak kuramsal olarak değerlendirilip metinlerden alıntılarla örneklendirilmiştir. Tezin malzemesi fazla olduğundan, örnekler sınırlı tutulmuşsa da bütün fıkraların analizi tablo şeklinde sunulmuştur. Eski harfli Türkçeden Latin harfli Türkçeye aktarımı tarafımızca yapılan metinler, tezin sonuna eklenmiştir.

Matbaayla birlikte ivme kazanan mizahın letaifnamelerde ele alınışını ve yazılı kültürdeki gülmece anlayışını belirlemeye yönelik bu çalışmanın yararlı olmasını diler ve olası hataların affını rica ederim.

Nuray ASAN

Haziran 2017

---

¹ Mehmet Tevfik için bkz. Akbayar (1991), Kutlar-Oğuz (2012), Baş (2013), Balkaya (2016); Faik Reşat için bkz. Yüksel-Seçkin (1997), Özalp (1998), Türkoğlu (2007), Eren (2008), Yarba (2011), Korkmaz (2012), Aytekin (2015); Halit Ziya Uşaklıgil için bkz. Abir (2016); Nasreddin Hoca için bkz. Türkmen (1989), İzbudak (2013), Koz (2015); Süleyman Tevfik için bkz. Kocabaş (2012); Hammamizade İhsan için bkz. Sayılır (2007); Ahmet Fehmi için bkz. Yön (2015).

GİRİŞ: TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDE FIKRA VE LETAİF

Mizah sözcüğünün kökeni ve anlamı üzerine yapılmış pek çok tanım vardır. Tunca Kortantamer, Arapça *müzâh* sözcüğünün dilimize mizah olarak geçtiğini, Latince karşılığının ise *humor* olduğunu ve günümüzde *mizah* sözcüğünün karşılığı olarak sıklıkla *gülmecenin* kullanıldığını belirtir. Mizahın çeşitli adlar altında türlerinin olduğunu söyleyen yazar; eski edebiyatımızda *hiciv* (satir, yergi), *alay*, *hezel* (küfürlü, saldırgan şakalaşma), *tehzil* (hezel söyleme), *tariz* (sataşma), *şathiyat* (saçma sözler), *mizah*, *latife* (ince takılma), *mülatefe* (karşılıklı latife yapmak), *mutayebe* (tatlı şakalaşma), *şaka*, *nükte* (espri), *suhriyye* (maskaralık), *fıkra* gibi örneklerini verir (Kortantamer 2007: 65-66). Kortantamer, mizahın gülmeye yakın ilgisi olduğu üzerinde durur ve gülme üzerine çeşitli mizah yazarlarının görüşlerini aktarır. Aziz Nesin'e göre, "gülmek –ağlamak gibi– insanın en doğal psiko-fizyolojik belirtilerinden biridir." Muzaffer İzgü, bir ruh bilim uzmanının, mimiklere ve özellikle ağzın aldığı biçimlere ve göze göre gülmenin yirmi yedi çeşidini tespit etmiştir: mutlu, gülünç, bir şeye tepki veren, saldırgan, üstünlük taslayan, güven veren, sıkılğan, sinirli, sevecen vb. Aziz Nesin, "Gülmenin oranı kasıkları çatlayıncaya dek katılırcasına gülmekten bıyık altından gülmeye, gülümsemeye, gözlerinin içi gülmeye, dıştan belli etmeden içten gülmeye dek değişir, hepsi de mizahın içine giren gülmedir." der. Gülmenin kapsamı, mizahta bireysel ve toplumsal yanlar olduğunu ortaya koyar. Mizah, sadece toplum içinde yaşayan insanda görülmektedir ve düşünceyle bağlantılıdır; haz, ferahlama ve rahatlama sağlar (Kortantamer 2007: 66-77) ve mizah kuramları da bu duygulardan beslenerek ortaya çıkar.

Gülme eylemi insanın var olduğu ya da dünyaya geldiği andan itibaren varlığını gösterir ve gülmenin hem bireysel hem de toplumsal yönü olduğu üzerine görüşler mevcuttur. Ferit Öngören, gülmenin insanlığın en eski tarihine kadar götürülebileceğini ve mizahın ilkbahar şenlikleri ve büyü olmak üzere iki koldan ilerlediğini söyler. En eski ilkbahar kutlamalarında coşku ve eğlence egemendir. Bu tür coşkulu eğlencelerde sınırlar zorlanır, sonsuz bir neşe ve özgürlük arayışı görülür. Böyle bir ortamda mizahın doğuşu, hoşgörüyü bağlanır. Hoşgörü, mizaha zemin hazırlar, mizah hoşgörünün alanını genişletir. Osmanlı mizahında

da şenlik ve eğlenceler önemli yer tutar. Surname şenlikleri, padişahın erkek çocukları için yapılan sünnet düğünleri ile padişahın kız çocukları için nikâh törenleri, eğlence gösterilerine ve mizah yarışlarına dönüşür. Bu düğün ve şenlikler, İstanbul şehrini tam bir karnaval yerine çevirir. Padişah ve vezirlerin önünde yapılan geçitlerde, İstanbul esnafı loncalar halinde sanatlarını uygun gösteriler yaparken eğlence kolları da halkı neşelendirecek hareketler sergiler (Öngören 2004: 68).

Mizah kültürünün geçmişten günümüze taşınmasında, insanların etkileşim halinde olup eğlendiği, hoşça vakit geçirdiği şenliklerin büyük önem arz ettiği söylenebilir. Kortantamer de, en eski şenliklerde kendini gösteren mizahın eğlendirme yanıyla birlikte, olumsuz eleştiri ya da yergi/hiciv yanına ve her iki mizah şeklindeki ayrıma vurgu yapar. Sadece güldürme amacı ile yermeyi hedefleyen güldürme arasında fark olduğunu ve yerginin kendi ölçütlerini kabul ettirmeye çalıştığını belirtir. Coşku ve eğlence ortamında toplumun sosyal, psikolojik, ekonomik ve cinsiyet konularındaki hassas noktalarına dokunulduğunda, hoşgörü devreye girer. İlk mizah örneklerinde temel çatı, iyi ile kötünün savaşı üzerine kuruludur. Kötü etkiyi uzaklaştırmanın en kolay yolu, sert bir dil kullanarak ve bu etkileri aşağılayarak kendini gösterir. Hiciv yani yergi buradan doğar. Yergi, aşağılarken gülünçleştirmeye de bir araç olarak sık sık başvurur. Eski kültür devrelerinde şairler bu yolu sık sık kullanmışlardır:

Geçmişte, hicvin etkisi öldürücü sayılmaktadır ve hicivde kullanılan alay ve küçümseme düşmanın onurunu hedef almaya yöneliktir. Bu noktada, İslamiyet öncesi dönem ile İslami devri karşılaştırmakta yarar vardır. Hicvin içerdiği alay ve küçümsemenin keskin yanı, İslamiyet'in kabulünden sonra mizaha yaklaşımda önemli rol oynar. Onura yönelik alay reddedilir. Aynı düşünce, Aristoteles'in *Poetika*'sında da yer alır. Aristoteles, kişilerle alay etmeye, onları küçük düşürmeye karşıdır. Bunun yerine genel konuları, yani eylemleri ele almayı, bunların gülünç olanlarını işlemeyi güldürüde bir ilerleme sayar. Ona göre mizahın en ileri aşaması olan komedi, önce öyküsünü kurar, sonra ona uygun olarak kişileri canlandırır. Yani hedef kişiler değil, olay ve davranışlardır. Hicvin güldürücü yanı, yani yergi içeren mizahın onur kırıcı ve kişileri hedef alıcı şekli beğenilmemekte, mizahta geri bir aşama olarak görülmetedir (Kortantamer 2007: 68-77).

Dolayısıyla mizahta eğlendiren ve yeren eylem ve durumların, inancın ya da kültürün elverdiği ölçüde toplumsal hayatta yer aldığı ve içeriğini de bu çerçevede oluşturarak bir tanıma kavuştuğu ifade edilebilir.

Gülmece ya da mizahla ilgili araştırmalara bakıldığında, bu kavramlar üzerine birbirinden farklı pek çok tanım yapıldığı ve herkes tarafından kabul gören ortak bir tanıma ulaşılamadığı göze çarpsa da bu kavramı, beklenmeyen veya sıra dışı durumlarda ve biçimlerde ortaya çıkan tutum olarak ifade etmek mümkündür. Bu tutumun içinde de hem davranış hem de duygu vardır. Gonca Gökalp Alpaslan gülmeceyi, bir yandan yaşamımızdaki tatsızlıkları, acıları, sıkıntılarını hafifleten, diğer yandan da olayları başka açıdan görmemizi sağlayan düşünsel bir güç olarak tanımlar (Gökalp-Alpaslan 2001: 178).

Tunca Kortantamer ve Ferit Öngören gibi Fikret Türkmen de gülme konusuna eğilir ve batılı kaynaklardan hareketle gülmeceye dair kavramları açıklayarak özellikle mizah ile nükte arasındaki ayrımı ortaya koyar: “ ‘Mizah’ kendi içinde gülünçlüğü tarif eden, olayın içinde sanki kazara olan bir şeye bağlı komik durumdur. ‘Nükte’ ise iki durum arasında kıyaslama yaparak bu kıyaslamada sanatkârâne ve hayal gücünü birleştirmek suretiyle yaratılan yeni bir durumdur” (Türkmen 2000: 1).

Mizah, doğduğu toplumun şeklini alır; bir anlamda o toplumu ifade eder. Bir toplumun mizah anlayışından hareketle, o toplumun kültürel hayatı, gelenek ve görenekleri, değer yargıları, inançları belirlenebilir. Bir anlamda mizah, toplumun aynası işlevini görür; iyi ve kötü yanlarıyla yüzleşmesini sağlar.

Mizah, toplumsal bir olgu olması nedeniyle, içinde vücut bulduğu toplumun ahlaki durumunu, manevi değerlerini, zaaf ve eksikliklerini, sosyo-ekonomik yapısını, siyasi durumunu yansıtır. Mizahın, bu araştırmacılar tarafından değinilen üç toplumsal işlevi vardır: toplumsal kenetlenme, eğiticilik ve yıkıcılık. Mizahın, toplum bireylerini birbirine kenetleyici bir özelliği vardır. Birlikte gülen insanlar, birbirlerine sıkıca bağlanırlar. Mizahın bu işlevini fark eden bazı toplumlar, sosyal ilişkilerini sağlamlaştırmak için mizahtan faydalanırlar. Mizahın eğiticilik işlevi, “yanlış yapan bireye gülme” yoluyla kusurlu bireye ve diğer toplum fertlerine yanlışı göstermek ve bu davranışın tekrarının önüne geçmektir. İslah edici mizahın en büyük savunucusu ise Bergson’dur ve kuramını mizahın ıslahçı yönü üzerine kurar. Bergson, komiğin bireyin kusuru olduğuna inanır. Gülme ise, toplumun uyumlu hale getirmek için kusurlu bireye verdiği cezadır. Mizahın diğer bir işlevi ise yıkıcılıktır. Mizah, düzene karşı bir silahtır. Bu etkili silah, kötü düzenin koruyucu maskesini zedeler, gerçek yüzünün ortaya çıkmasını sağlar. Ezenleri alaya alır. Kitlelerin karşısında gülünç hale düşen itibarından, gücünden bir şeyler kaybeder. İtibarını kaybeden üstten halkın seviyesine, aşağıya iner. Böylece halk, eşitlendiği egemenler karşısında kendine güvenir ve başkaldırır (Usta 2004: 23-25).

Mizah, ister toplumsal yarar gözetsin ister gözetmesin, her zaman işlevsel olarak kullanılabilmiştir. Mizahla ifade edilen herhangi bir eleştiri ya da yorum, gücü

elinde bulunduran kim olursa olsun, ciddi bir ifadeye nazaran daha hoş karşılanagelmiştir. Toplumun birbirine kenetlenip dayanışmasını sağlayan ve gücü elinde bulundurmasına yardımcı olan bir anlamda mizahtır denebilir.

Bir toplumun mizahından, yapısı ve kültürel özellikleri ya da kendine özgülüğü ortaya çıktığı gibi, mizahın ele aldığı konulara bakıldığında evrensel yönü de dikkati çeker. Kendi içinde, doğduğu kültürün özelliklerini yansıtan mizah, aslında geçmişten günümüze insanlığın ortak sorunlarını ele aldığından evrensellik de taşır.

Mizah, sadece sınıfsal ve ulusal değil, aynı zamanda evrenseldir. Bu sıfatların aynı cümlede, tek bir özne için sarf edilmesi, kafa karıştırıcı olabilir fakat mizahın kültür temelli olması, farklı mizahlar kadar aynı mizahlara da yol açabilmektedir. Modern insan bilimlerdeki araştırmalar, benzer toplum düzenlerinin, benzer fıkralar yarattığını göstermektedir. Benzer toplumsal ortamın ürünü insanlar, birbirlerinden habersiz benzer folklor ürünleri yaratabilir ya da birbirlerindeki mizahi ürünleri ufak değişikliklerle kendilerine mal edebilirler. Mizaha “evrensellik” vasfını kazandıran bir başka sebepse mizahın yapısının aynılığıdır. Onun uluslara, devirlere, sınıflara göre göreceli olan kısmı, yalnızca içeriğidir. Oysa mizahın yapısı, değişmez ve evrenseldir. En eski devirlerden beri tüm zamanlarda ve tüm milletlerde ortaktır. Mizahı yaratma yolları, gelişmekle birlikte tarihten bu yana değişmemiştir. Mizahın içeriği uluslara, sınıflara, topluluklara ve devirlere göre farklılık gösterir. Bu mizahın ulusal, sınıfsal kimliğine işaret eder. Belli bir konuda ortak gelenek, görenek ve dünya görüşü paylaşan toplumlarda, aynı mizah mahsulleri doğabilir. Tüm mizah ürünlerinde aynı yapı mevcuttur. Bu iki durum da mizahın evrensel yönünü gösterir (Usta 2017: 29).

Yolsuzluk, iltimas, yalan, hırsızlık, rüşvet gibi konulara dair üretilmiş mizah hemen hemen her toplumda okuyucunun karşısına çıkar. Bu sorunlar evrensel nitelik taşır ama örneklerini İngiliz, Türk, Alman, Arap vb. mizahında görmek mümkündür.

Mizahı kültürden soyutlamak ya da arındırmak gibi bir durum olası değildir. Mizah, birikimini sözlü ve yazılı kültürel bellekte gerçekleştirir. Mizahın ilk ürünlerinin taşıyıcısı sözlü kültürdür. Ong, yazıdan ve metinden tamamen yoksun olan sözlü kültürün, insanın düşünce çizgisini sergileyecek, tekrar bir araya getirecek veya denetleyebilecek kendinden başka bir şeyi, metni olmadığını ifade eder. Sözlü kültürlerde toplumun ortak malı olan hazır kalıpların ve yoğun biçimlendirmelerin, yazılı kültürde yazının üstlendiği görevlerden bazılarını üstlenerek deneyimlerin zihinsel düzenlenişini, düşüncenin tarzını belirlediğini ileri sürer. Sözlü kültürde deneyimlerin, belleği pekiştirecek şekilde akla yerleştirildiğini söyler (Ong 2014:

49-51). Toplumun belleğinde yüzyıllarca gelişip aktarılan deneyimler, halkın kültürel belleğinde yeri geldikçe kendini ifade etme olanağı bulur ve bu da fıkra, nükte ya da latife gibi mizahi sözlü kültür ürünlerinin ortaya çıkmasını sağlar. Toplum kimliğinin bu gibi sözlü kültür ürünleriyle kuşaktan kuşağa aktarılması, mizahın da aktarılmasının aracısı olur. Böylece kültürel bellekle beraber mizahi bellek de kendini var eder ve ait olduğu toplumun kültür tarihini bütün gerçekliğiyle yansıtmaya olanak tanır.

Her kültür, sahip olduğu değerlerle fark edilir, tanınır ve varlığını sürdürür. Kültürü yaşayan ve yaşatanların somut kimliğini oluşturan kültürel bellek, kültürel değerlerin tespit ve analizinde kullanılan önemli bir kaynaktır. Toplumun kimliği, kültürel bellek aracılığıyla yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılır. Günlük yaşamın dışında yer alan kimlikler, kültürel bellekte saklanır ve canlı tutulur. Kültürel bellekte muhafaza edilen ürünlerin depolanması, korunması ve aktarılması, toplumsal kimliğin de temelini oluşturur. (...) Mizahi bellek, kültürel belleğin önemli yapı taşlarından biridir. Türk mizah geleneğinde kullanılan politik bir şahıs, tarihi bir olay, döneme damgasını vuran bir imge vb. mizah malzemeleri, malzeme olmanın ötesinde, ülke tarihine ışık tutan, sisli dönemlere ait ipuçlarını barındıran gayriresmi belge niteliğindedir. Fıkra, anekdot, hikâye, resim ve özellikle de karikatür; mizahın muhalif yönünü kimi zaman resmi belgelerde açıklanmayacak gerçeklikle ve bütün çıplaklığıyla ortaya koyma cesaretini gösterir. Mizahi bellekte yaşatılan kişi, olay ve imgeler, mizah malzemeleri aracılığıyla, ülkenin yaşayan kültür tarihidir (Öğüt-Eker 2014: 87-89).

Sözlü kültürün mizahi bellekle taşınması ve bellekte yer eden olayların kimi zaman resmi olmayan belge niteliğine bürünmesi, hem mizahın işlevini hem de önemini yansıtır.

Mizah ya da gülmece, geçmişten günümüze hayatımızı besleyen ve renklendiren bir kavram olarak varlığını gösterir. İnsanın varoluşundan bu yana, hayatının her aşamasında yer alan mizah, kaynağını toplumsal hayattan ve insan ilişkilerinden aldığından zamanla ister istemez değişir, evrilir ve yaşadığı çağın anlayışını yansıtacak biçimde kendini var eder, yeniler. Mizahın hayatın her alanında kendini göstermesi ve insanı ifade etmesi, edebiyatın ana malzemelerinden biri olmasını gerekli kılar.

Mizahın günümüze değin nasıl evrildiğini ortaya koymak için Türk mizahının kaynaklarına ve tarihi gelişimine bakmak gerekir. Ferit Öngören, Osmanlı mizahının altı yüz yıllık uzun bir zaman aralığını işaret ettiğini ve İstanbul'un fethinden önce ve sonra diye iki döneme ayrılan bir İstanbul mizahından söz edilebileceğini belirtir. İstanbul'da kendine özgü bir saray mizahının, bir başkent mizahının zamanla oluştuğunu; sonra yazılı, basılı niteliğiyle meşrutiyet

mizahının, Osmanlı mizahının üçüncü ve son dönemi olduğunu ifade eder. Öngören'e göre bu üç dönem, Anadolu'nun kabataslak kültür haritasını da işaret eder: İlk dönem, Selçuklu ağırlıklı, Fars kültürü etkisindedir ve masalımsıdır; Dede Korkut hikâyeleri, Keloğlan ve Nasreddin Hoca, kuşaktan kuşağa anlatılmaktadır. İkinci dönem, İstanbul etkisinde Arap kültürü ağırlıklı bir yapı taşır ve İstanbul'daki Osmanlı mizahı Karagöz, orta oyunu, meddah gibi seyirlik gösteriler ile Bektaşî, Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi tipler olarak özetlenebilir. Bu döneme klasik Osmanlı mizahı denilmektedir. Osmanlı mizahının en güzel örneği olan Karagöz perdesi, kendine özgü bir yapı taşır ve yönetimi hiç eleştirmez. Saray da Karagöz perdesini sürekli korur, destekler. Kahvelerin açılması ile çoğalan Karagöz oyunları zamanla halk eğlencelerine dönüşür. Karagöz oyunlarında kişiler, geldikleri yerler ve meslekleri değişmeden tekrar edilir. Üçüncü dönem, batı etkisinde, özellikle Fransız kültürü ağırlıklıdır. Karagöz, orta oyunu, meddah gibi klasik Osmanlı mizahı, nasıl Dede Korkut hikâyeleri, Keloğlan, Nasreddin Hoca gibi Selçuklu geleneklerini gölgelemişse Meşrutiyet mizahı da klasik Osmanlı ürünlerini sona erdirmiştir. Ancak beş yüz yıl gölgelenmeye çalışılan Selçuklu mizah örnekleri kabul edilen Keloğlan, Nasreddin Hoca ve Dede Korkut hikâyeleri basılı mizah ile birlikte büyük bir etkinlikle geri döner. Demokrasi yolunda önemli bir adım sayılan meşrutiyet günlerinde, Osmanlı mizahı çökerken Selçuklu mizahı canlanır (Öngören 2004: 66-69).

Mizahın genel anlamda ilk aşamada Halk ve Divan edebiyatları üzerinden iki koldan ilerlediği gözlenir. Halk Edebiyatı ürünleri arasında Karagöz, orta oyunu, Keloğlan masalları, Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa, İncili Çavuş fıkraları ilk akla gelenlerdir. Divan Edebiyatı'nda da mizah denince latife ve hezl terimleriyle beraber iğneleme, alay gibi kavramları kullanan hiciv zihinde canlanır. Tezkirelerde, letaif ya da letaifname adı verilen eserlerde mizahi unsurlara rastlamak mümkündür. Tunca Kortantamer, halk ve divan edebiyatlarında gelişen mizahı anlatırken Türk mizahının geçmişini İran ve İran üzerinden gelen Hint hikâyeleriyle beraber İslam kültür dünyasının etkilerine dayandırır ama Anadolu'ya ilk gelen Türklerin de –her ne kadar günümüze ulaşmamış da olsa– bir mizah anlayışı olduğundan söz eder. Türk mizahı söz konusu olunca XIII.

yüzyılın kuşkusuz en önemli ismi Nasreddin Hoca'dır. XIV. yüzyıla gelindiğinde, Bektaşî fıkraları dikkati çeker. XV. yüzyılda hikâye mecmuaları, külliyyatları ve kitaplarındaki mizahi hikâyeler sayesinde Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatı'nda yeni bir dönem açılmış olur. İlk latifeler mecmuası ile XV. yüzyılda karşılaşılır. XVI. yüzyılda letâif kitapları yayımlanmaya devam eder ve dikkate değer mizahi hayvan hikâyelerinin yazılmasının sürdürüldüğü görülür. Gölge oyunu tekniği, XVI. yüzyılda Mısır'dan Türkiye'ye gelir. İlk gölge oyuncusunu Yavuz Sultan Selim, Mısır'dan getirdikten sonra bu oyun Türk kültürü ve tekniği ile yoğrularak XVII. yüzyılda Karagöz adını alıp içeriği, oyunları, mizah ve nüktesi ile Türk kimliğine bürünür. XVII. yüzyılda iyice artan hiciv ve hezelin yanında letâif kitaplarının çokluğu dikkat çekecek ölçüdedir. XVII. yüzyıl mizah edebiyatımıza Bekri Mustafa ve İncili Çavuş gibi kimliği etrafında bir efsane oluşan iki ismi kazandırır. XVIII. yüzyıl mizah ürünlerine toplu bir bakış, şaşırtıcı bir biçimde edebiyat dünyamızdaki gelişim çizgisi ile mizahın paralellliğini gösterir. Karagöz bu yüzyılda oturur ve karakterini bulur. XIX. yüzyıl Osmanlı mizahı, özellikle divan edebiyatında bir tükenişi sergiler. Eskinin zenginliği, çeşitliliği, dinamizmi, bazı dönemlerdeki ihtişamı, teknik gücü artık sönmüş, gölgelenmiştir; ancak halk mizahı varlığını eskisi gibi sürdürür. XIX. yüzyılın diğer yönü ise yüzünü batıya dönen ülkede meydana gelen gelişim ve değişimdir. Tanzimat'tan çok daha önce başlayan Batı etkisinin toplum hayatında ve edebiyatta, dolayısıyla mizahta bazı radikal değişimlere yol açar (Kortantamer 2007: 3-49).

Mizahın Modern Türk Edebiyatı'ndaki yerini belirlemek için ise, Kortantamer'in de belirttiği üzere, Osmanlı'nın pek çok değişim yaşadığı XIX. yüzyıla dönmek gerekir. Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda kendini gösteren pek çok yeniliğin topluma yansması ve bunların toplum tarafından algılanması, çeşitli yazarlar aracılığıyla gerek mizahi gazete ya da dergi gibi kitle iletişim araçlarıyla gerekse çeviri ve telif eserlerle ortaya konur. Özellikle mizah dergilerinin sayıca fazlalığı yani mizah basınının varlığı, modernleşen ve değişen Osmanlı toplumunda mizahın eleştiri, eğitim gibi farklı işlevler üstlendiğini gösterir.

Mizahın Türk toplumunda yaygın biçimde toplumsal eleştirinin anlatım aracı olarak kullanımı, birçok alanda olduğu gibi XIX. yüzyılın göreceli demokratikleşme süreciyle gerçekleşmiştir. Mizah, özellikle geniş kitleleri birbiriyle buluşturan; toplumsal sorunlara ve olgulara aynı pencereden bakmayı sağlayan; ortak bir kamusal alan

oluşturan gazete, dergi, tiyatro gibi anlatım araçlarıyla gelişerek siyasal gruplar arasında savunma ve saldırı aracı olarak kullanılmıştır. Politik yanı ağır basan bu yeni mizah anlayışı, rejime, saltanata, sisteme yönelik hareketlerin silahı haline gelmiş, eski dönemlerin aksine kısmen kitleleri harekete geçirme becerisi kazanmıştır. Eş zamanlı olarak sorun, kişi, olay ve müsebbiplerini sergileyebilmesi; çok kısa zaman diliminde tepkileri alabilmesi, XIX. yüzyıl ve sonrası mizahını, radikal ve tehlikeli hale getirmiştir. Eski çağlarda sadece fıkralaşan ya da ozanın sazından aktarılan; halk arasında yayılması nispeten uzun zaman alan mizahi eleştiri, genellikle ortak metin haline getirilememesi sebebiyle yöneltildiği hedeften kolayca sapabilmekte ve etkisini kaybedebilmektedir. Klasik dönemin durağan mizah anlayışı, gelişen teknik ve teknolojinin ürünü olan yazılı basın aracılığıyla daha da etkinleşmiştir. Eleştirilerin eş zamanlı olarak yayımlanabilmesi, eleştirilere muhatap olan yönetim kademelerinde, mizahın tehdit olarak algılanmasına yol açmıştır. Otuz üç yıllık Abdülhamit iktidarında, mizahın bu “yıkıcı” gücünden ancak sansür yoluyla kurtulma gündeme gelmiştir (Öğüt-Eker 2014: 109).

I. Meşrutiyet döneminde II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi, engellemeleri ve sansürü nedeniyle mizah basını sekteye uğrar ve yıkıcı etkisi bir süreliğine diner; ama II. Meşrutiyet'le beraber özgürlük ortamı yeniden oluşur, mizah basını dirilir ve bu süreçte yüzü aşkın mizah dergisi yayımlanır. Çiğdem Usta'nın da belirttiği gibi, dönemin mizahına damga vuran mizah basını, yalnızca İstanbul'la sınırlı kalmaz, Anadolu'da da kendine okuyucu bulur. Bu devirde yazılı eserlerde, dergilerde, bir yandan geleneksel mizah malzemelerine, şakalara, taklitlere, kelime oyunlarına; diğer yandan Batı mizahının etkisiyle eleştirel, entelektüel, hicve ve ironiye daha çok yer ayıran yeni bir gülmece anlayışına yer verilir (Usta 2004: 43-45).

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, mizah basınıyla kendini gösteren alanlardan biri de karikatür olur ve Osmanlı karikatüründe ustaların önemli bir bölümü azınlıklardan oluşur. II. Abdülhamid'in baskıcı yönetimi nedeniyle, karikatür basını dursa da II. Meşrutiyet'in getirdiği fikir hürriyeti bu alanı yeniden canlandırır. Bu dönem mizah dergilerinin bir diğer önemli tarafı ise karikatürün yanı sıra, Avrupa kaynaklı pek çok fıkranın bu dergilerde yayımlanmış olmasıdır.

Ferit Öngören, karikatürcülerin kimi Avrupa mizah dergilerini görmüş olduklarının çizimlerinden anlaşıldığını ve karikatürün, resimden farklı bir şey olduğunun bilincinde olduklarını belirtir. Minyatür ile Karagöz tasvirleri, Osmanlı karikatürcülerinin görsel arşivini oluşturur. Karikatürle akraba sayılabilecek bu iki önemli görsel alan, onların giderek pratik ve ilişki kurabilecekleri bir kaynaktır. Tanzimat karikatürü, gündelik olanın dışında fantezi konularıyla da ilgilenmiş, bu yolla eğlence mizahına yer vermiştir. Gündelik olan ise, toplumsal ve siyasal

olmak üzere iki kolda ilerlemiştir. Abdülaziz döneminin, toplumun ve Meclis-i Mebusan'ın üzerinde kurduğu baskıya karşı mizah dergileri önemli bir işlev yüklenmişlerdir. Mecliste mizah bir yana, basına karşı olan milletvekilleri bile vardır. Otuz üç yıl İstanbul'da ve Anadolu'da mizah yayıncılığı yapılamaz; ancak Jön Türk hareketi içinde, birçok kıtada hayat bulan muhalefet, mizahtan yararlanmasını bilir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile (1908) İstanbul, bir mizah cennetine döner. Yıllar yılı birikmiş öfke, birdenbire basının bütün alanlarında kendini gösterir. II. Abdülhamid'in değil ama, karanlık yönetiminin yıkılıp Meşrutiyet'in ikinci kez ilanı ile birlikte 1878'de yürürlükten kaldırılan Kanun-ı Esasi yeniden hayata girer; basın görece de olsa bir özgürlüğüne kavuşur. II. Meşrutiyet, aynı zamanda Türk karikatürünün yeniden doğduğu, yenilediği ülke karikatüründe devrim olarak nitelendirilebilecek bir dönemin adıdır. Meşrutiyet mizahında karikatür büyük bir etkinlik gösterir. Meşrutiyet ile birlikte, Avrupa'dan gelen birçok fıkra, mizah dergilerini doldurmaya başlar (Öngören 2004: 71-74).

Mizah kitap ve dergilerinin çokluğundan hareketle, matbaayla birlikte yazılı kültürün yerleşik hâle geldiği gözlenir ve mizah; eleştiri ve yerginin silahı olarak XIX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanır. Mizah yazını yaygınlaştırır ve çağdaş ya da batılı edebiyatla ilgilenen yazarların gerek çeviri gerekse derleme aracılığıyla mizahi eser yayınlama çabaları dikkat çeker. Edebi hayatta ve mizah basınında yer alan bu yazarlar, gerek kısa öyküleri gerekse mizahi fıkraları derleyerek letaif ya da letaifname adıyla yapıtlar ortaya koyarlar.

Letaif ve letaifname kavramlarının tanımlarına bakıldığında, çeşitli kaynakların bulunduğu ortak nokta güldürmeye ya da eğlendirmeye dayalı metinler olduklarıdır: "Hoş şaka, esassız lakırdı" (Ahmet Vefik Paşa 1306: 1307), "Güldürecek, tuhaf, güzel söz ve hikâye, şaka, mizah" (Ali Seydi 1330: 906), "Güldürmek, eğlendirmek için söylenen söz, nükte" (Tuğlacı 1972: 1773), "Güldürücü nitelikteki fıkra" (Akalin 1984: 172), "Hakiki olmayarak eğlence maksadıyla bir nükteyi hâvi olmak üzere söylenen söz yahut yapılan şey" (Muallim Naci 1987: 657).

H. Dilek Batislam, "Divan Edebiyatında Latife ve Hezl" adlı makalesinde latifeyi "İnsanları güldüren, neşelendiren hoş ve güzel söz, özellikle şaka, nükte, espri,

fıkra” olarak tanımlar. Latife kelimesinin Osmanlı döneminde edebî terim olarak kullanılmasının XVI. yüzyıldan sonra olduğunu ve bu dönemden itibaren latifelerin mecmualarda toplanarak bir araya getirildiğini belirtir (Batislam 2013: 229).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak latife türünün yeni bir hareket kazanmasıyla latife kelimesi fıkra, nükte, nekre gibi kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Edebi tür latife ise “manzum veya mensur gülünç kısa hikâye” olarak tanımlanmıştır (Altunel 2003:109; Aça-Gökalp-Kocakaplan 2009: 316). H. Dilek Batislam, aralarında yazarların kendi hayal gücünün ürünü olanları da bulunmakla birlikte latifelerin, çoğunlukla başka kişilerden duyularak ya da farklı kaynaklardan alınarak nakledildiğini belirtir. Latifenin çoğulu letâiftir. Eski edebiyatımızda latifeyle ilgili olarak “latife-perdâz”, “latife-gû”, “latife etmek”, “latife ber taraf”, “mülâtafa” gibi kelimeler de kullanılmıştır. Bunların günümüzdeki karşılıkları ise sırasıyla: “Latife söylemeyi seven”, “latife söyleyici”, “şaka yapmak” ve “şakalaşmaktır”. Ayrıca eskiler şaka yaparken bile nezaketten uzaklaşmaması gerektiğini “Latife latif gerek” sözleriyle ifade ederken şaka kaldırmayı ya da şakadan anlamayı da “latifeden anlamak” sözleriyle ifade etmişlerdir (Batislam 1997: 16). Ayrıca sözlüklerde ve halk arasında nükte-âmiz (söze nükteler karıştıran), nükte-bîn (nüktelyi anlayan, ince mânâyı sezen), nükte-dân (nükte bilen, zarif), nükte-dâr (nükteli), nükte-gû (nükte söyleyen), nükte-perdâz (nükte bulup söyleyen), nükte-pîrâ (nüktelyi söyleyen, güzel nükteler çıkaran), nükte-senc (nüktenin değerini bilen, nükte tartan), nükte-şinâs (nükteci, zarif, nüktelyi seven), nükte-ver (nükte sahibi) gibi tabirler günümüzde kullanılmasa da o dönemde sık kullanılmaktadır (Uysal 2013: Paragraf 4).

Nükteye dayanmaları sebebiyle fıkra ile latife arasında doğrudan bağlantı vardır ve çoğunlukla birlikte anılırlar. Fıkralar ve latifeler anlatım bakımından hikâye, gülünçlük yönünden mizah özelliği taşırlar. Bu nedenle iki tür arasında gelişmiş ve edebiyat tarihinde pek çok örnekle yer almış bir latife türünden söz edilebilir. Latifeyi tam anlamıyla hikâye, fıkra ya da mizah olarak değerlendirmek zordur ancak mizahi türler içerisinde latifelere de yer verildiği görülür. Latifeler büyüklerden birinin hayatını ve karakterini canlandırabilecekleri gibi, bazı

toplulukların özelliklerini de yansıtabilirler. Kimi zaman da hiç kimseye değinmeden insanların acınacak ya da gülünecek durumlarını, ruh hallerini anlatırlar (Kutlu 1986: 81; Levend 1988: 156; Ambros 2009: 65-85). Latifeler, çeşitli mizahi eserlerin içinde dağınık olarak yer alabilecekleri gibi letâif, letâifnâme adları altında bağımsız eserler olarak da toplanabilirler. Kimi zaman halk edebiyatı ürünleri arasında yer alan Nasreddin Hoca ve Bekri Mustafa fıkraları da letâifnâme başlığı altında görülebilmektedir. Latifelerin konusu genellikle sosyal hayatla ilgilidir. Latifelerde günlük hayat, insanların düşünce ve anlayış biçimleri, gelenek ve görenekler hakkındaki olaylar anlatılır. Mensur fıkralara ise özellikle letâif mecmualarında çok rastlanır. Lamiî Çelebi'nin Letâifnâme'sinde bu tür örnekler bulunmaktadır (Kutlu 1986: 81). Çeşitli meslek gruplarının ve bu gruplara ait deyim, terim ve kavramların yer aldığı latifelerde kelimelerin kullanılışları büyük önem taşır. Sosyal sınıfların ve insan tiplerinin zengin tasvirleri verilirken kelimeler çoğu zaman iki anlama gelecek şekilde kullanılarak bir iç anlam yaratılır. Böylece cümleler dikkatle okununca insanın güldürücü özellikleri ortaya çıkar. Bu kelime, deyim ve terimlerin kaba, hatta müstehcen kullanıldıkları yerler de çoktur. Latifeler yazıldıkları ya da söylendikleri dönemin dil özelliklerini yansıtmaları, halk deyim ve söyleyiş özelliklerine yer vermeleri, dil hazineleri olmaları nedeniyle önem taşırlar. Gülünç ve eğlendirici olmalarının yanı sıra dönemlerinin mizah anlayışı, duygu, düşünce dünyası ve değer yargıları hakkında bilgi verebilir, kültüre ve edebiyat tarihine de katkı sağlayabilirler. Ayrıca latifeler sözünü ettikleri önemli kişilerin özel hayatları, kişilik ve karakter özellikleri ile toplum hayatını da aydınlatabilirler (Pala 1989: 312; Aça-Gökalp-Kocakaplan 2009: 316-317). Latifeler, güldürme ve eğlendirmenin yanı sıra üretildikleri dönemlerin mizah anlayışı, düşünce yapısı, değer yargıları ve güldürücü unsuru oluşturmada sıklıkla yararlanılan müstehcenlik algıları hakkında da fikir vermeleri, dolayısıyla kültür tarihine malzeme oluşturmaları bakımından da önemlidir (Kutlar 2012: 444).

Latifelerin toplanıp bir araya getirildiği eserler olarak adlandırabileceğimiz letâifnâmeler "eğlenceli ve gülünç fıkralardan oluşan kitap", "latifeler kitabı" olarak tanımlanmaktadır (Ana Britannica 1989: 424; Mermer-Alıcı vd. 2007: 404). Mizah edebiyatımızda çoğu zaman hezl, hicv, mizah ve tehzil konulu eserlere de

letâifnâme denilmiştir. Aslında bu tür eserlerde latife niteliği taşıyan pek az bölüm bulunur. Bu nedenle çok müstehcen hiciv ve hezliyât kitaplarından Nasreddin Hoca fıkralarına kadar birçok eser letâifnâme olarak adlandırılır. (Batislam 2013: 229-242).

Divan edebiyatındaki latifenin karşılığı halk edebiyatında fıkradır. Dolayısıyla terminoloji açısından farklılık gösterebilir de anlam ve özellik açısından pek çok ortaklık taşırlar. Latifeye dair yukarıda yapılan tanımlamalarla fıkraya dair aşağıdaki tanımlarda bu ortaklık göze çarpar:

Bütüncül bir bakış açısıyla fıkra, sadece antropolojik değil, aynı zamanda halkbilimsel bir veridir. Fıkra okuma, tarihin ve anın analiz-sentezidir. Analitik bir bakış açısıyla incelenen fıkra metni, hem bir tarih anlatısı hem de bugünün yorumudur. Nesiller öncesindeki belleği bugüne taşıyan fıkra, mikro ölçekte kişiyi ve o anı anlatırken makro ölçekte ait olunan toplumun sosyo-kültürel hayatıyla ilgili anahtar kavramları ortaya çıkarır (Öğüt-Eker 2014: 111). Kültür bilimi folklorun (halkbiliminin) ağırlıklı olarak sözlü kültür geleneğinde yaşatılan fıkra, hikâye çekirdeği hayattan alınmış bir vak'a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşeri kusurlarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir (Yıldırım 2016: 35-36).

Latifenin fıkra ile özdeş tutulan bir tür olduğunu Tunca Kortantamer de “güldüren kısa hikâyeler” sözüyle belirtir ve fıkranın eleştirmeyi, kınamayı, iğnelemeyi, hak edeni gülünçleştirerek cezalandırmayı veya sadece eğlendirmeyi, hoş vakit geçirtmeyi amaçladığını söyler (Kortantamer 2007: 179). Fikret Türkmen, Türk fıkralarının tamamına yakınının büyük bir kısmında olayların gerçek hayat sahnelerinden alındığını veya gerçekleşebilir nitelikte olduğunu ifade ederek Dursun Yıldırım'la aynı fikirde olduğunu gösterir. Fıkraların genel olarak tek konulu olup esprinin tek olay üzerinde kurulduğunu ama zaman zaman tek konu yerine katmerli denilebilecek espri zincirinin birden fazla halkalı olabileceğini de belirtir (Türkmen 2000: 6-7). Fıkranın anlatımı ile kompozisyonu da önem taşır:

Anlatım sırasında, kelimelerin seçimi, tasvir biçimi, diyalog çatısı, konu seçimi ve hedef belirlemesi, fıkraya küçük hacimli kompozisyonu içinde farklılık kazandırır. Fıkra, bu özellikleri ile sadece sözlü anlatım, konuşma ve sohbet durumlarında değil aynı zamanda, yazılı anlatım türleri arasında kendine yer açan ve bu alanda kullanımının gerekliliğini kabul ettiren bir kompozisyon yeterliliğine sahiptir. Anlatım kompozisyonunun özellikleri, yüklendiği görevlerin çeşitliliği ve çekiciliği, konuların gerçek hayat sahneleri ile olan bağı, ifade etkinliği, ona, her durumda başvuru

açısından bir vazgeçilmezlik, kullanım gücü, varlığını korumada süreklilik dinamizmi kazandırmaktadır (Avadallah ve Uylaş 2010: 150).

Saim Sakaoğlu, geleneksel fıkraların başlıca özelliğinin, kolaylıkla bir kahramanın adından koparılıp başka bir kahramanın adına bağlanıvermesi olduğunu söyler ve bu bağlanmanın, daha çok Nasreddin Hoca, Cuha gibi tanınmış bir fıkra tipine bağlanması şeklinde görüldüğünü belirtir. Geleneksel fıkralarda güldürmenin ön planda yer aldığını; az sayıda fıkranın düşündürme ve eğitime işlevi olduğunu ifade eder (Sakaoğlu 2013: 72-74).

İbrahim Altunel, latife ve fıkra türlerinin başlangıçta birlikte anılıp XX. yüzyıl sonrasında ise latifenin yerini fıkraya bıraktığını ifade eder:

XX. yüzyılın ilk çeyreği içinde önemli gelişmeler gösteren edebiyat tarihi çalışmalarıyla halk edebiyatının bir ürünü olarak ele alınan fıkra için bir süre latife ve fıkra kelimeleri birlikte kullanılmış, daha sonra yaygın olarak fıkra türünün adını karşılamıştır. Günümüzde fıkra halk edebiyatında bir terim olarak halkın meydana getirdiği realist, güldürücü küçük hikâyeler için kullanılmaktadır (Altunel 2003: 109).

Divan edebiyatının, yerini batı etkisinde gelişen Türk edebiyatına bıraktığı XIX. yüzyılda, fıkra yerine latife ve latife derlemeleri olan letaifnamelerin tercih edildiği gözlenmektedir. Sözlü kültürün yazılı kültüre dönüşüm sürecinin sonunda fıkralar letaif kitaplarına dönüşmüştür denebilir ve 1837-1928 yılları arasında letaifname türünde verilmiş otuz yedi örnek bulunur. Bunlardan ilk üçü II. Abdülhamit'in baskıcı yönetiminden öncedir ve genellikle Nasreddin Hoca ile sözlü kültürden yazılı kültüre aktarılan fıkralardan oluşur. II. Meşrutiyet'e kadar ise yirmi yedi letaifname yayımlanır. İktidara ya da yönetime dair hiçbir eleştirinin ya da yerginin kabul edilmediği bu süreçte, özellikle yabancı kaynaklı latifelerde alt metinde iktidara dair örtük eleştiri dikkat çeker. Yazarların, eleştiri ya da yergiyi doğrudan yapamadıklarından, letaifnameler aracılığıyla gerçekleştirdikleri öne sürülebilir.

1. BÖLÜM

1837-1928 YILLARINDA YAYIMLANMIŞ LETAİFNAMELERİN TANITIMI

XIX. yüzyılda yayımlanmış letaifnamelere gelmeden önce, basılı mizaha kadar edebiyatımızda nasıl bir geleneğin hüküm sürdüğüne bakmak gerekir. Sözlü kültür ürünleriyle beslenen ve beslenmeye devam eden yazılı mizahın kökeni aslında oldukça eskilere dayanır. Sözü yazıya geçme süreci uzun süre devam ettiğinden, yazılı mizahın şekillenmesi de zaman alır.

Cemal Kutay, Türk mizahında basın devrinden önce, göz ve kulak devri olduğundan söz eder ve Osmanlı'nın çöküşünün asıl nedeni olarak, yeni devirleri temsil eden matbaa ve buhardan mahrum oluşunu gösterir. Matbaa yoksunluğunun yarattığı boşluklar nedeniyle beşeri duyguların zarafet ve nükte kaynağı mizahın, basılı kaynaklar arasında yer alamadığını, sadece basit ve ilkel sahnelerin göz ve kulak konusu olduğunu belirtir. 1500 yılında artık Batı'nın kültür temeli olan matbaa, Osmanlıya ancak 1750'li yıllarda yerleşir ki bu da 200 yıllık bir gecikmeyi ifade eder. Basılı olarak halk yığınlarına iletemeyen ve eski nesillerin letaif dedikleri mizahi fıkralar, el yazısı sınırlı sayılarda olarak zengin konaklarının kitaplıklarında yer alır. Çok pahalı olan el yazması eserlerin halka ulaşması imkânsızdır. Bu bakımdan mizah, basılı eserlerde değil, gözde ve kulaktadır yani meddah, Karagöz ve orta oyunundadır. Meddah, bir anlamda, sözlü kültürün mizah dergisi olarak adlandırılır:

Meddah, bütün doğu ve İslam ülkelerinin ilk iptidai teması ve mizah üstadıdır. En ciddi mevzuları bile nüktelere sarar. Meddah, anlattığı vakaların şahıslarını kendi özellikleri içinde taklit ve tarif eder. Omzunda asılı duran mendili en çok kullandığı vasıtasıdır. Taklit yaparken onunla ağızını kapar, rahatça bir nefes almak, birkaç saniye olsun dinlenebilmek için onu çeşitli bahanelerle alır, kullanır ve yine omzuna atar. Elindeki değnek ile de kapı çalma, sert bir vuruş sesi çıkarma gibi hikâyelerine renk ilave eden fırsatlardan faydalanır. Meddahın değeri, anlattıklarının dinleyenleri neşeli heyecana sürükleyebilmesi ile belirtilir. Meddah, Nasreddin Hoca, Tıfli, Ebu-Nevvâs gibi mizah üstadlarının fıkralarını o günün şartları içinde değerlendirir, nüktelerini kendi anlattığı vakaların sonunda, mükemmel taklit kabiliyeti ile tekrarlar, dinleyenleri güldürür. Böylelikle meddah, sözlü-sesli taklitli bir mizah dergisidir. Meddahı takip eden mizah üstadları Karagöz'le Hacıvad'dır. Tamamen Türk zevki ve esprisi ile örülü olan Karagöz'le Hacıvad, mizah edebiyatımızın kulaktan ve gözden ayrılarak basılı hale gelmesiyle unutulmamıştır (Kutay 2013: 15-18).

Meddahtan sonra, Karagöz ile Hacıvat'ın sözlü kültürden yazılı kültüre taşınışının ilk örnekleri mizah dergilerinde gözlenir. Namık Kemal ile Teodor Kasap'ın

çıkardıkları *Hayal* ile *Diyojen* mizah dergilerinde Karagöz esintisi net olarak hissedilir yani sözlü ürünler, yazılı kültür ürünlerini beslemeye devam eder. Geleneksel Türk tiyatrosundan gelen Karagöz ve Hacivat tiplerini, mizah dergilerinde yer alan fıkra ve karikatürlerde boy göstermeye başlar.

Karagöz'ün nüktelerinde Türklüğe has tecelliler noksanzır görülür. Evvela her Türk gibi saf ve dürüsttür. Dost bildiği herkese evinin kapısını olduğu gibi ruhunun her köşesini de açar. Nükteleri; sun'i, yapmacık, halka dert çıkartan, ikiyüzlü, dalkavuk, menfaatçı kişi ve kuruluşları hedef tutar. Özgürlüğe âşıktır. Tevazu ve özverilik temel felsefesidir. Çoğu zaman haksızlığa uğrar fakat hoşgörülüdür. Toplumun ekonomik ve sosyal yaralarını bilir, onlara kendi varlığında hedef olmaktan kaçınmaz. Güldürür fakat güldürürken düşündürür, güldürürken sadece gülünç olmaz. Hacivad ise Osmanlılık terkibi içinde ayrı, okumuş-yazmış fakat ilmini rahatı için ustaca kullanmayı tercih etmiştir. Karagöz'ü de kendisine benzetmek ister. Onun için devamlı olarak çekişirler. Hacivad, Osmanlıca konuşur; Karagöz, Türkçe cevap verir ve onun kafiyeli, adeta manzum konuşması ile öylesine inceden inceye alay eder ki, bu taşlamada, devletin Cumhuriyet devrinde bile devam eden halkın anlayamadığı resmi dilini hicveden duygu vardır. Hacivad, görünüşteki ağırbaşlılığına rağmen, zaman zaman gülünç taklitçiliğe düşer. Karagöz'ün pratik ruhu karşısında Hacivad'ın bürokrat kafası, adeta halk önünde devlet gibidir (Kutay 2013: 18-21).

Karagöz'ün etkisiyle ortaya çıkan bir diğer seyirlik oyun, orta oyundur. Kutay; sözlü, gözlü, kulaklı mizah edebiyatının son aşaması olarak orta oyununu gösterir ve Karagöz'ün devamı niteliğinde olduğunu söyler. Sözle esprileri, hareket ve mimiklerle çizgileri daha kalabalık seyirci önüne çıkarmak ihtiyacı ile hayal perdesi nükteler, espriler, cinaslar, devrin taşlaması mihverdi etrafında toplanarak yerini orta oyununa bırakır (Kutay 2013: 21-23). Karagöz'de olduğu gibi, orta oyunda bulunan tiplerin de XIX. yüzyıl latifelerini desteklediği ve fıkralarda da okuyucunun karşısına çıktığı dikkat çeker.

Matbaa sayısının artmasıyla gelen güç, Türk mizah ve karikatürünün Osmanlı toplumunda herkese ulaşmasını sağlar. Bu artışın ve yaygınlaşmanın arkasında, azınlık basınının olduğunu söylemek yanlış olmaz. Özellikle XIX. yüzyılın mizah basınına en fazla katkıyı sağlayan Teodor Kasap'tır denebilir.

Mebusan Meclisi'nin mizah gazete ve dergilerini yasaklayan hükümet tasarısını reddederek ciddi deyimini ile ayrılan gazete ve dergilerin çıkış şartları içinde yayınlanabileceğini kabul etmesi, büyük hareket yaratır: 1870 ile 1877 arası, mizah basın hayatında sadece velûd devre olmakla kalmaz, Türk mizahının temel irsiyyetini de temsil eder. Mizah basını, 1878'den 1908'e kadar tam bir susma ve sinme devrine girer. Sadece Türk mizahı değil, tüm Türk basını, 1878-1908 arasında mutlak bir karanlık içindedir. 10 Temmuz 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet, birincisinin kaybolduğu gibi sessiz sedasız gelmiştir. Artık, her tecellisi ile Sultan Hâmid'e alışmış olanlar, 1908'de (Padışahın kanun-u esasinin mebusan meclisini toplamak hususundaki maddesini tatbik mevkiine koyduğunu) ilan ederler. 1908'in son üç ayı ile 1909'un ortasına kadar çıkan mizah mecmua ve gazetelerinin sadece

adları bile sütunlar tutacak çoğunluktadır. Yayın yapanlar, ilk günleri hatta haftaları ve ayları çekingen denemelerle geçirseler de sonraları korku yerini hınca benzeyen coşkunluğa bırakır. Gazeteler, dergiler birbirini kovalar. Asık yüzlerde tebessüm ihtiyacı, diğer bütün hislerden ve ihtiyaçlardan daha derin olduğundan, çıkanların çoğu mizahi nitelik taşır (Kutay 2013: 49, 69, 75, 131-133).

Meşrutiyet mizahında zamanla hicvin ya da yerginin yükselmesinde, kaybedilen savaşların ve izlenen yanlış politikaların rolü büyüktür. Gülin Öğüt-Eker, askeri yenilgilerin, gülmenin az ve sert eleştirilerle dolu hicivlerin yoğun olduğu mizah ürünlerinin ortaya çıkmasına sebep olduğunu öne sürer. Meşrutiyet dönemi mizahına damgasını vuran marjinal mizah anlayışının sonucu olarak da, bu keskin hicivlerin yanında, modern eğlenceye bir geçiş süreci olan Direklerarası eğlence tarzının ortaya çıktığını belirtir. Bu dönem mizahı, Osmanlı mizahının özelliklerini taşımakla birlikte, “yazılı, basılı mizaha geçiş” ve mizahın yönetiminde köklü değişiklikler de içermektedir. Meşrutiyet döneminde, özelde hicvi, genelde mizahı kullanan yazar ve şairler arasında önemli isimler olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Rasim, Namık Kemal ve Ziya Paşa sayılabilir (Öğüt-Eker 2014: 105). Mizah dergilerini dolduran fıkra ve mizahi yazıların bir kısmı, adı geçen yazarlar ve diğer mizah yazarları tarafından bir kitapta toplanarak yayımlanmaya başlar. Bunlar, 1837–1928 yılları arasında letaifname olarak sınıflandırılmayacak ama mizahı bir araç olarak kullanan yazarların mizahi kitaplarıdır. Bu kitaplarda amaç, mizahın eleştiriye hizmet etmesini sağlamak ve yergi unsurunu mizahla desteklemektir.

Yergi unsurunu mizahla besleyen XIX. yüzyıl yazarlarından biri Direktör Âli Bey'dir. Abdülaziz Avadallah ve Sait Uylaş, Direktör Âli Bey'in, mizahını yaratırken sözlü kültür unsurlarını büyük bir ustalıkla kullandığını ifade ederler:

Tanzimat Dönemi'nin mizahi nesrinin kuvvetli temsilcilerinden biri olan Âli Bey, zeki buluşları ve Nasreddin Hoca'dan beri sürüp gelen tarihi, ananevi Türk zekâsının yeni bir görünüşü mahiyetindeki satirik esprileriyle dikkati çeker. Âli Bey, Tanzimat'tan sonra 1870 yılında Teodor Kasap tarafından haftada üç gün olarak bu topraklarda çıkarılan Osmanlı Devleti'nin *Diyojen* isimli ilk mizah dergisinde uzun müddet hemen hemen tek başına çalışmış ve devrin içtimai hatta siyasi hayatını karikatürize eden mizahi makaleler yazmıştır. Aynı muharririn *Lehçetü'l-Hakâyık* (1897) adını verdiği mizahi lügat kitabı ise, “Akça: Milyon Tohumu; Bahşiş: İhsân-i cibrî (zoraki bağış); Cüce: Büyük adamların yakından görünüşü; Timsah: Tohuma varmış kertenkele; Şiir: Darası alınmış söz; Âlim: Bir şey bilmediğini bilen; Kabuk: Libâs-ı eşcâr (ağacların elbisesi); Moda: Maymunların mabudu; Neş'e: En doğru feylosofluk” örneklerinde görüldüğü gibi, kelimelerde bulunan zarif, bilgi, zekâ ve tecrübe mahsulü karşılıklarla Türk edebiyatında haklı bir sevgi uyandırmıştır (Avadallah ve Uylaş 2010: 153).

Âli Bey'in *Lehçetü'l Hakayık* mizahi sözlük çalışması gibi, mizahi içerik taşıyan kitapların yayımlandığı dönem XX. yüzyılın ilk çeyreği olarak karşımıza çıkar. Bu kitaplar daha çok gazetelerde yayımlanmış yazıların derlemesidir ve bazıları mizahi nitelik taşır.

Letaifnamelerden farklı içeriğe ve fıkralara sahip kitaplardan ilki Ziya Şakir'in *Küçük Fıkralar*'ıdır. *Küçük Fıkralar*, 1908(1326)'de İstanbul'da yayımlanmıştır, 60 sayfa uzunluğundadır ve içinde altı adet mizahi hikâye bulunmaktadır.

1911'de yayımlanan bir diğer kitap, Refik Halit Karay'ın *Kirpinin Dedikleri* adlı eseridir. Yapıt, hiciv ve mizahı birlikte içeren 33 metinden oluşmaktadır:

İlk baskısını 1911'de yapan *Kirpinin Dedikleri*, Refik Halit Karay'ın Meşrutiyet sonrası parti mücadeleleri çerçevesinde yazdığı mizah yazılarını içeren mizah ve hiciv alanında en ünlü eseridir. Yazarın II. Meşrutiyet devrinde yazın hayatına başlaması ile kısa bir sürede kendini bulduğu mizah alanında yaptığı çalışmaların bir ürünü olan bu yapıt başta *Kalem*, *Cem*, *Şehrah* olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı yazıların bir araya getirilmesiyle oluşmuştur (Tuncer 1994: 587). Eserde yazar özellikle II. Meşrutiyet devrinden başlamak üzere ülkeye hürriyeti getirme sevdasıyla çok sert ve kanlı politikalar güden İttihat ve Terakki Fırkası'nı edebî kişiliği, psikolojik tahlil yeteneğiyle betimleme ve tasvirlerden yararlanarak oldukça sevimli, akıcı ve iğneleyici bir üslupla eleştirmektedir (Yenal 2013: 339).

Ahmet Rasim'in 1917'de yayımladığı *Cidd ü Mizah*'ta edebi, kültürel, siyasi ve sosyal konulara dair yazılar bulunmaktadır:

Cidd ü Mizah, Ahmet Rasim'in Balkan Savaşları'nın yaşandığı günlerde (1912-1913), çoğunluğu *Tasvir-i Efkâr*'da yayımlanmış yazılarından derlenmiştir. 57 makaleden oluşur. 1917'de kitap olarak basılan eserde, yazılar kronolojik olarak sıralanmamıştır. *Cidd ü Mizah* aynı zamanda, yazarın bir dönem bu gazetede ki sütununun da başlığı olmuştur. Bunlar görünüşte mizahî, arka planda ise ciddî yazılardır (Yıldız 2006: 31).

İbrahim Alaaddin Gövsa'nın 1926'da yayımladığı *Şen Yazılar*, dönemin mizah kitapları arasında yer alır:

İbrahim Alaaddin Gövsa'nın *Şen Yazılar*'ı *Akbaba* ve *Zümrüdüanka* adlı mizah gazetelerinde yayımlanan yazılarından oluşmaktadır. 43 adet yazının yer aldığı eserde, mizahî hikâyeler ve latifeler bulunmaktadır. Şakaların konuları günlük olaylardan oluşmaktadır. Hikâyelerinin konularını ise genellikle yazarın gözlemleri oluşturmaktadır. Bazı hikâyeler ise yabancı yazarların eserlerinden değiştirilerek alınmıştır (Gürel 1992: 161-162).

Ayrıca yazar, *Şen Yazılar*'ın önsözünde mizahın kendine göre anlamını ifade eder ve öneminden söz eder:

Beni bu kitabın muhteviyatını yazdığım müddet zarfında ‘kalem safahatı’ yapmış addedenler bulunabilir. Ben bittabi bu fikirde değilim ve o fikirde olsaydım o yazıları toplayıp şimdi imzam ile neşr etmezdim. İnsanların gülmek hassasından dolayı diğer hayvanlardan ayrıldıkları düşünülürse mizahı hafiflik ve şaklabanlık sayan ekşi yüzlü ham ervah kişilerin mertebesi anlaşılır. Bana göre mizah, ince olduğu kadar hürmete şayan bir iştir çünkü tebessüm üstündür. (...) Yobazlık eksildikçe bu nevi şakanın kıymeti artacaktır. Edebi mizah, ne sırtkanlara ne somurtkanlara değil, belki tebessümün kıymetini bilen erbab-ı ʾizâna hitap eder (Gövsa 1926: 3).

1926’da yayımlanan bir diğer mizahi yapıt, Ahmet Rasim’in *Gülüp Ağladıklarım* adlı eseridir:

Gülüp Ağladıklarım, Ahmet Rasim’in Mütareke Dönemi’nde (1918-1919) *Yeni Gün*, *Zaman* ve *Vakit* gazetelerinde yayımlanan yazılarından derlenmiştir. 95 makale ve fıkradan ibaret olan bu eser 1926 yılında basılmıştır. Eserde, İstanbul’un şahsında Birinci Dünya Savaşı’ndan yorgun çıkan Türk milletinin ruh hali yansıtılmaya çalışılmıştır. Yazıların içerik açısından ortak bir noktası vardır: Hepsinde, Türk halkına yönelik düşman karşısında tek vücut olmaya ve direnişe bir çağrı vardır (Yıldız 2006: 31).

1928’de Hammamizade İhsan (İhsan Hamamoğlu), *Hamsiname* adlı eserini yayımlar. *Hamsiname*, hamsi üzerine yazılmış metinlerden oluşan bir yapıttır. 158 sayfa uzunluğundaki eserde, hamsi kültürüne dair kimi mizahi metinler yer alır. Hamsi konulu en kapsamlı yapıt olması bakımından edebiyatımızda bir ilktir.

Mizahi köşe yazılarını ya da mizahi öyküleri derleyen yukarıda adı geçen yazarlar da döneme ayna tutarlar. Bu yazarların letaifname yazarlarından farkı, gündemdeki konular üzerinden ilerlemeleridir. Letaifnamelerde ise hem gündemdeki konular hem de insana dair değişmeyen unsurlar ve özellikler vardır. Her iki alanın da güldürüken düşündürmeyi ve kimi yerde mizahı kullanarak yermeyi hedeflediği görülür.

XIX. yüzyıl letaifnamelerine dair ilk bilgiler, Dursun Yıldırım’ın *Türk Bitiği Araştırma ve İnceleme Yazıları* adlı eserinde yer alır. Yıldırım, Türk fıkralarının toplanması, bir araya getirilip yazıya alınmasının tarihinin oldukça gerilere uzandığını ve bilinen ilk koleksiyonların da XVI. yüzyıla ait olduğunu ifade eder:

Bu tarihten sonra kütüphanelerde, fıkraları bir araya getiren ve “Letaifname” adı verilen yazma mecmuaların sayısında artış gözlenir. XVI. yüzyıldan itibaren bu türün ürünlerine karşı toplum hayatında ilgi artmıştır. Türk hayatında matbaanın etkin bir rol oynamaya başladığı XIX. yüzyıl içinde, fıkraların toplanıp yayınlanması, geniş okuyucu kitlesine ulaştırılması faaliyetine hız kazandırır. Bu yayınlar arasında kimi fıkra derleyicileri, koleksiyonlarının ihtiva ettiği ürünler hakkında, eserlerine açıklayıcı nitelikte bilgiler veren önsözler eklemiştir. Kimi yayıncılar, bu ürünlerin kültür hayatımız açısından önemleri üzerinde durmuş, kimileri bunları bir sınıflamaya tabi tutarak okuyucuya ulaştırmaya çalışmıştır. Önsözdeki açıklamaların genellikle

fıkranın terbiyevi, eğlendirici vasıfları üzerinde durmuş olduğu ifade edilebilir (Yıldırım 2016a: 324-325).

Matbaa ve teknik gelişmelerle beraber mizahın boyut değiştiği, mizah yazarlarının da farklı yollar izleyerek kitap yayımlamalarına aracı olur. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, divan edebiyatı türleri içerisinde yer alan “letaifname” büyük rağbet görür ve birbirini takip eden, çok kısa aralıklarla yayımlanan letaifnameler dikkat çeker.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında mizah basınında yer alan yazarlar, çeşitli gazetelerde yazdıkları fıkraları derleme yoluna giderek letaifname yayımlamışlar, yine edebiyatla ilgilenen bazı yazarlar da, ya kendi letaifnamelerini oluşturmuşlar ya da yabancı kaynaklı fıkraları çeviri yoluyla derlemeye çalışmışlardır. Letaifnameler incelendiğinde, fıkraların büyük çoğunluğunun yabancı kaynaklı olduğu fark edilir ama latifeleri derleyen yazarların neredeyse tamamı, derlemeyi nereden yaptıklarına dair bilgi vermezler. Çeviri letaifnamelerde bile çevirinin kimden yapıldığı bilgisi ne yazık ki kitapta yer almaz.

XIX. yüzyılın son çeyreği ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde letaifname yayımlayan yani fıkra derlemesi yapan yazarların hemen hepsi, kitaplarında yer alan fıkraların herhangi bir yerde bulunmadığını iddia etseler de yapılan araştırmalar sonucunda aynı fıkraların farklı letaifnamelerde yeniden yayımlandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, ilk letaifnameyi yayımlayan herhangi bir yazar, devamı geleceği dileğinde bulunarak önsözünü tamamlarken aynı yazarın yayımlanmış başka letifnamesine rastlanamamıştır. Bu durumun sebebi olarak yayımlanan letaifnamelerin çokluğu gösterilebilir.

Letaifnamelerin ilgi gördüğü ve yükseldiği dönem, genel olarak II. Abdülhamid’in yönetim yıllarına rastlar. II. Abdülhamid’in baskıcı yönetiminin sonucu olarak, basının çoğunlukla susturulduğu ya da sansürlendiği bilinmektedir. Hatta, bu sansürün sonucu olarak “Maarif Nezareti Celilesinin ruhsatıyla tab’ olunmuştur” ifadesi hemen hemen her letaifnamenin ilk sayfasında yer alır. Bu dönemde yayımlanan letaifnamelerin konusuna bakıldığında, çoğunlukla gündelik hayata ve insan ilişkilerine dair oldukları gözlenir. Siyasi eleştiri içeren fıkralar ise ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerindeki yöneticilere ya da Amerika, Japonya, Çin gibi uzak

lkelerdeki sistemlere yöneliktir. Dolayısıyla, II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi yani sansürü nedeniyle siyasi eleştiri içeren fıkraların bu dönemde yayımlanmadığı ve basında etkin olan çoğu mizah yazarının letaifname yayımlama yoluna bu gerekçeyle gittiği iddia edilebilir.

Letaifnamelerin yayımlandığı yıllara bakıldığında, ilk fıkrâ derlemesinin 1837'de Nasreddin Hoca zerine olduğu görülür ki bu durum şaşırtıcı değildir çünkü sözlü ve yazılı Türk mizahında Nasreddin Hoca'nın yerinin ve öneminin büyüklüğü konusunda herkes hemfikirdir. Kimin derlediği bilinmeyen bu *Letâif*'in ardından uzun bir süre, 1874'e kadar, letaifname yayımlanmaz ama 1874'ten itibaren letaifname yayımlama konusunda bir patlama yaşanır ve 1874 ile 1928 yılları, bu anlamda mizah yazınının en verimli yılları olarak kabul edilebilir. Bu tarihler arasında yayımlanmış 37 letaifname bulunmaktadır.

nszleri bulunan letaifnamelere bakıldığında, yazarların letaif derleme yoluna neden gittiklerine dair somut bir veri olmasa da çoğunluğun o ana kadar duyulmamış ya da basılmamış fıkraları okuyucuyla buluşturmak istedikleri göze çarpar. 1837–1928 yıllarında yayımlanmış ve tezin içeriğini oluşturan letaifnamelerin kronolojik listesi ile içerikleri şu şekildedir:

***Letâif: Nasreddin Hoca Fıkraları*, 1837**

1837(1252)'de yayımlanan ve bugüne kadar bilinen en eski basma Nasreddin Hoca kitabı olan *Letâif*'in, kimin tarafından derlendiği bilinmemektedir. M. Sabri Koz'un ifadesine göre, İstanbul'da yayımlandıktan çok kısa bir süre sonra, Bulak'ta (Mısır) ok az farklılıklarla ve değişik adlar altında tipografi tekniğiyle birkaç kez basılan bu derleme, taş baskı tekniğinin yaygınlık kazanması ile yerini o türden resimli-resimsiz yayınlara bırakmıştır (Koz 2015: 11-14). İçinde 134 fıkrâ bulunmaktadır. Eser, 140 sayfa uzunluğundadır ve M. Sabri Koz tarafından Latin harflerine aktarılmıştır.

M. H., ***Fırıldak***, 1874

Fırıldak, adı ve soyadı bilinmeyen yazar M. H. tarafından 1874(1290) yılında Maarif Nezaret Celilesi'nin ruhsatıyla tek nüsha olarak İstanbul'da basılmıştır ve

yayınevi bilinmemektedir. Eser, 16 sayfa uzunluğundadır. Bir “Mukaddime” ile “Hikâye” tabir edilen 23 latifeden oluşmaktadır. Mukaddime’de yazar,

Bu saçmayı saçmadığım halde iğneli Şişhane kurşunu gibi edebiyata muvaffak ve gülmek için okumaklığa layık bir tarz-ı nevîn dil-pesendânede telifine ibtidâr eyledim. Hemân saçmamız saçılmadan âriyyeti lepiska saç gibi baş tacı ola ama bad-ı müellif der ki dört nev’i saçmadan olan lisan saçmasına başladık, öbür saçmaları sonra sırasıyla yazacağız (M.H. 1874: 2-3).

diyerek her ne kadar bu letaifnamenin devamının geleceği haberini verse de yazara dair başka letaifnameye rastlanmamıştır.

Mehmet Tevfik, *Letaif-i Hikâyat ve Garaib-i Rivayat*, 1874

Mizah yazarları arasında, üzerinde en fazla çalışılmış yazarlardan biri Mehmet Tevfik’tir. 1877’de yayımlamaya başladığı mizah dergisi *Çaylak* nedeniyle Çaylak Mehmet Tevfik olarak da anılır.

Türk mizah basınının öncüsü ve kurucusu olan Mehmet Tevfik, yaptığı işin değerini bilen bilinçli bir fıkra derleyicisi olmuştur. Hafızalarda yaşayan fıkraların medeni milletlerde sözlü planda bırakılmayıp yazıya geçirilmek suretiyle ciddi bir şekilde derlenmiş olduğuna dikkat çekerken bu sahada sürdürdüğü derlemelerle bizdeki fıkra mevcudunu unutulup kaybolmaktan kurtarmaya çalıştığını *Nevâdirü’z-zerâif*’in önsüzünde açıkça ifade eder. Onun bu derlemelerinde, geçmiş devirlerimizden şahsiyetlerin hayat ve halleriyle ilgili olarak yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilme bir fıkra varlığı hususi bir yer tutmaktadır. *Letaif-i Hikâyat ve Garaib-i Rivayat* (İstanbul 1288-1289) adlı külliyatı, fıkra derleme çalışmalarının ilk ürünüdür ve hepsi yerli hayatla ilgili küçük hikâyelerden oluşmaktadır. Mehmet Tevfik’in bu eseri Cild-i Evvel ve Cild-i Sâni olmak üzere iki cilt halinde düzenlenmiştir. Cild-i Evvel’in künyesi İstanbul, Letâif-i Âsar Matbaası (1900) şeklindedir. Bu cilt 30 sayfadan oluşmaktadır. Yazarın 1872–73 yıllarında iki cildini çıkarıp bir yıl sonra yeni ve farklı bir şekilde devam ettirdiği eser, hepsi yerli hayatla ilgili küçük hikâyeler topluluğundan ibarettir. Yazar, eserin sonunu getirememiştir. Eserin isminden de anlaşılacağı üzere latif, hoş hikâyeler ve garip rivayetlerden oluşmaktadır. Dahası eserde konu bütünlüğü yoktur. Bir taraftan tarihi bir hikâye anlatılırken diğer taraftan bir önceki anlatılanla bir ilgi kurulamayan bir hikâyeden bahsedilmiştir. Çevirisi yapılan ikinci cilt, ilk olarak Osmanlı saltanatının esasını kuran Ertuğrul Gazi’nin oğlu Sultan Osman Gazi ile başlayan bir başlık ve ardından yazılan bir gazelle devam etmiştir (Yildirim 2013: 46-47).

Ömer Faruk Akün, İslâm Ansiklopedisi’nde yer alan Mehmet Tevfik maddesinde yazara ait ayrıntılı bilgiler verir ve *Letaif-i Hikâyat ve Garaib-i Rivayat*’ın girişinde,

İşbu eser mukaddema (Letaif-i İnşâ) namıyla birtakım zevat-ı meşhurenin âsâr-ı mensurelerini hâvi olarak altı cilde kadar neşr olunmuştu. Badema udeba-yı salife ve muaşeratin mesamere-i latife ve âsâr-ı şîriyyeleriyle ibret-amiz ve şevk-engiz birtakım fikarât ve hikâyeti cami olarak her on beş günde bir cüz cüz neşr edilecekti (Tevfik 1874: 1).

diyen Mehmet Tevfik'in, adı geçen eserin sadece ilk iki cüzünü çıkardığını ve bir yıl sonra 1290'da yeni ve farklı bir şekilde devam ettirmek istediği bu fıkra külliyyatının sonunu getiremediğini ifade etmiştir. Başlangıçta fıkra ağırlıklı olan esere sonraki cüzlerde manzum parçalar, Batı edebiyatlarından yapılmış tercümelemler de girer (Akün 1993: 241-242). Derlemeye dair inceleme Haluk Emrah Yildirim tarafından yapılmıştır.

Mahmut Şatır, **Letaif**, 1879

Letaif, Mahmut Şatır tarafından 1879(1296) yılında İstanbul'da yayımlanmış, 23 sayfalık bir eserdir. Eserin başında "İhtâr" adı altında bir önsöz bulunmaktadır.

Yazar,

Letâife müteallik olarak şimdiye kadar gerek lisân-ı Türkî vel-lisâni ecnebîye üzerine her kütüb ve resâil ile bazı evrak matbaada mütalaa gerek istima' olunan ve bu'd-i azîn dahi mütalaa veya istima' olunarak zabt ü tahrîr ve tercih edilecek olan fıkârât ve hikâyâtın en güzîdelerini hâvî bir risaledir (Şatır 1879: 2).

diyerek o dönemin seçkin derlemelerinden birini oluşturduğu iddiasında bulunur.

Eserin bilinen tek nüshası vardır.

Faik Reşad, **Gencine-i Letaif**, 1881

Mehmed Tevfik'ten sonra üzerinde en fazla araştırma yapılmış yazarlardan bir diğeri Faik Reşad'dır. *Gencine-i Letaif*, Faik Reşad'ın 1881(1299)'de derlediği fıkra ve hikâyelerden oluşur.

Faik Reşad'ın *Takvim-i Vekâyî*'de görevli olduğu sırada hazırladığı ve tespit edilen en eski eseridir. Kapakta eserin muhtevası ile ilgili bilgiler veren yazar, yalnız Türkçe de değil, ecnebi dillerde de kaleme alınan ve söylenen bazı hikâye ve fıkraların en güzîdelerini seçtiğini ifade etmiştir: "Letaife müteallik olarak şimdiye kadar gerek lisan-ı Türki ve lisan-ı ecnebi üzere muharrer kütüb ve resâil ile bazı evrak-ı matbuata mütalaa veya istima olarak zabt ü tahrîr ve tercüme edilecek olan fıkârât ve hikâyâtın en güzîdelerini hâvî mecelledir". *Kable's-Şûru'* başlığı altında verilen bilgilerden, eserin ilk önce bir dost toplantısının ardından tasarlandığı anlaşılmaktadır. Sözü edilen toplantının ertesinde, orada anlatılanları yazmaya karar veren Faik Reşad, bu konuyla ilgili eserlerden ve gazetelerde görülen fıkralardan da faydalanmıştır. Kendi ifadesine göre, 3-4 gün içinde 1-2 cüz dolduracak kadar fıkra toplayan yazar, önce bunları tasnif etmeyi düşünmüş, daha sonra bu fikrinden vazgeçmiştir. Eserde çeşitli kaynaklardan alınan fıkraların yanı sıra, kendisine ait olanlar da vardır. Bunları "mim" harfi ile belirtmiştir. Faik Reşad, farklı kaynaklardan aldığı parçaların dillerine müdahale ettiğini, onları günün hitabetine uygun bir ifadeyle yazdığını da ayrıca belirtmiştir. Eserde kullanılan kaynaklar belirtilmemiştir. Aynı eser, 15 yıl aradan sonra 1315'te *Musavver Terakki* gazetesi sahib-i imtiyazı K. Faik tarafından Asır Kütüphanesi'nce yeniden basılmıştır (Yüksel-Seçkin 1997: 158-160).

Faik Reşad'ın fıkra derlemelerinin birikimiyle dönemin en geniş fıkra derlemesine ulaştığı iddia edilir. Eserin incelemesi, Süheyla Seçkin-Yüksel ve Nizamettin Yarba tarafından yapılmıştır.

Mehmet Tefvik, ***Bu Âdem***, 1881

Mehmed Tefvik hakkında ayrıntılı bilgi veren Ömer Faruk Akün, yazarın en sevilmiş ve tutulmuş eserlerinden biri olan bu *Bu Âdem*'in 1881(1299)'de İstanbul'da yayımlandığını belirtir. Yazar, hepsini “bu âdem” ifadesiyle başlattığı 226 mizahî fıkrayı bir araya getirmiştir. Bunların içinde bir de “Bu Âdemin Sergüzeştî” başlığı altında, İstanbul'un yağlıkçı esnafından saf ve dürüst bir insanın kendisini içkiye kaptırıp bir tekke şeyhinin marifetiyle nasıl eski haline döndürüldüğünü anlatan uzun bir hikâye yer almaktadır. Gördüğü rağbet dolayısıyla bir yıl sonra ikinci baskısı yapılan (1302/1884) eserin 197 fıkrasının Almanca tercümesi *Letaif-i Nasreddin* içinde çıkmış (1-93 s.), Th. Menzel'in “Türkische Bibliothek” külliyyatının XIII. kitabı olarak ayrıca yaptığı Almanca tercümesiyle tamamlanmıştır (Das Abenteuer Buadem's, Berlin 1911). Öte yandan Leningrad Doğu Dilleri Enstitüsü yayınları arasında Dimitriev tarafından eski harflerle bir neşri de yapılmıştır (Bu Adam. Osmanskiy Tekst so slovarem, Leningrad 1928). Orijinal baskıdaki uzun hikâye, bu baskıda yoktur (Akün 1993: 241-242). Eserin ayrıntılı incelemesini Adem Balkaya yapmıştır.

Mehmet Tefvik, ***Nevâdirü'z-zarâif***, 1882

Nevâdirü'z-zarâif, Timur'dan başlayarak Türk ve özellikle Osmanlı hükümdarlarının kendi devirlerindeki şair ve âlimlerle münasebetlerini ele alan ve bu konudaki fıkraları toplayan 1882(1299)'de İstanbul'da yayımlanmış bir eserdir ancak bir cüzü çıkabilmiştir (Akün 1993: 241-242).

32 sayfalık bir risaledir. Yazar, bir önsözle başlamış ve eseri tek bölümden ibaret kılmıştır. Hz Muhammed ile Cebrail Aleyhiselam'ın zaman zaman suretine girdiği Hz. Dihye-i Kelbi arasında geçen bir latife ile başlayan Çaylak Mehmed Tefvik'in meşhurlarımıza ait latifeleri toplamak amacıyla olduğu dikkate alınırsa *Nevâdirü'z-zarâif*'in esas kısmının Ahmedî ile Timur arasında geçen latife ile başladığını söylemek mümkündür. Murâd-ı Evvel, Emir Süleyman, Çelebi Sultan Mehmed, Fatih, Bâyezîd-i Sâni ve Yavuz Sultan Selim asırlarına göre düzenlenen eserde her döneme ait latife yoktur. Zaman zaman beyit örnekleri de verilerek dönemin edebî ve sosyal durumuna ilişkin kısa değerlendirmelerin yapılması ise bu metni klasik latife mecmualarından ayırmaktadır. Yazar, önemli din ve devlet büyüklerinin latifeye

verdiği önem üzerinde durmuştur. Bunlardan örnekler vererek yaşadıkları dönemler hakkında birtakım bilgiler ortaya koymuştur. Böylece letaifname özelliği gösteren bu eser insanları güldüren, düşündürten, eğlendiren sanat olarak kabul edilen mizah hakkında da bir kaynak teşkil eder. Eserin önsözünde yazar *Nevadirü'z-Zara'if*'i, her ülkede her asırda yetişmiş meşhur insanların hem ahlakını hem duruşunu, fikir ve düşüncelerini, sıradan insanlardan ayrılan huy ve özelliklerini ortaya koyarken hafızalarda kalabilmesi için işin mizahi boyutuyla birlikte sunulması ve bu konuda ortaya konulabilecek mizahi her ögeye kaynaklık edebilmesi niyetiyle yazdığını belirtmiştir (Kutlar-Oğuz 2012: 443-465).

Klasik letaif mecmualarından farklı olan *Nevadirü'z-Zara'if*, örnek devlet adamları aracılığıyla ve mizahı kullanarak insanı eğitmeyi ve olumluya sevk etmeyi amaçlar. Eserin ayrıntılı incelemesi Fatma S. Kutlar-Oğuz tarafından yapılmıştır.

Mehmet Tevfik, ***Letaif-i Nasreddin***, 1882

Nasreddin Hoca üzerine yapılan fıkra derlemelerinin sayısı oldukça fazladır. XIX. yüzyılda *Letaif-i Nasreddin* adıyla birkaç derleme okuyucunun karşısına çıkar ve bunlardan biri de Mehmet Tevfik'e aittir.

Hep anonim şekilde nakledilen Nasreddin Hoca fıkralarını ilk defa kendi imzası altında toplamak gibi bir özelliği olan *Letâif-i Nasreddin*, İstanbul'da 1882'de (1299) yayımlanmış ama ilk iki cüzden sonra devamı gelmemiştir. Mehmed Tevfik'in, Nasreddin Hoca'nın altmış fıkrasını bir araya getiren bu resimli eserinin, dünya edebiyatının tanınmış eserlerinin yer aldığı Philipp Reclam's Universal=Bibliothek serisi içinde (nr. 2735) Almanca tercümesi de basılmıştır (Die Schwänke des Nassred-din und Buadem von Mehemet Tewfik [trc. Dr. E. Müllendorff], Leipzig 1890). Yazarın bundan başka *Bu Âdem* ve *Hazîne-i Letâif* adlı eserlerinde de Nasreddin Hoca fıkraları vardır (Akün 1993: 241-242).

Veled Çelebi İzbudak, bu derlemede yer alan latifeleri, aynı adlı kendi eserine alıp incelemiştir.

Mahmud Şakir, ***Tebessüm yahut Güzel Eğlence***, 1882

Tebessüm yahut Güzel Eğlence, 1882(1299)'de, İstanbul'da, Mekteb-i Sanayi'de basılmıştır. 26 sayfa uzunluğundadır ve "İhtâr" başlıklı önsöze ek olarak 44 fıkradan oluşmaktadır. Mahmud Şakir de dönemin diğer fıkra derleyicileri gibi en seçkin derlemeyi yaptığı iddiasında bulunur:

Letâife müteallik olarak şimdiye kadar gerek lisân-ı Türkî vel-lisâni ecnebîye üzerine muharrer kütüb ve resâil ile bazı evrak matbaada mütalaa gerek istima' olunan ve bu'd-i azîn dahi mütalaa veya istima' olunarak zabt ü tahrîr ve tercih edilecek olan fıkârât ve hikâyâtın en güzîdelerini hâvî bir risaledir (Şakir 1882: 2).

Eserin tek baskı yaptığı düşünülmektedir.

Şemsettin Sami, **Letaif**, 1882

Türk edebiyatına pek çok yönden katkı sağlamış önemli yazarlardan Şemsettin Sami'nin *Letâif*i, 1882(1300)'de, İstanbul'da, Mihrân Matbaası'nda yayımlanmış dönemin hacimli letaifnamelerindendir. Çoğunluğunu yabancı latifelerin oluşturduğu yapıt, 224 sayfa uzunluğundadır ve 463 latife içermektedir. Eserin "İfade-i Meram" kısmında,

Cep Kütüphanesi'nin şu birkaç cüzünde umuma arz edeceğim hikmet-âmez ve ibret-engiz latifeler hakkında söyleyebileceğimi yine Cep Kütüphanesi'nin birkaç cüzünde çıkmış olan "Emsal" nam eser-i âcizânemin mukaddimesinde söylemiş olduğumdan, burada ancak bunun eser-i mezkûrla bir dereceye kadar münasebet ve merbutiyeti olduğunu beyanla iktifa ederim (Sami 1882: 3).

diyerek *Letâif*i birkaç cüz şeklinde planladığını ifade etmiştir. Eserin tek baskısı olduğu düşünülmektedir.

Ali Ulvi, **Gel Keyfim Gel**, 1885

1885(1303)'te yayımlanan eser, 192 sayfa uzunluğundadır. Eserin ilk sayfasında da belirtildiği üzere, "Letâif kitaplarımızın hiçbirinde mevcut olmayan (44) adet fıkârât-ı latife ile bir esrarkeş, bir afyon tiryakisi, bir topal, bir kel ve bir uyuzun bir gecelik sergüzeşt-i acîbini hikâye eden 'Komedyâ Böyle Olur' serlevhalı gayet mudhik makale-yi garîbenin bir kısmını muhtevidir" (Ali Ulvi 1885: 1). Eser, fıkraların yanı sıra, farklı türde metinler de içerir. Tek baskısı bulunan eser, pek çok kaynakta Ali Ulvi Elöve'ye ait görünmekle beraber, Elöve'nin 1881'de doğduğu göz önünde bulundurulduğunda, yapıtı 1885'te yayımlaması pek mümkün görünmemektedir. Yapıtın yazarı Ali Ulvi'ye dair ise pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Kitap, Ali Ulvi Elöve'ye aitse de yayın tarihinde bir yanlışlık olması muhtemeldir.

H. Galib, **Güzide-i Letaif**, 1885

İlk ismi bilinmeyen yazar H. Galib'e ait letaifname 1885(1303)'te İstanbul'da, Cemal Efendi Matbaası'nda basılmıştır. 29 sayfa uzunluğundaki eserde 34 latife bulunmaktadır. İki cüz halinde basılan eserin ilk cüzüne ulaşılammıştır. Eserin bilinen tek baskısı vardır.

Leskovikli Hayrettin Nedim, ***Mültekatat-i Letaif***, 1885

İstanbul'da 1885(1303)'te basılan *Mültekatat-i Letaif*, bir "Mukaddime", bir "Hatıra" ve 107 latifeden oluşmaktadır. Yapıt 64 sayfa uzunluğundadır. Yapıtın "Hatıra" başlığını taşıyan bölümünde yazar,

Mültekatat-ı Letâif, dörder formadan mürekkebe olarak kitap kitap neşr edilecektir. İnkıtâ devamı, muharririnin bütün bütün muhalif fikr ü meramıdır. Binaenaleyh letaiften olmak üzere neşri tasvirinde bulunduğumuz bazı âsârın bu nâm ile cilt cilt tab'ına karar verildi. Hatta 'Adahik-i Nasreddin' serlevhasıyla neşr olunacağı vaat kılınan bazı letâif dahi karar-ı meşrûha mebni bu kitabımıza ilave edildi (Hayrettin Nedim 1885: 6-7).

diyerek yapıtın devamının geleceğini haber verse de yazara ait başka letaif kitabına rastlanmamıştır. Kitabın tek baskısı olduğu düşünülmektedir.

Mihri (Mihran Apikyan Efendi), ***Letâif-i Âsar***, 1885

1885(1303)'te Mihri olarak bilinen Mihran Apikyan Efendi tarafından yazılan *Letâif-i Âsar*, İstanbul'da, Zartaryan Matbaası'nda basılmıştır. 48 sayfa uzunluğundaki eserin bilinen başka baskısı bulunmamaktadır.

Ahmet Fehmi, ***Letâif-i Fıkârat***, 1886

Tanzimat dönemi yazarlarından Ahmet Fehmi'nin bir araya getirdiği seçme fıkralardan oluşan *Letâif-i Fıkârât*, 1886(1304) yılında İstanbul'da, Karabet ve Kasbar Matbaası'nda basılmıştır. Eserin önsözünde yazar şöyle der:

İnsan gerek mütalaasında ve gerek mesmuatında bazen o kadar güzel fıkralara, mudhik cümlelere tesadüf eyliyor da bunların müstakilen bir cild derununda münderic bulunamamasına cidden teessüf eyliyor. Zira bu fıkârat sahîh ve bir hal-i bi-kaydîde şöylece gelişigüzel bir surette vukua getirilmiş olmalarıyla insana o kadar hoş görünür ki yüzlerce sahifeyi havi bir cild kitabın mütalaasıyla dahi ancak bu kadar telezzeat husule gelebilir. O sebebe mebnidir ki bu yakınlarda bu gibi resail heman her gün her biri bir damla âlim matbuatında ser-nüma zuhur olagelmektedir. İşte ben dahi cem' edebildiğim fıkâratın en müntehablarından vücuda getirdiğim işbu risaleciği kar'ilerime *Letâif-i Fıkârât* nam-ı tahtında takdim eyliyorum. Risalem birçok âzam ve meşahirin 'düstur-ul amel' addolunacak makalatıyla rast ve nekre-gûlardan bazılarının müessir ve mizahın fıkralarını cami' olunmakla rağbet-i ammeye mezahiriyetinden ümidim berkemâldir (Ahmet Fehmi 1886: 4).

Toplumun ileri gelenlerinin örnek alınabilecek davranışlarını ve hazırcevap kişilerin seçkin fıkralarını içeren eser, 80 sayfa uzunluğundadır. Eserin bilinen tek baskısı bulunmaktadır.

Mehmed Tahir, **Mektebe Müteallik Letâif**, 1886

Mehmed Tahir'in adı belirtilmeyen Alman bir yazardan, 1886(1304)'da tercüme ettiği *Mektebe Müteallik Letâif*, öğretmen–öğrenci ilişkilerine dair latifeleri içermektedir. Mehmed Tahir, önsöz niteliğindeki “Medhal”de şunları söyler:

Bundan 1050 sene evvel Câhız'ın merak edip de tedvîn eylediği garaib-i muallimin kabilinden olmak üzere, zamanımızda da Almanya üdebâsından bir zat mekteplerde cereyan eden letaife ve etfâl-i mekâtib ile muallimin-i etfâl arasında vukua gelen mudhikâta dair bir kitap telif etmiş ve bu kitabını vücuda getirmek için Almanya'nın kaffe-i bilâdında bulunan mekâtib müfettişlerine birer mektup tahrîr ile huzur ve gıyablarında mekteplerde sâdir olan etvâr-ı mudhike-i muallimini kendisine bildirmelerini rica eylemiştir. Eser-i mezkur geçen sene Laypzik (Leipzig) şehrinde iki bin kadar fıkra-i mudhikeyi şâmil olduğu halde temsil edilmiş olduğundan, biz de lisan-ı âhire nakli halinde aslındaki letafeti muhafaza edebilenleri bilâ-intihâb Türkçeye tercümesini ve ashâb-ı mütalaaa ale-d-devam âsâr-ı ciddiye ile irâs-ı melâl etmek için kitaphanemizin bazı eczasını da bu misli etâib-i edebiyeye tahsis münasib gördük (Mehmed Tahir 1886: 3-5).

İstanbul'da, Matbaa-i Ebuzyiya'da 64 sayfa olarak tanzim edilen eserin, tek baskısı olduğu düşünülmektedir.

Seyyid Burhaneddin, **Letaif-i Hoca Nasreddin**, 1887

1887(1305)'de İstanbul'da basılan eserin yazarı, Mevlana'nın torunlarından Seyyid Burhaneddin Çelebi'dir. 58 sayfa uzunluğundaki letaifnamede, Nasreddin Hoca konulu 121 latife bulunmaktadır. Burhaniye Tercümesi olarak da bilinir. Eserin ayrıntılı incelemesi Fikret Türkmen tarafından yapılmıştır.

Ahmet Cemil, **Eğlence**, 1887

Eğlence, 1887(1307)'de, yayınevi belirtilmeden, İstanbul'da yayımlanmış 14 sayfalık bir yapıttır. İçinde 26 mizahi hikâye bulunmaktadır. Tek baskısı vardır.

M. Cemil, **Hande**, 1887

İlk adı bilinmeyen yazar M. Cemil'in 1887(1305)'de yayımladığı *Hande*, 60 sayfalık bir letaifnamedir. Tek nüshası olduğu düşünülen eserin, yayınevi de bilinmemektedir.

Mehmet Tevfik, ***Hazine-i Letaif***, 1888

Mehmet Tevfik'in en hacimli ve en zengin fıkra derlemesi olan *Hazîne-i Letâif*, İstanbul'da, Matbaa-i Ebuzziya'da, 1888(1302/1303)'de basılmıştır. 658 fıkrayı bir araya getiren kitabın taklit baskıları da yapılmıştır.

Hazîne-i Letâif, sade ve akıcı ancak itinalı sayılamayacak bir Türkçe ile kaleme alınmış, mizah unsurları ön planda tutulmuş anlatılardan oluşur. Eserin büyük bir kısmı, Osmanlı toplumunda halk arasında yaygın olarak bilinen ve dilden dile dolaşan Nasreddin Hoca, Bekrî Mustafa ve İncili Çavuş fıkraları ile diğer anonim fıkralardır. Ayrıca dönemin ünlü edebiyat ve siyaset adamları hakkında bazen övgü bazen yergi içeren ama mutlaka mizah unsuru taşıyan anlatılara yer verilir. Eserde Osmanlı fıkraları dışında Arap, Fars ve Avrupa toplumlarına ait fıkralar da bir araya getirilmiştir. Arap toplumlarında mizahi kişilikleri ile bilinen Cuhâ, Hebneka gibi isimlerin konu edildiği fıkralar dikkati çeker. Avrupalı toplumlara ait anlatıların ise ünlü şair ve edipler ile devlet adamlarına dair anlatılan anekdotlardan oluştuğu görülmektedir (Baş 2013: 16-17).

Eserin ayrıntılı incelemesini, Münevver Kevser Baş yapmıştır.

Said Kemalpaşazade, ***Sefirler ve Şehbenderler: Kısım-ı Sani – Fıkarat ve Letaif***, 1889

1889(1307)'da, İstanbul'da Matbaa-i Ebuzziya tarafından yayımlanan Said Kemalpaşazade'nin *Sefirler ve Şehbenderler* adlı eserinin ikinci bölümü, fıkra ve latifelerden oluşmaktadır. 88 sayfa uzunluğundaki eser, latife ve mizahi metin derlemesinden oluşur. Eserin bilinen tek baskısı vardır.

Halit Ziya Uşaklıgil, ***Tuhfe-i Letaif***, 1890

Servetifünun Dönemi'nin önemli yazarlarından Halit Ziya Uşaklıgil'in 1890(1308)'da, İzmir'de Hizmet Matbaası'nda basılan *Tuhfe-i Letaif* adlı eseri, 56 sayfa uzunluğundadır ve 117 latife içermektedir. Dönemin mizah anlayışını yansıtması ve düşünce dünyasını göstermesi bakımından dikkate değer bir eserdir. Latin harflerine aktarımı, Nihan Abir tarafından gerçekleştirilmiştir.

Faik Reşat, ***Zeyl-i Gencine-i Letaif***, 1892

Faik Reşat'ın 1881(1299)'de, İstanbul'da, Asır Matbaası'nda yayımladığı *Gencine-i Letaif* e ek olarak 1892(1315)'de çıkan *Zeyl-i Gencine-i Letaif*, 49 sayfa uzunluğundadır. Eserin incelemesi, Süheyla Seçkin-Yüksel ve Nizamettin Yarba tarafından yapılmıştır.

Ali Muzaffer, ***Letaif-i Nadide***, 1897

Ali Muzaffer'in 1897(1315)'de İstanbul'da yayımlanan *Letaif-i Nadide* adlı eseri, 111 sayfa uzunluğundadır ve "Mukaddime"yle birlikte 130 latifeden oluşmaktadır. Eserin hangi matbaada basıldığı bilinmemektedir. Yazar, yapıtın önsözünde kitabın içeriğine dair aşağıdaki bilgileri verir:

İşte bu hale mebnîdir ki muharrir-i âciz bu defa şimdiye kadar görülmemiş bazı letâifi havi bir mecmua neşrine teşebbüs ederek en evvel işe şu risale ile başlamıştır. Bu risalemizde bizde her letâif kitabında olduğu gibi öteden beriden alınmış ve alındıkları yerler gösterilmiş birtakım latifeler yoktur. Hemân cümlesi yeniden yeniye bulunarak veyahut elsine-i ecnebiyeden intihâb olunarak cem edilmiştir. Göreceğimiz rağbete göre, bu yoldaki fikrimizi ileriye götürmekliğimiz de mukarrerdir. Yalnız bu mecmuada münderic letâif arasına bazı pek müntahab latifeler dahi katmak isteyip bunun için de bir zat-ı maarifperver müsaade-i mahsusalarından istifade eyledik. Bu zat Düyun-u Umumiye direktörü merhum Âli Bey'dir. Bu mecmuaya merhum müşarünileyhin müsaade-i mahsusaları ile Âsâr gayr-ı matbaalarından bazı letâif dahi konularak, yalnız o gibi latifelerin zat-ı üstâdanelerine müteallik olduğu anlaşılacak üzere zîrlerine birer (M) işareti vaz' olunmuştur. Bu hale göre, bu iki latife kitabımızın erbâb-ı mütalaaca mazhar-ı takdirat olacağına şimdiden beyan-ı emniyet edebiliriz. Yukarıda da söylediğimiz vechle makrûn takdir olur ise risalemizin mâbadlarını dahi peyder pey tertib ve neşr eylemekliğimiz mukarrerdir" (Ali Muzaffer 1897: 3-6).

Yabancı kaynaklı latifelerin çoğunlukla yer aldığı eserin tek baskısı bulunmaktadır.

Ali Muzaffer, ***Yeni Eğlenceler***, 1897

Ali Muzaffer, *Letaif-i Nadide*'nin ardından, aynı yıl içerisinde 1897(1315)'de, İstanbul'da 25 numaralı matbaada, *Yeni Eğlenceler* adlı letaifnamesini yayımlamıştır. 7 sayfa uzunluğundaki eserde 23 latife bulunmaktadır. İkinci letaifnamesinden sonra, yazarın yayımlanmış başka letaif kitabı bulunmamaktadır.

Mehmet Süleyman Avanzade, ***Mükemmel Hazine-i Letaif***, 1898

Devrinin önemli mütercimlerinden olan Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaifi*, İstanbul'da Kasbar Matbaası tarafından 1898(1315)'de basılmıştır. 219 sayfa uzunluğundaki eserin tek baskısı olduğu düşünülmektedir.

Hammamizade İhsan, ***Tuhaf Fıkralar***, 1899

Tuhaf Fıkralar, Hammamizade İhsan tarafından 1899(1317)'da İstanbul'da, Ahter Matbaası'nda basılmıştır. 15 sayfalık eserde 6 tane mizahi hikâye yer almaktadır. Diğer letaifnamelerden farklı olarak bu yapıta, gazetelerde yer alan ilginç bir haber de konu olmuştur. Eserin bilinen tek baskısı bulunmaktadır.

Mehmet Hilmi, ***Gülünçlü Efsaneler***, 1901

Mehmet Hilmi'nin 1901(1319)'de yayımladığı *Gülünçlü Efsaneler*, 79 sayfa uzunluğundadır ve yazarın "Gayet gülünçlü ve latîf hikâyât-ı garibe ve fıkârât-ı güzideyi hâvîdir." (Mehmet Hilmi 1901: 1) diye addettiği 51 latife içermektedir.

Bahâî (Veled Çelebi İzbudak), ***Letaif-i Hoca Nasreddin***, 1909

Veled Çelebi İzbudak'a göre, milli fıkraları toplayan mecmualar içerisinde Türk halkının en kabul gören ve övülen fıkraları, âdeta milli dostu olan Nasreddin Hoca'nın fıkralarıdır (İzbudak 2013: 12). Yazar, XIX. yüzyılda yayımlanmış Nasreddin Hoca latifelerini bir araya getirerek *Letaif-i Hoca Nasreddin* adı altında toplamıştır. 1909(1326)'da yayımlanmış olan asıl yazma eser *Letaif-i Hoca Nasreddin*, 101 latifeden oluşmaktadır. İzbudak ise buna ek olarak 288 Nasreddin Hoca latifesi daha derlemiştir. Eserde toplam 389 latife bulunmaktadır. Latin harfli Türkçeye aktarımı Übeydullah Kısacık tarafından yapılmıştır.

Mehmet Hilmi, ***Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler***, 1909

Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler, 1909(1326)'da İstanbul'da, Artin Asaduryan Matbaası'nda basılmıştır. Mehmet Hilmi'nin ikinci letaifnamesi olan bu eserde, bir mukaddimeyle birlikte uzun bir mizahi hikâye ile kısa bir latife bulunmaktadır. Eser, 16 sayfa uzunluğundadır ve tek baskı yapmıştır.

Mehmet Hilmi, ***Gülünçlü Letaif-i Ramazan***, 1910

Mehmet Hilmi'nin 1910(1327)'de İstanbul'da, Matbaa-i Ahmed Kâmil tarafından yayımlanmış üçüncü letaifnamesi olan *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*, bir mukaddimeyle birlikte dokuz latifeden oluşmaktadır. 16 sayfa uzunluğundaki eser, Ramazan ayına özgü latifeleri içermektedir. Bilinen tek baskısı vardır.

Mehmet Hilmi, ***Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi***, 1910

Mehmed Hilmi'nin 1910(1326)'da yayımladığı en son ve en hacimli letaif kitabı olan *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*, 80 sayfa uzunluğundadır ve içerisinde 86 latife bulunmaktadır. Matbaa-i Kütüphaneye-i Cihân tarafından İstanbul'da basılmış eserin tek baskısı vardır.

Faik Reşat, ***Külliyat-ı Letaif***, 1912

Faik Reşad, ömrünün sonlarına doğru fıkra derlemeye tekrar dönmüş ve *Külliyat-ı Letaif-i* 1912(1330)'de yayımlamıştır. Bu eser, diğer iki eserinden daha hacimli ve özenlidir. Eserin başında yer alan "İfade-i Meram"da letaifin tanımı, tarihçesi ve eserin mahiyeti hakkında bilgiler verilmiştir (Yüksel-Seçkin 1997: 158-160). Faik Reşad, letaifi "hoşa gidecek ve ekseriya gülünecek sözlerle bu yolda naklonulan gerçek, yalan fıkralar" olarak tanımlar ve bunların içinde "düstur-u hikmet sayılacak pek çok âli sözler, hisse-i ibret alınacak kıssalar" bulunduğunu söyler. Letaifi eğlencelerin faydalı kısmı olarak nitelendiren Faik Reşad, "her kavmin üdebâ ve hükemâsının lisanla anlatamadıkları bazı hikmetleri, hayvanat ve cemadat lisanından hezl ve mizah yoluyla, halka telkinle tezhib-i ahlâka hizmet ettiklerine" dikkat çeker (Reşat 1912: 1).

Eser, letaifi seçilen şahısların mesleki ve sosyal konumlarına göre 31 bölüm halinde tasnif edilmiştir fakat "Muhteviyat"ta gösterilen 31 bölümü, tamamen eserde mevcut değildir. Mesela, son bölüm olarak gösterilen "Letaif-i Manzume" kitapta yer almamıştır. Her bölüm içerisinde bulunan fıkralara ayrıca numaralar verilmiştir. Eserde bulunan melikler, vezirler, emirler, hakimler, edipler, diplomatlara ait fıkralarda otantik şahısların isimleri geçerken sosyal statülerine göre yapılan sınıflandırmada yer alan fıkralar belirli şahıslara bağlanmamıştır. Yazar, ecnebilere mal edilen bazı eserlerin çoğunun doğuya ait olduğunu, bunları üzüntüyle karşıladığını ve asıllarına uygun olarak verdiğini de belirtmiştir. Faik Reşad, yalnız doğuya bağlı kalmamış, batıdan da örnekler seçmiştir. Ayrıca bizzat şahit olduğu veya yaşadığı ilgi çekici olaylara da eserinde yer vermiştir. Eserde; Şair Haşmet'ten İzzet Molla'nın hâmisî Halet Efendi'ye, letaif yazarı Çaylak Mehmed Tevfik'ten Karagöz gazetesi imtiyaz sahibi Fuat Bey'e, Yıldırım Bayezid Han'dan III. Ahmet'e, Yusuf Kâmil Paşa'dan Ragıp Paşa'ya kadar geniş bir şahıs kadrosuna yer verilmiştir. Ayrıca Arapların Nasreddin Hoca'sı olarak adlandırdığı Cuha'dan, İngilizlerden, Ruslardan, Fransızlardan, Emevilerden, Abbasilerden bazen şahıs ismi verilerek bazen verilmeyerek fıkralar alınmıştır. Bu eserde, kaynak gösterilmemekle birlikte yazar, Cevdet Tarihi'nden ve Âşık Paşa'dan faydalandığını bazı fıkralarda ifade etmiştir (Yüksel-Seçkin 1997: 158-160).

Eserin ayrıntılı incelemesini N. Ahmet Özalp yapmıştır.

Mehmet Halid, ***Letaif-i Halid***, 1916

Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid* adlı eseri, İstanbul'da 1916(1335)'da El-Adil Matbaası'nda basılmıştır. Eser, 144 sayfa uzunluğundadır ve tek baskı yapmıştır.

Mehmet Süleyman Avanzade, ***Alman Letaifi***, 1916

Alman Letaifi, Mehmet Süleyman Avanzade'nin 1916(1335)'da yayımladığı çeviri latifelerden oluşan eserdir. "Bir İki Söz" başlıklı önsözde yazar,

Alman muharrirlerinden biri sevk-i merak ile muallimlerine karşı etfâlin ahlâk-ı sâfiyâne ve etvâr-ı masûmânelerine ve zekâ ve isti'dâd-ı fitrileriyle mütenâsib verdikleri cevapları muallimlerden cem' ve kaydederek ve daha birtakım küçük fıkralar ilave ederek gülünçlü ve istifadeli küçük bir eser vücuda getirmiştir. Bunların içinde büyüklere dair letaif de var. Bir de kitabımıza nakl ü derc olunabilecek miktarını alarak şu küçük eseri vücuda getirdik (Avanzade 1916: 2).

diyerek letaifnamenin kapsamı hakkında bilgi verir. 24 sayfalık eserde 71 latife bulunmaktadır. Eserde çevirinin kimden yapıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Eserin tek baskısı vardır.

Süleyman Tefvik Zorluoğlu, ***İncili Çavuş***, 1921

Süleyman Tefvik Zorluoğlu tarafından derlenip 1921'de yayımlanan İncili Çavuş latifelerinden oluşan eser, 110 sayfa uzunluğundadır ve 59 latifeden oluşmaktadır. Yapıtın önsözünde yazar şunları ifade etmektedir:

Bizde Hoca Nasreddin'ine karîb bir derecede şöhret-şîâr olan bir İncili Çavuş vardır. Merhumun gülünçlü hikâyeleri, mudhik letaifi ekser mecâlis-i yârânda nakl olunursa da şimdiye kadar biri çıkıp da bu letaifi cemm ve telfik etmemiş ve bir kitap haline koyup meydan-ı intişâr çıkarmamıştır. Kütüphane-i letaifimizde cidden şayan-ı teessüf olan bu noksanı telafi etmek fikrine düştüm. Lezzetle okunacağı şüphesiz bulunan bu hikâyât ve letaifi cemm-i tertib ile uzun kış geceleri için kar'isine bir yadigâr olmak üzere tab' ve neşre karar verdim. İncili Çavuş demekle meşhur Firuz Ağa, cennetmekân Sultan Süleyman Han Kanuni Hazretleri'nin musahibi ve nedimi olup gayet âkil ve dânâ, zeki ve fatîn, son derece nekre-gû, latife-perdaz, hazırcevap bir zat idi. 918 tarihinde irtihal-i dâr-ı bekâ edip Divan Yolu'nda kâin-i bânisi bulunduğu Firuz Ağa Camii Şerifi kurbunda medfundur (Zorluoğlu 1921: 2).

Eski harfli Türkçeden Latin harfli Türkçeye Mehmet Sümer tarafından aktarılmıştır.

Himmetzade, ***Bekr-i Mustafa***, 1927

Himmetzade'nin 1927 yılında yayımladığı *Bekr-i Mustafa* adlı letaifname, kitabın kapağında da yazdığı gibi, "Murâd-ı Râbi asrının zürefâ ve nedimâsından meşhur

nekre-gû hoş-tab', hazır cevap, [Bekri Mustafa] Ağa'nın letâif ve menâkıbını muhtevîdir" (Himmetzade 1927: 1). Yapıt, Bekri Mustafa latifelerinden oluşmaktadır. 94 sayfa uzunluğundaki letaifnamede 30 latife yer almaktadır. Eserin ayrıntılı incelemesini Osman Cemal Kaygılı yapmıştır.

***

İlk 27 letaifname, XIX. yüzyılın son çeyreğinde yani yaklaşık 25 yılda yayımlanmıştır. Bu da letaifname yayımlamanın o dönemde ne kadar rağbet gördüğünü göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Geriye kalan 10 letaifname ise XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alınmıştır. Bu yapıtların özelliği ise fıkra niteliğindeki metinleri içermenin yanı sıra, mizahi yazılara da yer vermeleridir.

Letaifnamelerin yayın yıllarına bakıldığında, II. Abdülhamit dönemine rastlayan derlemelerde siyasi eleştirinin yabancı kaynaklı fıkralar üzerinden yapıldığı gözlenir. Yüzeysel anlamda olaylar Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde geçiyormuş gibi görünse de odakta Osmanlı yönetimi vardır. Ayrıca, kimi gazetelerde yer alan ilginç haberler (209 numaralı Japonların kısalığına dair fıkra ya da 1054 numaralı "23 Parmaklı Adam" fıkrası) letaifnamelerde güldürü amaçlı yer alır. Karikatürün yeni yeni hayatımıza girdiği bu dönemde, karikatürü söze dökerek yani açıklayarak letaifnamesine alan Mehmed Hilmi gibi yazarlar da vardır.

XIX. yüzyılın son çeyreği ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanan letaifnamelerde, yerli ve yabancı kültürün bellekte nasıl yer ettiği de fıkralar üzerinden sunulur. Bu dönemin yazarları, Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi sözlü kültürle taşınan ve yazılı kültürle beraber kayda geçen Türk mizah geleneğinin önemli kişiliklerini özellikle ele alıp fıkra derlemelerinde kullanırlar. Nasreddin Hoca'ya dair pek çok letaifname vardır. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa tiplerini ise dönemin siyasi ve toplumsal özelliklerine göre biçimlendirilmiştir.

Fıkraların döneme ayak uyduran tipler yaratması ya da var olan bir tipi döneme uyarlaması, hedef kitle üzerinde yaratılmak istenen etkiye göre değişkenlik gösterir. Dönemin ihtiyaç alanları ya da gündemi fıkranın içeriğinin

belirlenmesinde ana noktayı oluşturur. Özellikle yazılı basının yaygınlaşması ve geleneksel mizahın yerini etkin yazılı ürünlere bırakması, etkileşimli bir mizah ortamının doğmasına ön ayak olur. Dolayısıyla, XIX. ve XX. yüzyıl letaifnamelerinin hem siyasi hem de kültürel yapıyı göz önünde bulundurarak ve mesaj kaygısı güderek oluşturulduğu söylenebilir. Hem kültürel hareketliliğin hem de köklü değişimlerin yaşandığı bu dönemler, fıkra derlemelerinde mizahi boyutta ele alınır. Letaifnameler dönemin panoramasını çizmek adına büyük önem taşırlar.

2. BÖLÜM

KAYNAKLARINA GÖRE LETAİF

Tunca Kortantamer, yeryüzündeki fıkraların çoğunun kökeni konusunda, kesin hükümlere varmanın mümkün olmadığını ve kökeni ne olursa olsun bir fıkrayı bir kültür topluluğunun öz malı kılan bazı özellikleri (deyimler, söz kalıpları, kelime oyunları, dil ve günlük yaşantının, hayat tarzının izleri, töreler, inanışlar, âdetler vb.) bulunduğunu söyler. Bunlardan ayıklanmış fıkranın, soyut bir şema olduğunu ve bu şekliyle dilden dile, kültürden kültüre göç edebileceğini ifade eder. (Kortantamer 2007: 206). Dolayısıyla fıkranın kaynağı, yerlilik ve yabacılığa dair özellikleri içerisinde barındırıp barındırmamasıyla belirlenir.

Mizahın kaynağında kültürel öğelerin yer alıp almaması konusunda yapılan yorumlardan biri de mizah ile antropoloji arasında bağlantı kuran Simon Critchley'e aittir. Critchley, mizah ile antropoloji arasında bağlantı kurarak mizah aracılığıyla insana dair bilgi edinebileceğini belirtir:

Komedyenleri antropologlara benzeten Henk Driessen, fıkraları adeta bir tür küçük antropolojik çalışmalar olarak görür. Antropoloji mizahla, yabancılaştırma temel stratejisini paylaşır. Seyircileri veya okurları kendi kültür varsayımları konusunda bilinçli yapmak amacıyla sağduyu altüst edilir, tanıdık konular yabancı bir şekle hatta şok edici kavramlara sokulur (Critchley 2002: 65).

Gülin Öğüt-Eker ise bütüncül bir bakış açısıyla fıkranın, sadece antropolojik değil, aynı zamanda halkbilimsel bir veri; fıkra okumanın, tarihin ve anın analiz-sentezi olduğunu söyler. Analitik bir bakış açısıyla incelenen fıkra metninin, hem bir tarih anlatısı hem de bugünün yorumu olduğu iddiasında bulunur: “Nesiller öncesindeki belleği bugüne taşıyan fıkra, mikro ölçekte kişiyi ve o anı anlatırken makro ölçekte ait olunan toplumun sosyo-kültürel hayatıyla ilgili anahtar kavramları öne çıkarır” (Öğüt-Eker 2014: 110-111).

Fıkranın kaynağına dair yapılan araştırmalarda, araştırmaların odaklandığı nokta, mizahla ilgili kavramların dilde kendini ne şekilde gösterdiği ya da nasıl ifade bulunduğu yönündedir. Dursun Yıldırım, Türk kültüründe gülmeye ve mizaha dair kavramları ele alarak tarihsel bir çizgide ortaya koyar:

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerden biri olan gülme eylemi ve gülmeyle ilgili kavramlar Türk dilinin en eski ve temel sözcükleri arasında yer alır. Kültürel doku analizinde sosyal yapıya ait bir gösterge olarak kabul edilen fıkra kavramına, İslami dönem Türk kültürünün bilinen ilk yazılı kaynaklarından Kaşgarlı Mahmud'un *Divânü Lugât-it Türk*'ünde rastlanır. Arapça asıllı bir kelime olan fıkra, *Lehçe-i Osmânî*'de "parça, cümle, kısacık hikâye, bend, madde, omurga kemiği" (1293: 126); *Kamus-ı Türkî*'de "1. Omurga kemiği. 2. Bir makale ve yazının ayrıca bir kelim veya bahis teşkil eden ve mâkabl ve mâbâdından ayrılabilen parçası. 3. Nizam ve kanun veya kavâid-i ilmiyye ve fenniyye kitaplarında bend, madde. 4. Küçük hikâye, kıssa" (1317: 1001); *Mükemmel Osmanlı Lugatı*'nda "cümle-i kelâmiyye; kısacık hikâye, bend" (1319: 552); *Lugat-i Nacîde* "cümle-i kelâmiyye; hikâye, kıssa" gibi farklı kavramları anlatmak için de kullanılmıştır (t.y.: 572). İslamiyet'in kabulünden sonra ise "latife, mizah, kıssa, nükte, masal, hikâye" gibi kelimeler içerisinde en çok "latife" itibar görmüştür. XV. yüzyılda ise, edebi bir terim olarak fıkra karşılığında *latife* kullanılmış; bu dönemde fıkraların toplandığı mecmualara da letâif adı verilmiştir (Yıldırım 2016b: 3-4). XIX. yüzyılın sonlarına doğru fıkra "fıkralar" kelimesi de işlevsel hale getirilmiştir. Batı edebiyatında, fıkra biçimindeki ürünler için kullanılan anectode, Türk edebiyatında da Cumhuriyet dönemine kadar fıkra ile birlikte kullanılmıştır (Yıldırım 2016a: 222).

Türkçe sözlük çalışmalarında yer alan fıkra tanımları, zamanla ortak paydada birleşir ve kısa, eğlendirici metinler olarak uzun yıllar varlığını gösterir. Bu durumun örneği XIX. yüzyıl letaifnamelerinde görülür. XIX. yüzyıl letaif derlemelerinin yoğunlaştığı bir dönemdir. Bu dönemde, letaif derleyen pek çok yazar, latife ya da fıkranın tanımını da yapmaya çaba gösterir:

Türk fıkralarının ilk derleyicilerinden Çaylak Tevfik'in bu kısa anlatım türünü "mesele-i hikmet ve müessir bir mesele-i ibret"; *Mültekatât-i Letâif* sahibi Hayrettin'in "rümuzlu, nükteli sözlerle hazır cevaplar"; Ahmet Fehmi'nin "mizahîn cümleler" ve "düstürü'l-amel"; Ali Muzaffer'in "kelâmın ruhu ve sıkıntılı zamanların medâr-i inşirâhı" olarak nitelendirmesi, Cumhuriyet'e kadar fıkranın, yalnızca eğitici ve eğlendirici boyutuyla ele alındığını göstermektedir (Yıldırım 2016b: 2).

Osmanlı mizahında imparatorluk özelliklerinden biri olan renkli bir mozaik dikkati çeker. Fikret Türkmen, her milletin bu mozaik içinde yerini aldığını belirtir ve bu mizahın içinde masaldan tiyatroya uzanan çeşitli türlerin karşımıza çıktığını söyler. Hayat sahnesinde bu türlerin hepsinin işlevlerini yerine getirdiklerini; ancak Osmanlı potasının bu tiplerin hepsini incitmeden, sonsuz bir hoşgörülle yan yana yaşatmayı başardığını vurgular (Türkmen 2000: 10). Çiğdem Usta, Osmanlı İmparatorluğu içindeki bu insanların, zor zamanlara rağmen gülmeyi ve bir gülmece geleneği yaratmayı başardıklarını belirtir ve bu nedenle, Osmanlı mizahını incelemenin zorluğundan söz eder. François Georgeon da bunu iki sebebe dayandırır: Biri, imparatorluğun çok uzun sürmesi, çok geniş topraklara yayılması ve çok çeşitli insan topluluklarını barındırmasıdır. Bu derece heybetli bir oluşum içinde, gülmecenin hem çok çeşitli hem de çok değişken olduğu

kolayca düşünülebilir. Diğeri, bu konudaki çalışmaların azlığı ve bu incelemelerin tarihi değil, folklorik olmasıdır (Usta 2009: 58-62).

Osmanlı mizahının sözlü gelenek ve yazılı kültür kaynaklarından beslenerek şekillendiği düşünülürde, Osmanlı sözlü mizahının üç özelliğinden söz edilebilir. Birincisi, onun değişmez, durgun yapısıdır. Loncalar tarafından tek tip ve belli bir öğretime bağlı yetiştirilen mizahçılar, değişen toplum düzenine rağmen, hep aynı rotayı izlemişlerdir. Bunun neticesinde Karagöz, yüzyıllarca hep aynı perdede, aynı yapıda oynatılmıştır. Batı tiyatrosunun rağbet görmesi üzerine yapıyı değiştirmek isteyenler ise hoş karşılanmamıştır. İkinci özellik, Osmanlı mizahının çifte kültüre dayanmasıdır. Bu özelliği anlamak için Osmanlı'nın hiyerarşik yapısına bakmak gerekir. Osmanlı toplumunda, biri saray ve ulemayı içine alan askeri zümre, diğeri vergi ödeyen ama idareye katılmayan müslim ve gayrimüslim zümre olmak üzere iki sınıf ayırt edilir. Özellikle Tanzimat'tan sonra, bu sınıflaşma daha keskinleşmiş; bir uçta cilalı, Fransız kültürüyle yetişmiş Paris yönelimli devlet adamları, öte uçta İslam kültürünü benimsemiş taşralılar yer alır. İşte bu iki kültürün temsilcileri, Karagöz'de, ortaoyununda bir araya gelir, çatışır ve çoğu aydına göre oyun, bermutat, halk adamını, her şeye rağmen, en azından hayal perdesinde bilgiç ve ukala olana baskın çıkarmanın ferahlığı ve bilgiçten öcünü almanın keyfi içinde sonuçlanır. Osmanlı sözlü mizahının üçüncü özelliği, irticalen sergilenmesidir. Bu da, geleneğe uyduktan sonra Karagöz, orta oyuncusu, meddah için sonsuz özgürlük demektir. Yazılı bir metnin olmaması, siyasi taşlama yapan oyunculara, hayalbâzlara bir örtü görevi görür. Onları, Sultan'ın gazabından korur. Oyunlar, yüzlerce biçimde canlandırılabilen; düşman, izleyici karşısında zararsız, eşitler arasında fitneci olabilmektedir. XIX. yüzyıl yazılı eserlerde, dergilerde, bir yandan geleneksel mizah malzemelerine, şakalara, taklitlere, kelime oyunlarına; diğeri yandan Batı mizahının etkisiyle eleştirel, entelektüel hicve ve ironiye daha çok yer ayıran yeni bir gülmece anlayışına yer verilir (Usta 2009: 62-70).

Dolayısıyla sözlü kültürün devamı niteliğinde olan yerli latifelerle Batı aracılığıyla edebiyatımıza giren yabancı latifeler XIX. yüzyıl letaifnamelerinde ciddi bir yer tutar.

Köken açısından incelendiğinde letaifnamelerin, yerli ve yabancı olmak üzere iki koldan ilerlediği görülür: sözlü kaynaklar aracılığıyla yazıya dökülen ve yerellik taşıyan letaifnameler ile yazılı basın ve kaynaklar vasıtasıyla mizah kitaplarına giren yabancı letaifnameler. 1837–1928 yılları arasında yayımlanan letaifnamelere bakıldığında, sözlü kaynaktan gelen yerli latifelerin ağırlık kazandığı dikkat çekmekle beraber, yabancı latifelerin de önemli sayıda olduğu söylenebilir. Yerli letaifnameler çoğunlukla Osmanlı kültürü ve bu kültürün yarattığı ortak tipler etrafında şekillenmekte, yabancı letaifnameler ise kaynağını Amerika, Avrupa, Japonya ya da Çin gibi çok farklı coğrafyalardan alabilmektedir.

2.1. SÖZLÜ KÜLTÜRDEN GELEN LETAİF

Cengiz Gökşen, ulusal kültürü meydana getiren ve geçmişten günümüze taşınmasını sağlayan en önemli unsurlardan birinin halk anlatıları olduğunu söyler. Halk anlatılarının, içinden çıktıkları toplulukların maddi ve manevi bütün değer yargılarını bünyelerinde taşıdıklarını belirtir. Fıkraların da içinden çıktıkları toplumun değerlerini, zekâ ve idrakini gösteren ölçüler olduğunu ifade eder:

İnsanlar ortaya koydukları eserlerde kendilerini yansıtırlar. Bir eserin özgünlüğü ve değeri bundan kaynaklanır. Bir milletin ortaya çıkardığı anonim ürünler, kendisini meydana getiren milletin değerlerini yansıtırlar. Türk fıkralarının ve fıkra tiplerinin dünya çapında ayrı bir yeri varsa bu durum, fıkraların özgünlüğünden ve taşıdığı değerden kaynaklanmaktadır. Türk halkı, bazen olaylar karşısındaki düşünce, tutum ve davranışlarını fıkralarla duyurur ve fıkraların birçoğu tarihin derinliklerinden gelir. Türk insanının bütün değer yargıları ve karakteristik yapısı fıkralarda görülebilir. Toplumsal yapıların tanınmasında fıkralar birer belge olarak değerlendirilebilir. (Gökşen 2016: 27).

Vahid Çabuk, Türk insanının sosyal anlayışını, hazır cevaplılığını, kültürel yapısını, ahlak görüşünü, politik zekâsını, ahde vefasını, mizahi üslubunu, idari büyüklüğünü, manevi birikimini, maddiyattan uzak insanlığını, tevazusunu, kanaatkârlığını ve paylaşımcılığını rahatlıkla sergileyen yerli latifelerin, tarihsel birikimimizin farklı bir bakış açısıyla görünümünün örnekleri olduğunu belirtir (Çabuk 2015: 6-10).

Kaynağını sözlü ya da yerli kültürden alan latifeler, gündelik hayata dair her şeyi içererek hem dönemi hem de sosyo-kültürel yapıya dair her türlü konuyu ele alır.

Yerli letaifnameler, konusunu gündelik hayattan ya da tarihi olaylardan almaktadır. Saraydan başlayıp sıradan halkın ev ya da sokak hayatını yansıtan latifelerde hemen hemen her konuya rastlamak mümkündür. Saray halkının kullandığı dil, mesleklerinde yükselme kaygısı, birbirlerine olan davranışları, şaka ve mizah anlayışları, kıskançlıklar, hayal kırıklıkları, üzüntüler, sevinçler, başkalarının yerine geçmek için yapılan ayak oyunları, iyi niyeti suistimal gibi insani durumların saray boyutu canlı bir şekilde latifelerde yer alır. Ayrıca Ramazan hayatı, edebiyat hayatı, İstanbul'da yaşanan olaylar, batılılaşma ile hem toplumda hem de sarayda meydana gelen değişimler yerli fıkralarda sıklıkla okuyucunun karşısına çıkar (Çoruk 2011a: 39-40).

Songül Çek, sözlü edebiyat ürünleri arasında, değişen sosyo-kültürel koşullara rağmen, ayakta kalmayı başarabilen türlerden birinin fıkra olduğunun altını çizer. Bireysel ve toplumsal anlamda fıkraların, yalnızca eğlendirme-güldürme amacına yönelik anlatılar olarak görülmediğini, aynı zamanda açıkça ifade edilemeyen fikir veya durumları dile getirmede faydalı bir araç olarak kabul edildiğini vurgular. Bu

pragmatik yönün, gündelik yaşamın hemen her alanında, fıkranın canlı ve etkin kullanımını sağladığını ifade eder (Çek 2016: 83).

Sözlü kültür ortamı; anlatım/icra olayının dil dışında herhangi bir araç kullanmaksızın gerçekleştirildiği kültürel ortamdır. Bu ortamın temel nitelikleri arasında; yüz yüze ilişkilerin varlığı, hafızanın anlatıyı saklamadaki önemli etkisi veya icra olayının canlı bir gösterim olarak karşımıza çıkışı sayılabilir (Çek 2016: 84). Sözlü kültür ortamının yarattığı belirli tipler etrafında gelişen fıkralar Türk kültüründe sıklıkla okurun karşısına çıkar. “Her milletin kendi sosyo-kültürel ve karakteristik yapısına özgü fıkraları olduğu gibi, bu alanda şöhret olmuş fıkra kahramanları da vardır” (Avadallah ve Uylaş 2010:170). Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa ve İncili Çavuş, Türk fıkra kültüründe öne çıkan fıkra kahramanlarıdır. Sözlü kültürün yarattığı bu kişiler, ortak kişiliği temsil yeteneği kazanmış bireysel fıkra tipleri olarak XIX. yüzyıl letaifnamelerinde de boy gösterirler.

2.1.1. Nasreddin Hoca Latifeleri

Dursun Yıldırım, belirli bir döneme damgasını vuran fıkra tiplerinin yanında, sosyal tarih boyunca varlığını sürdüren, toplumlarıyla beraber ölümsüzleşen fıkra tiplerinden söz eder. Bu tiplerden en önemlisi Nasreddin Hoca’dır.

Nasreddin Hoca, ortak kişiliği temsil yeteneği kazanan, Türkçenin konuşulduğu coğrafyalarda uluslararası alanda tanınan bir fıkra tipidir. Eleştiri konuları, sadece kendi toplumunun değil, aynı zamanda bütün toplumların insanlık boyutundaki kabul ve retleri ile kesiştiğinde bu tipler, evrensellik kazanır ve tüm insanlığın eleştiri tipi veya fıkra tipine dönüşür. Bu tanımlamanın Türk dünyasındaki tek örneği olan Nasreddin Hoca, sosyal adaletsizlik, insan hakları, ekonomik haksızlıklar gibi evrensel konularda eleştiri görevini üstlenerek halkın olaylara karşı duyarlılığını temsil yetkisi yüklenmiştir. Ferdi bir karakter olarak doğmasına rağmen, halkı temsil yeteneği kazanan Nasreddin Hoca’nın asıl önemi, kültür tarihimizi aydınlatacak bilgi, düşünce ve sembollerle sosyal tarihimizde aldığı yerdir (Öğüt-Eker 2014: 120).

Zülfikâr Bayraktar, Nasreddin Hoca’yı farklı siyasi, fiziki ve sosyal coğrafyalarda yaşayan Türk devlet ve topluluklarının tarihten gelen doğal kültürel ortaklıklarını ortaya koyan, geçmişin bilinen ve bilinmeyen dönemlerinde aynı tarihi, kültürü paylaşmış insanların farklı zaman ve mekânlardaki ortak duygu, düşünce ve zevklerini yansıtan, Türk dünyasındaki kültürel değerlerin ve birliğin yaşatılmasını sağlayan, adeta efsanevi kişiliğe sahip milli kahraman olarak tanımlar. Türk halkının onun kişiliğinde, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı mücadele etmeyi,

kendine güvenmeyi, söz ustalığında var olan yeteneklerini keşfetmeyi öğrendiğini; kendisini temsil etme yeteneği yüklediği Nasreddin Hoca'yla baskı, adaletsizlik ve olumsuzluklara karşı savaş verdiğini ifade eder (Bayraktar 2010: 54). Bütün bu özelliklerin yüklendiği Nasreddin Hoca'nın gerçek kimliği konusunda da çeşitli rivayetler vardır:

Nasreddin Hoca gibi geniş bir alana yayılmış bir kimliği tek bir kişiye indirgemek güçtür. Nasreddin Hoca'nın kimliği konusunda yetersiz belgelere dayanarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür; ancak araştırmaların günümüzde vardığı sonuçlar, onun 13. yüzyılda yaşadığını, Sivrihisar çevresinden olduğunu, hayatını Akşehir'de sürdürdüğünü göstermektedir. Latifeleri, tuhafıkları ve kişiliği ile etkili olmuş Nasreddin Hoca'ya, zaman içerisinde hem sözlü gelenekten hem yazılı edebiyattan hem de başka kültürlerden birçok hikâye uyarlanmıştır. Nasreddin Hoca hikâyelerinde, onun tarihî-gerçek kimliği ile değil, ismi etrafında oluşan efsane yani kurgusal bir kişilik ya da kişiliklerle okuyucunun karşısına çıktığı söylenebilir. Bu nedenle Nasreddin Hoca'nın kişiliği üzerinde durulurken donmuş, değişmez, "ideal" bir tek fıkra kişisi "Nasreddin" yerine, onun ününün yayıldığı ülkelerin, ülkeler içindeki bölgelerin, değişik toplumların her birine özgü nitelikleri yüklenen, aynı yerde aynı toplum içinde ise çağının koşullarına göre durmadan değişen "Nasreddin Hocalar" düşünmek gerekir (Kortantamer 2007: 6).

Nasreddin Hoca'ya dair fıkraların çokluğu ve çağın gereklerine göre ona ait fıkra üretiminin devam etmesi, Nasreddin Hoca tipinin tek karakter çizgisinde ilerlemesinin önüne geçer:

Türk kültür tarihinin yarattığı kahramanlardan birinin adı Nasreddin Hoca'dır ve Nasreddin Hoca tek bir insanın adıdır ama onun adına bağlı 600 kadar fıkra tek bir tipin özelliklerini yansıtmaz. Bu fıkralar gerçekte, büyük bir güldürü edebiyatı oluşturur. Fıkraların bütününde beliren Nasreddin Hoca tipi tek bir karakter çizgisi yansıtmaz. Onun adına bağlanan hikâyelerin bir bölümünde Hoca, akıllı, hazır cevap, nükteci bir tiptir, ötekilerde bön ve aptal bir adam olarak karşımıza çıkar; daha başkalarında ise Hoca bir sosyal eleştirici, bir başka bölüm hikâyede kültür kahramanıdır (Başgöz 1997: 25).

Ali Duymaz, Nasreddin Hoca fıkralarında mizahi bir durum yaratabilmek için pek çok unsur kullanıldığını ve bazı fıkraların kurgu bakımından diğer fıkralardan farklı olduğunu söyler. İnsan mantığını, bilgisini ve kültürel tecrübesini sarsan, hatta yıkan bu fıkraların, dinleyiciler üzerinde büyük şaşkınlık uyandırdığını; akıllı ve mantığı altüst olan, olgular arasındaki mantıki ilişkiyi kaybeden insanın, bu duruma duygusal bir tepki verme ihtiyacı hissederek tepkisini genellikle gülme şeklinde ifade ettiğini ortaya koyar (Duymaz 2009: 264). Nasreddin Hoca fıkralarındaki mizah yaratma unsurları, toplum üzerindeki etkisini de biçimlendirir. Nasreddin Hoca fıkralarındaki genel eğilim, eğlendirirken eğitmeye yöneliktir:

Nasreddin Hoca fıkralarının, toplum üzerindeki etkisini düşünecek olursak bunlar, Türk toplumunun kontrol mekanizmasıdır. Toplumdaki her türlü düzensizlikler, kötülükler, eksiklikler kendisine has bir üslûpla anlatılmaktadır. Burada ortaya konan hükümler çerçevesinde insanlar hayatlarına yön verirler ve davranış geliştirirler. Bu, Türk toplum hayatının çimentosu gibidir (Yüce 1997: 63).

İlhan Başgöz, Nasreddin Hoca fıkralarında, insan karakterinin, insan değerlerinin, görenek ve geleneklerin konu edildiğini söyler ve Nasreddin Hoca fıkralarında görülen insan kümelerini sıralar:

1. Batıl inanışlara bağlı kalanlar, bir olayın gerçeğinden çok yüzeysel görünüşüne önem verenler.
2. Başkalarına hak tanımayanlar, her işe burnunu sokanlar.
3. Kendi çıkarından başkasını düşünmeyen benciller.
4. Anlamsız sorularla ve yerli yersiz ziyaretlerle komşusunu rahatsız edenler.
5. İki yüzlüler.
6. Palavracılar, kurum satanlar, şişinenler.
7. Malı olup da yemeyenler.
8. İnsanın kişiliğine değil, kılık kıyafetine önem verenler.
9. Her işte bir kusur bulan ukalalar (Başgöz 2005: 44).

Kümelenen bu tipler, letaifnamelerde de okuyucunun karşısına çıkar. Nasreddin Hoca, latifelerinde muhatap olduğu bu insanlar nedeniyle, “bazen kurulu düzene ters düşen, bazen insan aklının özgürlüğünü savunan, bazen kurnaz, bazen saf, bazen dehşetli akıllı, bazen gerçekten aptal bir kişilikle” (Başgöz 2005: 45) kendini gösterir. Sözlü kültür etrafında farklı karakterlerle var olan Nasreddin Hoca'nın latifeleri, yazıya geçtiği andan itibaren yaygınlık kazanır:

Nasreddin Hoca fıkralarının yayılmasında başlıca etken yazılı gelenektir. Nasreddin Hoca hikâyelerinin yazma ya da basmalarını yayma merkezleri; basmalar için İstanbul ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başka kültür merkezleri olmuştur. Bu merkezlerden yola çıkan fıkrâ kahramanları kimi kez “Hoca” ya da “Efendi” unvanlarını almıştır. Nasreddin geleneği, sözlü edebiyattan olduğu gibi, çeşitli dil ve kültür kökenli yazılı kaynaklardan da büyük ölçüde beslenmiştir (Boratav 2014: 126-127).

Yazılı gelenekle beraber, Nasreddin Hoca hakkında sayısız çalışma ve derleme meydana gelir. Bu derlemelerin bir kısmı, matbaanın etkin olarak kullanıldığı XIX. yüzyılda yayımlanan letaifnameler şeklinde kendini gösterir.

Nasreddin Hoca fıkralarının ilk baskısı olarak, 1837 yılında yayımlanmış *Letâ'if* gösterilir. M. Sabri Koz tarafından Latin harflerine aktarımı ve tıpkıbasımı yapılan eserde Nasreddin Hoca'ya ait olduğu düşünülen 134 latife bulunur. Yazar, bugünün bakış açısıyla yapıtın sansürsüz bir nüsha olduğunu iddia eder. Daha sonraki yıllarda artık yazılması, basılması ve uluorta anlatılması hoş görülme-
yen

kimi söz, eylem ve olayların yer aldığı fıkralar, *Letâ'if*'te herhangi bir elemeye tâbi tutulmadan yayımlanmış bulunmaktadır. M. Sabri Koz'a göre, "Dârü't-tıbbâti'l-âmire"nin "devlet matbaası" olduğu düşünülecek olursa kitaplar üzerindeki kısıtlayıcı uygulamanın henüz başlamadığı ve yazma kitap geleneğindeki serbestliği devam ettiği akla gelebilir. Çaylak Tefvik de Nasreddin Hoca'ya dayandırılan ama kimi yerde argo ve küfür içeren latifeleri kendi derlemesine almamıştır (Koz 2015: 16). Aşağıdaki latife bu durumu örnekler:

Bir gün Hoca Efendi oraktan gelirken kendini gayet hararet alır. Bakıp görür ki bir çeşme lülesine ağaç sokmuşlar. Hoca su içeyim, deyip ağacı çekip çıkardığı gibi su kuvvet ile çıkıp Hoca'nın üstü başı ıslandı. Hemân, Hoca darılıp eyitti: "İşte böyle deli deli aktığın için g..üne bu ağacı sokmuşlar." demiş (Koz 2015: 39).

Nasreddin Hoca'nın argo ya da küfür içeren ifadelere fıkralarında yer vermeyeceği ya da karakterinin bu şekilde yansıtılmak istenmeyişi yukarıdaki tarzda latifelerin yaygınlaşmasını önlemiştir. Bu tavrın bir başka örneği olarak da şu fıkra örnek olarak gösterilebilir:

Bir gün Hoca'yı Arabistan'a elçilik ile göndermişler. Arabistan'a varıp Arab beyleri Hoca'ya ziyafet itmeğe davet etmişler. Hoca da kürkünü giyip davet yerine vardıkta osurmuş. Hoca'nın mollası eyitti: "Efendi, osurdun, ayıp ettin." dedikte Hoca eydür: "Bunlar, Arablardır, Türkçe osurmayı ne bilsinler?" demiş (Koz 2015: 49).

Görgü kurallarına aykırılığı gösteren bu tavır, Hoca'nın zatına yakıştırılmadığı için *Letâ'if* dışında okuyucunun karşısına çıkmaz. Bunun gibi cinsel içerikli letaife de aynı kitapta rastlamak mümkündür. Koz, bu durumu eserin teklifi ve orijinalliyi ile bağdaştırır. Eserdeki 55. latife cinsel içerik bakımından diğerlerinden ayrılır:

Nasreddin Efendi bir gün bir şehre varır ki bu şehirde gayet yüce su terazileri var idi. Hoca bunları görüp "Nedir bunlar?" deyip bir adama sual eder. O adam eydür: "Bunlar bizim şehrimizin zekerleridir." demiş. Hoca eydür: "Buna göre fercleriniz olmak gerek." demiş (Koz 2015: 53).

Görüldüğü üzere, bu tarz fıkralar sansüre uğramadığı için Nasreddin Hoca fıkralarının ilk baskısında yer almıştır. XIX. yüzyılın ilk yarısında yayımlanan bu eserden sonra, Nasreddin Hoca latifelerini derleyenler Hoca'nın bu fıkralarla anılmalarını istemedikleri için toplumun değer yargılarına uyan ya da hizmet eden latifeleri toplayıp yayımlama yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla sözlü kültürde herhangi bir sınırlamaya uğramadan gelişen ve aktarılan Nasreddin Hoca fıkraları, yazılı kültürle beraber bir denetime girer ve aktarılması istenen fıkralar,

yazarın seçimiyle belirlenir. Yazarın seçimi, yazıyla kalıcılığı sağlanan fıkraların, bir eleme süzgecinden geçerek letaifnamelerde yer almasına ve bazı fıkraların aktarımına müdahale edilmesine neden olur.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, 1882’de yayımlanmış bir diğer Nasreddin Hoca latife derlemesi, *Çaylak* gazetesi sahibi Mehmet Tefvik’e aittir. *Letaif-i Nasreddin* adını taşıyan bu küçük derlemenin önsözünde Mehmet Tefvik’in, “Evvelce tab’ olunan letâ’ifnamesinde âdî fıkralarının münderic bulunması ve o nüshanın Fransızcaya tercüme olunması bâdî-i esefdir.” (Tefvik 1882: 1) demesi, eleştirel bakış açısını yansıtanın yanı sıra, seçmeci ve eleyici bir tavır içerisinde olduğunu da gösterir. Mehmet Tefvik’in derlediği Nasreddin Hoca fıkralarının büyük bir kısmı toplum tarafından kabul edilmiş ve çoğu kişi tarafından bilinen ve sohbetlerde anlatılan türdendir:

Hoca merkebinin kaybetmiş, hem arar hem şükredermiş. Teşekkürünün sebebini sormuşlar: “Üstünde bulunmadığıma şükrediyorum. Eğer bulunaydım, ben de beraber kaybolacaktım.” demiş (İzbudak 2013: 84).

Hoca’nın eşeğini kaybetmesi üzerine, yukarıdaki örnek gibi, çok sayıda latife bulunmaktadır. Mehmet Tefvik de bu tarz latifelere derlemesinde yer vermiştir. Yazarın 1888’de yayımladığı *Hazine-i Letaif* adlı eserinde de Nasreddin Hoca’ya dayandırılan latifeler bulunur. Aşağıdaki fıkra bunlardan biridir:

Hoca merhumun haremi vefat etmiş. Hoca’da hiç üzüntü alameti görülmemiş. Aradan bir vakit geçince merkebi de ölmüş; Hoca pek ziyade kederli görülünce bazı dostları, “Harem vefat etti, böyle günlerce mahzun görmedik; halbuki eşek mort olalı on gün oldu, hâlâ kaşının çatkınılığı, somurtkanlığın geçmedi.” demeleri üzerine Hoca merhum, “Haremim vefat ettiği zaman komşularım başıma toplanıp ‘Hoca Efendi! Üzülme; biz sana ondan daha iyisini buluruz.’ diye söz verdiler; fakat merkep öldüğünden beri hiç kimse gelip de böyle tesellide bulunmadı. Teessüf etmeye hakkım yok mu?” demiş (Baş 2013: 192).

Mehmet Tefvik’in derlediği ya da yapıtlarında yer verdiği Nasreddin Hoca latifeleri, genel olarak toplum tarafından ortak kabul görmüş ve benimsenmiş latifelerdendir.

Mehmet Tefvik’in ardından Nasreddin Hoca latifelerinin derlemesi olarak, 1887’de yayımlanmış Burhaniye tercümesi diye bilinen *Letâif-i Hoca Nasreddin* gelir. Eserin yazarı, Mevlânâ’nın torunlarından Seyyit Burhaneddin Çelebi’dir. İnceleme ve açıklamasını Fikret Türkmen’in yaptığı eserde 121 latife yer alır:

Bu 121 fıkranın konularına göre dağılımında, ağırlığı karısıyla ilgili olanlar kaplar; ikinci sırayı Hoca'nın sevimli eşeği alır ve daha sonra da Anadolu'nun kadısı, mollası, çobanı, berberi vb. meslek erbabı ile ilgili fıkralar gelir. Hemen sonra da hayvanlar, başta öküz, tavuk, at ve teke gibi evcil hayvanlar sıralanmaktadır (Türkmen 1989: 12-15).

Burhaniye tercümesinin diğer Nasreddin Hoca derlemelerinden farkı, yazarının her latifeden sonra o latifeye dair yorumda bulunmasıdır:

Hoca kafile ile şehirden çıkub giderken devesi kükreyüb Hoca'yı yüre urdu. Üzerine çöküp, Hoca feryad ider. Halk bunu kurtarırlar. Bir vakitten sonra akli başına gelüb, "Ey müslümanlar, gördünüz mü şu deveyi, bana ne kadar cefâ eyledi, lutf idüb şunu tutunuz, boğazlayım" demiş.

Tercüme: Nefsiniz devesine tedriç ile binün, aman virüb kükretmeyin. Zira mesai gösterirseniz sizi kükreyüb altına alur helâk eyler, ol size galebe itmeden himye ve cu ile anı zebh idüb ruhunuzu nefsiniz üzerinde galebe idüb menzil-i maksudunuza vasıl olun diyu tarif buyururlar (Türkmen 1989: 23).

Seyyit Burhaneddin Çelebi, tasavvuf ehli olduğundan, Nasreddin Hoca'nın fıkralarını da bu doğrultuda ele almış ve her bir latifeyi yorumlayarak okuyucuya mesaj vermeye çalışmıştır. Latifelerin didaktik tarafının somut örneği olarak bu yapıt gösterilebilir.

Nasreddin Hoca derlemeleri XX. yüzyılın başında da devam eder. 1909'da Nasreddin Hoca latifelerini derleyen bir diğer kişi Bahai takma adını kullanan Veled Çelebi İzbudak'tır. *Letâif-i Hoca Nasreddin* adlı bu yapıtta 101 latife bulunur ama yazar, sözlü kültürle aktarılan ve yazılı basında yer alan diğer latifeleri de zamanla yapıtına ekleyerek daha hacimli bir eser meydana getirir. İzbudak, yapıtını oluştururken kimi yerlerde sansüre başvurduğunu, müstehcenlik içeren latifeleri elediğini ya da bunların diline müdahale ettiğini letaifnamenin önsözünde belirtir. Yapıtta yer alan latifelerin büyük bir bölümü halkın ağızında olan, dilden dile dolaşan Nasreddin Hoca fıkralarıdır: "Bir gün Hoca Nasreddin Efendi pazarda gezerken bir adam, 'Hoca bugün ayın üçü mü, dördü mü?' diye sorunca, 'Vallahi bilmem, şu günlerde ay alıp sattığım yoktur.' demiştir" (İzbudak 2013: 31).

XIX ve XX. yüzyıllarda, farklı yazarlar tarafından yapılmış dört Nasreddin Hoca derlemesi bulunmasına rağmen, bu yapıtların içeriği büyük oranda ortaklık gösterir. Nasreddin Hoca'yla anılan bütün latifeler, kaynakları farklı olsa da anlattıkları bakımından benzerdirler. Örneğin Veled Çelebi İzbudak ile Mehmet Tevfik'in derlemelerinde, ortak otuz dört Nasreddin Hoca latifesi bulunur. Yine ek olarak, Veled Çelebi İzbudak'taki ilk 121 latife ile Burhaniye tercümesindeki

latifeler, çeviri nedeniyle dil açısından farklılık gösterebilir de, aydırlar. Burhaniye tercümesindeki tek fark, yazarın fıkraları yorumlamasıdır. Sözlü kültür ürünlerinden Nasreddin Hoca fıkralarının yazıya aktarılma sürecinde karşılaşılan tek sorun, sansürdür denebilir. Letaifnameyi oluşturan yazarın seçimine bağlı olarak latifeler bir elemeye tâbi tutulmuş, dolayısıyla yazıya aktarılmayanlar her ne kadar sözlü mizahi bellekte varlıklarını sürdürseler de zamanla unutulup gitmişlerdir.

Nasreddin Hoca derlemelerinin yanı sıra, aynı dönemde yayımlanmış pek çok letaifnamede Nasreddin Hoca latifelerine rastlanır. Örneğin, Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde 34 ve 48 numaralı latifeler Nasreddin Hoca'ya aittir:

34

Nasreddin Efendi merhumun gece yatarken mum yakmak üzere karısının "Efendi, sağ yanınızda kibrit vardır, verseniz ya!" diye vuku' bulan teklifine "Sübhaneallah, karanlıkta ben sağımı solumu ne bileyim?" dediğinden pek aşağı kalır şey değildir.

48

Nasreddin merhum bir hamala yük yükletip yolda giderken hamalı kaybeder. O gün arar arar hamalı, bulamaz. Aradan beş on gün geçer, yolda birkaç ahbâbıyla giderlerken hamala tesadüf ederler. Hoca ise hamalı görür görmez firar eder. Arkadaşı bu hâli görüp hocaya "İşte aradığını buldun. Yükünü isteyeceğine bilâkis hamaldan kaçırıyorsun!" dediklerinde hoca merhum "Nasıl kaçmayacağım? Ben hamalı kaybedeli tamam on gün oldu. Hamal beni tutar da 'On gündür yükünü taşıyorum, yevmiyemi isterim' diyerek on günlük ücret talep ederse ben ne yaparım? Onun için kaçırıyorum." demiştir.

Her iki latife de sözlü kültürden izler taşır ve Nasreddin Hoca'nın saflığını ve doğallığını ortaya koyar. 34 numaralı ilk latifede, Nasreddin Hoca fıkralarının vazgeçilmezlerinden olan karısı okuyucunun karşısına çıkar. Karısıyla iletişimi ve beraberinde kendisinden beklenen davranışı, yön duygusunu karanlıkla ilişkilendirerek yitirmesinden kaynaklı yerine getirememesi durumu komik unsuru yaratır ki bu davranış sözlü kültürde yaşatılan fıkralarda da vardır. 48 numaralı latife ise yine Nasreddin Hoca'nın kurnaz görünüşünde safiyane tavrını yansıtır. Arkadaşlarının beklentisinden farklı davranarak hem onları hem de okuyucuyu şaşırtarak eğlendirir.

Aynı şekilde Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde 91, 102 ve 106 numaralı latifeler Nasreddin Hoca merkezlidir. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-i Letaif*(1885)'inde yer alan 672, 673, 678, 684 ve 693

numaralı fıkralar Nasreddin Hoca'ya dairdir. Mihri'nin *Letaif-i Âsâr*(1885)'inde Nasreddin Hoca'ya ait, herkes tarafından bilinen "suyunun suyu" latifesi bulunur:

727

Bir gün köyden bir herif, hocaya hediye bir tavşan götürür. Hoca dahi buna izzet ikram edip çorba yedirirse de bir hafta geçer geçmez mezkûr herif yine gelip "Bilirsin, ha ben tavşan getiren kimseyim" der. Hoca yine bunu kabul edip ikramda kusur etmez. Halbuki çend gün sonra âhir dört kişi gelip misafir olmak isterler. Hoca bunlara "Siz kimlersiniz?" der, onlar dahi "Biz tavşan getiren adamın komşularınız" derler. Hoca bu defa dahi lâilaç ikram yemeği çıkarıp usulüyle yola koyarsa da birkaç gün sonra yine birtakım adamlar gelip hanesinde gece kalmak istediklerinde kezalik "Siz kimlersiniz?" diye sorar. Bunlar dahi "Biz tavşan getiren adamın komşularının komşularınız" demelerinde hoca "Öyleyse hoş geldiniz, sefa geldiniz, buyurun, oturun" deyip taam vaktinde bunların önüne ikramen bir tas sade su getirir. Misafirîn bunu görünce taaccüb ederek "Eya, bu nedir?" diye sual ederler. "Bu da tavşanın suyunun suyudur" der.

Nasreddin Hoca'nın misafirperverliği ile vefasını suistimal etmek isteyenlere karşı verdiği tepkiyi içeren bu latife, hem sözlü kültürde yaşamaya devam etmekte hem de çeşitli Nasreddin Hoca derlemelerinde yer almaktadır.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde 1154 numaralı latife Nasreddin Hoca'ya aittir. Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letâif*(1912)'inde Hoca'ya ait pek çok latife bulunur.

Sözlü kültürden gelen Nasreddin Hoca fıkralarıyla letaifnamelerde yer alan Nasreddin Hoca fıkralarının ortak yönü, her ikisinde de Nasreddin Hoca'nın muhatabı olan kişilerin geniş bir yelpaze oluşturmasıdır. Diyaloglar, bu yelpazedeki kişilerle Nasreddin Hoca arasında geçer. "Kişilerin varlığı, fıkraya yaptıkları hizmet doğrultusundadır; dolayısıyla Nasreddin Hoca'nın muhatap olduğu kişiler ön plana çıkmazlar ve belirsizlik içindedirler" (Boyras 1996: 7). Hamal, köylü, yönetici, kadın, erkek, çocuk, âlim, cahil pek çok kişi Nasreddin Hoca latifelerinde işlevsel bir biçimde yer alır.

XIX ve XX. yüzyıllarda fıkra derleyicilerinin Nasreddin Hoca'dan başlayarak letaifnamelerini oluşturmaları, sözlü geleneğin yazılı edebiyata etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Türk mizahında Nasreddin Hoca'nın sahip olduğu büyük yer, letaifname yazarlarının da dikkatini çekmiş ve latife derlemelerine onunla başlayarak Türk mizahını belirlemeye çalışmışlardır.

2.1.2. İncili Çavuş Latifeleri

Dursun Yıldırım, İncili Çavuş'u, Türk fıkra tipleri arasında gerçek kişiliği ve yaşadığı devir hakkında bilgi sahibi olduğumuz nadir fıkra tiplerinden sayar. İncili Çavuş, Osmanlı padişahlarından I. Ahmet (1603-1617) devrinde yaşamış, İran şahına gönderilen elçilik heyetinde bulunmuş ve Padişahın musâhibi olarak vazife görmüştür.

İncili Çavuş, padişahın yakını, nedimi olması dolayısıyla gördüğü her şeyi alaya alma, gülünçleştirme yetkisine sahiptir. Böylelikle, bir taraftan padişaha hoşça vakit geçirtme vazifesini yerine getirip diğer taraftan da idarenin ve cemiyetin aksayan yönlerini bütün çıplaklığıyla padişahın gözleri önüne serer. İncili Çavuş'un fıkralarındaki mihveri, umumiyetle saray ve saray çevresini teşkil eden insanlar ve bu insanların cemiyet hayatındaki tutum ve davranışları meydana getirir. Onu, kendinden önce ve sonraki müsâhiplerden ayıran ve bir "fıkra tipi" olarak anılmasını sağlayan şey, mizahındaki içtimai ve beşeri değerler manzumesinin diğerlerine nispetle olan ağırlığı ve asıl şahsiyetinden sıyrılışıdır. Halk onu, saray ve çevresini tenkit etmek, alaya almak ve gülünçleştirmek için en iyi temsilci olarak benimsemiş, bu çevre hakkındaki duygu ve düşüncelerini onun dilinden ifade etmeyi uygun görmüştür. Kalıcılığını ve canlılığını sağlayan, bu benimseme ve sahiplenme duygusudur. İncili Çavuş fıkraları da Osmanlı şehir hayatının çeşitli cephelerini aydınlatacak niteliktedir (Yıldırım 2016b: 65).

Tunca Kortantamer, Nasreddin Hoca ve Bekri Mustafa'da olduğu gibi İncili Çavuş'ta da tarihi bir kişilik etrafında söylentiler halkası ve bir kimlik oluştuğunu söyler. İncili Çavuş fıkraları saray merkezli olduğundan, saray ve saray çevresindekilerinin tutumları ve davranışları ağırlık noktasını oluşturur. Halkın saraydaki temsilcisi İncili Çavuş'tur. Onun dilinden saray ve çevresi eleştirilir, gülünçleştirilir, halkın saray hakkındaki duygu ve düşünceleri dile getirilir. Padişaha ve yönetime yönelik ciddi eleştiriler İncili Çavuş aracılığıyla yapılır (Kortantamer 2007: 213, 216). Halktan biri olarak İncili Çavuş'un saray halkına katılması ve padişah tarafından desteklenmesi, onun etrafında gelişen pek çok olayın hoşgörüle karşılanmasını sağlar. İncili Çavuş fıkralarında haksızlık, yolsuzluk, adam kayırma gibi konuların işlenmesi, saraya dönük eleştiriyi de destekler.

İncili Çavuş, hazır cevap, nüktedan bir zattır. Saray ve çevresinde meydana gelen olayların mağdurlarının sığındıkları bir kapıdır. Fıkralarında da İstanbul'a gelmiş, kimi kimsesi olmayan garibanların dertlerine çare bulmak için İncili Çavuş'a sığındıkları görülür. Sadece İstanbul değil, memleketin başka bölgelerinde de zaman zaman aynı durumla karşı karşıya kalındığında çözümü İncili Çavuş bulur. İnsanlara yardım etmeyi seven, haksızlıklara tahammül edemeyen, haksızlık yapanların cezalandırılmasını isteyen bir kişiliğe sahiptir. Paraya pula değer verdiği de dikkatlerden kaçmaz. Padişaha musahip olarak saraya getirdiği insanlardan,

padişahın kendisine verdiği ihsandan İncili Çavuş da pay almak ister. Padişaha yakın olmayı her zaman önemli görmüş, kendisini padişahın uzaklaştırmak isteyenlerden hemen intikamını alır. Pertev Naili Boratav, İncili Çavuş'u, Batı saraylarında kralın yanında bulunan "maskara"lara benzetir: "İncili Çavuş, hikâyelerde, Batı memleketlerinin kral saraylarında benzerlerine rastladığımız 'maskara'ların rolünü oynar; padişahın musahibidir; saray halkının, hatta padişaha kadar, aksayan taraflarını çekinmeden alaya alma yetkisi verilmiştir ona" (Kocabaş 2012: 9-10).

İncili Çavuş fıkralarının, Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkralarından farkı, kısa hikâyeye yapısına sahip olmasıdır. Hacim bakımından uzun olan bu fıkralarda, tarihi isimlere ve özelliklerine rastlanır. İncili Çavuş, sarayda yaşadığından, fıkralarda mekân çoğu zaman saray çevresi ve İstanbul'un bazı mahalleleri olur. Fıkralarda genellikle 17. yüzyıl başlarında saray çevresinde giderek yoğunlaşan aksaklıklar, entrikalar anlatılır.

İlk defa Süleyman Tevfik (Zorluoğlu) tarafından derlenen İncili Çavuş fıkralarının dikkat çeken en önemli yönü, hikâyeye niteliğinde olmasıdır. Metinlerin büyük bir kısmı fıkra ölçülerini aşarak hikâyeye yaklaşır. Güldürücü ve nükteli fıkraların özelliklerinden olan kısa fakat yoğun tahkiye tekniği, İncili Çavuş fıkralarının büyük kısmında yoktur. Genel olarak fıkralarda ayrıntı yerine bir iki cümlelik çarpıcı nükteler bulunmasına karşılık, İncili Çavuş fıkralarında bu özelliğin görülmemesi, bunların meddah geleneği doğrultusunda bir gelişme izleyerek günümüze ulaşmasından kaynaklanmış olmasıdır. Esasen XIX. yüzyılda meddahların en çok söyledikleri hikâyeler arasında İncili Çavuş fıkralarının yer aldığı bilinmektedir (Kocabaş 2012: 11-12).

Süleyman Kocabaş'ın da belirttiği gibi, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde İncili Çavuş fıkralarını derleyen isim Süleyman Tevfik Zorluoğlu'dur. Eserin önsözünde,

Bizde Hoca Nasreddin'e karîb bir derecede şöhret-şîâr olan bir İncili Çavuş vardır. Merhumun gülünçlü hikâyeleri, mudhik letaifi ekser mecâlis-i yârânda nakl olunursa da şimdiye kadar biri çıkıp da bu letaifi cemm ve telfik etmemiş ve bir kitap haline koyup meydan-ı intişâr çıkarmamıştır. Kütüphane-i letaifimizde cidden şayan-ı teessüf olan bu noksanı telafi etmek fikrine düştüm. Lezzetle okunacağı şüphesiz bulunan bu hikâyât ve letaifi cemm-i tertib ile uzun kış geceleri için kar'isine bir yadigâr olmak üzere tab' ve neşre karar verdim (Zorluoğlu 1921: 2).

diyerek İncili Çavuş fıkralarını derleme nedenini ortaya koyar. 59 latifeyi içeren eserde, İncili Çavuş'un saray ve yöntemlerle çatışmaları, yabancı ülkelerle ilişkiler ve pratik zekâsı gibi konular işlenir. Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letaif*(1912)'inde İncili Çavuş'a dair bir latife bulunur.

Süleyman Tevfik Zorluoğlu'nun *İncili Çavuş*(1921)'unda yer alan aşağıdaki latife, İncili Çavuş'un pratik zekâsını örnekler:

İncili ile Nemse Elçisi

İncili Çavuş gayet çeri ve cesur olmakla beraber, son derece de zeki, âkil, müdebbir, hazır cevap, zamanının ahval-i siyasiyesine vakıf bir zat olduğundan, padişah-ı

zaman ekseriya onu İstanbul'a gelen süferaya mihmandar, veyahut müzakere-i memur eder imiş. O sırada nemse çasarı olan zat tarafından bazı arz ve tebliğ etmek üzere Dersaadet'e bir sefir-i mahsus gelmiş. Memleketinin en zengin ve namdar ricalinden bulunan bu ilçenin en zayıf noktası servet ve semeninin ederini ibraz ile göz kamaştırmaya meyil ve inhimaki imiş.

Sefir İstanbul'a gelip, suret-i resmiyyede, huzur-u padişahiye kabul olunduğu sırada ne kadar mücevheratı var ise, cümlesini üzerine ta'lik ile gerek padişahı ve gerek vüzerasını düçar-ı hayret etmek fikrine düşmüş ve bir seyyar kuyumcu dükkânı gibi bir halde, saray-ı mülükâne gelip huzura girmiş. Mumaileyhin bu hali padişahın mucib-i infiali olduğu ve fakat gücendirilmek de arzu olunmadığı cihetle, bunu suret-i münasebede bu halden vazgeçirmek vazifesi İncili'ye tevdi edilmiş ve sefire mihmandar tayin olunmuş. İncili Çavuş derhal kuyumcu başıyı celbile murassa bir çift nalın yaptırmış ve bunları saray-ı humayunda sefirin ikametine tahsis olunan dairenin abdesthanesine koydurmuş. Ertesi gün elçi abdesthaneye gittiği zaman o murassa nalınları görünce düçar-ı hayret olmuş ve odasına avdetinde hayretini ketm edemeyerek, mihmandarı bulunan İncili Çavuş'a sormuş:

— Şimdi abdesthanede murassa nalınlar gördüm. Bu suretle o kıymetdar taşların memşaya konulmasına hiçbir mana veremedim.

Zaten bu suali bekleyen İncili Çavuş, derhal cevap vererek:

— Efendim bütün dünyada o kadar ehemmiyet verilen mücevherata padişahımız hiçbir kıymet vermezler. Onlar servet ve semenini böyle zahiri ve alayişe ait şeylerde değil, akıl ve zekâda ve fazl-ı kemâlde ararlar. İşte bunun için herkesin göğsüne ve üstüne talik ederek gösteriş yaptığı bu mücevheratı münhasıran abdesthane nalınlarına ve bunun gibi hususi eşyaya tezyin için istimal ederler, demiş.

Sefir ertesi gün ne kadar mücevheratı var ise, sandıklarına koyarak saklamış ve artık bunları takınıp tefahür etmekten vazgeçmiş.

İncili Çavuş'un ne yaptığına vakıf olmayarak, bu tedbir-i maharetkârânesinden fevkalade memnun olan padişah, musahibine ihsan ve enamda bulunmak maksadıyla:

— Dile benden ne dilerse?

deyince, Firuz Ağa yerlere kadar eğilerek:

— Efendimiz kulunuza misafire tahsis olunan dairedeki abdesthane nalınlarını ihsan buyursunlar, demiş.

Bu talep padişahın hayretine mucip olmuş ve sormuş:

— Bir çift abdesthane nalınından ne çıkar, bunlardan ne istifade edersin?

Efendimiz o nalınlar bendenize müddet-i hayatımda geçinmek için lüzumundan bile fazladır, diyerek vakayı olduğu vechile hikâyeye ederek şehriyarı çok güldürmüştü ve bu sureti düşünmek kadar, bir fitnat ve zekâ gösterdiğinden dolayı nazar-ı hümayunda kıymeti tezayüd etmiştir (Zorluoğlu 1921: 12-14).

Kısa hikâyeyi andıran “İncili ile Nemse Elçisi” latifesi, İncili Çavuş'un zekâsını sergilemenin yanı sıra, padişahla olan iyi ilişkisini, maddiyata olan yaklaşımını da yansıtır. Latifenin bir diğer yönü de dış ülkelerle olan iletişimi ortaya koymasındır. “Üstünlük” kavramı çok çeşitli fıkralarda, siyasi ilişkilerin boyutunu göstermek açısından kullanılır. İncili Çavuş da buradan hareketle zekâsını kullanarak hem Alman elçiyi aşağılayıp inceden inceye onunla alay etmiş hem de padişahın beğenisini ve ihsanını kazanmıştır ki saraydaki rolü de buna dayanır.

“Oh! Oh! En nazik tabibdir” latifesi, uzun olmanın dışında, klasik fıkra özelliği taşır. Latife, söz komiğine ve yanlış anlamaya dayalıdır:

Oh! Oh! En nazik tabibdir

İncili Çavuş ihtiyarladığı zaman kulaklarına bir ağırlık arz olmuş. Gitgide bu ağırlık derecesine geldiğinde, hizmet-i padişahiden tekaüdiye talep ederek hanesinde ikamete başlamış. O sırada en ziyade sevdiği ve hürmet ettiği bir zatın hasta olduğunu haber alınca ziyaretine gitmeyi düşünmüş ve fakat sağırlığı hasebiyle hasta ile konuşmaktaki meşakkati düşünerek bunun için kendince bir çare hazırlamış, kendi kendine demiş ki:

— Bu sevdiğim zatın hastalığı zamanında ziyaretine gitmemek pek ayıp olur. Ancak bu karın ağrısı sağırlık da pek fena, hastanın söylediği sözleri işitemeyerek, bir pot kırmaklığım da muhtemel. Bunun çaresi pek kolay: Hasta ile ne konuşulur? Hali ve hatırı sormak değil mi? Mesela yanına oturunca sorarım: Nasılsın birader? Tabii o da iyiyim diyecek, buna ben oh! oh! Memnun oldum cevabını veririm. Sonra ne yiyorsun? diye sorup, o da yediğini söyler, ben de cevaben: Pek ala! Bu güzel ve hafif yemektir, hiç zarar vermez derim. Badema, sana hangi hekim bakıyor derim. Tabii o da bakan hekimin kim olduğunu söyleyecek, buna: Oh! Oh! ne ala! Tam en nazik tabibi bulmuşsun, sakın bunu terk etme derim. Sonra veda eder yanından çıkarım.

İncili Çavuş, bu surette bir plan tertip ettikten sonra, hastanın ziyaretine gider. Yatağın yanına oturarak sorar:

— Nasılsın birader, inşallah iyisiniz?

Hasta: — Aman kardeş ölüyorum...

— Oh! Oh! memnun oldum.

İncili Çavuş'un bu sözü hastanın mucib-i hayret ve hiddeti olur ise de, izhar etmez.

İncili Çavuş, tekrar sorar: — Ne yiyor, ne içiyorsunuz?

Hiddetle: — Zehirrr! ...

— Oh! Oh! Ne âlâ! Pek güzel taamdır, insana hiç dokunmaz, hiç bundan vazgeçme. Hastanın hiddeti daha ziyade artar. Misafirin verdiğі cevapları işiterek suret-i mahsusta böyle söylediğini zan ile kızmaya başlar. İncili Çavuş, tertip ettiği üçüncü suali yani —Hangi hekim gelip bakıyor? demesi üzerine bağıarak: —Buraya gelen bana yakın Azrail'dir! cevabını verir. İncili Çavuş evvelce kararlaştırılmış olduğu cihetle: —Oh! Oh! Ne âlâ! Bu memleketteki en nazik tabibtir, bundan sakın vazgeçme! der.

Artık hiddetinden sabrı kalmamış olan hasta yatağından fırlayarak ve bağıarak: —Defol şuradan be herif! Beni öldürmeye mi geldin? diyerek misafiri kapıdan dışarı eder. Bu hareketine hiçbir mana veremeyen İncili Çavuş, bu hastanın halini bir cinnet-i mevkuteye hamil ederek avdet eder. Nâmizac dostunu ziyaret edip hatırını sorduğuna memnun olur (Zorluoğlu 1921: 14-18).

İncili Çavuş'un fıkralarda her koşulda haklı çıkması ya da haklı görülmesi yukarıdaki fıkrada da görülür. İncili Çavuş, kendince görevini yerine getirmiş olmanın rahatlığı içindedir ve durumunun farkında olmadığı için, diyalogda yaşanan çatışmayı arkadaşının huysuzluğuna bağlar. Geleneksel fıkralarda da çoğunlukla insanların işitme, görme gibi bedensel kusurlarından yararlanılarak komik unsurun yaratıldığı görülür. İncili Çavuş'ta da bu durum söz konusudur.

İncili Çavuş'un nüktedanlığı ile padişahın yanında ve koruması altında yer alması, Silahtar Ağa tarafından şiddete uğramasına engel olmaz. Her ne kadar padişahın musâhibi olsa da toplum içerisinde sarf ettiği sözlerin bedelini farklı zamanlarda ve şekillerde öder ama bunu yansıtış şekli, yine mizah anlayışını ortaya koyar. "Silahtar Ağa'nın Tekmesi" bu türden bir latifedir:

Silahtar Ağa'nın Tekmesi

Bir gün padişah, İncili Çavuş'u huzuruna celb ile saray-ı hümâyûna erkânı hakkında mütalaasını ve her birinin neye benzediğini sormuş. İncili Çavuş, her birini bir şeye benzettiği gibi, gayet şişman ve iri vücutlu bulunan Silahtar Ağa'yı da cesimülcüsse bir ayıya teşbih eylemiş. O sırada Silahtar Ağa huzura girmiş. Padişah mumaileyhe hitaben:

— Bak ağa! İncili Çavuş seni bir büyük ayıya benzetiyor. demekle Silahtar Ağa, musahibe hiddetle bakmış. Ağa'nın fena halde kızdığını anlayan İncili Çavuş, odadan sıvışmışsa da Silahtar Ağa arkasından gelerek sarayın merdiven başında İncili Çavuş'a yetişip arkasından bir tekme vurarak merdivenlerden aşağıya kadar yuvarlanmış. Bu sukûtle vücudu hurda-hâş olan İncili Çavuş'u hanesine götürmüşler. Bıçare iki ay kadar esir-i firâş olarak yatmış. Padişah sorduğuca:

— Efendim hastadır, yatıyor! cevabı veriliyormuş.

İncili, iade-i afiyetle saraya avdet ettiği zaman padişah, hastalığının ne olduğunu sormuş, o da başına gelen vakayı hikâye etmeyip bir nevi hastalık uydurmuş.

Ertesi gün padişah, Boğaziçi'nde bir teferrüc için kayık emredip İncili'yi karşısına alarak gezmeye çıkmış. Giderlerken demiş ki:

— İncili, Bâbîâlî'de memurîne birer lakab koyarlarmış. Mesela Bülbül Ahmed Efendi, Gül Hasan Bey gibi, ben Bâbîâlî'de memur olsaydım, bana ne lakab koyarlardı, demiş.

Bu suale İncili cevap vermek istemeyerek:

— Bilmem efendimiz. diye itiraz etmişse de padişah ısrar edince:

— Efendimiz, size de boşboğaz lakabını koyarlardı. cevabını vermiş. Padişah hayretle sormuş:

— Niçin?

— Niçin olacak? Boşboğaz olduğunuz için, kulunuz efendimizi eğlendirmek maksadıyla Silahtar Ağa'yı ayıya benzetmişim. Siz de derhal ona söylediniz. Herif bir tekme ile beni merdivenlerden aşağıya atıp vücudumu hurda-haş etti. İki ay yatmama sebep oldu. cevabını vermiş. Padişah gülererek İncili'ye birçok in'âm ve ihsanda bulunmuş (Zorluoğlu 1921: 21-23).

İncili Çavuş'un bu tarz fıkraları çoğunluktadır. Padişaha hakarete varan söylemlerini komik eylemleri dengeler ve her koşulda padişahın ihsanına layık görülür.

Kısa hikâye uzunluğunda olan İncili Çavuş fıkraları, siyasetten sosyal hayata, eğitimden inanca dair pek çok konu etrafında şekillenerek günümüze kadar ulaşmıştır.

2.1.3. Bekri Mustafa Latifeleri

Tunca Kortantamer, bekri sözcüğünün Arapçanın “bukra” kelimesinden türediğini ve “bukra”nın, “sabah” anlamına geldiğini söyler. Türkçe telaffuzunun zamanla “bekri” olduğunu, “Bekri Mustafa”daki bekrinin de buradan geldiğini belirtir. Bekri, başlangıçta, sabaha kadar içki içen kişi anlamında kullanılmış ve zamanla gece gündüz içen, içkici kişi, sarhoş anlamları kazanmıştır; fakat Bekri Mustafa'ya dair

fıkralar, tipik sarhoş fıkraları değildir. Bir kısmı zaten fıkra boyutlarını aşmış kısa hikâyeye boyutlarına ulaşmıştır. Hemen hepsi sıradan sarhoş fıkralarından çok daha içerikli ve derindir (Kortantamer 2007: 209).

Bekri Mustafa, Osmanlı İmparatorluğu'nun Sultan IV. Murat döneminde yaşamış bir fıkra kahramanıdır. Sözlü edebiyatta fıkralarıyla yer bulmuş ve günümüze kadar da fıkraları hem anlatılmış hem de yazılı kaynaklarda yerlerini almıştır. Bekri Mustafa; yasağı çiğnemesi, otoriteye başkaldırması ve sarhoş olması dolayısıyla etrafı tarafından hor görülmüş, aşağılanmış, yaşadığı döneme ve çevreye göre küçük düşürücü bir özellik olan sarhoşluk ve içkiye düşkünlük gibi özelliğe sahip olmasından dolayı başından geçen olayları mizaha dönüştürmüştür. Ancak o, fıkralarında hazır cevaplılığı ile bu durumun üstesinden gelmiştir. Bekri Mustafa fıkralarındaki gülünç durum, toplumun ona baskısına ve onun toplum içindeki aykırı duruşuna rağmen, onun üstün olmayı seçmesinden kaynaklanmıştır (İnce 2014: 771).

Dursun Yıldırım, Bekri Mustafa'nın yaşadığı dönemi, dini yasakların şiddetle uygulandığı ve karşı gelenlerin cezalandırıldığı bir dönem olarak tanımlar. Bekri Mustafa içkiye düşkünlüğü yüzünden, bu yasağa devamlı karşı gelen bir tiptir ve yeniçerilerle, kadırlarla, çeşitli devlet memuruyla başı derde girer. Halkın, aşırı şiddet hareketlerine yönelik tutum ve davranışlarını ifade etmekte yararlandığı Bekri Mustafa, Osmanlıda meydana gelen toplumsal olayları bütün çıplaklığıyla ortaya koyar. Fıkraların odağında yasağa karşı koyanlarla uygulayıcılar arasında meydana gelen mücadeleler yer alır (Yıldırım 2016b: 66).

Bekri Mustafa'nın; yaşadığı döneme, siyasi ve toplumsal çevreye göre küçük düşürücü bir özellik olan sarhoşluk ve içkiye düşkünlük gibi bir özelliğe sahip olmasından dolayı, başından mizahî olaylar geçmektedir. Bekri Mustafa fıkralarında, başlangıçta Bekri Mustafa'nın sarhoşluğundan doğacak bir mizahın oluşacağı izlenimi var olsa da, sonunda Bekri Mustafa sarhoş olsa da, kendini diğer fıkra kişilerinden üstün bir konuma koyar ve onunla alay edenlerden kendini üstün ve güçlü hissetmesiyle mizahı ortaya çıkarır (İnce 2014: 773).

Bekri Mustafa latifelerini XX. yüzyılın başında derleyen kişi Himmetzade'dir. Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letaif*(1912)'inde de Bekri Mustafa'ya dair sekiz latife bulunur. Himmetzade'nin *Bekri Mustafa*(1927)'sında Bekri Mustafa'nın otuz latifesi yer alır. Kısa latifelerin yanı sıra, kısa hikâyeler de yapıtta yer alır. Bu latifelerde genelde Bekri Mustafa'nın içki tüketimi nedeniyle sistemle çatışması yer alır:

1293

İşretin memnu' olduğu bir zaman Bekri Mustafa'yı bir meyhanede içerken tutarlar ve inkâra mahal kalmamak için şişesini, kadehini beraber alıp Bostancıbaşı'nın huzuruna götürürler. Meğer Bekri Mustafa'yı yakaladıkları zaman şişenin dibinde biraz rakı kalmış. Bostancıbaşı, şişeyi elinde sallayarak:

— Be adam! Şu zikkımı nasıl içersin! deyince Bekri, şişeyi ve kadehi eline alır:

— Efendim işte böyle, ibtida şişeyi elime alırım, sonra kadehi boşaltırım; kadeh dolduğu gibi kaldırır, yuvarlarım! demiş ve artan rakıyı da Bostancıbaşı'nın yüzüne karşı içmiş... Bu suretle hazır cevaplığı sayesinde ağanın hışmından kurtulmuştur.

1295 numaralı “İşte böyle yuvarlandım!” latifesi, kurallara aykırı davranan bireyle yönetimin çatışması üzerinedir. Bekri Mustafa, hem hazır cevaplılığı hem de doğal mizacıyla cezalandırılmaktan son anda kurtulur.

1295 numaralı “İhtiyarlıkta da mı sefâ, Bekri?” latifesi, Bekri Mustafa'nın kendisine yöneltilen eleştiriyi mizahi dille yanıtlamasını konu alır:

1295

Bir gün esna-yı musahabede Bekri Mustafa'ya:

— Şimdi içtiğin rakılar, ihtiyarlığında burnundan gelecektir, demişler. Bunun üzerine Bekri gülerek:

— Oh ne âlâ, ben de doldurur doldurur içerim.

— İhtiyarlıkta da mı sefâ Bekri Mustafa! cevabını vermiş.

Bekri Mustafa'nın ince zekâsını ve sistemle mücadelesini yansıtan bir diğer latife de 1294 numaralı “Buraya Kaptan Paşa Karışır!” latifesidir:

1296

Bekri Mustafa Ağa bir gün gizlice bir meyhanede içerken Bostancıbaşı apansız içeri girer, Bostancıbaşı'nın geldiğini gören Bekri Mustafa ise şişesini, kadehini aldığı gibi meyhanenin bahçesindeki havuzun içine girer. Bostancıbaşı işin farkına varır:

— Bekri oradan çık! diye bağıırır. Bekri başını sudan çıkararak:

— Yok. Bana şimdi sen karışamazsın, Kaptan Paşa karışır! cevabını vermiş.

Bekri Mustafa'nın konu olduğu klasik kısa latifelerin yanı sıra, belirli bir kurgusu ve olay örgüsü bulunan mizahi öyküler de mevcuttur. 1295 numaralı “Şeytana iyilik olmaz!” bunlardan biridir:

1295

Bekri Mustafa, bir akşam Kumkapı'da Agop'un Gedikli meyhanesinde kafayı tuttuktan sonra hanesine avdet etmek üzere yola çıkar ve Ermeni kilisesinin önünden geçtiği sırada kiliseyi gezmek fikrine düşer. Kafadaki ispirtonun verdiği bu hükmü derhal icra-yı müsaraatle kilisenin kapalı bulunan kapısını şiddetle çalmaya başlar. İçeride nöbetçi bulunan Janicos ile rahip kapının şiddetle vurulduğunu duyunca bir mühim iş olduğunu, belki bir cenaze için müracaat edildiği zannıyla kapıya gelerek açarlar ve karşılarında Bekri Mustafa'yı bulurlar. Rahip ile Janicos pek iyi tanıdıkları ve hiç me'mul etmedikleri bu zairi görünce şaşırarak sebep-i ziyaretini sorarlar. Bekri Mustafa hiç görmediği kilisenin dahilini ziyaret ve temaşa etmek arzusunda bulunduğunu beyan etmesi üzerine rahip:

— Aman ağa, böyle gece vakti herkes uykudayken kiliseyi ziyaret münasip olmaz. Yarın teşrif ediniz de gündüz gözüyle görünüz, derse de misafire söz anlatmak mümkün olamaz. O her halde içeri girip temaşa etmekte ısrar eder. Bu ibram ve ısrar karşısında mecbur kalan rahip ile Janicos, ağayı içeri alırlar ve kiliseyi gezdirmeye başlarlar. Bekri Mustafa, Hazret-i Meryem'in resmi önünde durarak bunun kim olduğunu sorup cevabını aldıktan sonra, önlerinde kandil yanan diğer resimleri de

birer birer sual eder. Nihayet kapının arkasında önünde kandil olmayan bir resim görür. Bu resmin kim olduğuna dair irad eylediği suale Janicos, bunun şeytan olduğunu cevap verir ve arada şöyle bir muhavere başlar:

Bekri — Ne için bunun önüne de ötekiler gibi kandil yakmadın?

Janicos — Aman ağa, şeytanın önüne kandil yakılır mı? Kandil, surpların (azizler) önüne konulur.

— Olmaz, bu herif böyle karanlıkta bırakılmak doğru değildir.

Janicos, Bekri Mustafa'nın bu emrini icraya mecbur kaldığından bir mum getirerek şeytan resminin önüne koyar ve yakar. Bekri Mustafa, şeytanı karanlıktan kurtarmış olduğundan memnun olarak kiliseden çıkıp hanesine gider ve yatağına yatar.

Gece yarısında odasının kapısı açılarak içeri giren bir adam, Bekri Mustafa'ya der ki: — Ben bu gece sana teşekküre geldim. Senelerden beri karanlıkta bırakıldığım halde bu akşam lutfedip benim önüme mum yaktırdın ve beni zulmetten kurtardın. Senin bu iyiliğini hiçbir vakit unutmayacağım. Hatta şu anda sana bir de iyilik yapmak isterim.

Bekri — Bana ne gibi bir iyilik yapacaksın?

— Seni bu gece zengin edeceğim. Haydi kalk ve benimle beraber gel.

Bekri Mustafa, şeytanın bu teklifini kabul ile kalkıp beraber haneden çıkar. Şeytan önde, diğeri arkada olarak Sultan Bayezid'e çıkarlar. İblis, Bekri Mustafa'yı bedestenin kubbesi üzerine çıkarıp oradaki pencerelerden birini açarak ve içeriye bir merdiven uzatarak der:

— Haydi Mustafa Ağa, içeri git, dükkânlardan istediğin kadar mücevherat, kıymetli eşya al. İşte seni zengin ediyorum.

Bekri Mustafa, şeytanın verdiği çuvalı alarak merdivenden bedestene girer. Açık dükkânlardan yükte hafif pahada ağır bulduğu şeyleri çuvala doldurup arkasına yüklenir ve dışarı çıkmak üzere merdivenin yanına gelir. O sırada bedesten bekçileri içeride hırsız olduğunu duyarak bağırmaya ve koşmaya başlarlar.

Bekri Mustafa süratle merdivenden yukarı çıkmaya başlar ve tam orta yere vasıl olduğu zaman bekçiler yetişerek eteğinden yakalarlar. Bekri Mustafa, yakayı ele vermekten korkarak pencerenin dışarısında beklemekte olan şeytandan istimdad ile:

— Aman şeytan kardeş, bekçiler ayağımdan yakaladılar, bana yardım et de kurtar, diye ricaya başlar, der ki:

— Ağa, durma, hemân üzerlerine koyuver. Başlarına incek levsıyyâtta korkar, seni bırakırlar.

Bekri Mustafa, şeytanın tavsiyesi vechiyle hareket etmeye müteakip gözlerini açar ve kendi yatağı içinde levsıyyât arasında bulur. Bundan son derece hiddet ederek heman kalkıp üst ve başını tathîr ettikten sonra üstünü giyerek sokağa çıkar ve doğruca kiliseye giderek kapıyı çalıp açtırır.

Hayretle bakan Janicos'a hitaben:

— Çabuk şu keratanın önündeki önündeki kandili söndür. Böyle menhûs şeyin karanlıkta kalması evladır, der ve şeytanın önündeki mumu söndürttükten sonra hanesine avdet eder.

Bekri Mustafa'ya dair latifeler arasında yer alan yukarıdaki mizahi kısa hikâye, çok yönlüdür. Bekri Mustafa, gayrimüslimlerin işlettiği meyhaneden sarhoş olarak çıkar ve uygunsuz bir şekilde ve saatte kiliseyi ziyaret eder. Her iki inanç sisteminde de şeytan aynı kötücül anlamı taşır. Bekri Mustafa da hem sarhoşluğun hem de "şeytana uyma"nın bedelini aldanarak öder yani bir nevi cezalandırılır.

Bekri Mustafa'nın dini değerlerle çatışmasını ama bu çatışmanın olumlu sonuçlanmasını anlatan bir diğer latife de şöyledir:

1299

Bir gün Bekri Mustafa Ağa'yı, karakola ve Botancıbaşı'nın huzuruna götürmüşler. Bostancıbaşı, Bekri Mustafa'ya:

— Senin şarabı besmele ile içtiğini ahali şikâyet ediyor, demesi üzerine Bekri Mustafa hiç telaş eseri göstermeyerek:

— Aman ağa, ben suyu içerken bile aklıma besmele gelmiyor, nerede kaldı ki şarap içerken hatırıma gelsin, demiş ve bu suretle Bostancıbaşı'nın cezasından kurtulmuştur.

Bekri Mustafa'nın hoşgörüle karşılanmasının temelinde hem doğal yapısı hem de safiyâne tavrı rol oynar.

Dursun Yıldırım, Bekri Mustafa fıkralarının, içki yasağına karşı olma sebebiyle bazen Bektaşî fıkralarıyla karıştığını ve her iki tipin içki yasağına bakış açıları farklı olsa bile, uygulanan cezalara ve onları uygulayanlara karşı tavırlarının aynı olduğunu ifade eder. Bekri Mustafa'nın, hayat dolu bir tip olarak Osmanlı toplumunu daha etkili bir biçimde eleştirmek için fıkraların çerçevesini aşip hayal perdesine ve oradan da ortaoyununa geçtiğini belirtir. İncili Çavuş gibi Bekri Mustafa fıkraları da Osmanlı şehir hayatının sosyal yönlerini aydınlatacak türdendir (Yıldırım 2016b: 66).

Bekri Mustafa fıkraları, yerleşik Osmanlı kültürü içinde doğmuş ve gelişmiştir. Merkezinde yer aldığı fıkraların yanı sıra, geleneksel Türk tiyatrosundaki bekri tipinin de doğmasını sağlamıştır. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş sürecinde türler arasında kendine yer edinen Bekri Mustafa, Osmanlı mizahına da kaynaklık etmiştir.

2.2. ÇEVİRİ VE UYARLAMA LETAİF

XIX. yüzyılın son çeyreğinde yayımlanan letaifnamelerin, büyük bir oranda yabancı kökenli latifeleri içerdiği söylenebilir. Bu noktada, II. Abdülhamit'in baskıcı ve sansürcü yönetiminin yazarları dış kaynaklara yönelttiği iddia edilebilir. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa letaifnamelerinin dışında, bu yüzyılda yayımlanmış hemen hemen her letaifnamede yabancı kökenli en az bir

latife bulunur. Dönemin önemli yazar, mütercim ve gazetecileri, özellikle yabancı kaynaklı fıkraları çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırma yoluna gitmişlerdir. Şemsettin Sami'nin *Letaif* (1882), Mehmet Tahir'in *Mektebe Müteallik Letaif* (1886) ve Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898) ile *Alman Letaifi* (1916) ağırlıklı olarak yabancı latifeleri içermeleri bakımından öne çıkar ama bu latifelerin çevirilerinin kimlerden yapıldığına dair bilgi, ne yazık ki, yapıtlarda yer almaz. Şemsettim Sami, eserinin çeviri yoluyla oluşturulduğuna dair bir bilgi vermez ama eserde bulunan fıkraların çoğunlukla Avrupa kökenli olduğu ise somut olarak latifelerde göze çarpar. Bu yüzyılın önemli çevirmenlerinden Mehmet Tahir ile Mehmet Süleyman Avanzade ise eserlerinin çeviri olduğuna vurgu yapmakla beraber, eserlerin orijinalinin kime ait olduğuyula ilgili bilgi vermezler. Latifelerin kendi içeriklerinde yer alan farklı ülke adları ve hitaplara dayalı kültürel unsurlar, yabancı kökenli olduklarını açıkça ortaya koyar. Yabancı kökenli letaifnameler, kültürel unsurların yanı sıra milletlerin birbirlerine bakışlarını da göstermesi bakımından önem taşır.

Yabancı letaifnamelerin Türk edebiyatına girişi çeviri yoluyla olmuştur ama Mehmet Tahir'in *Mektebe Müteallik Letaif* (1886) ile Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi* (1916) dışında çeviri letaifin kaynağı bilinmemektedir. Latifelerin içeriği yabancı kökenli olduklarını yansıtmının dışında, nereden çevrildiklerine dair herhangi bir ipucu da vermez. M. H.'nin *Fırıldak* (1874), Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel* (1885), Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif* (1885), M. Cemil'in *Hande* (1887), Çaylak Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Halit Ziya Uşaklıgil'in *Tuhfe-i Letaif* (1890), Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide* (1897) ile *Yeni Eğlenceler* (1897), Hammamizade İhsan'ın *Tuhaf Fıkralar* (1899), Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntahabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde yabancı kökenli fıkralar bulunur ama bunların çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılıp kazandırılmadıkları konusunda kesin yargılara varmak mümkün olmamaktadır.

Ali Muzaffer'in 1897'de yayımladığı *Letaif-i Nadide*'sinde yer alan aşağıdaki fıkra, Çin'deki bir geleneğin yarattığı şaşkınlığı aktarmaktadır:

900

Her yerde bir adet vardır a.. Fakat bazı adetler o kadar gariptir ki insanın inanamayacağı gelir. Mesela Çin'de kibârın muhavereleri pek garip bir surette cereyan edermiş. Mütakellim gayet kibârâne ve sitayişkârane söz söylediği halde,

muhatap gayet hakîrâne cevap verirmiş. Geçenlerde gazetelerde okuduğumuz bir numunesini arz edelim de bakınız:

Kibâr — Ulviyetperver, mümtaz âlim dostum! İnşallah kemal-i sıhhattesiniz?

Muhatabı — Vücut hakaret-âlûdum biraz iyidir. Teşekkür ederim.

Kibâr — Kâşane-i dilgüşânız nerededir?

Muhatabı — Külbe-i hakîrânem büyük meydandadır!

Kibâr — Aile-i letâfet-perveriniz efradı çok mudur?

Muhatabı — Birkaç ailem vardır! Allah canlarını alsın!

Kibâr — Şayan-ı perestîş zevcenizden memnun musunuz?

Muhatabı — Evet! O korkunç mahluk-ı bi-iz'an sıhhat ve afiyettedir.

Görüldüğü üzere Ali Muzaffer, fıkrasının kaynağını gazete olarak göstermektedir. Gazetede, Çinlilerin üst tabaka addedilebilecek kesimi arasında geçen diyalogların ilginçliği fıkranın konusu olmuştur. Bu latifede komik unsuru yaratan karşıtlıklardır. Aynı yazarın aşağıdaki fıkrası da yine kültürel değerlerden beslenir:

914

Paris'te bir düğün salonunda cereyan eden vak'a-yı âtiyye tuhaftır:

Herkes toplanıp aradan haylice müddet geçer. Yalnız damat henüz gelmediğinden herkes muntazır olur. Nihayet damat pek geç kaldığı halde gelir. Malum olsun ki damadın sini tamam altmış beş imiş.

Herif kemâl-i teenni ile salondan girer girmez belediye müdürü makam-ı sitemde:

—Fakat azizim, bir daha böyle resmlerde geç kalıp da herkesi intizarda bırakmamalısınız, demiştir.

Fransız kültüründen yararlanan fıkrada, temelde düğün törenine geç gelen damat ve nikâh memurunun tavsiyesi konu alınmıştır. Konuyu ilginç kılan ayrıntı ise damadın 65 yaşında yani yaşlı olmasıdır. O yaşta birinin ağır davranması ya da geç kalması mantıksal düzlemde olağan görünse de o yaşta birinin evlenme talebinde olması nikâh memuru tarafından ince alayla dile getirilmiştir.

Ali Muzaffer'in aynı eserinde, bu kez Amerikan gazetesinde yer alan bir olay, latife olarak değerlendirilmiştir:

932

Amerika'da garâibin her türlü görür. Bu defa da başka bir türlü görüldü. Geçenlerde bir Amerika gazetesi sahifelerinin biri kâmil beyaz ve yalnız zîrinden bir iki satır yazı olduğu halde intişar eder. Meğer bu hal bir reklam imiş ki malum olduğu üzere reklam diye, bir şey ve yazan hakkında medh-güne yazılan makalata denir. Bunu anlamak için beyaz sahifenin zîrindeki iki satırı tercüme edelim:

“*** Sokağında şişe ve şarap ticaretiyle işigal eden meşhur K*** Kumpanyası bir gazetenin ilânına asla muhtaç olmadığından bu defa gazetemizin şu sahifesini kâmil satın alarak bir şey yazdırmamış ve sahife ücretini heyet-i tahririyemize bahş etmiştir!”

Kumpanyanın reklama ihtiyacı olmadığı fikrinin gazetenin boş sayfasıyla duyurulması bir anlamda hem kumpanyanın reklamını sağlamış hem de reklam verilmemesine rağmen, boş sayfa için ödeme yapılmasına neden olmuştur.

Kumpanyanın davranışı, yazar tarafından akılsızlıkla değerlendirildiği ve tuhaf sayıldığı için latifeleri arasında yerini almıştır.

Ali Muzaffer'in *Yeni Eğlenceler* (1897) adlı letaifnamesinde bu kez İngilizlere dair bir fıkra yer alır:

1013

Londra arabacılarının derece-i sadakat ve iffetlerini anlamak için güzel bir tecrübe! Mösyönün biri bardaktan boşanırcasına yağmur yağmakta olduğu bir günde hanesinden çıkıp bir arabaya atlar ve (Road) bulvarına müteveccihen yola revan olur. Esna-yı râhta kesesini hanesinde unutmuş olduğu hatrına gelip vakı'a teessüfe hadd ü nihayet olamaz ise de bir hileden başka çare kalmadığını görür. Araba (Road) bulvarına gelir. Mösyö iner inmez arabacıya: — Aman bir kibrit yak, arabanın içinde kesemi düşürdüm, arayacağım! der. Arabacı kese sözünü işitir işitmez atlara kamçıyı sallar ve önüne ardına bakmadan keseyi hâmil zannettiği arabasını karşıdaki sokağa sürerek kaybolup gider.

Fıkranın başında, Ali Muzaffer kendi yargısını ortaya koyarak İngiliz arabacıyı eleştirir; hatta onu iffetsizlik ve sadakatsizlikle suçlar. Yazar bahsedilen olayın Londra'da gerçekleşmesinden ve arabacılık yapan kişiler tarafından haksızlığa uğramamış olmaktan dolayı mutludur. Ayrıca, müşterinin tavrı da önem taşır çünkü arabacının tavrını belirleyen müşteri olmuştur ve çift yönlü bir aldatılma söz konusudur. Yazar, ironi aracılığıyla komik unsuru yaratmıştır.

Hammamizade İhsan da *Tuhaf Fıkralar* (1899) adlı yapıtında daha önce bir dergide yayımlanmış ilginç bir olaya yer verir:

1054

Mecmuamıza resmini derc etmiş olduğumuz yirmi üç parmaklı adam, garaib-i hilkatten olmak üzere, bundan mukaddem Avrupa'da teşhir olunmuş ve gazeteler defaatle kendisinden bahsetmişti.

Bu adam Amerika'da (Bahama) Cezayiri seknesinden bir zenci olup 1842 senesinde tevellüd etmiştir.

Bunun her elinde altışar parmağı vardır. Sol ayağında dahi altı parmağı olduğundan parmaklarının mecmû'u yirmi üçe bâliğ olmaktadır. Sağ ayağı beş parmaklıdır. Bu adamın parmakları, diğerlerinin yanında ve fazla parmakları harc gibidir. Bunlar (Saç Parmak) diyorlar ki şimdiye kadar bu nev'e asla tesadüf olunmamış olduğu haber verilmektedir.

Toplum tarafından pek karşılaşılmayan bir olayın, gazetelerde uzun süre yer alması Hammamizade İhsan'ın da dikkatini çeker ve bu fıkrayı yapıtına taşır. Haber niteliğinde olan bu fıkranın, güldürücü etkisinden ziyade okuyucuda yarattığı şaşkınlık ön plandadır.

M. Cemil'in *Hande* (1887) adlı eserinde de Amerika konulu bir fıkra bulunur:

843

Amerika'da tuhaf şeyler nadir midir? Gazeteciler miyânında dahi tuhaflar ve tuhaflıklar vuku' buluyor. Amerika'nın bir vilayetinde haftada bir defa çıkan bir

gazetenin hem sahib-i imtiyazı hem müdürü hem muharriri ve bir dereceye kadar hem de mürettibi olan zat bir sabah odasında uyurken oda içinde cüz'i bir patırtı olarak gözlerini açar, bakar ki bir hırsız var. Yastığı altındaki rovelverini yakalayıp yataktan fırladığı gibi hırsızı gırtlığından yakalar.

Hırsız der ki:

— Aman beni öldürmeyiniz. Bahusus ki hiçbir şeyinizi çalmadım çünkü odanızda hiçbir şey bulmadım. Yalnız bir şimendifer pasosu vardıysa da onun müddeti geçmiş. Gazeteci dedi ki:

— Yok, mutlaka seni öldürmeliyim. Hiç olmazsa bu defa gazetem için birkaç sütunluk parlak bir havadis teşkil eder de istifade etmiş olurum.

— Hayır efendim, bu hesabınız yanlıştır. Malumunuzdur ki bugün salıdır. Sizin gazeteniz Cumartesi günü neşr olunur. Thursday News gazetesi ise Perşembe günü çıktığından paraları o kazanır. Gazeteci düşünüp taşındıktan sonra der ki:

—Vakıa hakkın var. Haydi öyleyse seni azat ettim. Eğer buraya girmekten maksadın benim pencereden komşumuz zengin kuyumcunun hanesine girmekse kapısı sol taraftaki birinci kapıdır.

M. Cemil de fıkranın başında kendi düşüncesini belirtir ve ardından da olayı anlatır. “Ava giden avlanır” misali hırsız, Amerikalı gazeteci tarafından ele geçirilir yani roller değişir; rehineye dönüşür. Gazeteci ise durumu lehine çevirip haber yapma arzusuyla hırsızı kuyumcuya yönlendirerek çifte kazanç sağlar: Hem kendine haber yaratıp soyulmaktan kurtulur hem de hırsıza yeni bir kaynak sağlar ama kaynağın etik değerlere uygun olup olmadığı tartışma konusudur.

M.H.’nin *Fırıldak* (1874) adlı letaifnamesinde Çin’deki bürokrasiye dair bir fıkra yer alır:

7

Çin’de adet, bir memurun vefatı vukuunda makamına oğlunu tayin ederlermiş. İttifaka bir vilayet valisi vefat etmekle yerine oğlunu neseb ederler. Bu zat payitahttan hareketle mahal-i memuriyetine vasıl oldukça, lalası “Efendim, âyân-ı memleket tebriğe gelirler. Sakın yüz vermeyin ki heybetinizden korksunlar.” diye nush ve pend eylemesi üzerine herif “Peki” deyip ve kendisi dahi mürekkeple yüzünü boyayıp kürkü arkasına ters giyerek kapının arkasına saklanır. Ahali odadan içeri girince hemân meydana çıkıp “Beee” diyerek heriflere papuçları bıraktırarak kaçıtır. Lala derhal, “Aman efendim, ne yaptınız?” demesi üzerine “Fena mı yaptım? İşte hepsi heybetimden korktu.” der.

Yazar, memurluk görevinin saltanat misali babadan oğula geçişini eleştirirken göreve dair bilgisi olmayan kişinin anlayışının eksikliğini de ortaya çıkarır. Göreve atanan kişinin içine düştüğü durum gülünçtür çünkü en büyük mülki amir olarak atandığı görevinin ilk aşamasında küçük düşmüş, kendisini ziyarete gelenler karşısında akıl sağlığını yitirmiş bir tavır sergilemiştir ve bunun da farkında değildir.

Mehmed Hilmi’nin 1910’da yayımlanan *Musavver Müntehabat-ı Hilmi*’sinde Sibirya’yı konu alan bir fıkra vardır. Bu fıkrada yer alan geleneğin varlığı hakkında

somut bir şey bulunmasa da o coğrafyanın kültürü okuyucuyu ister istemez olumsuz duygulara sevk etmektedir:

1168

Vaktiyle Sibiryâ köylerinden birinde lokantanın birine girmiş olan bir ecnebiye götürülen çorba içinde bir fare zuhur eder. Müşteri hiddetlenip lokantacıya hitaben:
— Bu ne behî herif, çorba içinde bir fare var?.. deyince:
Meğerse o köyde fare çorbası çorbaların en nefisi telakki olunarak her lokantada pişirilmekte olduğundan bu ecnebi müşteriye dahi verilen çorba içine iki fare konulmuş olduğu halde; lokantacı ecnebinin işbu ihtarını (çorbanın içine niçin bir fare konulup iki konulmadığına) darılıyor zannına düşüp ecnebi müşteriye cevaben:
— Efendim niçin darılıyorsunuz? Çorbanızda fare bir değil ikidir!.. ihtarını edince herif büsbütün hiddetlenip çorbayı kâsesiyle beraber yere atıp bırakıp gitmiştir.

Yukarıdaki fıkrada aykırı duran nesne, sunulan yemektir. Yemeğin niteliği dışında, aslında Sibiryalıları kendi kültürlerine göre en iyi misafirperverliği sergilemeye çalışmışlardır. Dolayısıyla kültür farklılığından doğan bir yanlış anlama ve talihsizlik söz konusudur. İki kültür arasındaki uyumsuzluk ve çatışma fıkranın çerçevesini belirler.

Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898) adlı eserinde Fransa'da geçen aşağıdaki fıkrası da yabancı kökenlidir:

1032

İlk defa olmak üzere sütninesiyle beraber Paris civarında hayvanat bahçesine giden küçük bir kıza sütninesi der ki:
— Bakınız matmazel! Ne güzel, ne latif, bir ata tavşanı familyası! Annesi, babası, bak, bak! Çocukları da var, hepsi bir arada...
Bu söz üzerine küçük kız der ki:
— İyi ama, hani sütnineleri nerede?

Yukarıdaki fıkrada, sütninenin çizdiği aile tablosunu dolduran kız çocuğu safiyane bir tavırla o tabloya sütnineyi dahil etmek istemiş olabilir ama bir tavşan ailesine benzetilmeyi onaylamayıp sütnineyi dahil ederek bir dokundurma da yapmış olabilir. Her iki durumda da sütnine beklenmedik ya da aykırı bir tavırla karşılaşmıştır.

Faik Reşat'ın 1912'de yayımlanan *Külliyat-ı Letaif* adlı eserinde de yabancı kökenli latifelere sıklıkla rastlanmaktadır. Halktan birinin ahmaklığını ortaya koyduğu aşağıdaki örnek ilgi çekicidir:

Bir mecliste Sudan memleketlerinden bazılarının tahammül olunmaz derecede sıcak olduğundan ahâlisinin çırılçıplak gezdikleri hikâye edilirken huzzardan biri: "Acaba oralarda erkekle kadın nasıl belli olur?" demiş (Özalp 1998: 723).

Yine, Ruslarla ilgili olan aşağıdaki latifede insana verilen değer parayla ölçülüyor olması ve paranın verdiği güce dayanarak hareket edilmesi öne çıkar:

Rusyalı bir zengin, ikamet ettiği otelde nasılsa garsona hiddet ederek rovelverini çektiği gibi vurup öldürür. Otelci ile sâir misâfirler herifin başına üşüşüp hükûmete teslim etmek isterler. Rus, otelciye dönüp der ki: “Be herif! Ne telaş edip duruyorsun! Bir garson kaç para ise hesabıma yaz, vereyim!” (Özalp 1998: 855).

Zahmetli yolculuğa ve toplu taşıma araçlarına yönelik eleştiriyi içeren bir diğer yabancı kökenli latife de şöyledir:

Bir kadın, Romanya’da kâin Tornoseverin’den Bükreş’e gitmek üzere yanında bir de çocuğu olduğu hâlde şimendüfere biner. Katar o derece betâetle gider ki, yolcular bîzar olur. Nihâyet Bükreş’e gelinir. Kadın kendisi ile çocuğu için biri bütün, biri yarım olarak iki bileş çıkarıp memûrüne verir. Memur çocuğun yarım bilet alacak kadar küçük olmadığını görünce kadına: “Bu çocuk yarım navel verecek çocuklardan değil, onun için yarım navel daha vermeniz lâzım geliyor!” demesi üzerine kadın: “Affedersiniz! Tornoseverin’den bindiğimiz zaman çocuğum bu kadar değildi. Katar o derece ağır geldi ki, oradan buraya gelinceye kadar büyüdü!” demiş (Özalp 1998: 858).

Şemsettin Sami’nin *Letaif* (1882) adlı eseri, yabancı kökenli fıkra bakımından oldukça zengindir. Bir kısmının çeviri yoluyla yapıta girdiği tahmin edilmekle beraber, yazarın derlemesinin kaynağı konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır:

209

Milâdın 1834 târîhinde Caponyada böyle bir ilân-ı resmî neşr olunmuş idi: “İmparatorun emriyle herkes boyunu uzatmaya memûrdur, yirmi yaşını geçtiği hâlde, boyunu uzatmayanlar, boylarını uzatıncaya kadar, her gün kamçı ile dövülecektir.”

Bir ilan olmasına rağmen letaifnamede yer alan yukarıdaki metnin, latife olarak değerlendirilmesine olanak sağlayan nokta, kültür farklılığının yarattığı ilginç durumdur. Japonların kısa boylu olduğu bilinen bir gerçektir. Buradaki aykırılık ise imparatorun tavrından kaynaklanmaktadır. Kısa boylu bir millet olduklarını kabul edemeyen imparator, halkını cezalandırarak bu sorunun üstesinden geleceğine inanmaktadır. Komik unsur ise verilen cezayla sorunun aşılamayacağı gerçeğidir. *Letaif*’te Batı’ya yönelik bir fıkra da şu şekildedir:

282

İtalya’nın ittihadından evvel, ülkesi gayet küçük bir prens –ülkesinde ikametini mezar addettiği- bir adama yirmi dört saat zarfında ülkesinden çıkmak emrini verince, herif: “Ne hacet, efendim, bir çâr-yek saatin içinde ülkenizin haricinde bulunabilirim” demiş.

Prens, statü olarak muhatap olduğu kişiden üstün olsa da aldığı cevap mevkisini hiçe çıkarıp onunla alaya edilmesine yol açar. Komik unsur da bu çatışmadan ortaya çıkar. *Letaif*’te yer alan bir diğer fıkra ise İranlılarla ilgilidir:

223

Eski İran şahlarından birinin mütekarrir beyninden birisi her ne vakit efendisinin huzuruna çıkarsa, iki eliyle başını yoklamayı adet edinmişti. Sebebi sorulduktaki: “Şahın huzuruna girenlerden çoğunun başı kesilmiş çıktığını gördüğüm için, elimle yoklamadıkça, başıma malik olduğuma kesb-i itminan edemem.” demiş.

Doğu kültürünü yansıması bakımından önem taşıyan bu latifede, İran şahının öldürme eylemini kolaylıkla gerçekleştirdiği görülmektedir. Emrinde çalışanların da bu durumdan muzdarip olduğu, tavırlarına yansımakta ve komik unsuru yaratmaktadır.

Yabancı kökenli latifelerin sayısı da oldukça fazladır. Bu latifeler çoğunlukla siyasal ve kültürel karşıtlıklar üzerine kurulmuş, kimi yerde alay kimi yer de ise eleştiri içerecek biçimde tasarlanmıştır. Yabancı kökenli fıkraları sözlü kültür kaynaklı yerel fıkralardan ayıran en önemli özellik ise kimi yerde ilginç gazete haberlerini, kimi zaman karikatürleri ve çok nadir olsa da çeviri romanlarda yer alan ifadeleri kullanmalarıdır.

3. BÖLÜM

YAPISAL AÇIDAN LETAİF

Yazılı kültür gülmeçesine letaif kitabı olarak geçen fıkranın yapısı, başta Dursun Yıldırım olmak üzere halkbilimciler tarafından belirlenmiştir. Gerçek bir olayın, fıkranın çekirdeği olduğu yapıda; giriş, gelişme ve sonuç bölümleri neredeyse birer tümce olarak sınırlandırılmıştır. Bunun temelinde ise sözlü kültür yatmaktadır. Fıkranın sözlü kültür aracılığıyla kuşaklar arası aktarımında, akılda kalıcılığı sağlamanın yollarından biri kısıklardır. Dolayısıyla geleneksel mizahi fıkranın uzunluğu, fıkradaki iletiyi olabildiğince kısa ve etkili yönden iletmeye bağlıdır.

XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, fıkraların büyük bölümünün sözlü kültürde belirlenen hacme uygun yani kısa olduğu söylenebilir. Bu noktada, sözlü kültür ürünlerinden fıkranın yazılı kültüre geçişinde ve aktarılmasında geleneksel fıkra uzunluğuna bağlı kalındığı ifade edilebilir; ancak bu dönem letaifnamelerinin fıkra uzunluğunda geleneğin dışına çıkıldığı ayrık durumlar da vardır. Bu durum karşıtlık gösteren iki yapıda okuyucunun karşısına çıkar. Letaifnamelerde yer alan ayrık fıkralar ya tek tümceden oluşacak ve atasözü ya da özdeyiş niteliği kazanacak kadar kısa ya da birbirini takip eden olay örgüsünden oluşan ve sayfalarca süren kısa hikâye boyutunda yani uzundur. Hacmine göre letaife bakıldığında bu tip fıkraların dikkat çektiği görülür.

3.1. Hacmine Göre Letaif

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde yer alan latifelerin hacimlerine göre farklılık gösterdiği gözlenir. Latife ya da fıkraların en önemli özelliği kısa ve çarpıcı olmalarıdır çünkü sözlü kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan bu ürünlerin akılda kalıcılığını kolaylaştıran en önemli özellikleri kısa oluşlarıdır. Yazılı kültürle beraber ortaya çıkan fıkra derlemelerinde ise bunun aksi yönünde fıkra ya da latifelerle karşılaştırılır. Letaifnamelere girmiş bazı fıkraların, fıkra hacmini aşarak kısa hikâye boyutuna ulaştıkları dikkat çeker.

Gülin Öğüt-Eker, fıkraların yapı ve hacimleri konusunda çeşitli görüşleri ortaya koyduktan sonra şunları söyler:

Jean Paul (1804) kısalığın, nüktenin bedeni ve ruhu olduğunu, Lipps (1898) ise, esprinin söylemek zorunda olduklarını az sayıda sözcükle değil, konuşma için yetersiz sayılacak kadar az sayıda sözcükle söylenmesi gerektiğini belirterek espride kısalığın önemini vurgular. Temel karakteristiği kısa metin ve yoğun anlatım olan fıkra da, kültür farklılıklarından en az etkilenen sözlü anlatım biçimidir. Tek bir olay ya da düşünce üzerine oluşturulan fıkra, kısa ve birbirinin içine geçmiş olarak “giriş-gelişme-sonuç” bütünlüğünde verilir (Öğüt-Eker 2014: 114-115).

Dursun Yıldırım, fıkralardaki giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin diğer türlerin bölümlerine göre oldukça kısa olduğunu belirtir ve bölümlerin kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış olmadığını söyler. Fıkraların giriş ve gelişme bölümleri genellikle iç içe geçmiş durumdadır (Yıldırım 2016b: 41-42).

Dolayısıyla, iki bölümü birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Daha doğrusu birçok fıkrada sadece olayın başlangıcından kaynaklanan bir giriş vardır. Diğer türlerde olduğu gibi olay veya durumun meydana geldiği atmosferi, mekânı, tipleri tanıtan tasvirler fıkralarda yer almaz. Fıkralarda genellikle doğrudan doğruya fıkranın sonunda yer alacak olan hükmün üzerine oturacağı olay veya fikrin sergilenmesine geçilir. Bundan sonra sonuç/hüküm cümlesi gelir. Hüküm veya sonuç cümlesi genellikle tek cümleden oluşur. Olay/fikir ve hüküm fıkraları meydana getiren iki unsurdur. Burada esas olan ve fıkranın yükünü taşıyan hükümdür. Hüküm olmadıktan sonra başta bulunan olay veya fikrin ortaya konulması hiçbir şey ifade etmeyip sadece bir durumun hikâyesidir. Olay veya fikir, hükmün ortaya çıkmasını sağlayan bir tür hazırlıktır (Gökşen 2002: 46).

Şükrü Elçin de fıkradaki iletinin önemini vurgular ve fıkranın genellikle hayatta yaşanan şeylerden hareketle hisse kapmayı hedeflediğini vurgular (Elçin 1981: 623).

Fıkroda teferruata, uzun uzun tasvirlerle, tahkiye sanatına önem verilmez. Gerçekçilik, müşahhaslık, az sözle çok şey anlatma, maksada uygun bir biçimde anlamlı fikir söylemek ve hareket etmek fıkranın yapı hususiyetleri arasındadır. İfade edilmek istenen düşünce, tutum ve davranış bazen tek bir kelime veya hareketle anlatılır. Fıkralarda başlangıç, geçiş ve bitiş tekerlemeleri, söz kalıpları, basma-kalıp ifadeler yer almaz (Yıldırım 2016b: 41-42).

Dursun Yıldırım ve Cengiz Gökşen’in fıkranın yapısı hakkındaki görüşleri klasik mizahi fıkra için geçerli olmakla birlikte, letaifname adı altında yayımlanan kitapların bazılarında bu kuralların dışına çıkan letaif de mevcuttur.

Latife, fıkra ile özdeş tutulan bir tür olduğundan letaifnelerde yer alan metinlerin de fıkra uzunluğunda yani kısa olması beklenmektedir. Letaifname adı altında yayımlanan kitapların çoğunluğu mizahi fıkra özelliklerine bağlı olarak çok kısa metinleri içerse de mizahi zemine oturan ama kısa öykü uzunluğunda olan

letaif de bulunmaktadır. Bu sorunun temelinde, letaifnamenin batılı anlamda fıkra kitabı olarak anılmasının XIX. yüzyılın sonuna doğru gerçekleşmesidir. Divan edebiyatından süregelen letaif anlayışının değişmesi ve daha geniş bir bağlamda ama mizaha dayalı olarak ilerlemesi, letaifnamelerin yapısal kimliğini de etkilemiştir.

3.1.1. Kısa Latifeler

Latife ya da fıkraların ortak özelliği oldukça kısa ve etkili olmalarıdır. Kaynaklarında yer alan sorun, nükte ya da espri ne ise kısa yoldan okuyucuya iletilmek istenir. Özdeyiş ya da atasözü gibi tek tümcelik latifeler olduğu gibi, temel çatışma unsuruna dayanan ve diyaloglar içeren birkaç tümcelik fıkralar da vardır.

Kısa latifelerin en önemli özelliği, atasözleriyle aralarında bağlantı kurulabilmesidir. Fıkralarda olduğu gibi atasözlerinde de kelimeler üzerinde oynanamaz. Her iki tür de kısa ve yoğun bir anlatıma sahiptir ancak atasözleri fıkralara göre daha kısadırlar. Her iki türün de muhteva açısından didaktik cepheleri ve tenkit karakterleri vardır. Atasözleri derecesinde kıymet kazanan fıkra hükümleri olduğu gibi atasözleri üzerine kurulmuş fıkralar da vardır (Yıldırım 2016b: 50).

Geleneksel mizahi fıkradan da kısa olan, tek cümlelik latifeler bu grupta yer almaktadır. Bu latifeler genelde özlü söz niteliğindedir ve ders ya da öğüt verme amacı taşır. Bu tarz fıkralarda gülme unsuru pek fazla ön plana çıkmaz. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde yer alan 619 numaralı "Franklin demiş ki: 'Paranın kıymetini bilmek isterseniz borç alınız!'" fıkrası ile Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan 1265 numaralı "Zürefâdan biri züğürt bir genç ile fakir bir kızın izdivaç etmiş olduklarını işittiği zaman, 'Tamam! Açlık ile susuzluk birbirine karışmış!' demiş." fıkrası buna örnektir. M. H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan aşağıdaki tümceler de bu yönde oluşturulmuş kısa letaiftendir:

13

(Dikkat) Hamamlardan sıcak su vermezler. Sebebiyse bulunduğu mahallenin semaveri olmak lazım gelir.
(İhtiraz) Tandırı çalma, kış çok olur.

22

Mütekebbirin birisi hasb-el-icab bir köylü ile konuştuğundan kölesine soyundurtup ağzını yıkamıştır.

Görüldüğü üzere, bu latifelerin temel amacı nasihat verip okuyucuyu uyarmak ve olumsuz karakter özelliklerine ya da davranış kusurlarına sahip kişilerin abartılı yönlerini ortaya koymaktır.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) letaifnamesinde ise hem cehalet hem ince zekâ hem de alaya dair kısa fıkralar bulunmaktadır:

1119

Mükellef bir zata “Osman ne ile yazılır?” diye sormuşlar, cevabında “Hasan” (sin) ile yazılır ama (Osman)ı bilmem, demiş.

1153

Bir gemiciye, “Gemilerin hangisi en ziyade tehlikeden salmadır?..” diye sormuşlar. “Karaya çekilenler!...” cevabını vermiş.

1180

Herifin biri gayet kısa boylu olan damadının uzun bir kılıç taktığını görünce:
— “Acaba damadımı bu kılıca kim astı?” demiştir.

Cahilliği örtbas etmeye çalışma, ince zekâyla olaya yaklaşma ve fiziksel özelliklerle alay edip komik unsuru yaratma yukarıdaki fıkralarda sırasıyla işlenmiştir. Bu fıkraların beklenen duruma göre aykırılık teşkil ettikleri görülür. Bilmediği şeyi bildiğiyle kapatma, deniz ulaşımının simgesi gemiyi karaya oturtma ve damadıyla dalga geçmek amacıyla bir anlamda şeref simgesi olan kılıcı kullanarak alay etme hem uyumsuzluğu hem de gülünçlüğü yaratmıştır. 1180 numaralı son alıntı, H. Galib'in *Güzide-i Letaif* (1885) adlı eserinde de 612 numaralı fıkra olarak bulunmaktadır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde de kısa latifeler vardır:

203

Siyâset ricâlınden bir zât dermiş ki: “Fesim kafâmın esrârına vâkıf ola idi, yakardım.”

293

Bir kıraathanenin sobası üzerine şu ibare yazılıydı: “Henüz hecelemeye alışan müşterilerin dünkü gazeteleri okumaları rica olunur.”

386

Birisi, bir gemiyi medh ettiği sırada, “Ölümü gözüne almış, dalgadan, rüzgârdan hiç korkmazdı!” demiş.

387

Yine o adam bir balonun hareketini tarif ederek: “Karnı yere degecek süratte gidiyordu!” demiş.

Şemsettin Sami'nin kısa latifeleri de alay ve eleştiri odaklıdır. Son iki latife ise daha çok abartılı anlatımı yansıtan ve ulaşım araçlarını kişileştirmelerden yararlanarak tasvir eden kişilere yöneliktir. Kişinin kendi zihninde dönenleri kimseyle paylaşamaması ya da paylaşacak güveninin bulunmaması ile iyi okuyamayan kişilerin yeni gazetelerden uzak tutulup iyi okuyanlara öncelik verilmesi, iki taraf arasındaki dengesizliği ortaya koyar.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıktrat* (1886) adlı letaifnamesindeki kısa fıkralar genellikle ahlaki öğüt içermektedir:

741

Abdalın birinden uykuyu nasıl uyuduğu sorulduğunda "Uyanık olduğum halde!" cevabını vermiş.

743

Bir edibden fünûn içinde tahsili en müşkül fen hangisi olduğu sorulduğunda "Nefsini tanımak olsa gerek!" cevabını vermiş.

Yukarıdaki fıkralarda, tasavvuf düşüncesinden kısmen yararlanılarak okuyucuya öğüt verilmiştir. Bu nedenle bu fıkralarda gülünçlük aranmamaktadır.

Genellikle bir ya da iki cümlelik fıkraların çoğu ya öğüt ya da özlü söz olarak kaleme alınmıştır. Dolayısıyla tek cümlelik kısa fıkralarla atasözü arasındaki bağlantı aşikârdır. Didaktik yönü ağır basan kısa latifelerin, gülünç yönünün ikinci plana atıldığı iddia edilebilir.

3.1.2. Uzun Latifeler

Letaifname, gülünç ve kısa yazı yazıları içeren kitap olarak tanımlansa da bazı yazarların bu tür altında sınıflanan yapıtları uzun mizahi hikâye içerebilmektedir. Ahmet Cemil'in *Eğlence* (1887), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901), *Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler* (1909), *Gülünçlü Letaif-i Ramazan* (1910), *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi*, Ziya Şakir'in *Küçük Fıkralar* (1908), Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid* (1916), Süleyman Tefik Zorluoğlu'nun *İncili Çavuş* (1921), İbrahim Alaaddin Gövsa'nın *Şen Yazılar* (1926) ve Himmetzade'nin *Bekri Mustafa* (1927) adlı yapıtlarında çok fazla olmasa da birkaç uzun mizahi hikâyeye rastlanmaktadır.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) adlı yapıtından alınan aşağıdaki fıkra, geleneksel mizahi fıkraya göre daha uzundur ve bir değil, birden fazla olay vardır:

1069

Taşralı ve henüz yirmi yaşında genç bir adam teehhül arzusunda bulunur, kendisi kimsesiz olduğundan bittabi teehhülü için bir kılavuz kadına müracaat eder. Genç adam ile kılavuz kadının aralarında şu yolda bir muhâvere cereyân eder. Kılavuz kadın der ki:

— Oğlum, mademki işi benim reyime bırakıyorsun, sana hem zengin, hem duvak düşkününü bir kadıncağız alayım da ömrün oldukça bana da dua eyle!

Genç Adam — Teşekkür ederim valideciğim. Ben zaten kimsesiz olduğumdan artık bu bâbda atalık etmiş olacaksın. Göreyim seni! Elbette ben de insansam, size elden gelen mükâfatta mangır hadd-i dirîğ kusur etmem!

(Genç delikanlı ile kılavuz kadın arasında neticepezîr tenâhî olan şu muhâvere üzerine kılavuzun bulunduğu o mahalle sakinlerinden Dul Ferah Kadın isminde biriyle delikanlının akd-i izdivaçları icra kılınmıştı.)

Bu ciheti de unutmamalım ki genç delikanlı için kılavuz kadının bulunduğu Dul Ferah Kadın oldukça sahabe-i servet olmakla beraber seksen yaşında abûs-ül-vech bir acûze idi. Leyle-i zifâfa tahsis kılınan gece alelusûl genç delikanlı güveyi girer ve arûsa mahsûs odaya çıkınca otuzu mütecaviz birtakım komşu hanımların birer birer ve sırasıyla:

— “Allahâısmarladık Ferah Kadın” diyerek henüz duvağı yüzünde bulunan Ferah kadına veda ederek gittiklerini gören güveyi efendi, gelin hanımın sabırsızlıkla duvağını kaldırmasını müteakib seksen yaşında abûs-ül-vech acûzeyi görmesiyle beraber defaaten tevhiş ederek o dahi komşu hanımların vedası misilli:

— “Allahâısmarladık Ferah Kadın!” diyerek sıvışıp gitmiştir.

Kılavuz kadının, parasız gencin evliliğini bütçesi oranında sağlaması olağandır ama 20 yaşındaki gencin, 80 yaşında bir kadınla evlendirilmesi aykırıdır. Fıkroda, olağan ve aykırı durumlar bir arada kullanılarak komik unsur yaratılmıştır. Bu tür latifelerde, olay örgüsünün bulunması ister istemez latifeyi diğerlerine oranla daha uzun kılar.

Ahmed Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde Anadolu'dan İstanbul'a yeni gelmiş bir hamalın başından geçen komik olayları anlatan mizahi bir hikâye bulunur:

803

Zaman-ı sâbıkta kostümünden henüzce gelmiş ve İstanbul'un semt ve mahallâtını öğrenmemiş hamalın biri Bahçekapısı civarında yük getirmek üzere müşteri gözetmekte iken hanımın birinin kundak kucağında olarak gelip merkuma hitaben çocukla boğçayı Altımermer'e kadar götürsen kaç para vereyim dedikte:

Merkum Altımermer'in ne tarafta olduğunu bilmeyerek her ne verirseniz bereket versin cevabını verir.

Mezbure çocukla çocuğun bez boğçasını merkuma vererek önüne düşüp tiz-i reftar Mercan yokuşundan yukarı çıkarken hamal da hemşehrilerinden birine tesadüf ederek merhaba deyip muhabbete girişmişler.

Meğerse görüştüğü müddetçe çocuğun validesinin de yanı başında bekliyor zannedermiş.

Biçare hatun da hamal arkam sıra geliyor diyerek süratle gidip Sultan Bayezid'i bile bulur.

Burada muhabbete dalarak filanın sana mektubu var, lakin odadadır, sabah gel al .... Filan oğlu filan da sana pek çok selam gönderdi, köyümüzün hali böyledir, bağlar bahçeler şöyledir diyerek muhabbete netice verip arkadaş gittikte etrafını arar bakar ki kadın yok. Bre aman, bu bunu beklemedi mi, acep nereye gitti deyip etrafına alık bakar, gelen geçenlerden çocuğun anasını gördünüz mü diye sual ederse de kimi güler, kimi hiç cevap vermeyerek geçerdi.

Biçarenin çocuk kucağında, kadını bulmak üzere gider ve gittiği yolları kendi dahi bilmediğinden Süleymaniye'ye çıkar.

Elkissa, birkaç saatler evvel civarları dahi dolaştıktan sonra Zeyrek yokuşundan, Çırçır'dan, Otlakçı yokuşu tarafını bulur ve rast geldiği kadın ve erkeğe sual ederse de Bilmiyoruz'dan başka cevap alamadığından me'yusane, bulurum efkârıyla yola devam eder.

O aralık biçare çocuk uyanarak ağlamaya başlayınca merkurum bütün bütün şaşırarak sada-yı kerîh ile kışkış demeklik istediye de çocukçağız korkunç sadayı duyunca feryâd u figanını artırmaya başladıkta, Allah Yarabbi, bu hal benim başıma nereden geldi deyip susturmaklık tarafına çalışırdı. Evvel tıfl-i dilbâz, biraz nâle-i avaz ederek tâb ü tüvânı kalmayıp merkurumun kucağında bitab olarak hâba varır, işte merkurum yine rast gelene sormakta iken bir hayırsız adama tesadüf ederek indinde sual ettikte, merkurum çocuğu nereden buldun diyerek sorar, bu da vukû' hali beyan edince sanki bir hayırlı işte bulunur gibi cevap olarak adam sen de bunun validesini arayıp bulacaksın ..... götür bir تنها zukâğın birine bırak, elbet bir geçen merhametli adam alır, demesi üzerine garip hamal ilk defa olarak başına gelen kaza-i felaketten şaşkına dönüp bu hayırsız nâdânın sözlerini sahîh dinleyerek o civarda bir تنها zukâk içine girip kapının önünde olan yüksekçe bir taşın üzerine mezkûr kundakla boğçayı koyar.

Merkurumun merhameti kail olup da bırakıp gidemez, belki köpekler bir zarar eder deyip biraz ileride bir mahale siper olarak gözetirdi.

Meğerse hamal kundağı ve boğçayı koyarken karşıki hanenin penceresinden bir kadın görmüş olacak, ya iki gün evvel dahi yine böyle bir çocuk bırakmışlar imiş, merhamete mezbure kadıncağız ve iki gecedir çok sıkıntı çektiğinden bu kere dahi tekrar bir çocuğun daha geldiğini görünce sabredemeyip başına örtüyü feraceyi alarak fazla bir de sopa alıp hamal merkurumu gizlendiği mahalde yakaladıktan bir güzel darb eder.

Ve merkurumun yakasından yakalayarak götürmüş olduğu çocuğu verdikten sonra fazla olarak evvelsi günü dahi getirip bırakmış oldukları çocuğu dahi verir. Biçare hamal her ne kadar, ben getirmedim, dediye de mezbure hiddetinden nâşî feryâd ü figan ederek civar komşuları dahi tecemmu edip tekrar merkurumu darb ederek, nereden alıp getiriyorsan yine götür yerlerine ver, yoksa seni fena ederiz deyip zor ile öbür çocuğu dahi verirler. Garip hamal zâti evvelki çocuğun validesini ararken şimdi fazla olarak çiftlendiğine taaccüpte kalıp:

Şimdi ben ne yapayım, bu iki çocukla nereye gideyim, diyerek hem düşünüp hem giderken karşıdan doğru bir hanımın geldiğini görür, acaba evvelki çocuğun validesi mi, diye yanına doğru gittikte validesi olmadığını anlayınca başını sallayarak of of demeye başlar.

Hanım mumâileyh hamal merkurumun iki çocukla yanına doğru geldiğini ve sonra of of diyerek başını salladığını görerek merak edip esbâbını sual ettikte, merkurum dahi bervech-i muharrir vuk'u hali beyan eder.

Hanım dahi biçarenin uğramış olduğu hâl-i garibe ve tesadüf-i acibesine taaccüp ederek biraz düşündükten sonra, gel arkam sıra deyip hamalı alarak biraz vakit giderler. İleride bir hamam kapısı gösterip (eliyle) şu kapıyı gördün mü?

— Gördüm, şunun kapı mı?

— İşte orası hamamdır.

— Ey, hamam ise ne yapmalı?

— Şimdi buradan gidersen, kapıyı vurursan içeriden ana çıkar.

— Aman, çocuğun anası mı?

— Yok canım, hamam anası.

— Ey, sonra?

— Dersin ki: Al bu çocuklar ile bu boğçayı, valideleri de arkadan geliyorlar.

— Acaba olur mu dersin?

— Elbette olur, o çocukları aldı mıydı, sen de durma, kaç. Sonra ana kadın seni nerede bulacak?

— Öyle ya, öyle ya, lakin alaydı.

— Alır, alır. Sen merak etme.

Hanım, mûmaileyh aşığıya doğru saparak gider. Hamal merkurum dahi kucağında iki çocukla beraber salına salına hamam kapısına dahil olup dakk-ül bâb eder. (Ana kadın içeriden:)

— Kimdir o?

— Ana kadın, baksana!

— Ne istersin?

— Al şu çocukları, anaları da arkadan geliyor.

— Peki, anaları gelsin de alayım.

— Pek alâ, sen de biraz bekle, ben de.

Bu sözden hamalın beti benzi atar. Dur bakalım, nerede kaldı diye gitmek isterse de Ana kadın merkurum yakasını tutarak, “Nereye gidiyorsun? Bekle, valideleri gelsin.” diyerek merkurumu koyuvermek istemez. Meğerse sebebi tıpkı bunun gibi bir gün evvel bir adam gelerek kapıyı vurup bir çocuk bırakmış, ve “Validesi arkadan geliyor.” cevabını vermiş. Elhâsıl, validesi zuhûr etmeyerek çocuk Ana kadının başına kalıp o gece sabaha kadar başına gelmedik kalmaz.

İşte o sebepten bu kere dahi hamal merkurum iki çocukla gelince haliyle anasını beklemeye mecbur olur.

Ve aklına dahi şurası gelir ki, “Acaba o çocuğu da getiren bu hamal mıdır? Hele validesi gelmezse şüphesiz odur, bendeki çocuğu da vereyim de getirdiği yere götürsün.” gibi şeyler kurardı. Nihayet-ül emr aradan biraz vakit geçer, kimseler gelmez. Zâtî kim gelecekti? Hamal yakayı kurtarmak için gitmek ister, Ana kadın koyvermez.

— Hani ya, çocuğun anası daha gelmedi?

— Bilmem, gidip bir kere bakayım.

— Sana ne dediler

— Bilmem, “Sen git, hamama bırak, biz geliyoruz” dediler.

— Bunların evleri nerede? Haydi bana göster.

— (Hamalın bütün bütün etekleri tutuşarak) Ben evden almadım, şurada zukâta rast geldim.

Bu söz üzerine mezbura Ana kadının asla şüphesi kalmayarak, “Mutlak dünkü gün o çocuğu da bu getirdi” diyerek hamalın yakasına sarılıp kavgayı azıştırarak hamamcı ve nâtır hanımlar dahi bir şeye bürünerek, “Seni gidi utanmaz herif! Sen artık burayı iyi öğrendin, her gün birer ikişer çocuk taşıyacaksın, öyle mi? Aklını başına al! Biz sana daha çok şeyler ederiz ama hele bu seferlik böyle gitsin” diyerek içerideki çocuğu dahi çıkarıp:

— Al bakayım şu dünkü gün getirmiş olduğun çocuğu da, nereden getiriyorsan götür yerine ver.

— Aman efendim, ben bu çocukları taşımadım, her kim taşımışsa taşımış. Şimdi ben topluyorum.

— Bak utanmaza, daha lakırdı söylüyor! Senin ne alçak, ne rezil adam olduğunu anladık.

— Canım efendim, iki çocuk iki kucağımda şimdi! Bunu nereme alayım?

— Bunu da arkana bağla, getirdiğin zaman nasıl getirdin?

— Merhamet edin, ben getirmedim.

O aralık ayaklarındaki nalınla bunun kafasına bir iki defalar vurduklarında, biçare o çocuğu da almadan başka çare bulamayıp vermiş oldukları eski peştemal ile onu da arkasına bağlayıp iki kundak kucağında, bir kundak arkasında ve bir boğçası elinde olarak geldiği yola doğru avdet eder, ve yolları dahi bilmediğinden şurası senin, burası benim diyerek Sultan Bayezid’e dâhil olur.

Sultan Bayezid meydanında alık alık etrafına bakılmakta olsun, biz gelelim eski yani evvelki çocuğun validesine ..... Mezbure çocuğu hamala verip hamal arkamdan geliyor zannıyla tîz-i reftar hiç arkasına bakmayarak Okçularbaşı'na kadar gelir.

O aralık arkasına baktıkta çocukla hamalı göremeyince biçare hatuncağız şaşırarak gerisi geriye avdet edip ta Bahçekapısı'na kadar arar. O vakitler, bizim hamal da Süleymaniye'den, Zeyrek'ten, Otlakçı yokuşuna kadar gitmişti. İki taraftan dayak yediğinden başka, fazla iki çocuk sahibi daha olmuştu.

İşte, kadıncağız çocuğunu bulamayınca ağlayarak tekrar Bayezid'e kadar gelir ve yine tekrar "Bulurum." hûlyasıyla Bayezid'den Bahçekapısı'na gelir. Elkıssa, o gün Bayezid'den Bahçekapısı'na, Bahçekapısı'ndan Bayezid'e üç dört sefer eder. Artık çocuğundan kat'-i ümid ederek camii-i şerifin duvarına dayanıp ağlamaya başlamış. O aralık, yeniçeri ağası dahi esbe râkiben, o tarafta yeniçeriler olduğu halde, geçerken mezbure hatunun öyle hazin hazin garibane ağladığını görünce acele hizmetkârının birini gönderip çağırdıkta, daha kendisi bir şey sormadan mezbure damenin bus edip, "Aman efendim, evladımı kaybettim. Onu bulmanızı istirham ederim" dedikte, nerede kaybettiğini ve nasıl olduğunu sual eder. Mezbure işin aslını ifade eyledikte, "Sen hiç merak etme, ben onu neredeyse buldururum" diye mezbureye teselli ederken o aralıkta, hamal merkum üç çocukla Sultan Bayezid'e gelmiş ve şaşkın şaşkın etrafına bakınmış. Ağa-yı müşarünileyh yanındaki yeniçerilere emrederek, "Her biriniz bir tarafa gidin, böyle bir hamal buldunuz halde, derdest edip getirin" deyip her bir erleri bir tarafa dağılırlar.

Birisi Sultan Bayezid meydanında biraz ilerisine vardıkta, iki çocuk kucağında, bir çocuk arkasında ve bir boğça elinde hamalın birini görünce, yanına varıp, "Yahu, nereye gidiyorsun ve bu çocuklar kimindir?" diye sual edince, merkumun bir yandan yorgunluk ve bir yandan açlık ve bir yandan çocuklar ve bir yandan dayak kendisi bütün bütün sersem ettiğinden, cevap olarak, "Savul şuradan, sana da derdimi anlatayım da bir çocuk da başıma sen yükletir misin?" dedi.

Merkum sualini tekrar ettiyse de, hamal hiddetinden asla cevap vermediğini görünce kolundan yakalayıp zorla yeniçeri ağasının olduğu mahale götürür. Yerdedir kadıncağız, hamalı görür görmez tanıyıp, "Ah, evladım!" diyerek merkumun kucağından evladını alıp hem sevinerek ve hem ağlayarak ağuş-ı merhamet mâderanesine alır. Ağa-yı müşarünileyhin kalbine şöyle gelir ki, "Acep bu herif çocukları sirkat mi ediyor? Baksana, fazla olarak kucağında iki tane daha var. Bunu güzelce tahkik etmeli" derken tahkike hacet kalmayıp hamal der: "Ne kadınsın, nerede kaldın? Bu sabah başıma sen nereden geldin? Zâtî ben bir yerleri bilmem, buranın acemisiyim. Sabahtan beri seni ararım. Yediğim dayaklar başka, ya bu çocukları ne yapayım?" diyerek ağlamaya başladı. Yeniçeri ağası çocukları nerede bulduğunu sual ettikte?

Merkum dahi min-evvel ilâ ahir başına gelenleri beyan eyledi. Ağa-yı müşarünileyh yine gülerken ve yine acıyarak sergüzeştin dinledikten sonra, uyur çocukları almak üzere hizmetkârına emrederek ve bu çocukların da sahipleri kimse bulunmasını söyler.

Elini cebine sokarak hamal merkumu memnun edecek mertebede bahşış verip esbine râkiben azimet eder.

Hanım dahi merkuma bir miktar para verip evladının bulunduğundan dolayı Cenab-ı Hakk feyyaz-ı mutlak hazretlerine hamd ü senalar ederek o dahi hanesine gitmekte, hamal ise sanki arkasında iki yüz okka yük varmış gibi üç çocuktan kurtulduğuna şükrederek almış olduğu paraları kesesine koyarak hemşehrilerinin yanına yani ikamet ettiği hana dehalet, ba'demâ işine dikkat ederek birkaç senelerden sonra memleketine azimet eder.

Ana karakter hamal etrafında şekillenen yukarıdaki hikâye, hem karakter hem de olay çokluğundan kaynaklanan çatışmalar ekseninde, kimi yerde tekrarlarla sürer. Hikâyenin çözüldüğü noktada ise ileti verilerek hikâye tamamlanır. Hamal başına gelen olaylar neticesinde pişman olur ve köyüne dönme kararı alır.

Yazarın ulaşmak istediği nokta da budur. Ahmet Cemil'in fıkra derlemesinde yer alan bu metin, fıkradan ziyade uzun mizahi bir hikâyeyi andırır. Taşralı bir hamalın, İstanbul'daki ilk işinde başına gelen talihsizlikler komik unsuru yaratmıştır. Talihsiz hamalın saflığı ve iyi niyeti, fıkranın mutlu sonla bitmesini sağlamış; metin içerisindeki küçük oyunlarsa olay örgüsünün karmaşık bir yapıya bürünmesine yol açmıştır. Metnin sonunda hem okuyucu hem de hikâyenin ana karakteri hamal, derin bir rahatlama yaşamıştır. Rahatlamayı getiren temel unsur ise, hikâyedeki aynı olayın üç kez tekrarlanmasından kaynaklanan sonuca varma isteği ya da hikâyenin nasıl sonlanacağına dair meraktır.

Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi, kısa fıkralardan farklı olarak uzun fıkralar genellikle bir olay örgüsü etrafında şekillenmektedir. Yani tek olay değil, olaylar söz konusudur. Gülmece, ya talihsizlikler ya da yerel unsurlar aracılığıyla sağlanmaktadır.

XIX. yüzyıl letaifnameleri ağırlıklı olarak klasik anlamda tez-karşı tez üzerine kuruludur ve giriş-gelişme-sonuç olarak yapılandırılmış, yoğun anlatımlı kısa metinlerden oluşur. Bu durumun dışına çıkan istisnalar söz konusu olsa da yazarlar mizahi yönü bulunan hemen her metni uzunluğuna ya da kısalığına bakmaksızın letaifnamelerine yerleştirmişlerdir.

4. BÖLÜM

KONULARINA GÖRE LETAİF

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana mizahın, hayatın her alanında kendini gösterdiği söylenebilir. Konusunu gerçek hayattan ve kişilerden alması, gündelik olaylara espri yoluyla dikkat çekmesi ve hayatın aksayan yönlerini eleştirmesi hemen hemen her konunun fıkrada işlenmesini sağlar. Abdulaziz Avadallah ve Sait Uylaş, fıkranın hayatın her alanını içine alıp kendisine konu edinebildiğini şöyle ifade eder:

Örneğin yaşlılar ve gençler, eski ve yeni, idare edenlerle idare edilenler, inançlar, dinî âdet ve merasimler, yasaklara dair davranışlar, sosyal, siyasi, fikri, ekonomik görüş ayrılıklarından doğan çatışmalar, davranış farklılıkları, beşeri kusurlar ve daha birçok konu fıkranın ilgi alanı içine girebilir. Fıkralar incelendiğinde orada halkların düşünceleri, âdetleri, gelenekleri, ahlakları, sosyo-kültürel yapıları ve hatta tarihleri gibi pek çok konuda fikir sahibi olmak ve bilgi elde etmek mümkündür. Bu yönüyle fıkraların toplumun aynası olduğu söylenebilir (Avadallah ve Uylaş 2010: 170).

Dursun Yıldırım, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik konuların yanı sıra, çatışmaların da fıkralarda işlendiğini belirtir:

Davranış, düşünce ve fikir ayrılıklarından doğan çatışmalar da fıkralara konu olabilmektedir. Bir fıkrada genellikle bir olay, bir tutum veya davranış yer alır. Buna bağlı olarak fıkranın merkezinde daima insan-toplum, toplum-insan ilişkileri bulunur (Yıldırım 2016b: 38).

1837-1928 yılları arasında yayımlanmış letaifnamelerin hemen her konuyu işlediği rahatlıkla söylenebilir. Siyasal, toplumsal, sosyal, ekonomik ya da kültürel pek çok konu hemen her letaifnamenin kapsamında yer almaktadır.

4.1. Meslek Letaifi

Toplumsal hayatın dinamiğini sağlayan meslek grupları, her letaifnamede kendine yer bulur. Meslek letaifi genelde iki kişiliktir ya da çok kişilidir. Meslek sahibi kişi ile o kişiye ihtiyacı olan bir diğer kişi etrafında gelişen bu latifelerde, hayata ve topluma dair pek çok manzara okuyucunun karşısına çıkar.

İnsan-toplum ya da toplum-insan merkezinde sosyal hayat içinde her türlü çatışma ve davranış, şahısların dünya görüşleri, meslekî sorunlar, idare eden-idare edilenler arasındaki çatışma, sosyal adaletsizlik, yolsuzluk, rüşvet, haksızlık, siyasi görüş

farklılıklarından çıkan çatışmalar fıkranın temel konularıdır. Tez-karşı teze verilmek istenen mesaj, ortaya konulmaya çalışılan hüküm, farklı fıkra tipleri aracılığıyla dinleyenlere sunulur (Öğüt-Eker 2014: 114).

Meslek latifelerinin söylenme sebebi, genelde yanlış davranışı ortaya koyup düzeltmeye yöneliktir yani temelde eğitime amaçlıdır. Çeşitli meslek gruplarındaki yanlışları sergileyerek komik unsuru yaratan bu latifeler, alt metinde okuyucuya o meslekle ilgili yapılmaması gerekenleri öğütler.

Toplumun değer yargılarına uymayan tutum ve davranış içinde bulunan kişi veya kişileri uyarırken yanlışlıklarını veya hatalarını göstermek için çoğu zaman fıkralardan yararlanır. Bu fıkralar, belirli bir düşünceyi topluca ve kısaca yansıtır. Dinleyenleri ve okuyanları güldürür ya da rahatsız eder, iğneler, kızdırır, yaralar. Bazı fıkraların anlatılma gayesi her ne kadar eğitim olsa da işlevleri itibarıyla bir tutum veya davranışı da tenkit eder veya yererler (Gökşen 2002: 71).

Fıkraların ortaya çıktığı ya da anlatıldığı zamanın sosyal hayatına dair izler taşıyan mesleklerin (Boyras, 1996, s. 8) de letaifnamelerde önemli yeri vardır. Meslek grupları arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin doğurduğu çatışmalarla sonuçları letaifnamelerde sıklıkla yer alır. Meslek fıkraları genelde ikili çatışmalar üzerine kuruludur. Öğretmen-öğrenci, hasta-doktor, hakim-sanık, yazar-okur, ev sahibi-hizmetçi... bunlardan bazılarıdır. Bunların dışında sanatçı, sefir, banker, seyyah gibi eğitilmiş meslekler yanında, sosyal hayatın yarattığı hamal, kayıkçı latifeleri de mevcuttur. Örneğin, XIX. yüzyıl toplumsal hayatının olmazsa olmazları arasında hamallar ve kayıkçılar vardır. Bu meslekler günümüzün ihtiyaçlarına göre kabuk değiştirse de farklı şekillerde varlıklarını sürdürürler. Devrin ihtiyaçları meslek gruplarını belirleyen temel etkenlerdir.

4.1.1. Öğretmen, Öğrenci ve Okul Latifeleri

Öğretmen-öğrenci ikilisine dair latifeler her devirde, biçim değiştirerek olsa bile, bulunur; çünkü eğitim kurumları yani okullar her dönem varlığını sürdürür. Zamanla değişen şey, bilimsel gelişmeler paralelinde güncellenen eğitim ve öğretim sistemidir. Bir de her devir kendi neslini yarattığından, o neslin ihtiyaçları eğitim-öğretim anlayışını belirler. Arz-talep doğrultusunda kendini yenileyen eğitim sistemi, beraberinde farklı eğitim anlayışlarında yetişmiş eğitimcileri yani öğrenenleri getirir. Bu açıdan XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, dönemin

ortaya koyduğu yenilikleri ve değişimleri fark etmek mümkündür. Bu dönemin her letaifnamesinde, mutlaka okul latifeleri yer alır. Bu latifelerde kimi zaman eğitim sistemi eleştirilir, kimi zaman ise eğitim sisteminin yetersizliğinden yakınılır. Kimi zaman öğrencinin tembelliği, kimi zaman ise öğretmenin yetersizliği fıkranın merkezine oturur.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan aşağıdaki latife, yaramaz öğrenciyle öğretmenin mücadelesi üzerine kuruludur:

3

Tüccardan bir zat, oğlunu terbiye etmek üzere bir hocaya verir. Hoca her ne kadar çocuğun tahsil ve terbiyesine sa'y ve ihtimam etmişse de çocuk yaramazlığa alışmış olmasıyla bir türlü nasihat tesir etmez. Bir gün bu zat, hoca ile görüşüp çocuğun halinden sual eder. Hoca dahi çocuğun kabahatlerini birer birer beyan eder. Bu zat "Afedersiniz efendim, çocukluk haliyle şeytana uymuştur." demesiyle hoca, "Aman efendim, mahdum beyin hiç rahmana uyduğunu görmedim." der.

Öğrencinin yaramazlığına dair bir başka latife de Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde vardır:

214

Bir çocuk mektepte pencerenin bir camını kırmış olduğundan, ve hocanın, gelir gelmez, camı kimin kırdığını soracağını bildiğinden, titremekte iken, hoca gelip, oturur oturmaz, ilmihali açarak o çocuğa hitaben: "Yeri ve göğü kim yaptı?" deyince, çocuk titreyerek: "Ben yaptım, Hoca Efendi!" demiş; Hoca hiddet ederek: "Ne demek sen yaptın?" deyince, çocuk yalvararak: "Aman Hoca Efendi! Ben yaptım, lakin bir daha yapmam!" demiş.

Çocuğun beklenmeyen ve aykırı yanıtı fıkradaki komik unsuru yaratır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde okul latifeleri fazladır. Yazar, ağırlıklı olarak dönemine dair latifeleri derlemeye özen gösterdiğinden, onun latifelerinde dönemin eğitim sistemine dair izler bulmak daha kolaydır.

156

Bir kavvâl bir mu'allime gidip mantıktan ders almak istemiş; mu'allim sâir mu'allimlerden aldığı iki mislini istemiş; sebebi sorulduktan "Çünkü onlara yalnız söylemek fennini ta'lîm ediyorum; sana ise hem söylemek hem susmak fenni öğreteceğim." demiş.

Yukarıdaki fıkra "Mantık" dersine yönelik olmakla beraber, kurgu olarak da içeriğiyle örtüşen bir biçimde mantığa dayalı bir yapı arz eder.

Okul latifelerinin bir diğer özelliği öğretmenin, öğrencileri bazı durumlarda aşağılaması ya da onlarla alay etmesidir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde

yer alan aşağıdaki fıkra, öğretmen ve öğrenci arasında gerçekleşen karşılıklı aşığılamanın bir örneğidir:

242

Mümeyyizin biri bir şakirdi hikmetten imtihan ederken, şakird şaşırıp, pek sade bir sualine cevap vermediğinden, mümeyyiz hazır bulunan hizmetçilerden birine: "Galiba efendinin karnı açtır, bir çuval ot getirin!" deyince, şakird: "İki getirin, iki! Beraber yiyeceğiz!" demiş.

Karşılıklı dokundurmanın başka bir örneğine Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde rastlanır:

657

Muallim —Lakin oğlum, niçin okuyamıyorsun? Ben, sen yaşındayken bir bakışta beş satır okurdum. Çocuk —Şüphe yoktur ki mualliminiz benden daha âlim idi de onun için!

M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde kız öğrencilere dair aşağıdaki fıkra yer alır:

857

Kızlar mektebinde bir imtihanda: S —Matmazel, fenn-i tedbir-i menzilden size bir soru soracağım. Hane müdiresi olan kadınlar ham pamuğu nerede isti'mal ederler? C —Zayıf oldukları zaman göğüslerine yapma meme yapmak için.

XIX. yüzyılda kızların öğrenim görmesine yönelik okullar açılır. Bu fıkra da döneme dair kız okulunu gündeme getirmesi bakımından önem taşımakla beraber, kız öğrencilerin öğretmenleriyle yakışksız iletişimini de ortaya koyar.

Bazı okul fıkraları doğrudan ders odaklıdır. Örneğin Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latife, yine aynı yazarın *Yeni Eğlenceler*(1897)'inde 1018 numaralı ve Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde 1126 numaralı fıkra olarak yer alır:

876

Tarih-i Tıbb dersinde:
Muallim — Efendiler! Şimdi bahsimiz merkep denilen ve insana pek çok faydası olan hayvana geldi. Bunu arız ü amik mevzubahis edeceğiz. Lakin rica ederim, bana dikkat ediniz. Eğer bir an gözünüzü benden ayırırsanız bu mühim hayvan hakkında bir fikir icmâli peyda edemezsiniz!...

Okul latifelerinin kurgusunu oluşturan temel konulardan biri de sınavlardır. Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bunun örnekleri bulunur:

910

Hesap imtihanında:
Muallim — Dörtten dört çıkınca ne kalır?
Şakird — Sükût eder...

Muallim — Canım, farz edelim ki cebinde dört onluk var idi de dördü de düştü. Bu halde cebinde ne kalır?
Şakird — Onlukların düştüğü delik!

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan "Bir Tarih Hocasıyla Şakird Arasında" adlı latife, kadına yönelik bakış açısının okul sıralarından itibaren nasıl şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir:

1094

Hoca — Hazret-i Nuh'un gemisine zeytin dalını getiren güvercin erkek miydi? Yoksa dişi miydi? Şakird — Mutlaka erkek olmalı, efendim. Çünkü dişi olmak lazım gelseydi, mümkün değil, birçok zamanlar ağzını kapalı tutamazdı.

Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde okul konulu çeviri latifeler sıklıkla bulunur. Buradaki fıkralar da genel olarak öğrencilerin tembelliği, çalışmamaları üzerinedir. Diğerlerinden farklı olarak bu kitapta, öğretmen-veli ilişkileri de konu olarak işlenir:

1249

Mektebinde yüz çocuk bulunan bir hocaya ahıbbâsından biri: —Yüz çocukla her gün nasıl uğraşıyorsunuz, hayret ediyorum! demesi üzerine hoca cevaben: —Yüz çocukla uğraşmak bir şey değil. Onların anaları ve babaları ile uğraşmak bana daha ağır geliyor. Söz anlamıyorlar. Bu koca çocukların her birine söz anlatmak hendeği anlatmaktan beter!

Aynı yapıtta yatılı okullara dair latifeler de yer alır:

1250

Leyli mektep müdürlerinden biri bir gün taam etmekte bulunan talebelere hitaben: —Her kim patatesten çok yerse et yemeğinden ona çok vereceğim. demesi üzerine talebeler karınlarını doyuruncaya kadar patates yerler. Sonra müdür bunlara hitaben: —Patatesi en çok kim yedi ve karnını doyurduysa haber versin! demesi üzerine mevcut talebeler hep birden: —Ben, ben! demeleri üzerine müdür: — Mademki hepinizin karnı doymuş, bir yemeği daha israfa hacet yok! Et yemeğini de yarın yersiniz! diyerek et yemeklerini muhafaza olunmak üzere mutfağa göndermiş!

Bazı okul latifeleri, öğrencilerin etnik kökenlerine ya da dini inanışlarına gönderme yapmak üzere tasarlanmıştır. Örneğin Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan aşağıdaki fıkra, Yahudi kökenli bir öğrencinin maddiyata verdiği değeri ya da kâr-zarar konularındaki çıkarımını yansıtmak üzere oluşturulmuştur:

1251

Muallimin biri, ders esnasında şakirdâna her şeyin ve bahusus insanların adem-i bekâsından bahs eylediği sırada der ki: "Cenab-ı hakk bizi topraktan halk etti. Yine toprak olacağız!" demesi kalbi gayet rekîk bir çocuğa ölmek ve toprağa girmek bahsi tesir eylediğinden ağlamaya başlamış. Bunu gören yanındaki bir Musevî çocuğu:

—Ne ağlıyorsun be! Altından yaratılıp da sonra toprak olsaydık yüzde yüz kaybederdik. Halbuki topraktan yaratıldık, yine toprak olacağız. Bu sebeple hiçbir şey kaybetmeyeceğiz! demiş.

Mehmet Tahir'in 1886'da yayımladığı *Mektebe Müteallik Letaif* adlı letaifnamesi doğrudan okul fıkralarını içerir. Öğretmen-öğrenci ilişkileri, tembel öğrencilerin hazır cevaplılığı, öğretmenin yeterliliği/yetersizliği ve sınavlar genel olarak ele alınan konular olarak eserde okurun karşısına çıkar.

1258

Talebe —(Coğrafya muallimine) Muallim efendi, bugün hava niçin birdenbire soğudu? Muallim —Şimâl rüzgârı esmeye başladığı için. —Bu rüzgâr daima soğuk mu eser? —Evet oğlum, şimâl rüzgârı öyledir! Ne cihetten eserse essin, daima soğuktur!

Yukarıdaki latife, öğrencinin sorusuna yanıt veren öğretmenin de yeterli bilgiye sahip olmadığını yansıtır. Yine aynı konuda öğrencinin pratik zekâsını kullanarak komik unsuru yarattığı bir başka fıkra da şöyledir:

1261

Bir coğrafya muallimi şakirdlerinden birine kutb-ı şimâl'deki soğuğun derecesini sual etmekle şakird cevaben: —Muallim efendi, o tahammülsüz soğuğu hatırıma getirdiğim vakit vereceğim cevap dilimin ucunda incimâd edip kalıyor! demiş.

Dönemin diğer latife kitaplarında da genelde aynı doğrultuda okul fıkraları yer alır. Okul fıkraları, dönemin eğitim sistemini anlatmanın yanı sıra eğitimcilerin niteliğini de ortaya koyarak döneme dair okuyucuya fikir verir.

4.1.2. Doktor, Hasta ve Eczacı Latifeleri

Geçmişten günümüze evrilerek ya da değişerek gelen bir diğer fıkra grubu da hasta-doktor ya da hasta-eczacı arasında geçenlerdir. Yine ikili gruplar arasında geçen bu latifeler, dönemin hemen her letaifnamesinde bulunur. Doktor ile hasta arasındaki çatışma, latifenin odağını oluşturur.

Kimi fıkralarda ise doktor-hasta çatışması başka konularla birleştirilerek işlenir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, paraya düşkün bir adamın, eşinin sağlığını riske atmasını işler; para, eşinin sağlığından kıymetlidir:

248

Konsolitiçlerden birinin karısı hasta olup, kendisine nabzını tutturmuş; konsolitiçi, bir elinde saat ve bir elinde karısının eli olup, nabzını sayarken, fevkalade bir telaşla; “Tenzil ediyor! Tenzil! Tenzil!” deyince, karı korkup: “Yetişin ölüyorum!” diye bağırılmış. Derhal tabip gelip, nabzına baktıktan sonra, nabzının pek iyi olduğunu beyanla, kocasına “Tenzil ediyor!” demesinin sebebini sordukta, herif: “Evet, şu kadar frank şu kadar santime kadar tenzil etti.” demiş.

Yine aynı eserde yer alan aşağıdaki latife, Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde 664 numaralı, Ali Muzaffer’in *Yeni Eğlenceler*(1897)’inde 1010 numaralı ve Mehmet Süleyman Avanzade’nin *Alman Letaifi*(1916)’nde 1287 numaralı fıkra olarak yer alır. Fıkra, üç büyük tabipten biri olma merakında olan doktorların, sağlığa dair nasihat almalarıyla sonuçlanır.

258

Meşâhir etibbâdan (Dumolin), can verirken, etrafında bulunan etibbaya hitaben: “Âlemde üç büyük tabib bırakarak, ölüyorum.” deyince, etibbadan her biri bu üç büyük tabibin biri kendisi olacağını memul ederek, dediği üç tabib kimler olduğunu sormakla: “Biri banyo, biri hareket, ve diğeri perhizdir.” demiş.

Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde, hastanın cahilliğine ya da saflığına dair latifeler de vardır:

347

Tabibin biri, bir hastaya acı bir ilaç yazmış; hasta bu ilacın acılığını tecrübe etmiş olduğundan, mırıldanmaya başlayınca, tabib: “Yalnız birinci kaşığı almak güçtür, sonra ikincisi, üçüncüsü acı gelmez.” deyince, hasta: “Öyle ise ikinci üçüncüsünü alayım da, birincisini almayayım.” demiş.

Sahte doktorlar da geçmişten günümüze fıkraların konusunu teşkil eder. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde yer alan aşağıdaki latife, doktorun yalnızca sahteliğini ortaya koymaz, ahmaklığı hakkında da fikir vererek gülünç unsur yaratır:

382

Tahsil etmediği halde, yalandan tabiblik etmekte olan bir adam, hastalarına perhizi tavsiye ettikten sonra, ertesi gün nabızlarını tutarak: “Perhizi bozmuşsun, filan şeyden yemişsin” derdi. Bu usul sayesinde pek çok şöhret bulmuştu. Bu zat birçok şakirdler yetiştirmişse de, bu sırrı hiçbirine söylememişti. Nihayet öleceği vakit şakirdlerinden en ziyade sevdiği birini yanına çağırıp, sırrını keşfederek der ki: “Hastanın evine gittiğin vakit, matbahın, merdiven altının, sofanın ve odasının etrafına iyi dikkat et; mesela, matbahta midye kabuğu görürsen, bil ki hasta midye yemiş; sofanın yahut odanın bir tarafında portakal kabuğu görürsen, portakal yemiştir,” der. Şakirdi bu sırrı öğrendikten sonra, ertesi gün bir hastaya bakmaya giderek, merdivenden yukarıya çıkarken, merdiven altında bir merkep semeri görür; yukarıya çıkıp, hastanın nabzını tuttuğu gibi, hiddet ederek: “İşte, gördün mü? Fena olmuşsun! Perhizi bozmuşsun!” der. Hasta bir şey yemediğine yemin edince, tabib: “Yemin etme, ben senin yediğini biliyorum, merkep yemişsin” der.

Aynı eserde yer alan aşağıdaki latife, hastanın ahmaklığını anlatır:

405

Birisi gece uyuyamadığından, tabibin tavsiyesi üzerine, hap yutuyordu, ancak, ilacın tesir edip etmediğini kendisi anlayamaz, diye, uşağını odasında yatırıyor, her beş on dakikada bir: “Memiş! Uyuyor muyum?” diye soruyordu.

Aynı konuya dair adı geçen eserdeki bir diğer örnek de yabancı kökenlidir:

491

İspanya’da bir tabib –boğazı şişip tehlikede bulunan- bir hastayı görmeye giderken, kapının yanında diğer bir iki tabibe rast gelerek, onlara dahi tanışmakta iken, kapıyı açıp, binmiş olduğu katırı içeriye koymuş; hasta alt katta yattığından, katır odanın içine girmiş; hasta: “Tabib bana bakmak için, katırını göndermiştir” diyerek, katıra nabzını göstermek için, elini uzatmış; katır elini ağzına alınca, hasta gülmeye başlayarak, çok gülmeden boğazın şişi delinerek, tehlikeden kurtulmuş. Tabib içeriye girip, katırı dışarı çıkarmak isteyince, hasta: “Katırı bırakın, beni o iyi etti; tıbbi senden iyi öğrenmiş; artık siz rahat edip, hastalara bakmaya katırınızı göndermelisiniz” demiş.

M. Cemil’in *Hande*(1887)’sinde de cahilliğin ya da ahmaklığın başka bir versiyonu yer alır:

849

Bir aralık Paris’te gazeteler kuduz illetinden uzun uzadıya bahsediyorlarmış. Bu illetin sirayetine sebep dahi köpek ısırması olduğunu dermiyân ederler. Ahmağın birisi kemâl-i telaş ile kendi tabibinin hanesine koşar, der ki: —Doktor? —Nedir o? —Fena halde dilimi ısırıldı. —Isırdınsa ne yapayım? —Nasıl, ne yapayım? Ya kudurursam?..

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde de hasta yakınının ahmak tavrı dikkat çeker:

915

Kadının biri hasta olan kocasından birkaç kere kan alındığına itiraz eder. Tabib —Öyle ama, işte bakınız, kocanız üçüncü kandan sonra açıldı... Kadın —O halde siz de kendini zayıf düşürmek için evvelkileri almayıp da yalnız üçüncü kanı alaydınız!.

Ali Muzaffer’in *Yeni Eğlenceler*(1897)’inde yer alan aşağıdaki latife, hastanın cahilliğini yansıtsa da hastanın yanlış tavrı, iyileşmesine engel olmanın aksine, yardımcı olur. Bu da latifenin şaşırtıcı noktasıdır.

1011

Bir tabib, tedavisine memur olduğu bir hastanın reçetesini yazarak eline verir ve “İşte, yarın sabah yutacağınız şey budur” der. Hasta, tabibin şu sözünü kemâl-i ciddiyetle bi-t-telakki ertesi sabah kâğıt reçeteyi yutar... ve bir müddet sonra şifâyâb olur.

Mihri'nin *Letaif-i Âsâr*(1885)'inde yer alan "Sonsuz İmtihan" adlı latife, doktorluğun zor bir meslek olduğunu hatırlatmaya yöneliktir. Ayrıca, doktorun hazır cevaplılığı da latifenin komik unsurunu yaratır:

734

Hekimin birine imtihanda "Hastayı ne yolda terletirsin?" diye sormuşlar. Hekim dahi cevaben "Kaynar kaynar papatya, hâtim çiçeği, ıhlamur ve mürûr suyu veririm ve ayaklarını sıcak suya koyarım ve cisminde hardal gezdiririm" demişse de meclis bu kadarla iktifa etmeyip "Daha daha ne yapmalı?" diye sorunca hekim gayet sıkılarak "Efendim bunlarla terlemezsene bu mahalde imtihana sokmalı" demiştir.

Hasta-doktor ikilisinin yanı sıra, hasta ziyareti gerçekleştiren kişilerle hasta arasındaki diyaloglar da latifelerin konusunu oluşturur. Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel*(1885)'inde yer alan "Tuhaf Bir İstifsâr-ı Hâtır" adlı latife bu konuyu örnekler:

576

Bir adam, ahıbbâsından bir hastaya hâtır sormaya gitmişmiş. Nâ-mizâcın oda kapısından içeri girdikte merkuma: "Allah beni senin yoluna feda etsin! Nasılsın bakayım?" der. Hasta da cevap olarak: "Nasıl olacağım? Ölmek üzereyim!" deyince misafir cenapları: "Öyleyse sözümden caydım, ben daha vakit var zanediyordum!" demiş.

Kimi zaman doktorların sıra dışı yanıtları da latifelerin yapısını belirler ve komik unsur sağlar. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bu durumun örneği vardır:

659

—Tabib efendi! Bir şiddetli beyin nezlesine düçâr oldum, ne alayım? Hekim bir parça düşünür gibi bir tavr-ı hekimâne gösterdikten sonra:
—Büyük bir mendil cevabını vermiştir.

Doktor, hastanın asla beklemediği yanıtı vererek hem okuyucuyu hem de hastayı şaşırtır.

Doktorların yanıtları kadar hastanın verdiği yanıtlar da latifelerin konusunu oluşturur. Bunlardan biri de Moliere'e aittir. Ali Muzaffer, *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde Moliere'e dair şu latifeye yer verir:

992

Fransa'da komedyâ yazmakla şöhretşiar olan Molyer her zaman etıbbâ ile istihza edermiş. Bir defa hastalanarak birkaç gün yataktan çıkmadığından kendisini sevenlerden biri hanesine bir tabib gönderir. Molyer'in uşağı tabibin vürûdunu kendisine ihbar edince mumâileyh:

—Şimdi hastayım. Kimseyi kabul edemeyeceğimi tabib efendiye söyle! demiş, tabibi istiskal eylemiştir.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkarat*(1886)'ında bulunan latifeler, diğerlerinden farklı olarak, Lokman Hekim'e dairedir:

750

Hekim-i meşhur (Lokman) a bir gün ahabından biri gelir. Esna-yı musahabatta kan aldıracağını beyan eyler. Giderken hekim-i müşarün-ileyh: "Aman, eğer mümkün olursa yüz dirhem kan dahi benim için al!" demiş.

Söz komiğine dayanan yukarıdaki fıkra, Lokman Hekim'in mizahi yönünü de okuyucuya sunar.

Cerrahlara dair fıkralar da letaifnamelerde yer alır. Cerrahlığın zor bir meslek oluşu her zaman dile getirilse de, M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde bu durum farklı yorumlanır:

828

Kibardan bir familya nezdinde bazı ahab taam ediyorlarmış. Âlâ bir hindi dolması gelir. En meşhur cerrahlardan birisi dahi sofrada hazır olmakla hane sahibi der ki: —Cerrah efendi! Siz dururken artık hindinin kat'-i a'zâsı bize düşmez. Cerrah bu teklife hak verir. Derhal bir bıçak alıp kat' ederse de sanatına ziyadesiyle meraklı olan kendisini hakikaten bir bacak kesmiş zannederek dangalaklığının son derecesiyle cebinden ustunç takımını çıkarır. Diğer cebinden dahi tiftik ve sargı filan alıp hindinin bacağını güzelce sarar. Hem sarar hem de kendi kendine mırıldanmak kabilinden dermiş ki:

—Hiç merak etmeyiniz efendim. Biraz istirahat, biraz da müdavat ile kariben şifâyâb olursunuz.

Cerrahın işini ciddiye alışını yansıtan yukarıdaki fıkra, mesleği söz konusu olduğunda cerrahın gerçeklikten nasıl uzaklaşıp komik duruma düştüğü ortaya çıkar.

Doktor-hasta ilişkisini belirleyen bir diğer nokta da kazanç yani paradır. M. Cemil, *Hande*(1887)'sinde bu durumu açıkça örnekler:

846

Derdinden şifa bulan hastanın birisi tabibe demiş ki:

—Ah tabib efendi! İade-i hayatımdan dolayı minnettarınızım! Ömrümü size borçluyum.

—Hayır efendim! Bana yalnız altmış frank borçlusunuz. Bir an evvel te'diye ederseniz ondan dahi halâs olursunuz.

Aynı latife Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde 1133 numaralı ve Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde 1274 numaralı fıkra olarak yer alır.

Doktorların muayene tarzları ya da hekimlik becerileri latifelerde eleştirilen bir diğer noktadır. Bunun örneğini Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulmak mümkündür:

877

Malum a, hekimlerin başlıca nasihatleri insanın me'lûf olduğu ... yahut olmadığı şeyleri bırakmasını tavsiye etmektir. Bilmem hekimler haklı mıdır? Geçenlerde bir hekimle bir hasta arasında cereyan eden bir muhavere hakkın kimde olduğunu ispat edeceği için kaydediyoruz:

Hekim —Efendim, içkiyi terk etmelisiniz.

Hasta —Affedersiniz Doktor Efendi! Ağzıma içki koyduğum yoktur!

Hekim —Pekâlâ! O halde tütün kullanmamalısınız!

Hasta —Lakin .. tütün içtiğim de görülmemiştir...

Hekim —O halde... demek ki bırakacak bir şeyiniz yok ... Bakalım, yeniden bir muayene edelim? ...

Hastada taaccüb!...

Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde yer alan "Doktor ile Bir Taşçı" latifesi, doktorun mesleğine dair ince alay içerir:

1028

Doktorun biri vefat eden zevcesinin mezarına bir taş dikmek arzu ettiğinden taşçı dükkânlarından birine gidip hazır yapılmış bir mezar taşı bulur ve taşçı ile şu yolda muhavereye girer.

— Baksana usta, şu taşın fiyatı kaç kuruş?

— Efendim, o taşın son fiyatı elli liradır.

— Elli lira çoktur. Otuz lira versek olmaz mı?

Taşçı biraz tefekkürden sonra:

— Doktor, başkası olsaydı vermezdim ama mademki sen bana çok müşteri gönderiyorsun, ben de artık sizi kırmam! demiş.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de benzer konulu başka bir latife yer alır:

1059

Vaktiyle bir doktor varmış. Zavallı kenâr bir yerde oturduğu için kesb-i şöhret edememiş. Anlaşılan doktorun mahareti, hazâkati de yerinde! Doktorun celb edildiği hanelerde ekseriya kendi dışarı çıkmadan gassâl içeriye girermiş. Doktor böyle bir su-i şöhret neticesinde unutulmuş unutulmuş ismi lisâna alınmamaya başlar. Halbuki bir tabib için bu nisyânın ne kadar mühlik bir maraz-ı maişet husûle getireceğini izâha lüzum var mı? Zavallı adamcağız artık terk-i sanat etmiş gibi bir halde bulunduğu sırada bir gün nasılsa tesadüfen komşulardan biri kendisini celb eder. Doktor metâib-i zarurettten inleye inleye hastanın yukarı katta bulunan odasına çıkar, nabzını alır. Arız ve amîk darabâna dikkat ettikten sonra, diğer bir odaya geçerek hastanın hali uzun uzadı reçete yazılmaya müsait olmadığını, binaenaleyh yapılması lazım gelen muâlecâtı hemân kendi tedarik edeceğini söyler. Hastanın akrabası bittabi bu tedbir-i seriye muvafakat ederler. Ortaya bir mangal (mankal), bir tava, birkaç yumurta, biraz da yağ getirilir. Doktor bittabi büyük bir telaş içinde kalan ev halkını dışarı çıkardıktan sonra yumurtayı pişirir, mükemmelen yer, ondan sonra kapıdan başını uzatarak:

— Bana bir sigara ile sade bir kahve getirin, demez mi? Artık ev sahibinin tahammülü kalmaz. Doktora (Hani ilaç?) Suratında şedîd bir istîzâh da bulunur. Doktor der ki:

— İlacı ben kendime yaptım yedim, eğer derhal bu çare-yi tedaviye müracaat etmeseydim, şimdi evinizden iki cenaze birden çıkacaktı!... Meğer zavallı üç dört gündür aç değil miymiş!

Hammamizade İhsan'ın *Tuhaf Fıkralar*(1899)'ında yer alan "Köylü ile Doktor Arasında" latifesi, ölüm karşısındaki çaresizliği, çareye dönüştürmeye çalışan hasta yakınının safiyane tavrını gösterir:

1051

Köylünün biri hasta olan zevcesinin tedavisi zımında bir doktoru celble muayenesini rica eder.

Doktor, hastayı muayene ettikten sonra hastalığının pek vahim ve nâ-kabil tedavi bir halde olduğunu ve yaprak dökümü mevsiminde vefat edeceğini söyler. Bunu işiten köylü bir telaş-ı fevkalâde ile odadan dışarı çıkıp gider. Doktor icab eden reçeteyi tertib ettikten sonra gitmek üzere evin kapısının önüne geldikte, herifin ağaç üzerine çıkmış ve yaprakları iplik ustasıyla dikmekte olduğunu görünce sebebini sual eder. Safdil adam:

Ya sen hastayı yaprak dökümünde vefat eder demedin miydi? İşte ben de zevcemin vefat ettiğini arzu etmediğimden ağaçların yaprakları dökülmemek için dikiyorum, cevabını vermiş.

Bu tedbire doktor ne cevap versin!

Doktor-hasta latifelerinin yapısı genelde aynıdır. Bazı latifeler birkaç kaynaktan ortaktır ve dile getirilen sorunlar da yıllar geçmesine rağmen, aynı kalmıştır. "Sağlık" nasıl ötelenecek bir kavram değilse doktor-hasta ilişkisi de sağlık gündemde olduğu sürece, kimi zaman kılıf değiştirerek de olsa, fıkralarda varlığını devam ettirmektedir.

4.1.3. Hakim, Sanık ve Avukat Latifeleri

Eğitim, sağlık gibi adalet de evrensel bir kavram olduğundan her dönem fıkraların gündeminde güncelliğini korumuştur. Adalet kavramıyla beraber hakim-sanık ya da avukat-sanık ikili ilişkilerine dair latifeler, letaifnamelerde yer almıştır. XIX ve XX. yüzyılda yayımlanmış pek çok letaifnamede adalet konusuna dair latifeler mutlaka yer alır.

Adaletin kesinliği ve keskinliğine dair uygulamalarda kadının/karar merciinin rolü, ilk olarak Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alır:

60

Bir adamı şehadet için mahkemeye götürmüşler.

Kadı sormuş ki:

— Sen Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilir misin?

— Bil-cümle kıraatı ile bilirim.

— Mevt gasl etmeyi?

— Onu da bilirim.

— Peki mevte gasl edip tabuta koyduktan sonra kulağına bir söz söylerler. Onu da bilir misin?

— Bilirim.

— Ey, ne söylersin bakayım?

— “Ne devletli başın varmış ki öldün de beldemizin kadısı huzuruna şehadete gelmekten kurtuldun, derim.” demiş.

Adaletin aksak ilerlediğine dair, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde, “Bir mahkemenin haricinde gürültü oluyordu; reis çavuşlara hitaben: ‘Bu gürültüyü men edin, davaları dinlemezden hükm veriyoruz’ demiş.” latifesi bulunur.

Hakim ve avukat arasındaki çatışmalar latifelerde yer almakla beraber, bazen bu çatışmanın kişisel boyutlara indiği görülür. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bu durumu somutlayan bir örnek vardır:

335

Paris mahkemelerinin birinde burunsuz bir avukat bir takrîr okurken, burunsuzluğu münasebetiyle sesi çıkmamaya başlayınca, burnu gayet büyük olan mahkeme reisi istihza tarzıyla: “Avukat efendi okuyacağını göremiyor galiba; bir gözlük vermeli,” deyince avukat: “Bir gözlük ihsan buyurursanız; lutf buyurmuş olursunuz; ancak gözlüğü takacak burnum olmadığıçün, âriyyeten burnunuzun yarısını da verseniz, lütfunuzun mahçubu olurum” diye cevap verir.

Adaletin hassas bir konu olması nedeniyle adaletle uğraşan kişilerin her şartta dürüst davranması ve doğru karar alması gerekliliğinin örneği, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur:

456

Namuslu bir mahkeme reisi kendisinin ihmâli, ve azâdan birinin taraftarlığı sebebiyle, birisinin bigayrihakkın davasını kaybettiğini görerek, herifi hafiyen evine çağırıp kaybettiği meblağı vermiş, ve ertesi gün memuriyetinden istifa etmiş. İşte, memuriyet vazifesi böyle icra olunur.

Adli sistemde meydana gelen hataların bedeli oldukça ağırdır. Bunu *Letaif*(1882)'inde örnekleyen Şemsettin Sami, bazı haksız cezaların geri alınamayacağını vurgulasa da aşağıdaki latifede ele alınan yanlışın sürdürüldüğü gözlenir:

477

Bir adam, işinin ehemmiyeti iktizasınca, karısına dahi söylemeksizin bir yere gitmişti. Birkaç gün aranılıp bulunulmadığından, hükümet karısını tevkif edip, kocasının

katilesi töhmetiyle işkenceye koymakla, nihayet biçare kadın işkenceye dayanamayarak: “Ben öldürdüm” deyip, nizamen asılmış. Birkaç gün geçtikten sonra, kocası gelip, karısının halini anlayınca, hükümete giderek, karısının haksız asıldığını söyledikte, mahkeme azası: “Ne demek! Karı sizi öldürdüğünü kendisi ikrar etti; sen müfterîsin!” diyerek, müfterî cezasıyla hapse koymuşlar.

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde yine haksızlıkla mücadeleye dair farklı bir latife yer alır:

626

Bir bidâyet mahkemesi reisi, bir avukata der ki:

— Avukat efendi! Niçin hep haksız davalar alıyorsunuz?

Avukat bunun üzerine cevaben:

— Vallahi efendim, birçok haklı davaları zayı ettiğim için şimdi haksızlarını tecrübeye başladım, demiş.

Avukatın adaleti, karşıt durumlar üzerinden sağlayarak haksızlığı gidereceği bilgisi, latifenin mizahi yönünü oluşturur.

Hakim-sanık arasındaki iletişimi ve mahkeme kararlarına sanığın tepkisini göstermesi bakımından Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde aşağıdaki latife yer alır. İdam kararı beklerken yirmi yıllık hapis cezasına çarptırılması, özgürlüğü elinden gitse de sanığı mutlu eder. Sanığın ince zekâsı da fıkradaki mizahi yönü destekler:

983

Avrupa’da yirmi sene hapse mahkûm olan altmış yaşında meşhur bir canî, hâkime hitaben demiş ki: Bu seferki mahkûmiyetimden mahzûn değil, bilâkis memnun oldum. Ben bu senemden sonra artık yaşayamayacağım zannediyordum. Siz ise yirmi sene daha yaşayacağımı zimnen tebşîr buyurdunuz. Teşekkür ederim.

Kadına yönelik şiddetin, çok eski tarihlere dayandığı bilinir. Bunun bir örneğine de XIX. yüzyıl letaifnamelerinde rastlanır. Mehmed Hilmi’nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)’inde bu konuyu işleyen bir fıkra vardır:

1076

Sulh mahkemesinde:

Reis — Kadın! Kocanı evvelleri çok sever miydi?

— Evet efendim, o kadar severdi ki beni görünce kalbi ‘Güp! Güp!’ vururdu!

Reis — Şimdi?

— Şimdi de elleri vuruyor!..

Latifede şiddet gören kadının ifadesi, mizahla süslenerek sunulur. Ciddi önem taşıyan bir konu, böylece yumuşatılmış olarak okuyucuya iletilmiş olur.

Kadın-erkek ilişkileri üzerine ilginç bir mahkeme latifesine Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde rastlanır. Latife, kayınvalidesini öldürme teşebbüsünde bulunan kişiyi merkeze alır:

1241

Mahkeme reisi — (Maznûna hitaben) Şimendifer trenini hattan çıkarmaya çalışmakla maznûn bulunuyorsun, bu hareketine sebep neydi?
Maznûn — Sebep, vücudunu ortadan kaldırmak istediğim kayınvalidemin trende bulunması...

Hakim-sanık, hakim-avukat ya da sanık-avukat ikililerine dayalı mahkeme latifeleri, XIX. yüzyıl letaifnamelerinin hemen hepsinde bulunur. Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888) ve Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif* (1912)'inde bu tarz latifelerin sayısı oldukça fazladır. Bu fıkralar hem dönemin adalet anlayışını yansıtır hem de sistemin nasıl işlediğine dair okuyucuya fikir verir.

XIX. yüzyıl, adalet sisteminde pek çok yozlaşmanın yaşandığı bir dönem olarak kurmaca yapıtlarda da işlenir. Haksız yargılanma, cezalandırılma; rüşvet ya da adam kayırma neticesinde suçlunun beraat etmesi gibi konular bu fıkralarda da ele alınır. Kimi zaman fıkranın doğası gereği abartıya kaçıldığı gözlenirse de fıkranın hareket noktasının gerçek oluşu, döneme dair çıkarım yapmada yardımcı olur.

4.1.4. Yazar, Okur ve Matbaa Latifeleri

Yazar-okur ya da matbaa latifeleri de XIX. yüzyıl letaifnamelerinde önemli bir yere sahiptir. Matbaanın aktif olarak hayatımıza XIX. yüzyılda girmiş olması, bunun akabinde bir basın hayatının oluşması ve basının gazete ve dergiler yoluyla hayatın her alanında kendini göstermesi, yazarları bu konulara yönelmeye sevk etmiştir.

Matbaayla beraber eser basımının artması, etkin bir yazın hayatını da doğurur. Böyle bir ortamda yaşanan olaylar, ister istemez latifelerin de konusuna girer. Bu konulara dair latifelerin ilkleri Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde okurun karşısına çıkar. Sami'nin 306 numaralı yabancı kökenli, "Fransa muharrirlerinden biri dermiş ki: 'Muharrirlerin cenneti tahrir etmek, arafları yazdıklarını gözden

geçirmek, ve cehennemleri tertip sehviyyâtını tashîh etmektir.” latifesi, yazarlığın zorluğunu ortaya koyar.

Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde tarih yazıcılığına dair eleştiri içeren latifeler de bulunur. Aşağıdaki fıkrada tarih yazarının, yazdıklarında tarafsız ya da serbest olmadığı ifade edilir.

326

Müverrihinden (lakin) kral tarafından kendisine senevî verilmekte olan mahsusatın on iki bin franktan altı bin franga tenzil olduğundan şikâyet etmekteyken, mütekaid bir zabıt hiddetle ayağa kalkarak, “Ne demek! Benim gibi bir zabıt senevî yüz lira aldığı halde, bir müverrihe altı bin frank az mıdır?” deyince, müverrih: “Evet, hakkınız vardır, fakat sizin böyle serbest söylediğinizi, ve benim serbest yazamadığımı, ve, yazdığımı kendim cerh etmiş olmamak için, serbest söylememeye dahi mecbur olduğumu hesaba koymalısınız” demiş.

XIX. yüzyıl latifelerinin bir diğer yönü, dönemin yazar ve şairlerine dair latifelere yer vermesidir. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'indeki yabancı kökenli aşağıdaki latife, hem dönemin edebi şahsiyetlerini içermesi hem de yazarlar arasındaki iletişimi göstermesi bakımından önemlidir. Okuyucu, bu şahsiyetlerin hayatlarındaki mizahi diyaloglarla edebi sohbetlere tanık olur.

407

Fransa şuarasından meşhur (La Fonten) fevkalade zarif ve nükte-gû olduğu halde, bir aralık kendisine bir dalgınlık 'ârız olmuştu. Çok defa bulunduğu mecliste saatlerle ağzını açmayarak, düşünüyordu. Bir gün meşhur şu'radan Rasin, Molyer, Boylo, vesair bazı üdeba ile sohbet ederken, tiyatrodaki bir aktörün kendi kendine söylediği sözü seyircilerin kaffesi işittiği halde, yanında bulunan arkadaşın işitememesi gibi bir farz-ı muhalin münasebetsizliğinden dem vuruyordu. Ancak sözünü bitirir bitirmez, adeta üzere, daldığından, Boylo, La Fonten'i zemm etmeye başlayarak, yarım saat kadar aleyhinde söylemedik şey bırakmaz, ve diğerleri gülmeden bayılmak derecesine geldikleri halde, La Fonten hiç farkında olmayarak, dalgınlık âleminde bulunur. O vakit Boylo, La Fonten'e hitapla: “İşte, aktörün kendi kendine söylemesi benim şimdi söylediğime benzer” der.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde, mizahi özellik taşıyan gazete haberleri de yer alır. Şemsettin Sami, aynı eserinde promosyon yapan bir Amerikan gazetesine dair şu anekdotu okuyucularıyla paylaşır:

436

Amerika gazetelerinin birisi başında büyük yazılarla ilan etmiş ki: “Abone olmak isteyenler yalnız akçe göndermeye mecbur olmayıp, sanat veyahut ticaretlerinin mahsulatından dahi gönderirlerse, kabul olunur.” Bunun üzerine, bir gün gazete idarehanesine bir tabut getirirler; içinde de şu me'alde bir mektup vardı: “İlanınızı okudum; pek memnun oldum. Sanatım tabutçuluktur, mahsulat-ı sanayiyemden işte size bir tabut gönderiyorum; içinde çok rahat edeceksiniz; sene hitâmında aboneliği tecdîd için, başkasını göndereceğim. Bu vechle muharrirleriniz

ve familyanızla beraber tabutça sıkıntı çekmeyeceksiniz. Hemen rahat kullanıma bakınız.”

Gazete, ilanı verirken böyle tuhaf bir ödemeye karşılaşacağını düşünmemiştir. Dolayısıyla promosyon, haber niteliği taşıyan başka bir haberle gündeme gelerek mizahı yaratmıştır. Aynı latife Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1121 numaralı fıkra olarak yer alır.

Yayın hayatında bulunan çoğu yazarın geçim kaynağı yapıtları oluşturduğundan, dönemin latifelerine yazarların maddiyat beklentileri de konu olmuştur. H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde bu konuyu işleyen fıkralar bulunur.

593

Bir kitap neşretmiş olan bir zata ahibbasından biri, “Eserinizden bir nüshasını gönderiniz de bir takriz yazıp göndereyim” diye yazmış olduğu bir tezkereye cevaben müellif efendi de şu tezkere-yi cevabiyeyi yazmış:
“Eser-i acizanemden bir nüshasını takdim ettim fakat takriz göndereceğinize bedel-i nakdîsini göndermiş olsanız daha makbule geçer.”

Yazar yapıtının övülmesi yerine, ücretini tercih eder.

Yazarların, yayın sırasında yaşadıkları bir diğer çatışma da matbaacılarıdır. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bu çatışmayı somut olarak örnekleyen fıkralar bulunur:

667

Müellifin birisi bastırmakta olduğu bir kitabın musavvadâtını tashîh ederken matbaa müdürü gelip der ki:
— Matbaamızın hüsn-i temsil ve nefaset-i tab'ına dair birkaç söz yazmalısınız lakin şarlatanlık istemem. Muharrir derhal kalemi ele alıp matbaanın medhinden sonra “Ne çare ki mürettibler dikkatsiz gayurlardandır.” terkiğini ilave ve tahrir eder. Matbaa müdürü “Bu ne!” deyince tertib provasını etmekten sıkılan müellif:
— Evet, ben de şarlatanlığı sevmem.
cevab-ı sevabını vermiş.

Matbaanın övülmesine dair beklentisi olan matbaa müdürünün şarlatanlıktan hoşlanmadığı vurgusunu yapıp yazarın kendisini yanlış olan bu beklentiyle yüzleştirmesi, hem eleştiriyi hem mesajı içerir.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latife, hem yayıncılığın maliyetli olduğunu hem de yazarının mürettibleri uyutacak derecede başarısız ve sıkıcı bir eser vücuda getirdiğini vurgular:

880

Müellifin biri merakla matbaacıya müracaat ederek der ki: — Canım, iyi ya, şu bizim romanın tertib masarifini niçin bu kadar artırılıyorsunuz? Matbaacı: — Aman efendim, müsaade buyurunuz, hissî romanınızı tertibe başlayalı beri mürettiblerim saatlerce uyku ile vakit geçiriyorlar!..

Basın-yayın özgürlüğünün kısıtlı olması, XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başında, sadece Osmanlıya özgü değildir. Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde aktardığı bir latife, Amerikan gazetelerinde de yazarların istedikleri şekilde yazamadıklarını, yazdıklarında ise şiddet gördükleri ya da bir sonraki yazılarının sansürlendiği bilgisini içerir:

1089

Amerika gazetelerinden birinin ser-muharriri bir gün Amerika kumarhaneleri aleyhinde gazetesine şedîd-ül mihal bir makale yazar! Makale mündericâtı galiba kumarhane direktörlerinin hoşuna gitmemiş olmalı ki makalenin neşrinden bir gün sonra gönderilmiş olan bir mektupta (ba'demâ kumarhaneler aleyhinde makale yazmamaları) lüzumu beyân edilir. ...

girişle başlayan ve gerçek bir olaya dayanan latife, diğerlerine göre daha uzundur ve tahkiyeli anlatım vardır. Amerikan yazarı alıkoyan ise sitemden ziyade, gücü elinde tutan iktidar sahipleridir.

Dönemin yazın ve basın hayatına dair en zengin derleme Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde bulunur. Ziya Paşa, Mehmet Tevfik gibi dönemin önemli simalarının yer aldığı latifelerin yanı sıra, matbuat hayatı, yazarların yaşadıkları sıkıntılar ve zorluklar kimi zaman eleştirel bir tavırla okuyucuya sunulur. Buradaki latifelerin çoğu da XIX. yüzyıla dairdir. Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif*(1888)'inde de bu tür latifeler yer alır.

4.1.5. Asker ve Ordu Latifeleri

Geçmişten günümüze ulaşmış, rağbet gören ve üretimi devam eden bir diğer fıkra grubu asker-ordu konulu latifelerdir. Genelde asker-asker, asker-komutan ya da komutan-general arasında geçen ikili latifelerde mizah, askerin tecrübesizliği üzerinden aktarılır. Bu tür fıkraların yönetim ve siyasetle de bağı vardır. Özellikle kralların dahil olduğu savaş ve ordu latifeleri, siyasi gücün ifadesi olarak belirir.

Savaş, fiziki kuvvet ve silahların; mizah ise yalnızca zekâların çarpışarak üstün gelme mücadelesidir. Mizah, bazen savaşta fiilen kaybeden tarafın kaybetmesinin

acısını telafı edici bir karşı duruştur. Milletlerin parçalanma, çöküş dönemine girdiği çağlarda; insanların ve buhranların ardından dayanma güçlerini kayb ettikleri zamanlarda, mizahı silah olarak kullandıkları dikkati çeker (Öğüt-Eker 2014: 37).

Bu bağlamda, XIX. yüzyılın mizah sanatına siyasi olaylar neticesinde katkı sağladığı söylenebilir. XIX. yüzyılda derlenmiş latifelerin iktidar ve savaştan yoksun olması, dönem gereği mümkün değildir. XIX. yüzyıla kadar pek çok savaşa sahne olan Avrupa ve Osmanlı coğrafyası, bu yüzyılda da aynı tabloyu çizmeye devam eder, dolayısıyla bu dönemi ve öncesini konu alan asker-ordu latifeleri, savaş teması etrafında da şekillenir.

Asker-general ya da asker-kumandan çatışmasına dayalı letaifin örneği, Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde kuşak çatışmasıyla beraber işlenir:

1131

Gayet ihtiyarlanmış bir general bir gün bulunduğu bir ziyafette ve davetlilerden genç bir zabitin zekâ ve dirâyeti hakkında huzzâr tarafından derece-i nihayeye vardiılan sitayişler urûk hasedini tahrik etmesiyle istihza tarikiyle:

— “Lakin ekseriya gençliğinde zeki olanlar, ihtiyarlıklarında gabi olurlar.” dediğinde genç zabit dahi generale cevaben:

— “General cenapları! Nasiyenizden anlaşılıyor ki zat-ı âliniz de gençliğinizde pek zekiymişsiniz!” der.

Komik unsuru yaratan, genç zabiti aşağılamaya çalışan yaşlı generalin kendini küçük düşürmesidir.

Askerlerin kendilerine verilen sırları tutmaları, sadakat göstermeleri ve güven duygusunu zedelememeleri, evrensel düzeyde bütün milletlerin önem verdiği değerlerdir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, hem sır saklamanın hem de ast-üst ilişkisinde bile göreve sadık kalmanın önemini anlatır:

139

Bir müşîr bir yere asker sevk ediyordu; ma'iyetinde bulunan mîralayların biri müşîrden seferlerinin sebebini sordukta, müşîrin: “Bu seferin sebebini sır tutmaya memûrum; lakin kimseye söylemezseniz, size söyleyeyim.” demesi üzerine mîralay: “Söyleyebilir miyim? Nâmûslu bir zâbit âmirinin kendisine emniyet edip söylediği bir sırrı nasıl söyler?” deyince müşîr: “Nâmûslu bir zâbitin kabûl etmediği şeyi nâmûslu bir müşîr kabûl eder mi?” diyerek sırrını ketmetmiş.

Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan aşağıdaki latife de generaline derin saygı duyan askerin saflığını konu alır:

1228

Saf askerin birine onbaşısı niçin geceleri üniformayla yattığını sual etmesi üzerine asker:

— Bugünlerde çok rüya görüyorum. Üniformasız bunlardan birine veya generalime tesadüfte ayıp olur diye korktuğum için üniforma ile yatıyorum! cevabını vermiş.

Ahmak askerlere dair latifeler de sayıca çoktur. Özellikle bu konu, savaş sahnelerinde kullanılır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, şehit düşen arkadaşının durumunu algılayamayan ahmak askeri anlatır.

222

Taht-ı muhasarada bulunan bir kasabada iki arkadaş bir sofanın üzerine yatmış uyuyorlardı; ansızın bir gülle gelip, birinin başını aldı; arkadaşı uyanıp: “Vah! Biçare arkadaşım! Uyanıp da başını vücudundan ayrı gördüğü vakit, ne kadar teessüf edecek!” demiş.

Aynı durumun başka bir versiyonu adı geçen eserde şu şekilde aktarılır:

343

Bir bölükte bulunan iki nefer muharebede birbirine muavenet etmeyi vaat etmekle, bir gülle gelip, birisinin bir ayağını alınca arkadaşı yetişip, kendisini hastahaneye götürmek üzere, arkasına almış; yolda giderken, diğer bir gülle daha gelip herifin başını dahi kesip atmış ise de, arkadaşı, farkında olmayıp, kendisini hastahane kapısından içeriye götürürken, tabib başsız cüsseye hastahanedeki ne yapacaklarını sorunca, herif, lâşeyi yere bırakarak: “Vay yalancı herif! Bana yalnız ayağı kesilmiş olduğunu söyledi” demiş.

Aynı latifenin diğer bir biçimi de Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde şöyledir:

991

Fransa'da bir bölükte bulunan bir İrlandalı ile bir İskoçyalı hîn-i muharebede hangisi cerihadâr olacak olursa diğerinin imdada şitâb etmesi hakkında kabl-el-muharebe kendi aralarında bir mukavele akd ederler. Muharebe vuku' bulduğu sırada İskoçyalının bacağını bir gülle götürmüş olduğundan derhal arkadaşını çağırması ve o da merkumu cerrahın yanına götürmek üzere sırtına almış ise de yolda diğer bir gülle daha gelip biçarenin başını da götürdüğü halde İrlandalının bundan haberi olmaz ve arkadaşını götürüp cerrahın önüne bırakır. Cerrah: —Başını gülle götürmüş olan bir adamı buraya getirmekte ne mana var? deyince İrlandalı: —Arkadaşımın yalancı olduğunu ben nereden bileyim? O bana bacağını gülle götürmüş olduğunu söyledi. Ben de inandım! cevabını vermiştir.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkârat*(1886)'ında bulunan aşağıdaki latife de düşman askerinin kumandanını esir düşürdüğünü sanan askerin ahmaklığı üzerinedir:

755

Mevkî-i harbda mağlup olan bir ordu kumandanı firar etmekte iken, galib bir nefer atının dizginine sarılarak arkadaşlarına hitaben: “İş bitti! İşte kumandanı dahi ben esir ettim” diye bağırmağa başlamış. Kumandan müşarün-ileyh dizginini merkumun elinden kurtararak hiddetle demiş ki: “Behi ahmak!..”

Kumandan ya da generallerin, özlü sözlerini içeren, mesaj odaklı, didaktik kısa latifeleri de XIX. yüzyıl letaifnamelerinde dikkat çeker. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan 443 numaralı fıkrası bu konuyu örnekler: “Roma hükümdarlarından meşhur (Trayan) seryaverini ta'yin ettikte, kendisine bir kılıç vererek: ‘Şunu al, iyi hareket ettirsem; benim lehimde, su-i hareketimi görürsen, aleyhimde kullanmalısın’ demiş”. Adı geçen eserin 451 numaralı fıkrasında aynı durum söz konusudur: “Bir adam Fransa krallarından birine gidip, bazı zabitlerinin su-i harekâtından bahsetmiş; kral demiş ki: Zabitlerin kabahatlerini zabt ettiğin gibi, vatan ve devlete ettikleri hizmetleri de hesap ettin mi?”. Yazar, latifesinde sadakatsizlik eden ve zabitleri sırtından vurmaya çalışan kişiye verilen dersi ortaya koyar. Yine aynı durum 566 numaralı fıkrada görülür: “Bir mareşale bir muharebeyi nasıl kaybettiğini sormuşlar; ‘Kazanıyorum zannederek kaybettim’ demiş”.

Ordu-din çatışmasına dair olaylar tarihte mevcuttur. Bu çatışmanın küçük bir örneği Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde şu şekilde belirir:

559

Ömrünü harb ile geçirmiş bir prens hemşiresiyle beraber, bir meşhur vaizin vaazını dinlemek üzere, mabede gitmişti; hemşiresi uyuklamaya başlamış olduğundan, prens vaizin kürsüye çıktığını görünce: “Hazır ol! Düşman geliyor!” diye bağırması.

Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) ve Faik Reat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde asker-ordu konulu benzer latifeler vardır.

4.1.6. Sefir Latifeleri

Sefirler ya da elçiler, devletin dış dünyadaki yüzleridirler; bir anlamda kültür taşıyıcısıdır. Ülkeler arası iletişimin kaynağı olarak hizmet ederler. XIX. yüzyıl Osmanlı sefirlerinden Said Kemalpaşazade, seyahatleri sonucunda elde ettiği birikimi *Sefirler ve Şehbenderler*(1889)'inde topladığı latifeleriyle aktarır.

865

Londra gazetelerinden biri, Avusturya veldiği arşidük (Rudolf)un intiharını siyasi bir sebebe isnad edencesine bir makale-i garibe yazdığından, Londra'da bulunan

Avusturya sefâreti başkâtibi mezkûr gazeteye gönderdiği tezkîbnameye “Siyasetin ordularıyla, donanmalarıyla, entrikalarıyla zebûn edemediği pençe-yi sahtgîr aşkbâzı müşarünileyhi ahrete götürmüştür” ibaresini tahrir etmiştir.

Yukarıdaki latife, ülkeler arası siyasi çekişmeleri göstermesi bakımından önem taşır.

Said Kemalpaşazade, siyasetin ele alınış biçimi ya da kimlerin hangi nedenlerle siyasetle ilgilendiğini de şu latifesiyle açıklar:

873

“Cihanda diplomasi ve politika işleriyle müteavgil olanlar kimlerdir?” diye edilen bir suale meşâhirden birisi “Evvela başka sermaye-i neşriyatı olmayan gazete muharrirleri, saniyen dava bulamayan avukatlar, salisen hastaların mazhar-ı itimadı olamayan tabipler, rabian ulûm ü fûnûna mütevakıf mesleklere sâlik olamayıp da sefaret mesleğine sâlik olanlar” cevabını vermiştir.

Sefirlerin görevlerinin zorluğunu ifade eden latifeler kadar, sefirlerin işsizlikten sıkıldıklarını ortaya koyan latifeler de vardır. Bu latifeler mizahi nitelikten çok, didaktik özellik taşırlar yani çoğunlukla mesaj kaygısıyla üretilmişlerdir. Said Kemalpaşazade'nin *Sefirler ve Şehbenderler*(1889)'inde yer alan aşağıdaki latife, sefirlerin görevlerinin zorluğu üzerinde durur:

867

Meşhur İngiliz diplomatı Sir Ruthenford, vaktiyle cerrahlık fenninde mahir ve o hırfetle meşgul olduğu halde suhriyen diplomasi silkine dahil olmuş olmanın tebdil-i mesleğin sebebi sorulduktaki “Bu meslekte daha az yaralar kesmek ve daha az can yakmakla daha çok temettu var zannettim, öyle değilmiş.” cevabını vermiştir.

Aynı eserin bir başka latifesi, sefirlerin işsizlik nedeniyle kendilerine farklı uğraşlar edindiklerini anlatır:

870

Her yerde en ziyade satranç oyunu sefarethanelerde oynanılmakta olup, bunun sebebini bazı zevat satranç oyununun harb taklidi olmasını zanneyyorlarsa da en büyük sebebi işsizlik güçsüzlüktür diyen çoktur.

Sefirlere dair latifelerin XIX. yüzyılı konu alan bir örneği yine Said Kemalpaşazade'nin *Sefirler ve Şehbenderler*(1889)'inde yer alır:

872

Cemil Paşa merhumun maiyetine tayin ile Paris sefaret-i seniyyesine i'zam olunan Hoca Tahsin merhumun memuriyeti hakkındaki arz tezkiresinde Fuad Paşa merhum şu vechle lüzum-u tayin göstermiştir: “Hakâyık ve dekâyık-ı diniyeyi sefaret memurlarına talim ile mübalat-ı diniye hususunda men'-i nisyân ve gaflet, icra-yı va'z ve meşihat etmek için muktedir bir zat-ı azami umur-ı hariciye nazırı übbehetli, devletli paşa hazretleriyle mevki-i tensibde tezker kılındığından...”

Sefir konulu latifelerin dilinin ağırlığı da dikkat çeker. Geleneksel fıkranın yalınlığı ve anlaşılabilirliğini bu latifelerde bulmak biraz güçtür. Dönemin önemli şahsiyetlerinden Ahmet Vefik Paşa'ya dair aynı eserde şu latife bulunur:

874

Züvvâra Paris sefaret-i seniyyesinde hüsn-ü muamele olunmadığı Bâbîâlî'ye aksetmekle sefir bulunan übbehetli, devletli Ahmet Vefik Paşa Hazretlerine yazılan muhıtraya müşarünileyh şöyle cevap yazmıştır: "Jurnalcilerden aç kalan bizim sefarete hücum etmekte olup sefaret ise imaret olmadığından yüz verilmek mümkün olamıyor."

Yazarın eleştirisi, haber bulamayıp Osmanlıdan faydalanmaya çalışan çıkarıcı kitle üzerinedir.

Sefirlere özgü letaifnamesi bulunan Said Kemalpaşazade'nin *Sefirler ve Şehbenderler*(1889)'i dışında, XIX ya da XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanmış, sadece sefirleri konu alan başka bir letaifname bulunmamaktadır ama dönemin en geniş latife derlemesi olan Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde sefirler ya da elçilere dair pek çok latife vardır. Bu latifeler de yukarıda sözü edilen konular etrafında döner ve ükelerin dış politikalarına dair yorum ya da eleştiri içerir.

4.1.7. Hizmetkâr, Cariye ve Köle Latifeleri

XIX. yüzyılın sosyal hayatına dair verileri, bu yüzyılın yaşam tarzının getirdiği ev sahibi-hizmetkâr ilişkilerinde bulmak mümkündür. Varlıklı kesimin yaşamını sürdürdüğü konak ya da yalılarda çalışan hizmetkârlar ile ev sahipleri arasında yaşanan çatışmalar latifenin merkezinde yer alır. Hizmetkârın cahil ya da kurnaz oluşu, safdilliği ya da ahmaklığı genelde latifelerdeki komik unsur yaratır. Gerek yerli gerekse yabancı latifelerde hizmetkâr ve ev sahibi ilişkisi aynı konular etrafında şekillenir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, doğrudan hizmetkârın ahmaklığı üzerindedir:

115

Birisinin eyreti ('âriyyeti - sani') bir gözü vardı; yatacağı vakit çıkarıp, bir yere koymak için, hizmetçisine verir; hizmetçi aldıktan sonra gitmeyip bekler; herif ne beklediğini sorunca "Öbürünü vermeyecek misiniz?" der.

Aynı eserde ahmaklığa dair şu latife de bulunur:

243

Birisi yatarken hizmetçisine: “Sabah beni saat onda uyandır, on birde gideceğim.” deyince, hizmetçisi: “Baş üstüne efendim! Saat ona geldiği gibi, çanı çalarsanız, gelir, sizi uyandırırım.” demiş.

Bu tip latifenin yanı sıra, ahmaklığın çift taraflı oluşuna da latifelerde rastlanır. Aynı eserdeki şu latife, ev sahibinin ahmaklığının örneğidir:

119

Zengin bir öleceğini anlayarak, malının taksimi hakkında bıraktığı vasiyetnamede en emektar olan bir adamına bir şey yazmamış olduğunu, şayet unutmamıştı diye, ihtar ettiklerinde: “O, yirmi seneden beri hizmetimde bulunduğün, ona bir şey vermeye hacet yoktur.” demiş.

Hizmetkârların saflığına dair, Mahmud Şakir’in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)’sinde şu latife yer alır:

97

Efendinin akılsız, sersem bir uşağı varmış. Bir gün efendi çarşıdan gayet nefis ve pahalı bir testi alıp uşağa, “Göreyim, sen şu testi düşür de kır.” diye alâ-tarîk-il kinâye tembih etmek istemişse de uşağı tamam ne anlayıp testi elinden yere bıraktığı gibi parça parça etmiş. Efendi, “Bre, ne yaptın?” dedikte, uşağı “Çarşıda bu kadar halk içinde efendimin emrini yerine getirmeyeyim de herkes bana terbiyesiz desin öyle mi?” demiş.

H. Galib’in *Güzide-i Letaif*(1885)’inde de benzer örnekler vardır:

595

Üsküdar’da bir doktorun uşağına “Efendi geldikde çabuk Kuruçeşme’ye gelsin” diye haber bırakırlar. Biraz sonra doktor efendi hanesine geldikte uşağı önüne çıkıp “Efendim, sizi Kuruçeşme’den istediler fakat Üsküdar’da akan çeşme göremediğimden hangi kuru çeşmeye gideceğinizi bilemem” demiş.

Hizmetkârın kurnazlıkla kâr etmesi yine bu tarz latifelerin konusunu oluşturur. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bu tarz bir fıkra vardır:

172

Muhtarın biri eshab-ı mesalihin birinden bir altın istemiş, merhum altını hizmetçisiyle göndermiş ise de, hizmetçi altını değiştirerek, muhtara bir kalıp altın vermiş. Birkaç gün geçtikten sonra muhtar merkumu bulup, gönderdiği altının kalıp çıktığını söylediğinde, herif hizmetçisine dönüp: “Benim sana verdiğim altın kalıp değildi; niçin değiştirdin?” deyince, hizmetçisi: “Efendim, verdiğiniz altın vazifesini muhakkak icra ediyor; nereye gitse geçer; düşündüm ki böyle namuslu bir altının muhtar ile mahkemeye götürülmesi caiz değildir; bende ise mücazata müstahak sahte bir altın bulunduğundan, onun yerine bunu hükümete teslim ettim.” der.

Latife, hizmetkârın kurnazlıkla zekâsını birleştirerek kazanç sağlamasına yöneliktir.

H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde hizmetkârın kurnazlığıyla beraber ahmaklığına dair şöyle bir latife vardır:

609

Birinin kulağı hava kapalı olduğu zamanlar ağır işitirmiş. Bu haline vakıf olan uşak havanın kapanıklığından istifade ederek efendisine istediğini söylemiş. Bir gün hava açık olduğu halde uşakın "Hay ahmak" dediğini efendisi duyarak "Seni habis" demeye başlayınca uşak "Aman efendim havayı kapalı zannettim" diyerek bütün bütün efendisinin hiddetini celb eder.

Hizmetkârların hırsızlık yaptıkları ya da usulsüzlükle kazanç elde ettiklerine dair latifeler de yaygındır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'indeki aşağıdaki latifede, hizmetkârın hırsızlığı kadar ev sahibinin aptallığı da vurgulanır:

500

Birisi, kilerindeki şarabı hizmetçisine çaldırmamak için, her gün fıçının ağzını mühürlemiş; hizmetçi fıçının altından bir delik açıp şarabı çalar, ve herif her gün şarabın eksildiğini görürse de, nasıl çalındığını anlamamakta iken, karısı: "Belki altından bir delik açmış da, oradan alıyor" deyince, herif: "Hay şaşkın! Şarap altından değil, üstünden eksiliyor" demiş.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan aşağıdaki latife, yine haksız kazanca örnek teşkil eder:

76

Yalıda sandalın ziftlendirilmesini uşakın birine emreder. Sandalı ziftlendirip bin beş yüz kuruş masraf pusulasını efendinin çenesine dayadıkları gibi efendi bir müddet "Bir sandal ziftlenmesine bu kadar masraf neden gidiyormuş?" deyince uşak "Efendim, sade sandal ziftlenmedi, beraber ben de ziftlendim ve kilerci de ziftlendi, kethüda da ziftlendi de vardı iş buralara dayandı." demiş.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkârat*(1886)'ında bulunan latife, hizmetkârın ev sahibine dürüstçe yanıt vermesi yönüyle diğerlerinden ayrılır:

747

Gayet titiz efendinin birinin "tabiatı iktizası" haksız olarak "Daima kullanmaya uşak bulamıyorum!" diye hizmetkârlarından nefret etmek âdeti olduğundan mumaileyhin yine bir gün bu gibi tahkîratına hizmetkârının tahammülü tükenerek cevaben "Efendim, uşak bulamıyorum diye feryat etmeyiniz, iyi tabiat bulamadım, deyiniz!" demiş.

Dolayısıyla sadece hizmetkârın değil, ev sahibinin de kusurlu olabileceği böylece ifade edilmiş olur.

Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan uşak ve efendi arasında geçen latifeler, yapı olarak geleneksel fıkralardan daha uzundur ve bir olay örgüsü

etrafında şekillenir. Ahmet Cemil'in efendi-uşak latifeleri genellikle yanlış anlama ve hizmetçinin tecrübesizliği üzerine kuruludur:

818

Efendinin biri yeni bir uşak tutar. Daha memleketten henüz gelmiş ve asla İstanbul'un usulünü öğrenmemiş olduğundan bazı işleri yanlış görürse efendisi kusuruna bakmayarak ekseri şeyleri tarifle yaptırırdı. Bir gün bu efendiye iki kişi misafir gelip yukarıda görüşürken efendi dışarı çıkıp "Misafirlerin kunduralarını çevir" diye tembih eder. Merhum "Zâhir adet burada böyle" diyerek efendisinin emri üzerine gidip yumuşakça olan bir çift kunduranın içlerini dışarıya çevirir. Diğer bir çift kundura kalosş olduğu cihetiyle katı olduğundan ıslatarak güç halle bir tekini çevirip diğer tekinle uğraşırken misafirler kalkarlar. Efendi ise "Kunduraları çevirdin mi?" diyerek bağırdıkta "Evet efendim, çevirdim lakin biri pek katı, onu çevirmeye çalışıyorum" cevabını verince, efendi de "Bizim budala acaba yine ne halt etti?" diyerek aşağıya iner, bakar ki ne görsün? Kunduraların içleri dışlarına çevrilmiş, misafirler dahi aşağıya indikte efendi-i mumâileyh fevkalade mahçup olarak ödemek ister. Bunlarsa hem güle ve hem de kabul etmeyerek tekrar çevirip giyerler. İşte o sefer de efendi, suçunu affederek bir daha böyle yanlış ve nâ-seza harekette bulunmamasını tembih eder.

Ali Muzaffer'in *Letâif-i Nadide*(1897)'sinde yer alan aşağıdaki latife, ev sahibini ve cimriliğini eleştirmeye yöneliktir.

933

Gayet hasis zenginin biri av meraklısı olduğundan uşağını bir tazı almak üzere pazara gönderir: Uşak tazı yerine, iri bir çoban köpeği alıp gelince hasis: "Ben sana çoban köpeği mi al demiştin?" diye mukabelede bulunduğundan uşak: "Tazı zaten zayıf olduğundan hanenizde açlığa dayanamayıp çarçabuk telef olacaktır. Bu köpek ise semiz olduğundan hem açlığa dayanır, hem de sâika-i cu' ile zayıflaya zayıflaya alâ bir tazı olur." demiş.

Yazarın aynı eserinde bulunan bir başka latife, hem köleliğe hem de bilgisizliğe yaptığı göndermeyle önem taşır. Bu latifenin benzeri köylü latifelerine de konu olmuştur:

1002

Kristof Kolomb'un keşfinden sonra Amerika'ya hicret ve seyahat eden İngilizlerden biri bir vahşiyi hizmetkârlığına alır. Vahşi, efendisini pek sever ve gözüne girmek için mumâileyhi oturduğu oda kapısı aralığından daima tarassud ederek bir ihtiyacı olduğunu anladığı gibi hemân hizmetine şitâb ederdi. Bir gün İngiliz ilk defa olarak piposunu doldurup tütün içtiği sırada ağızından burnundan dumanlar çıkmaya başlayınca vahşi hizmetkâr kendi kendine:
— Eyvah! Bizim efendi tutuşmuş! İçinden yanıyor, ağızından burnundan dumanlar çıkıyor! Aman su yok mu? diyerek mutfağa koşar ve hemân bir kova suyu yakaladığı gibi tekrar yukarıya çıkarak İngiliz'in başından aşağı döker!..

Sigara ya da tütüne dair bilgisi ya da deneyimi olmayan ve "vahşi" olarak tabir edilen kölenin davranışı, efendisini küçük düşürmenin yanı sıra, XIX. yüzyılda kölelik kurumunun varlığını da ortaya koyar.

Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901), *Gülünçlü Letaif-i Ramazan* (1910) ile *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910), Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif* (1912), Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi* (1916) ve Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde bu tür latifeleri bulmak mümkündür.

Kölelik ya da cariyelik kavramları XIX. yüzyıl Türk edebiyatında pek çok öykü ve romana konu olurken aynı etki fıkralarda pek görülmez. Köle ya da cariyelere dönük latife sayısı çok azdır ve bazıları yerli, bazıları da yabancı kökenlidir.

Köle konulu latifelerden biri M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alır. Yazar, gücü elinde bulunduran ev sahibinin cezasını, kendi lehine çeviren kölenin, zekâsını kullanarak baş ettiği durumu anlatır.

4

Kibardan bir zat, kölesini üzüm incir almak üzere çarşıya gönderir. Köle birçok zaman arar, üzüm bulamayıp yalnız incir alır, gelir. Bu zat, hiddetlenerek "Bir hizmete gönderdiğim vakit, iki iş görmek lazım gelirken iki şey emrettim ancak birini bulabildin." diye köleyi döver. Biraz müddet sonra bu adam hastalanarak köleyi hekime gönderir. Köle gider, iki adam alır, gelir. Efendi, "Bunlar kimdir?" diye sormasıyla "Efendim, biri hekim, öbürü mezarcıdır. Şayet ilacın tesiri olmayıp da mezarcıya lüzum görünecek olursa iki iş birden görülmüş olsun." der.

Köleliğe dair bir başka yabancı kökenli latife, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur:

207

Amerikalının biri Londraya gidip, bir siyâh köle dahi beraberinde götürmüş olmakla, kendisini ara sıra dövüyormuş. Komşularından bazısı: "İngiltere'de esâret memnûdur, herkes hürdür, kimsenin kimseyi dövmeye hakkı olamaz." deyince, Amerikalı: "Amma hürriyet ha! Bu nasıl hürriyet ki insân kendi kölesini de dövemesin? Bu âdetâ esâret!" demiş.

Yazar, yukarıdaki fıkrada ironi yaratarak esaret ve hürriyet kavramlarının kişiye göreliliğini eleştirir.

Kölelerin cahillikleri ve safdil oluşları da fıkralarda işlenir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, bu durumu örneklemenin yanı sıra, zengin kesimin hiçbir işle uğraşmamalarına da gönderme yapar:

292

Amerika hükemasından meşhur Franklin, Londra'da iken, yanında bulunan bir zenci hizmetçisi kendisine zadegân ne demek olduğunu sormuş, Franklin dahi "İş işlemekle meşgul olmayanlara zadegân derler" demiş. Ertesi gün zenci, Franklin'e

demiş ki: “Londra’yı tek mil gezdim, gördüm ki burada her şey bir işle meşguldür, su, hava, ateş, buhar, köpekler, öküzler, atlar, insanlar, hepsi birer iş görüyorlar, yalnız domuzların bir işle meşgul olduklarını görmedim, acaba Londra’nın zadedgânı bunlar mıdır?”

M. Cemil’in *Hande*(1887)’sinde yer alan 854 numaralı, “Bir Arap köle, efendisine kızmış, intikam almak için ne yapacağını düşünmeye başlamış. Efendisini azar için düşünüp taşınıp da neye karar verse beğenirsiniz? Kendisini asmaya!” latifesi, yine kölelerin akılsızlığı üzerinedir. Akılsız kölelerin ev sahibini içine düşürdükleri gülünç durumlardan bir diğeri Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde yapıca kısa hikâyeye uzunluğundaki bir metinle anlatılır.

Kölelerin saflığı kadar, kölelerden çıkar sağlayıp artı değer elde eden sahiplerin kurnazlığı da latifelerde okurun karşısına çıkar. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde aşağıdaki örnek yer alır. Yabancı kökenli bu fıkra, inançlarını kullanarak ilkel toplulukları yöneten bir İngiliz’i ele alır:

461

Bir İngiliz Afrika’nın sevâhil-i cenubiyasının birinde şehir ziraatıyla meşgul olup, yılanı tapınan siyahlardan birçok amelesi vardı. Bir gün birçok altın kaybedip ameleden kim aldığını öğrenmek için, hepsini bir yere cem’ ile: “Bana büyük yılan dedi ki: Altınları çalanın burnunda bugün bir tüy bitecektir” demesi üzerine, siyahlardan birisi aniden elini burnuna götürmüştü; İngiliz onu tutup “Büyük yılan şimdi bana söyledi ki: Altınları çalan sensin” diyerek, derhal ikrar ettirmiş.

Topluluğun kutsal değerleri aracılığıyla onlara hükmetmeye çalışan kişinin İngiliz olması da sömürgeci milletlere vurgu niteliğinde olabilir. Bunun bir başka örneği de aynı eserin 553 numaralı fıkrasında görülür:

553

Bir İngiliz seyyahı Amerika’da “Karayip” denilen vahşi bir kavmin eline esir düşmüştü; yine o kavime mensub bir kız kendisini kurtararak, beraber kaçmış. Şehre vasıl olduklarında, İngiliz kızı satmaya çıkararak, pazarlığı etmekte iken, kız: “Beni satmak mı istiyorsun? Ben senden hamile kalmışım!” deyince, seyyah: “Niçin söylemiyorsun, ki ona göre fiyat isteyeyim?” demiş.

İnsan olarak kabul görmeyen kölelerin sömürge düzenindeki değersizliğini göstermesi bakımından yukarıdaki fıkra önem taşır.

Genelde yerli fıkralarda okuyucunun karşısına çıkan cariye kavramı, Ahmet Cemil’in *Eğlence*(1887)’sinde yer alan 828 numaralı mizahi bir öyküde işlenir.

Kaçırılıp cariye olarak satılmaya çalışılan bir kızın öyküsü, tesadüf ve mizahi unsurlarla okuyucuya sunulur.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde Arap cariye'nin gülünç durumunu anlatan latife şöyledir:

1182

Bir Arap cariye'nin sanki bir gülünç hâle dūçâr olacağını ümit edemez misiniz? Hem de bakınız nasıl gülünçlü bir hâle! Bir gün birtakım haşarı çocuklar, Arap cariye mutfakta yemek pişirmekle meşgul iken gelip zûkak kapısını çalarlar. Arap cariye koşup kapının ipini çeker. Kimse yok değil! Var! Var ama!.. Sokağın öte başında çapkın sekiz çocuk var ki Arap cariye'ye dillerini çıkarıp istihzâ ediyorlar. Cariye'nin artık sabr ü tûvânı tükenir. Bir murdâr-ı meydan süpürgesi eline alıp bekler. (Bir def'a daha çapkın çocuklar kapıyı çalınca birdenbire kapıyı açmakla beraber süpürgeyi dahi kafalarına indirmeye bi-hakk karar vermiştir.) Tamam bu karar ile intizarda iken kapı gayet şiddetli şiddetli bir daha çalınır. Arap cariye'de bir tebessüm-i müntakimâne! Hemân kapıyı açar açmaz kapıyı çalanın başına meydan süpürgesini aşk eder. Bir de ne baksın! Çocuklar değil, hanenin efendisi! Hem de efendiyi bazı ihtiyâcât-ı acele-i tabiiye sıkıştırmış olduğundan onun için kapıyı şiddetli şiddetli çalarmış.

Cariye ya da köleleri ele alan fıkraların mizahi yönünden çok, eğitici yönleri ön plana çıkar. İnsan ticaretinin yasal olduğu dönemlere vurgu yapan fıkralarda, sömürgeci yaklaşımın eleştirildiği söylenebilir. İkinci sınıf vatandaş sayılan kölelerin durumu da güldürürken düşündürür niteliktedir.

4.1.8. Sanatçı Latifeleri

Yazar, şair, ressam gibi meslek gruplarından kişiler üzerine kurulu sanatçı latifeleri, XIX ve XX. yüzyıl latifelerinde sıklıkla yer alır. Bu tür letaiife yapıtlarında en çok yer veren yazarlar Şemsettin Sami ile Faik Reşat'tır. Bu yazarlar seçtikleri sanat alanına göre latifeleri kurgulayıp iletilerini aktarırlar.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan şiir ile tiyatro yazarlarına dair latifeler, genelde yazar ya da şairin bilgi ve becerisine yöneliktir:

161

Eski zaman vüzerasından biri bir şaire müracaatle, kendisine takdim olunan medhiyeleri fark edebilecek kadar şiir öğretmesini rica etmiş; şair: "Her gördüğün şiir hakkında bir değıldir diyerek, hiçbirini beğenmezsen, âlemde birinci şair sensin." demiş.

Yazar, yukarıdaki latifesinde döneme eleştiri getirerek şiire dair bilginin beğeniyle ölçüldüğü belirtir. Aynı eserin aşağıdaki latifesinde, komedi ve trajedi yazma becerisine sahip olmayan yazarın eleştirisi, bu türlerde önemli yapıtlar vermiş yazarlar üzerinden yapılır:

164

Müellifin biri daima facialar telif ederdi; ancak facialar pek adi olduğundan, ahbâbından biri kendisine: “Niçin mudhikeler yazmıyorsun?” diye sormuş; müellif: “Molyer’in mudhikelerini okudum da mudhike yazmak haddim olmadığını anladım.” diye cevâb vermiş; beriki: “Ya (Rasin’in) facialarını hiç eline almadın mı?” demiş.

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde bulunan, Voltaire’e dair aşağıdaki latife, trajedi türündeki eserin halk üzerindeki etkisine yazarın gösterdiği tepki üzerine kuruludur. Yazar, kadınların bir şekilde intikam almayı becerdiklerinin de altını çizerek oyununa gönderme yapar.

969

Fransız hekim-i meşhuru Volter, (Ödip) nam faciasını tiyatrodan oynattığı gece oyunun hitâmında herkes tiyatrodan dışarıya çıktığı zaman, herifin biri oyundan pek ziyade müteessir olarak hüngür hüngür ağlamış olan gayet güzel bir kadına rast gelip kendisiyle konuşmaya başlar. Bu sırada rastgele Volter yanlarından geçmiş olmakla herifin şaire: — Pek ziyade müteessir ettiğiniz kadınlardan biri de madamdır. diye kadını gösterince Volter, “Zararı yok! Madam dahi başkalarını müteessir ederek intikam alır!” cevabını vermiştir.

Şemsettin Sami, dönemin edebiyatçılarına dair latifelere *Letaif*(1882)’inde özellikle yer verir:

170

Fransa muharrirlerinden biri şair-i meşhur Boylo (Boileau)’ya demiş ki: “Siz şiire o kadar alışmışsınız, ki nesirlerinizde bile bazı defa vezinli kafiyeli ibareler bulunur.” “Evet, demiş Boylo, nasıl ki siz de nesir ile ülfet ettiğinizden, yazdığınız şiirlerde ne jibi vezinsiz kafiyesiz bazı mısralar görülüyor.”

Yukarıdaki latifede, Boileau’nun eleştiriye eleştiriyle yanıt vererek kendi edebiyat anlayışını savunması işlenir.

Şairlik mesleğinin toplumda itibar görmeyişi aynı eserde farklı bir fıkrayla ifade edilir:

401

Şairin biri Harun Reşit’in medhi hakkında bir kaside inşad ederek, müşarünileyh takdim etmiş. Harun Reşit sanatını sormuş; şair: “Efendim, sanatım kasideler inşad ederek büyük zevata takdim etmektir, fakat acınacak derecede fakirullahım” deyince, Harun Reşit: “Böyle miskin bir sanattan vazgeçmedikçe, fakrdan kurtulamazsın” demiş.

Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel*(1885)'inde yer alan "Ebu'l-Şamkamak" latifesi, şairlerin yoksulluğu üzerine kuruludur:

578

(Ebu'l-Şamkamak) nâm şair-i zarifin esvabı eskikip arkasına giyeceği kalmamış olduğundan evinden dışarı çıkamaz olmuş! Bir gün dostlarından biri mumaileyhi ziyarete gidip haline matla oldukça teselli vermek üzere: "Birader! Sizi tebşir ederim. Mervîdir ki yevm-i kıyamette ancak dünyada üryan kalmış olanlar giyimli bulunacaklardır." der. Ebu'l-Şamkamak bu sözü işitince: "Rivayetin doğruysa kıyamet günü ben mutlaka (bedesten hevcekisi) olurum!" demiş.

Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan aşağıdaki latifesi yine şairliğin meslek olarak tanınmadığını gösterir:

1225

Amca ile yeğen arasında bir muhavere:

Amca — Nihayet gelecek sene ikmâl-i tahsil edip mektepten çıkacaksın. Hangi mesleğe sülûk edeceksin bakayım?

Yeğen — Şair olacağım, amcacığım.

— Şair mi? Alman şuarâsından "Zaks"ı taklit edecek olursan belki kazanırsın. Her halde sana şunu nasihat ederim ki şairlikle beraber aynı zamanda kunduracılığı da öğren ki her zaman sağlam bir ayakkabıya mâlik olabilesin. Aksi halde yalın ayak, başı kabak kalırsın!

Latifeden de anlaşıldığı üzere şairlik, o dönemde kunduracılık kadar para kazandırmamaktadır.

Ali Muzaffer'in *Yeni Eğlenceler*(1897)'inde yer alan aşağıdaki latife, kadın sanatçılara genelin bakışını ve kadınların da bu bakışla nasıl baş ettiğini iletmesi bakımından önemlidir:

1008

Gayet hodbîn ve kibârdan bir zat, bir gün Fransa edîbe-yi meşhuresi Madam de Stael ile Madam Rekamiye'nin ara yerlerine oturarak: — İşte şimdi hüsn ile zekânın ara yerine girdim. demekle Madam de Stael: — Evet, bu sıfatlardan ikisi de sizde bulunmadığı halde! demiştir.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde sahne sanatçılarının yeteneksizliği ve yetersizliğine dair de örnekler bulunur:

168

Girye-i a'lâ savt bir hanende bir gazinoda şarkı söylerken, pek çok bağırdığından, halk taciz olunarak, herkes mırıldanmaya başlamış. Hanende bu hali görünce ayağa kalkarak: "Baksanıza, efendiler! der, ben haksızlığı sevmem. Bir adam, bir madam ki bana mücerret bağırarak için para veriyorlar, sesim yettiği kadar bağıracağım, isteyen dinlesin, isteyen gitsin!"

Latifede, sanatını bağırarak eşdeğer tutan kişinin komik durumu ele alınır.

Ressamlar da latifelerde yer alan bir diğ er sanatçı grubudur. Ressamların yapıtlarının beğ enisine odaklanan bu latifelerde, komik unsuru genelde dokundurmalar ve eleştiriler oluşturur:

Ş emsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan 199 numaralı, "Acemî bir ressam ev yaptırıp, 'Badana ettikten sonra, duvârlarını güzel resimlerle tezyîn edeceğ im.' derdi; ahbâbından biri: 'Evvelâ resimleri yapsan da, sonra badana ettirsen, daha iyi olur.' demiş ." latifesinde, ressamın eserlerinin acemi oluş u, kendisiyle alay edilmesine neden olur. Aynı latifenin farklı bir versiyonu Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde de vardır:

945

Kaba saba resimler yaptığı halde, kendisini en iyi ressamlardan addeden bir herif, ahıbbâsından biriyle hanesini konuşmakta olduğu sırada, salonun tavanını evvelemerde yıkatıp ba'dehu resimlerle tezyin edeceğ ini söyled iğ inden mumâileyh cevaben: "Bana kalırsa salonun tavanını evvelemerde resimlerle tezyin ederek sonra yıkatsanız daha güzel olur" diyerek ressamı ta'riz etmiştir.

Ş emsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aş ağıdaki latife de ressamın yapıtlarını eleştirecek kişilerin, birikimi doğ rultusunda hareket edebileceğ i vurgusunu yapar:

283

Ressamın biri yaptığı resmi bir kunduracıya gösterip, reyini sormuş ; kunduracı kunduranın bir dikiş ini göstermemiş olduğunu beyan etmekle, ressam kunduracının bu itirazını haklı gö rerek, tashihi etmiş , kunduracı bundan cesaret alarak, ressamın baldırına dahi itiraz etmek için, ağızını açar açmaz, ressam eliyle ağızını kapatarak: "Yok! Kunduracının reyini kunduradan yukarıya çıkamaz" demiş . Bu söz Avrupaca darb-ı mesel hükmüne geçmiştir.

Ressamların eserlerinin beğ eni toplayıp toplamaması da latifelerin konularındandır. Ş emsettin Sami'nin aynı eserinde aş ağıdaki fıkr a bulunur:

450

Bir ressam İ skender'in hayvan üzerinde olduğu halde resmini çıkarıp, takdim etmiş ise de, İ skender bu resmi beğ enmemiş , ressam resmi İ skender'in atına gösterdikte, at resmi hakikaten at zannederek kiş nemeye baş layınca, ressam İ skender'e: "Siz kendinizi tanımadınız ama, iş te, at kendisini tanıdı" demiş .

Yukarıdaki latife, ressamın, İ skender'in takdirini kazanamamasından kaynaklanan sitemini anlatır. Mehmed Hilmi'nin *Gülünç lü Efsaneler*(1901)'inde aynı latifenin farklı bir versiyonu vardır ve ressamın, halkın beğ enisini yargılayıp eleştirmesini konu alır:

1067

Atinalı ressam-ı şehîr (Apel) muâsırı bulunan agniyâ ve muteberân-ı memleketten bir zâtın ona râkib olduğu halde, yağlı boya ile gayet güzel bir resmini yaparak kendisine takdim eder. Ressam bu takdimesinden dolayı, takdir ve sitâyîşe muntazır iken hilâf-ı ümid bir kelime-i tahsiniyeye bile nail olamayınca son derecede mugber olur. Tam bu sırada tablonun mevzu bulunduğu mahalden geçirilmekte bulunan bir bârgîr resmin kendisine müşâbeh-i tâtme ve fevkaladesinden dolayı bunu hemcinsi bir at zannederek alabildiğine kişnemeye başlamakla münfeil ressam o zâta hitaben:

— Efendim, görüyorsunuz ya! Bu hayvan sizden ziyade sanat-ı tersîme âşinâdır, demek suretiyle öç almıştır.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkarat* (1886), Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898), Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde sanatçılara dair verilen örnekler doğrultusunda başka latifeler de bulunmaktadır.

4.1.9. Esnaf ve Banker Latifeleri

Türk toplumunun genel yapısına bakıldığında esnaf sisteminin önemli bir yeri olduğu görülür. Toplumsal hayatın dinamiklerinden olan esnaf sistemi Osmanlı Devleti'nde toplumsal hayatın temelini oluşturan ve düzeni sağlayan bir sistem olarak karşımıza çıkar. Osmanlı esnafı, şehir hayatını canlı kılar; hareket ve eylemi sağlar. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde esnafın ekonomik ve toplumsal durumu latifelere konu olur; çünkü toplumsal ya da siyasi hayattaki değişimler ya da aksaklıklar esnaf sistemini de etkiler. Balıkçı, lokantacı, Çuha tüccarı, otelci, oduncu, saatçi, süpürgeci, berber, kuyumcu, şekerçi, fotoğrafçı, seyyar satıcı (karpuzcu), gözlükçü, bakkal, ekmekçi, arabacı, işkembeci, eskici, kitapçı gibi esnaf ehlerinden pek çok kişi XIX. yüzyıl latifelerine konu olmuştur.

Esnafa dair latife örnekleri önce M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında belirir. Fıkraya konu olan balıkçı esnafından bir kişidir:

18

Balıkçının biri vakitsiz irice bir levrek balığı yakalar. Çarşıda satılacak fiden, kübrâdan bir zata takdiminde alınacak bahşîş fazla olur diye bir iki lira almak ümidiyle balığı alıp bir zatın konağına dayanır. Efendi bahçede havuz başında oturduğundan doğruca huzuruna gidip havuzun kenarına, taş üzerine koyar. Balık ise henüz tutulmuş, canı üzerinde olduğundan oynamaya başlar. Efendinin hoşuna giderek kemâl-i kereminden bir beşlik ihsan eder. Balıkçı parayı alıp gidiversin diyerek balığı

da parmağına takıp giderken efendi “Balığı nereye götürüyorsun?” diye sormasıyla “Efendim, başka yerde de oynatıp beş on para alacağım.” der.

Balıkçı esnafı, umduğunu bulamayınca kıvrak zekâsıyla efendiye yanıt vererek fıkranın mizahi yönünü oluşturur. Aynı latifenin başka bir versiyonu H. Galib’in *Güzide-i Letaif*(1885)’inde okuyucunun karşısına çıkar:

599

Üsküdar’da Abdi Ağa namında bir balıkçı, mevsimsiz olarak tutmuş olduğu bir kalkan balığını daima müşterisi olan bir efendinin konağına götürür ve efendinin yukarıdan aşağı inmekte olduğunu görünce balığı binek taşının üzerine bırakarak balık oynamaya başlar. Efendi dahi böyle mevsimsiz olarak tutup da diri diri getirmiş olduğu balıktan dolayı Abdi Ağa’ya beyan-ı mahzuziyetten sonra çıkarıp eline bir beşlik verir. Abdi ise efendiden bir iki mecdiye mamûl ederken bir beşlik verildiğini gördükte hemân balığı alıp kapıya doğru gitmeye başlar. Efendi balığın gitmekte olduğunu görüp sebebini sorunca Abdi Ağa dahi cevabında “Efendim, burada bu kadar oynattık ya! Daha başka yerlerde de oynatacağım” diye cevap verir.

Letaifnamelere konu olan bir diğer esnaf grubu lokantacılarıdır. Mahmud Şatır’ın *Letaif*(1879)’inde yer alan “Bir Müşteri” latifesi, lokantacıların zaman zaman yemeklerde hileye başvurduklarını ortaya koyar:

27

Bir lokantada:

Müşteri — Garson! Bugünkü midye dolması geçen hafta yediğim gibi iyi değil. Bu nasıl kuru ve yavan bir şey!

Garson — Affedersiniz efendim! Bu da geçen hafta yediğiniz dolmadandır.

H. Galib’in *Güzide-i Letaif*(1885)’inde lokantacı hilesinin başka bir örneği görülür:

601

Züğürdün biri, bir işkembeci dükkânında yaptırmış olduğu yirmi paralık çorbacı yemekten kaşığına bir koca bez parçası gelince işkembeciyi çağırarak şu muhavereyi ederler.

Müşteri — Nedir bu kaşıktaki?

İşkembeci — Efendim! Ne olacak? Yirmi paralık çorbadan Hint kumaşı çıkacak değil a, paçavra.

Lokantacı, müşterisinin niteliğine göre yanıt vererek kabahatini örtmenin yanı sıra, gerçekleşen olayı da olağan kılmıştır.

Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunan lokantacılar dair 311 numaralı latifesi, bahşiş bırakma üzerinedir: “İngiliz’in biri Paris’te bir lokantada yemek yiyip, yediği yemeklerin parasını verdiği sırada, garson bahşişini vermesini teklif edince, İngiliz ‘Hayır, ben garson yemedim’ demiş.”

Değirmencilere dair Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latifenin başka bir versiyonu Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde 911 numaralı fıkra olarak bulunur:

166

Biri yolda giderken, merkebinin önüne koymuş gitmekte olan bir değirmenciye râst gelmekle, takılmak için: “Nereye gidiyorsunuz böyle ikiniz?” deyince, değirmenci: “Üçümüz için ot almaya gidiyoruz.” cevâbını vermiş.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde süpürge tüccarlarına dair şu fıkra vardır:

390

İki süpürgeci, birbirleriyle ticaretlerine dair muhavere ve mücadeleye tutuşup, birisi: “Ben şu süpürgeleri senden ucuz verir de çok satarım” demekle: “Ben süpürgecinin telini ve sapını çaldığımdan, elbet ucuz satarım; sen satın alarak yapıyorsun, nasıl benden ucuz verebilirsin?” deyince, diğeri: “Hay şaşkın hay, ben tekmiil yapılmış, meydana gelmiş, süpürgeleri çalıyorum” diye cevap vermiş.

İki süpürgeci arasındaki rekabet sonucu, içlerinden birinin hırsız olduğu açığa çıkar ama üstün geldiğini ya da kazandığını zanneden hırsız süpürgeci, durumunun vehametinin farkında değildir. Komik unsur da burada ortaya çıkar. Aynı latife Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de 1066 numaralı fıkra olarak yer alır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde saatçilere dair latife de bulunur:

408

Bir adam saatçinin birine, tamir için bir saat götürmüş. Saatçi saate bakıp: “Bu saatin tamiri pahasının iki katını vermeye muhtaçtır” demekle: “Baş üstüne, sen yap da benden al” deyip dışarı çıktıktan sonra, orada bulunan bir adamsa merak olarak, ardından çıkıp: “Yahu! Böyle pazarlık olur mu? Niçin o kadar para vereceksin?” dedikte: “Allah Allah! Ben o saati تنها yerde, bir adamın koynundan, iki yumrukla gasp ettim; onun pahası iki yumruktur. Bu saatçi de yapsın bitirsin, sözümden dönmem, iki katını veririm; yani dört yumruk da bunun başına vururum cebren alırım” demiş.

Saatçi, hırsızlık, gasp ve şiddetle elde ettiği saatten kâr etmeye çalışan müşterinin durumunun farkında değildir, latifenin gülünç tarafı da buradan kaynaklanır.

Geçmişin hanları ve hancıları, XIX. yüzyıl latifelerinde otel ve otelci olarak okuyucunun karşısına çıkar. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde otelcilere dair şu fıkra vardır ve otelcinin ahmaklığını anlatır:

414

Birisi gece yarısı sokakta kalıp, bir otele müracaatla, bir oda ister, otelci:

- Benim otelimde sekiz oda vardır, der, yedisinde adam var, birini de, şayet birisi gelir diye, ihtiyaten saklamaya mecburum.
- İyi ya, ihtiyaten sakladığın odayı bana ver.
- Hayır, otelde ihtiyata riayeten bir oda boş bulunmalı.

Esnafın aldatmaya meyilli oluşu ve aldatarak kâr elde edişi, latifelerin en çok odaklandığı noktalardır. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekata-ı Letaif*(1885)'inde bulunan şekerli latifesi bunu örnekler:

617

- Herifin biri, şekerden aldığı şekerlerin bayat olduğunu görünce tekrar şekerliye gelip muârazaya tutuşur. Şekerli bir tür mütehakkimâne ile der ki:
- Vay efendim vay! Benim şekerlerimi beğenmemek artık size kalmış değil mi? Sen doğmadan ben şekerli ediyordum.
  - Herif:
  - Pekâlâ, ya öyleyse bana verdiğin şekerler de o vakitten kalma yadigârlardır, cevabını vermiş.

XIX. yüzyıl toplumunun sosyal hayatına gelen yeniliklerden biri de fotoğraf ve fotoğrafçılıktır. Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki örnek, toplumun henüz bu yeniliği tam kavrayamadığını gösterir:

930

- Fotoğrafçı dükkânında:
- Müşteri: — Pederin resmini aldirmek istiyorum, vaktiniz var mı?
  - Ressam: — Peki efendim, ne zaman teşrif ederlerse hazırım.
  - Müşteri; — Peder hayatta değil, lakin en son seyahatinde yaptırdığı mürûr tezkeresi var. Zannederim ki tezkerede de münderic eşkâl-i resmini almak için kâfidir!

Yine aynı eserde, yeni icatlardan olan dürbünün alımlanması anlatılır:

942

- Sadedil bir adam bir gözlükçü dükkânına gider. Dükkâncı bir dürbünü medh ederek “Şu dürbün eşyayı yarı yarıya yaklaştırır, yani yüz metrelik bir yerde bulunan bir cismi, elli metre yakına getirir” der.
- Meğer sadedil adam, av meraklısı imiş. Fakat iyi nişancı olmadığından avdan her defa mahcuben avdet edermiş. Dürbünü bil-iştirâ hanesine geldiğinde zevcesine hitaben der ki:
- Yarın ava gideyim de görsünler! Şu dürbünü! Bende oldukça, başka avcının yüz adım mesafedeki bir tavşan benim için elli hatvelik mesafede demektir!

Avcı, dürbünün sağladığı hizmetin niteliğinin henüz farkında değildir.

XIX. yüzyılda toplumsal hayata araba ve arabacı kavramları girer. Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde “Arabacı ile Bir Uşak” arasında geçen diyalog latifenin konusunu oluşturur:

1030

Bir Cumartesi günü vekilharcın biri bahçe kapısında bir arabacı ile şu yolda bir pazarlık etmekteydi:

— Bana bak arabacı! Yarınki Pazar günü bizim mösyönün düğünü var. Kız almaya gidilecek. Pazarlığımız uyarsa evi tarif edeyim. Yarın saat altıda gelmelisin.

— Baş üstüne.

— Saat yedide gelin almaya gidilip saat onda avdet edilecek.

— Pekâla!

— Ne vereceğiz?

— Siz bilirsiniz. Seksen kuruş veriniz.

— Seksen kuruş çok değil mi ya?

— Efendim, malum a! Bu düğündür, başka şeye benzemez. Biz de böyle günleri bekleriz.

— Peki, vereyim ama yeni elbisen var mı?

— Bulunur. Bir şeye benzetiriz.

— Öyleyse güzelce elbiseni giymelisin. Tıraş da olmalısın. Saçlarını güzelce düzelttir. Bu fes olamaz ha! Bir de yeni fes almalısın. Yeni çizmeler lazım, ellerine de beyaz eldivenler takacaksın!

— Efendi, bu işten ben caydım, gelemem.

— Niçin?

— Gelini ben alacak değilim. Sonra bilen, bilmeyen de güveyi budur diyecekler...

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde kitapçı esnafına dair bir latife yer almakla beraber, yine eleştiri dönüp dolaşıp kadına dokunur:

1140

Bir kitapçı ile müşteri arasında:

Kitapçı — Efendim bunu da alınız, iki tercüme ve tab' olundu, güzel bir roman!

Müşteri — İsmi ne?

Kitapçı — Kadınlar Muharebesi!

Onun mükemmeli bizde var!..

Kitapçı — Bundan başka o isimde bir roman ne gördüm ne de işittim!..

Müşteri — Var, var, hem de pek mufassal!

Kitapçı — Müellifi kim?..

Müşteri — Kim olacak bizim ka'in valide ile zevcem!

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901), *Gülünçlü Letaif-i Ramazan* (1910) ile *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde esnafa dair başka latifeler de mevcuttur.

Bankacılıkla birlikte gelişen mesleklerden bankercilik, çek ve bono karşılığında para toplayıp işletmeye dayanır. Çek ve bono kavramları XIX. yüzyılla beraber Osmanlı hayatına, ardından da, hayat sahnelerinin sergilendiği letaifnamelerde kendini gösterse de bu tür latifelerin sayısı fazla değildir.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bankerliğe dair bir latife bulunur:

155

Bir banker sandığından yetmiş beş bin Frank çaldırılmış; sandıkkârını hükümete celb ettirdikte, biri altmış bin Frank götürüp, teslim etmiş ise de, banker daha on beş bin Frank çalınmış olmasından ısrar ettiğinden, sandıkkârı: “Namusum hakkı için! Bu altmış bin Franktan başka bir para çalmadım.” demiş!

Bankerin paraya doymazlığının bir ifadesi olarak okuyucuya sunulan bu latife, bankerin kurnazlığını da aktarır.

Parayı işleten bu grubun kurnaz ve hinleri olduğu gibi, saf ve cahilleri de bulunur. Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latife, bankerin cahilliğini ortaya koyar:

909

Bir bankerin hanesine ahibbâsından biri giderek, “Dün akşam filan şairin hanesinde yemeğe davetliydik. Herif bize bir i'lâ hicviye ile ikram etti ki târından gayr biz de ister istemez yuttuk” deyince banker aşçısını çağırıp, “Sen niçin hicviye yapmıyorsun? Bu akşam isterim” demiştir.

Toplumsal olaylarla beraber, ekonomi politikalarının yarattığı bu meslek grubu, uzun süre varlığını gösterir ve hayatın farklı sahnelerinde yer alarak fıkralarda da okurun karşısına çıkmaya devam eder.

4.1.10. Seyyah ve Seyahat Latifeleri

Seyahat ve seyyah kavramlarının Türk edebiyatına girişi çok eskidir. İnsanlar her devirde yolculuk etmişlerdir ama zamanla yolculuğun şekli değişmiştir. Bu değişikliğin somut hali XIX. yüzyıl letaifnamelerinde gözlenebilmektedir. Seyyah latifelerinin çoğunluğu konaklama yerlerindeki hizmetkâr ya da görevlilerinin yanlış anlamalarına dayanır ve komik unsur da genellikle bu yanlış anlamalardan kaynaklanır.

Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunan aşağıdaki latife, garsonun yanlış anlaması üzerine kuruludur:

649

Yolcunun biri şimendifer istasyonu yanında bulunan bir misafirhaneye konar ve garsona saat beşte (alafranga) kaldırmasını ihtar edip hâba varır. Seyyahın ihtarı mucibince garson ertesi günü vakt-i muayyende oda kapısına gelerek “Mösyö! Mösyö!” derse de öyle iki sözle ikaz edemediğinden kapıyı çalar. Seyyah mahmur mahmur ve birkaç gün uyumamış olduğundan, henüz o dakika yatağa girmiş gibi gözlerini ovuşturarak “Ne var!” sözünü diyebildi.

Garson — Siz miydiniz bugünkü trenle gidecek zat?
 Seyyah — Evet!
 Garson — Pekâlâ, birkaç saat daha uyuyunuz.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkârat*(1886)'ında bulunan aşağıdaki latife, gülünçlükten ziyade, didaktik nitelik taşır ve anlatıcının vermek istediği bir mesaj vardır. Aynı fıkra, Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde de 1245 numaralı fıkra olarak yer alır:

740

Seyyahın biri her uğradığı memlekette ekseri evkatını o memleketin kütüphane kapılarıyla kitapçı dükkânlarının önünde geçirmeyi adet edinmiş olmasını, bu haline dikkat edenlerden biri mumaleihten sual eylediğinde “Bir memleket hal-i intizamıyla refahiyeti ve ahalisinin ahlak ve etvarı ancak kütüphaneleriyle kitapçı dükkânlarına verilen rağbetten anlaşılabilir!” cevabını vermiş.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latifesi ise Nasreddin Hoca'nın “Parayı Veren Düdüğü Çalar” fıkrasının başka bir versiyonudur:

897

Seyahate çıkan adamın ahibbâsı daima kendisine birçok siparişler ederler. Lakin hiçbiri çıkarıp da akçesini vermez. Bu kabilden olarak bir mahale gitmek mecburiyetinde bulunan zatın birine eşi dostu birer şey ismarlamaya kalkışınca o zat, “Baş üstüne, siparişlerinizi icra ederim. Ancak pek çok şey ismarlandığı için unutmak ihtimali vardır. Kerem ediniz de istediğiniz şeylerin birer pusulasını veriniz ki unutmayayım” der. Ahibbâsı istediği gibi, birer pusula yapıp kendisine verirler. Fakat içlerinden bir tanesi yazdığı pusula ile beraber ismarladığı şeyin akçesini verir. Herif bittabi akçesi verilmemiş siparişleri icra etmeyip yalnız para veren dostunun ismarladığını alır getirir. Ahibbâsı serzeniş etmeye kalkışınca “Durun, sebebini söyleyeyim. Verdiğiniz pusulaları sırasıyla cüzdanıma yerleştirmek üzere vapurda güvertenin üstünde cebimden çıkarmış idim. Şiddetli bir rüzgâr çıktı, cümlesini aldı, denize götürdü. Ben de pusulalarınıza mağruren siparişlerinizi zihnimde tutmamıştım, zaruri tahattur edip alamadım” der. Ancak herifler bu cevaba kâni olmayıp, “Öyleyse nasıl oldu da filan zatın siparişini der-hatır edebildiniz?” deyince “O zat, ismarladığı şeyin akçesini pusulanın içine sarmış, akçenin ağırlığıyla pusulayı rüzgâr alamadı, onun için siparişini icra edebildim” cevabını verir.

Aynı latife, Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde de vardır.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan bir diğer latife, otel çalışanının ahmaklığını konu alır:

926

Bir otele misafir olan beş on seyyahın biri ertesi gün için bir tenezzüh icrasını tertib ederek arkadaşlarıyla ittifak eyler ve otel uşağını çağırarak ertesi sabah alafranga saat altıda erkenden seyyah efendilerin uyandırılmasını emreder.

Fakat gece hava bozulduğu cihetle tenezzühü tertib eden seyyah arkadaşlarının muvafakatiyle tenezzühten vazgeçerek yine uşağı çağırıp ertesi gün için ittihâz edilen kararın icra olunmayacağını ve kimseyi rahatsız etmemesini tembih eder. Uşak bu tembihe riayet ettiği için ertesi günü alafranga saat altıda seyyahların oda kapılarını vurarak; —Uyanmayınız, tenezzüh icra olunmayacaktır! diye bağırması ve cümlesini de uyandırmıştır.

Ali Muzaffer'in *Yeni Eğlenceler*(1897)'inde de aynı latife 1017 numaralı olarak yer alır.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latife, seyyah ile yerli halk arasındaki çatışmayı örnekler:

936

Vaktiyle ecnebilere biri Yunanistan'da Lasedemon şehrine giderek hiç görmediği bu şehri mütehayyirâne seyr ü temaşaya daldığı sırada, yalnız bir heykelin karşısında bir ayak üzerinde saatlerce durmuş. Şehir ahalisinden birisi de bu adamın hâl-i istiğrakına ve bhusus saatlerce müddet bir ayak üzerinde durduğuna bakakalınca ecnebi "Ne bakıyorsun? Sizin hemşehrileriniz böyle saatlerce bir ayak üzerinde duramazlar mı?" demekle Lasedemonlu mukabiline "Hayır, biz buna muktedir olamayız fakat kazlarımız durabilirler" diye herifi iskât etmiş.

Aynı latifeye Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1124 numaralı fıkra olarak rastlanır.

Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde seyahat konulu, yukarıdaki örneklere paralel, latife örnekleri vardır.

4.1.11. Çeşitli Meslek Latifeleri

Hamallar, XIX. yüzyılın toplumsal hayatının bir parçasıdır. Hamallara dair kısa latifeler olduğu gibi, olay örgüsü etrafında şekillenmiş kısa hikâyeler de vardır.

Hamallar genelde alt tabaka addedilen, yoksul sınıftandırlar. Bu nedenle de genelde, kusurlu kimselerle atışmaları latifelerin konusunu oluşturur. Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde göz kusuru olan bir kişiyle bir hamalın atışmasını işleyen bir latife bulunur:

92

Hamalın biri, bir gün aliyyülseher sırtına birçok eşya yüklenip yolda giderken hanenin birinde gözünün biri kör bir adam yalnız bir kanadı açık bulunan pencereden başını çıkarıp müteacibâne hamala, "Böyle erkenden bu kadar yük yüklenip nereye gidiyorsun?" diye istihza etmek istediğinde, hamal başını kaldırıp da herifin yekçeşm

olduğunu görünce hem kendisine hem de pencereye şâmil olmak üzere “Hakkın var, gerçekten pek erkenmiş. Hatta sen de daha bir pencere açmışsın.” cevabını vermiş.

Aynı latife, Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1131 numaralı fıkra olarak bulunur.

Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan 803 numaralı latife, İstanbul'a yeni gelmiş bir hamalın başından geçen talihsiz olayları uzun uzun tasvir ve tekrarlarla anlatır. Latifeden ziyade, mizahi öykü biçiminde bir anlatı olarak okurun karşısına çıkar. Aynı öykü, “Üç Çocuklu Bir Hamal” adıyla Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de 1086 numaralı fıkra olarak yer alır.

Sarraf, para işiyle uğraşan kişilere verilen addır. Kuyumcu anlamını da taşır. XIX. yüzyılda sarrafları konu alan, sayıca fazla olmasa da latife bulunur. Sarrafların paraya düşkünlüğü, parayı her şeyden üstün tutmaları ve bu yoldaki kurnazlıkları latifelerin konusunu oluşturur .

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde sarraflara dair latife sayısı, diğer letaifnamelere oranla daha fazladır. Aşağıdaki latife, sarrafın parayı eşinin hayatına tercih ettiğini gösterir:

125

Bir sarrâfın karısı hasta olup, tabîb bir toz vermiş, ve sarrâfa günde bir lira ağırlığında tozdan vermesini tavsiye etmiş, ertesi gün kadının öldüğünü haber almakla, sarrafın evine gidip, sarrafa: “Ne yaptın? Tozu yanlış mı verdin?” deyince, sarraf: “Hayır, dediğiniz gibi yaptım, ancak yanımda lira bulunmadığı için lira yerine teraziye beş beyaz mecidiye ile farkı olan bakırı koydum ki o da bir lira demektir.” demiş.

Aynı eserde, ölüm anında bile parayı düşünen sarraf şöyle anlatılır:

220

Rehin ile akçe ikraz eden sarrafın biri, can vereceği vakit, papazın öptürmek için gözü önünde tuttuğu kumaş haça bir vakit baktıktan sonra: “Bu rehine karşı çok para veremem.” diyerek teslim-i ruh etmiş.

Sarrafların, konsolite düşkünlüğü hizmetçilerin bile dikkatini çeker ve kendilerini riske etmemek için sarrafla pazarlık ederler. Şemsettin Sami, adı geçen eserinde bu konuyla ilgili aşağıdaki fıkraya yer verir:

399

Bir sarraf bir hizmetçi almak istiyordu. Maaşını pazarlık etmekte iken, hizmetçi:
— Affedersiniz, der, evvela bir şey soracağım.
— Nedir?
— Konsolit oynar mısınız?

- Niçin soruyorsun?
- Çünkü oynarsanız, maaşımı peşin isterim.

Genelde dolandıran ya da kâra geçenlerin sarraflar olduğu algısı var olsa da, Şemsettin Sami bunun aksini anlatan aşağıdaki fıkrayı eserine alır:

520

Bir sarrafın bir adamdan alacağı vardı; birçok vakit uğraştıktan sonra, alamayacağını anladığından, bir gün yolda medyûna rast gelerek: “Nısfından vazgeçtim, hiç olmazsa öbür nısfını ver” deyince, herif cebinden bir kese çıkararak: “İşte, vazgeçtiğiniz diğer nısfı getirmekteydim, lakin madem ki bundan vazgeçtiniz, bende kalsın, öbür nısfını vereceğim” deyip, savuşmuş.

Ahmet Cemil’in *Eğlence*(1887)’sinde, dolandırılan bir sarrafın öyküsü yer alır:

805

Bir adamın biri, sarraf dükkânının önünden geçerken sarrafın ufacık bir torba-i derûnunda mecidiye saydığını görerek:

Heman usul usul dükkânın yanına gidip nasılsa torbayı kaparak firar eder.

Sarraf her ne kadar bunun arkası sıra koşarsa da merkumu bulamaz. Bu adam, gizlice bir mahale gidip torbayı açar bakar ki içinde on üç adet mecidiye var. “Adam, alıp kaçtığıma göre hiçbir şey değilmiş” deyip biraz sonra avdet ederek sarrafın dükkânına gelir. “Al şu torbayı” deyip teslim edince sarraf taaccüb ederek derûn torbada akçenin dahi mevcut olduğunu görür. Merkum sarrafa hitaben, “Yahu, demincek o telaşın neydi? Ben senin paranı aldım sa yemedim ya! İşte getirdim, ben sarîk değilim lakin şurada bir mirasyedi bey vardı. Bana dedi ki: ‘Eğer şu sarrafın torbasını kapabilirsen sana altı altın veririm’ dedi. Ben de o inad üzere aldım” deyince sarraf teşekkür ederek buna bir kahve dahi ismarlar. Aradan birkaç günler mürûr edip bir gün yine o sarrafın önünden geçerken merkumun bir kese-i derûnunda lira olarak saydığını görür. Heman mezkûr keseyi dahi bir minvâl-i sâbık alıp kaçır. Öteki beriki “Tutun!” diye bağırlarsa da sarraf merkum kapının önüne çıkarak, “Yok yok, tutmayın. O şimdi getirir, o öyle adam değildir. Kim bilir, kimle inâd etti?” diyerek sarraf merak etmezse de akşama çok gelen olmadığını görünce sonradan meraklıları etrafını almaya başlar. Artık sarrafa teselli:

“Yola bakmaktan ağrıdı ey şûh-i didem

Ağla gözlerim ağla ne gelen var ne giden”

İşte biçare sarraf, mecidiyeler gibi liralarda gelir diyerek bekleyedursun...

Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde yer alan aşağıdaki fıkra, sarraftan çok, müşterinin ahmaklığına odaklıdır:

1157

Ahmak herifin biri yolda bulmuş olduğu bir yirmilik altınını bozdurmak üzere birkaç günler sarrafları dolaşırsa da hangi sarrafa gösterirse kenarının kesik olduğundan bahsettiklerinden nihayet beş kuruş eksikliğine bozdurur. Hanesine avdet eylemekteyken yerde bir yirmilik altını daha görünce:

— Ha! Seni de alayım da beş kuruş zarar edeyim, öyle değil mi? demiş.

XIX. yüzyılda ulaşım olanaklarının sınırlı oluşu, çok eskilere dayanan **kayıkcılık** mesleğinin devamını sağlar. Kayıkcılara dair latifeler, genelde ulaşım sırasında yaşanan talihsizliklerden beslenir. Kayıkcılara dair letaifin sayısı da çok değildir.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde kayıkçılara dair bir latife yer alır:

118

Üdebâdan biri kayıkla gitmekte iken, hikemiyâne bazı mütâlaât hakkında kendi kendine söyleniyordu. Kayıkçı: “Kiminle konuşuyorsun?” deyince, “Volter ve Russo ile konuşuyorum.” cevabını vermiş. Kayıktan çıkarken bir adam ücretini verince, kayıkçı: “Yok siz üç kişi idiniz, ben arkadaşlarınızı tanımam, seninle pazarlık ettim. Volter ve Russo'nun parasını da sen vereceksin.” diyerek, üç kişi için ücret vermeye mecbur etmiş.

Kayıkçının okur-yazar olmayışı ve edebiyattan anlamayışı, taşımacılıktan kâr etmesini sağlasa da cahilliğini ortadan kaldırmaz.

H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde bulunan aşağıdaki latife, gönül acısı çekse de kayıkçının şivesi sayesinde mizahi bir boyuta ulaşır:

614

Birkaç efendi bir kayığa binip Kağıthane'ye gitmekte iken kayıkçının kürek çekişine nazaran akşama kadar varamayacaklarını anladıklarından beyinlerinde şu vechle bir muhavere cereyan eder.

Müşteriler — Kayıkçı, ne bakınıyorsun? Çabuk çöksene!

Kayıkçı — Ah efendim, kayık çekemiyon, gönül çekiyon.

Müşteriler — Ya kime gönül çekiyorsun bakalım?

Kayıkçı — Elmas'a.

Müşteriler — Nasıl, güzel bir şey mi?

Kayıkçı — Bilmen efendim, güzel deyolar.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkârat*(1886)'ında bulunan bir diğer kayıkçı latifesi ise kayıkçının safdilliği üzerine kuruludur:

756

Kayıkçının birisinin, bir gece uykusu arasında başı kaşınmakla — bir yastıkta baş başa yattıklarından— kendi başı zannıyla arkadaşının başını kaşımaya başlamış. Refiki uykusu arasında başını beri taraftan şiddetle sarsılmakta olduğunu hissederek uyanıp da ne yaptığını sorulduğunda: “Başımı kaşıyorum!” cevabını aldıktan sonra kaşındığı başın kendi başı idüğünü beyan etmesine merhum uyku sersemliği haliyle sormuş ki: “Ya benim başım nerede?!!” demiş.

Dilenci ya da düşkün latifeleri, XIX. yüzyıl letaifnamelerinde sıklıkla yer alır. Bu latifeler yoksulluk teması etrafında şekillenir.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan aşağıdaki latife, dilenen bir ailenin yoksulluk derecesini ortaya koyar:

8

Fakirin biri, ne yiyecek ekmeği var ve ne de ocağında ateş ve evinde mum yanar. Bir şeye mâlik değil, oğluyla beraber dilenmek üzere sokağa çıkar. Bir de bir cenaze alayı ve arkasında bir kadın feryat ederek “Ya Seydi, orada senin halin nice olur? Ne örtünüp neyin üzerinde oturacaksın ve ne yiyip, ne içeceksin? Mum yok ki yakasın,

pencere yok ki bakasın.” diye ağladığını görmesiyle çocuk “Bak oğlum, bunu bizim eve götürüyorlar, zira dünyada bu kadının dediği gibi bir mahal varsa o da bizim evdir.”

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan dilenci latifeleri, tembellik teması etrafında şekillenir:

265

Azası sağlam bir dilenci birisinden sadaka istemiş, herif: “Senin hiçbir sakatlığın, hiçbir illetin yoktur, niçin çalışmıyorsun?” deyince, dilenci: “Ah efendim, bir elim bir ayağım sakat olaydı, yine çalışacaktım, fakat her nevi çalışmaya mani olur bir illetim vardır.” demekle, o illetin ne olduğu sorulduğunda, “Tembelliktir.” demiş. Bu doğru sözü istediği sadakayı maaziyadetin almasına hizmet etmiş.

Aynı tema, aşağıdaki latifede de görülür:

267

Bir dilenci sokaklarda: “İş işlemekten ürker biçare biçare dilenciye, tembellik gibi bir zalimlik pençesinde esir olan zavallı bir adama merhamet edin!” diye bağırmaı adet edinmiş.

Aynı eserde yer alan yabancı kökenli başka bir latife, ihtiyacı olmadığı halde, diğerlerini aldatarak dilenen insanları anlatır:

130

Gaskonyalının biri esvâbı yırtık ve kıyâfeti gayet pejmürde olduğu hâlde, bir sokağın köşesinde turup, dileniyordu. Bir adam oradan geçip, merkûma bir yirmilik vererek, on santim îade etmesini teklif eder; Gaskonyalı bir vakit ceplerini araştırdıktan sonra: “Esvâb değiştirdiğim sırada keseyi öbür pantolonumda unutmuşum.” der.

Adı geçen eserdeki bazı latifeler, ukala dilencileri konu alır:

362

Burunsuz bir adam bir dilenciye sadaka vermiş; dilenci: “Allah gözlerinizi hıfzetsin!” diye dua etmiş; herif bu duanın sade gözlerine hasr olunmasının sebebini sordukta, dilenci: “Çünkü gözlerinize bir şey olursa, gözlük kullanamazsınız” cevabını vermiş.

Kimi dilenci latifesinde, dilencilerden kurtulmak isteyen ev sahiplerinin yalancı tavrı dikkati çeker:

406

Birisi evinin penceresi yanında oturmakta iken, mu'cizin gelmekte olduğunu görerek, kapıdan girmeden, def etmek için uşağına: “Efendi yoktur” dedirtmek ister; evin içinde öteye beriye koşar; uşağı bulamaz. Karısı bunun telaşını görerek: “Neniz var? Ne istiyorsunuz? deyince, “Uşağı arıyorum, şu herife bir şey söylettirmek isterim.” der. Karısı ne söyletmek istediğini bildiğinden: “Ey! Senin ağzın yok mu?” deyince, herif: “Ha! Gerçek!” diyerek, ve pencereden başını uzatarak, kapıyı çalmakta olan mu'cize: “Burada yokum, başka defa buyurun” der.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan dilenci latifesi, yine dilencilerin insanları aldatarak para kazandıklarını anlatır:

977

Cüz'ice sakat olan dilencinin biri birkaç azası eksik olan diğer bir arkadaşına tesadüf edip günde kaç para kazanabilmekte olduğunu sorar. Merhum günde ancak iki kuruş kazanmakta olduğunu beyan edince öteki, "Haydi çolpa herif sen de! Ben senin gibi sakat olacak olsam günde yirmi kuruş kazanırdım!" cevabını verir.

Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898) ve *Alman Letaifi* (1916)'nde de dilencilere dair latifeler vardır ve bu latifeler de genelde aynı konular etrafında döner.

4.2. İnançlara Dair Letaif

Simon Critchley, kahkaha ve ibadet olmadan sadece iş ile yaşamaya çalışanların, kendilerini bekleyen kaçınılmaz acı sonu hazırlayan hırs ve gücün çılgın âşıklarına, tabiatı kendi arzuları doğrultusunda esir edebilecek kişilere dönüştüklerini ve mizahın küçük patlamalarının asıl anlamının, bir kültürün içine saklı uygulamaların nasıl dönüştürüleceği veya mükemmelleştireceği olduğunu söyler. Mizah sezgisel değil, olgusaldır; teolojik değil, antropolojiktir; esrarlı değil, berraktır (Critchley 2002: 16-17).

Dinlerin doğaları gereği, yaşamın doğumdan ölüme değin her sürecinde, beşeriyetin Tanrı ile bağına tesis, tanzim ve idameye dayalı işlevleri, insani bir değer olarak mizahın, din kurumunun içinde şu ya da bu şekilde, şu ya da bu ölçüde; ancak mutlak surette yer almasını zorunlu kılmaktadır. Herhangi bir "şey" in mizahla ilişkisinin bulunmaması, o şeyin, insanla ilgisinin bulunmaması anlamına gelir. Yaşamın pratiğinde böyle bir soyutlama mümkün değildir. Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığı kabul eden toplumların tümünde aynı mizah anlayışının bulunduğunu düşünmek, kuşkusuz mantıklı değildir. Zaman, dönem ve toplumun içinde bulunduğu şartlar, mizah anlayışını etkileyeceğinden, çağlar boyunca mizahın hep aynı şekilde kalmadığını da göz önüne almak gerekir. Mizahın insanlığın kültürel tarihinde, horgörü-hoşgörü, sempati-alay eksenindeki içeriğinin gelişimi, 21. yüzyılda olumluya doğru bir yükselme gösterse de, sabit ve çizgisel değildir. Üç büyük dinin mizaha ve mizahın insana özgü bir sonucu, ifade biçimi olan gülmeye yaklaşımları hususunda, temelde paralellik hatta benzerlik bulunduğu ifade edilebilir. Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet, doğrudan mizaha başvurmaz, başka bir ifadeyle, hoşça zaman geçirmek veya gönül hoşluğu yaratmak vb. saiklere mizaha ve gülmeye yaklaşmaz. Her üç dinde de mizah, tanrısal mesajı aktarmada veya insanları şeriatın uzaklaştıran şeytanı ve şeytaniyi küçük düşürmede, onlarla alay etmede bir araç olarak kullanılır. Her üç din için birincil kaynak olan kutsal kitaplardaki dolaylı mizah öğeleri ise ancak söz aralarına serpiştirilen kapalı ifadeler, anekdotlar, söz oyunları veya çıkarımlar yoluyla belirlenebilir (Öğüt-Eker 2014: 202).

Mizahın, insandan ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği, ister istemez inançlı kimseleri de kapsar. Dinin izin verdiği ölçüde, her toplumda gelişmiş bir mizah anlayışı söz konusudur. Osmanlı topraklarına yüzyıllarca hakim olan hoşgörü kültürü, XIX.

yüzyılda daha geniş çerçevede devam eder. Aydınlanma çağının Avrupa'da başlattığı yenilik ve değişimlerin, Osmanlıya yansması XIX. yüzyılla gerçekleşir. Her anlamda özgürlüğün denendiği Osmanlı coğrafyası, mizahın da çeşitli sahnelerine bu yüzyılda derlenen letaifnamelerde tanık olur. Osmanlı topraklarında yaşayan kişilerin temel inançları olan Müslümanlık ve Hristiyanlığa dair latifeler, genelde din adamları etrafında şekillenir ve ağırlıklı olarak mesaj verme kaygısıyla oluşturulur. Hristiyanlığa dair latifelerin büyük bir kısmının yabancı kaynaklı olduğu görülür. Bu temel inançların yanı sıra, çeşitli mezheplere ve bazen Mecusilere kadar varan latifelere rastlanır; ama hiçbir latifede dinin değerlerine aykırı bir durum sergilenmez. Mizah, dinin elverdiği ölçüde latifelere yerleşir.

4.2.1. İslamiyete Dair Letaif

Türkçede mizah kavramı ve ürünleri, uzun süre Arapça kökenli fıkra, latife, mizah, nükte gibi sözcüklerle karşılaşılır ve bu sözükler, İslami duyarlılıklar çerçevesinde, insan ilişkilerindeki gerilimleri, çatışmaları önleyen; insan ilişkilerini iyi niyet ve hoşgörü temelinde geliştiren manevi süreçleri ifade eder.

İslami kaynaklar, düzeyli mizahın İslami değerlerin aktarılmasında, bireylerin eğitilmesinde, yani sağlıklı bir tebliğ ve eğitim ortamının ihdasında araç olarak kullanılmasını önemli görmüştür. Dinin mizah ve ironi ile kabil-i telif olmayan akideleri kuşkusuz vardır; ancak İslam inancında mizaha, edep dairesinde kalmak, insan onurunu zedelememek, Müslümanlar arasındaki muhabbet ve sevgi duygularını artırmak ön şartıyla cevaz verilmiştir (Öğüt-Eker 2014: 197).

XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, Müslümanlık çerçevesinde ele alınabilecek latifelerin, daha çok kişiyi olumlu davranışa sevk etme niteliği taşıdığı söylenebilir. Din adamları ile dinin şekilciliği de latifelerin konusunu teşkil eder.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan aşağıdaki fıkra, İslam dinince kutsal sayılan halifenin adaletini vurgulamayı amaçlar ve dini nitelik taşır:

2

Bir kimse, bir şahsı tutup Hazret-i Ali kerimallahü vech hazretlerinin huzuruna getirip dedi ki: "Ya aliyül murtaza, bu şahıs benim valideme rüyasında sataşmıştır. Mukteza-yı şer'isi icra buyurula." diye dava eder. Müddeaya-yı aleyh dahi ikrar-ı müddeaya eyler.

Hazret-i Ali — Şu mu'terif-i kusur olan adamı güneşte tutun, yere düşen sayesini darb edin, der. Mısraı (Böyle davanın cezası böyledir.)

Aynı yazarın eserinde, yağmur duasına yönelik gerçekleştirilen batıl eylemi eleştiren latife de vardır:

10

Hazır cevap bir adam görür ki bir sahrada tecmi' etmiş çocuklara dua ettirirler. Sebebini sual eyledikte "Çocukların duası müstecâb olmakla yağmur duasına çıkarıldı." demeleriyle "Eğer sübyânın duaları makbul olaydı, hiçbir mektep hocası sağ kalmayıp helak olurlardı zira çocukların hocalarının mevtinden başka emelleri yoktur." der.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında kibirli insanların dinle ilgisine ilişkin latife örnekleri de bulunur:

19

Mütekebbirin birisine "Camiye gidip cemaatle niçin namaz kılmıyorsunuz?" diye sual etmişler. O da "Evet, camide birtakım esnaf makulesiyle bir safta bulunmaklığım lazım gelir. Bu da benim kadrime nakısa verir." demiş.

Kendini herkesten değerli bulan birinin, aslında İslam'a aykırı düştüğü de latifede alt metin olarak işlenir.

Dervişlerin de İslam'da ayrı bir yeri vardır. Kendilerini Allah'a adanmış, gönül ehli bu kimselerin kutsal olduğuna inanılır. Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alan "Fakir ile Derviş" latifesi, dervişin yoksul bir kimse tarafından, kurnazca geri çevrilişi anlatılır:

61

Dervişin biri, bir fakirden hâcet talep eder. Fakir, "Ey derviş! Benim de senden bir hâcetim vardır. Evvelâ sen onu revâ et de ba'dehâ ben de senin hâcetini görürüm." der. Derviş (Hâcetiniz nedir?) diye sorunca (Benim hâcetim odur ki benden bir şey talep etmeyesin.) demiş.

Ramazan ayının İslam'da ayrı bir yeri vardır. Mübarek olarak nitelendirilen bu oruç ayında meydana gelen gülünç olaylar letaifnamelerin de içeriğinde yer alır. Ramazan için özel hazırlanmış letaifnameler bile vardır. Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde bulunan "İki Ahbâb" latifesi Ramazan'da geçen bir olay üzerinedir:

62

Bir Ramazan zarfında iki ahbâb birbirlerine tesadüf etmişler. Birinin elinde birçok makarnalık simit varmış. Öteki (Bu kadar simiti ne yapacaksın?) diye sormuş. (Aman birader, Ramazan için bundan âlâ yemek mi olur? Büyücek bir lengerde pişirtip yedikten sonra, üzerine de bir iki bardak su içip yatar mısın, sabaha kadar şişip her

biri Halep marpucu kadar cesâmet kesb eder de Hüdâ-yı alîm, insanı üç gün tok tutarım.) demiş.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde de Ramazan orucuna dair "Oruç Yiyen Adamın Biri" adlı bir latife bulunur:

94

Orucun farz ve sahurun sünnet olduğu malumdur. Herifin biri Ramazan'da hem oruç tutmaz hem de sahur taamı yemiş. Bir gece zevcesi serzeniş yollu, "Maşallah farzı terk ettiğim elvermiyor da, bir de sünneti mi terk edeyim?" cevabını vermiş.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında yer alan latifeler, doğrudan Ramazan konuludur. Bir kısmı kısa hikâye uzunluğunda olan bu latifelerde, Ramazan gelenekleri dahilinde mizah yapılır:

1109

Herifin biri Ramazan-ı şerifte iftâr ettiği bir konakta gece dahi kalıp imsak vakti takarrüb ettikte aşçıdan yemek ister. Aşçı ise nasılsa hiddetlenip herifin ağzına iki tokat vurur. Sabah oldukça sahib-i hane efendi giderken herife hitaben:

— Sahurda ne yediniz? diye sorunca:

Herif — "Aşçıdan iki tokat" cevabını vermiş.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan Müslümanlığa dair latifeler, genelde İslam'ın yapısı ya da kuralları üzerinedir:

152

Bir mecliste cin ve periden bahsolunuyordu; birisi: "Ben gözümle görmediğim şeyin vücudunu tasdik edemem." deyince, diğer birisi: "Ben de senin akl u idrakını gözümle görmediğim için, sen de akl u idrak olduğunu tasdik edemem."

Bir diğeri ise cahil insanların dinle ilişkisi üzerinedir:

498

Cahil bir köylü bir hoca ile birkaç dakika konuştuğundan sonra, mükedder gitmekte iken, tanıdıklarından biri önüne çıkıp, mükedder olmasının sebebini sorunca: "Hoca beni her vakit takdir ediyor; şimdi de İslam'ın şartlarını soruyordu .....

– Ey, beştir, demedin mi?

– Ne diyorsun? Ondur, dedim de, yine razı olmadı!" demiş.

Köylünün, doğru yanıtı bilmemesine rağmen imamı ikna çabası, komik unsuru yaratır.

Din adamları yani imam ve müezzinler etrafında dönen latifeler de vardır. Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan Müslümanlık konulu latifeler bu türdendir. Kısa öykü uzunluğunda yapılandırılmış bu latifelerde mesaj verme kaygısı da güdülür. Ahmet Cemil, latifelerinin ilkinde (815 numaralı fıkra), din hocasının İslam'ın kurallarını öğretmek üzere bir köyde geçirdiği imamlık sürecini anlatır.

İkincisinde (819 numaralı fıkra) de bir müezzinin mescitten izinsiz fitil alma macerasını işler.

Dine dair en esnek latifelerin etrafında döndüğü kişi Bekri Mustafa'dır. Himmetzade'nin *Bekri Mustafa*(1927)'sında yer alan latifeler, Bekri Mustafa'nın mizahi yönünü göstermenin yanı sıra, dine bakış açısını ve din algısını da ortaya koyar. Dine dair düşüncelerini, doğru olduğuna inandığı müddetçe çekinmeden iletir. Örneğin aşağıdaki fıkrada vezirin yüzüne namaz kılmadığını söyleyebilmesi, cüret ve cesaret işi olmasının yanı sıra, Bekri Mustafa'nın tavrını da yansıtır:

1302

Bir gün Bekri Mustafa'ya esna-yı musahabatta vüzerâdan bir zat masârifin fazlalığından şikâyet etmiş. Bekri Mustafa derhal!

— Bu pek kolay efendimiz, namaz kılmadığınız için imama, başınız kel olduğu için berberbaşına para vermezsiniz ve bu suretle de masârif kısalmış olur, cevabını vermiş.

Yine “Ahiretekilere Selam” latifesi, İslam'ın şekilciliğiyle çatışmasına rağmen, tepki toplamaz:

1302

Bekri Mustafa bir gün sabah keyfini Kumkapı meyhanelerinde ikmalden sonra, Sultan Bayezid Camii Şerifi önünden geçtiği sırada, henüz namazı kılınmış bir cenazenin götürüldüğünü görünce derhal cemaatin önüne çıkarak durmalarını ihtar eder.

Bekri'nin bu hareketinden dūçâr-ı hayret olan cemaat dururlar, Bekri tabutun yanına takarrüble yere indirilmesini söyler ve bittabi emri de icra olunur. Mustafa Ağa tabutun kapağını açarak mevtanın kulağına bir şeyler söyledikten sonra:

— Ey cemaat, artık gidebilirsiniz. demekle cenaze kaldırılarak yürümeye başlarlar. Bu hali görüp dūçâr-ı merak olan bir zat Bekri Mustafa'ya takarrüble selam verdikten sonra mevtanın kulağına ne söylediğini sorar. Bekri bu zatın yüzüne dikkatle bakıp hâl ve tavrını beğendikten sonra cevap verir.

— Dünyadan ahrete gitmekte olan bu zatı görünce hatırıma geldi. Kendi kendime düşündüm ki ahiretekiler bu yeni misafire herhalde dünyanın ahvaline dair sualde bulunacaklar. Bu da belki onlara lüzumu derecesinde malumat vermeyecek. İşte bunun için cenazeyi durdurarak kulağına dedim ki! Ey arkadaş, Allah selamet versin. Ahrete vasıl olduğun zaman sana dünyanın ahvalinden sual ederlerse “Bekri Mustafa Camii Kebir'de vaiz oldu.” cevabını ver. Artık dünyaya dair başka malumata ihtiyaçları kalmaz.

Bekri Mustafa'nın cenaze alayına sarhoş katılması ve ahirete mesaj göndermesi, dönemin şartlarına tamamen aykırı olmasına rağmen, bu şekilde kabullenilmiş olması, onun İslam'ın kurallarına göre yargılanmasını engeller. Yine 1306 numaralı “Vızır Vızır Geçirir” latifesinde sarhoş olmasına rağmen insanları, itikatlı olduğuna, bilinçli olmasa da, inandırmayı başarır.

Müslümanlığa dair latifelerin çerçevesini belirleyen çizginin hoşgörüyü çizildiği iddia edilebilir. Özellikle Bekri Mustafa etrafında dönen latifelerde bu hoşgörüyü takip etmek mümkündür.

4.2.2. Hristiyanlığa Dair Letaif

John Morreall, Hristiyanlığın gülme eylemine ılımlı yaklaşmadığını ve İncil'de de, gülmeye karşı olumsuz bir tavır olduğunu söyler. Gülme konusuna çok az değinildiğini, gülme kelimesinin geçtiği bölümlerde ise alaydan kaynaklanan gülmeden bahsedildiğini belirtir. Hz. İsa da, gülen ve dünyadan zevk alan biri olarak anlatılmaz (Morreall 1997: 122).

Hristiyan inancına göre, İsa tanrısal ve ciddidir. İsa, sırf insanları güldürmek adına şaka yapmaz. Eğlence için hikâyeler anlatmak din adamlarının işi değildir. Bu nedenle yazarlar mizahla, mizah olduğu için değil, amaca giden yolda bir araç olduğu için ilgilenir. Hz. İsa'nın mizahı, din adamlarının mizahı gibi, eğitici ve öğreticidir; aydınlatmayı, harekete geçirmeyi amaçlar ancak her şeyden önce din odaklıdır. Hristiyanlıkta mizah anlayışının ruhsal sevinç üzerine inşa edildiği söylenebilir (Öğüt-Eker 2014: 192-194).

Aydınlanma çağı ve Reform hareketiyle birlikte Hristiyanlığın da katı yapısında bazı değişimler yaşanır. Kilise eski gücünü yitirir ve insanın değer olarak yüceltilmesi fikri yaygınlaşır. Bu da beraberinde dinin tekelinden sıyrılmış özgür düşüncenin gelişmesini ve yerleşmesini sağlar. XIX. yüzyıla gelindiğinde, insanların temel hak ve özgürlükleri konusunda dinin baskısından kurtulduğu gözlenir ama dini değerlere gösterilen saygı da varlığını hoşgörü çerçevesinde devam ettirir. XIX. yüzyıl letaifnamelerinde bulunan Hristiyanlık temalı latifelerin büyük bir kısmı yabancı kökenlidir ama Osmanlının farklı inanç sistemlerini bir arada barındırmasından kaynaklanan yerli Hristiyanlık latifeleri de mevcuttur. Bu latifeler Papa, kardinal, papaz gibi din adamları ile kilise etrafında döner. Din-bilim çatışması da işlenen temalar arasında bulunur.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde Hristiyanlığa dair yabancı kökenli pek çok latife bulunur. Aşağıdaki latife, din-bilim çatışmasını ortaya koymanın yanı sıra, hastanın orta yolu bulma çabasına da dikkat çeker:

124

Bir papaz bir hastanın yanına gidip, hatırını sormuş, hasta: “K... tabibinin himmetiyle iyiceyim.” deyince, papaz protesto kılıklı bir tarzle: “Yok, ben L... azize dua ettim de, onun himmeti sayesinde sıhhat buldunuz.” demiş; hasta: “Her ne ise, sıhhat bu gün benim elimde bulunur bir maldır; kim gelip esmanını isterse, onun sayesinde iyi olmuş olacağım.” demiş.

Din-bilim çatışmasının işlendiği bir diğer latife de şöyledir:

149

Fransa’da bir büyük piskoposun taht-ı tasarruf ve himâyesinde bulunan bir köyde ebelik ve iktizâsına göre cerrâhlik etmekte bulunan bir kadın bir gün piskopos tarafından hizmetçilerine bakmak üzere köydeki sayfiyyesine celb olunduğundan, ertesi tefahhuren evinin kapısı üzerine bir levha asarak, “Piskopos hazretlerinin ebesi filân” diye yazmış.

Papa’nın hizmetçisine bakmakla ün kazanmak isteyen ebenin tabelası, Papa’nın küçük düşürülmesine yol açar ama diğer yandan da sağlıklı uğraşan birinin, ününü işinden ya da becerisinden değil de Papa’ya sığınarak kazanmak istemesi de ister istemez ironi yaratır.

Hristiyanlık konulu latifelerin bir diğer teması da ölümdür. Şemsettin Sami’nin *Letâif*(1882)’inde yer alan 190 numaralı, “(Adriyan) nam papaya sormuşlar ki: ‘Düşmanlarına ölümden başka edeceğin beddua nedir?’ – ‘Papa ölümlerine dua ederim.’ demiş, çünkü bu mesnetten ziyade ruhu sıkacak bir şey yoktur.” latifesi, ölüm düşüncesinin insanlarda yarattığı huzursuzluk üzerinedir. Bir başka latifede (215) ölümlerle beraber azap konusu işlenir: “Ef’âl-i seyyiesi malum olan bir kardinal, can vereceği vakit, yanında bulunan tabibe büyük bir azapta bulunduğunu söyleyince, tabib: ‘Aaa! Şimdiden mi?’ demiş.” Doktorun şaşkınlığı ironi yaratır çünkü Hristiyan din adamlarının dünyada azap çekmesi doğaldır ama bu acı, ahiretteki mutluluk içindir. Doktorun tavrı ise kardinalin ahirette de azap çekeceğini anlatır ve bir anlamda din-bilim çatışmasını yansıtır.

Hristiyanlık konulu latifelerde, din adamlarının dünyevi hayata düşkünlüğü de eleştirilir. Şemsettin Sami’nin *Letâif*(1882)’inde yer alan aşağıdaki latife ise aksini anlatarak din adamlarını eleştirme yoluna gider:

231

Feylesofun biri Papa’nın huzuruna çıkıp, bir büyük kabahat etmiş olduğunu beyanla, affını istirham etmiş; Papa kabahatin ne olduğunu sordukta, feylesof: “Cenab-ı Hakkın bize vermiş olduğu enva-i nam ü lezaizden ictinab edip, kendimi bu ihsan-ül-hayattan mahrum bıraktım.” deyince Papa ne diyeceğini şaşırarak, “Böyle bir kabahati ben de vaktiyle etmişim; hamdolsun, sonra vazgeçtim.” demiş.

Din adamlarının aldatıcı tarafı, asker-din adamı karşıtlığıyla şu latifede ele alınır:

250

Halk tarafından “sent” nazarıyla bakılan bir Papa’nın kerametinden bahs olunuyordu. Gençliğinde arkadaşı bulunmuş olan bir general: “Ben bunun Papa olduğunu işittiğim gibi, bu dereceyi bulacağımı anladım, çünkü gençliğinde dahi kar oynarken, pek çok hilelerle arkadaşlarını aldatarak daima kazanırdı.” demiş.

Aynı konu, aşağıdaki latifede, piskoposun hilekârlığı üzerinden işlenir:

277

Üç yüz bin franga mâlik bir adam, yalnız bir oğlu olmakla, öleceğine yakın piskoposu çağırıp oğluna istediğini vermek şartıyla, tek mil malını kendisine bıraktığını söylemiş, ve o vecihle vasiyetnameyi tertip ve imza etmiş. Piskopos ise bu vasiyetnameye istinaden herifin tek mil malını zapt edip, oğluna yalnız on bin frank bırakmış. Bunun üzerine, müteveffanın oğlu mahkemeye müracaat etmeye mecbur olmakla, reis-i mahkeme vasiyetnameyi dikkatle okuduktan sonra Piskoposa: “Siz vârise ne veriyorsunuz, ve kendiniz için ne kadar istiyorsunuz?” diye sormuş; Piskopos: “Vârise on bin frank veriyorum, kendim için de iki yüz doksan bin frank istiyorum.” deyince, reis: “Öyleyse istediğiniz doksan bin franktır, işte vârise vereceğiniz meblağ da budur çünkü vasiyetnamede istediğinizi vermeliğiniz makûddir.” demiş ve bu vecihle vârise kazandırıp, piskoposu mahrum bırakmış.

Din adamlarının yozlaşmışlığını ortaya koyan bu latife, adaletin din adamını karşısına alıp yargılayarak haksızlığın önüne geçmesi bakımından da önem taşır.

Yozlaşmanın bir başka biçimi de aşağıdaki latifede sergilenir:

569

Fransa’da 1672 tarihinde piskoposlar papazların azl olunabilmesi hakkında defaatle takrirler ve mazbatalar takdim etmiş olundukları halde, kral müsaade etmiyordu. Piskoposlar bu babda yeniden bir mazbata yapıp, birkaçı birlikte ve bizzat takdim ettiklerinde, kral: “Evet, hakkınız vardır, arz ettiğiniz şey pek doğrudur, hatta yalnız papazlar değil, piskoposlar dahi icabı halinde, azl olunmalıdır.” demiş. Bunun üzerine piskoposlar bir daha papazların azli meselesini ağza almak istememişler.

Din adamlarına dair bir eleştiri de kutsal kitaplar üzerinden yapılır. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bu konuyu işleyen latifeler vardır:

294

Protestan piskoposlarından biri meşhur Şekspir’in facialarına birtakım haşiyeler ilave ederek, bu telifini tiyatro müelliflerinden (Şeridan)a gösterince, Şeridan: “Sizin hissenize Tevrat düşmüştür, onu istediğiniz gibi tahrif ediyorsunuz, biz ses çıkarmıyoruz, tiyatro kitaplarını bırakın, biz tahrif edelim,” demiş.

Din adamlarının yöneticilere yakın duruşu ve iktidardan yana olmaları, latifelere de yansır. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunan aşağıdaki örnek bu durumu kanıtlar:

327

Vaizin biri cemaate vaaz ettiği sırada: “Hepimiz öleceğiz” demekte iken, hükümdarın kapıdan girdiğini görünce, sözünü tekrar ederek: “Hemen hepimiz öleceğiz” demiş.

Dinlere göre değişen inanç ve ibadetler Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde aşağıdaki latifeyle ifade edilir:

1271

Mösyönün biri pek derin olmayan bir bostan kuyusuna düşer. Bunu gören bir Hristiyan merkumu kurtarmak üzere bir merdiven aramaya başlar! Nihayet getirir.

Mösyö — Kabil değil! Merdivene çıkamam, bilmiyor musun, bugün cumartesi!

Bunun üzerine mösyö zaruri o geceyi kuyuda geçirir. Ertesi gün Hristiyan kuyu başına gelir.

Mösyö — Merdiveni! Allah aşkına merdiveni getir, bittim!

Hristiyan — Allah göstermesin!

— Niçin?

— Bilmiyor musun, bugün pazar, bir iş göremem!

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide* (1897), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) ile *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910), Mihri'nin *Letaif-i Âsâr* (1885) ve Himmetzade'nin *Bekri Mustafa*(1927)'sında Hristiyanlığa dair benzer başka letaif de bulunur.

4.2.3. Diğer İnançlara Dair Letaif

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde diğer inanç sistemlerine dair sadece bir latife vardır, o da Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur ve Mecusilikle ilgilidir:

357

Hint'in mecusi kalenderlerinden biri, itikad-ı batılları üzere, günahlarını affetirmek için, çı çıplak yere yatıp kendini kamçı ile dövürmekte iken, bir yabancı bu hali görüp: “Bu ne büyük fedakârlıktır” deyince, kalender başını kaldırıp: “Hayır, ben bu kamçıları, yarın ahrette, siz beygir olduğunuz halde, ben insan olup da, sizi kamçulamak için, yiyorum” demiş.

Yukarıdaki fıkra, acı çekmenin karşılığını, ahrette acı çektirerek alacağına inanan fıkra kişisi üzerine kuruludur. Letaifnamelerde farklı inanç sistemlerinden sadece Mecusiliğe dair bir fıkranın bulunması da dikkat çekicidir.

4.2.4. Batıl İnançlara Dair Letaif

Rüya motifi ve batıl inançlar halk anlatılarında sıklıkla yer alır, dolayısıyla sözlü kültür ürünlerinden beslenen fıkralarda da rüya motifine ve batıl inançlara çok olmasa da rastlanır. Rüyada görülen nesne ya da eylemlerin sebebini öğrenmek için rüya tabircisine başvurmak, falcılara gitmek, olağanüstü olaylara inanarak hareket etmek fıkralarda işlenen konular olarak XIX. yüzyıl letaifnamelerinde okurun karşısına çıkar.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, hem rüya tabircisine inanan kişiyi hem de rüya tabircisinin para kazanma gayretini göstermesi bakımından dikkat çeker:

263

Bir adam rüyasında yumurta yediğini görmüş; bu rüyayı tabir ettirmek için bir muabbire müracaat etmiş; muabbir yumurtanın beyazı gümüşe, ve sarısı altına delalet ettiğinden, yakında eline gümüş ve altın geçeceğini söylemiş; bir vakit geçtikten sonra, rüya sahibinin eline filvaki' gümüş ve altın geçmiş; bunun üzerine muabbire gidip bir mecrediye vermiş. Muabbir, "Bu yumurtanın beyazı içindir; ya sarısı için şey yok mu?" demiş.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan "Bir Muabbir" adlı latife de aynı konu etrafında şekillenir:

93

Vaktiyle tabiiyyundan biri rüyasında papuçlarını fare yediğini görüp ertesi günü rüyasını muabbire nakledince muabbir herifin tabiiyyundan olduğunu bildiği cihetle, "Farelerin bu misli eşyayı yemesi tabii olduğundan, böyle şeyler vukuat-ı tabiiyedir. Eğerçi aklınızı yemiş olduklarını görmüş olaydınız, hakikaten rüya olarak tabirine sarf-ı zihin ederim." demiştir.

H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde bulunan aşağıdaki latife de falcıların aldatıcılığı üzerinedir:

587

Herifin biri bir falcı karısına giderek (Bu züğürtlük bende ne vakte kadar devam edecek?) diye bir bakla attırır. Falcı birçok mülahazadan sonra "On sene" deyince herif gülerek "İşte şimdi yalanın meydana çıktı çünkü bu züğürtlük bende daha on gün devam ederse ben öldüm gitti" demiş.

Halkın dini duygularını kullanan falcılara dair bir diğer fıkra da şöyledir:

393

Şeyh-i Cemel isminde bir remmâl havâss ile bir dağı yerinden oynatmak iddiasıyla başına birçok halk toplayarak, dağın karşısına geçip, "Ta'al ya cemel!" diye bağırma, ve dağdan sesinin aksi gelmeye başlayınca, şeyh: "Dağın bugün keyfi yokmuş; gelemeyecek; ta'al ya cemel, diyor; haydin, biz oraya gidelim" demiş.

Yukarıdaki latife, falcının durumu kotarmaya çalışmasının gülünçlüğü üzerinedir.

Bir diğer latife de müneccimlere dairdir:

503

Birisi hekimin birine müneccimlerin yaptıkları takvimlerde işaret olunan şeylerden bazısının çıktığından bahsederek, bunun hikmetini sormakla, hekim: “Müneccimlerin söyledikleri o kadar şeylerin içinde tesadüfen çıkanların daha çok olmadığına taaccüb ederim” demiş.

Kısmen de olsa batıl inanç-bilim karşıtlığının işlendiği latifeler de bulunur. Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bunun örneğini görmek mümkündür:

993

Vaktiyle tabiiyyûndan biri rüyasında papuçlarını fare yediğini görüp ertesi günü rüyasında muabbire nakledince muabbir herifin tabiiyyûndan olduğunu bildiği cihetle (Farelerin bu misilli eşyayı yemesi tabii olduğundan böyle şeyler vukuat-ı tabiiyedendir. Eğer aklınızı yemiş olduklarını görmüş olsaydınız, hakikaten rüya olarak tabirine sarf-ı zihin ederdim!) demiştir.

Geleceği öğrenme ya da geleceğe dair fikir sahibi olma, geçmişten günümüze insanların merak saldıkları konulardır. Bu konulara dair gülünç unsurlar da XIX. yüzyıl fıkra derlemelerinde az da olsa kendine yer bulmuştur.

4.3. Toplumsal Yaşama ve İnsan İlişkilerine Dair Letaif

XIX. yüzyılda derlenmiş letaifnamelerde toplumsal yaşama dair latifelerin ele alınması ve irdelenmesi, batılılaşma sürecinin anlaşılmasına bağlıdır.

Batı'ya öykünmemiz Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun okunduğu 1839'dan çok önce başlar. Savaşlardaki yenilgilerimizin ve ekonomik çöküntünün Avrupa uluslar topluluğunda yerimizi alarak önlenebileceği üzerine inançla ilk yenileşme ve batılılaşma hareketleri kendini askerlik alanında gösterir; giyim, kuşam, mimarî, süsleme sanatları, günlük yaşayışın çeşitli yönlerinde yüzeyden bir batılılaşma çığırını açılır. Bu yüzeyde batılılaşmanın düşünsel yönü; özellikle Genç Osmanlıların, Sadık Rifat Paşa'nın, Şinasi'nin, Mustafa Fazıl Paşa'nın, Namık Kemal'in, Ziya Paşa'nın, Ali Suavi'nin, Hayrettin Paşa'nın çabalarıyla bir temele oturtulur.

Osmanlı kültüründe ve sanatında görülen en büyük değişim XIX. yüzyılda gerçekleşir. Osmanlı İmparatorluğu bir çöküş dönemini yaşamaktadır. Balkanlar'da milliyetçilik akımının güçlenmesi, Balkan uluslarının ayaklanması, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın başkaldırması Osmanlı Devleti'ni zor duruma sokmuş, yönetim düzeninde iyileştirme zorunluluğu doğmuştur. Bu durumda bir güçlenme politikası olarak Batı ülkelerinin gelişimini sağlamış olan siyasal ve kültürel modellerin tanınması ve uygulanması girişimi Batılılaşma genellemesi içinde başlatılmış olur.

1839'da Sultan Abdülmecid adına çıkarılan ve Sadrazam Reşit Paşa tarafından üst düzey yöneticiler, yabancı elçiler, bürokratlar ve halk önünde okunan Tanzimat Fermanı, Sultanın haklarında bazı kısıtlamalar yapılmasını, idare ve hukuk sisteminde iyileştirmeye gidilmesini sağlamış, bütün din ve inanç sahiplerine eşitlik tanıyarak çağdaş toplumlarda benimsenen temel insan haklarına dayalı bir hak ve özgürlük ortamı yaratmıştır; fakat bu girişim aynı zamanda Batılı ülkelerin, Osmanlıların iç işlerine karışması, hatta denetlemesi için bir araç olmuştur. Aynı biçimde, İngiltere'yle yapılan ticaret antlaşmasının, Osmanlı pazarlarında yabancılara ticaret ayrıcalıkları, azınlıklara ticaret güvencesi sağlayarak ülke ekonomisi açısından sakıncalar yarattığı görülür. Yeni düzen, bürokrat kesimi güçlendirip, söz sahibi yapmıştır. Yenilikçi düşünce, devrimci bir kadro yetiştirirken ekonomik bağımsızlığı sağlayamamış, imparatorluğun çöküşü bir süre durdurulduysa da önlenememiştir.

Tanzimatla başlayan, 1878'de Abdülhamid'in Meclis-i Mebusan'ı dağıtarak kurduğu otuz üç yıllık baskı döneminden sonra, 1876 Anayasasının yeniden yürürlüğe girmesi ve 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânıyla yasallaşan değişim, yönetim biçiminde, ekonomik yaşamda olduğu gibi, kent yerleşim düzeninde, günlük yaşamda, eğitimde, yayıncılıkta, sanat alanında, giyimde, eğlence türlerinde, sporda geleneksel çizgiden apayrı bir gelişime zemin hazırlamıştır. Batılılaşma adını alan bu gelişim, bir anlamda Batılı toplumların kurumlarını, işleyiş düzenini, yaşama biçimini hazır model olarak alıp kullanmak olarak algılamıştır. Başka bir anlamda ise, Batı'ya karşı direnmek, kendi durumunu korumak için, Avrupa ülkelerinde geliştirilmiş olan bilim ve tekniklerden yararlanmak olarak

savunulmuş, ekonomide ve teknik konularda yabancı uzmanlar ve danışmanlar denetiminde gerçekleştirilmiştir. Öte yandan, batı ülkelerinin isteği ve çıkarı doğrultusunda benimsenen liberal ekonomi ve dış yardıma dayanan devlet düzeni, ticaretin dış ülkelere açılması, yeni ticaret merkezlerinin oluşması ile sonuçlanmış, geleneksel meslekler ortadan kalkarken sanayileşme gerçekleşmemiştir. Bu süreç içinde Avrupa'da ilerlemeyi sağlamış olan rasyonel ve eleştirel düşünce sistemi ve bilimsel yaklaşım öğrenilmediği için, Batılılaşma yüzeysel bir değişimden ibaret kalmıştır.

Bu dönemde, Fransa'ya giden, Avrupa kültürünü tanıyan zengin Müslüman kesim yeniliğe açılır. Levanten âdetleri yaygınlık kazanır. Devlet kapısında önemli görevleri ve ticaretle zengin olanların konaklarında alafranga denilen, Batı ülkelerindekine benzeyen bir yaşama biçimi sürdürülmeye başlanır. Kadınlarla erkeklerin birlikte katıldıkları partiler düzenlenir. Yabancı elçilerin verdikleri kokteyllere gidilir. Aileye Çerkez hizmetçi, zenci dadı, yabancı mürebbiye gibi yeni üyeler katılır. Boğaziçi'nde, Adalar'da, Yeşilköy'de yazlıklar edinilir. Bahçeler havuzlarla, kameriyelerle bezenir. Fayton ve kayık sefaları yapılır. Giyimde değişiklik olur; sarığın yerini fes, şalvarın yerini setre pantolon alır. Avrupa modası yakından izlenir. Müslüman kadınların örtünmesi süslenme biçiminde uygulanmaya başlanır. Çalgılı gazinolar, lokantalar, kafeler açılır; balolara gidilir, dans edilir. Yoksul kesim, lüksün bir göstergesi olan bu yeni yaşama biçimini benimsemiş olmakla beraber, İstanbul'un ünlü yangınları, salgın hastalıkları kent içinde göçlere neden olur, geleneksel mahalle yapısı bozulur, sıkışık yerleşim düzenine geçilir. Bu merkezlerde de halka açık yeni eğlence yerleri açılır. XIX. yüzyıl Osmanlı toplumu "küçük" ve "büyük" kültür olmak üzere iki ayrı kültürün izlerini taşır. Geleneksel yaşama biçimini sürdüren, orta halli ya da yoksul kesimle alafranga yaşama biçimini benimseyen varlıklar arasında görüş ayrılıkları oluşur. Tutucular yeniliklere tepki gösterirler. Tanzimat'la başlayan Batılılaşma hareketi, varıl kesimin geleneksel yaşantıdan çok farklı yaşayış biçimini benimsemesiyle sınırlı kalmaz; düşüncede, eğitimde, sanatta, edebiyatta ve tiyatrodaki da değişimlerin gerçekleşmesini sağlar.

Batı ülkelerinde eğitim gören, yabancı dil bilen Osmanlı aydınının, topluma yeni bir dinamizm kazandırmak ve Batı'ya direnebilmek için Batılılaşma düşüncesini benimsediği görülür. Geleneksel medrese eğitimi yerine, akla ve bilime dayalı, uygulamaya açık bir eğitimin yararını anlamış olan bu kesim, toplumu aydınlatma, çağdaş insanlık değerleri ve ölçüleri doğrultusunda eğitime görevini üstlenir. Buna karşın, Osmanlı aydını, yeni güçlenen bürokrat kesimin yanında yer alır, saraya olduğu kadar halka da uzak düşer; bu durum, gelenekçi ve tutucularla yeniliğe açık ilerici aydınlar arasında bir halk-aydın ayrımının oluşmasına yol açar.

Batılı yaşam tarzının her anlamda toplum hayatına sindiği bu dönem, mizahın hareketliliği için elverişli ortamı doğurur. Batılı yaşam tarzıyla gelen pek çok yenilikle ilk kez karşılaşan halkın doğal tepkisi birçok fıkranın konusunu oluşturur. Örneğin, batılı tiyatroyla beraber sosyal yaşamın rengi değişir; tiyatroya gitme adeti doğar. Misafir ağırlamanın şekli değişir. Alafranga kültüre uyum süreci başlar, yeni tipler/sınıflar belirir ve bütün bunlarla yaşamaya çalışan halk, geleneksel olanla ve modern olan arasında yaptığı seçimlere göre şekillenir.

4.3.1. İktidar, Yönetim, Siyaset Latifeleri

İktidar, yönetim ya da siyaset konulu letaif, genel olarak politik mizah başlığı altında ele alınır:

Politik mizah, başta iktidar ve diğer egemen güçler olmak üzere, yönetenleri eleştirmek, sosyal doku içindeki imajlarını zedelemek ve statülerini kaybettirmektir. Politik mizahın konusu, olması gereken ile olanın arasındaki karşıtlıktır. Doğal olarak bu mizah türünde olması gereken şey iyi, olan ise kötüdür. Politik mizahın iki çeşidi vardır. İlki kişi, fikir, grup ya da toplumu; ikincisi siyasi bir rejimi bütün olarak değerlendirip bu rejim tarafından yapılan baskıları konu alır. Her iki öge de birbiriyle iç içe gülmeyi oluşturur (Öğüt-Eker 2014: 128).

XIX. yüzyılda yayımlanmış letaifnamelere bakıldığında, genel anlamda iktidara, özelde ise iktidarı elinde tutan kişilere ve yöneticilere dair sayısız latife bulunmaktadır. Letaifnamelerin yoğun olarak yayımlandığı 1874-1901 yılları, Osmanlıda ifade ve düşünce özgürlüğünün kısıtlandığı II. Abdülhamit dönemine denk geldiğinden, yerli latifelerde politik mizaha pek rastlanmaz. Bunun yerine yazarlar, yabancı kökenli latifeler üzerinden politik mizahı tercih ederler. Bazen

latifenin odağında kral, kraliçe, imparator, imparatoriçe ya da hükümdar gibi yönetimi elinde tutan kişiler olurken bazen de üst düzey yöneticiler bu odağa yerleşir. Bürokratik aksaklıklar, rüşvet, iltimas, yozlaşma gibi kavramlar genelde yönetimle ilgili fıkraların temalarını oluşturur. Sistemle çatışma, yönetenle yönetilenin karşı karşıya gelmesi bu tür latifelerde mizahi unsuru yaratma amacıyla sıklıkla kullanılır.

Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde Osmanlı yönetimindeki atamaların nasıl yapıldığına dair latifeler mevcuttur. "Haşmet" adlı latifede kadı olarak atanan kişiyle ilgili akla gelen ilk konu maaşı olur:

50

Ragıp Paşa, Haşmet'i Aynâtâb kadısı eder. Dairede herkes kendisini tebrik ettiği sırada, Ragıp Paşa'nın sarrafı dahi tebrik ederek "Senede ne tutar?" diye sorunca Haşmet'in canı sıkılıp "Çorbacı, balıkhaneyi iltizâm etmedik, mansıb aldık." demiştir.

Maaşı merak eden kişinin sarraf olması da yine bir gönderme taşır. Haşmet'e atfedilen bir diğer latife de yine memuriyet/görevlendirme üzerinedir:

53

Meşhur Ragıp Paşa ile Haşmet Efendi'nin mutayebeleri pek çoktur. Müşarünileyh Ragıp Paşa bir gün kesret-i mesâlihten giriftâr fütûr ve kilâl olarak "Ah Haşmet, bana bir memuriyet olsa ki böyle cismen ve zihnen meşgul olmayıp odamda ihtiyar-ı inziva ile otursam, nafakam ve sair levâzım dahi müheyya olup bana kimse de karışmasa" dediğinde Haşmet Efendi "Buyurduğunuz gibi bir hizmet var ama efendimize layık değildir" demesiyle Ragıp Paşa "Nedir o hizmet?" sorduğunda "Efendimizin imamlığı hizmetidir" cevabını verip bununla Ragıp Paşa'nın târik-i salât olduğunu murat etmiştir.

Memuriyete dair bir diğer yerli fıkra, Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunur:

631

Bir İstanbullu, memuriyetle Selanik'e gidip tekrar İstanbul'a avdet eder. Kendisi oradaki mu'ciz bir şeyh ile Vardar rüzgârının şiddetinden pek rahatsız olmuştu. Ahıbbâsı, "Ne var, ne yok?" diye sual edince o da demiş ki:
— Selanik pek mükemmel bir memleket fakat Topal Şeyh'le Vardar rüzgârı fena!

Gücü elinde bulunduran kişilerin keyfiliği, yerli latifelerin bir başka konusudur. Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan "Hayret ile Celal Paşa" latifesi, keyfi davranan yöneticilerle onlardan ihsan uman nedimlerinin ilişkisini ortaya koyar:

99

Divan kâtiplerinden meşhur Hayret Efendi ki bundan kırk sene evvel Mısır'da vefat etmiştir Erzurum valisi Celal Paşa'nın Divan efendisi iken bir gece esna-yı işrette paşaya gayet güzel bir hikâye söyler. Hikâye, paşanın hoşuna gidip Hayret'e beş bin kuruş ihsan eyler. Ertesi gün Hayret paraları hazinedardan ister. Hazinedar, paşadan istizan eder. Paşa, Hayret'i çağırıp "Akşam işret haliyle öyle bir halt etmişim, ona bakılır mı?" deyince Hayret, "Esağfirullah, akşam halt etmediniz, o haltı şimdi ediyorsunuz." demiştir. Celal Paşa'nın sözünü tutmaması, Hayret'in eleştirisine uğramasına neden olur.

Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde bulunan ve ağırlıklı olarak yabancı kökenli olan latifelerin konusu, genel olarak görevi kötüye kullanma ve usulsüzlük gibi kavramlarla ilgilidir. Örneğin aşağıdaki latife, haksız kazanç sağlayan memurun ahmaklığını anlatır:

138

Fransa'da bir memûr, kisbe başka bir vâsıtası olmadığı hâlde, pek az vakit zarfında pek çok servet peydâ ettiğinden irtikâbı anlaşılacak, azl oldukça: "Devlet beni kovduğuna iyi etmiyor; çünkü kendi işimi gördüğüm gibi devletin işini de görebilirdim!" demiş.

Görevde yükselme kaygısı, tatminsizlik ve memnuniyetsizlik, aşağıdaki latifede ifade bulur:

143

Fransa'da memurun birine bir nişan verildikte, daha büyüğünü arzu ettiği için, memnun olmadığını âmiri görüp: "Memnun olmadın mı?" deyince, "Memnun olacak ne var? Bir parça şerit..." demesi üzerine, amiri: "O bir parçacık şerit teknil hizmetlerini örtebilir, korkma" demiş.

Usulsüz yapılan atamaların başka bir örneği şu şekildedir:

160

Parislinin biri, gazete okuduğu sırada, bildiği bir adamın bir memuriyete tayin olduğunu görerek: "Vay? Falan memuriyeti filana mı vemişler! Ben onu bilirim; eşeğin biridir! Öyle olduktan sonra ben de bir memuriyet almaya çalışacağım!" der.

Rüşvete dair bir latife şöyledir:

195

Fransa'da birisi istikraz ederek rüşvet vermekle bir mahkeme riyasetini almış. Li-eclit-teşekkür kralın huzuruna çıktığında, kral bu sırada vakıf olduğundan yanında bulunanlara: "İşte bir dirayetli memur, hiç şüphem yok ki pek az müddet içinde borcunu ifa edecektir." demiş.

Yozlaşmış devlet kurumlarının rüşvetle kuşatıldığı bir diğer örnek de şöyledir:

275

Avrupa'da rüşvet kapısı bir adamı birdenbire müşir çıkaracak kadar açık bulunduğu zamanlarda, bu tarikle müşiriyete nail olmuş bir müşir maiyetindeki ihtiyar bir ferikle bir husustan dolayı münazaa ettiği sırada, rütbesinin daha büyük olduğunu murat

ederek: “Bilmez misin ki beynimizde bir fark vardır?” deyince, ferik: “Bilirim, efendim, nasıl bilmem? Benim bu rütbeye kırk senelik hizmetle, ve senin kırk bin frankla nail olmaklığımız değil midir?” demiş.

Devlet yönetiminde üzerine düşen görevi yerine getirmeyenlerin eleştirildiği fıkraya şöyledir:

202

Fransa krallarından Dördüncü Lui'nin terzisi devletin umurine dâir bir lâhiya kaleme alıp krala takdim eyledikte, kral yaverlerinden birine demiş ki: “Madem ki terzim umûr-ı devleti düşünüyor reîs-i vükelâya söyle gelsin, bana bir setre kessin.”

Aşağıdaki latifede, iltimasın ve yozlaşmanın açıkça ifade edildiği görülür:

211

Fransa'nın eski vükelasından biri dermiş ki: “Maliye nezaretine tayin olunacak zatın, kim olursa olsun, dostum ve hatta bir dereceye kadar akrabamdan olacağını şimdiden ilan ederim!”

İki yüzlü siyasetin vücut bulduğu bir başka latife de ihtilal girişimiyle ilgilidir:

228

(Milat), bir ihtilal çıkarmak teşebbüsünde iken tutulup, divan-ı harb huzurunda istintak olduğu sırada, reis: “Şeriklerin kimlerdi?” sualine cevaben: “Muvaffak olmuş olaydım, zat-ı âliniz de şeriklerimin biri olacaktınız.” demiş.

Diplomatların yalancılıkla geçindiğinin konu edildiği bir latife şöyledir:

398

Bir ihtiyar, ahabından birine oğlunun yalan söylemeye alıştığından şikâyet ederek: “Şu çocuğa ne yapayım? Yalancı adam hiçbir işe yaramaz” deyince, dostu: “Oğlunu diplomatlık mesleğine sevk et de, bak, nasıl çabuk tefeyyüz eder!” demiş.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yozlaşmış siyasete alet olan yöneticilerin yanı sıra, hakkaniyete ve adalete önem veren dürüst iktidar sahipleri de vardır:

447

Meşhur İskender'in pederi Filip'in adamlarından biri ahabından birinin derdest-i rüyet olan davada hatırı sayılmasını Filip'e rica etmiş; Filip demiş ki: “Eğer benim sadık adamım isen, ahabının davayı kaybetmesini benim adl ü hakkaniyette olan şöhretimi kaybetmekliğime tercih etmekliğin lazım gelir.”

Bir başka örnek de aşağıdaki şekildedir:

348

Fransa'nın eski krallarından (Klodus) kendisine düşmanı ordusunda casusluk etmiş olanlara altın yerine yaldızlanmış bakır para vermiş olduğundan, bunlar birkaç gün sonra aldıkları akçenin mahiyetini anlayarak şikâyete geldiklerinde, kral: “Bana gösterdiğiniz sadakat ve muhabbet nasıl sahte ise, onun ücreti dahi öyle olmak iktiza eder; kendi vatanına hıyanet eden düşmanına sadık olamaz” demiş.

Ekonomik sıkıntılarının ve bunalımlarının etkilediği kesim, genelde alt grupta yer alan memurlar olur. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, maaşı ödenmeyen bir memurun yaşadığı geçim sıkıntısını ve ona inanmayan amirine verdiği yerinde cevabı içerir:

504

Memurun biri amirinin önüne çıkıp, tedahülde kalan maaşlarını istemiş, ve hayli vakitten beri idareden âciz kalıp, yiyeceği bile olmadığını söylemiş. Amiri yüzüne bakıp, çehresini yerinde gördüğünden: “Çehreniz sözünüzü tekzib ediyor” deyince, memur: “Efendim, bu çehre benim değildir, beni bu kadar vakitten beri veresiye besleyen lokantacıdan ariyyeten aldım” demiş.

İktidarda bulunan kişilerin yetersizliği ve niteliksizliği üzerine söylenmiş latifeler de vardır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latife, meclisi oluşturan milletvekillerinin niteliksizliğine getirilen eleştiri üzerinedir.

518

Fransa'da bir vakit beş yüz azâ-yı menhubeden mürekkebe bir meclis teşkil olunmuştu. Bir Gaskonyalı, bu meclise takdim etmek üzere, bir arzuhal hazırlayarak, üzerini: Meclisin ..., .. “a azasına” diye yazmış. Birisi bunu görüp: “Üç sıfır fazla koymuşsun” deyince, Gaskonyalı: “Ne diyorsunuz? Benim koyduğum sıfır beştir, mecliste ise beş yüz sıfır vardır.” demiş.

Geçmişten günümüze, halktan toplanan vergiler pek çok yapıta konu olmuştur. Haksız ve adaletsiz yapılan vergilendirme sonucu mağdur edilen halk, yabancı latifelerde de yer alır. Vergilerdeki aşırılık ve gereksiz vergi alımı, M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde “İki İngiliz” adlı latifeyle okuyucuya iletilir:

862

İngiltere'de heman her şey üzerine mütenevvi vergiler tarh edildiği ve binaenaleyh ahali pek ziyade ısrar olunduğu sırada iki lord havası güzel bir mahalde geşt ü gûzar ediyorlardı.

— Dikkat ediyor musunuz? Buranın havası ne kadar sâfi! İnsana taze hayat bahşediyor.

— Aman arkadaş! Yavaş söyle, sonra işitirler de hava-yı sâfi üzerine de bir vergi tarh etmeye kalkışsınlar.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde iktidar denince akla gelen isimler, dönemin siyasi yapısı gereği kral, kraliçe, kayser, padişah ve hükümdar unvanlarına sahip yöneticilerdir. Bu latifeler kimi zaman kralın yanında, kimi zaman ise karşısındadır. Yönetimi ve ihsanı üzerine övülen krallar olduğu gibi, zulmü ve haksızlığı nedeniyle yerilen krallar da vardır. Ayrıca, bazı latifeler XIV. Lui, İsveç Kraliçesi Katerina, Prusya İmparatoru Büyük Frederik, Büyük İskender, İspanya Kralı II. Filib, Napolyon Bonapart gibi doğrudan, yaşamış krallar ve kraliçeler

üzerinden ilerlediği gibi, sadece millet isminin yer aldığı ama kral ve kraliçe gibi unvanların kullanılıp ismin belirsiz kılındığı latifeler de vardır. Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde bulunan yabancı kökenli latifelerin büyük kısmı Avrupa'nın kral ve kraliçelerine yöneliktir ve bu latifelerde hem övgü hem de yergiyle karşılaşmak olasıdır. Aşağıdaki latife, krala yönelik yerginin örneğidir:

200

Zulm ile muttasıf olan Fransız krallarından biri bir fukarahane yaptırıyordu. Hekimin biri bunu işittikte demiş ki: "Âlemi fukara dūçâr ettikten sonra bir fukarahane yaptırması zaruri idi."

Halkı yoksullaştıran da, yoksullaştırdığı halka olanak sağlamaya çalışan da kraldır. Yine, aşağıdaki latife, kralın para politikalarını eleştirmeye yöneliktir:

251

Fransa krallarından XVIII. Lui tertip etmiş olduğu bir nizamnameyi Taleyan'a okuduğunda, Taleyan "Bir noksan görüyorum." demiş; kral noksanın neden ibaret olduğunu sorunca, Taleyan: "Muhakkem azasının maaşları tayin olunmamıştır." demiş; kralın "Onlar meccanen hizmet göreceklendir." demesi üzerine, "Meccanen mi? Pek pahalı gelmez mi?" demiş.

Din-siyaset çatışması, XIX. yüzyıl letaiifnamelerinin odaklandığı başka bir konudur. Özellikle yabancı kökenli latifelerde okurun karşısına çıkar. Din adamları ile kralların karşı karşıya geldiği, bazen de birlikte hareket ettiği latifeler mevcuttur. Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki fıkra, Napolyon ile kardinalin askeri zekâda çatışmasını sergiler:

253

Kardinalin biri büyük Bonapart'ın önünde bu zatın fütühat ve seferlerini muaheze ederek, ve bir haritanın üzerinde parmağını gezdirerek; "İbtida şu kasabayı almalıydınız, sonra şuradan geçerek şunu fethetmeliydiniz..." demeye başlayınca, Bonapart: "Evet, o kasabalar parmakla alınaydı, öyle yapacaktım." demiş.

Durumu örnekleyen bir diğer latife şu şekildedir:

307

İspanya krallarından ikinci Filib, papalık tahtına cülûs eden beşinci (Sikstus)u tebrik için, zadedânından genç bir adam memur etmişti. Papa kendisi nezdine genç bir adamın böyle bir memuriyetle gönderilmesini bir nevi tahkîr addederek: "Kralınız bu kadar kaht-ı ricâle mi uğramış, ki nezdime gönderecek sakallı bir adam bulamamış!" deyince, İspanyol: "Sakalın ind-i âlinizde o kadar itibarı olduğunu bileydi, adam kıtlığında, bir keçi gönderebilirdi" demiş.

Ülkeler arası iki yüzlü siyasetin de geçmişi eskidir. Bu konuya dair bir latife, Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde bulunur:

261

Fransa krallarından biri İspanya'da muharebe edip İspanyolları mağlup etmiş olmakla, Venedik Cumhuriyeti bir taraftan Fransa kralına bir tebrikname yazıp, beyan-ı memnuniyet, ve bir taraftan dahi İspanya kralına yazıp, ezhar-ı teessüf etmiş. Fransa'nın Venedik'teki sefiri cumhuriyet reisiyle görüşüp, bu iki yüzlü politikanın sebebini sordukta, reis kütüphanesinden bir İncil alıp, açarak "Sevinenlerle beraber sevinmeli, ve keder edenlerle beraber keder etmeli" kelamını göstermekle iktifa edip, hiçbir cevap vermemiş.

Fransızların güttüğü iki yüzlü siyaseti din kisvesiyle örtmeye çalıştıkları, yukarıdaki fıkrada gözlenir.

Krallar arası mücadelenin sadece savaş meydanlarında olmadığı, mücadelenin bazen kişiselleştirildiği ve karşılıklı küçümseme ile hakarete varan boyutta devam ettiği latifelerde görülür. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latife bu türdendir:

562

Fransa hükümdarlarından XIII. Lui'nin Madrid'deki sefiri İspanya kralına mu'tadın haricinde bazı merasimde bulunmaya icbar olunarak, buna rıza vermek istemediğinden, İspanya kralı hiddet ederek: "Fransa kralı bana gönderecek sizden başka bir sefir bulamadı mı?" deyince, sefir: "Hükümdarımın benden çok ziyade akıllı ve dirayetli adamları vardır; lakin zat-ı haşmetinize göre benim akl ü dirayetimi ma- ziyadeten kâfi gördüler" demiş.

Kralların konu olduğu latifelerde savaşlar ve nedenleri de gündeme gelir. Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkarat*(1886)'ında bulunan aşağıdaki latifenin Napolyon versiyonu daha bilindiktir ve savaşların asıl nedenini somut olarak ortaya koyar.

744

Prusya krallarından muharib-i meşhur (Büyük Frederik)e bir devlete harb etmek için ne elzem idi ki sual olunmakta cevaben "Üç şey elzemdir! Birincisi para, ikincisi para, üçüncüsü yine paradır!" demiş.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence* (1882), H. Galib'in *Güzide-i Letaif* (1885), Mihri'nin *Letaif-i Âsâr* (1885), Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Said Kemalpaşazade'nin *Sefirler ve Şehbenderler* (1889), Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide* (1897), Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910), Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif* (1912), Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi* (1916) ve Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde iktidar-yönetim konulu sayısız fıkra vardır. Bu fıkralar; yöneten-yönetilen çatışması, siyaset-din çatışması ile siyasi yozlaşma, yönetimde usulsüzlük, iltimas ve rüşvet konuları etrafında döner. Az sayıda da olsa hakkaniyetli ve adil yöneticiler üzerine de fıkralar mevcuttur.

4.3.2. Irk, Millet ve Azınlık Latifeleri

İnsanlık tarihinde etnik kavramının ortaya çıkmasından itibaren, etnik fıkralar rağbet görüp yaygınlaşır ve bu tür fıkraların varlık sebebi, üstünlüğü kanıtlama çabasıdır.

Etnik fıkralar iki temel işleve sahiptir: Etnisite dışındaki kişileri alaya alarak değersiz göstermek ve kişinin grup içindeki kimlik anlayışını güçlendirmek. Etnik mizahın kökeni, Antik Yunan'da Atinalı ve Romalı ayırımına kadar dayanmaktadır. Etnik mizahın amacı, eleştiri yani düzeltme değil; kişinin kendi kimliğini farklılaştırma yoluyla onaylamadır. Kültürel bellekte kodlanan özellikler, fıkrada şahsî özelliklerden sıyrılıp ilgili kültürün karakteristiğini ortaya koyar. Kültürel tarihte iz bırakan konu, olay ve kişiler, etnik mizahın temel malzemesidir. Etnik mizah metinleri, karşıtlıklara dayandığından konuları sınırlıdır ve mümkün olan-olmayan, gerçeklik-gerçek dışılık, iyi-kötü karşıtlıkları bu metinlerde yer alır. Bu karşıtlıklar, etnik mizahın var olma sebebi küçümseme ve aşağılama işlevini ifade eden araç olarak kullanılır. Etnik mizahın temel felsefesini oluşturan bu işlev, üstünlük duygusunun yoğun olarak yaşanmasını sağlar. Bir fıkranın etnik mizah örneği olabilmesi için, metnindeki karşıtlıklardan en az birinin etnik ibare içermesi gerekir. Etnik fıkraların temel özelliği, anlatılan ibareye bağımlılığıdır. Bu anlatım gerçekten etnik öge içeriyorsa, öne çıkarılmış etnik ifadenin kaldırılması, fıkrayı anlaşılabilir yapar. Genelinde etnik özelliklerin ortaya çıkarılması, etnik kimliğin olumsuz anlamda belirlenmesini gerektirir. Etnik mizahın konuları, birkaç farklı kategoriye ayrılır. Bunlardan birincisi, dildeki esnekliktir. Dilin esnekliğinden yararlanmanın en basit türü, mizahi metinde bir ses ya da kelimenin yanlış telaffuz edilmesi veya yanlış kullanımıdır. Dil benzerliği ya da farklılığı yüzünden ortaya çıkan tezatlar, etnik mizah türünün en önemli konusudur. Yabancı bir ülkeye giden birinin hiç bilmediği ya da az bildiği bir dille anlaşmak zorunda kalması, bu türün en çok kullanılan esprilerden biridir (Öğüt-Eker 2014: 124-126).

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde yer alan, aşağıdaki latife, dildeki esneklik sonucu, sözün yanlış telaffuz edilmesine yani bir anlamda söz komiğine dayanır.

1197

İstanbul'a gelmemiş ve İstanbul lisanına hiç vaktiyle alışmamış taşra Türklerinden Dersaadet'e dört tane Türk gelerek dördü de ayrı ayrı birer sanata sülûk ve birbirlerinden ayrılmamak üzere beyinlerinde müzakere ederler:

(Türklerin sülûk ettikleri sanatlar) "Kızılıcıkçı, turşucu, leblebici, ayvacı." İşte bu dört Türk ayn-ı müzakereleri üzere birbirlerinden ayrılmayıp dördü birlikte İstanbul'un mahallelerini gezmeye başlarlar. Halbuki Türklerin dilleri dönmediğinden (kızılıcıkçı, kızılılık) (turşucu, tutuştu) (leblebici, bile bile) (ayvacı, vay vay) diyerek mahallelerde gezip bağırırmaktalarken mahalleliler zükâğa dökülüp:

— "Acaba yangın neredeymiş?" diye birbirlerine arîz ü amîk sual etmekteilerken merkum Türkler, yine bağırışmaya başlayınca evvel vakit mahalleliler işi fark u temeyyüz ederek evlerine çekilmişlerdir.

Etnik mizahın ortaya çıkış sebeplerinden biri üstünlüğü vurgulamak ya da üstün ırk olduğunu ortaya koymaktır. Bu nedenle de karşı ırkı ya da kitleyi aşağılamak

ya da küçük düşürmek için farklı yollara başvurarak hem tatmini sağlar hem de mizahi unsur yaratır.

Etnik mizahta kullanılan bir diğer konu ise aptal yerine koymaktır. Bu mizah türünde, bir ülkenin yerel etnik grubu “biz”, azınlık grupları ise “onlar” ya da “siz” olarak kabul edilir. Azınlıklar, aptallık, geç anlama, ahmaklık, cehalet gibi olumsuz niteliklerle suçlanırlar. İrkçi/etnik mizah, kullanıcısının kendisini daha akıllı ve üstün hissetmesini sağlar. Etnik mizahta kullanılan bir başka konu da pintilik-cimriliktir. Her endüstri toplumunda, aptal olarak bilinen azınlıkların yanı sıra, cimri olarak bilinen gruplar da vardır. İskoçlar ve Yahudiler, birçok toplumda cimrilikleriyle tanınırlar. Bu tür fıkralarda, yerel halk cömert, hedef alınan topluluk ise cimridir. Cimri olan topluluk, paralarını artırmak ya da harcamamak için en tuhaf, alışılmadık, hatta imkânsız şeyler yapar. Kurnazlık ve uyanıklık da etnik mizahın popüler olarak kullanılan öğeleridir. Bu tür fıkralarda hedef alınan topluluk, amaçlarına ulaşabilmek için anormal eylemler gerçekleştirir. Bu mizah türüne göre, hedef etnik grup kurnazdır, yerel topluluk ise değildir. Kurnazlık, genellikle cimri görülen azınlıklar için kullanılır fakat kurnazlık cimrilüğün tersine, pek açık olmasa da arzu edilmeyen bir özellik değildir. Etnik mizahta herhangi bir başlık altında toplanamayan konular da vardır. Bu konular, herhangi bir topluma mâl edilemez; her dilde ve her toplumda kullanılabilirler; çoğu, aslında tek bir etnik grup için anlatılırken daha sonra birçok etnik gruba uyarlanmıştır. Mizah kültürü içinde, grubun ya da kişinin kendine gülebilmek yeteneğine sahip olması, öz eleştirinin en dikkat çekici örneğidir. Hataları dürüstçe kabul etme ve bundan haz alma yoluyla kişinin kendi kusurlarının üstesinden gelme, zihni faaliyetlerin kanıtı olarak nitelendirilir. Yahudi fıkraları ve Türk fıkra geleneği içinde Karadeniz fıkraları, kişinin kendine gülebilmek yeteneği için ilginç örneklerdir (Öğüt-Eker 2014: 126-128).

H. Galib’in *Güzide-i Letaif*(1885)’inde yer alan 588 numaralı fıkra, kişinin kendi kusurlarının üstesinden gelme yolunu etnik köken aracılığıyla ortaya koyar: “Laz’ın birini takdir ederlerken dört ayaklı demişler. Cevabında ‘Dahi ben ona darılmam, ben onu kuzu anlarım’ demiş”.

Çiğdem Usta da mizahın, uluslara, sınıflara hatta mesleki gruplar gibi topluluklara göre farklılık gösterdiğini ve bu durumun, mizahın içinden doğduğu toplumun ekonomik ve sosyal koşullarına, kültür düzeyine, tarihine, geleneklerine, göreneklerine, törelerine bağlı olmasından kaynaklandığını belirtir:

Milletlerin, bir millet içindeki sınıfların kültürü ve dünya görüşü birbirinden ayrı olduğuna göre, mizahın, özellikle de dilin yarattığı mizahın, milletten millete, sınıftan sınıfa değişiklik göstermesi doğaldır. Mizah aykırı durumlardan kaynaklanır. Değişik bağlamlardaki değişik kültür, alt kültür ve bireylerin aykırı dedikleri hareket, olay ve nitelikler farklıdır. Bu nedenle, mizahi olanın ne olduğu, kültürden kültüre, durumdan duruma farklılık gösterir. Farklı kültürlerden olan yetişkinler, farklı dünya görüşlerine sahip olduklarından aynı şeyleri uyumsuz bulmazlar, bu nedenle farklı kültürler değişik mizahlar doğurur. Dolayısıyla bir mizah ürününü anlayabilmek ve bir durumu komik bulabilmek için, o mizahın dayandığı kültüre sahip olmak gerekir. Aynı şakalara gülen insanlar, sadece ortak toplumsal mirasa sahip olan insanlardır. Ulusların gülmece anlayışlarının ayrı oluşu, o milletlerin genel karakterlerini kalın çizgilerle belirten mizahi fıkraların doğmasına sebep olmuştur. İskoçyalıların cimriliği, İrlandalıların abartıcılığı, Türklerin boşvermişliği ve yavaşlığı, Gürcülerin dalgacılığı,

İtalyanların avareliği, Almanların aşırı disiplinliliği üzerine birçok fıkra yaratılmıştır. Ulusların çeşitli olaylar ve kavramlar karşısındaki tavırlarını, fikirlerini konu edinen mizahla sık sık karşılaşılır (Usta 2004: 26-27).

Usta, gülmecenin kültüre dayanmasının, bir başka gerçeği gözler önüne serdiğini söyler. Belirli toplum düzenlerinde gülme konusu olan şeylerin, başka bir zamanda, başka bir toplum düzeninde gülme konusu olmayabileceğinin altını çizer. Değişen toplum düzeni ve dünya görüşüyle beraber mizahın da değiştiğini ve eski devirlere ait komik olayların, yeni devirde artık mizahi olmaktan çıkabileceğini ya da eski devirlerde komik olmayan gelenek, görenek ve adetlerin, değişen kültür nedeniyle zamane toplumunda birer mizah konusu olabileceğini ifade eder (Usta 2004: 28-29).

Yörelere ve etnik unsurlarla alâkalı fıkralara da değinmekte yarar vardır. Toplumda bu tür fıkralar çok yaygındır. Örneğin Türkiye’de, Kayserilinin biri, Erzurumlunun biri, Laz’ın biri, Kürt’ün biri, Mısır’da Said’in biri, bedevînin biri veya dünyada İngiliz’in biri, Amerikalının biri, Çinlinin biri, Türk’ün biri gibi insanların etnik yapı ve yöresel ayrılıkların tipik özelliklerinden yola çıkılarak anlatılan fıkralar vardır. Bu fıkralar bazen siyasî ya da hiciv içerikli olduğu gibi, bazen de o toplumun sosyal veya karakteristik yapısıyla alâkalı olabilir. Bu tür fıkralar toplumda sayılamayacak kadar çoktur (Avadallah ve Ulaş 2010: 167).

XIX. yüzyılda derlenmiş letaifnamelere bakıldığında, Osmanlının yayıldığı coğrafya bütününde pek çok ırkın latifelere konu olduğu görülür. Fıkraları derleyen kişilerin etnik kökeninin bu derlemelere yansıdığı da gözlenir. Bu yüzyılın fıkra derleyicilerinin tamamı Osmanlı, başka bir deyişle Türk olduğundan, kendi ırkını yüceltmek ya da üstün tutmak maksadıyla daha çok yabancı ırklara dair fıkraları derleme yoluna gittikleri iddia edilebilir.

Etnik fıkraların temelinde, diğer ırkı “aptal yerine koyma” kaygısı yatar. XIX. yüzyıl letaifnamelerinde bu konuya sıklıkla rastlanır. M.H.’nin *Fırıldak*(1874)’ında yer alan aşağıdaki latife, Arnavut ırkından bir kimsenin kâr etmek maksadıyla içine düştüğü komik ve aptal durum anlatılır:

17

Arnavut’un birinin dişi ağrır, on kuruş verip dişçiye çektirir. Biraz zaman sonra İstanbul’a gelir, burada dişçilerin kırk paraya diş çektiklerini duymakla ucuz buldum diye gider, tekmi dişlerini çektirir.

Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunan aşağıdaki latife, İtalyan ırkını aşağılamaya yöneliktir:

192

Bir İtalyan, Paris'i gezip seyreder iken, İtalya binâlarına benzer bir ev görerek, rehberine:

— Bu binâ bizim binâlara benziyor; burada böyle binâlar yaparlar mı? deyince, rehberi:

— Hayır, demiş, bunu İtalya'dan getirmişlerdir?

Aşağıdaki latife, Amerikalının kurnazlıkla olayı kotarmaya çalışırken kendini düşürdüğü aptal durumu işler:

187

Amerika'nın iptidâ-yı keşfinde İspanyol'un biri bir Amerikalıya iki karpuz verip, bir mektupla beraber ahabından birine göndermiş. Amerikalı yolda karpuzun birini yemiş. Mahalline vâsıl olup, mektûb okunmakla, karpuzun iki olacağı söylendikte, Amerikalı: "Mektup yalan söylüyor, o cebimde idi, karpuzların iki olduğunu nasıl görebilirdi?" demiş.

Etnik fıkralarda üstünlük yaratma, karşı ırkın aşağılanması ya da küçümsenmesi durumlarında ortaya çıkar. Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alan "Bir Arap" latifesi, Arap ırkının koyu ya da siyahi bir ırk olarak etnik özelliğinin öne çıkarılmasıyla olumsuzlanması söz konusudur:

25

Bir gün Arap'ın biri ırmağa girip beyazlanmak için kendisini yıkamakta olduğu halde adamın biri, "Ey birader, çünkü yıkanmak ile senin beyazlanmağın mümkün değildir! Bari ırmağı bulandırma!" demiştir. Manası tabiatında mümkün olan şey tagayyür etmez.

Siyahi ırkın aşağılandığı fıkraların sayısı fazladır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde de bu durumun örnekleri bulunur:

256

Gayet zengin iki zenci hemşire evlenmek istiyorlardı. Bir adama bunların birini almayı teklif ettiklerinde, "İkisini alırım." demiş; "Bir adam iki karı alır mı?" dediklerinde, "İki siyah bir beyaza bedeldir." demiş.

Yukarıdaki latife, sadece ırkın değil, cinsiyet olarak kadının da aşağılandığının ifadesidir.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan bir diğer latife de Fransızların İsviçrelileri aşağılamalarına yöneliktir:

400

İsviçrelilerden müteneffir bulunan bir Fransız generalinin evinde hayvanattan hangisinin daha ziyade insana yakın olduğundan bahs olunuyordu. Kimi maymundur, kimi beygirdir, kimi köpektir, kimi fildir, der; general sükût ederek, birçok vakit dinledikten sonra: "İnsana en ziyade benzeyen İsviçrelilerdir" der.

Sefir ağırlayan hükümdarların büyük bir kısmı, karşı ırkı aşağılamaya yönelik hareketlerde bulunur. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki latife, bu durumu örnekler. Sefirler her ne pahasına olursa olsun kendilerine verilen görevi yerine getirmeye çalışarak kendi uluslarını korumaya çalışırlar:

213

Moğol hükümdarlarından biri İran şahının sefirini kabul ettiği sırada, yanda durup, sinekleri kovan bir bendesini göstererek, sefire hitaben: "Sizin şah bu bendemden büyük değildir ya?" deyince, sefir: "Benim şahımın yalnız başı sizin tek mil cisminizden büyüktür." demiş.

Etnik fıkralarda, milletler arası rekabet de dikkat çeker. Birbirine üstün gelme mücadelesi, bilimsel çalışmalardan milletin karakteristiğine uzanan bir yolda devam eder. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latife, bilimsel arenadaki çatışmayla yetinmeyen İngilizlerin, Fransızları aşağılamasıyla son bulur:

221

Balonun Fransa'da ve vapurun İngiltere'de keşif olduğu malumdur. Fransız'ın biri bir İngiliz'e makam-ı tefahhurda: "Siz suda yüzmeyi buldunuzsa, biz havada yüzmeyi bulduk." deyince, İngiliz: "Evet, biz ağırız. Siz hafifsiniz." demiş.

Yine aynı eserde yer alan aşağıdaki latife, üstünlük kurmaya çalışan Yunanlının küçümsenmesiyle sona erer:

259

Yunanlının biri kendi kavmini medh ederek bütün hükemanın bu kavimden çıkmış olduğunu söylemekle, dinleyenlerden birisi: "Evet; kavminizden hep hükema çıkmış, onun için şimdi içinizde hiç kalmamıştır." demiş.

Aşağıdaki bir diğer latife de İspanyolları aşağılayan bir İngiliz'e aittir. Bu fıkranın ilginç yanı ise, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde yer alan "Deli Dumrul Hikâyesi"ne anıştırma yapmasıdır:

419

İspanya'da bir kuru derenin üzerinde gayet güzel ve metin bir köprü bulunur. İngiliz'in biri bu köprüyü gördükte: "Bu derenin köprüye ihtiyacı yok, suya ihtiyacı vardır; İspanyollar ilm-i servet bilseler, bunun zaid olan köprüsünü satıp, yerine su satın alırlardı" demiş.

Said Kemalpaşazade'nin *Sefirler ve Şehbenderler*(1889)'inde yer alan latife, Yunan ve Romenlerin karakteristik özellikleri nedeniyle diplomasiye uygun olmadıkları anlatılır. Bu da bir tür aşağılamadır.

871

Yunanlılarla Romanyalılarda sefir yetişmediği iddiasında bulunan bir adama ta'lil-i müddea etmesi teklif olundukta "Yunanlılar inatçıdırlar, inat ile diplomasi na-kabil ictima'dır. Romanyalılar da bilakis pek uysaldırlar, öylelikle de diplomat gemisi yürümez" demiştir.

Etnik fıkralarda, milletlerin öne çıkan özellikleri bazen alay konusu olur. Örneğin, İspanyolların çok uzun adlara sahip olmaları konusunda alaycı fıkralar vardır. Bunun bir örneği de Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alır:

296

İspanya zadegânının isim ve lakab ve unvanlarının pek uzun olduğu, ve kendilerinin unvanlarını saymakla iftihar ettikleri malumdur. Bunların biri gece vakti bir hotele gidip, birçok vakit kapıyı çaldıktan sonra, hotelci yataktan kalkıp, pencereden: "Kimdir o?" diye sormakla, herif: "Don – Juan – Pedro – Hernandez – Rodriguez – de Villanova – Kont de Malafra – Kavallero de Santiyago – y – d'Alkantara" deyince, hotelci: "O kadar adam için yerim yoktur" diyerek, pencereyi kapatıp, yatmış.

Aynı latife, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de 1088 numaralı fıkra olarak yer alır.

Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde yer alan "Bir Gaskonyalı ile Marsilyalı Arasında" adlı latifede, abartmayı seven milletlerin, rekabette düştükleri komik durum anlatılır:

1027

Gaskonyalılar ile Marsilyalıların mübalağa hususunda ne derece ifrat-perest oldukları ara sıra sütun-u ceraidde görülen fikarattan elbet müsteban olmaktadır. Bir Gaskonyalı ile Marsilyalı arasında güzerân eden bir muhavereyi misal olarak bildirelim:

— Arkadaş, ben bir makine icat ettim. Bununla sucuk yapıyorum fakat o kadar mükemmel ki mesela bir diri öküzü hiç kesilmeksizin bu makinenin bir tarafından sokacak olursam diğer taraftan âlâ sucuk çıkıyor. Bir öküzün kesilmesi, yüzülmesi ve daha sair türlü ameliyatın icrası da tamamiyle bu makine derununda icra ediliyor...

— (İstihza ile tebessüm ederek) Adam sen de! Bu makine bir şey mi? Ben bundan daha âlâsını ihtira' ettim. Bir makine yaptım ki eğer evvelce yapılmış olan sucuklar hoş gitmeyecek olursalar bunları makinenin bir tarafına vaz' ediyorum ve çarkını çevirdikten sonra diğer taraftan diri diri öküzü çıkartıyorum!!!

Etnik fıkralarda güç ya da orantısız güç de milletlerin özelliklerine göre, şiddet eylemiyle birlikte yer alarak komik unsuru yaratır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki fıkra, hem Rusların kaba kuvvete başvurmalarının kolaylığını hem de varsıllıkla beslenen hadsizliklerini gözler önüne serer:

339

Rusya zadegânından birisi Paris'te bir lokantada yemek yerken, garsona hiddetlenerek, biçareyi öldürmüş; lokantacı ile birçok halk birikip, kendisini hükümete

teslim edeceklerini söylemekte iken, herif asla telaş etmeyerek, lokantacıya hitaben: “Efendim, kırılan şey yapıştırılmaz, dökülen şey toplanmaz, hesaba yaz, kaç para ederse, vereyim” demiş.

Etnik fıkraların azınlıklara dair olanları da yaygındır. H. Galib’in *Güzide-i Letaif*(1885)’inde azınlık olarak kabul edilen ya da dışlanan çingenelerin aşığılanması söz konusudur:

590

Ömründe kahve içmemiş bir Kıpti, nasılsa bir köy kahvesine girer. Kahveci bunun yabancı olduğunu görerek bir iki müşteri kazanmak için gayet büyük bir fincan ile kahveyi çenesine dayar fakat çingene nasıl içileceğini bilmediğinden etrafa bir iki defa göz gezdirdikten sonra birdenbire fincanı dikince ağzı kavrulup gözleri sulanmaya başlarsa da “Hele atlattık” diye müteselli olmakta iken kahvede bulunan köylüler dahi adetleri üzere kahve ısmarlamaya başlarlar ve bir taraftan gelen kahveleri de çingene diz üstü çöküp kendi kendine hitaben “Sıkı dur kara oğlan, yıldırım çorbası geliyor” diye içmeye başlar.

Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde de aynı latife 1157 numaralı fıkra olarak yer alır.

Aynı doğrultuda bir diğer latife de Çerkezler üzerinedir:

598

Henüz İstanbul’a gelmiş olan iki Çerkez, Galata’da gezmekte iken biri esvabci mağazalarının önünde bulunan tahtadan yapılmış adamın kolundan çekip yere düşürünce içeriden mağaza sahibi olan mösyö dışarıya çıkar. Diğer arkadaşı bulunan Çerkez ise mösyönün içeriden geldiğini görmediğinden mösyönün sakalından okşayarak arkadaşına hitaben “Görmüyor musun? Bunlar resimdir” demiş.

Ticaretle uğraşan, paraya değer veren ve parayı işletme becerisine sahip olan Yahudiler, geçmişten günümüze etnik fıkralarda zenginlikleriyle anılırlar. Zenginliğin yanı sıra altına ve paraya olan zaafı da fıkralara konu olur. Mihri’nin *Letaif-i Âsâr*(1885)’inde yer alan “Ermeni ile Yahudi” latifesi, Yahudilerin bu yönü üzerine kuruludur:

736

Rivayet olunur ki evâilde diyar-ı Mısır’da ashab-ı servetten bir Ermeni, yar-ı sadık zannelediği bir Yahudi komşusunun emaneten bin liralık mücevherat terk edip seyahate çıkmış ve altı mah kadar öte beri gezdikten sonra hanesine avdet ettiğinde mezkûr emaneti istirdâd eylemek üzere merkum Yahudi’ye müracaat etmiş ise de Yahudi heman inkâra sapıp zavallı Ermeni’yi adeta çıldırtmış olduğundan vuku’ hal bir takrîb hükümdar-ı devranın sem’ine varır. Hükümdar cenapları merkum Yahudi’yi divanına celb edip istintak eder. Yahudi birtakım yemin billahlar ederek öyle bir emanet almadığını ifade eylediğinden hükümdar derhal ikisinin de kantara vurularak tartılmalarını emreder. Bunun üzerine ikisi dahi tartılarak Ermeni’nin sıkleti 75, Yahudi’nin ise 55 kıyye gelmekle “Haydi ikiniz de gidiniz, ben sizi çağırırım” der ve salıverir:

Mezbur hain böylece ucuz kurtulduğuna sevinerek ve bizim Ermeni ise bu halden bir şey fahm edemeyip her divan günü hükümdarın yolu üzerinde bekleyip durur ve hükümdar geçtiğinde “Aman çağırısın” emeliyle üst üste temennalar edip iki kat olursa da hükümdar bilakis yüz çevirip görmemezliğe vurduğundan bir kat daha dert ve kederi artarak bu hal üzere tam bir sene geçer.

Fakat günün birinde hükümdar gerek Yahudi'yi ve gerek Ermeni'yi gafleten divanına celb edip be-tekrar tartılmalarını emreder. Bu defa Yahudi'nin sıkleti 85 ve Ermeni'nin ise 45 gelir. İmdi hükümdar bunu görünce “Gidi seni hain, bu biçarenin malını yiye yiye yağ bağlamışsın, ötede ise bu zavallı olanca variyetini sana kaptırıp kül-i perişan olduğundan teknil vücudunun erimesine sebep olmuşsun” diyerek falakaya yatırılmasını emreder. İşte o anda Yahudi imana gelip aldığı emaneti ikrar edip aynıyla geri çevirir ve ettiğine bedel bir sene de mahbus olur.

İngilizlerin mesafeli oluşu ve samimiyet göstermemeleri ile Fransızların çapkınlığı etnik fıkralarda işlenen konulardandır. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunan aşağıdaki fıkra, bunun örneğidir. Fransızların İngilizlere üstün gelme çabaları ve eleştirileri burada da görülür.

661

Bir madam lokantanın birinde tesadüfen bir soğuk çehreli İngiliz'le bir Fransız arasında bulunuyordu. Fransız, madamın kendisine yüz çevirmediğinden demiş ki:
— O tarafa dönme madam zira şiddetli nezleye kapılırsın.

Ahmet Cemil'in *Eğlence* (1887), Mehmet Tefvik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Ali Muzaffer'in *Letai-i Nadide* (1897), Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898) ve Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde de benzer etnik fıkralar vardır.

4.3.3. Komşuluk ve Misafirlik Latifeleri

Komşu sözcüğü TDK Güncel Sözlüğü'nde; “yan yana, aynı semtte yaşayan” veya “yakın yerlere konan veya yakın yerlerde oturan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad” anlamında kullanılan ve kökü eski Oğuzcaya dayanan, “oturmak, birlikte bir yere konmak, inmek” anlamlarında ve Osmanlıcada da bugünkü haliyle “komşu” olarak bilinen bir sözcüktür.

Komşu dayanışmayı, yardımlaşmayı, beraber yaşayabilmeyi, sevgiyi ve benzeri insani kavramları çağırıştırır. Komşuluk sağlıklı iletişimi, başkalarına destek olmayı ve geniş anlamda barışı kapsar. Komşuluk grubunda birkaç faktör birleştirici rol oynar. Bunlar yer, yüz yüze ilişki, dayanışma ve yardımlaşma, mahremiyet, samimi konuşmalar, dedikodu, fısıltı, eğlence, serbest zamanların beraberce geçirilmesi, ortak alâkalar, kültürel bağlar, milliyet, lisan, öğrenim ve eğitim derecesi, mâli seviye, ekonomik tüketim gücü, karşılıklı yardımlaşma gibi faktörlerdir. Bu faktörlerden

bazılarının bir araya gelmesiyle komşuluk meydana gelir. Komşuluk aynı mahalleli olmayı, yan yana, dip dibe, aynı sokakta yaşamayı tarif eder (Ardahan 2013: 1079).

Türk kültüründe, **komşuluk ilişkileri** çok eskilere dayanır ve toplumun önemli değerlerinden biri olarak sayılır. Kentleşmeyle beraber her ne kadar komşuluk eski anlamını ve samimiyetini yitirmiş olsa da fıkralara konu olmaya devam eder. XIX. yüzyılda derlenmiş letaifnamelerde de komşuluk ilişkilerine dair birkaç latife vardır. Bu latifelerde, mahalle komşuluğunun yanı sıra esnaf komşuluğu da işlenir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bunun örneği bulunur:

163

İki mücellid komşu olup, her vakit biri birine mu'âvenet ederler ve birinde bir şey bulunmazsa, diğerinden alırdı. Birisi hasta olur, komşusuyla beraber Gülhâneye gidip, kendini etibbâya baktırır; tabîb efendiler mu'âyene ettikten sonra kendisinde cild hastalığı olduğunu söylerler. Ertesi gün komşusu dükkânını değiştirerek, uzak bir yerde bir dükkân tutar. Bir gün bir müşteri mücellide bir kitâb getirerek:
— Bu kitâbı cild ettirmiştim; fakat çabuk bozuldu; yeniden yapmalısın, der.
— Bu kimin cildir?
— Senin eski komşun olan mücellidin.
Mücellid bu sözü işitir işitmez kitâbı elinden atarak:
— Ben bunu yapmam; onun cildinde hastalık var, sonra benim kitâblarıma da sirâyet eder, der.

Yukarıdaki latifede, rekabet halindeki iki ciltçi komşu anlatılır. Mizahi unsuru yaratan ise “cilt” sözcüğünün cinaslı kullanılmasından kaynaklanan yanlış anlamadır.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan aşağıdaki latife, hem komşular arasındaki iletişimi, haber alıp verme eylemini hem de sütçü esnafına eleştiriyi içerir. Komik öğeyi yaratan da dokundurma olur:

1060

Gece iki komşu arasında:
— Aman birader, çabuk yetiş, mahallemizde yangın var!
— Kimin evinde?
— Bizim sütçünün dükkânında!
— Öyle ise telaşa, havfa hacet yok! Orada su pek mebzûldür! Merak etme, hemân şimdi bastırırlar.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde yer alan aşağıdaki latife, talepkâr komşuyu eleştirmek üzere kurgulanmıştır:

1183

Zaruret halinde bulunan bir zarifin bir gün canı et isteyip mütehassirâne karısına hitaben:
— “Ah biraz et olsaydı da et suyuyla bir piriñ çorbası pişirseydin?” dediği sırada elinde bir tas ile komşusunun çocuğu gelip:

— “Babam selam etti, biraz et suyu istiyor!” dedikte:

Zarif — “Acayip! Bizim komşular mâl-i hulyânın da kokusunu duyuyorlar!” demiştir.

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde de komşuluğa dair birkaç benzer latife vardır.

XIX. yüzyıl latifelerinde komşuluk ilişkilerine dayalı fıkra sayısının azlığı dikkat çeker. Komşuluk ilişkilerinin kültürden kültüre farklılık göstermesi ve bu yüzyıl letaifnamelerinin çoğunun yabancı kaynaklı olması neticesinde, bu konunun fıkralarda az yer etmiş olduğu düşünülebilir.

Dursun Yıldırım, geleneklerin, ait oldukları insan topluluğunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üyelerin gönüllü katılımlarıyla vücut bulduklarını ve nesiller değiştikçe, ihtiyaçlar farklılaştıkça onların da değiştiğini belirtir: “Sürekli var olmalarının sebebi, ait oldukları toplumun üyeleriyle uyum içinde bulunmalarıdır. Gelenek veya gelenekler, sözlü ortam içinde ortaya çıkan kurumlaşmalar, kurumlardır (Yıldırım 2016b: 108-109, 145). **Misafir ağırlama**, Türk kültürünün en eski geleneklerinden biridir ve XIX. yüzyıl letaifnamelerinde özellikle yerli latifelerde işlenir. Bu latifeler yapı olarak, klasik fıkralardan daha uzundur ve bazılarının olay örgüsü üzerinden ilerlediği görülür. Mahmud Şatır’ın *Letaif*(1879)’inde yer alan “Patlıcan Sevmez Bir Adam” latifesi bu türdendir:

41

Herifin biri patlıcan sevmezmiş. Bir gün merkumu ahibbâsından biri tertip eylediği ziyafete davet eder. Tesadüf bu ya, hazırlanan yemeklerin çorbadan başkasına meğer patlıcan katmışlar. Zavallı adam, ziyafete gidiyorum diyerek evinden aç çıkmış olduğundan “Buyurun!” denir denmez çorbanın başına çöküp karşıdaki sahanları yiyecek gibi dik dik baktığı halde, bir de çorbayı müteakip ortaya gelen etin patlıcanla karışık olduğunu ve arkası sıra konulanların dahi patlıcanın silkmesi, imambayıldı, kızartması, karnıyarığı, dolması gibi hep yemeyeceği yemekler olup nihayet oturtması geldiğini gördüğü üzerine hane sahibinde zerre kadar tabiat yokmuş diyerek kalkmayı kurmuş ise de o aralık gözüne pilav lengeri ilişmiş olduğundan yine öfkesi geçip “Bari pilavdan yiyeyim” diye sabretmiş ve dört gözle pilavın vürûduna muntazır olmuş imiş. Bir de gelen pilavın dahi patlıcanlı idüğünü görünce aşırı derece hararetlenip artık sabra mecali kalmamakla karşıda duran hademedden birine (Canım kapı yoldaş ağa, sevabına patlıcansız tarafından bana bir su aliver!) demiş.

Aynı latifeye Ahmet Cemil’in *Eğlence*(1887)’sinde de 812 numaralı fıkra olarak rastlanır.

Geleneklerin de zamana ve insana ayak uydurarak değiştiğinin örneği, Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunan misafir konulu latifelerde görülür:

345

Mu'cizin biri birisine misafir olup, birçok vakit oturduktan sonra, kalkıp gideceği vakit, ev sahibi kapıya kadar teşyi' etmek istemişse de, herif bırakmak istemeyip, nihayet: "Bana böyle teklifli muamele edersen, bir daha gelmem" diyerek, yemin etmeye başlayınca, ev sahibi: "Öyle ise, bu son gelişinizdir, bırakın kapıya kadar teşyi' edeyim" demiş.

Evde ağırlanan konuğa verilen önemin "tanrı misafiri" sözüyle kültürümüzde yer ettiği bilinir. Şemsettin Sami ise bu anlayışın değiştiğini, istenmeyen konuğa bu dileği bildirerek ortaka koyar. Aynı latifenin bir diğer versiyonu, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de 1071 numaralı fıkra olarak bulunur.

"Tanrı misafiri" anlayışının bir diğer örneği, aynı yapıtta dervişler üzerinden işlenir:

367

Abdal bir derviş bir zatın konağında misafir olmuştu. Konak sahibi kendisine riayet ederse de, uşaklarla sair konak halkı –ekseriya adet olduğu üzere– bu biçareye fena muamele ederlerdi. Bir gün akşama kadar dervişe yemek vermemişlerdi. Konak sahibi akşam dervişe:

- Bugün bir şey yedin mi? der.
- Evet, efendim, sabahleyin yedim.
- Sonra bir şey yemedin mi? Sabahtan beri aç mısın?
- Hamdolsun yemedim.
- Sabah ne yedin?
- Vekilharcınızdandan bir tokat, der.

Ev sahibinin dervişe verdiği değeri, hizmetkârların göstermemesi çatışmayı yaratırken değerler değişimini de yansıtır.

H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde yer alan 586 numaralı uzun latife, uşağın işgüzarlığı sebebiyle yaşanan çatışma ekseninde eve gelen konuğa yapılan yanlış muameleyi işler.

Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel*(1885)'inde yine "Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer." atasözünü işleyen "Tuz Yemeye Davet" adlı bir latife yer alır:

581

Bir adam diğer birisini: "Filan gün bize gel de biraz tuz yemek yiyelim!" diye davet eder. Med'uv olan kimse zanneder ki mükemmel bir ziyafet çekecek de kendini methetmemek için böyle söylüyor! Yevm-i muayyende herifin hanesine gidince bakar ki sahib-i hane tıpkı dediği gibi biraz yemek ile biraz tuz getirip ortaya koyar! Şahs-ı med'uv çaresiz tuz yemeye katlanır. O sırada kapıyı bir dilenci çalıp yemek istemeye başlar. Sahib-i hane birkaç kere "İnayet ola!" dediği halde, dilenci yine dilenmekte devam ettiğinden "Herif defol! Şimdi oraya gelirim senin kafanı, gözünü patlatırım!" diye bağırır. Misafir bu tehdidi işitince saile hitaben: "Haydi oğul haydi! Sen bu adamın vaadinde nasıl sadık olduğunu bilsen tehdid ve va'inde de evvel-vechle sözünü edeceğini cezm eyleyerek böyle ısrar etmezdin. Şimdi yanına gelirse dediği gibi sahihen kafanı, gözünü patlatır!!" demiş.

Aynı konu Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde de yer alır:

825

Bir aç ve bir teşne adamlar bir haneye misafir giderler. Biraz ülfet-i muhabbetten sonra aç adam bakar ki taam tedarikine dair hiçbir telâş yok, hane sahibine hitaben: "Efendim, gelirken bir güzel beyit gördüm, okuyayım da dinleyin."

"Elâ yâ ehl-i zerde / devasın sen kamu derde / Pilavın olduğu yerde / kaşıkla ha kaşıkla ha" der.

Öbür hararetili olan zat dahi o da su testisini göremeyince o da karşılık olarak, "Bu beyitin bendeniz de diğer türlüşünü gördüm" deyip okur.

"Elâ yâ ehl-i kokoz / alâdır kar ya buz / Olsa idi bir karpuz / bıçakla ha bıçakla ha"

Hane sahibi bunların biri aç ve diğeri susuz olduğunu anlayıp cevap olarak "Bendeniz de bunun diğer türlü naziresini gördüm" diyerek işbu beyit ile cevap verir.

"Elâ yâ ehl-i misafir sözünüz haktır / istediniz zükâklarda çoktur / Bunun hiçbiri bizde yoktur / sayıkla ha sayıkla ha"

Biçareler ümit ettiklerini bulamayarak me'yusen her birileri yerlerine avdet ederler.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde yer alan aşağıdaki latife ise değerler değişiminin bir yansıması olarak okurun karşısına çıkar. Ev sahibinin konuğu ağırlama biçimindeki yanlışlık, çocuk aracılığıyla ortaya çıkarılır:

1196

Vaktiyle yolcunun biri gideceği memâlik uzak olması ve tesadüfen kış günlerinden bir gün olup karın buram buram yağması ve hususiyle akşamın da takarrüb etmesinden nâşî çâr nâçâr köyün birinde bir haneye misafir olur. Hane sahibi olan kimse, merkum misafire bir oda gösterip misafirin bir müddet ârâmından sonra dahi bir büyük çanağa pekmez doldurup akşam taamı olmak üzere çocuğuna vererek misafire gönderir. Çocuk, çanağı yolcu olan misafirin önüne koyduktaki:

Misafir — "Oğlum! Bu ne? Bu ne kadar çok pekmez, yazık, israf olur, ben hepsini yiyemem!" deyince çocuk dahi 'Varsın israf olursa oluversin, küpe sıçan düşdüğünden biz kendimiz yemiyoruz ancak çabuk tükensin diye böyle çok çok koyup misafirlere yediyoruz!' cevabını verir. Bunun üzerine yolcu kızarak çanağı kırmasıyla:

Çocuk — "Tekrar söze mübaderetle" Vay nankör herif vay! İkramımıza mukabil teşekkür edecekken bizim köpeklerimize su verdiğimiz çanağımızı da kırdın ha! der ve zavallı yolcu ise böyle işitilip görülmedik ikramdan hayrette kalarak pür hiddet çıkıp gider.

Konuk ağırlamanın yanı sıra, konuğa dair de latifeler vardır. Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bu türden fıkralar bulunur:

929

Her gün ve her akşam şunun, bunun hanesinde taam etmekle müştehir olan herifin biri vefat edip hanesinden cenazesinin çıktığını gören komşuları, "İşte bugün birinci defa olarak bir yere taama med'uv olmaksızın hanesinden çıkıyor." derler.

Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde yer alan latife, çocuk tarafından bilinçsizce küçük düşürülen konuğu anlatır:

1214

Aile halkı sofrada yemek yemekteyken misafir gelen bir komşu kadını sofraya davet ederler. Misafir kadın usulen beyan-ı af ve mazeret ile (gırtlığını göstererek) “Burama kadar tokum, buyurunuz, afiyet olsun” yolundaki mukabelelerine karşı yine ısrar ediliğinden sofraya oturup birlikte yemek yenildikten sonra...

Ev sahibinin çocuğu — Hanım Teyze, sen gırtlığına kadar tok olduğunu söylüyordun. Halbuki şimdi bizimle beraber tamam altmış altı lokma daha yediğine nazaran senin gırtlığından yukarısı amma da genişmiş ha!!

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan misafir konulu latifeler yapı bakımından diğer latifelerden farklılık gösterir. İşrete tövbe etmeyle sonlanan 1087 numaralı mizahi öyküde, sarhoş konukları ağırlayan ev sahibinin komik öyküsü anlatılır. Aynı latifeyi (1106 numaralı) yazar, *Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler*(1909)'inde de yayımlar. Yine aynı yapıtta, mükellef bir sofrayı mahveden konuğun öyküsü işlenir:

1099

Paris'te birtakım med'uvvîne mahsûs gayet mükellef bir sofraya tasavvur ve tahayyül eylemeli ki med'uvvînim kaffesi muteberândan olsun. Binaenaleyh en aşağı derecede olan gayet mahçup bir adamı da hane sahibesi kontes davet etmiş, o sofrada kendisini karşısına almıştı.

Kontes cenapları ne güzeldir, ne genç ve ne de simaca zarif! Fakat ne çare? Kontes her ne söylerse alkışlamaya mecbur olurmuş!

Şimdi gözünüzün önüne getiriniz. O biçare delikanlıyı ki kontesin o esnada söylediği bir sözü sanki en revnaklı bir söz olmak üzere telakki ederek güleryüz göstermeye mecbur iken yine o hengâmede içmekte olduğu şarap her nasılsa genzine sızıyor!

Bir tıkanış, bir öksürük, ağzından burnundan tulumba fışkırır gibi şaraplar fışkırır. Binâberin o sofrada davetli bulunan mahçup adamın yanında olan başka bir kontesin beyaz ve zarif elbiseleri de bu şarap fışkırmışından al kanlara döner. Mahçup adamsa sebak eden şu halden ziyadesiyle sıkılarak elindeki kadehi sofraya üzerine bırakayım derken kadeh devrilip birer birer sofradaki şarap şişelerine de vurup kırarak gerek kadınların gerekse erkeklerin üzerlerini berbat etmiş.

Ramazan konulu fıkraların bir kısmı da iftar sofraları üzerinedir. İftarda ağırlanan misafirlere yönelik olarak Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında yer alan latifeler vardır. Bunlardan biri, konuklarını düşünmeyen obur ev sahibi üzerinedir:

1112

Şikemperver bir zat ahibbâsından birkaç zatı iftara davet etmiş. Ancak misafirlerin önlerine konulan kaşıklar adeta kahve kaşığı kadar ufak, halbuki hane sahibinin önündeki kaşık ise ötekilere nispetle “kefçe” derecesinde büyükmüş. Mevsim de yaz mevsimine tesadüf etmekle sofraya buzlu hoşab konulmuş. Misafirler kaşıklarının küçüklüğü cihetiyle hoşabdan ancak damla damla alabildikleri halde hane sahibi o kocaman kaşığı her daldırdıkça yüz dirhem kadar hoşaf “hoş âb” alıp içer ve içtikten sonra da:

— “Oh!.. Öldüm!..” dermiş.

Misafirlerden biri sabredemeyip sahib-i haneye hitaben:

— “Aman efendim, lütfen şu elinizdeki kaşığı inayet buyursanız da bir kere de bendeniz ölsem!..” demiş.

Aynı latife, yazarın *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1200 numaralı olarak yer alır.

Toplumun ortak kabulü olarak ortaya çıkan ve birleştirici yönü olan gelenekler zamanla değişikliğe uğrar. Misafir ağırlama geleneği de bu doğrultuda değişiklik gösterir ve bu durum sözlü kültür ürünlerinden latifelere konu olur.

Sözlü kültürü teşkil eden unsurlar, yazılı kültürü oluşturanlara nispetle millet hayatında daha geniş bir katılımcı kabule sahiptirler ve bu yüzden fertlerin faaliyetleri üzerinde daha etkilidirler. Milletlerin milli kimliklerini oluşturan ortak kabuller, geniş ölçüde sözlü kültür içinde teşekkül eder. Sözlü kültür unsurlarının sürekliliği; fonksiyon, yapı ve muhteva değiştirmeleri, yerlerini yeni unsurlara terk etmeleri ortak kabulleri yaratan topluluğun bunlara karşı takınacağı ortak tavıra bağlıdır çünkü kabuller, resmi değil, gönüllü katılım kabulleri hususiyetine sahiptir. Bir milletin hayatında her ortak kabul, kendini yaşatan bir gelenek yaratır. Bu gelenekler, milli kimliği paylaşan fertler tarafından ihtiva ettikleri özellikler bütünüyle bilinmese bile istinat ettikleri temel vasıflar itibarıyla müştereken bilinirler. Bu durum; fertlerin birtakım olaylar karşısında, birbirlerini ferden tanımasalar bile müşterek tavır takınmalarını sağlar (Yıldırım 2016a: 66-67).

Misafir ağırlama geleneğinde, toplumun sergilediği ortak tavrın olumsuz yönde geliştiği latifelerde işlenir; hatta latifelerde misafire dair olumlu tavır nadiren vardır. Bu noktada, mizahın kişiyi ya da toplumu olumsuz yönüyle karşılaştırıp eleştirme işlevini gerçekleştirdiği düşünülebilir. Sıra dışı olay ya da durumun ya da sıradan durumun sıra dışı tarafının fıkralara konu olduğu düşünüldüğünde, misafir ağırlama geleneğinde de böyle bir değişimin gerçekleşmiş olması olasıdır.

4.3.4. Kadın-Erkek İlişkileri, Evlilik, Cinsellik ve Aile Latifeleri

Gülay Günay ve Özgün Bener, insan yaşamının etkinlikler, davranışlar, roller gibi farklı unsurlarla ilişkili olduğunu ve yaşama katılımının pek çok etkisinin farklı sosyal rollerin kullanılması ile kolaylaştığını belirtirler. Bir bireyin kimliği pek çok sosyal rolün kompleks bir karışımı olarak tanımlanır, bazı roller diğer roller ile karşılaştırıldığında daha çok anlam ve önem taşır. Örneğin toplumsal cinsiyet ve klişelerine göre erkeğin en önemli rolü ailenin geçimini sağlamakken kadının en önemli görevi çocuklarını büyütmek ve aile yaşamının devamlılığını sağlamaktır (Günay ve Bener 2011: 157-159).

Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürü; bir kadın ve erkeğin nasıl davranacağı, nasıl düşünceği ve nasıl hareket edeceğine ilişkin beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkeği sosyal olarak yapılandıran özellikleri belirlemektedir. Bir başka deyişle, insanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler. Ailenin, içerisine girdiği toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin etkisiyle, kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler. Bütün toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilir. Böylece kadınlar ve erkeklerin hangi davranış ve faaliyetleri yapabileceklerine, hangi haklara ve güce kimin ne derece sahip olduğuna veya sahip olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilir. Bu beklentiler, toplumdan topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de özünde ortak noktalar vardır. Bu öz, toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin yani farklılıklar ve eşitsizliklerin varlığıdır. Söz konusu toplumsal kalıpyargılarına göre herhangi bir insanla ilgili beklentilerin neler olacağı doğrudan cinsiyete bağlıdır. Buna göre erkeklerden güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlamaları; kadınlardan ise sabırlı, anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenmektedir (Günay ve Bener 2011: 157-159).

XIX. yüzyılda derlenmiş letaifmelerde yer alan kadınlar da toplum tarafından belirlenmiş klasik rollerle okurun karşısına çıkarlar. Letaifmelerdeki kadınlar ya ev hanımı ya eş ya da annedirler. Çalışan kadına ise sadece kadınlar hamamında çalışan “Ana” örneği verilebilir. Ayrıca, hizmetkâr ya da cariye olarak kullanılan kadınlar alt tabakaya mensup olduklarından, herhangi bir değer taşımazlar. Önemleri görevlerinden kaynaklanır. Alt tabaka ya da köle olarak kullanılan kadınların cinsel tacize uğradığı kısa hikâye uzunluğundaki latifelere bile bu dönem letaifmelerinde rastlanır.

Cinsiyetler arası farklılaştırma ya da cinsiyet ayrımı, erkekler ve kadınların özellikleri hakkında paylaşılan kalıpyargılardır. Bu kalıpyargılar erkekler yüksek statülü rollerle, kadınlar ise aile içi ve düşük statülü rollerle karakterize edildiklerinde erkeği güçlendirmeye ve onun iktidarını sürdürmeye yardım eder. Rekabetçi cinsiyetler arası farklılaştırma, bu ideolojinin düşmanca boyutunu oluşturur ve erkeklerin, kadınlar hakkındaki negatif kalıpyargıları yoluyla, onlardan daha iyi olduklarına inanarak güçlü bir özgüven kazanacakları düşüncesine dayanır. Erkeklerin kadınlara bağımlılığı yüzünden, kadınlar hakkındaki geleneksel kalıpyargılar, aynı zamanda son derecede pozitif bir tutumla değerlendirilen birçok özelliği de içerir. Bu kadınların geleneksel cinsiyet rolleri ile tutarlı ve erkeklerin yerine getirmek için kadınlara bağlı oldukları özelliklerini içeren cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırmadır. Kadınlar bu tür roller içerisinde, erkeğe ilişkin geleneksel kalıpyargılara uygun ve onlar hakkındaki geleneksel yargıları tamamlayıcı özelliklerle değerlendirilir. Kadın hakkında geleneksel nitelikteki bu pozitif farzlar kadınların erkekleri tamamlayan, bir başka ifade ile erkeğin diğer yarısı yapan özellikleridir (Ayan 2014: 149-150).

XIX. yüzyıl letaifmelerinde, kadının tamamlayıcı rolü değil, görece eksik tarafları işlenir. Kadın üzerinden somut olarak gözlenebilen cinsiyet ayrımcılığı dikkat çeker.

Kadın-erkek ilişkileri ve evlilik kurumu açısından XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, kadına dair kalıplaşmış yargıların varlığı gözlenir. Kadının kendine biçilmiş rollerin dışına çıkması mümkün görünmez ve kadına biçilen değer, ikinci sınıf vatandaş olmaktan öteye geçmez. Egemen erkek bakış açısıyla kadın aldatır, yalan söyler, hile yapar, güzelliğini her şeyin üstünde tutar ama aynı zamanda aptaldır; zekâsı hep küçümsenir. Kadının bu eylemlerine maruz kalan erkek ise masum ve zekidir. Örneğin, başkasından hamile kalmış, iffetsiz bir kadınla evlenen saf erkeğin öyküsü M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında şöyle ifade bulur:

12

Ma'tûh bir kimse evlenip beşinci günü bir oğlu doğar. Herif bilâ-tevkif çarşıya gidip kalem, kâğıt, mürekkep alır. Sebebini sual edenlere "Beş günde doğan bir çocuk, üç güne kalmaz kâtip olur. Onun için tedarikte bulunuyorum." der.

Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alan aşağıdaki latife, hilekâr ve yalancı kadın üzerinedir:

37

Bir mösyö li-ecl-il-ziyâre bir madamın hanesine gider. Kapıyı çalıp karşısına çıkan uşaktan hanımın sokağa çıkmış bulunduğunu cevabını alması üzerine avdet edeceği sırada her nasılsa aralık bulunan kapıdan madamın odasından başını çıkarıp baktığını görmüş ise de hiçbir şey söylemeyip gider. Birkaç gün sonra madama bir mecliste bilâ-tesadûf o gün ziyaret için hanesine gelmiş ise de sokağa çıkmış oldukları haberini alması üzerine meyûsâne avdet ettiğini söylediğinde madam, "Vah vah vah! İşte buna teessüf ettim. Fakat ne yapayım ki o gün gayet mühim bazı işlerim vardı da hemân erkenden acele ile dışarı çıkmaya mecbur olmuşum." demesiyle mösyö, "Acele ile çıkmış olduğunuzu tasdik ederim efendim. Hatta o kadar aceleyle çıkmışsınız ki başınızı odanızda unutmuşsunuz." diye karıyı mahçup eder.

Sadakatsiz kadını eleştiren fıkra ise şöyledir:

40

Birçok vakitler taşrada dolanmış bir adam, memleketine avdetinde hanesine girer girmez istikbâline koşan zevcesinin boynuna sarılarak "Ah sevgili karıcığım! Kim bilir benim için ne kadar hasret çekmişsindir." dediğinde zevcesi "Hiç sormayınız! Ne zaman odamdan içeri bir erkek girdiğini görsem siz geliyorsunuz diye yüreğim oynardı." demiş.

Sadakatsiz kadın konusu Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde de işlenir. Fıkra, eşler arasında ciddi yaş farkı bulunmasının sonucunu sadakatsizliğe vardırır:

141

İhtiyâr bir adam genç bir kız ile akd-i izdivâc eder; aradan birkaç ay geçtikten sonra, ihtiyâr hastalanıp, zevcesini yanına davetle: "Bilirim ki siz genç olduğunuzdan ben öldükten sonra başkasına varacaksınız; fakat ricâ ederim filân adama varma, çünkü

ben ondan hazzetmem.” demesi üzerine, zevcesi cevâben: “Onu hâtırınızdan çıkarınız; çünkü ben zâten filân adama söz verdim.” der.

Aşağıdaki fıkra, “özü kabahatinden büyük” ifadesinin vücut bulmuş halidir:

568

Herifin biri evine girdiğinde, karının yanında bir yabancı adam bulmakla, namusunun intikamını almak üzere, herifin üzerine yürümekte iken, karısı telaşla kolunu tutarak: “Ne yapıyorsun! Oğullarının babasını mı öldürüyorsun!” demiş.

Sadakatsiz kadın teması, Mahmud Şakir’in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)’sinde bulunan fıkraların da konusudur:

87

Şehirli iki kız bir köyde geşt ü güzâr ettikleri esnada, kucağında bir keçi yavrusu götürmekte olan bir delikanlı çobana rast geldiklerinde kızlardan biri keçiyi okşayarak refikasına “Bakınız, ne kadar güzel! Fakat boynuzları yok!” diye çobana harf-endazlıkta bulunduğundan çoban “Boynuzları evlendikten sonra gelir” diyerek kızı mahçup etmiştir.

Aynı fıkranın başka bir versiyonu, Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde 985 numaralı ve Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde de 1134 numaralı fıkra olarak yer alır.

Kadın-erkek arasındaki geçimsizlik ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çatışma ve kavgalar, fıkralarda sıklıkla işlenir. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunan aşağıdaki fıkra, geçimsizlikten kaynaklanan kavganın ifadesidir. Kadın-erkek geçimsizliğinde zaman zaman fiziksel şiddete de fıkralarda rastlanır:

179

Karıyla geçinememekte bulunan bir adam bir gün karısına: “Seni aldığım güne her gün lanet okuyorum.” deyince, karısı: “Hakkın yoktur; çünkü beraber azıcık iyi geçirdiğimiz bir gün varsa, o da o gündür.”

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde bulunan aşağıdaki fıkra ise fiziksel şiddet konusudur:

917

Fransa’da talâka ruhsat verileliden beri mahkemelerde karı koca muhakemesinden geçilmez olmuştur. Ahîren kocasından ayrılmak için mahkemeye müracaat eden bir kadını hakim, kocasıyla barıştırmak isteyerek, kocası da hazır olduğu halde kadına der ki:

— Fakat, insaf ediniz madam! Elbette kocanız sizi aldığı zaman pek ziyade severdi. Öyle değil mi?

— Ne şüphe efendim; kalbinin darbelerine tahammül olunmuyordu!

— Ya şimdi?

— Şimdi de bastonun darbelerine tahammül olunmuyor!

Kadının nesneleştirilmesi ve birey olarak haklarının olmayışı, her türlü davranışa maruz kalmasına neden olur. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latife, kadını eşya addeden anlayışın ürünüdür:

201

Bir gemi fırtınaya tutulmuştu; kaptan, gemiyi kurtarmak için, ambarlardaki mali denize attıktan sonra yolculara dahi ağırlık veren galebeliklerini denize atmalarını ihtar eylemiş. Geminin içinde bulunan bir İspanyol, kaptanın bu ihtarını işitir işitmez, yanında bulunan karısını kaldırıp denize atmak istemiş; sebebini sorduklarında: "Benim bundan ziyade ağırlık verir galebeliğim yoktur." demiş.

Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan aşağıdaki latifede vurgulanan "kadını idare etmek" ifadesi, kadının erkeğin egemenliği altında olduğunu belirtir ki döneme hakim bakış açısı da bu yöndedir:

1282

Meşâhîrden bir zâta bir gün Avrupa'nın bazı memâliğinde meselâ on beş yaşında taht-ı kraliye kuûd etmek mümkün olduğu halde, izdivaç için neden on sekiz yaşına kadar beklemek mecburiyeti hâsıl oluyor demesi üzerine muhâtabı: "Çünkü bir memleketi idare etmek herhalde bir kadını idare etmekten kolaydır!" cevabını vermiş.

Evliliğe dair olumsuz bakış üzerine söylenmiş pek çok fıkra vardır. Örneğin, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde eşinin ölümüne sevinen bir ağıtçının samimi itirafı işlenir:

269

İngiltere'de birkaç asır evvel cenazelerin defni sırasında ücretle ağlar adamlar vardı. Bunlardan birisi bir gün ahabından birine gidip "Bugün filanın cenazesi defn olunacak, ben söz vermişsem de, gidemeyeceğimden, vekâleten gidip ağlamanızı rica ederim." demiş; dostu kendisinin niçin gitmediğini sorunca, "Bu sabah karım öldü; nasıl ağlayabilirim?" demiş.

Kötü huylu güzel eşten şikâyet eden kocalara dair fıkra, 291 numaralıdır: "Güzel fakat bed-huy bir karının kocasına birisi: 'Zevceniz gül gibidir' deyince, herif: 'Evet, lakin dikenleri ziyadesiyle zehirli bir güldür' demiş." Aynı şekilde 453 numaralı, "Fransa'da bir adamı iki karı aldığıçün, hapsedmişler. Herif dermiş ki: Evimde iki karımın ortasına geçtiğim vakit benim için evinden büyük zindan olamaz; buraya niye getirdiniz? Beni hapsedmek isterseniz, evime gönderin." fıkrası da, evliliği hapisle bir tutan çok eşli kocaya aittir.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan "Kapımdan Şer Geçmedi" latifesi, kadının kötülükle eş tutulduğunu ifade eder:

Bir adam bir mahalde “Elhamdülillah şimdiye kadar kapımdan içeri hiçbir şer girmedir.” diye tefahhur edermiş. Ahıbbâsı işitince “Efendi, teehhül ettiğiniz zaman hareminiz kapıdan girmedir de bacadan mı düştü?” demiş.

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde yer alan latifede, erkeğin başka bir erkekten intikam alma planı kendi eşi ve kızı üzerindedir:

618

— Aman birader! Seni tahkîr eden o herife nasıl kızını vermeye razı oldun?
— Evet! Vakıa kızımı verdim ama kendisine öyle bir kaynana da verdim ki herifi sirkeye ihtiyaç göstermeyecek derecede ekşi sözlerle bıktırarak.

Evliliğe dair olumsuz bakış açısı, Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde bulunan fıkralarda da sıklıkla işlenir:

943

İki dost beyninde:
— Canım, şu mahzun görünen zat kim?
— Bunlar iki dosturlar, yekdiğerlerine pek benzediklerinden hangisi olduğunu bilemem. Birisi geçen gün teehhül etti, diğèrinin dün karısı vefat etti! Fakat bu mahzun görünen ikiden hangisidir, bilemem!

Kayınvalide ya da kayınpederden duyulan rahatsızlığı dile getiren fıkralar da mevcuttur. Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde yer alan “İki Evli Arkadaş Beyninde Muhavere”, evliliğin olumsuz tarafını vurgular:

1147

Biri — Ah birader, acaba bu âlemde evli olup da rahat etmiş var mıdır?..
Diğèri — Birader, doğrusunu istersen bunu ben de pek çok düşündüm, bir kişi bulabildim. Olsa olsa o olabilecek!
— Aman o zat kim?
— Malum a! Âdem babamız!..
— A birader, onun da rahat ettiği nereden malum?..
— O da rahat etmesin de kim etsin? Kaynatası da yok, kaynanası da!..

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde bulunan latife, daha çok kadının zekâsıyla alay etmeye yöneliktir:

720

Aşık ve maşuka beyninde şöylece muhavere edilmiş:
— Allahaismarladık, iki gözüm! Daima mektup yazacaksın, değil mi?
— Evet meleğim! Lakin mektupların kıraatından sonra yırtılmasını rica ederim.
— Başım üstüne efendim! Hatta emrederseniz okumazdan yırtarım.

M. Cemil’in *Hande*(1887)’sinde yer alan fıkra, kadını tacize kalkan erkeğin düştüğü komik durumu anlatır:

860

Umumi bir baloda dans edilmekte iken hazır cevap bir zat sabırsızlık ederek koltuğundaki madamı gerdanından öpmek üzere dudağını uzatırken madamın hiddetlenip kendisine irâ'e-i çin-i cebin etmekte olduğunu görür görmez şu cevabı vermiş:

— Afedersiniz madam! Gerdanınıza bir böcek konmuştu da..... Onu üflemek üzere dudağımı uzatmıştım.

Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Ali Muzaffer'in *Yeni Eğlenceler* (1897), Hammamizade İhsan'ın *Tuhaf Fıkralar* (1899), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) ile *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910), Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif* (1912) ve Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde bu tür latifelerin bolca örnekleri bulunur. Dönemin kadına olumsuz bakış açısı, evlilik kurumuna yansıtılarak egemen erkek üzerinden verilir. Yabancı ve yerli latifelerin her ikisinde de aynı yaklaşım gözlenir. Dolayısıyla her ne kadar XIX. yüzyıl, toplumsal hayata pek çok yenilik getirerek kadına özgürlük alanı yaratmış gibi görünse de, kadının erkekler tarafından biçimlendirilmiş yazgısının değişmesine çok da katkıda bulunmadığı söylenebilir.

Cinselliğin ve müstehcenliğin fıkralarda çoğunlukla mizah yaratma amacıyla konu edildiği bilinen bir gerçektir. Kadın-erkek ilişkileri ele alınırken müstehcenlik de kimi zaman ortaya çıkar.

Cinsellik, vazgeçilmezliği ve mahremiyeti sebebiyle, tarihinin her döneminde cazibesini korumuştur. Cinsel ögelerin en rahat dolaşım ve kullanım hakkına sahip olduğu alan, mizahın sınırları içindedir. Mizahın sahip olduğu hoşgörü, direkt söylendiğinde hoş karşılanmayan cinsellikle ilgili konuların özgürce sergilenmesine fırsat verir. Cinsel içerikli mizah, direkt ya da ima yoluyla cinselliğin kullanıldığı mizah türüdür, açıkça veya dolaylı olarak kullanılan cinsel ögeleri içerir. Marjinal boyutta cinsel ögeler içeren mizah örnekleri, toplum tarafından benimsenmezken üstü kapalı/dolaylı/örtülü anlatımlar kabul görür (Öğüt-Eker 2014: 123).

XIX. yüzyılda derlenmiş letaifnamelerde cinsel içerikli ya da müstehcen sayılabilecek fıkra sayısı sınırlıdır. Kitapların yayımlandıkları zaman aralığında ciddi bir sansürün olmasının yanında, derleme yapan yazarların da ahlaka mugayyir saydıkları fıkraları eleyerek, oto-sansürle, derlemelerini oluşturdukları bilinmektedir. Dönemin müstehcen sayılabilecek latifeleri Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde yer alır:

1206

Kastamonu'nun Abana kazası kariyelerinden birinde Nebi Dayı ismindeki delikanlının biri diğer kariyede Ali Ağa namında birinin üç kızından en büyüğünü ister.

Aradan bir iki ay müddet geçtiği halde kız tarafından hiçbir haber çıkmamasından canı çok sıkılan Nebi Dayı, kızın bulunduğu köye doğru yola çıkar. Köyün kenarında çift sürmekte olan kayınpederine rast gelerek meselenin ne olduğunu sorar.

Ali Ağa — Ne bileyim Nebi Dayı, en büyüğü babasız bir oğlan doğurdu. Ortancayı da köy imamından gebe diyorlar. İşte şu karşıda oynayan en küçüğü varsa da kardeş, o da daha pek küçük.

Kız — A!.. Nerem küçük olsun. Geçende emminin oğluyla yedi defa ettik de ah bile demedim.

Delikanlı — Zaten ben anlamıştım, senin kızların cinstir. Bak gördün mü dayanıklı malı! Kısmet bu imiş, bari bunu alayım, cevabıyla tarafeynin inzımmam-ı muvafakatı üzerine akd-i nikâh ve tarafeyn nail-i meram olurlar.

Anadolu'da geçen ve köylüleri konu alan bu latifede, aslında toplumsal değerlerle doğrudan çatışan bir anlatım söz konusudur. “Babasız çocuk doğurmak”, “imamdan hamile kalmak” ya da “kuzenle cinsel ilişkiye girmek” Türk toplumunun değer yargılarıyla taban tabana zıttır ama fıkranın konusu haline gelerek ve “namus” kavramına herhangi bir gönderme yapmadan sıradanlaştırıldığı söylenebilir.

Aynı eserde yer alan bir diğer cinsel içerikli fıkra ise şöyledir:

1207

Şehirde satmak üzere manda arabasını kuru ot yükleyen köylünün biri, şehre yakın bir diğer köyün kenarında mandalarını otlamaya koyuvererek kendisi arabanın gölgesine yatar. Köyden üç kız koşa koşa gelerek “Kızlar bakınız, haydi şu arabanın üstüne çıkıp oturalım” diyerek otların üzerine tırmanırlar.

Kızların ne küçüğü — Kızlar, benim varacağım koca on beş – on yedi arasında, benim gibi tüysüz olmalı.

Ortanca — Haydi oradan sersem, onun öylesi daha çocuktur, karı ve kocalık ne bilir! En büyüğü — Siz ikiniz de koca lezzeti nedir, varılması lazım gelen koca nasıl olmak lazım geleceğini hiç bilmiyorsunuz. Benim varacağım bir erkek, iki günlük tıraşlı sakalını yüzüme sürdüğü suratımın her tarafından kan fışkırmalı.

Diğer kızlar — Aman sus abla, işedik.

Bu sohbeti dinlemekte olan arabacı (Ulan dur, üstüme başıma edeceksiniz, hay Allah) diyerek arabanın altından çıkması üzerine:

Kızlar — A! Ayol erkek varmış deyip arabadan atlayarak köyün yolunu tutarlar.

Cinselliğin tabulaştırıldığı toplumlarda, kadınların cinselliği rahatlıkla konuşabilmeleri ancak hemcinsleriyle mümkündür. Yukarıdaki fıkrada da cinsel fantazilerini ortaya koyan genç kızlar vardır ama fantaziler, devreye bir erkeğin girmesiyle son bulur ve utanca neden olur.

Her devrin ve toplumun gülmeceğinde, cinsellik konulu mizah ürünleri mutlaka bulunur. Mizah ürünleriyle cinsellik arasındaki bağın temelinde toplumsal baskı yatar. Toplum tarafından hakkında konuşulması bile yasaklanarak bastırılan cinsellik, mizah maskesi altında yüzeye çıkabilmekte ve bu şekilde rahatça konuşulabilmektedir (Usta 2004: 30).

Mehmet Halit'in letafnamesindeki her iki örnek de bu durumu ortaya koyar.

Aile, içinde bulunduğu kültürün bir parçasıdır ve içinde bulunduğu toplumun her durumundan etkilenecek onun tüm değerlerini nesilden nesile geçirir.

Aile kurumuna tarihsel süreç içerisinde hemen hemen bütün toplumlarca önem verilmiştir. Toplum değerlerinin en çok korunduğu geleneksel kurum olarak aile, toplumsal dengeyi sağlayıcı roller üstlenir. Toplumun temel yapıtaşı olması itibarıyla endüstrileşme sürecinde değişikliğe uğrar ve çağının gereklerine ayak uydurur. Bu ayak uydurma sürecinde, aile yapılarında farklılıklar gözlenir. Buna bağlı olarak da aile bireylerinin çocukla iletişimi, çocuğa karşı tutumları ve çocuğa verdiği değerlerde birtakım değişiklikler yaşanır (Tezel-Şahin ve Cevher 2007: 775).

XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanan letaifnamelerin hemen hepsinde aile bireylerine dair letaif yer alır. Bu latifelerde hem yerli hem de yabancı kültür içerisinde aile ilişkilerinin nasıl biçimlendiğini görmek mümkündür. Anne-çocuk, baba-çocuk, anne-baba, büyük-küçük kardeş gibi ikili ya da anne-baba-çocuk gibi üçlü ilişkiler ekseninde dönen fıkralarda aile terbiyesi, iletişim, geçim, maddiyat gibi konular işlenir.

Baba-oğul arasında yaşanan çatışmalar, aileyle ilgili fıkralarda sıklıkla yer alır. Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde bulunan aşağıdaki fıkralar bu çatışma üzerinedir:

1235

Babası oğluna hitaben: — Oğlum, yalan söylemekten utanmıyor musun? Ben senin yaşındayken asla yalan söylemezdim.
Oğlu pederine — O halde yalan söylemeye ne zaman başladınız?
Pederde hayret!

1279

Peder — Oğlum, bugünün işini yarına bırakmak iyi değildir.
Oğul — O halde yarısını yarına bıraktırmak istediğin çöreği ver de yiyeyim ki bugünün işi yarına kalmasın!

Baba-oğul ikilisi arasında geçen yukarıdaki latifelerde, genellikle oğlun aklını kullanma becerisi ve hazır cevaplılığı ön plana çıkar.

Kardeşler arası ikili çekişmeleri işleyen fıkralar, genelde mağdur edilmeye çalışılan küçük kardeş merkezlidir. Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkarat*(1886)'ında yer alan aşağıdaki latifede, kardeşler arası çekişmenin baba tarafından esprili bir şekilde çözülüşü işlenir:

751

İki kardeş her akşam o gün yekdiğerinden vukua gelen bazı kabahatleri pederlerine anlatırlarmış. Yine bir akşam çocuklardan biri, o gün büyük kardeşi kulağını ısırmış olduğunu anlatır. Büyüğünün makam-ı inkârda, "Hayır, ben ısırmadım, o kendi

kulağını kendisi ısırdı!” demesine pederleri cevaben: “İşte ben buna inanmam; zira bu kedi mi ki kendi kulağını kendisi ısırabilsin!!!” demiş.

Kardeşler arası çekişmenin bir diğer örneği de Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde bulunur:

620

İki çocuk dövüştükten sonra, ikisi de ağlamaya koyulmuşlar. Pederleri keyfiyeti haber alınca derhal yanlarına gelip büyüğüne demiş ki:

— Oğlum! Ben sana söylemedim mi ki sâbir ol!

Çocuk yine ağlamakta devamla:

— Bir kere de birader sabretse fena olmaz, cevab-ı garibini vermiş.

Bu tür fıkralarda, küçük kardeş hep adaleti sorgular; kimi zaman adalet ondan yana, kim zaman ise onun karşısında olur.

Aile terbiyesini konu alan fıkralar, genelde çocuk üzerinden ilerler. Bu tür fıkralarda, çocuğun pratik zekâsı ve hazır cevaplılığı komik unsuru yaratmada etkilidir. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bunun örneği vardır:

148

Bir çocuk sofrada verdikleri şeylerden başka bir şey istememek üzere tenbîh olunmuş idi. Bir gün tabağına et komağı unutmuşlar; çocuk aldığı tenbîhin hâricinde hareket etmemek için, tuzluğu önüne almış. Ne yapacağını sorduklarında “Vereceğiniz ete koyacağım.” demiş.

Aile terbiyesine dayalı dokundurma taşıyan bir diğer örnek ise, aynı eserde bu kez yetişkinler üzerinden ifade edilir:

162

Bir delikanlı, bir zatın yanında olduğu halde, peder ve validesinin zikri geçtikçe, kendilerini “Peder beyefendi, valide hânım.” unvanlarıyla yâd etmekte olduğundan, o zatın canı sıkılarak, uşağını celble: “Uşak beyefendi, arabacı beyefendiye söyle, hayvan beyefendileri, araba hanımefendiye koşsun.” demiş.

XIX. yüzyıl latifelerinde, aile terbiyesi içerisinde fiziksel şiddet de kimi zaman varlığını gösterir. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde yer alan 208 numaralı latifede, çocuklarının mutsuzluğunu dayakla gidermeye çalışan anne anlatılarak ironi yaratılır: “Bir kadının çocukları dâimâ hazin ve müteessif durduklarından, kendisine bunun sebebini sorduklarında, ‘Bu hüzn ü teessüflerini gidermek için, her gün kendilerini dövüyorum, yine mütenebbih olmuyorlar.’ demiş.”

Aynı eserde yer alan aşağıdaki latifede, oğlunu eğitmek isteyen babanın, çocuğun akılcı yaklaşımı karşısındaki çaresizliği işlenir:

502

Birisi oğlunu sabahleyin kalkmaya teşvik etmek için, bir adamın sabahleyin kalkıp, sokağa çıktığı gibi, altınla dolu bir kese bulduğunu hikâye ettiğinde, çocuk da: "Peki babam, ama o keseyi kaybeden ondan evvel kalkıp, sokağa çıkmış" demiş.

Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel*(1885)'inde bulunan "Bir Kâselisin Oğluna Nasihati" başlıklı fıkrada, baba-oğul ilişkisine dair bir sahne sergilenir. Babanın nasihati pek de masum değildir, bir anlamda oğluna hinliği öğütler:

579

Kâselisin biri oğluna nasihatinde: "Oğlum! Bulduğun mecliste oturduğun yer dar olur da rahat edemezsen yanındaki adama (Efendim! Sizi rahatsız ettim galiba!) dersin. Evvel adam bu sözünü işitince kıyıdanır, senin yerin de genişlenir!" demiş.

Aile terbiyesine dayalı bir başka fıkra da Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alır:

1233

Bir çocuk ile peder ve validesi arasında:

Çocuk — Anne, sana bir şey söyleyeceğim.

Validesi — Olmaz, oğlum. Sana bin def'a tembih ettim ki sofraya başında söz söylemeyeceksin. Bekle, yemek bitsin, pederin gazetesini okuyup bitirsin, sonra söyle.

— Peki anne! Taam biter. Peder gazetesini okuyup bitirdikten sonra oğluna hitaben:

— Küçük geveze, şimdi söyle bakalım! Validene ne söylemek istiyordun?

Çocuk — Tuvalet odasındaki musluğun açık kaldığını söyleyecektim! Valide ve pederdeki hayret ve hiddet!

Çocuk eğitiminde nasihat vermenin işe yaramadığını, Mehmed Halid *Letaif-i Halid*(1916)'inde yer alan aşağıdaki latife ile anlatmaya çalışır:

1220

Haylaz veledine birçok saat mütemadiyen nasâiyih-i lâzımede bulunan bir peder, oğlunun daima önünde bir noktaya bakarak dinlemekte olmasını nasâiyihin tesir etmekte olduğunu zannederek iftiharını artırıyor ve bir yandan da müteaddid deliller ile sözlerini ispata çalışıyormuş.

Çocuk uykudan uyanmışçasına başını kaldırıp "Baba, şu delik yok mu? İşte buraya oturduğumuz zamandan beri sayıyorum, tamam beş yüz kırınca girdi, on sekiz tane çıktı."

Biçare peder, o kadar patlattığı çeneye mi yansın yoksa veledinin havai meşreplikle atıyyen istikbaline olabileceğine mi yansın?

Aile bireyleri arasındaki diyaloglara dayanan fıkralarda, ailenin eğitim düzeyi de komik unsuru yaratmada etkilidir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latifede, çocukların saflığı ve denize dair bilgilerinin eksikliği ya da yanlışlığı, gülünçlüğü sağlar:

157

Tuna'nın kenarında suyun tuğyânını seyretmekte bulunan bir pederle iki küçük çocuğu:

- Baba bu su nereye gidiyor?
- Denize gidiyor, oğlum.
- Öyle ise deniz de taşacak.
- Yok, kardeşim, denizde süngerler var, suyu içerler.

Aile bireyleri arasındaki ilişkilerin temelinde eşler yani anne-baba yatar. Eşler arasındaki çatışma da bu tür fıkralarda yer alır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan latifede, çocuk üzerinden birbirlerine sataşan ebeveynlerin çekişmesi işlenir:

183

Bir kadın oğlunun su-i ahlâkından şikâyet ederek, kocasına: "Bilmem, bu çocuk bu tabîiyatı kimden aldı? Hele benden almadı." deyince, kocası: "Evet, şüphe yok ki senden almadı; çünkü senin tabîiyatın sende duruyor." demiş.

Yine Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan aşağıdaki latife, anne-baba arasındaki geçimsizlik üzerinedir:

1280

- İki çocuk arasında:
- Senin pederin ne yapar?
  - Hiç! Seninki ne yapar?
  - Benimki de öyle!
  - Hiçbir şey yapmaz mı?
  - Yapar!
  - Ne yapar?
  - Sabahtan akşama annem ile kavga eder!
  - Benimki de öyle!

Aile içi çatışmalardan bir diğeri de 519 numaralı fıkrada kayınpeder ile damat arasında gerçekleşir: "Birisi gayet kısa boylu olan damadının uzun bir kılıç kuşandığını görerek: Damadımı bu kılıca kim asmış? demiş." Kayınpederin damatla inceden alay edişi komik unsurunu yaratır.

Para, maddiyat ile miras ve veraset, aile ilişkilerinde ortaya çıkan diğer kavramlardır. H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde bulunan latife, geçim sıkıntısı yaşayan baba-oğul arasındaki dramatik diyaloga dayanır. Nüktesi ise son tümcede gizlidir:

605

Çocuğun biri, pederine hitaben "Kuzum baba bu züğürtlük bilyesi bizde daha ne kadar devam edecek?" diye sorduğu suale pederinden "Kırk gün" cevabını alarak

kemal-i meserretle “Kırk gün sonra zengin mi olacağız?” deyince pederi “Hayır oğlum, alışacağız” demiş.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latifede, babasının müsrifliği nedeniyle miras elde edemeyen gencin sitemi işlenir:

254

Birisi babasından az miras bulduğundan şikâyet ederek demiş ki: “Familyamızın pek çok serveti vardı, lakin peder pek masraf olduğundan hayatında mamelekimizi yiyip bitirdi! Familyamızda pederim bulunmamış olaydı, ben adeta zengin olacaktım.”

Fıkranın nüktesi ise son tümcesinde saklıdır.

Paraya dair bir diğer fıkra ise şöyledir:

513

Birisi oğlunu, masraflığından dolayı, takdir ettiği sırada “Şeytandan bile borç etmişsin!” deyince, oğlu: “Babam, iftira ediyorsunuz, âlemde kendisinden borç etmediğim bir herif varsa, o da odur” demiş.

Mizahı oluşturan abartılı anlatımdır.

M. Cemil'in *Hande* (1887), Mehmet Tefik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide* (1897), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) ile *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde benzer örnekleri çoğaltacak latifeler vardır.

4.3.5. Arkadaşlık Latifeleri

Arkadaşlar arasında geçen latifeler genelde ikili ya da üçlü diyaloglara dayanır. Arkadaşlık ilişkilerini konu alan latifelerde genellikle ahmaklık, saflık, hinlik gibi karakter özelliklerinin yanı sıra, zenginlik, yoksulluk ve evlilik kavramlarının işlendiği görülür. XIX. yüzyıl letaifnamelerinde, arkadaş ilişkileri konulu latifelere sıklıkla rastlanır.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan latife, ahmak iki arkadaşın hayalleri üzerinden tutuştukları kavgayı anlatır:

5

İki ahmak arkadaş yolda giderken birisi zaruretten kurtulmak için, “Cenab-ı Hakk'tan bin re's koyun isterim. Eğerçi inayet buyurulursa bunların sütünden, yapağısından yakın vakitte zengin olurum.” der. Diğer dahi, “Ben de Hakk'tan bir sürü kurt isterim ki senin koyunlarının içine salıvereyim de min-ba'd bu servete nail olamayasın.”

demesiyle birbiriyle kavga ederek hükümete gitmek üzere iken bir de bir eşeğe iki tulum pekmez yüklemiş bir hocaya rast gelir ve münazaalarının sebebinin söyler. Hoca efendi dahi bilâ-tevkif tulumların ağzını açıp, “Kanim şu pekmez gibi aksın yemin ederim ki ikinizde dahi akıl yoktur.” der.

Arkadaş ilişkilerinde rekabet, fıkraların işlediği bir başka konudur. Mahmud Şatır’ın *Letaif*(1879)’inde yer alan aşağıdaki latifesi, birbirini çekemeyen iki kişi arasındaki diyalogun hakaretle biçimlenip komik unsuru yaratması üzerinedir:

65

Zarâiften birinin rakibi olan bir zât:

— Her ne sebeptense — zarîf ile kavga etmek üzere ikametgâhına giderse de kendisini orada bulamadığından daha ziyade hiddetlenip kapısının üzerine (eşek) diye yazar. Akşam zarîf ikametgâhına gelip de yazıyı görünce rakibi olan zâta şöyle bir mektup gönderir: “Bugün ikametgâhıma geldiğinizi — vizite kâğıdınız bulunmak hasebiyle — kapımın üzerine isminizi yazdığınızdan anladım. Bulunamadığıma teessüf ettim.”

Bu latifenin benzeri, Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde de vardır:

236

Birisi ahbabından birinin odasına girip, kendisini bulamamış; ve odanın her tarafını bir parmak toz kaplamış olduğunu gördüğü için, bu pislîği dostunun yüzüne vurmak için, birkaç yerde tozun üzerinde “domuz” kelimesini yazmış. Ertesi gün o dostuna rast gelerek: “Dün size geldim, bulamadım.” deyince, dostu: “Evet, isminizi bırakmıştınız, ondan geldiğinizi anladım.” demiş.

Aynı eserde yer alan 114 numaralı, “İki ahbâb muhabbetlerinden bahsettikleri sırada birisi: ‘Ben senden evvel ölürsem cenâzeme gelecek misin?’ diye sormuş; öteki: ‘Ma’âlmemnûnniyye’ demiş.” latifesi de yine ahbab olup dost olmayanları anlatır.

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde yer alan aşağıdaki latife, üstünlük taslayan kişinin alt edilmesiyle sonuçlanır:

670

Fransızca öğrenmeye meyl etmiş bir adam bir Fransızca bilmez ahbabına der ki:

— Efendim, bu dünyada Fransızca bilmeyen hayvandır.

Ahbabı bu söze mukabelen demiş ki:

— Evet! Lakin peder efendiniz de bilmez, değil mi?

Erkekler arasındaki rekabet, kişiler arası davranışlarda olduğu gibi, eş ya da sevgililer üzerinden de yapılır. Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide* (1897)’sinde böyle bir latife örneği vardır. Latifenin sonunda yazar, fıkranın mesajını da iletir:

998

İki genç Fransız arasında muhavere:

— Geçen gün senin nişanlını gördüm. Yüzü güzelce ise de saçları pek kısa! Omuzlarına kadar ya varır ya varmaz. Benim nişanlının saçları ise pek uzundur!

— Evet gördüm, pek uzun! Hatta başında kurdeleler çözülecek olsa saçları topuklarına kadar düşer!

[Maksadın iğreti saç olduğunu söylemeye hacet yoktur zannedirim.]

Geçinemeyen arkadaşların birbirleriyle alay etmesinin başka bir örneği, Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde yer alan "İki İhtiyar Dost" latifesinde bulunur:

1045

İki ihtiyar dost, on sene devam eden bir mufarakattan sonra, bir gün yekdiğerlerine tesadüf ederler. Aralarında şu muhavere güzerân eyler:

— Vah biçare dostum! Ne kadar da tebdil etmişsin. Bütün saçın, sakalın dökülmüş...

— Belki. Mamafih henüz benim saçlarım seninkinden ziyadedir..

— Amma yaptın ha!

— Evet azizim, çoktur!

— Kabil değil...

— Öyleyse gel, hesap edelim!

Bu latifenin ilginç yanı ise Nasreddin Hoca'nın "Üç Papaz" fıkrasına anıştırma yapmasıdır.

Abartmayı seven kişiler arasındaki rekabetin konu olduğu bir fıkra da Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alır:

1061

İki mübalağacı arasında:

— Mariyan! (Eyfel) Kulesi'nin zirvesine doğru tırmanan karıncayı görüyor musun?

(Bir saatlik mesafeden kuleye nasb-ı nazar-ı dikkat eden diğer mübalağacı)

— Hayır, karıncayı fark edemiyorum ama, ayak seslerini işitiyorum!

Arkadaşlar arasındaki ricalar ya da birbirinden bir şeyler talep etme, arkadaşlık temalı latifelerin bir başka konusudur. Özellikle paraya ya da maddiyata dayalı taleplerin gerçekleştiği diyaloglarda komik unsur daha belirgindir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde ricaya dayalı bir latife bulunur:

142

Birisi ahabından birine der ki:

— Bir ricâm var; lakin olmaz demeyeceksiniz.

— Benim de size bir ricâm var; kabûl eder misiniz?

— Nedir?

— Edeceğiniz ricâdan vazgeçmenizi ricâ edeceğim; çünkü ricânızı kabûl edemeyeceğim.

— Benim ricâ edeceğim şeyin ne olduğunu bilmeden niçin reddediyorsunuz?

— Çünkü ricâ edeceğiniz şey bana muzırdır; müfid olsa, rica etmezsiniz; emr yâhût tebşîr edersiniz. der.

Arkadaşlık ilişkilerinde bir tarafın saf ya da aptal olarak nitelendirilmesi, çatışmayı sağlamada yardımcı olduğundan fıkralarda özellikle kullanılır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan 182 numaralı, "Bir yerden bir cenâze geçiyordu; birisi arkadaşına 'Ölen kimdir?' diye sormuş; 'İyi bilmiyorum, ama tabutun içindeki olmalıdır.'" latifesi bunu örnekler. Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'inde yer alan aşağıdaki fıkra, aynı konu etrafında alayla birlikte şekillenir:

1245

İki arkadaş arasında:

— Azizim, dün Rihard beni aptal diyerek tahkîr etti. Şimdi düşünüyorum: Ben de kendisine aptal sensin mi diyeyim, yoksa dava mı edeyim?

— Bana kalsa ona bilmukabele aptal deyip de meseleyi kapatsanız daha iyi. Çünkü sözünü mahkemede ispat etmesinden korkarım!"

Aynı eserde bulunan bir diğer latife de hastanın saflığı ve cahilliğini konu edinir:

1292

Ziyarete gelen dostlarından biri hastaya hitaben:

— Sizi çok muztarib görüyorum dostum!

Hasta — Evet azizim, pek muztaribim.

— Hastalığınız nedir?

— Zatürre! — Nereden yakalandınız?

— Dün lügat kitabında arıyordum. Oradan sirâyet etmiş olacak!

Arkadaş ilişkilerini konu alan fıkralarda, yalan üzerinden beğeni ve övgü sağlayan kişilerin küçük düşmesi ve durumlarıyla alay edilmesi de işlenir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan latife, yalanı ortaya çıkan kişinin nüktesine dayalıdır.

428

Birisi her vakit yiğitlik satarak kendini methediyordu. Bir gün bir arkadaşıyla beraber gitmekte iken, bir düşmanını görünce tabana kuvvet vererek, kaçmaya başlamış, arkadaşı: "Hani ya yiğitliğin?" deyince, "Tabanımdadır" demiş.

Küçümseme ve alay, fıkralardaki gülünç ögeyi yaratmada en çok kullanılan kavramlar olarak okurun karşısına çıkar. Arkadaşlar arasında geçen latiflerde de bu kavramları bulmak güç değildir. Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkarat*(1886)'ında yer alan 753 numaralı, "İki arkadaş bir mahalde ahbablarından birinin hüsnünden söz ederlerken biri diğerine cevaben: 'Çünkü mirasyedi!' demiş." latifesi bunun örneğidir. Fiziksel görüntüyle alay etme konusu, M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde işlenir:

831

Zürefadan bir zata “Kulağınızın uzunluğu filan zat gibi burç ehli için medâr-ı istihza oluyormuş. Ne dersiniz?” suali makam-ı mülatafada olarak bir mecliste irad olundukta zarif hazırcevap “Vakıa doğru söylemiş! Benimki bir insana kulakların yakışmadığını derkârdır fakat o zat-ı muhterem kendi kulaklarının bir merkebe yakışmayacak kadar küçük olduklarını da acaba tasdik buyuruyorlar mı?” diyerek sail-i iskât ve cahil herifi mat eylemiştir.

Aynı konu, Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde bu kez ayaklar üzerinden işlenir:

913

Herifin biri, bir gün yanında oturan arkadaşlarından birinin ayağından tutturarak muttasıl kundurasının biçiminden, ayağının büyüklüğünden, filandan bahseder. Nihayet refikinin canı sıkılarak: “Be adam nene lazım senin? Sen nalbant mısın?” diye herifi iskât etmeye lüzum görmüştür.

Aynı latife, Ali Muzaffer’in *Yeni Eğlenceler*(1897)’inde de 1026 numaralı fıkra olarak vardır. Yine M. Cemil’in *Hande*(1887)’sinde, alayın hedefi övülen bir genç olur:

838

Bir yerde bir delikalının birisini methediyorlarmış. Ezcümle denilmiş ki:
— Ne âlicenap bir çocuk! Ne semahatli delikanlı! Para kesesi daim açıktır.
Muazzebin biri demiş ki: — Evet, kesesi daima açıktır. Belki içine bir lira atan bulunur diye!

Hammamizade İhsan’ın *Tuhaf Fıkralar* (1899), Mehmed Hilmi’nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) ile *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Mehmed Halid’in *Letaif-i Halid*(1916)’inde bu türden başka latifeler de vardır.

4.3.6. Tiyatro ve Eğlence Yaşamı Latifeleri

XIX. yüzyılla beraber ortaya çıkan batılı tiyatro kültürü ve eğlence hayatı, fıkralarda da işlenmeye başlar. Tiyatroya dair letaif, hem yazar hem de izleyici etrafında gelişir. Oyuncuların eleştirildiği ve sahnede komik duruma düştükleri latifeler de vardır. Yabancı kökenli latifelerde toplumun benimsediği bir tiyatro kültürünün varlığından söz edilebilir.

Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunan tiyatro konulu latifelerde odakta çoğunlukla yapıtları eleştirilen yazar vardır:

154

Birisi, iktidarı olmadığı halde, bir tiyatro oyunu tertib etmiş. Birinci defa olarak eseri bir tiyatrodaki oynanmakta olduğu akşam ahabından birinin locasına gidip, eserini beğenip beğenmediğini sormuş; dostu: “Pek güzel, birader, fakat yazmak o kadar güç müdür ki bunu yazmaya mecbur olmuştunuz?” demiş.

Yukarıdaki latifede, becerisi ve birikimi olsun olmasın tiyatro yazarlığına soyunan kişiler eleştirilir.

Aynı eserde bir başka örnek de şu şekildedir:

365

Tiyatro müelliflerinden biri, yeni bir eseri icra olunup da, beğenilmediği vakit, can sıkıntısından evine gidip sarhoş olurmuş. Bir akşam yeni bir eseri icra olunduğu sırada, locasında bulunan sekiz yaşındaki kızına oyunu beğenip beğenmediğini sormuş; kız cevap olarak: “Babam, evde pek iyi şıramız vardır” demiş.

Oyuncuların eleştirildiği latifeler de fazladır. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latifedeki nükte, oyuncunun davranışıyla bir sonraki oyun arasındaki ince bağlantıyla sağlanır:

229

Aktörün biri rolünü iyi ezberlemeksizin, sahneye çıkıp, huzzârı bıktırdıktan sonra, oyunun sonunda, “Yarın (Bilmeksizin Feylesof) oyununu icra edeceğiz.” deyince, huzzârın biri: “Hayır, hayır, bugünkü oyunu bilmeksizin icra ettiniz; yarınkini de bilmeksizin icra ederseniz, kimse gelmez.” demiş.

Aynı eserde, oyuncuya dair bir diğer latife de şu şekildedir:

352

Tenörün biri, sesi gayet güzel olmakla, rolünü pek iyi icra ediyorduydu da, kendisi pek kabîh-ül vech olduğundan, halk çehresini görmeye bir vechle alışamayıp, hazzetmezlerdi. Bir akşam vazifesini pek iyi icra ettiği halde, hiçbir takdir ve tahsin alameti görmediğinden, halka hitaben: “Sizin benim çehremle ülfet etmeniz benim çehremi değiştirmeliğimden daha kolaydır” demiş.

Oyuncularla seyirci arasındaki etkileşimin ifadesi aynı eserde, aşağıdaki fıkrayla ortaya konur:

551

Bir aktör Brüksel tiyatrosunda, birinci defa olarak, oyuna çıkıp, halkın takdirine mazhar olmaya muvafık olamadığından, oyunun nihayetinde sahneye çıkıp, demiş ki: “Yarın yine oyuna çıkacağım, eğer tekrar takdire mazhar olamazsam, bu sanatı terk ederek, tiyatroya mahsus elbisemi alenen yakacağım.” Ertesi gün sahneye çıkar çıkmaz, seyircilerin cümlesi kendisine birer kutu kibrit atmışlar.

Erkek oyuncuların yanı sıra, kadın oyunculara dair eleştiriler de vardır; yalnız bu eleştirilerin rengi, erkeklerinkine nazaran biraz farklılık gösterir. 546 numaralı fıkrada bunu fark etmek mümkündür: “Bir aktrise baldır butlarının birbirine müsavi

olmadığını söylemişler, ‘Tiyatro müdürüne söyleyin, tedarik eden odur’ demiş.” fıkrasını derleyen Şemsettin Sami, kalıpyargılar doğrultusunda kadının zekâsıyla alay eder.

Tiyatro oyunlarının izleyicisinin birikimi de latifelerde komik unsuru yaratır. Kimi zaman seyircinin bilgisizliği, gülünç duruma düşmesine neden olur. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki latife, tiyatro seyircisinin, sahnelenen oyuna dair bilgisinin kısıtlı olduğunu göstermenin yanı sıra, sahnede yaşananları gerçekliğe bağlamasıyla da ilgilidir:

244

Üç kişi Paris'in tiyatrosunda “Hernani” faciasını seyrettikten sonra, birisi arkadaşlarına bu oyunda bir büyük kusur olduğunu iddia etmiş; arkadaşları kusurun neden ibaret olduğunu sorunca; herif: “Bu oyunun bu üçüncü icrasındır. Ben birinci ve ikincisinde dahi bulundum; Şarlkent'i öldürmek için, birkaç kişi kur'a çekmiyorlar mı? Birinci icrasında kur'a Hernani'ye düştü, ikincisinde Hernani'ye, üçüncüsünde de Hernani'ye; bir defa, iki defa tesadüf olabilir, ama her vakit olur mu?” demiş.

Sansür ve yasaklamanın sahnelenen oyunlara isnat edilerek yapıldığı, fıkralara konu olur. Ahlaka mugayyer hareketlerin gerçekleştiği yer olarak gösterilen tiyatro, polislerin hedefi olur. Şemsettin Sami'nin *Letaif* (1882)'inde bunun örneği vardır:

336

Fransa polis nâzırı bir vakit tiyatro saatinin geceleri bazı adamların kadınlarla (randevu) tayin etmesine hizmet ettiğini anlatarak, tiyatro müdürüne bir adam gönderip, böyle ahlâkın ifsâdına hizmet eden bu âletin durdurulmasını emretmiş. Meşhur (Taleyran) bunu işittiğinde: “Aman! Polis nâzırı ceplerimizdeki saatleri de tevkif etmesin!” demiş.

Sansür ve yasakların sınırını aştığı yargısı da nükte olarak fıkrada işlenir.

Tiyatro kültürüne dair bir diğer fıkra, Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunur:

645

Herifin biri tiyatroya gider, locaya gireceği sırada paltosunu çıkarıp tiyatrodaki bulunan mahsus bir adama teslim eder. Tiyatronun hitâmında herif paltosunu aramaya gelir.

— Numeronuz?

— Kaybolmamak için paltomun cebine koymuştum.

Yukarıdaki latife, tiyatro kültürünün henüz yerleşik hâle gelmediğini seyirci üzerinden aktarır. Aynı latifeye Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1120 numaralı fıkra olarak rastlanır.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde de halkın sahne sanatlarına verdiği tepkiyi işleyen bir fıkra vardır ve fıkrada halkın operaya uzaklığı anlatılır:

887

Paris'te bir akşam büyücek bir yortu münasebetiyle amele ve fukara için meccânen opera oynatır, seyrine giden bir köylü kadın (koro) denilen yani hep bir ağızdan okunan parçaları görünce:

— Hele şu utanmazlara bak! Bâd-ı hevâ oynuyoruz diye bir ayak evvel bitirmek için hepsi birden okuyor! der.

Tiyatroların izleyici bulamaması da latifelerde işlenen konulardandır. Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde yer alan, "Tiyatronun birinde akşam pek az seyirci varmış. Sahnede bulunan iki aktörün biri, oyunun iktizasından olarak diğerinin kulağına gizli söz söylemek isteyince arkadaşı, 'Açık söyle, işitecek kimse yok' der." latifesi bu durumu örnekler. Aynı latifeye Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1166 numaralı fıkra olarak yer verilmiştir.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de aktör-süflör ilişkisine dayanan kısa öykü uzunluğunda 1102 numaralı latife bulunur. Latife, yanlış sufle veren süflör üzerine kuruludur.

4.3.7. Para ve Ticaret Latifeleri

Değiş-tokuş devrinin kapandığı ve paranın bulunduğu andan itibaren, her toplumu **para** ve parayla ilgili kavramlar çevrelemiştir. Hatta paranın, geçmişten günümüze, değer yargılarını en çok zedeleyen buluş olduğu iddia edilse bile yükselen değer addedildiği de bir gerçektir. Bu sebeple, para etrafında dönen ya da şekillenen pek çok fıkra vardır. XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, doğrudan paraya dair latifelerin şans oyunları, piyango ve sigorta konulu olduğu görülür.

Doğrudan para odaklı latifelerden biri Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur. Latife, otel kapıcısının haksız kazanç sağlama çabasının tersine dönmesini anlatır.

516

Fransa şurasından (Santoi) bir gece oturduğu hotele pek geç gittiğinden, kapıcı o vakitte kapıyı açmamaya tembih edilmiş olduğunu beyanla, kapıyı açmak istememiş; nihayet şair kapıyı açtırmak için, tahtaların aralığından kapıcıya bir lira vermeye mecbur olup, içeri girdikten sonra: “Bu lirayı çıkarırken dışarıda bir lira düşürdüm” diyerek, kapıcıyı, yarı çıplak olduğu halde, dışarıya çıkarmış; ve derhal kapıyı kapayıp, dışarıda bırakmış, kapıcı yalvarmaya, başlayınca, şair: “Tebih var, kapı açılmaz”, ve kapıcı: “Ya ben sana nasıl açtım?” deyince, “Ben de sana o kayıtle açabilirim” diyerek, verdiği lirayı geri aldıktan sonra, kapıyı açmış.

Sayıcı az olan para konulu fıkralardan bir diğeri, Mahmud Şakir’in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)’sinde “Piyango Numarası Satan Bir Fakir” adıyla yer alır:

68

Fakirin biri elinde birkaç piyango bileti ve halkı teşvik için:
— Her kim bu bilettten alırsa yarım milyon kuruş kazanacak! diye bağırmış.
O aralık zengin bir adam geçerken fakirin haline bakıp “Oğlum, bu biletleri alırım fakat fakir bir adam olduğunu halinden anlıyorum. Rızkına mani olmak istemem. Bunlar sende kalsın da şu yarım milyon frangı sen kazan!” demiştir.

Yukarıdaki latife, günümüzde de karşılaşılabileceğimiz tipik müşteri ve piyangocu diyalogunu aktarır. Aynı latife, Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde de 965 numaralıdır. Mehmed Hilmi’nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)’inde de piyangoya dair 1058 numaralı uzun bir mizahi fıkra bulunur. Piyango çıktığı zanniyle yaşlı bir kadınla evlenmeye çalışan bir gencin hayal kırıklığıyla sonlanan komik öyküsü anlatılır.

Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde yer alan latife, kolay yoldan para kazanmak isteyen insanların kendi elleriyle kendilerini küçük düşürmeleri anlatılır:

1165

Birkaç Parisli madam, bilhassa delileri görmek için hastahaneye giderler. Cümlesi müttefiken delinin birinden kendilerine birkaç piyango bileti numerosi yazmasını talep ederler. (Malum a?.. Delilerin yazacağı numerolar çıkar fikri vardır.) Deli bu talebi maalmemnûniye kabul ederek bir kâğıt üzerine üç tane numero yazdıktan sonra kâğıdı yutar ve kadınlara:

—Madamlar! Yarın yine geliniz, numerolarınızı çıkmış bulacaksınız!.. der.

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde bulunan 619 numaralı, “Franklin demiş ki: ‘Paranın kıymetini bilmek isterseniz borç alınız!’” latifesi, daha çok özlü söz niteliğindedir ve mesaj kaygısı taşır ama para odaklıdır.

Paranın insan hayatındaki yerini anlatan fıkraları, Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde görmek mümkündür. Aşağıdaki örnekte, birinden parasını almak, canını almaya eşdeğer tutulmuştur:

882

Bir mahallede herifin birine takılmak için ahbab, 'Filan zat niçin senin aleyhinde bulunuyor? Kendisine ne söyledin? Şöyle söylüyor, böyle söylüyor' derler. Herif, hiçbir şey demeyip bir aralık çıkar gider. Bir saat sonra avdet eder:

— Nereye gittin?

— Dediğiniz adamı görmeye gittim..

— Aleyhinde bulunduğunun sebebini anlamak için mi?

— Hayır ... İntikam almak için.

— Sakın herifi dövmeye kalkışmayaydın...

— Daha iyisini yaptım!

— Ne yaptın? Sakın, öldürdün?..

— Hayır! Kendisinden on lira istikraz ettim!...

Yine aynı eserde yer alan aşağıdaki fıkra, sigortaya dair bilgisi olmayan ya da yanlış bilgisi olan kişinin saflığını ortaya koyar:

946

Hayatını sigortaya koymuş olan bir sadedil adam, sâkin olduğu hane alt kattan tuttuğu halde, asla fütûr etmeyerek yukarıki katın penceresinden seyre bakarmış. Sokakta halk herifin böyle bikaydane pencere önünde durmasına taaccüble beraber kendisini kurtarmak için telaş ettiklerinde herif bunlara:

— Canım, nafile ne telaş edip duruyorsunuz? Ben sigortalıyım. cevabıyla mukabele etmiştir.

Toplumsal hayatın dinamizmini sağlayan kaynaklardan biri **ticarettir**. Kişiler arası iletişimin yoğunlaştığı, alacak-verecek hesabına dayanan bu alım-satım etkinliğinin merkezinde nesne olmasına rağmen, insan ilişkileri öne çıkar. İnsana dair her şeyde olduğu gibi, ticaretle uğraşan insanların başından geçenler, alacaklı-verecekli arasındaki diyaloglar da mizahın ilgi alanına girer ve mizaha kaynak oluşturur. XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, borçlu-alacaklı ikilisine dayanan pek çok fıkraya rastlanır. Bu fıkraların çoğunda borçluların ödeme yapmamak için uğraş verdiği, alacaklıların borçluların peşinde koştuğu, ticaretle uğraşanların dolaplar çevirdiği görülür. Birbirini aldatmaya ya da kandırmaya çalışan bu kişilerin düştükleri gülünç durumlar letaifnamelerde okuyucunun takdirine sunulur.

Alacak-verecek konulu latifelerden biri M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alır ama bu latifede öne çıkan senetten çok, hocanın okuma yazma bilmeyip biliyor gibi davranmasıdır:

16

Bir adamın bâ-senet, birinde bir miktar alacağı olmakla, okutup vadesi hulûl edip etmediğini anlamak üzere mahalle imamına gider. “Efendim, şunu okuyuveriniz.” diye kâğıdı eline tutuşturur. İmam efendi dahi (Ba’d-üs-selâm inha olunur ki eğerçi taraf-ı ahvâlimizden sual-i şerif buyurulursa bihamdillah-i teala tarih-i mektuba kadar) hiç anlamadan su gibi saldır saldır okur. Herif, “Efendim ... o senettir, yoksa yanlış mı getirmişim?” diye telaş etmesiyle imam efendi “Hay Allah cezanı versin, zevzek! Bunu evvel söylesene ki senet gibi okuyayım. Ben onu mektup sandım, onun için mektup gibi okudum.” der.

Tüccarların meslekleri gereği çok seyahat etmeleri ise Mahmud Şatır’ın *Letaif*(1879)’inde 39 numaralı fıkra olarak yer alır: “Bir tüccar birçok deniz seferi etmiş. Bilâhare sefer-i deryadan ferâgat etmiş. Ahıbbâsı, ‘Bu kadar derya seferi ettin, en ziyade taaccübe şâyân gördüğün nedir?’ dediklerinde ‘Selâmet kurtulabildiğim!’ demiş.

Hayvan ticaretine dayalı latifelerde, söz oyunları ile alacaklıyı başından savma eylemi Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde bulunur:

127

Birisi bir beygir satın alacaktı; fiyatının yarısını peşin vermek ve yarısı borcu olmak üzere, sâhibiyle mukavele eder. Bir vakit geçtikten sonra, beygiri satan adam gidip borç kalan parayı istedikte, herif: “Ey oğul! Mukavelemiz yarısı borcum olmak değil miydi? Şimdi ben o parayı verirsem, o vakit borcum kalmamış olur.” der.

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde aynı konuyu işleyen 893 numaralı benzer bir fıkra vardır.

Tefecilik ya da faizle borçlandırma konusu latifelere yansıyan başka bir konudur. Şemsettin Sami’nin *Letaif*(1882)’inde yer alan aşağıdaki latife, tefecinin paragöz tavrını ön plana çıkarır:

140

Murâbahacının biri bir adama bir sene müddetle üç yüz lira ikrâz eder; ancak fâhiş fâizini dahi res-i ilmâle idhâl ettiğinden senedi altı yüz lira için yazar, medyûn gittikten sonra dâyinin karısı zevcine der ki: “Kocam, sende hiç insâf yokmuş! Yalnız bir sene için!...” Murâbahacı: Öyle ise çağır, gelsin, der: “Üç yüz lira daha bıraksın, senedi iki sene için yapayım.”

Tefeciliğe dair bir başka latife de şöyledir:

378

Fransa’da bir murabahacı fâhiş faizle halkı soyarak, ve birçok adamın harabiyetini, bazısının da ölümüne muceb olarak, elhasıl tezvîrat ve haksızlıkla zengin olmuş; fevkalade hasis olduğundan, evlenmeye de cesaret edemeyip, evlat ve ‘ıyali dahi yoktu. Öldükte, bir vasiyetname tertip edip, tekmil servetini fukaraya ve insaniyet uğrunda bazı hayrata tahsis etmiş. Merkumun elinden yanmış olan bir köylü kadın, hissesine düşen sadakayı alırken: “Ah! Bu adam sağlığında ne kadar kötü idiye,

öldükten sonra o kadar iyi oldu! Âlemde bulunan adamların kaffesi ölü olaydı, ne büyük hayırlar olacaktı!” demiş.

Borcuna sadık olan alacaklılarla borcunu ödememek için öteleyenlerin yer aldığı bir başka fıkra Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alır:

185

Birisi medyûn olduğu bir meblağı tediye ettikten sonra, ahabından birine râst gelerek: “Bu borcu verinceye kadar uyku uyuyamadım, deyne müstarık olanlar nasıl uyuyabilirler?” deyince, muhâtabı: “Medyûn nasılsa, lakin benim dâyinlerim, deyn günden güne çoğalmakta olduğu hâlde benim borçları tediye etmek niyetinde olmadığımı görürler de nasıl uyuyabiliyorlar; buna şaşıyorum.” demiş.

Alacaklı-verecekli arasında yaratılan karşıtlık, komik usuru yaratır.

Aynı fıkra, Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde 890, Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde 1034 ve Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de 1063 numaralı olarak yer alır.

Borç ödeme(me)ye yönelik bir diğer latife şöyledir:

323

Birisi borç alıp, verdiği senette: “Keyfim geldiği vakit vermek üzere” yazmış; bir vakit sonra, dâyinin davası üzerine, mahkemeye davet olunarak: “Senet mucibince keyfim geldiği vakit vereceğim, daha keyfim gelmemiştir” deyince, hakim “Hapsedin, keyfi gelsin” demiş; filvaki' hapsedtikleri gibi keyfi gelip, borcunu ifa etmiş.

Ticari hayattaki safdil müşterilerin gülünç durumları yine fıkraların konusudur:

240

Birisi bir beygir satın alacağından, ahabının birinden beygirin yaşının nereden anlaşıldığını sormuş; dostu “Dışından anlaşılır.” demekle, herif ertesi gün hâlâ eğeri konmamış bir beygire bakarken, büyük bir maharet-füruşlukla ağzını açıp, dişlerini saydıktan sonra, “Bu otuz iki yaşındadır! İstemem!” demiş.

Yukarıdaki latife, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur. Müşterinin bilgisizliği ve tecrübesizliği, gülünç duruma düşmesine neden olur. Aynı durumun farklı versiyonu 299 numaralı fıkroda şöyledir: “Birisi evinin duvarından bir taş sökerek, pazar mahaline götürmüş; ne olduğunu soranlara: ‘Evimi satıyorum, almak isteyen, işte numunesi, baksın da, beğenirse, alsın’ demiş.”

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan 895 numaralı latife, ahmak ve akılsız müşteri örneğini verir: “Herifin biri satın almak için bir karga ararmış. Ahibbâsından biri ‘Ne yapacaksın?’ diye sual edince ‘Karga üç yüz sene yaşar diyorlar, hiç inanamıyorum, tecrübe etmek için bir tane bizim evde bulundurmak

isterim' der." Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan, "Muallim Papağan" latifesi dolandırılan bir müşterinin öyküsünü anlatır:

86

Herifin biri bir papağan alıp (Ona ne şüphe!) ibaresini öğretmiş. Papağanı bir tacire götürüp yüz altına satacağını söylemiş. Tacir, "Bu papağan eder mi?" deyince papağan (Ona ne şüphe!) deyince tacir taaccüb edip hemân papağanı yüz altına almış, evine götürmüş. Papağana her ne sorsa papağan yalnız (Ona ne şüphe!) diye mukabele edermiş. Tacirin canı sıkılıp — Eyvah, bu kadar parayı nafile verdik! Hayvan gibi aldanmışım.— deyince papağan yine (Ona ne şüphe!) deyip son defa olarak bu sözü bihakkın mahalinde sarf etmiştir.

Aynı latife, Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde 980 ve Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1171 numaralı olarak vardır.

Borç vermek istemeyen ve borç almak isteyenlerden gizlenmeye çalışanların yalana başvurmaları, Hammamizade İhsan'ın *Tuhaf Fıkralar*(1899)'ında yer alır:

1050

Alacaklının biri pek çok zamandan beri kendisine borcunu te'diye etmeyen bir adamdan para istemek için hanesine giderek kapıyı vurur. Borçlu başını pencereden çıkarıp alacaklısını görünce içeri çekilip hizmetçi kıza "Mösyö dışarı çıktı!" demesini emreder. Hizmetçi kız kapıyı açarak:

— Ne istiyorsunuz?

— Ne isteyeceğim? Mösyöye söyle, bana bir miktar para versin.

— Mösyö burada yok, ki söyleyeyim dışarı çıktı.

— Dışarı mı çıktı? Pekâlâ, gelirse söyle ki bir daha dışarı çıkarsa başını pencerenin önünde unutmasın. Bilip bilmeyenler kendisini evde zannediyorlar...

Ticari ilişkilere dayalı insan portresinin çizildiği bu tür fıkralarda, gönderme yapılan noktalar yine insanın kişiliği ve değerleri üzerine odaklanır. Letaifnamelerde yer alan fıkralarda, borcuna sadık olmayan ya da haksız yere borçlandırılan insanlar bu durumun örneklerini oluştururlar. Bütün bunların temelinde de çıkar gütmeye ve para yatar.

5. BÖLÜM

KİŞİLERE GÖRE LETAİF

Dursun Yıldırım, insanın günlük yaşamda birçok alanda baş aktör olduğunu; fıkraların da günlük hayatta karşılaşılan veya yaşanan çeşitli olay ve durumlara bağlı olarak ortaya çıktığını ifade eder. Dolayısıyla fıkralara konu olan her olay ve durumda çeşitli kişiler yer alır. Bu kişiler, ortaya atılan veya meydana gelen meseleyi karşılıklı konuşmalarla aydınlığa kavuşturur ve bir hükme bağlar. Burada kişiler, âdeta bir piyesin küçük bir bölümünü oynarlar. Fıkralar bu yapılarıyla birer küçük tiyatro eseridir denebilir. Yapılarındaki gülme olayını yaratan unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, fıkraların halk komedisinin değişik biçimlerinden biri olduğu kabul edilebilir (Yıldırım 2016b: 41). Fıkraların kişi kadrolarında kesin bir belirlilik yoktur. Halkın belli fıkra kahramanları; Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibileri bir tarafa bırakılırsa diğer kişiler toplumun her kesiminde görülen insanlardır. Bununla birlikte Türk fıkralarındaki kişi kategorisinde görülen insanların, gerçek kimlikleri ve insani özellikleriyle fıkralarda yer aldığı söylenebilir. Türk fıkralarında kişilerin belirlilik derecesinin artmasına ya da bu noktanın dikkati çekecek kadar çoğalmasına sebep olarak, fıkralarda yer alan insanların gerçekten yaşamış kişiler, olayların yaşanmış olaylar olması ileri sürülebilir (Yıldırım 2016b: 55-56).

Fıkraların mihrinde insan vardır. Her fikranın esasını bir vaka ve bu vaka içinde yer alan şahıslar meydana getirir. Fıkraların şahıs kadroları tez ve karşı teze göre sıralanır. Her fikranın kahramanı müspet tipi, tezi; onun karşısında yer alan şahıs veya şahıslar topluluğu karşı tezi temsil eder. Fikranın kahramanı halkın ortak zekâsını, adalet duygusunu, hazır cevaplığını, mantık gücünü, aklını, bilgisini ve olgunluğunu temsil eder. Halk onların diliyle konuşur, tenkitlerini yapar, görüşlerini açıklar. Kahramanın dışında, padişah, sadrazam, kazasker, şeyhülislâm, subaşı, beylerbeyi, yeniçeri ağası, kadı, hâkim, hoca, imam, vali, kaymakam, muhtar, bakkal, tüccar, şair, doktor, hırsız, eşkiya, ana, baba, çocuk, kaynana, kayınpeder, hizmetçi, uşak, halayık... gibi içtimai hayatta rastlayabileceğimiz pek çok şahsiyet fıkralarda yer alır (Yıldırım 2016b: 45-46).

Dursun Yıldırım, Türk edebiyatında ister sözlü ister yazılı gelenekte olsun bütün fıkraların şu veya bu şekilde halkın yarattığı herhangi bir fıkra tipine, bağlı olarak anlatıldığını belirtir. Bu, fıkraların temel özelliklerinden biridir. Fıkra tipi, fikranın bir kahramanıdır ama tek kahramanı değildir çünkü fıkroda yer alan başka kahramanlar da bulunabilir:

Fıkroda yer alan tek tip de olmadığına göre, halkın kendisini temsil etme gücünü verdiği bu şahsın kim olduğunu açık bir şekilde ortaya koyabilmek için fıkralardaki ana tipe “fıkra tipi” adı verilir. Fıkra türünde tipleşme temayülü gösteren kişilerle gündelik hayatın çeşitli sahnelerinde karşılaşılan ikinci dereceden tiplere de “alt tipler” adı verilebilir. Fıkra tipleri yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak hususiyetlerinin bir araya gelmesinden meydana gelen, fizik ve ruhi portre kazanmış, ortak yapı hususiyetlerini belli bir şahsiyet hâlinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirilmiş tipler de olabilir. Aslında bütün fıkra tipleri, öz kişilikleri unutulmuş veya bundan kurtulmuş şahıslar arasından yaratılmıştır. Doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de tip yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir. Beşeri ve içtimai unsurları bünyesinde taşıyan fıkra tipleri, kalıcılık ve ebedilik vasfına ulaşmıştır. Tiplerin temsil ettiği şahsiyeti onlara halk kazandırmıştır. Halk onları görmek istediği kalıplar içinde kabul etmiştir ve bu sebeple de halkın gözü, kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma görevine hak kazanmışlardır. Böyle olunca hiçbir fıkra tipi, ferdi şahsiyet olarak ifade edilmez. Tipin şahsiyeti cemiyetin ve bu cemiyette yaşayan insanların ortak eğilimlerinden şekillendiğine göre, bu tip hiçbir zaman ferdi tip olarak değil, ortak şahsiyeti temsil eden “fıkra tipi” olarak açıklanabilir (Yıldırım 2016b: 56).

Fıkraların kişi kadrosu genelde kalabalıktır ve hemen hemen toplumun her tabakasından kişiye fıkralarda rastlamak mümkündür. Kişiler kimi zaman topluma mal olmuş kimlikleriyle, kimi zaman statü ve meslekleriyle, kimi zamansa cinsiyetleriyle fıkralarda yer alırlar:

Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi tarihi şahsiyetler yanında, eski dönemlerden günümüze padişah, sadrazam, vezir, kadı, molla, tüccar, köylü, sanatçı, işçi, tüccar, zengin, fakir, siyasetçi, avukat, öğretmen, kadın, erkek, yaşlı, çocuk toplumun her yaş ve meslek grubundan farklı insanlar, sosyal hayat içinde yüklendikleri işlevlerle fıkraların şahıs kadrosunda yer alırlar. Şahıs kadrosunda yer alan kişilerin, belirsiz ancak yaşayan, gerçek tipler olması, fıkra türüne has bir özelliktir. Türk tarihinde yüklendikleri misyonla, bizzat isimleriyle anılan fıkra tipleri de, tarihi şahsiyetlerinden sıyrılarak, toplumun fıkra kompozisyonu içinde kendilerine yüklediği özellikleri yansıtır. Fıkra tiplerini bu derece önemli ve geçerli yapan da, hayatın içinde yaşayan kişiler olmaları ve kişilikleriyle bu özellikleri yansıtmalarıdır (Öğüt-Eker 2014: 117).

Fıkraların gerçek hayattan beslenmeleri, beraberinde gerçek/yaşayan kimselerin fıkralarda yer almasını sağlar. Fıkralardaki kişi çeşitliliği geniş bir yelpazede sunulur. Hemen hemen her insan tipine fıkralarda rastlanır. Ayrıca, fıkralara konu olan kişilerin sayısı da dikkat gerektiren ayrı bir durumdur. Kadınlar ve insanlara dair kusurlar da geçmişten günümüze fıkraların vazgeçmediği ve sürekli işlediği konular/kişiler arasına girer.

5.1. Kişi Sayısına Göre Letaif

Fıkraların yapısını belirleyen temel unsurlardan biri kişi sayısıdır. Nadiren tek kişi etrafında gelişen fıkralar da olsa çoğunlukla ikili ve üçlü ilişkiler üzerine kurulu fıkralar yaygındır. Kimi zaman da çok kişili fıkralara denk gelinebilir.

Fıkraların çatısını çoğunlukla çatışma unsuru oluşturur. Çatışmaya sebep olan kişi ile çatışmayı sona erdiren muhababa dair iki kişilik fıkralar hem sözlü kültürden gelen hem de çeviri yoluyla yazılı gülmeceye giren letaifnamelerde sıklıkla bulunur. Özellikle meslek latifeleri, kadın-erkek ilişkilerini içeren latife ile aile latifelerinde kişi kadrosu iki kişiden oluşur.

5.1.1. İki Kişilik Letaif

Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi tarihi kişilikler yanında, eski dönemlerden günümüze kral, kraliçe, prens, padişah, sadrazam, vezir, kadı, molla, general, tüccar, köylü, sanatçı, işçi, tüccar, zengin, fakir, siyasetçi, avukat, öğretmen, kadın, erkek, yaşlı, çocuk... toplumun her yaş ve meslek grubundan farklı insanlar, sosyal hayat içinde yüklendikleri işlevlerle fıkraların kişi kadrosunda yer alırlar.

Şahıs kadrosunda yer alan kişilerin, belirsiz; ancak yaşayan, gerçek tipler olması, fıkra türüne has bir özelliktir. Türk tarihinde yüklendikleri misyonla, bizzat isimleriyle anılan fıkra tipleri de, tarihi şahsiyetlerinden sıyrılarak, toplumun fıkra kompozisyonu içinde kendilerine yüklediği özellikleri yansıtır. Fıkra tiplerini de bu derece önemli ve geçerli yapan da hayatın içinde yaşayan kişiler olmaları ve kişilikleriyle bu özellikleri yansıtmalarıdır. Fıkraların şahıs kadrosunda yer alan kişileri olumlu/olumsuz, dinleyici/seyirci olmak üzere iki kategoride ele almak mümkündür. Tez-karşı tez esası üzerine kurulan fıkralarda asıl olay ve konuşmalar, olumlu ve olumsuz tipler arasında gerçekleşir. Dinleyici konumunda bulunan, aktif rol almayan son grup ise, gerektiği yerlerde soru cümleleriyle fıkra kompozisyonuna katılarak geliştirme rolü yüklenir. Aktif/pasif rollerle fıkra, günlük hayattan kesitler sunar. Türk edebiyatı anlatım geleneğinde fıkranın, toplumun her kesiminde bu derece yaygın bir tür olmasının ayrıcalığı, yaşanan hayatla fıkralarda sunulan hayatın birbiriyle örtüşmesinden kaynaklanır (Öğüt-Eker 2014: 117).

Kişi kadrosu kadar, kadroyu oluşturan kişi sayısı da fıkraların yapısına etki eden unsurlardandır. Tez ve karşı teze dayalı fıkralarda, her iki durumu yansıtan tipler bulunduğu için, iki kişinin diyalogu üzerine kurulu fıkralar çoğunluktadır. Örneğin

Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel*(1885)'inde yer alan aşağıdaki latife iki kişi etrafında döner:

573

Herifin biri gayet korkak olup geceleri hanesinden dışarı çıkamazmış. Bir gün ahıbbâsından biri merkuma: "Birâder, hiç korkmayarak çık dışarı! Eğer karşında bir karaltı göreceksin olursan hemân üzerine doğru hücum et! Sen hayalden nasıl korkarsan hayal de senden öyle korkar!" diye cesaret vermek isteyince herif der ki: "Hayır birader hayır! Bu nasihat işime gelmez. Ya bu sözü o karaltı da işitmiş olur da o da benim üzerime hücum eyleser ne halt ederim?!"

Yukarıdaki fıkrada da olay ve muhatabı şeklinde bir kurgu vardır ve olaylar iki kişi arasında geçer.

H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde, iki arkadaşın lokanta macerası dokundurmayla beraber aşağıdaki fıkrada işlenir:

583

İki arkadaş karınlarını doyurmak üzere bir lokantaya girip otururlar. Biraz müddet bekleyip de kimsenin gelmediğini görerek (Garson) diye bağırlar. İçeriden (Horsti) diye bir ses gelir. Biraz daha bekleyerek (Garson) diye bağırlar. Yine (Horsti)den başka kimse gelmeyince tekrar (Garson) diye çağırırlar. Bu defa "Buyurun" diyerek garson gelip beyinlerinde şöyle bir muhavere cereyan eder.

Müşteriler — Borcumuz ne kadar?

Garson — Efendim, ne yediniz?

Müşteriler — Bilmiyor musun? İki horsti ile bir buyurun.

Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunan aşağıdaki latife de kadrosu iki kişiden oluşan fıkralara örnektir:

632

— Birader! ..... senin aleyhine şöyle söyledi.

— Size söyleyen herif benim hep kusurlarımı bilseydi bu kadarla iktifa etmeyecekti!

Mehmet Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde yer alan aşağıdaki latife, temelde iki arkadaş arasında geçer ama rüya ile gerçeğin birbirine girdiği ve ruhani varlıklarla birleştiği fıkrada kişi sayısı artmış gibi görünür. Aynı fıkra inanca dair de yorumlanabilir.

1181

İki arkadaş bir sabah hamama gitmek üzere akşamdan kavlı ü karar edip ayrılır. Ertesi sabah erkenden biri diğerinin hanesine gelip birlikte hamama giderler. Daha erken olmak münasebetiyle kimse bulunmadığından yalnızca kurna başında otururlar. Bu sırada haneye uğrayan arkadaşın bakıp dururken gözleri uzaya uzaya hamamın kapısına değer. Bu hali beriki arkadaşı görünce kendi arkadaşı zannettiği herifin cin taifesinden olduğunu anlayarak bir takrîb dışarı savuşup soluğu evinde alır.

Biraz müddet sonra tekrar kapı çalınarak arkadaşı geldikte:

— "Aman birader! Başıma geleni anlatayım!" diye başlarsa da arkadaşı:

— “Hamamda konuşuruz!” diyerek lakırdıya yekûn çektirip giderler ve kurna başına oturarak bu iki arkadaşına macerayı ibtidasından başlayıp hikâye ederken “Birader gözleri uzaya uzaya kapıya değdi.” deyince yanındaki arkadaşı, “Sen de ayağını kaldırıp şöyle gözlerine vuramadın mı?” diyerek ayağını kapıya güm güm vurunca biçare herif bunun da evvelki olduğunu anlayıp her nasılsa kendisini hanesine atar. Asıl arkadaşı olan zat gelip kapıyı çaldıkta beyinlerinde şu vechle muhavere cereyan eder.

— Ne kadar uyku bu? Kalk bakalım kalk!

— Sen sabahleyin buradan çekilip gider misin? Yoksa belanı mı arıyorsun?

— Birader sen deli mi oldun, ne söylüyorsun?

— Haydi haydi, kör olayım şimdi ha!

Gelen arkadaş artık refikinin tecennün ettiğine epeyce kanaat hâsıl ederek yalnız başına kendi nefesine de mazarratı melhûzdur! diye kapıyı kırmaya karar verip tekmelemeye başlar. İçerideki zavallı da ecinni taifesine başka şey tesir etmeyeceğini bildiğinden pencereden (besmele) çekip bağıra bağıra okumaya başlar ve bu aralık mahalleli tecmi' ederek hakikat hâl meydana çıkar. Şöyle ki evvelki gelen arkadaşlar rüyada gördüğü hâlâtтан ibaret imiş.

XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanmış letaifnamelerde yer alan iki kişilik latifeler yukarıda verilen örneklerle elbette sınırlı değildir. Doğası gereği kısa ve yoğun anlatımlı olan fıkrada, zaten kalabalık bir şahıs kadrosu beklenmez ve olaylar genelde iki ya da üç kişi etrafında döner. Örneğin, öğretmen-öğrenci, hasta-doktor, hakim-sanık, müşteri-esnaf, karı-koca, baba-oğul gibi ikili gruplar etrafında dönen pek çok fıkra vardır ama bu fıkralar tezin diğer bölümlerinde ayrıntılı ele alındığından, burada bu tür fıkraların sadece küçük bir kısmıyla yetinilmiştir.

5.1.2. Üç Kişilik Letaif

Kişi kadrosu üç kişiden oluşan fıkralara, sıklıkla olmasa da kimi letaifnamelerde rastlanmaktadır. Yazarlar, bu tarz fıkralarını üç sayısı doğrultusunda adlandırırılar. Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alan “Üç Züğürt” adlı latife buna örnektir:

49

Üç züğürt arkadaş bir yere gelip mâlihülyalar ederlermiş. İçlerinden biri “Hülya bu ya: Dünyada ne kadar zerrât varsa o kadar liram olsa” demiş. Bir diğeri de “Dünyada ne kadar su varsa hepsi mürekkep olsa da bütün tükeninceye kadar bir rakamının önüne sıfırlar konulsa benim de onun hâsıl-ı yekûnu kadar liram olsa elbet ben senden daha zengin olurum.” demiş. Üzerine üçüncüsü “Bana bir şey bırakmadınız. Bari ikiniz birden ölseyiz de ben de mirasınıza konsam” demiş.

Yukarıda görüldüğü üzere, olaylar üç kişi etrafında döner ve komik unsuru yaratan da genelde üçüncü kişidir.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan aşağıdaki latife, üç kişilik fıkralara örnek teşkil eder:

69

İki ahbab, bir üçüncü dostları hakkında kelimât-ı âtfiyeyi söyleşirlerdi:

— Zavallı, karıdan yana hiç talihi yoktur. Geçen sene aldığı kadın vefat etmiş.

— Evet işittim. Pek teessüf ettim. İlk karısı iki sene muammer olmamıştı. İkincisi iki buçuk, üçüncüsü altı ay, dördüncüsü bir sene muammer olarak, beşincisi olan karısı da bir sene zarfında vefat etmiş. Vah biçare adamcağıza vah!

Beri tarafta zevcesiyle otuz dört, otuz beş sene kadar yaşamış, bahusus çirkinliğinden, huysuzluğundan bıkmış usanmış olan bir zât uzaktan bunların sözünü işitmesiyle dayanamayarak der ki:

— Dünyada tebrik olacak bir bahtiyar adam varmış. Onu da “Biçare zannıyla taziye ediyorsunuz.” demiş.

Yukarıdaki latifede de görüldüğü üzere, üçüncü kişi latifenin hedefini ortaya koyar, bir anlamda mesajı iletmekle yükümlüdür. Kişi kadrosu üç kişi olmakla beraber, latifenin kadın-erkek ilişkilerine yaptığı göndermeler de dikkat çekicidir.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan “Üç Kiracının Sergüzeşti” yabancı kökenli latifelerdendir:

1056

Üçü de bekâr, üçü de bir oda kiracı, iki tarafında, yüksek binaların arasında ezilmiş gibi görünen beyaz badanalı küçü evin zemin katı; Mösyö Frönyar'ın. Birinci kat Mösyö Bardelö'nün, ikinci kat da Mösyö Sövajö'nün taht-ı isticârındaydı.

Üçü de yekdiğerine henüz harf-i vâhid söz söylememişlerdi. Daracık sofada yahut dolambaçlı merdivende yüz yüze geldikleri vakit birbirlerine selam vermezler, yalnız yabanî gibi bakışırıldardı.

Bu halin sebebini dinleyiniz:

Zemin kattaki Mösyö Frönyar, yusuvarlak, dazlak kafalı, kurbağa gözlü, bir kucak sakallı, yükünü tuttuktan sonra işten çekilmiş bir eczacı idi. Şimdi boş vakitlerini tedkîkat-ı fenniye ve edebiyeye hasr eder, bu meyânda imhâ-yı sefalet meselesi üzerine hâtırat yazar, fazla olarak ecrâm-ı semâviyenin hareket ve devrânlarına dair tedkîkatta bulunur, bir de eğlence kabilinden olarak oymacılık yapardı. Oturduğu oda muhtelif çubuklar, çubuk muhafazaları, küçük küçük dolaplar, raflar, hücreler ve ilâh... Birçok eşya ile mâlâmâl idi. Vasiyetnamesinde hep bunları maskat-ı re'si olan memleketin müze hanesine terk edecekti!

Mösyö Frönyar tek başına geçirdiği şu hayat-ı sâkitânedan pek memnundu.

Eğer altında oturduğu sakf, Bardelö ve Sövajö, gibi ikisini de son derece derin bir nefretle yâd eylediği kiracılara mesken olmamış olaydı, Frönyar kendini saadet-i mutlaka içinde addedecekti. Fakat hayfa ki bu heriflerin ikisinden de hoşlanmaz, bahusus dört paralık bir muzikacı parçası olan Sövajö'den yılan görmüş gibi kaçardı. O herifi kendisi gibi ulemâdan bir zat-ı hikmet-i semât ile bir dam altında oturmaya layık görmezdi.

Birinci katın kiracısı Mösyö Bardelö, Frönyar'ın on yaş küçüğü. Tabiat, ahlâk ve vücutça da taban tabana zıddıydı.

Frönyar ne kadar şen ve şatır ise Bardelö o kadar zayıf ve cılız, mahcub ve tutuk idi. Bunun hizmeti de rüsûmat müfettişliği idi. Bu sebepten hemân hiç kimseyle ile görüşmez. Mahal-i memuriyetinden başka bir yere gitmez, en büyük huzur ve istirahatı kendi odasına kapandığı vakit bulurdu. Gariptir ki bu da Frönyar'dan hoşlanmazdı. Komşusunun lâyenkatı' dolma kadar sigaralar savurarak sofalara, merdiven basamaklarına tükürmesi, zavallı Bardelö'nün mucib istikrahi olurdu.

İkinci katın müste'cirine gelince, gümrük müfettişi daha muhik bir sebepten dolayı, bu adamdan da nefret ederdi. Hanenin bir katını işgal eden Sövajö, fasulye sırığı kadar uzun ve kuru boylu, kısa kesilmiş, kır saçlı abûs çehreli, askerden çıkma bir muzikacı idi.

Her vakit içine büründüğü uzun bir redingot, 1735 senesinden kalma gömleklere benzerdi.

Meftur olduğu hasail-i keriheden barîd, gayet harîs bir apsent düşkünü olmasıydı. Devam ettiği kahvehanede kendine mahsus küp kadar azîm bir kadehi vardı ki günde iki defa oraya gider, o çanağın dolusunu yek hamlede midesine aktarmakla neş'e-yâb olurdu. Sanat-ı nefisesinin meftunları eksik değildiler! Kendisine (Maestro) yani muallim demekten başka bir unvan ile hitab etmezlerdi; çünkü flaute için iki üç parça bir şey bestelemiş olduğu gibi, ayrıca tanzim eylediği bir nağmede meftunlar için herkes gaşy edecek derecede ruhnevâz addolunurdu.

Mösyö Sövajö de, künyelerini bâlâya derc eylediğimiz iki kiracı ile kâbil değil, münâsebât-ı hasenede bulunamamıştı. Çünkü kendisine bir defa olsun bir kadehçik apsent teklifinde bulunmak gibi bir nezakette bulunmadıklarından ikisine de pek yabani bir nazarla bakardı. İşte tesadüfün bir araya topladığı şu üç özge kiracı bu hallerde birer şahs-ı pür-garaib idiler. Bir müddetten beri Sövajö, pek dar olan kazancına bir an yardım olur ümidiyle kasaba mektebinin talebesinden birkaçına musiki dersi vermeye başladı.

Gece saat ikiyi bulunca Sövajö'nün şakirdleri gelirler, onu müteakib gayet dehşetli bir klarneta gümbürtüsü ortalığı şamataya boğardı.

Alt katta oturan gümrük müfettişi geceleri dahi vazifesine mutlak umûr-ı tahririye ile meşgul olduğundan biçare adamcağız klarnetenin ilk ahenklerini iştirir iştirmez son derece muazzab olurdu.

Koltuğundan birdenbire ayağa kalkar, kafese hapsedilmiş bir kuş gibi odanın ortasında fırl fırl dönerdi. Yumruklarını sıkıp tavana doğru kaldırarak dişlerini gıcırdata gıcırdata "Sefil herif! Mutlaka beni işimden alıkoymak için bu gürültü ile kulağımı patlatıyorsun!" diye bağırdı. Fakat bu tefevühatten ürkemeyen klarnete ahengine devam eder. Bir alay musikişinaslık namzetlerinin hançerelerinin olanca kuvvetiyle hep bir ağızdan bağırdıkları "Do! Re! Mi! Fa! Sol!"lerde buna münkasım olarak o hanenin içi güm güm gümlerdi. Hele bunlar yetmiyormuş gibi Sövajö cenaplarının daha ziyade teşvik-i talebe için tam gümrük müfettişinin tepesine tesadüf eden noktaya kundurasının ökçesiyle indirdiği darbeler zavallı müfettiş Bardelö'yü büsbütün çileden çıkarırdı. Gümrük müfettişi birkaç defalar ev sahibine şu hâl-i pür-melâlınden dolayı şikâyet eylemişse de hiçbir faide-i müntec olmamış, diğer taraftan musiki muallimi cenapları her gün yakaladığı bir iki tâlibi halka-i şemâtetine ilave etmekten çekinmezdi.

Gümrük müfettişi, her gün Frönyar'ın kapısından geçerken kapıya bir nazar-ı gıpta ile mahzûnâne nigh-endâz olur, içeride son yaprak sigarasını savurduktan sonra mışıl mışıl hab-ı nâza dalan feylesofun şu rahatına hased etmekten kendini alamazdı. Çünkü Frönyar alt katta bulunduğundan, ikinci kattaki Sövajö'nün nağamât-ı sâmia her işi kendisine epeyce uzak düşerdi. İki üç ay bu dert derman nâ-pezîre göğüs –Kulak desek daha mı yakışır?- gerdikten sonra, müfettiş buna bir çare düşündü; muzikacıyı daire-i ünsiyete celb etmeye karar verdi... Kim bilir, belki herif görüldüğü kadar korkunç bir adam değildir!.. Fakat ne demeli, nasıl celb ve ikna etmeli!.. Dersinin vaktini değiştirmek acaba müyesser olur mu?.. Herçibâdâbâd, bakalım, bir defa birkaç kadeh apsent ile belki zahmetsizce celb-i hoşnudiyesine muvaffak olurum, kararıyla olanca cesaret ve itidâl-i demini toplayarak bir sabah kapısının önüne çıktı, muzikacının vusûlüne müntazır oldu. Herifi görür görmez:

— Mösyö Sövajö, müsaade buyurunuz da zat-ı âlilerine ihtirâmâtımı arz edeyim, sözleriyle feth-i bâb-ı mükâmeleye çalıştı, muzikacı şu vak'adan mütehayyir olarak:

— Ne istiyorsunuz, dedi.

Müfettiş — Efendim, zât-ı âlinizin muzikası!.. Efendim müzikanız!.. Bendenize!.. diye ilerisini getiremedi. Sövajö:

— Canım, müzikamdan ne istiyorsunuz? Ne olmuş, sözleriyle müfettişe doğru ilerlemeye başlamış. Biçare müfettiş Bardelö, herifin adım adım kendine doğru

geldiğini görünce, korkusundan büsbütün söyleyeceğini unuttu. Şayet bir hücum-u nâgihânîye uğrarsa derakab odadan içeriye can atmaya hazırlandı ve:

— Gücenmeyiniz Mösyö Sövajö... Yalnız mu... mu... mu... muzikanız...

— Ey!.. Mu... Mu... Mulardan bir şey anlayamıyorum, meramınız ne ise söyleyiniz.

— Efendim, muzikanız bendenizi çalışmaktan men ediyor!

— O! ... Bak buna gücenirim! Ben muzikamdan geçemem. Muzika insanın ahlakını mülayimleştirir. Fena mı? Siz e istifade edersiniz.

Bardelö, işin fenaya saracağını hissedince (kendi kendine): Vahşi herif! Muzikasının ahlakını hiç mülayimleştirmemiş! Terbiyesiz! sözleriyle kapısını kapayıp odasına çekildi. Bir müddet odada hiddetinden ağız köpürüyordu. Ne yapacağını, ne ile teskin-i gazab edeceğini bilemedi. Nihayet ağlamaya başladı... Döktüğü göz yaşları zavallıyı bir parça sakinleştirdi derdine çare düşündü... Ne yapsın! Evden çıksa yirmi senelik hayatını derûnunda geçirmiş olduğu o âşiyâneyi nasıl terk etsin? Odasının her köşesi hatîrât-ı hayatından birini câmi' idi! Hatta bir gün sabahleyin aynaya bakarken saçlarında ilk defa olarak bir beyaz teli şu pencerenin önünde keşfetmişti. Hep bu eyyâm-ı maziyenin tatlı yadigârlarını bu odacıkta nasıl medfûn bıraksın da gitsin? Buna bir türlü karar veremedi. Verdiği bir karar varsa o da yaşadığı yerde ölmek azm-i metninden ibaret oldu. Muzikacı için dahi:

Dur bakalım. Elbette günün birinde heriften halas olurum. Onun gece gündüz ziftlendiği apsent, bugün olmazsa yarın beynini çürütür, gebertir, veyahut da merdivenden çıkarken bir gece kafasını duvara çarpar, flautesinden de klarnetesinden de kurtulurum.. dedi. Fakat sandalyesine otururken fikrine birdenbire sünûh eden gayet güzel mükemmel bir tedbir ile gözleri parladı. Derakab:

— Sövajö! Kuyruğun elime geçti herif! Artık kurtuluş yoktur! Ben de senden bir intikam alayım ki sen de beğen! Do! Re! Mi! Fa! Sol! leri bu sefer de ben sana dinleteyim! diye bağırdı. Buluşundan o kadar memnun oldu ki sevincinden mu'tâdinin hilâfına olarak yatağına girdi, uyudu. Muzikacının merdiven ayaklarını dörder beşer atlayarak tarif olunmaz bir gürültü ile yukarı çıkan gayretli talebesine bile kulak asmadı.

Ferdası gün akşama kadar sevincinden ağız kulaklarına gitmekten hali kalmadı. Hatta tûl müddetten beri vukû'-yı mesbûk olmayan bir semâhat ile nefesine nefis bir sigara ziyafeti çekti. Akşam üstüne doğru bir demirci dükkânına giderek epeyce cesâmetli bir çan mübâyaa etti ve beraber getirdiği demirciye odasının tavanındaki orta direği göstererek:

Bunu şu direğe sağlamca rabt ediniz, dedi.

Çanın tavana ta'lik-i ameliyâtı hitâm bulduktan sonra gümrük müfettişi kemâl-i istirâhat fikriyle yazıhanesinin başına geçti.

Kasabanın saati tam alafrağa sekizi çaldı. Ortalığı amîk bir sükûnet bürümüşü. Müfettiş saat-i intikamın hulûl etmekte olduğunu hissettikçe sevincinden helecâna giriftâr oluyordu.

Zemin katındaki Frönyar cenapları kitab-ı felekiyyâtta bir fasılın daha kıraatini ikmâl ve tedkikât, tefsîrât ve meşruhâtını itmâm eyledikten sonra câme-i hâbına çekilmiş, hatta rüyasında Merih seyyâresiyle muhâbereyi kat'iyyen temin edecek bir vasita-i basarîye keşfettiğinden dolayı sevincinden sırtmaya bile başlamıştı.

Muzikacı Sövajö'nün o yaman şakirdleri fevc fevc akın etmekte, dehşetli patırtılarla evi zelzeleye uğratmaktaydılar. Gümrük müfettişi ise klarnetenin ilk ahengini işitmek için kulak kabartmış bekliyordu.

Çok beklemedi. Sövajö'nün alt nağmesâzı talebelerinin çığıklarıyla hem âvâz olmaya başlar başlamaz, müfettiş bir hamlede tavandaki çanın ipini yakaladı, kemâl-i aşk ve hararetle sallamaya girişti. Ortalığı birdenbire istilâ eden kulakları paralayıcı bir tarraka-i kıyamet-nümûn evin duvarlarını, pencerelerine varıncaya kadar her tarafı zangır zangır titretmeye başladı. Top sedasına karışmış kestane fişeği kadar da ehemmiyeti kalmayan klarnete sükût etti. Alt kattaki Mösyö Frönyar, neye uğradığını bilemeyerek yatağından sıçrayıp:

— Aman yarabbi! Mahvolduk!.. Dünya bitti.. diyerek henüz bir hayat olup olmadığını anlamak için ötesini berisini yokladı. Korkusundan gözleri yoğurt kâsesi kadar büyümüş, nefesi tutulmuş, çarpıntısı tutmuştu. Etrafı dinledi:

Yukarıdan geliyor. Çan sedasına benziyor. Evet. Evet, çan çalınıyor. Acaba Mösyö Bardelö neye uğradı? Bu çanı niye çalıyor? Amma rahat evdeyiz ha!.. Bir çalgıcı ile bir çancının altında kaldık! Ne âlâ!.. dedi.

Saat onu bulmuş, gümrük müfettişi kan tere batmış olduğu halde bîtâb bir halde çanın ipini bıraktı. Bunu müteakib Sövajö'nün büsbütün aşka gelen talebesi merdivenlerden atlayıp mündefi' oldular. Ev yine sükûnet-i sâbıkasına rücu'eyledi.

Bu hal dört gece devam etti. Beşinci gece müzikacı, müfettişe mukabele için boynuzdan ma'mûl bir avcı borusu tedârik ederek çenelerinin olanca kuvvetiyle öttürmeye başladı.

Frönyar, meselenin aslına vakıf olunca: "Mademki beni uyutmuyorlar, niçin ben de bu gürültü muharebesine iştirak etmeyeyim?" diyerek bir de davul o edindi.

O akşamdan itibaren orkestra kemâlini buldu. Her gece bu evceğizde ortalık gümbür gümbür öter oldu. Her gece de kapının önüne bir cemm-i gafir toplanırdı. Mahallede herkes bir fikre zâhib oldu. Nihayet mesele zabıtaya aksetti. Kapıya gelen polis memuru ilk önce kucağında davuluyla yakaladığı biçare Frönyar'ı, ba'dehu birinci kattaki müfettişi derdest ederek geceleyin istirahatı ihlâl töhmetiyle ikisini de zabıtaya götürdü. Sövajö, her nasılsa yakayı kurtararak yine derslerine devama başladı.

Yukarıdaki metin, uzun bir hikâye niteliğindedir. Fransız karakterlerin yer aldığı latife, aynı apartmanda oturan farklı mesleklerden üç kişinin birbiriyle çatışmasını ve mücadelesini anlatır.

Üç kişilik fıkraların tipik özelliği fıkraya başlayış biçimlerindedir: "üç züğürt arkadaş", "üç kiracı" gibi fıkranın üç kişi etrafında gelişeceği genellikle fıkranın başında belirtilir ama bu tarz fıkraların sayısı XIX. yüzyıl letaifnamelerinde çok değildir.

5.1.3. Çok Kişili Letaif

Kişi kadrosu kalabalık olan "çok kişili" letaifin sayısı, XIX. yüzyıl letaifnamelerinde farklılık göstermektedir. Kimi zaman letaifin merkezinde tek kişi olur ama o kişiden yanıt bekleyenlerin sayısı "dinleyenlerden biri" ya da "hazır bulunanlardan biri" gibi kişileri içererek çoğulluk gösterir. "Çok kişili" letaif, daha çok mizahi hikâye niteliği taşıyan fıkralarda okuyucunun karşısına çıkar. Kimi zaman da fıkranın hacmi kısa da olsa içerdiği olay örgüsüne göre kişi sayısı artış gösterir.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki fıkra aslında tek kişi merkezli olmasına rağmen, "huzzârdan biri" ifadesi fıkrayı çok kişili kılar.

açarak: “Züzcârın kahvehanesi burası değil midir?” deyince, huzzârdan biri: “Evet, efendim, girebilirsiniz.” demiş.

Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan aşağıdaki mizahi hikâye niteliğindeki fıkra da kurgusu gereği çok kişilidir:

823

Bir sarhoşun biri tehhül edip validesi bir daha işret etmemesini rica ve tembih eder. Merhum dahi işret etmeyeceğine validesini temin edip Şehremini civarında zükâk içinde bir dul hatunun kerimesini alırlar. Hakikat ayyaş merhum bir zamanlar işret etmeyip hanesine güzelce giderdi. Bir gün validesi, “Varayım, bakayım. Acep oğlum ne haledir, yoksa yine müptelâ-yı ayş ü işret olarak biçareleri tazyik ediyor mu?” diyerek kalkıp gelinin hanesine gelir.

Gelini ve kayınvalide güler yüzle bunu karşılayarak safa-yı hoşâmedîler ile yukarı alırlar.

Hele kadıncağız oğullarından hoşnut olduklarını bunların iltifat ve ikramlarından anlayarak oğlunun sözü üstünde durup işret etmediğini anlar.

Arası bir iki saat geçerek birtakım kadın misafirler daha gelip hane halkı bunları kemal-i telâş ve helecânla karşılayıp birbirlerinin boyunlarına sarılarak oğlanın validesine hitaben: “Ah, hanım! Ayağın uğurlu imiş. Bunca senelerdir yüzüne hasret olduğum hemşirem bugün taşradan geldi” demeleri üzerine kadıncağız da memnun olarak istikbal eder. İşte gelenler hemşiresi ve hemşiresinin kızları olup bir de cariyeleri dahi vardı.

— Canım kerimenizi kocaya verdiniz. Biz de on gün evvel gelmek arzu eyledik ama ne çare ki havalar müsaade etmedi.

— Evet, öyle oldu işte. Damadımızın validesi de bu hanımdır.

— Artık düğünü göremedikse akşam üzeri damat efendiyi görürüz.

diyerek bunlar üflet-i muhabbet üzere olsunlar biz gelelim damat efendiye.

Sahîh damat efendi damat olalı on gün kadar oluyor asla ağzına işret koymayıp adamakıllı hanesine geliyordu.

O akşam her nasılsa Topkapı'dan geçerken kendi çanak yoldaşlarından birinin eline yakayı verir.

Bu her ne kadar “İçmem” dediyse de “Adam sen de, bir iki taneden ne olur?” diyerek meyhane kapısından içeri girerler.

Bir şişeden bir şey anlamayıp şişeyi ikileştirerek muhabbetin tatlı taraflarını içtiklerinde artık yeni evlilik bütün bütün hayal-i hatırandan feramüş olup, “Gelsin, gitsin” diyerek kafayı tutarlar.

İşte bunlar saat ikide kol kola girip orsa poça yalpa vurarak Şehremini'ye dâhil olup arkadaşları hanesine ayrılır. Bu dahi kendi hanesine gitmek üzere dar zükâğa sapar. Meğerse mezkûr zükâğın ağzına o gün lağım kazılmış ve üzeri örtülmemiş olup bu dahi sabahleyin öyle bir şey görmediğinden haberi olmayıp lağım mezkûrun derûnuna düşer.

İşte bunun başı bütün bütün sersem olarak çıkmaya çalıştıkça tekrar düşerek üstü başı necasetle bulanıp bilinmez bir halde olur. Biçare hatun oğlunun geciktiğini görünce “Yine eski halini buldu” diyerek pencerenin önüne oturup gelmesine muntazır iken gelini dahi yanına gelerek, “Hanım nineciğim, hiç efendinin böyle geç kaldığı yoktu. Acep bugün bir işi mi oldu?” diye sual ettikte, “Bilmem kızım, dur bakalım, nerede kaldı? Ben de onu merak ediyorum” derken pencereden birinin lağımına düştüğünü görürler.

“Aman, sakın oğlum olmasın?” diyerek biçare kadıncağız bir fener isteyip yakarak gider bakar ki kendi oğludur.

Heman kollarından tutup yukarı çıkarıp “Kazaen görmeyerek lağımına düşmüş” diyerek merkumu kapı dibine götürüp tathir etmekle uğraşır.

İşte, gelen misafirler damat efendiyi pek âlâ görürlerse de validesiyle kayınvalidesi müdbire hatun oldukları cihetle sarhoşluğunu meydana koymayarak “Kazara düştü” diyerek misafirleri temin ederler.

Davranış kusuru bulunan ana karakter ve etrafında gelişen olayların anlatıldığı yukarıdaki latife, evlilik konulu görünse de temelde sarhoşluk ve sarhoşluğun kişiyi düşürdüğü olumsuz durumlar üzerinedir.

Hammamizade İhsan'ın *Tuhaf Fıkralar*(1899)'ında yer alan aşağıdaki fıkra çok kişi üzerine kuruludur:

1052

Dersaadet'te ikamet eden bir hatun Bursa'da bulunan zevcinden aldığı bir mektubu okutmak için komşulardan birine müracaatle der ki:

— Efendim, kerem ile şu mektubu bana okuyun.

“Okumak bilmeyen zavallı adam mektubu eline alıp baştan aşağı doğru göz gezdirmekte iken:”

— Aman efendim!.. Zevcim geçen mektubunda nâ-mizâc olduğunu iş'âr ediyordu, şimdi kendisine bir hal mi oldu? Aman çabuk okuyunuz!

— Aman canım, ben böyle meraklı şeyleri okuyamam.

— Eyvah!.. Zevcim vefat etmiş, öyle mi? diyerek hanesine avdetle feryad ü figana başlar.

Bunun üzerine diğer komşuları mezburenin hanesine koşarak:

— Ne var, ne oldu? Ne için figan ediyorsun?

— Ne olacak, zevcim vefat etmiş.

— Dur bakalım, aslı esası var mı? Böyle şeylerde mübalağa çok olur.

— Aman efendim!.. Nasıl aslı olmasın? Şimdi mektubunu komşuya okuttum, diyerek gönderdiği mektubu ortaya atar. (Diğer biri, mektubu alarak zevcinin sıhhat ve afiyette olduğunu ve kendisine Bursa hediyesi olmak üzere bir hamam takımı da gönderdiğini okuyunca): Zavallı kadın bir meserret içine düşerek komşusunun böyle yalanlarla kendisini iğfâl ettiğini meydana çıkarıp mahcub etmek için hanesine koşarak der ki:

— Böyle şeyler ayıp değil mi? Benden ve ıyalimden ne fenalık gördünüz ki “Zevcin vefat etti” diyerek mektubu okudun?

— Ne belli! Sağ olduğunu kimden haber aldın?

— İşte mektubu, hatta Bursa'dan bana hediye olmak üzere, bir takım da hamam takımı göndermiş.

— Ya havlu peştemal mi göndermiş?

— Evet!.. Evet!..

— Ya ben ne bileyim? Onu mektupta beyaz beyaz görünce kefen zannettim, demiş.

Çok kişili fıkraların öne çıkan özelliği, diğer fıkralara oranla hacim olarak daha uzun ve daha karmaşık olay örgüsüne sahip olmalarıdır. Kimi zaman da kişi sayısı kalabalık olmasa da fıkranın kurgusu ve kullanılan kalıplaşmış ifadeler, fıkranın çok kişi üzerine kurulduğu izlenimini uyandırır. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarının büyük bir kısmının çok kişi etrafında geliştiği söylenebilir.

5.2. Kadın Letaifi

Toplum tarafından belirlenmiş cinsiyet rolleri ve bu rollere uyumun ya da uyumsuzluğun yarattığı çatışma, daha çok kadın cinsiyeti üzerinden işlenir. Kadının birey olarak kabulünün çok geç gerçekleşmesi ve erkek egemen toplumlarda kendini var etme sürecinin sancılı geçmesi, pek çok alanda kendini ifade etme becerisini engeller. Bunun sonucu olarak da kadın uzun yıllar boyunca ötelenip ikinci vatandaş konumuna konulur ya da aşağılanıp küçük düşürülür. Zamanla bundan beslenen pek çok mizah ürünü ortaya çıkar ve mizah ürünlerinde sergilenen bu tavır, uzun süre devam eder.

İnsan olma bakımından var olan “eşitlik”, cinsiyet farklılıkları nedeniyle kadın ve erkek kavramlarının tanımlanmasıyla hemen bütün toplumlarda “cinsiyet eşitsizliği”ne dönüşmüştür. Antropolojik varsayımlara göre kadın ve erkek, insan olarak ilk dönemlerde yaşamda kalabilmek için birlikte avlanıp doğaya karşı birlikte savaşırken kadın doğurganlığı nedeniyle barınak içinde yaşamak zorunda kalmıştır. Kadının yaşamındaki uzamsal değişim ve görev tanımı, onu dışa bağımlı hale getirmiş, erkeğe öncelik alma fırsatı yaratmıştır. Bu durum zaman içinde “eşitlik” kavramının anlamını yitirmesine yol açmıştır. Uzamsal ayırlamanın dayattığı kadın aleyhine eşitsizliğe rağmen, paradoksal bir biçimde kadının “yaratıcılığı” onu toplum önünde karşı cinse göre güçlü kılmıştır. Öte yandan kadının bu gücü, cinsellik açısından onu tabulaştırırken tehlikeli olarak görülmesinin hatta zaman zaman cezalandırılmasının yolunu açmıştır. Yine bir paradoksla, gücü güçsüzlüğünün kaynağı olmuştur. XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan gelişmeler ve tarihsel olaylar, insanın yaşama bakışını ve varoluş sorunları karşısındaki tavrını tümüyle değiştirmiştir. Darwin’in evrim kuramıyla sarsılan inanç sistemi ve buna bağlı olan dünya görüşü, giderek psikolojide Freud, siyaset ve ekonomide Marx, insanbilim ve toplumbilim alanlarında Frazer gibi bilim insanlarının kuramıyla değişime girmiş; insana, topluma, tanrıya ilişkin değişmez sanılan düşünce ve değerler kökten farklılaşmış, geleneğin ve geleneksel olarak doğru kabul edilenlerin yerini bir bilinmezlik almıştır. Geleneksel yazın yapıtlarının kurguları, erkek egemen düşünce sisteminin ürünü olduklarından kadın kahramanlara ancak evlilik, delilik ya da ölümlerle sonuçlanan sınırlı bir özgürlük tanır. Erkek bakış açısından kadın, zihinsel yetenekleriyle değil, duyguları ve sezgileriyle güçlü bir yaratık olarak görünür. Zira zekâ ve zihinsel yetenek erkeğin tekelindedir (Kargı 2016: 13-15).

Kadının toplumdaki yerini belirlemeye yönelik ilk adımların Tanzimat’la birlikte atıldığı söylenebilir. Betül Yazgan, Osmanlı toplumunda kadının yerinin, Tanzimat dönemi ile başlayan modernleşme çabalarıyla birlikte tartışılmaya başlandığını ve bu tartışmaların çoğunlukla kadınların eğitimi, cinsiyet ayrımı, örtünme, çok eşlilik gibi konular üzerinde yoğunlaştığını belirtir. O dönemlerde yapılan tartışmaların, kadının bireyselleşmesine yönelik olmadığını, toplumsal çıkarlar ve ihtiyaçlara yönelik olduğunun altını çizer ve Osmanlıda kadının konumunun, modernleşme atılımının tarihsel gelişim süreci içerisinde biçimlendiğini söyler. Dolayısıyla geleneğe karşı Batı medeniyetini seçen

reformcular, kadını modernleşmenin merkezine oturtmuşlardır. Reformcular, medeniyete ulaşmanın tek yolunun kadının İslami gelenekten koparak özgürleşmesi olduğunu savunurken muhafazakârlar ise bu tür reformları, İslami devletin bütünlüğüne karşı bir saldırı ve Batı kültür emperyalizmine teslimiyet olarak algılamışlardır (Yazgan 2009: 25).

Tanzimat döneminden itibaren reformcular, Batı medeniyetini evrensel nitelikli olarak görmüşler; Hristiyanlıktan bağımsız olarak tanımladıkları Batı medeniyetinin her zaman ve her yerde uygulanabileceğini düşünmüşlerdir. İslamcı gelenekselciler ise bu görüşe katılmamışlardır. Bu iki farklı dünya görüşü, kadın konusunu ilk olarak bu dönemde çatışma odağı haline getirmiştir. Reformcular genellikle cinsiyet eşitliğini, kadının eğitimini ve özgürleşmesini modernleşme için gerekli görürlerken muhafazakârlar ise manevi değerlerin, ahlakın ve ailenin korunabilmesi için, kadın-erkek ilişkilerinin mevcut ataerkil sistem içerisinde devamını savunmuşlardır. Aslında bu tartışmanın temelinde, mevcut düzenin batı kültürüyle değiştirilmek istenmesi yatmaktadır. Bu yüzden kadın konusu veya sorunu gerçekte "Batılılaşma"dan başka bir şey olmayan modernlikle özdeşleştirilmiştir. Batı medeniyetini bir bütün olarak gören reformcular, Osmanlı toplumunu modernleştirmeye karar verdiklerinde, toplumun yarısını oluşturan kadınların da eğitilmesi gereği üzerinde durmuşlar ve toplumun diğer yarısını oluşturan kadınları eğitmeden medenileşemeyeceğini söylemişlerdir; çünkü onlara göre toplumun temel unsuru kadındır (Yazgan 2009: 25).

Köklü değişimlerin yaşandığı XIX. yüzyılda, bu değişimi destekleyen pek çok yazarın kadının toplumdaki kimliğine ve rollerine dair çeşitli görüşler ortaya koyduğu dikkat çekse de bu yazarların derledikleri letaifnamelere bakıldığında, kadının cinsiyet ayrımına uğradığı dikkat çeker. Şemsettin Sami, "...aile demek kadın demektir. Cemiyet-i beşeriye aileden ibarettir. Cemiyet-i beşeriyenin saadeti aile saadetine ve ailenin saadeti kadınların terbiyesine mütevaffık olduğundan kadınların terbiyesi cemiyeti beşeriyenin saadetini muciptir." (Sami 2008: 40) der ama derlediği letaifnamede kadının bu yönünü öne çıkarmayı pek düşünmez.

XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanmış her letaifnamede kadına dair bir latife mutlaka yer alır. Bu latifelerin çoğunluğuna cinsiyetçi söylemin hakim olduğu söylenebilir. Kadını aşağılayan, küçümseyen, kadınla alay eden, kadınlığı alt tabakayla eş tutan ve kadının zekâsıyla güzelliğini ters orantı kurarak anlatan yazarların cinsiyetinin erkek olması da dikkat çekicidir. Bahsedilen dönemlerin Osmanlı'nın batılılaşma sürecine denk gelmesine rağmen, kadının ikinci sınıf vatandaş olma gerçeğinin değişmemesi, Osmanlıda gerçekleşen pek çok yeniliğin yüzeysel boyutuna da vurgu yapar. Her ne kadar

toplumsal yaşama katılıp sosyal bir birey olarak kendini göstermeye çalışsa da kadın, erkeğin gözünde her zaman eksik kalır. Bu durum, hem sözlü kültürden gelen yerli hem de yabancı latifelerde okuyucunun karşısına çıkar.

Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde kadın kurnazlığıyla yansıtılır:

63

Köylü bir kızı kocaya vermişler. Kız gelin giderken eliyle aile ve hanesinden ayrıldığı için ağlamaya başlamış. Babası bu hâli görünce (Mademki kızım gittiği için ağlıyor, ben vazgeçtim, otursun evinde.) demesiyle kız gözlerinin yaşını silerek:
— Zararı yok babacığım, ben hem ağlar hem giderim. Sen bana bakma. demiş.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde kadına dair pek çok latife bulunur. Yazar yapıtının ortalarına kadar “karı”² ifadesini kullanır, sonrasında ise –nedeni bilinmeyen bir şekilde– “kadın” demeye başlar. Kadının gösterişe düşkünlüğünü 116 numaralı, “Bir kadın esvâbını bir derecede sırma ve altın tellerle işletmiş ki ağırlığından güç yürüyordu. Birisi merkûmeye hitâben: ‘Bu esvâbı hangi kuyûmcuya yaptırdınız?’ demiş.” latifesiyle, bilimsellikten uzak oluşunu ve ahmaklığını 126 numaralı, “Birisi ayın tutulduğunu seyretmek üzere, karısıyla beraber rasadhâneye gidecekti: Karısı süsünü edinceye kadar vakit geçer; kocası: ‘Çabuk ol, vakit geçiyor.’ deyince, kadın: ‘Zararı yok, rasadhâne müdîri dostumuzdur; yeniden yaptırır, seyrederiz.’ der.” latifesiyle anlatır. Şiddet gören kadın 132 numaralı, “Bir kız evlendikten birkaç gün sonra, pederine giderek, kocasından bir tokat yediğinden şikâyet eder; babası: ‘O kızıma bir tokat urduysa, ben de karısına ururum.’ diyerek, o da kıza bir tokat atar.” latifesiyle anlatılır ama burada erkeğin yanlış davranışı, aptallığıyla vurgulanır. Kadının zekâsının küçümsendiği ve bilimden anlamadığını gösteren bir diğer örnek de Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunur:

915

Kadının biri hasta olan kocasından birkaç kere kan alındığına itiraz eder.
Tabib — Öyle ama, işte bakınız, kocanız üçüncü kandan sonra açıldı...
Kadın — O halde siz de kendini zayıf düşürmek için evvelkileri almayı da yalnız üçüncü kanı alaydınız!.

Aynı latife, Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde de 1253 numaralı olarak yer alır.

² Bkz. 113, 193, 219, 248, 256, 437, 453, 463, 477, 567 numaralı fıkralar.

Namus kavramı sıklıkla kadınla ilişkilendirilir. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde batılı kaynaklara dayanan aşağıdaki fıkra, namusa dairdir ve genellikle kadını aşağılamanın bir yolu olarak fıkralarda kullanılır:

135

Fransa krallarından birinin tiyatrosunda bir aktris hazzetmediği bir aktörle oyuna çıkmak istemediğinden, kral merkumenin bir ay hapsedilmesini emretmiş. Aktris tevkifine memur olan zabite: "Kral malıma, mülküm, hayatıma bile taarruz edebilir; sade namusuma dokunamaz." deyince, zabit: "Evet, matmazel, meşhur meseldir: Olmayan şeyden kral bile alamaz." demiş.

Aynı eserde iffete dair bir diğer fıkra da şu şekildedir:

344

Bir kadının bir ressam dostu vardı; bir gün bir mecliste bu kadının çocuğunun babası pek çok benzeyip, adeta babasının tasviri gibi olduğundan bahsolunurken, hazır bulunanlardan birisi: "Hem zannedersin ki filan ressamın yaptığı bir tasviridir; doğrusu mahir ressam!"

Kadının eşini aldattığı iması, toplum içinde küçük düşmesine neden olur.

Kadının yaşı da mizah yaratmada sıklıkla fıkralarda yer alan konulardandır. Örneğin Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki fıkra, bu durumun abartılı ifadelerindedir:

136

Paris'te kadınlar kendilerine mahsus bir cemiyet-i ilmiyye tesis etmeye karar vermişler. Birinci ictimalarında cemiyetin reisi olacak kadının âzâdan müsün, ve kâtibeye olacak kadının dahi hepsinden genç olmasını şart-ı itihâz ettiklerinden, hiçbirisi riyaseti kabul etmeyip cümlesi, hatta ağızlarında diş kalmamış olanları bile, kâtip olmak istemişler.

Yine aynı konu 238 numaralı, "Bir kadın yaşını saklayarak, kendisini pek genç göstermek istiyordu. Bunun doğduğu seneyi ve günü bile bilen bir ihtiyar kadın demiş ki: 'Yaşını bilmemeye hakkı vardır, nereden hatırlayacak? O doğduğu vakit küçücük bir çocuktur.'" latifede de görülür. Buradaki fark, bir kadının başka bir kadın tarafından küçük düşürülmesidir. Aynı eserde bulunan 355 numaralı, "Kendini güzel zanneden ve genç göstermek isteyen bir kadın, küçük hemşiresiyle beyninde kaç senelik fark olduğunu sorduklarında, 'Kaç senelik ne demek! Bir iki aylık farkımız vardır' demiş." latifenin gündeminde de yaş vardır ama kadının yaş takıntısı, zekâsıyla alay edilmesine neden olur.

Bilinçli ya da bilinçsiz olarak sergilenen hemcinsler arasındaki çekişme, mücadele ve yarış da fıkra yazarlarının rağbet ettiği konular arasında yer alır.

241

Kendini pek genç zanneden ve zannettiğinden daha genç göstermek isteyen bir kadının oğlu hafiye olunmuş olmakla, birkaç sene sonra karısı öldüğünden iki çocuğunu alıp, validesine götürerek: “Bunlar yetim torunlarıdır, artık benim kabahatimi bunlara bağışla!” ve çocuklar dahi “Ah! Bizim büyük valide!” deyince, kadın bir telaş ve meyusiyetle: “Benim haberim olmaksızın teehhülünü affedebilirim, lakin bunların bana büyük valide demesini affedemem.” demiş.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan yukarıdaki latife, anne-kız bile olsa hemcinsler arasındaki uyumsuzluğu göstermeye yeterlidir. Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde 77 numaralı “Yaşını Gizleyen” latifesi aynı konu etrafında döner. Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekata-ı Letaif*(1885)'inde de benzer konu işlenir:

624

— İştittiniz mi?... Otuz beş yaşındayım, diyor. Hatta bir ay bile ziyade değilmiş!
— İhtimaldir efendim!! Belki on beş yaşında doğmuş, ne bilirsiniz!!...

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde de kadının yaş takıntısına dair latifeler vardır:

966

Altmış yaşında bir kadının doksan yaşındaki validesi vefat eder. Bir ay taziye mumâileyhânın hanesine giden konu komşulardan biri der ki:
— Allah size uzun ömürler ihsan buyursun! Valide hanımın vefatına hudâ-yı alîm pek ziyade teessüf ettik.
— Ben sizden bin kat ziyade teessüf ettim: Şimdiye kadar merkumeye “Anne! Anne!” diye hitap ettikçe kendimi genç addederek müteselli oluyordum.
Şimdiyse bu teselliyetten mahrum kaldım.

Vefat eden annenin ardından evladının üzülop yas tutması beklenen bir davranıştır ama fıkrada aykırı bir durum sergilenerek yas nedeni ölümden ziyade yaş farkındalığı olur.

Aynı eserde yer alan bir diğer fıkrada, kendini gençleştirme kaygısının küçük düşürülmeyle sonuçlandığı görülür:

973

İhtiyar olduğu halde gençlik taslamakta bulunan bir kadın, bir mecliste kendisinin yirmi beş yaşında olduğu dava ettiğinde huzzârdan olup vaktiyle kendisiyle birlikte mektepte okumuş olan bir kadın dayanamayarak demiş ki:
— Demek olur ki sizinle beraber piyano dersi aldığımız zaman henüz dünyaya gelmemiştiniz!

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan 1078 numaralı “Kadınların Yaş Gizlemek Adeti” adlı fıkra da bu konuyu işler.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde kadının haklılığı ya da söylediklerinde her zaman haklı çıkma isteğini ele alan fıkra bulunur:

325

Aktörün biri ahbabından birine der ki: “Filan mösyö, bir daha oyuna gidersem, yüz değnek vuracağını, ve karısı ise bunun emrine itaat etmezsem, iki yüz lira vereceğini vaat etmiş. Hangisini bekleyeyim?”; dostu: “Karıyı dinlersen, yüzde yüz kazanırsın” demiş.

Aynı eserde, kadının nesneleştirilmesi ya da cinsel obje olarak kullanılması, 412 numaralı “Diyojen bir yerden geçerken, bir ağaca asılmış bir kadın görerek: ‘Ah keşke hep ağaçlar böyle yemiş vereydi!’ demiş.” latifede ünlü düşünür Diyojen’e atfedilerek verilir. Yine aynı eserde, kadının fiziksel görünüşüne vurgu yapan aşağıdaki latifede, kadının güzellik takıntısının altı çizilerek hakkını almasında ya da kendini savunmasında geri planda kalmasına neden olduğu anlatılır:

426

Fransa eski muharrirlerinden (Jan-dö-Minig) “Ruzo” isminde yazdığı bir hikâyede ale'l-umum kadınlara dokunduğundan, o vakitki kral sarayının kadınları mümaileyh celb ile, soyduktan sonra, kamçı ile dövmeye karar verirler. Jan “İstedığınız kadar vurun, der. Şu kadar var ki ilk kamçıyı hepinizden çirkin olan kadın vuracaktır.” Bir iki saat geçer, birinci kamçıyı vuracak bir kadın bulunamayıp nihayet muharrir giyiniş gider.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında yer alan aşağıdaki latife yine güzellik/çirkinlik üzerinedir:

1155

Ruklor dükasının sarayında iki madam birbirleriyle fena halde kavga ederler. Bunların müşatemesi düke haber verilince dük haberi getirene der ki:
— Kadınlar birbirlerine ne söylediler?..
— O kadar söylediler ki söylenmedik söz kalmadı!..
— Güzelce dikkat ettiniz mi birbirine çirkin dediler mi?..
— Hayır efendim, yalnız o sözü söylemediler!..
— Öyle ise beis yok. Korkmayınız, şimdi barışılar!..

Şemsettin Sami gibi Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde de kadın konulu birkaç latife vardır. Mahmud Şakir'de de kadına olan olumsuz tavır değişmez. Kadının metalaştırılması burada da söz konusudur:

74

Bir müsamerede kadının biri, hikâye-nüvis muharrirlerden bir zâtın yanında bulunan kendisiyle musâhabata dalar. Lakırdı cariyeye ahz ü istifrâş üzerine intikal ettiğinde kadın, muharrire der ki:
— Bilfarz ben, şu şimdiki halimle cariyeye olmuş olsam kıymeti kaç lira tahmin edersiniz?

- Muharrir, kadını nazar-ı tetkikten geçiriyormuş gibi yukarıdan aşağı süzdükten sonra:
 — Size doğrusunu söyleyeyim mi? Ben kendim sizi alacak olsam bin lira verirdim.
 — Böyle üzerimdeki cevâhir ve saire ile beraber mi?
 — Evet efendim.
 — Lakin yalnız cevâhirim bin lira eder.
 — Ben onları da hesaba kattım efendim.

Yukarıdaki latife, kadını satın alınabilir bir meta olarak tanımlanmanın yanında, birey olarak herhangi bir anlam ya da değer taşımadığını da ortaya koyar. Aynı durumun örneği Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında da görülür:

1152

- Gayet müzeyyen elbise giyinmiş bir kadını bir feylesofa gösterip hakkında mülâhaza beyan etmelerini rica ettiklerinde:
 — “Üzerindeki eyer, altındaki etten bin kat müreccaktır!..” demiş.

Sınıfsal yapının yarattığı ya da biçimlendirdiği soylu kadınlarla da latifelerde sık sık dalga geçilir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan 474 numaralı, “Fransa krallarından (Lui)nin kızı Viktorya bir gün dadısıyla oynarken, eline dikkat ederek: ‘Vay! Senin de benim gibi beş parmağın mı varmış!’ demiş.” latifesi bu durumu örnekler. Aynı eserde, kadının maddiyata düşkünlüğü 527 numaralı, “Karının biri kendisi için iki kişinin beyinlerinde düello edeceğini anlayarak: ‘Boşuna yoruluyorsunuz, beni öyle demirle ele getiremezsiniz, beni ele getirebilen altındır, onu arayın’ demiş.” latifesiyle verilir.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde kadın, toplumdaki konumuna göre değer görür ya da aşağılanır. Aşağıdaki latifede hem hayat kadını hem de onun için kavga eden erkekler hakarete uğramıştır:

84

- Bir sokakta iki adam gayet çirkin ve zayıf bir fahişe için kavga ederlermiş. Oradan geçen iki arkadaştan biri bunların kavgasını merak ile biraz durup seyrettikten sonra arkadaşının yanına geldikte “Arkadaş, kavganın aslı neymiş?” diye sorması üzerine “Ne olsun? İki köpek bir kuru kemik için kavga ediyorlar.” demiş.

Bu latife, Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde de 979 numaralı olarak yer alır. Yine *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*'de kadının yaşı ne olursa olsun evlenme merakı, aşağıdaki fıkra üzerinden işlenmiştir:

98

- Elli yaşını müteceviz bir kadın hastalanıp bir tabib celp etmiş. Tabib kendisini muayene ile hiçbir şey olmadığını ve bazı bazı etvâr ü akvâlinde açıkça bir şey olduğunu anladığında kadının orada hazır bulunan oğluna latife tarzında,

“Validenizin hastalığı anlaşıldı. Bunun ilacı kendisini kocaya vermektir.” demiş. Çocuk, “Aman efendim, hiç elli yaşında bir kocakarı kocaya verilir mi?” demesiyle kocakarı hiddetlenerek “Sus cahil! Sen hekimin bildiği kadar mı bilirsin?” diye takdir etmiş.

Aynı fıkra, Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde de 994 numaralı olarak yer alır.

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde bulunan aşağıdaki latife de aynı konuyu işler:

616

Hüsn ü ânı umumi kendisine cezb ü meyl ettirecek derecede güzel bir kız, kılıç talimini merak etmiş ve pederine ifade-i keyfiyetle bir hocadan talime başlamış. Muallim; her gün gelir, kıza envaî harekât öğretir. Nihayet bir gün kızın kesb ettiği melekeden hoşnut kalarak kıza der ki:

— Haydi göreyim seni kızım! Karşında bahadır, cesur bir genç var farz et de müdafaa-i nefis eyle!

Kız; bu sözleri işitir işitmez kılıcı elinden düşmüş ve muallimine:

— Muallim efendi! Eğer karşıma öyle bir genç gelse artık bende ona mukabele etmek için kudret mi kalır? demiş.

M. Cemil’in *Hande* (1887)’sinde yer alan latifeler çoğunlukla kadını aşağılamaya yöneliktir:

830

Baloda birbirlerine takdim edilmiş bulunan iki mösyö arasında:

— Şurada sağ tarafta duran kocaman karıyı görüyor musunuz? Ne kadar da şişman! İnekler yanında yavru kadar kalır....

— (Tebessümle) Afedersiniz efendim, gösterdiğiniz kadın kayıinvalidemdir.

Fıkroda, kadının fiziksel görüntüsü nedeniyle aşağılanması söz konusudur ve aşağılamayı destekleyen ise doğrudan kadının akrabasıdır.

Aynı eserde yer alan aşağıdaki fıkroda, kadınların çok konuştuğuna dair eleştiri vardır:

844

Gayet geveze bir kadın kesret-i kelâmıyla cümleyi bîzâr etmiş imiş. Bu kadının vefat eylediği zaman seng-i mezarına nakşedilmek üzere zarifin birisi şu cümleyi teklif eylemiş:

“Burada Madam ... medfundur ki bin sekiz yüz şu kadarıncı senesi filanca mahının filanca günü .... susmuştur.”

Fiziksel görünüşe ve güzellik temasına dair alaylı anlatımı içeren bir diğer fıkra da şu şekildedir:

845

Kısa boylu, hafif vücutlu, esmer renkli, çirkin suratlı bir kadın ayna karşısında her gün birkaç saat çalışmış, bu mesaiyi bir buçuk, iki buçuk, nihayet üç saat kadara vardırmaya başlamış. Dostlarından bir kadın bir gün bu hali görünce sormuş ki:
 “Aziz madam! Ayna önünde ne kadar çok zaman sarf ediyorsunuz?”
 — Vay dostum! Haberiniz yok mu? Bu sene Varşova’da bir güzeller sergisi açılacak da.....

Çok konuşan ya da çirkin olup kendini güzel zanneden kadına yönelik eleştiriler ve dokundurmalar, yukarıdaki türden latifelerin belkemiğini oluşturur. Erkeğin kadına hakareti, pot kırsa bile, bu durumlarda devam eder.

Kadının çirkinliğine dair Ali Muzaffer’in *Yeni Eğlenceler*(1897)’inde yer alan aşağıdaki latifede kadın, her zaman olduğu gibi uğradığı hakarettten habersizdir:

1006

Güzellikten o kadar hâiz-i nisâb olmayan bir büyük madam, bir gün günah çıkardığı rahibe:
 — Pederim, bana ‘Güzelsin’ diyenleri dinlemekten daha günah bir şey var mıdır? demekle rahib:
 — Evet evladım! Yalanı her bâr men etmek; söylenilmesine sebebiyet vermemek lazımdır, demiştir.

Aynı eserde geveze addedilen kadın için de 1016 numaralı, “Bir rahip ‘Samaritan’ın yazmış olduğu kitaptan bahsederken: — Şu kitabın bu kadar mafsâl ve uzun olduğuna şaşmayın. Çünkü o sözleri söyleyen bir kadındır. Kadınların ise lafazanlığı meşhurdur! demiştir.” latifesi bulunur.

Ali Muzaffer’in *Letâif-i Nadide*(1897)’sinde bulunan latifeler yine kadınları küçümseyen tavrın örneklerini oluşturur:

944

Kadının biri, çocuğu olmadığından dolayı teessüf ediyormuş. Yanında bulunan bunak kocakarılarından biri “Hakikaten teessüf olunacak bir hal! Acaba validenizin de böyle çocuğu olmadı mıydı?” sualini irad etmesin mi?

958

Bir müsamerede madamın biri mösyönün birine sormuş ki:
 — Sizin bir birderiniz var, değil mi efendim?
 — Evet, madam.
 — Birden ziyade yok mu?
 — Olsaydı, iki biraderim var, derdim.
 — Tuhaf şey!
 — Niçin istiğrab ettiniz madam?
 — Geçen gün hemşirenize sorduğumda iki biraderi olduğunu söylemiş idi de...

Yukarıdaki her iki fıkrada da kadının aptallığına vurgu yapılarak küçümsemesi söz konusudur.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında yer alan latife, evlenme merakında olan yaşı geçkin kadınlarla eğlenmeye yöneliktir:

1150

İsviçre köylerinde gelinlik kızlar ile bir kocakarı ırmak kenarında otururlarken kızın biri kocakarı ile eğlenmek için akranlarına hitaben:

— “İşittiniz mi? Bugünlerde ihtiyar kadınların genç delikanlılarla evlenmeleri için bir ferman okunacaktı!..’ deyince, genç kızlar kendilerini zapt edemeyip kahkahayı salıverdikleri gibi, kocakarı ziyadesiyle kızıp:

— “Sizi kahpeler sizi! Hele bir kere ferman okunsun da gülmeyi o zaman görürsünüz!..” demiştir.

Kadına dair latifeler bu kadarla sınırlı değildir. Mehmet Tevfik'in *Hazine-i Letaif* (1888), Halit Ziya Uşaklıgil'in *Tuhfe-i Letâif* (1890), Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letaif* (1912) ve Mehmet Halit'in *Letaif-i Halit*(1916)'inde kadına dair pek çok latife vardır. Bu latifelerin bir kısmı kadın-erkek ilişkileri bağlamında ele alındığından tamamına bu bölümde yer verilmemiştir.

Kadınların bireysel kimlik kazanmalarının zorluğu ve cinsiyete dair uğradıkları ayırım, XIX. yüzyıl letaifnamelerinde sıklıkla göze çarpar. Latifelerdeki kadınlar genellikle güzellikleriyle uğraşan, evlenme merakında olan, çok konuşan, haksız olsa da haklı çıkmaya çalışan, yaşı konusunda sürekli yalan söyleyen ve en önemlisi düşünme yeteneğinden yoksun olarak tasvir edilir. Kadın, bilimsellikten uzak ve saftır. Saflığı cahilliğinden kaynaklanır ama soylu da olsa neticede kadındır. Hiçbir yazar kadının ikinci sınıf vatandaş olmasından ya da erkeklerle eşit haklara sahip olamamanın getirdiği eğitimsizlikten söz etmez. Dönemin yaygın anlayışı kadını küçümseme ve kadınla alay etme üzerinedir. İlginç bir şekilde bu tavır, hem Osmanlı hem de Batı kültürü için ortaktır. Örneklerde yer alan pek çok fıkranın Batı kaynaklı olması da bu durumu destekler.

5.3. Belirli Kimlikler Etrafında Dönen Letaif

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılan fıkra derlemelerinde, önemli bir yeri de **nüktedan**, nekre-gû ya da latife-perdâz addedilen kişilere dair latifeler kaplar. Nükte bilen, şaka yapan, şakacı, hoş sohbet ve hazır cevap insanlara verilen bu ad, aslında bir nevi tipleştirmedir. Bu dönemin nüktedan tipine dayalı fıkralarına bakıldığında, yapı olarak kiminin kısa

kiminin ise kısa hikâye boyutunda olduğu dikkat çeker. İnce alaya, gülünçlüğe ve mesaj vermeye dayalı bu fıkralarda nüktedan, her zaman kişiliğiyle yani şakacı tavrıyla ön plana çıkar.

Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde bulunan "Bir Nekre" latifesi buna örnektir:

36

Nekre-gûnun biri, bir gün bakmış ki mektep çocukları yağmur duasına gidiyorlar. Nekre-gû demiş ki: "Çocukların hiçbirinin duası kabul olmaz. Eğer olaydı, mektep hocalarından hiçbiri sağ kalmazdı." demiş.

Nüktedanların en önemli özelliği, söylenmeyeni dile getirmek ve yeri ve zamanını iyi seçerek sözü karşı tarafa iletme. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bunu örnekleyen fıkra bulunur:

570

Birisi, kendini zadedân sırasına idhâl etmek için, birtakım isimler uydurup, ecdadının isimleri olduğunu iddia ediyordu. Nekre-gûnun biri kendisine demiş ki: "Bizim bâis-i vücûd ve sebab-i hayatımız ecdadımızdır, siz ise, bilakis, onların bâis-i vücûdunuz."

M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde yer alan aşağıdaki latifenin Nasreddin Hoca versiyonu da mevcuttur:

861

"Ölüleri bile güldürür!" tabirine masduk olup vefat ederken bile tuhaflıktan vazgeçemeyen latife-perdâzlardan biri halet-i nez'inde haremîni celb ederek der ki:
— Haydi karıcığım! En güzel esvabını giyerek, en latif tezyinatını takınarak dil-firib bir surette süslen de gel!
— Kocacığım! Bu nasıl lakırdı? Sen böyle esir-i firaş iken ben nasıl süslenebilirim? Beni o kadar mürüvetsiz, hamiyetsiz mi zannediyorsun? Böyle bir teklif-i mâlâ-yutakta bulunmana sebep ne?
— Sebebini söylersem gücenmez misin?
— Hayır, niçin gücenecekmişim?
— Gücenirsen?
— Gücenmem dedim a! Söyle!
— Sen öyle süslü süslü yanımda durursan ecel odaya girdiği vakit seni beğenir!
— Ey, sonra?
— Hay kalın kafalı hay! Sonra seni, anlayamadın mı?
— Anlasam sorar mıyım?
— Sonrası şu ki ecel beni bırakarak seni alır, götürür!!
Vay karıdaki surat...

Latife-perdâzın, eşinin iyi niyetinden ve saflığından yararlanarak komik unsuru yaratmasından hareketle oluşturulan fıkra, temelde kadını aldatmaya dayalıdır. Komik unsur da kaynağını buradan alır. Aynı latife Ali Muzaffer'in *Letaif-i*

Nadide(1897)'sinde 1003 ve Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1162 numaralı olarak bulunur.

Nüktedanlara dair bazı latifelerin atasözü niteliğine büründüğü Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde 956 numaralı fıkrayla okuyucunun karşısına çıkar: "Nekre-gûnun birine bir züğürt delikanlı ile fakir kızın izdivaçları haber verilince: 'Tamam! Şimdi açlıkla susuzluk birbirine kavuşmuş!' demiştir." Yine aynı yazarın 989 numaralı, "Latifegûyândan biri demiş ki: — Doktorlar en evvel hastanın eline (nabzına demek ister) bakarlar. Çünkü para elden çıkar!" latifesi de bu durumu örnekler. Aynı latife, Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1133 numaralı fıkra olarak yer alır.

Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde yer alan 1036 numaralı "Bir Nekre-gû ile Arabacı Arasında" latifesi, nekre-gûnun beklemediği ulaşım ücreti karşısındaki hazır cevaplılığını ortaya koyar. Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkaret*(1886)'ında bulunan latifesinde de sarhoş nekre-gûnun çirkin bir kadını öpmesi sonucunda durumu kotarışı anlatılır:

759

Nekre-gûlardan birisi, bir meclis-i işrette oturduğu mahalden kalkarak gayetle kerih-ül manzar ve müsün birini öptü. Bu hareketinin esbabı kendisinden sual olundukta cevaben dedi ki: "Bu gece o kadar çok işret ettim ki hemân sızacak ve belki birçok da mukayyi mualece şurubuna mecbur olacağım. Halbuki bu buse hem müessir ve hem de ondan hafiftir!"

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan "Latife-gû Bir Zât İfadesinden" latifesi dönemin gündelik hayatına dair bir tablo çizer:

1079

Malûm a, yaz geceleri Kadıköy'ünde bulunanlar ev içinde oturamazlar. Bu lodos uğrağının en kadîm yerlilerinden bulunan tahtakurusu kavmiyle sivrisinek tayfası insanı rahat bırakmaz ki! Bir kere o kokusu güzel habîs ense kökü tarîkiyle aheste aheste omuz cihetlerine, oradan da koltuk altı tüneliyle şairlerin fezâ-yı sine dedikleri mahale çıktı mı, vay babam vay! Ufacık vücuduyla koca bir adamı göğüs çaprazına alır. Sürükledikçe sürükler! Bu aralık bir adet çapkın pire de bel kemiğine dehşetli bir çifte atınca artık sokağa fırlamaktan başka çare kalmaz.

Zürefâdan, fakat mübalağacı bir zât Kadıköy'ünde yoğurtçudaki sivrisineklerden en ufağının bel kemiğinden mükemmel bir çubuk çıkacağını söylüyordu! Ben o kadar mübalağacı değilim ama bu yaz komşular arasında kuvvet-i şemşîr ile iştâr eden bir sivrisineğin cibinlik üzerinden iğnesini yüzüme doğru uzattığını re'y-ül-ayn görmüştüm. Sûz neredeydi? Gece icbâr-ı berâgîs ile sokağa çıktığımızı söylüyordum, değil mi? Biz çayırdaki bir aşağı bir yukarı gezinirken öteden yangın nöbetçisi zuhûr etti. Elde harbî, ayakta yemenî, (veya ....o!) diye manâsız bir na're attıktan sonra, bekçinin kapısına geldi. Orada da yangını söyledi ama bekçi baba (Pangaltı)nı, nasıl hatırdaki tutsun, tamam tosun odasından çıktı. Bir iki öksürükle

beraber sopayı yere vurdu. Yangın var!.. diye dört elf miktarında bir başlangıcı müteakiben ne dese beğenirsiniz? (Mangaltı'da!) demez mi! Gülüşmenin revnaklısı bu noktada kopmuştu.

Yine aynı yazarın kısa hikâye uzunluğundaki 1103 numaralı bir başka latifesinde “Dilenci Vapuru” kavramının dilimize nasıl yerleştiği anlatılır. Aynı latifede kurnazlığıyla ön plana çıkan nekre-gûnun tavırları, muhatabı tarafından hoş karşılandığından hikâye çatışma yerine beğeni ve uzlaşmayla sona erer.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında Ramazan kavgasına kapılıp iftarı kaçıran iki nekre-gûnun öyküsü 1110 numaralı fıkrada anlatılır. Mehmet Hilmi, latifenin girişinde dönemin sosyal hayatına dair bilgiler vererek Ramazan kavgalarının nasıl gelenekselleştiğini de anlatır:

1110

Kariîn-i kirâmın da malumudur ki Ramazan kavgası eğlencelerin an âlâsıdır. Şu kadar ki adam tahammül edip karışmamalı. Uzaktan seyirci olmalı. Çünkü incir çekirdeği doldurmaz bir sözden öyle kavgalar çıkar ki adam gülmekten katılır. Hem bu kavgalar kadınlar hamamı kavgası gibi sâfîdir. Mesela iki kişi beyninde bir münazaa zuhur eder. Derhal etraftan öteki beriki müdahale eder. O onunla, beriki ötekiyle tutuşup kavga teş'ib eder. İlk kavgaya tutuşanlar barışırlar. İşlerine belki akşam evlerine giderler. Hâlâ kavganın teferruatı bâkî. ...

Nüktedanlar da birer tip olarak dönemin latifelerinde okurun karşısına çıkarak hem eğitici hem de eğlendirici roller üstlenirler. Nüktedanlara dair aynı latifenin farklı kaynaklarda tekrar kullanıldığı da gözlenir.

XIX ve XX. yüzyılda derlenmiş pek çok letaifnamede **filozoflara** dair latifelere rastlanır. Bu filozoflar dünyaca kabul görmüş Diyojen, Voltaire, Bacon, Aristo, Platon, Buffon gibi kimselerdir. Bu latifelerin en önemli tarafı hem bu kişileri sıradan insan olarak yansıtmaları hem de onların felsefi düşüncelerini basite indirgeyerek halka sunmalarıdır. Filozofların tipeleştirildiği bu fıkralarda da ne yazık ki kadına dair küçümser tavır değişmez. Filozofların erkek dünyasında da kadın ikinci sınıf vatandaş statüsünden kurtulamamıştır. Örneğin, Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde Diyojen'e dair 26 numaralı, “Atina hükümeti bir gün bir ağaca iki kadın sulb ettirmişti. Bilâ-tesadüf Diyojen görüp ‘Her ağaç bu meyveden verseydi kadınların burnu kırılarak iyice adama benzerlerdi.’ demiştir.” fıkrası bunu kanıtlar. Kadına dair bir başka latife de Buffon merkezlidir:

167

Bir kız ilm-i hayvânat ulemâsının pîri denmeye şâyân olan (Buffon) ile beraber kırdâ bulunduğu hâlde müşârün-ileyhe sormuş ki: “Öküz ile boğa beyninde ne fark vardır?” — “Kızım, demiş Buffon, şu danaları görüyor musun? Boğa onların babası, öküz ise amcalarıdır.”

Filozofların bir diğere önemi, hikmetli sözlerinden kaynaklanır. Mahmud Şatır'ın aynı eserinde Voltaire'e dair şöyle bir fıkra bulunur:

54

Volter'e demişler ki: “İnsan bu alemde neye mâliktir?”
Volter de demiş ki: “Üç şeye mâliktir. Biri can, biri ten, diğere mal. Şu kadar ki canı papazların, teni hekimlerin, malı avukatların elinde olmakla hiçbir şeye mâlik değildir.”

Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunan latifeler de hikmetli sözleri iletmeleri bakımından dikkate değerdir:

635

Meşâhir-i Yunaniye'den Antistin, “Hilekârlarla ne konuşuyorsun? diye sorduklarında demiş ki:
— Hekimler de hastalarla görüşürler lakin hastalıklara hissedar olmazlar.

636

Yine müşârünileyhe demişler ki:
— İnsana en lazım olan ders nedir?
— Öğrenilen fenalıkları unutmak, demiş.

637

— Âlimlerin cahillerden ne farkı var?
— Yumuşak atların, serkeş atlardan ne farkı varsa...

640

Hükemâ-yı Yunâniye'den Aristip, kesret-i mütalaa ile mütekebbir bir zata demiş ki:
— Dostum! Âlim çok okuyanlar değil, faideli âsâr mütalaa edenlerdir.

641

Hekim-i meşhur Pitagor'a sormuşlar ki:
— Kıymet ve haysiyetimizi takdir etmeyen vatana karşı ne muamelede bulunmalıyız?
Müşârünileyh demiş ki:
— Valideye nasıl muamele etmek lazımsa!

642

Diyojen başını türlü türlü kokular, yağlarla parlatan bir gence demiş ki:
— Başındaki latîf kokuların hayatına iras ve ufunet etmemesine dikkat et!

643

— Hangi şaraptan daha ziyade hoşnutsunuz?
Diyojen — Ecnebi şarabından.

Çeşitli milletlerin filozoflarının yer aldığı yukarıdaki latifelerde amaç, mesaj vermek ve eğitmektir. Didaktik nitelik gösteren bu kısa metinler, filozof kimliği taşıyan kişilerle uyum gösterirler ve özdeyiş niteliğindedirler.

Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan filozof konulu çeviri latifeler de daha çok doğrudan öğüt vermeye yöneliktir:

1232

Alman hükemasından birine sormuşlar: Dünyada tam manasıyla bir sükûn ve istirahat ve saadet mümkün müdür ve bu ne zaman kabil olabilir? Hekim cevap vermiş:

“İnsanlardaki hırs ve tama' ve menfaat ne zaman medafi' olursa o zaman sorduğunuz sualin cevabını verilmiş olur.”

1248

Alman hükemâ-yı meşhûresinden birine: “İnsan ne suretle nail-iistirâhat ve selâmet olur?” demesine karşı mumaileyh şu cevabı verir:

Söz söylemekten ziyade dinlemeyi i'tâd et. Sükût, söylemekten; az söylemek çok söylemekten, noksan söylemek fazla söylemekten, lüzumunda söylemek lüzumsuz yere söylemekten her hâlde hayırlıdır. Bundan başka söylemezden evvel iyice düşünmeli. Mümkünse sükût ile ifade-i hâl etmeli. Hiddet ve heyecan esnasında lisanı muhafaza etmeli. Çok söz söylemeye arzu hissedildiği zaman sükût etmeli. Kimsenin sözünü kesmemeli. Daima mütevâziâne ve ihtiyâtkârâne söz söylemeli. Sözü ne bağırarak söylemeli ne de yavaş. Hiçbir şeyden ve hiç kimseden şikâyet etmemeli. Ahvâl-i husûsiyenden ve akraba ve taallukatından kimseye bahs etmemeli. Söz söylerken kusur etmeyen adam âkil ve kâmindir.

Yukarıdaki her iki fıkra da insan terbiyesi üzerinedir. İyi ahlaklı insan olmanın nelere dayandığı felsefe aracılığıyla bu fıkralarda anlatılmaya çalışılır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde filozoflarla ilgili pek çok latife vardır. Hatta bunlardan biri, Voltaire'in yaşadığı dönemdeki yayın yasağına dikkat çeker:

111

Volter'in “Bikr” ismindeki eseriyle Helvetius'un “Fikr” unvanlı kitabının neşri Fransa hükümeti tarafından men olunarak, bu kitapların bulunduğu yerde zabt olunması için eyaletlere yazıldığı sırada valinin biri:

“Bizim eyâlette ne fikr bulunur, ne bikr.” diye cevap yazmış.

Düşünce özgürlüğünün kısıtlı olduğu bu dönemde, yönetimin cahil kişiler elinde bulunması da ayrı bir konudur.

Toplumsal hayatı oluşturan pek çok konu gibi evlilik kurumu da filozofların ilgisini çekmiştir. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde Bacon'ın konu olduğu böyle bir latife bulunur:

133

İngiltere hükemasından (Bakon) der ki: Teehhülün vakti geçmez, çünkü insân her vakit bir zevceye muhtaçtır; gençliğinde, zevcesi maşukası olur; ihtiyarlığında, haldaşı olur; ateh getirdikten sonra da dadısı olur. İrlanda hükemâsından (İsvikt) ise bu fikrin aleyhinde idi; on altı yaşında bulunan oğlunu evlendireceği vakit, “Bırak, oğlun akıllansın da, öyle evlendir.” diyenlere: “Akıllanırsa, hiç evlenir mi?” derdi.

Fıkra, evlilik konusunda çatışan filozofları yansıtmanın yanı sıra, evliliğe bakış açılarını da ortaya koyar.

Aynı eserde yer alan 219 numaralı, “Aragon krallarından (hekim) lakabıyla mülakkab olan Alfons dermiş ki: Bir karı koca, bahtiyar olmak için, kocanın sağır, karının kör olması iktiza eder.” latifesi de evliliğe bakış açısını yansıtır.

Aşağıdaki latife de yine filozofların evliliğe olumsuz bakış açılarını ortaya koyar:

437

Evlenmeye karar vermiş bir adam Yunan kadim hükemasından (Aristip / Aristippos)e müracaatla, nasıl karı intihab etmesini sordukta, hekim demiş ki: “Güzel olursa, sadık olmayacak; çirkin olursa, beğenmeyeceksin; fakir olursa, harabiyet mucib olacak; zengin olursa, taht-ı itaatinde bulunacaksın. Elhasıl ben hiçbirini münasip görmem; var, kendin karar ver.”

Aynı latife, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde 1064 ve *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1176 numaralı fıkra olarak yer alır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde Voltaire'in kadına olumsuz bakışı, konu olduğu fıkraların geneline yayılmıştır:

470

Volter, bir büyük familyaya mensup bir kadının yanında bulunduğu halde, bir ufak çocuğu dizine alıp, severken: “Oğlum, diyordu, erkeklerden hak almak için, daima kadınları kendine taraftar etmelisin; kadınları kendine taraftar etmek için de, ahlak ve mahiyetlerini bilmek lazım; iyi bil ki kadınların hepsi havai ve hoppa mizaçtırlar...” Kadın bunu işitince hiddet ederek: “Kadınların hepsi mi!” deyince, Volter: “Hayır madam, öyle değildir; fakat çocuk şimdiden yalana alışmasın diye söylüyorum” demiş.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latife, diğer latifelere karşıt bir şekilde kadın yerine, mağdur erkeği anlatması bakımından kadın-erkek konulu diğer latifelerden ayrılır:

922

Hekim-i meşhur Sokrat'ın zevcesi gayet bedhuy imiş. Biçare hekimi fena surette rencide eder, hatta dövermiş. Bir gün fazla olarak başından aşağı bir kova da su dökmekle Sokrat, dostlarını gördüğü zaman: “Gök gürlemesinden yağmur yağacağını söylemez miydin? İşte bu da bir misaldir.” demiş.

Aynı latife Ali Muzaffer'in *Yeni Eğlenceler*(1897)'inde de 1005 numaralı fıkra olarak yer alır.

Eğitime dair de filozofların eleştirel tavrı latifelerde dikkat çekicidir. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde Voltaire'in Fransız eğitimine eleştirisi 144 numaralı fıkrada şu şekilde yer alır: "Volter'in yüz sene evvel Fransa'nın şûrâ-yı maarifi hakkında: 'Bir cemiyettir ki içinde zadedgânlar, büyük memurlar, büyük papazlar zenginler, sırmalı esvab giyenler ve hatta erbab-ı maâriften adamlar dahi bulunur.' demiş." Eğitimden anlamayan ama üst sınıf varlıklı kesimlerin oluşturdukları kurullar, Voltaire'in eleştirisinin odağına oturur.

Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde filozofların cahilliğe yaptıkları vurgu ve dokundurmalar da önemlidir. Aşağıdaki latifedeki Voltaire'in dokundurması meşhurdur:

272

Volter, kendisini mektuplarıyla tasdi etmekte olan bir gence "Vefat ettiğim münasebetle, bundan sonra, size cevap yazamayacağım." yazmış; beriki de ondan sonra yazdığı mektupların zarfları üzerine "Öbür ziyada mukîm Mösyö Volter'e" diye yazmaya başlamış.

Aynı tavır aşağıdaki latifede de gözlenir:

273

Fransa'nın (Şalon) eyaleti akademiasının (yani meclis maarifinin) azasından biri - Volter'in dahil bulunduğu- bir mecliste bu akademyayı methederek: "Şalon akademiası Fransa umumî akademiasının büyük kızıdır." deyince, Volter: "Evet, hem gayet namuslu bir kız olmalıdır, ki ismi hiç ağızlara alınmıyor." demiş.

Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde doğrudan insanı, davranışını ve karakterini konu alan latifeler de vardır:

372

Bir feylesofun birkaç köpeği vardı; ki daima etrafına toplayarak, onlarla meşgul olur, ve eğlenirdi. Birisi köpeklerin sohbetinden ne anladığını sordukta, "İnsanların halini anlamaya başlayalı, köpeklerin muhabbetinden çok hoşlanıyorum" demiş.

Yukarıdaki örnek, insandan ve sohbetinden bunalan filozofun tavrını ve eleştirisini içerir.

Aynı tavrın, daha sert bir eleştiriyle ifadesi aşağıdaki fıkrada okurun karşısına çıkar:

432

Feylesofun biri bir adamın giymiş olduğu kıymetli bir kürkle tefahhur ettiğini görerek: “Bu kürke güvenme, demiş, çünkü kâfir tamatıdır; bu kadar sene sırtında bulunduğu biçare hayvanı hayvanlıktan kurtarmadığı halde, sana böyle bir hizmeti edeceğini mi, zannediyorsun?”

Yönetime dair eleştiriler de filozof latifelerinin merkezindedir. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde yer alan 304 numaralı, “Roma’da konsolluk münasebetine sabah nasb olunup akşam azl olunmuş olan bir zat hakkında meşhur (Çiçeron) diyormuş ki: ‘Roma’da öyle gayretli bir adamımız vardır, ki konsolluğu zamanında, asla gözünü kapatıp, uyumadı.’” latifesi göreve atanma ile görevden alınma işleminin siyasi ortama bağlı olması eleştirilir. 360 numaralı fıkradaki bir başka eleştiri de yönetim sistemlerine dairdir: “Hekimin biri ‘cumhuriyet’ ve ‘hürriyet’ isimleriyle el ele tutuşup öpüşür iki kızı musavver bir resim görüp: ‘Zavallılar öpüşüp ayrılıyorlar! Birbirini ebedi göremeyeceklerdir!’ demiş.” Yönetime dair bir diğer fıkra da Rusya ve Rusya’daki halkın durumuyla ilgilidir:

506

Fransa meşahir hükemasından (Didero) Rusya’yı gezdikten sonra, imparatoriçe Katrina ile görüşmekte, Rusya çiftçilerinin pisliğinden bahsetmekle, imparatoriçe cevaben: “Kendi malları olmayan cisimlerini niçin temizleyecekler?” demiş. (O vakit Rusya’da çiftçiler eshab-ı timarin adeta mülkü makamındaydı.)

Bilimsel gelişmelere ve pozitif düşünceye önem veren filozofların konu olduğu latifeler de Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde mevcuttur.

356

Küre-i arzın döndüğünü keşfetmiş olan hekim-i meşhur Galile, yetmiş yaşında olduğu halde, engizisyon meclisi huzuruna çıkarılıp, İncil ve Tevrat’a mugayyir ettiği bir “küfür”den tövbe ve istiğfar, ve böyle itikatsızlıktan rücu’ ettiğine yemin etmesi teklif, ve bununla beraber, zindana konulup, haftada bir defa mezamir-i davudi okumaya mecbur olacağına dair olan ilâm kıraat olunduktan sonra, biçare ihtiyar feylesof, umrunda birinci defa olarak, böyle yalan yere ağır ağır yeminler, ve doğruyu söylediğine tövbe ve istiğfar etmesinden vicdanı kendisini ta’zib etmiş olmakla, eli İncil’in üzerinde olduğu halde ayağını yere vurarak: “Ben yerin dönmediğine yemin ediyorum, fakat küre-i arz benim yeminlerime kulak asmayıp dönüyor!” demiş. Galile’nin bu sözü – ki İtalyanca ibaresi “Eppur si muove”dir – meşhurdur.

Yukarıdaki latife, hem gerçek bir olaya dayanır hem bilim-din karşıtlığının filozoflar tarafından nasıl ele alındığını yansıtır. Bir başka latife de Darwin’in Evrim Teorisi’ne göndermede bulunur:

368

Meşhur (Aleksandr - Duma) nev’-i beşerin maymundan müteselsil olmasına mutekid idi. Birisi bir gün kendisine der ki: Sizin peder Habeşi idi, değil mi?

Evet.
 Büyük pederiniz?
 Zenci (Siyah).
 Onun pederi?
 Maymun, der, çünkü benim neslim, sizinkinin aksi olarak, maymundan başlayarak, insana müncer olmuştur.

Filozoflar arasındaki çekişmelere dayalı da pek çok latife bulunur. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan aşağıdaki fıkra, Diyojen ve Sokrates arasındaki çatışmayı göstermesi bakımından önemlidir:

440

Sokrat'ın telâmizesinden olduğu halde, Sicilya'nın zulmüyle meşhur olan (Tanyas) nâm hükümdarın hizmetine girmiş olan Aristip, Diyojen hekimin yaprak toplayıp yediğini görerek: "Eğer Diyojen hükümdara çatabileydi, böyle yaprak yemezdi" deyince, Diyojen: "Eğer Aristip yaprak yiyebileydi, hükümdarın arkasından gezmezdi" demiş.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan "Bir Hekim" latifesi, filozoflar arasındaki çatışmanın bir başka versiyonudur:

73

Hükemadan biri kat'a nezakete itina etmez, laubali-meşreb bir zatmış. Muasırı olan hükemadan birkaç zat ile ilm-i mevalid'den bahsederken bahis farenin tevellüdü veya taaffünü olduğuna intikal etmiş. Bizim hekim farenin taaffünü olduğu iddiasını dermiyân eylemişse de bir diğeri tevellüdü olmasında ısrar eylemiş. "Delilin nedir?" dediklerinde "Taaffünü olduğunu iddia eden zattır. Eğer onun dediği gibi olaydı, her gün kendisinin koynundan, koltuğundan birkaç fare vücuda gelirdi." demiştir.

Aynı latife Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkara*(1886)'ında da 970 numaralı fıkra olarak tekrarlanır.

Hekimler ya da filozoflar arasında geçen çatışmalar, genelde birbirini küçümseme, kimi zaman da hakaret düzleminde oluşur. Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde, Diyojen ile Eflatun çatışmasına dair başka bir örnek de şöyledir:

104

Hükemâ-yı Yunaniye'den meşhur Diyojen dahi hoşgûlardanmış. Kendisinin meşreb-i kanaatkârîsine karşı Eflatun'un âlî saraylar ve mükellef köşkler ve muntazam bahçelerde vakit geçirdiğini gördükçe Eflatun aleyhinde sözler söylemiş. Bir gün Eflatun'un bahçesi önünden geçerken bahçenin kapısı önünde duran uşaktan bir incir ister. Eflatun'un uşağı Diyojen'in bir incir istediğini koşup efendisine haber verir. Eflatun hemân bir sepet incir devşirilip Diyojen'e verilmesini emreder. Uşak bir sepet incir devşirip Diyojen'e verir. Diyojen, uşağa hitap ile, "Sen de söz anlamamakta efendinin gayr etmişsin. Efendinden de bir kimse bir söz sorsa bir çuval cevap verir. Sen de bir incir isteyene bir sepet incir veriyorsun." demiştir.

Fiozoflara dair başka latifeler, Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel* (1885), Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif* (1898), Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler* (1901) ile *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letâif*(1912)'inde yer alır. Genelde benzer konuları işleyen bu fıkraların, kimi letaifnamelerde tekrar edildiği görülür. Filozoflara dair en geniş letaif, Şemsettin Sami'nin *Letaif* (1882) adlı eserinde bulunur.

XIX ve XX. yüzyıl latifelerinde **köylülere** dair latifeler de bulunur. Bu latifeler ağırlıklı olarak köylünün cahilliği, saflığı, kimi yerde kurnazlığı üzerine kuruludur. Ayrıca latifelerdeki köylü tipi, kimi zaman kurallara uyduğu için cezalandırılırken kimi zaman da adaleti sağlamak için rüşvet verir. Latifelerde, insani hallerin yansıması olarak okurun karşısına her türden çıkan bir köylü tipinden söz edilebilir.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan aşağıdaki latifenin Nasreddin Hoca versiyonu da *Nasreddin Hoca Letaifi*(1837)'nde bulunur:

13

Birisi merkebinin palanını alıp otlamak için sahraya salar. Merkez kaybolur. Bu adam araya araya merkebin bulamayınca palanı alıp, pazara götürüp satar ve üstüne birkaç kuruş daha zamm ederek bir ziyafet yapıp ahıbbâsını davet eder. Böyle isâr-ı nimet ve izhâr-ı beşâset sebebini soranlara “Nice şükretmem ki merkebi üstünden palanı alıp çayıra salıverdim, kayboldu. Bilmem kurt mu yedi, n’oldu? Ya ben üstünde bulunup da beraber kaybolaydım, halim ne olurdu ve beni kim bulurdu?” der.

Saf ya da aptal köylü tipi, yukarıdaki fıkranın malzemesi olur.

Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alan 55 numaralı “Suya Atılan Bir Adam” latifesi köylünün bilgisizliğini ortaya koyar: “Tütün içmek adeti yeni çıkmış olduğu bir zamanda, tütün ne demek olduğunu henüz bilmeyen bir köyde ilk defa olarak çubuk içen bir adamı gördüklerinde ‘Zavallı adam içerisinden tutuşmuş’ diye biçareyi tuttıkları gibi suya atmışlar.” Köylünün cehaletine vurgu yapan yabancı kökenli bir başka fıkra da Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur:

571

Köylünün biri cahil olduğu halde, kendini Paris “Akademya”sı azâlığına kabul ettirmeye muvafık olmakla, bu muvaffakiyetin imkân ve suhûletine mütehayyir kalarak Akademya heyetiyle eklenmek üzere, reisin yanına giderek, “Hazır Paris’e gelmişken, beygirime de akademya azâlığı unvanını ihsan buyursanız” deyince, reis: “Affedersiniz, bu iltimasınızı kabul edemeyeceğimi ma-aleyhi’tizar beyan etmeye mecburum, çünkü bu azâlığın yalnız eşeklere şümûlü olup, beygirlere şümûlü mücâz değildir.” demiş.

Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkırat*(1886)'ında bulunan yerli latifesi, cahil köylü tiplemesinin bir başka şeklidir:

758

İstanbul'a henüz gelmiş taşralının biri, bir gazinoya girer. (Bilardo) masasını görerek birinden ne idüğünü sual eyleirse de (bilardo) cevabından bir şey anlayamamasına binaen bunun üzerinde ne yaptıklarını sorar. Oyun oynandığı cevabını aldıkta kemâl-i hayretle: "Bunun üzerinde oynayacaklarına düğünde oynayıp da para kazansalar olmaz mı?!.." demiş.

M. Cemil'in *Hande*(1887)'sindeki köylü latifesi, hem cehalete vurgu yapar hem de köylünün eğitim ve bilimden uzak olduğunu gösterir:

842

İki köylü hikmetten bahsederlermiş. Birisi sormuş ki:
 — Arkadaş, denizin suyu niçin tuzludur?
 — O kadar su tuzlu olmazsa taaffün eder de onun için.
 — Nafile, bilemedin.
 — Ey sen bilir misin sanki?
 — Hay hay!
 — Söyle bakalım öyleyse denizin suyu niçin tuzludur?
 — İçinde bu kadar balıklar olduğundan ve balıklar bozulmamak için balıkçılar, bakkallar bile onları tuzlu suya koyduklarından işte denizin suyu onun için tuzludur.

Dönemin hacimli letaifnamelerinden olan Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde köylüye dair fıkralar sayıca fazladır. Bu fıkralarda rüşvet veren köylü vardır:

204

İki köylünün beyinlerinde davaları var idi; birisi, hak kazanmak için, hakime bir tas süt ve diğeri dahi bir ufak sıpa götürmüştü. Sıpayı götüren davayı kazandığından, sütü veren ilâmı gördükte: "Ah! Benim sütüm ne oldu?" diye sormasıyla hakim: "Bir ufak sıpa içti." deyince, köylü: "Hayır, sütümü içen ufak sıpa değildir." demiş.

Din adamını aldatan köylü fıkrası ise şöyledir:

239

Köylünün biri köy imamına bir tavşan göndermeyi vaat etmiş; imam birkaç gün bekledikten sonra, köylüye rast gelerek: "Hani ya, tavşanı göndermedin?" demekle, köylü: "Nasıl göndermedim? Acayip şey! O günden gönderdim; gelmedi mi?" demiş; imam efendi kiminle gönderdiğini sorunca: "Tarlamin başında kendisine rast geldim, imam efendiye git, dedim." demiş.

Zengin-köylü çatışması da fıkralarda sıklıkla kullanılır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan 475 numaralı, "Bir zengin havası güzel bir köye giderek; bir fakir köylüye: 'Siz ne bahtiyarsınız, ki böyle bir güzel hava teneffüs edersiniz!' deyince, köylü 'Evet, hava bizi besleyebileydi, pek bahtiyar olacaktık'

demiş.” fıkrası bunu örnekler. Burada aynı zamanda, varlıklı kesimin yoksul-köylü kesime olan uzaklığı ve yoksulluğun farkında olmayışları da vurgulanır.

Köylünün ince zekâsı da çoğu fıkranın esin kaynağı olur. Örneğin Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'indeki 490 numaralı, “Köylünün biri üzerine hücum eden bir köpeğe balta ile vurup, öldürmekle, mahkemeye celb olunarak, hakim: ‘Niçin baltanın sapıyla vurmadin?’ deyince, herif: ‘Köpek beni kuyruğuyla ısırarak, isteyeydi; baltanın sapıyla vuracaktım’ demiş.” fıkrası, köylünün kıvrak zekâsının ifadesidir. Aynı durumun bir başka biçimi yine Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde okuyucunun karşısına çıkar:

565

Bir köylü tarlasına nohut ekmişti; birkaç gün sonra hükümdar oradan bir ordu ile geçmekle, İsviçreliler taburu köylünün tarlası üzerine çadır kurmuş olduklarından, köylü, tarlasının harab olduğunu görünce, Bir keramet! Bir keramet! diye bağırmaya başlamış. Her ne kadar ki kerametın neden ibaret olduğunu sormuşlarsa da, cevap vermeyip muttasıl Bir keramet! Bir keramet! diye bağırmaya devam etmiş. Nihayet hükümdar işitip, köylüyü celb ve dediği kerametın neden ibaret olduğunu sual ettiğinde, köylü: “Bu tarlaya nohut ekmiştim, İsviçreli bitmiş” demiş. Hükümdar bu nükteden hoşlanarak, köylünün ziyanını tazmin etmiş.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan 79 numaralı, “Köylünün biri, gayet zayıf merkebe binmiş, gidermiş. ‘Nereye?’ demişler. ‘Pazara gidiyorum.’ demiş. ‘Canım pazar, cumartesi günü kurulur. Buraya yarım saattir. Halbuki bugün salı.’ demişler. ‘Bu gidişle cumartesine yetişebilirim ne devlet!’ demiş.” latifesi köylü tipinin espri anlayışının yanı sıra, imkânsızlıkların dayattığı sorunları ele alış biçimini ortaya koyar. Aynı latife Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde de 974 numaralı olarak bulunur.

Köylülere dair klasik kısa latifelerin yanı sıra, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer verdiği kısa hikâye hacminde, olay örgüsü bulunan latifeler de mevcuttur. Aynı tavır, yazarın *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de vardır. Kitapta yer alan 1169 numaralı “Yedi Sağırlar” latifesi köylü ve çobanın uzun diyaloglarından oluşur.

Hem yerli hem yabancı kökenli latifeler de sıklıkla olmasa da köylü latifelerine rastlanır. Köylü tipi, latifenin iletisine göre belirli karakter özellikleriyle tasvir edilir.

5.4. Kusurlara Dair Letaif

İnsanların kusurlarıyla dalga geçmek ya da alay etmek sıklıkla fıkralarda karşılaşılan bir durumdur. Fıkralara konu olan kusurlar genelde insanın doğuştan getirdiği fiziksel özellikleriyle ilgilidir. Şaşı ya da görme engelli, kekeme, kambur ya da topal tipler, fıkralarda bu yönleriyle yer alırlar ve fıkranın merkezine otururlar. Fıkralarda normal insanlarla kusurlu insanların çatışmalarının yanı sıra, kusurlu insanların kendi aralarında çatışma yaşadıkları da görülür. Bedensel kusurların yanı sıra, davranış kusurları da fıkralarda önemli bir ağırlık oluşturur.

5.4.1. Bedensel Kusurlara Dair Letaif

Bedensel kusurlara dair letaif, genellikle göz, dil, sırt ve bacak kusurlarına dayalı olarak oluşturulur. Şaşılık ya da körlük, kekemelik, kamburluk ve topallık üzerine söylenmiş letaif sayısı fazladır.

5.4.1.1. Şaşı ve Görme Engelli Latifeleri

Şaşılık ya da körlük üzerine Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunan latife, geveze bir adamın kendi engelini karakterine uygun olarak nasıl benimsediğini ifade eder:

177

Bir kavvâl iki gözünden kör olmuş idi. Kendisini teselli ve taziyeye gidenlere derdi ki: "Bu hakkımda pek fenâ olmadı; çünkü şimdiye kadar yolda giderken ekseriyâ yalnız bulunurdum da, bir lakırdı söyleyecek adam bulamayıp sıkılırdım; şimden sonra ise her vakit yanımda bir adam bulunacaktır."

Aynı eserde yer alan aşağıdaki latife, normal insanlar ile görme engelliler arasındaki çatışmayı yansıtır. Ayrıca, görme engelli ana karakterin dokundurması da komik unsuru yaratır.

330

Körün biri gece vakti bir elinde bir testi, ve diğerinde bir mum tutarak, su almaya gidiyordu. Bir adam kendisine rast gelerek, gözü görmediği halde, mumu ne için almış olduğunu istihza ile beraber sorunca, kör: "Kendim görmek için değil, senin gibi gözü görür körler bana çarpıp da, testimi kırmamak için almışım." demiş.

Aynı latife, Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde 70 numaralı ve Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde de 968 numaralı fıkra olarak bulunur.

Aynı konu, Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fikarat*(1886)'ında aşağıdaki şekildedir. Fıkra, görme engelli insanlarla alay etmenin kötülüğünü vurgulayarak mesaj verme kaygısı taşır:

746

Adamın biri, bir körle eğlenmek için "Beni tanır mısın?" sualine merkumun "Evet tanırım. Sen bir insansın!" demesine gülerek bilâ-tekrar "Şüphesiz insanım! Fakat nasıl insanım?" "Seni şeklen bilmezsem de kalben pekâla tanıdım. Benim gibi bir zavallı âmâ ile eğlenmek için hükmettirmeye sen bir fena insansın!" demiş.

Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde de kör insanlarla alay eden varlıklı kişi eleştirilir:

806

Veli Efendizade'nin iki gözleri alfil, Kör Hafız namında bir dalkavuğu varmış. Bir gün Veli Efendizade, bunu bahçeye çıkarıp, "Haydi, sen imam ol, biz cemaat. Bize namaz kıldır" diyerek merkumu bahçedeki büyücek havuzun kenarına durdurup biçare âmâlîği cihetiyle önünde havuz olduğunu bilmeyerek namaza durup, "Tamamdır", secdeye vardıkta, tepetaklak derin havuza düşer. Biçare ne olduğunu şaşırıp feryâd ü figana başladıkta, uşaklar yetişip bunu dışarı çıkarırlar.

Yukarıdaki fıkrada, insanların zaaflarıyla alay etmenin yakışsızlığı ortaya konur.

H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde yer alan latife, hatt sanatçısını şaşşı yaparak ironi yaratır:

603

Gayet şaşşı hattatın biri suretini kâğıda bitiştirip yazmış olduğu bir vav harfine uzaktan bakıp da yalnız başı yazılmış olarak kuyruğu olmadığını görünce taaccüb ederek tekrar vavın kuyruğunu yazar. Bu defa dahi uzaktan bakıp vavın kuyruğunu görmeyince hayrette kalarak bir ve belki birkaç defa daha sıkılıp sıkılıp yazamayarak lahavleye başlar. Bir müddet sonra aynaya baktığında evvelce yazmış olduğu beş on kadar vav kuyruğunu burnunun kanadında görünce biraz hiddetten sonra kahkahaya başlar.

Aynı konuda bir başka latife, söz oyunlarına dayalı olarak H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde 610 numaralı olarak bulunur: "Bir gözü kör bir herifi evlendirmeye çabalayan bir kılavuz, bulduğu kızın pederine 'Efendim, kızını bu herife ver de gözü bir koca görsün' diye hem herifi medh hem de hakikati beyan edermiş."

Kusurlu insanların birbirleriyle alay etmeleri Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde işlenir:

987

Hamalın biri bir gün ale-s-seher sırtına birçok eşya yüklenip yolda giderken hanenin birinde bir gözü kör bir adam yalnız bir kanadı açık bulunan pencereden başını çıkarıp müteaccibâne hamala:

— Böyle erkenden bu kadar yükle nereye gidiyorsun? diye istihza etmek istediğinden hamal başını kaldırıp da herifin yekçeşm olduğunu görünce hem kendisine, hem de pencereye şâmil olmak üzere:

— Hakkın var! Gerçek pek erkenmiş. Hatta sen de daha bir pencere açmışsın! demiştir.

Aynı konuya dair başka bir latife, Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde bulunur:

1184

Bir kör ile bir kambur bir sabah erkenden sokakta birbirlerine tesadüf edip kör, kambura hitaben:

— Birader! Bilmem ki bu sabah ne oldu? Uykudan gözümü açamıyorum deyince! kambur dahi buna cevaben:

— Eğer benim gibi senin de karı sırtına bohçayı verip kapıdan (deh) edeydi, gözlerin fal taşı gibi açılırdı! demiştir.

Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde de kusurlu insanların işlendiği latifeler vardır.

5.4.1.2. Dil Kusurları ve Kekeme Latifeleri

Kekeme insanların dil becerilerinin sınırlı olması, komik unsuru yaratma bağlamında fıkralarda kullanılır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde konuşma kusuru olan insanlara dair fıkralar vardır:

410

Bir kadının oğlu, taşrada iken, sıhhati haberini meş'ar bir mektup gönderir, ve kadın da mektubu alıp bir yazıcıya okutur; yazıcı, biraz cahil ve dili ağır olduğundan, mektubu kesik kesik okurken, kadın: "Şükürler olsun, hiç şüphem kalmadı, ki şu mektup benim oğlumdandır, zira dili azıcık peltektir, okunuşundan anladım." demiş.

Aynı konu, Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde de işlenir:

810

Tabiat-ı şa'riyyesi olan keke bir zat, bir hanenin önünden geçerken hasene-i cemileye mâlik bir duhter-i pakize-ahter pencerenin önüne oturup zukağı nezaret edermiş. Nasılsa bu kekeme zat başını kaldırdıkta görür. Gördüğünü kız da hissedince pencerenin önünden çekilir. Bu dahi işbu beyiti okur. (Çakı çakmak

çakılınca güğügüneş tutulur / Sesesenin gibi güzel kıkıkız kande bulunur) deyip geçer.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde kekemeliğe dair yabancı kökenli bir latife bulunur:

889

Küçük Jan, salonlarındaki telefonla başka bir mahaldeki kekenin biri ile muhavere etmeye başlar. Muhatabının kekeleyişini görünce hemân telefonu bırakarak pederine hitaben telâşla:

— Aman baba! Çabuk yetiş! Telefonun teli galiba birkaç yerinden düğümlenmiş ki kesik kesik işliyor! demiştir.

Çocuğun bir kekemeye telefonda ilk kez konuşması ve buna gösterdiği tepki komik ögeyi oluşturur.

Kekemelerin dil kusurlarına dair başka bir latife, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alır:

1070

Bir, bir, bir, bir, bir, bire. Ber, ber, ber: Beri gel: demiş de: Kel, kel. Kel, imlâlarını unutalım mı? İşte hikâye:

Vaktiyle rekâket-i lisâniyesine mebnî bir sözü mükerrer söyleyen herifin biri de bir ilkbahar mevsiminde, başı kel bir şahsa hitaben:

— Kel kel kel, kel kel kel. Bul da kil kil “gül”, zamanıdır. Keline bir ilaç yapayım, demiş. (Bu kelden birincisi çağırmaktan maksat olan “gel”, ikincisi ise ilaç için müstamel olup “kil” gibi telaffuz olunan ve ekseriya imlâsı “kel” gibi yazılan madde olup üçüncüsü ise rayiha-yı tayyibesi malûm-i enâm olan ve ale-l-ekser mevsim-i baharda mebzûl bulunan “gül”dür ki bundan maksat güya kel adamın başına ilaç yapacak herif gel, bul da kil, gül zamanıdır, başındaki keline ilaç yapayım, demek istemiş.) İşte size bâd-ı hevâdan bir de tercümanlık!..

Dil kusurlarına dair, Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910)'sinde aşağıdaki latife bulunur:

1185

(L) harfini (y) harfi gibi telaffuz eden bir adama demişler ki: —Niçin lâmları yâ gibi telaffuz edersiniz? Cevap vermiş ki: —Hiç yâm harfi yâ gibi teyaffuz oynur mu?” latifesi bulunur.

Kekemelik, söz komiğine de elverişli olduğu için pek çok fıkrada konu olarak işlenir.

5.4.1.3. Kambur / Bedensel Engel Latifeleri

Kambur tipleri, sıklıkla olmasa da fıkralarda yer alır ve genelde konu, kambur insanlarla edilen alay etrafında biçimlenir. H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde kamburluğa dair latifeler bulunur:

613

Bir mecliste kamburun birini methederlerken "Efendim öyle tarih bilir ki adeta birkaç bin sene yaşamış gibidir" derler. Bu lakırdı kamburun gücüne giderek "Eğer siz birkaç bin sene yaşadığımı arkamdaki kamburdan anlamak istiyorsanız o daha geçen hastalığımda peyda oldu" demiş.

Yukarıdaki fıkra, insanların zaaflarıyla alay etmenin olumsuzluğuna odaklanır ve yanlışlığını ortaya koyar. Aynı fıkra, Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde de 1179 numaralı fıkra olarak yer alır.

Kusurlara dair bazı latifeler de bedensel engelli ve topal tipler etrafında gelişir. Bu konuda, Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde yabancı kökenli bir latife bulunur:

1216

İzolski çizmelerini boyatırken boyacı sandık üzerindeki ayağı düzeltmek üzere iki eliyle tutuverince ayak, diz kapağından koparak boyacının elinde kalır. Biçare boyacı bu halden son derece korkarak boya sandığında bırakarak firara kadem basar.

Protez bacağa dair bilgisi olmayan boyacının gösterdiği tepki tamamiyle cahilliğiyle ilgilidir.

5.4.2. Davranış Kusurlarına Dair Letaif

Davranış kusurları, genellikle toplumsal normlarla aykırılık ya da uyumsuzluk sergilendiğinde ortaya çıkar. Davranış kusuru konulu fıkralarda hırsızlık, dolandırıcılık, yalancılık gibi insanları aldatmaya yönelik konuların yanı sıra, kişinin olumsuz karakter özellikleri nedeniyle kendisinden kaynaklı sorunlara ve kusurlara yol açtığı durumlar da vardır. Bütün bunlar, öğretici tarafı ön plana çıkararak fıkralarda işlenir.

Sosyal hayatla uyum sağlayamayan, toplumun düzenini bozan, insanları huzursuz eden cahillik, beceriksizlik, hamiyetsizlik, haddini bilmezlik, kurnazlık, tedbirsizlik, dikkatsizlik, uyumsuzluk, dalgınlık, korkaklık, hantallık, kibirlilik, cimrilik, hırsızlık, dolandırıcılık, rüşvet, gösterişçilik, geçimsizlik, riyakârlık, yineleme, tersine çevirme, rollerin değişmesi, yaşamın makineleştirilmesi gibi insana özgü her konu, hareket ve

düşünce, fıkranın konu kapsamına girer. Anılan bu eksiklik ve kusurların eleştirilmesiyle, insandaki bedeni biçimlendiren ruhun, insan hayatına anlam ve önem kazandırması sağlanır. İyiyeye, güzele ulaşmaya çalışan insanın, doğallık, zekâ, dikkat, çeviklik, esneklik, beceriklilik gibi sahip olduğu nitelikleri koruyamayıp insani değerleri barındırmayan, mekanik, tekdüze davranışları ortaya koyması gülünçtür ve bu fıkraların mihverini oluşturur (Öğüt-Eker 2014: 113-114).

Cengiz Gökşen, toplumun değer yargılarına uymayan tutum ve davranış içinde bulunan kişi veya kişileri uyarırken yanlışlıklarını veya hatalarını göstermek için çoğu zaman fıkralardan yararlandırdığını ve bu fıkraların, belirli bir düşünceyi topluca ve kısaca yansıttığını belirtir: Fıkralar, “dinleyenleri ve okuyanları güldürür, ya da rahatsız eder, iğneler, kızdırır, yaralar. Bazı fıkraların anlatılma amacı her ne kadar eğitim olsa da işlevleri itibarıyla bir tutum veya davranış da eleştirir veya yererler” (Gökşen 2002: 71).

Kurnaz, cimri ve açgözlü tiplerin yer aldığı fıkralar, XIX. yüzyıl letaifnamelerinde sıklıkla görülür. İnsanı olumsuz sevk eden bu özelliklerin törpülemesi amacıyla, kimi zaman yergiyi karışık söylenmiş fıkralar mevcuttur. Aynı durum hırsız, dolandırıcı, yalancı, kumarbaz, mirasyedi, sarhoş ve esrarkeş tipler için de geçerlidir. Toplumun düzenini bozan ve insanın huzurunu kaçıran bu tipleri ayıplamak ya da onlarla alay edip doğru yöne yönelmelerini sağlamak amacıyla söylenmiş latife sayısı oldukça çoktur. Bireyin davranış kusurunu giderip güvenli bir toplum yaratmak, geçmişten günümüze pek çok fıkranın temel amaçlarından biri olur.

5.4.2.1. Kurnaz Latifeleri

Kolay kanmayan, başkalarını kandırmasını ve ufak tefek oyunlarla amacına erişmesini beceren, açığöz, hin kişiler “kurnaz” olarak tanımlanır ve kurnazlığı kullanarak çıkar güden ya da fayda sağlayan insanların letaifnamelerde yer aldığı görülür.

Mahmud Şakir’in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)’sinde yer alan, “Vaktin Birisinde Üç Adam” adlı latifede kurnaz geçinen üç kişinin dolandırıcılığı işlenir:

verdik ya, iki defa mı alacaksın?” dediği gibi diğeri de “Evet evet, ben verirken o da veriydi, unutmuşsun.” diye arkadaşına şehâdetle kendi verdiğini dahi davaya ve aşçı “Hayır almadım!” demekle beyinlerinde vuku’a gelen muarıza esnasında üçüncü de ağlamaya başlayıp aşçı tarafından “Sana ne oldu ki ağlıyorsun?” sualine “Bu iki kuvvetli koca adamların hakkını ketm ediyorsun. Ben ise zayıf ve nâtûvânım. Hâlim neye varacak?” demeye ve “Sen de mi verdin?” deyince “Ay ay inkâr mı ediyorsun?” deyip fazla olarak bir de yemin etmeye mecbur olmuştur.

Aynı fıkra, Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde de 964 numaralıdır.

Leskovikli Hayrettin Nedim’in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)’inde bulunan fıkra da maddi kazanç amacı güden kurnaz bahçıvan üzerinedir:

654

Bir bahçıvan, bahçesindeki mantarları toplarken bir arkadaşı geçip der ki:
— Aman birader, onlar toplanır mı? Ne yapacaksın, zehirli olduklarını bilmez misin?
— Evet! Lakin yemek için değil, satmak için toplarım.

Ahmet Cemil’in *Eğlence*(1887)’sinde yer alan 822 numaralı, “Şeytan Memiş” latifesi, kısa hikâye uzunluğundadır ve lakabını kurnazlıktan, şeytanlıktan almış Memiş ile mağdur edilen ortağını anlatır.

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde bulunan latife, kurnaz müşteri ile mağdur edilen yaşlı kayıkçı üzerinedir ve fıkrada, kurnazlığın kötücül tarafı vurgulanır:

878

Fakir kayıkçının biri akşama kadar para kazanamaz. Me’yusen kayığını kayıkhaneye çekmek üzere iken bir herif gelip:
— “Bizi karşı yakaya götür.” der.
Kayıkçı, “Ekmek parasını olsun çıkarırım” diye sevinerek herifi karşıya geçirir. İskeleyle çıkınca:
Herif — “Kayıkçı baba, benim bir param yok, istersen para yerine sana nasihat vereyim” der.
Biçare kayıkçı ne yapsın? Çâr nâçâr muvafakat gösterince:
Herif — “Sakin bir daha ücreti peşin almadıkça kimseyi kayığa koyma” deyip çıkar, gider.

Aynı latife, Ali Muzaffer’in *Yeni Eğlenceler*(1897)’inde de 1128 numarayla yer alır.

Esnaf kurnazlığına dair bir fıkra da Mehmet Süleyman Avanzade’nin *Alman Letaifi*(1916)’nde yer alır:

1047

Bir meyveci dükkânında meyveci ile ahibbasından biri arasında muhavere-i atiyeye geçer:
— Baba Fransuva! Niçin bu güzel şeftalileri ayırarak üste koyuyorsunuz?
— Altındaki fenalarını da satmak için...

Esnafların bu davranışının günümüzde de devam ettiğini söylemek mümkündür.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan latife, nezaketin kurnazlıkla yanıtlanmasını konu alır:

1077

Mösyönün biri cebinden nefis bir Havana sigarası çıkarır fakat bunu yakacağı sırada yanında bulunan diğer bir yolcunun istihsâl-i müsaadesini adab-ı terbiye ve zarafete muvafık gördüğü cihetle sigarayı göstererek herifin sigarasından kendi sigarasını yakmak için:

— Müsaade buyurulur mu? diye izin ister. Öteki mösyö ise sigara kendisine takdim olunur zannıyla:

— Maalmemnûniye! diyerek sigaraya çullanır ve bir kibrit çakıp tellendirir. Öteki mösyönün yanında ise ondan başka sigara yok. Gidilecek yol da tamam iki saatlik!

Kurnazlık etrafında şekillenen latifeler, yanlış davranışı ortaya koyup düzeltmeye yöneliktir.

5.4.2.2. Obur ve Açgözlü Latifeleri

Gereğinden çok yemek yiyen ve doymak bilmeyen kimseler “obur” olarak nitelendirilir. “Açgözlü” ise mala, yiyeceğe ve içeceğe doymak bilmeyen, gözü doymaz, tamahkâr, haris, hırslı anlamlarına gelir. Her iki sıfat da olumsuz anlam taşır ve davranış kusuru olarak değerlendirilir.

Oburluk ve açgözlülük, eleştirilen ve yerilen davranış kusurları olarak fıkralarda okurun karşısına çıkar. XIX. yüzyıl letaifnamelerinde bu tarz fıkralara sıklıkla rastlanır. Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan latife, önyargıyla hareket eden bakkalın, uğradığı zararı anlatır:

811

Bakkal dükkânının birine oburlardan biri gidip “Doyasıya, ne vereyim?” pazarlık eder. Bakkal ise merkumun yüzüne bakarak ufak tefek ve zayıf vücut bir adam olduğunu görünce, “Ne yiyebilir?” deyip “İki kuruş ver” dediğinde “Pekâlâ” diye ikiliği verip dastgâhtaki penayirleri yedikten başka, aslı yağ mumlarına dahi el ettiğini bakkal görünce parmağını ağzına alarak taaccüple “Maide be maide!” demesi üzerine, merkum dahi cevap olarak, “Eğer pazarlığımızda maide yoksa on paralık da ondan ver” deyip dastgâhın üzerine bir onluk daha atar.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki latifede, oburluğu görgüsüzlüğe vardırıan kişi yerilir:

997

Bir obur, beş parmağıyla birden yemek yemiş. Bir gün bu adam bir ziyafette bulunarak sofraya oturduğu zaman adeti vechiyle yine beş parmağıyla başladığından huzzârdan biri herife:

— Niçin böyle beş parmakla yemek yiyorsun? Ayıp değil midir? diye ta'riz etmesi üzerine obur bilatereddüt:

— Altı parmağım olmadığı için! cevabıyla mukabele eylemiştir.

Aynı fıkra, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de 1092 numarayla yer alır.

Benzer konuda bir latife de Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde "Bir Oburun Cevabı" adıyla bulunur:

1043

Bir sofrada üzüm yenirken taneleri üç üç koparıp yemeye başlamış olan bir obura huzzârdan biri der ki:

— Ayıp ediyorsun?

— Neden?

— Neden olacak, edep dairesinde iki, nihayet üç tane almalı değil misin?

— İkişer, üçer tane yemek edebini bilmez değilim. O edep ayva, armut, elma gibi meyveler hakkındadır. Üzüm hakkında değil, demiş...

Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde de açgözlülüğe dair benzer fıkralar vardır.

5.4.2.3. Cimri Latifeleri

Elindeki parayı harcamaya kıyamayan, eli sıkı, hasis, nekes, pinti, sıkı, varyemez kimselere "cimri" denir ve cimrilik, davranış kusuru olarak nitelendirilir.

Cimrilik, belki de en çok işlenen davranış kusuru olarak pek çok edebi eserde yer alır. XIX. yüzyıl letaifnamelerinde de cimriliğe dair pek çok latife bulunur. M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan 21 numaralı, "Bahîlin birine 'Dünyada en şecî adam kimdir?' diye sorarlar. O da 'Evine misafir davet edip de yemek yedirdiği vakit dişlerinin gıcirtısına tahammül ederek ölmeyendir.' demiş." latifesi, cimriliğin gelebileceği son noktayı göstermesi bakımından ilginçtir. Aynı konuda, Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde de 32 numaralı, "Bir hasîse 'Taamınızda akşamları kimler bulunur?' diye sormuşlar. 'Meleklerle sinekler bulunur.' demiş." fıkrası bulunur.

Cimriliğe dair Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde aşağıdaki fıkra yer alır:

129

Bir hasîs, tiyatroya girmek üzere, ahbâbından biriyle bilet aldığı sırada, parayı vermiş ise de, biletçi farkında olmayarak, bileti verdikten sonra, parayı ister; hasîs: “Verdim â!” der; biletçi: “Görmedim, lakin inânıyorum.” deyince hasîsin arkadaşı: “Ben ise verdiğini gördüm, lakin inânamiyorum.” der.

Aynı eserde yer alan 328 numaralı bir diğer fıkra, cimri kişiler için paranın değerini ortaya koyar: “Hasisin biri bir lokantaya girip, listeye bakarken, yemeğin üç franka olduğunu görünce: ‘Üç franklık iştiham yoktur’ diyerek, kalkıp gitmiş.”

Aynı latife, Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde de 1244 numaralıdır.

Cimriliğin abartılmış biçimi, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde 439 numaralı, “Bir hasis hırsızlardan muhafaza olunmak, ve köpek beslemek masrafından kurtulmak için, köpek gibi havlamayı talim ederek, gecede birkaç defa kalkıp, havlarmış!” fıkrasına konu olur.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan cimriliğe dair 81 numaralı latife, kısa hikâye uzunluğundadır ve “Bir Taamkâr” adını taşır. Ölmek üzere olan cimri kişinin son anına kadar malını koruma ve kâr etme gayreti, fıkranın konusunu oluşturur. Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Mükemmel Hazine-i Letaif*(1898)'inde yer alan “Tama'kâr” adlı latifesi, cimri insanların misafir ağırlama anlayışını ortaya koyar ve ev sahibi olarak yemeğini bile paylaşmak istemediğini gösterir:

1031

Gayet hasîs ve zengin bir adam, sofrta takımı satılmakta olan bir dükkânın camekânı önünde durup bir fakfon çatal ve bıçak takımını dikkatle temaşa eder. Dükkân hademelerinden biri derhal kapıya doğru gelip “Mösyö, şu çatal-bıçak takımını almalısınız. Gayet ehven ve birinci cins (Arjan Plaka)dır. Bıçaklar saf İngiliz çeliğinden yapılmıştır. Gayet keskin ve asla körelmez” der.

Hasîs cevabında “Görüyorum fakat ben öyle bıçaklar isterim ki et ve ekmekten ziyade sofrada bulunanların iştahasını kessin...” demiş.

Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunan latife, cimriliğin derecesini göstermesi bakımından önemlidir:

625

“Tama'kârın biri, ahbabına yazdığı bir mektubun köşesine şu sözleri zamm ve ilave etmiş:

— Mektubumun ücretini burada vermek arzusundaydım fakat bu keyfiyet mektubu postaya verdikten sonra hatıra geldi.”

Aynı doğrultuda başka bir latife, Mihri'nin *Letaif-i Âsâr*(1885)'ında “Bir Hoca ile Pazarlık” adıyla yer alır:

735

Hem hasîs ve hem ahmak köylünün biri, çocuğunu okutmak üzere bir hocaya götürüp şehri kaç kuruş vereceğini sorar. Hoca dahi “İlk sene aya altmış kuruş ve ikinci sene ise ayda kırk kuruş vereceksin” demesinde herif “Öyle ise ikinci seneden başlatırım” demiştir.

Aynı latife, Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde de 1222 numaralıdır.

Kâr kaygısıyla zarar eden cimriler de latifelere konu olur. Mihri'nin *Letaif-i Âsâr*(1885)'ında yer alan, “Taamkâr Bir Adam” latifesi bunu örnekler:

724

Gayetle taamkâr, ahmak adamın biri bir gün pazardan bir kaz alıp hanesine götürür. Getirdiği gün de hayvan yumurtlamaya başlarsa da herif buna kanaat etmeyerek “Günde bir tane yumurtlamasını bekleyeceğime, karnını yarıp olancasını bir defadan çıkarırım” der ve bıçağı kazın boğazına basıp başını keser ve karnını yararsa da zan ve hayal ettiği yumurtalardan bir tanesini bile bulamadığından günlerce mahzun ve mükedder olur.

Tembih: İşte bu mesel sabır ve kanaati olmayan adamların daima haib ü hâsir olduklarını ima eder.

Fıkranın iletisini sonunda Mihri kendisi açıklar.

Cimriliğe dair, M. Cemil'in *Hande* (1887) ve Hammamizade İhsan'ın *Tuhaf Fıkralar*(1899)'ında da benzer latifeler bulunur.

5.4.2.4. Hırsız ve Dolandırıcı Latifeleri

Başkasının malını çalan ya da birini aldatarak mal veya parasını alan kimselerin davranış kusurları, çoğu zaman gülmeceye malzeme oluşturur ve dolayısıyla yankesicilik, hırsızlık, dolandırıcılık, XIX. yüzyılda derlenmiş letaiifnamelerde sıklıkla işlenen konular arasında yer alır. Bu tipler, toplumsal hayatın içerisinde tasvir edilirler.

Yankesici, hırsız ya da dolandırıcıların eylemleri sırasında düştükleri durumlar komik unsuru yaratmanın yanı sıra, mağdur edilmeye çalışılan kişilerin

hakkaniyet bulmalarına da yardımcı olarak okuyucuyu rahatlatan bir yapı arz ederler.

Dolandırıcılığın fıkralarda işlenen temel ilkesi, umut tacirliğidir. Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde bunun örnekleri yer alır. Aşağıdaki latife, insanların en hassas noktalarından olan uzun yaşama arzusuna dairdir. Dolandırıcı ise pratik zekâsıyla işin içinden sıyrılmayı başarır.

224

Birisi, para kazanmak için, su ile şişeler doldurarak, ve mühürleterek, çok yaşamak için ilaç diye, satardı. Ahbabından birisi bu ilacı alıp, içtikten birkaç gün sonra, halet-i nez'de olduğu halde, dostuna: "Hani ya verdiğiniz ilacın bir hayrını görmedim." dedikte, herif: "Ah! İlacın tesiri iki şartla meşruttur: Olmuş şeylere olmuş bitmiş nazarıyla bakarak, teessüf etmemek, ve yapılacak işin yapılışı kaderde varsa, yapılıp, yoksa yapılmayacağını itikad ederek çalışmamak; ilacı almakla beraber bu iki şartı icra eden yüz elli sene yaşayabilir." demiş.

Dolandırıcılığın hırsızlıkla birleştirildiği fıkralar da vardır. Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde dolandırıcılık yapan iki hırsızın öyküsü anlatılır:

434

İki kişi bir zengin elmaslı bastonuna göz dikerek, bir gün birisi dilenci gibi giyinmiş, yalandan topallayarak, gezmekte olan merhum zenginden sadaka istemekte olduğu halde, gayet temiz giyinmiş kemâl-i vakarla gelmekte olan arkadaşı zengine yaklaşarak: "Buna sadaka verme, yalandan topallıyor, sağ ve sağlam adamdır; dur, bir iki baston vurayım da görürsün, nasıl koşacak!" diyerek, zengin elinden bastonunu alıp, dilenciye kovmaya başlamış; dilenci koştukça, herif arkasından kovalayarak, zengin gözünden kaybolur.

Hırsızların kendilerini kötü durumdan kurtarmaları ya da sıyırmaları, Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki fıkrada işlenir.

280

Hırsızın biri tevkif olunarak, muhakemeye çekildikte, avukat tayin edeceğini beyan etmekle, bir avukat celp ettirilerek, hırsızla beraber teneffüshaneye çekilmiş; hırsız avukata "Sen beni kurtarmak ister misin?" deyip, avukat "Ben tuttuğum davayı kazanmayı elbette isterim." deyince, hırsız, "Fakat benim devam sair davalar gibi öyle çok bağırıp, söylemekle kazanılmaz, bilakis ses çıkarmamakla kazanılır; sen hiç sesini çıkarma, bak ben nasıl kurtulurum" diyerek, kapıdan çıkıp gitmiş. Avukat mahkemeye girip, hırsız ne yaptığını sorduklarında "Ben muhafazasına memur değildim, kendisini kurtarmak için gelmişim; onun için kanunen bundan başka kurtulmak tarîki yoktu." demiş.

Avukatın tecrübesiz ve saf, hırsızın ise işinde usta oluşu fıkradaki komik unsuru yaratır.

Zeki olduğu kadar, ahmak olan hırsızlar da fıkralarda işlenir. Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde bunun örneği vardır:

389

İki hırsız tutup, bir su kenarında asacak olurlar; birini asarken ip kopup suya düşmekle, yüze yüze kaçtığını öteki hırsız görünce, cellatlara: “Bakın ötekinin işini dikkatsiz tuttuğunuzdan, suya düştü, yüzmek bilirmiş kaçtı kurtuldu. Aman ben yüzmek bilmediğimden, suya düşersem boğulurum; onun için benim ipimi güzelce bağlayın” diye rica etmiş.

Hırsızlığı meslek edinmiş ve sıradanlaştırmış kişilerin diyalogları, Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde “İki Züğürt Arasında Musâhabe” adıyla yer alır:

1080

Biri — O! Maşallah! Artık saat sahibi de oldunuz?

Diğeri — Ne zannettin ya?

— O gümüş saat sana kaç mal oldu bakalım?

— Bunu bilemeyecek ne var? Altı ay hapse mal oldu!

XIX. yüzyılda, yaşam tarzı gereği insanların kullandıkları ulaşım araçları eşek, katır, at ve beygir türünden hayvanlardır. Dolayısıyla bu hayvanların hırsızlığına dair üretilmiş fıkralar da bulunur. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bu tarz yabancı kökenli bir fıkra vardır:

486

Bir İspanyol, bir Amerikalının beygirini çalmıştı; Amerikalının davası üzerine, İspanyol mahkemeye celb olunarak, beygirini dahi getirmişse de, kendi malı olduğunda ısrar, ve hakkı yemin ettiğinden, Amerikalı: “Beygirin benim olduğunu şimdi ispat ederim” diyerek, ve urbasının eteğiyle hayvanın başını örterek: “Hangi gözünden kördür?” diye sorunca, İspanyol beygirin gözüne dikkat etmemiş olduğundan, tesadüf eder ümidiyle: “Sağ gözünden” demiş; o vakit Amerikalı hayvanın başını açıp, hiçbir gözünden kör olmadığını göstermekle, kendi malı olduğunu ispat etmiş.

M.H.'nin *Fırıldak* (1874), Mahmud Şatır'ın *Letaif* (1879), M. Cemil'in *Hande* (1887), Ahmet Cemil'in *Eğlence* (1887), Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide* (1897) ile *Yeni Eğlenceler* (1897), Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi* (1910) ve Mehmet Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde bu türden diğer latifelere rastlanır.

5.4.2.5. Yalancı Latifeleri

Doğru olmayan, gerçeğe uymayan sözleri söylemeyi adet edinmiş kimseler “yalancı” olarak tanımlanır. İnsana dair her konu letaifnamelerde yer aldığından, yalancıların doğrudan konu olduğu fıkralar da vardır.

Doğrudan yalan konulu fıkralara, Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde rastlanır. Ahmet Cemil'in letaifnamesi aslında kısa mizahi hikâye seçkisi niteliğindedir ve klasik fıkra uzunluğundaki latife sayısı çok azdır. Kitapta yalancılara dair bulunan iki fıkra da belirli kurguya dayanarak tasarlanmıştır. İlki iki yalancının köy halkını aldatmasını anlatır:

813

Bir yalancı ile bir de kandırıcı refakat ederek bir mahale gider iken karyenin birine uğrarlar.

Kandırıcı bir yerde oturup evvela yalancı köyün kahvesine girer, selam vererek oturduktaki kahveci kahve getirip içtikten sonra, "Nereden geliyorsun?" diye sorular ederler.

Ol dahi "Karadeniz tarafından geliyorum" der. "Oralarda ne var, ne yok?" dediklerinde:

—Güzellik, ne olsun? Bu defa bir kaza vuku' buldu, bilmem onu nasıl ettiler?

—Aman, hayır ola, ne oldu?

—Ne olacak? Deryada herif vuku' buldu.

—Gemi filan mı tutuştu?

—Hayır, deniz kendi tutuştu.

—Canım, hiç deniz tutuşur mu?

"Evet, size yalan gelir lakin ben gözümle gördüm. Hem de hâlâ sönmemişti, yanar halde bıraktım" deyip kahveyi içince gider çünkü bunların mutadı yalan söylemek olduğu cihetle ardından kandırıcı gelir.

Bu dahi kahveden içeri selam verip girdikte buna dahi nereden geldiğini sorular ederler. Bu dahi "Karadeniz tarafından geliyorum" deyince, "Aman, demincek birisi 'Deniz yandı' diyerek bir yalan söyledi. Biz de sana şimdi onu soracağız." "Evet öyle diyorlar ama bendeniz, denizin yandığını gözümle görmedim lakin araba araba kavrulmuş balıkları getirdiklerini gördüm" deyince ahali bu yalana inanırlar. Bu iki kişi biraz ileride yine başka karyeye dâhil olup evvelâ yine yalancı kahveye girer. Kahveyi içtikten sonra, "Nereden geliyorsun?" diye sorular ederler. O da "Filan mahalden geliyorum" der. "Yollarda ne var ne yok?" dediklerinde, "Yollar pek güzeldir lakin bir garip şeye tesadüf eyledim, hâlâ şaşarım."

"Tesadüf eylediğiniz nedir?" derler. "Herifin birinin devesi yolda giderken uçmaz mı?" der. Herkes bu yalana gülmeden başka cevap vermezler. "Siz inanmazsınız ama ben gözümle gördüm." diyerek biraz daha oturup gider. Ardı sıra kandırıcı gelip selam vererek oturur.

Buna da nereden geldiğini sorular eylediklerinde, "Filan mahalden geliyorum" cevabını verir.

— Aman, şimdi sizden evvelce biri geldi. Dedi ki, yolda deve uçtu, ben gözümle gördüm, der. Acaba siz de böyle bir şey işittiniz mi?

— Evet, işittim lakin gözümle görmedim. Ben gelmeden deve uçmuş, iki saat sonra devenin arkasındaki palanı yere düşüğünü gözümle gördüm.

deyince kahvede bulunan ahaliyi kandırarak inandırıp tekrar refikiyle avdet ederler.

Organize bir şekilde insanları kandırıp aldatmayı meslek edinmiş kişiler fıkranın konusu olur.

Eğlence'de yer alan yalancılık konulu bir diğer latife de uşak ile ev sahibi arasında geçer. 817 numaralı bu latifede, yalan söylemeyi adet edinmiş ev sahibini düzeltmeye çalışan uşağın öyküsü anlatılır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yalanları nedeniyle sözüne güvenilmeyen kişiye dair aşağıdaki fıkra bulunur:

266

Yalancılıkla meşhur bir adam, bir salona girer girmez, hazır bulunanlardan birisi: "Aslı yoktur, yalandır." diye bağırır; herif: "Efendim, ben daha ağzımı açmadım, hangi şey yalandır?" deyince, "Söyleyeceğin şeylerin hepsine şamil olmak üzere, peşin söyledim." demiş.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde yalancılara dair latifeler, toplumu/bireyi eğitme amaçlı sıklıkla kullanılır.

5.4.2.6. Kumarbaz Latifeleri

Kumar, ortaya para koyarak oynanan talih oyunudur ve insanlara bağımlılık düzeyinde etki edip hayatlarını olumsuz yönde etkilediğinden, pek çok toplumda çeşitli sınırlamalarla denetim altında tutulur. Hem dinen hem de hukuken yasak olmasına rağmen insanlar, yasakları delmeyi geçmişten günümüze hep denediklerinden, kumarbazlar etrafında dönen fıkralar da meydana gelmiştir. Kumarbazlara dair latife sayısı, diğer davranış kusurlarıyla karşılaştırıldığında daha azdır. Bu noktada, yasakların sıkı kontrol altında olduğu düşünülebilir.

Kumarbazların hilekârlıkları üzerine, Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde aşağıdaki fıkra vardır:

478

Birisi kumar oynarken, arkadaşları hile ettiğini görerek, kendisini evin en üst katından pencereden aşağıya atmışlar. Bizimki kalkıp, ahbabının birine giderek, ne yapmak lazım geldiğini sorunca, beriki: "Yalnız bir tarîk öğretebilirim: Bundan sonra kumar oynamak için en alt katı intihab etmelisin" demiş.

Kumarbazların hırsızlıkları üzerine söylenmiş latifeler de aynı eserde yer alır:

479

İki kişi bir gece kumar oynadıktan sonra, bir odada yatmışlar. Kaybeden gece kalkıp, kaybettiği parayı kazananın yastığı altından çalmaya çabalarken, öteki uyanarak: "Nedir o ettiğin?" deyince, herif: "Senin akşam ettiğinin süt kardeşidir" demiş.

Şemsettin Sami, latifesinde hırsızlıkla kumarbazlığı aynı kefeye koyar. Aynı latife H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde de 602 numaralıdır.

Kumar oynarken yenilenlerin kederini anlatan fıkralar da Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur:

522

Kumarbazın biri birisiyle nizâ ederek, beriki kendisini düelloya davet edince, “Ben akşam sekiz yüz lira kazandığım için, düelloya cesaret edemem; lakin siz mutlak isterseniz, bu liraları kaybedeni getireyim; sizinle cesurane düello edeceğinde şüphem yoktur” demiş.

Latife, kaybedenlerin durumuyla alay eden kumarbazı anlatır.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde kumarbazlara dair letaif mutlaka yer alır ve kumarbazların durumu, gülünç unsurlar ve alayla okuyucuya sunulur.

5.4.2.7. Mirasyedi Latifeleri

Tanzimat Edebiyatı'yla beraber yaratılan toplumsal tiplerden biri de mirasyedi gençlerdir. Bu dönemde mirasyedi gençleri konu alan roman ve öykü sayısı çoktur. Kültürel ve toplumsal değişimlerin yarattığı bir tipin fıkraların konusu olmaması düşünülemez. Roman ve öykü kadar olmasa da mirasyedi tipi üzerine kurulu birkaç fıkra, XIX. yüzyıl letaifnamelerinde yerini almıştır.

M.H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan 15 numaralı, “Bir mirasyedi beyin evine hırsız girer. Ne alsın iyi! Beyin pederinden kalma babahindilerden dört tane alır, dört de tencere alır. İki de kuşkana, iki kepçe, tuz, biber sair lazım olan şeyleri toplar gider. (Muharririne maşallah)” latifesi, evine hırsız giren mirasyedi üzerinedir. Gencin, mirasını tüketmiş olabileceğini düşündüren fıkrada, hırsız bir şey bulamayınca mutfak eşyalarını çalar. M.H.'nin kişisel yorumu da latifeyi beğenmediği yönündedir.

Mirasyedi gençlerin fıkralarda öne çıkan özellikleri saflıkları ve akılsızlıkları olabilmektedir. Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde yer alan “Bir Mirasyedi ile Muallim” latifesi, akıllı öğretmenin akılsız öğrencisine verdiği ders üzerinedir:

56

Fransa mirasyedilerinden biri, bir lisan muallimi nezdine davetle der ki:
Mirasyedi — Muallim Efendi, bir köpeğim var. Kendisini gayet severim. Fakat ne o benim lisanımdan anlar ne de ben onun lisanından anlıyorum. Onun için şuna Fransızca'yı öğretebilerseniz size her lûgat için iki frank ücret veririm.

Muallim Efendi — Fransızca malumunuzdur ki altı yüz bin lûgatten ziyadedir. Bunun için bir milyon iki yüz bin frank vereceğinize iki frank verin de size iki lûgatten ibaret olan köpekçeyi (hav hav) talim edeyim. Hem ehven hem de kolay hâsıl olur. Dostunuzla istediğiniz zaman doya doya görüşürsünüz. demiş.

Yukarıdaki fıkrada, mirasyedinin mantıksızlığı, muallimin mantıklı davranışıyla giderilmiş olur.

Ali Muzaffer'in *Letaif-i Nadide*(1897)'sinde bulunan aşağıdaki fıkra, mirasyedinin hesapsız para harcamasına dönük olmakla beraber, borçlarına sadık olmadığını da ortaya koyar:

879

Tuhaftır! Mirasyedilerin çektikleri zahmet ekseriya amcaları yüzündendir. Amcaların ma'zub olanları çekilir belalardan değildir a.. İnsan gençlerin her tasavvurunu muaf görmelidir... Gençlik bu...

Bizim genç mirasyedi paraları tüketince nihayet amcasına müracaat etmeye mecbur olur: "Ah amcacığım! İhtiyacım pek ziyade..."

Amca efendi biraz suratı ekşitirse de kardeşinin oğlu karşısında olduğunu görünce gayret damarları galeyana gelerek:

— Pek âlâ! Sana şimdi istediğin kadar para versem yine şimdiki mevkiinde bulunup ihtiyacın bâkî kalacak! Demek isterim ki verdiğim parayı hep alacaklılara tevzi' edeceksin!

— Lakin amcacığım, insaf buyurun! Hiç benim boçlulara para verdiğimi işittiniz mi?..

Mirasyedi tipinin fıkralarda daima olumsuzlandığı ve eleştirildiği görülür.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde yer alan 804 numaralı latifesi, mirasyedi bey ile dalkavuğunu anlatır. Aralarında geçen diyalog para kazanmak üzerinedir ve latife, kısa mizahi hikâye özelliği gösterecek uzunluktadır.

XIX. yüzyılın yarattığı mirasyedi tipinin özelliklerini, bu yüzyılda yayımlanmış letaifnamelerde görmek mümkündür. Roman ve hikâyede çizilen mirasyedi tipi, latifelerde de aynı özellikleri sergiler.

5.4.2.8. Sarhoş ve Esrarkeş Latifeleri

Abdülaziz Avadallah ile Sait Uylaş, fıkralar konusu ele alındığında esrar, esrarcılar ve sarhoşların unutulamayacağını söylerler. "Esrarlı ya da sarhoşken insanın akli melekelerin tam olarak görev yapamadığı bir gerçektir. Kişi bu haldeyken istediğini söyler; bu bakımdan birtakım siyasi fıkralarda esrarcı ya da sarhoşlara atfedilerek anlatılır" (Avadallah ve Uylaş 2010: 167).

Yasakların insanları her zaman cezbettiği bilinen gerçeklerdendir. Yasakları çiğnemek kişiye haz verse de sonuçları her zaman haz ya da tatminle sonuçlanmaz. İçki ve esrar gibi madde kullanımı da XIX. yüzyılın toplumsal hayatında, aleni olmasa da yer alır ve sonuçları da dönemin kurallarına göre belirlenir. Toplumsal hayatın yansımaları olan XIX. yüzyıl letaifnamelerinde bu konu sıklıkla işlenir; sarhoş ve esrarkeşlere dair latife sayısı bu dönem derlemelerinde epeyce fazladır.

Alkol ya da esrar kullanımı nedeniyle bilinç yitimi yaşayan insanların içine düştüğü komik durumlar, bu maddelerin kullanımını ve zararlarını iletmek amacıyla latifelerde kullanılır.

Sarhoş insanların içine düştükleri küçültücü durumların örneklerine Mahmud Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde rastlanır. Sarhoşluğu adet haline getirmiş, asayişli sağlama sorumlularından bekçinin başına gelenler bu durumu örnekler:

24

Bekçi babalardan biri âdet-i kadîmesi vechiyle bir gün meyhanede çakıp çakıştırdıktan sonra kalkıp meskenine gelmek üzere iken esnâ-yı râhta şiddet-i tesir sekre-tât-aver evin mübevveb yıkılarak istifraz etmeye başlamış ve öteden kelpin biri gelip merkumun yüzünü ağzını yalamakta iken güya hanesi eshâbindan birisi gelerek kendisini temizliyor kıyasıyla "A canım, susuz olmaz, biraz da su getirin" demekte olsun, kelbin işeyeceği gelmekle ayağını kaldırıp merkum bekçinin yüzüne gözüne işediğinde hemân "Allah razı olsun. Beni sevdiğinizden getirdiğiniz suyu ısıtmışsınız bile" demiş.

Sarhoşların kendilerini rezil etme durumlarının bir örneği de Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bulunur:

237

Sarhoşun biri pislikle dolu bir çukura düşüp, güç hal ile çıkarılmış. Ertesi gün kendisine pislik neresine kadar geldiği soruldunda, "Boynuma kadar geldi." demiş; "Sonra kendin mi çıktın, yoksa çıkardılar mı?" diye sorduklarında, "Başım aşağı düştüğümden, kendim çıkamazdım." demiş.

Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde de sarhoşlara dair latifeler bulunur:

824

Diğer bir sarhoşun biri meyhanede kafayı tutarak balıkçıdan balık alıp saza dizili olduğu halde gelirken ayağı kayarak düşer ve kalkmaya çalışırsa da kalkamaz. Sıkı sıkı dahi mezkûr balığın sazını tutar. Civar köpekleri toplanarak balığı yemeye başlarlar. Bu ise muttasıl gözleri yarı açık yarı kapalı olduğu halde, "Birader, eve gidilecek ve götürülecek nevaleye dokunulmaz, ayıp şeydir" demiş ve yine muttasıl köpekler yemekten geri durmazlar. Nihayet sazın üzerinde yalnız balıkların başı kalarak sallaya sallaya hanesine götürür.

Yukarıdaki latife, sarhoş kişinin, kendine hakimiyetini yitirmesi sonucu düştüğü komik durumu işler. Aynı fıkranın başka bir versiyonu, Himmetzade'nin derlediği *Bekri Mustafa*(1927)'da da 1305 numaralı "Peki ama balıklar ne oldu?" adıyla yer alır.

Sarhoşlar arasında gerçekleşen kavgalar da latifelerin çoğunlukla işlediği bir konudur. Mahmud Şatır'ın *Letaiif*(1879)'inde bunun örneği bulunur:

33

Bir meyhanede iki kişi kavga ederlermiş. Bir adam bunları ayırmak için aralarına girdiğinde her nasılsa kavga edenlerden birinin fırlattığı bir kadehi bu adamın kafasına rast gelerek cerh etmiş. Meyhanede bulunan sair müşteriler bu hali görünce herifin başına toplanıp "Beynine bir zarar oldu mu?" diye sorduklarında herif: "Beynim yoktu ki ona bir zarar dokunsun, hiç beynim olmuş olaydı iki sarhoşun aralarına mı girerdim?" demiş.

Latife, sarhoşlar arasındaki kavgayı gidermeye çalışan masum kişiyi anlatır.

Doktorlar ve bağımlılar arasındaki diyaloglar da latifelerde komik unsuru yaratır. Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde bulunan yabancı kökenli latifede, alkol bağımlısı olan kişinin aşırı alkol tüketimini haklı çıkarma çabası görülür:

234

Sarhoşun biri bir tabibe rast gelerek: "Siz diyorsunuz ki yemekle beraber bir kadeh şarap insana kuvvet verir; bense yemekle beraber, yemekten evvel, yemekten sonra tam kırk kadeh şarap içtiğim halde, kuvvetim çoğalmak şöyle dursun, azaldı." demiş.

Alkol bağımlısı kişiler, içki tüketimi nedeniyle başlarına gelen olayları görmezden gelme eğilimindedirler. Suçu alkolde bulmak yerine, başka şeylere atfederek alkol tüketimine devam ederler. Bu durum, Şemsettin Sami'nin *Letaiif*(1882)'inde de kullanılır:

375

Birisi sarhoş olduğu halde, düşe kalka bir sokaktan geçiyordu; ahabından biri tesadüf ederek bu halini görünce: "İşte, gördün mü içmenin fenalığını!" der; sarhoş: "Kardeş, içmek fena değil, yürümek fena!" der.

İçki tüketimiyle beraber gelişen sarhoşluğun, kişinin gerçeklik algısına etki ettiği H. Galib'in *Güzide-i Letaiif*(1885)'inde 592 numaralı fıkrayla örneklenir: "Sarhoşun biri duvara dayanıp durmakta iken mahalle bekçisi gelip 'Ne duruyorsun?' diye sordukta 'Birader! Mahalle dönüyor da şu bizim ev gelse de giriversem diye bekliyorum' demiş." Aynı fıkra, Ahmed Fehmi'nin *Letaiif-i Fıkara*(1886)'ında da 760 numaralı fıkra olarak vardır.

M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde ise sarhoş olup dermanı kalmadığı halde, hâlâ içki tüketme arzusunda olan kişi anlatılır:

840

Sarhoşun birisi içmiş içmiş, sokakta iki tarafa yalpa vurarak yürümeye çalıştığı halde nihayet muktedir olamayarak devrilip çamur içine yatmış. Yattığı yerden medd-i nazarı hürmetli meyhanenin içine kadar dahil olur ve orada ayyaşların kemâl-i şevk ile devr-i akdâh ettiklerini görürmüş. Bakmış bakmış da kemâl-i insaf ile kendi halini muaheze ederek demiş ki:

— Böyle körkütük oluncaya kadar içmenin manası var mı ya? Aklım başımda, kudretim yerinde olup da ben de gitsem, şu adamlar gibi suret-i daimada içsem fena mı olurdu?..

Sarhoş, kendince körkütük sarhoş olmayı eleştirir ama körkütük olmadan önceki hali, imrendiği kişilerle aslında aynıdır.

Alkol tüketmek ya da içki içmek, üç büyük ilahi dinde yasaklanmış eylemlerden biridir ama yine de bu dinlere mensup kişilerin alkol tükettiği görülür. Dolayısıyla sarhoş kimselerle din adamları arasında geçen diyaloglar da latifelerde kullanılır. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde bu durum örneklenir:

376

Bir sarhoş çok içmeden ölüm derecesine gelmiş: Papaz günahlarını itiraf etmesini teklif eder, sarhoş:

- Ne günahı? Ömrümdede fena şarap içmekten başka bir şey yapmadım, der.
- İyi olursan, vazgeçecek misin?
- İyisini bulduktan sonra, fena şaraptan niçin vazgeçmeyeyim? der.

Fıkra, şarabı her şeyin üstünde tutan birinin ölüm anında bile alkolden vazgeçmeyeceğini gösterir. Ayrıca sarhoşun “iyi olmak” sözünü kendince yorumlaması da fıkranın gülünç tarafını oluşturup söz komiğine dayandığını gösterir.

İçki tüketmek ya da meyhaneye gitmek, aile hayatında eşler arasında da çatışmalara sebep olduğundan fıkralarda işlenir. Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan latife, bunu örnekler:

108

- Herif, yine seni meyhaneden çıkarken görmüşler.
- Ya çıkmadığımı mı görmelerini istiyorsun, demiş.

Sarhoş kişileri, alışkanlıklarından vazgeçirmek üzere evlendirmek, Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde 823 numaralı latifede mizahi kısa hikâyeye biçiminde anlatılır ama evlense de huylu huyundan vazgeçmez ve içki içmeye devam eder.

Sarhoşlarla meyhaneciler arasında gelişen olaylar, H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde yer alır:

585

Herifin biri meyhaneciye gidip "Bana bir şişe iyi konyak ver fakat şöyle keskin olmalı, böyle sert olmalı" diye tekrar tekrar tembih etmesi üzerine meyhaneci "Efendim, niçin bana emniyet etmiyorsun, başka ispata ne hacet? İşte numunesi meydanda" diyerek fıçının dibinde sızmış olan bir sarhoşu gösterir.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde delilere dair pek fıkra bulunmaz. Delilik ve sarhoşluk, kendine hakim olamama bağlamında ortak paydada, Ali Ulvi'nin *Gel Keyfim Gel*(1885)'inde yer alır. "Akıllı Deli" adlı latifede, içkinin normal insanlar üzerinde yarattığı etki, deli karakteri üzerinden 582 numaralı fıkrada verilir: "Mecâninden birine: 'Şarap içer misin?' demişler. 'Akıllılar içtikleri vakit bana dönüyorlar. Ben içersen neye dönerim!?' cevabını vermiş."

Bekri Mustafa tipinin fıkra kültürümüzde ayrı bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir. Lakabı gereği, onun fıkralarında daima içkiye dair olay ve durumlar anlatılır. Himmetzade'nin derlediği *Bekri Mustafa*(1927)'da da yer alan latifelerin tamamı sarhoşluk ya da içki ekseninde döner. Örneğin, "İşte böyle yuvarladım!" fıkrasında bostancıbaşına ve kuralların katılığına rağmen, çekinmeden, esprili bir şekilde içki içmeye devam eder:

1293

İşretin memnu' olduğu bir zaman Bekri Mustafa'yı bir meyhanede içerken tutarlar ve inkâra mahal kalmamak için şişesini, kadehini beraber alıp Bostancıbaşı'nın huzuruna götürürler. Meğer Bekri Mustafa'yı yakaladıkları zaman şişenin dibinde biraz rakı kalmış. Bostancıbaşı, şişeyi elinde sallayarak:

— Be adam! Şu zıkkımı nasıl içersin! deyince Bekri, şişeyi ve kadehi eline alır:

— Efendim işte böyle, ibtida şişeyi elime alırım, sonra kadehi boşaltırım; kadeh dolduğu gibi kaldırır, yuvarlarım! demiş ve artan rakıyı da Bostancıbaşı'nın yüzüne karşı içmiş... Bu suretle hazır cevaplılığı sayesinde ağanın hışmından kurtulmuştur.

Bunun dışında, 1295 numaralı "İhtiyarlıkta da mı sefâ, Bekri?", 1296 numaralı "Buraya Kaptan Paşa Karışır!", 1298 numaralı "Ömründe bir defa içmiş!", 1299 numaralı "Besmele ile içmezmiş.", 1300 numaralı "Sarayı satmaz mı?", 1301 numaralı "Tattığı şey değilmiş!" ve 1303 numaralı "Dayaktan Kurtulmak Çaresi" adlarında sarhoşluk temalı latifeleri vardır.

İçki tüketimi kadar esrar kullanımını da fıkralarda belirli bir ağırlığı teşkil eder. H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde, esrar kullanan kişinin, içine düştüğü

yanılısına durumu rüya motifiyle şekillenir. Esrar kullanan kişilerin gerçeklik algılarını yitirdikleri latifede anlatılır:

611

Herifin biri esrar içilen bir kahveye gidip bir miktar esrar içerek mest olur. Hülyasında iskeleden denize düşüp ıstakoz olduğunu görünce hemcinslerini bulup onlara “Ben insandan bozma ıstakozum. Ben insanların hilelerini bilirim, bana tabi’ olunuz” diye cümlesini alıp denizde dolaşmaya başlarlar.

Bir gün kazaen balıkçıların ağına düşüp tutularak satılmak üzere bir balıkçı dükkânına giderler. İnsan azmanı olan ıstakoz başına gelecek felaketleri düşünerek mütessir olmakta ve bir taraftan gelen geçen ahibbasına kurtarmaları için halince birçok işaretler etmekte iken bir müşterinin sepetine doldururlar.

Alan adam dahi evine götürüp sıcak suyun içine atınca zavallı herif “Ben senin bildiğin ıstakozlardan değilim, ben insan bozması ıstakozum. Beni pişirme” diye can havli ile sıçrayıp çabalanmaya başlayarak oturduğu esrar kahvesinin cam ve çerçevesini kırdıktan sonra aklı başına gelir.

Aynı latife, Mehmed Hilmi’nin *Musavver Müntejabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)’sinde de 1178 numaralıdır.

Ali Muzaffer’in *Letaif-i Nadide*(1897)’sinde bulunan aşağıdaki latife, esrarın yarattığı bilinç yitimiyle beraber kılık değiştirip kadın kılığına girme açısından ilginçlik taşır ve aynı zamanda kadına toplumun biçtiği rolü de hatırlatmış olur.

1001

Esrarkeşlerden biri bir gün esrarı ziyadece çekmiş. O keyif ile karısının esvabını giyip başına bir hotoz koyarak sokağa çıkmış. Bir berber dükkânı önüne geldikte ahibbâsından olan berber, haline acıyıp hemân aynayı kaptığı gibi herifin karşısına tutmuş. Herif gözünü açıp kendisini aynada karı kıyafetinde görünce:

— Eyvah! Kocamdan izinsiz sokağa çıkmışım. Herif duyarsa beni boşar! diye bir koşu evine gitmiştir.

Aynı latife Mehmed Hilmi’nin *Kış Geceleri Gülünçlü Hikâyeler*(1909)’inde de 1106 numaralıdır. Aynı yazarın *Gülünçlü Efsaneler*(1901)’inde, 1068 numaralı fıkrada da hamama giden tiryakinin başından geçen olaylar kısa hikâyeye uzunluğunda, mizahi unsurlarla anlatılır.

6. BÖLÜM

GEÇTİĞİ MEKÂN VE ZAMANA GÖRE LETAİF

6.1. Coğrafyaya Göre Letaif

Dursun Yıldırım, her olayın bir mekânda meydana geldiğini ve dolayısıyla fıkraya konu olan olayların da mutlaka geçtiği bir mekânın olduğunu; ancak bu mekânın genellikle belirsiz olarak fıkralarda bulunduğunu söyler. Fıkralarda olayların gerçekleştiği mekân, geniş bir coğrafya içindedir. Şehir, kasaba, köy, mahalle, sokak, han, ev, dükkân, dağ, ova, çayır, tarla, nehir, ırmak, dere, göl, deniz gibi yerler belirsiz bir şekilde fıkralarda yer alır: “Bu belirsizliğe rağmen, Türk fıkralarında yer alan mekân kategorileri doğal ve gerçek tabiat sahneleri, ikamet yerleridir. Fıkralarda, kasaba, mahalle, sokak, ev gibi dekorlar içinde kendi hayatımızdan bir bölümü buluruz” (Yıldırım 2016b: 43-44).

Fıkralarda yer alan mekân, kimi zaman tüm özellikleri ile tasvir edilir, kimi zaman ise tipler arasında cereyan eden konuşmanın cümleleri içine yerleştirilen kelimelerin yarattığı atmosfer ile anlaşılabilirlik kazanır. Fıkralarda görülen dağ, bayır, ırmak kenarı, deniz kıyısı, çayır, dükkân, ev, kahve, cami, okul gibi hakiki hayat sahneleri, fıkralarda görülen mekânın muhtelif parçalarıdır. Bu sahneler fıkralarda, gerekli özellikleri kısaca tasvir edilmek suretiyle yer alır. Söz konusu özellikler ve onlara izafe edilen vasıflar, kültürel kimliklerinin anlaşılmasına bir ölçüde yardımcı olabilecek ipuçları taşıyabilir (Yıldırım 2016a: 320).

Şeref Boyraz, olayın sözü edilen gerçek hayat sahnelerinde geçmesinin, fıkranın inandırıcılık ve dolayısıyla mizah gücünü artırıcı nitelikte olduğunu söyler: “Diğer anlatım türlerinde olduğu gibi fıkralarda da mekân itibaridir ve bu itibarilik nedeniyledir ki mekân fıkralarda mizah unsuru için gerekli olan özellikleriyle geçmektedir” (Boyraz 1996: 6). Fıkralarda, mekânın fıkra için gereksiz yanlarına yer verilmez ve ayrıntılı mekân tasvirleri bulunmaz. Fıkralarda olayın geçtiği yerden ziyade, olayın kendisi ön plana çıkar.

Fıkralarda mekân, olay örgüsünün ortaya çıkmasında zamanla beraber kullanılan tâli bir unsurdur. Mekân, verilmek istenen mesajın kültür içinde anlamlandırılmasında, ortaya konmak istenen hükmün net ve kolay anlaşılmasında, şahısların kültürel kimliklerinin analizinde aracı olarak kullanıldığı için olay çatısını direkt olarak etkilemeyen genel, sınırsız ve belirsiz alanlardır (Öğüt-Eker 2014: 118).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren derlenen fıkralarda mekân, latifelerin yerli ya da yabancı kaynaklı oluşunu belirlemede ana etkenlerden biri olarak karşımıza

çıkar. Batı edebiyatının her anlamda tesiri altında bulunan bu dönem yazarları, gerek istibdat baskısı gerekse yabancı latife derleme eğiliminin yaygınlaşmış olması nedenlerinden letaifname yayımlamaya başlarlar. Özellikle XIX. yüzyılın son çeyreği birbiri ardına yayımlanmış letaifnamelerle doludur ve bu kitaplar da ağırlıklı olarak yabancı kökenlidir yani mekân olarak Osmanlı topraklarının dışı, Amerika, Avrupa, Çin ve Japonya gibi coğrafyalar seçilmiştir. Yerli letaifnamelerin ise ağırlıklı olarak İstanbul'da, küçük bir kısmının ise Anadolu'daki şehir ve kasabalarda geçtiği görülür. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi tarihi kimliğe dayalı fıkralar da ağırlıklı olarak İstanbul ve Anadolu'da geçer.

Yabancı kaynaklı latifelerin ağırlık kazandığı derlemelerde İstanbul'da geçen letaifname sayısı sınırlıdır. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi yerli fıkraların büyük bir kısmı İstanbul'da geçer.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde İstanbul'da geçen bir latife bulunur:

184

Eski derebeylerden biri oğlunu lalasıyla tahsil için İstanbul'a göndermiş idi. Avdetinde lalasına sormuş ki: "Oğlumun en iyi tahsil ettiği fen hangisidir?"
— Hayvana binmek fennidir, demiş lalası, çünkü dersinde bir kusur ettiği vakit, muallimi yüzüne vurmazdı, halbuki fena bindiği gibi at hatır saymayarak yere atardı.

Aşağıdaki iki latife, Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde bulunan ve mekân olarak İstanbul'da geçen latifelerdir:

631

Bir İstanbullu, memuriyetle Selanik'e gidip tekrar İstanbul'a avdet eder. Kendisi oradaki mu'ciz bir şeyh ile Vardar rüzgârının şiddetinden pek rahatsız olmuştu. Ahıbbâsı, "Ne var, ne yok?" diye sorulduğunda o da demiş ki:
— Selanik pek mükemmel bir memleket fakat Topal Şeyh'le Vardar rüzgârı fena!

666

Aksaray tramvayı yolu üzerinde iki arkadaş konuşurken tramvay gelmiş.
— Birader! Tramvay geliyor, haydi şu tarafa çekilelim.
— Kör değil ya! Öteden gitsin.

Mehmed Hilmi'nin *Gülünçlü Efsaneler*(1901)'inde de İstanbul'da geçen bir latife bulunur:

1057

Karnı ziyadesiyle acıkmış taşralı bir herif Galata'da Karaköy'deki börekçi dükkânının önüne dikilerek börekçiye der ki:
— Bu börekler hep senin mi?
— Evet!
— Be herif, öyledir de ne duruyorsun da yemiyorsun!?

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde 1197 ve Mehmed Halid'in *Letaif-i Halid*(1916)'inde 1208 numaralı latifeler İstanbul'da geçer.

Yerli letaifnamelerde İstanbul'un mekân olarak sınırlı sayıda bulunmasının yanlış anlaşılmaya neden olmaması için şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır. Yazarlar, latifeleri derlerken İstanbul'un adını kimi yerde bilinçli olarak kullanırlar ve mekânın kesinliğini sağlarlar ama kimi zaman da mekân İstanbul olmasına rağmen, şehrin adı latife içerisinde zikredilmez ama bu mekânın İstanbul olduğu gerçeğini de değiştirmez. Buraya alınan sayılı İstanbul latifesi, yazarların şehrin adını bilinçli kullanmalarından kaynaklanır ama İstanbul'da geçen latife sayısı da fazladır.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde mekânın Anadolu olduğu latife sayısı oldukça sınırlıdır. Anadolu'nun bazı kentleri latifelerde geçmekle beraber mekân, genelde belirsizdir.

Nasreddin Hoca, fıkralarının büyük bir kısmı Anadolu'nun farklı şehirlerinde ama ağırlıklı olarak İç Anadolu'da geçer. Nasreddin Hoca dışında, bazı yazarlar letaifnamelerinde Anadolu'da geçen latifeleri özellikle belirtirler. Ahmed Fehmi'nin *Letaif-i Fıkarat*(1886)'ında bulunan latife bunun bir örneğidir:

754

Anadolu'da, köylünün birisi, bir iş danışmak üzere bir hemşehrisinin nezdine giderek ve iş anlatarak bu hususta kendisine bir akıl öğretmesini rica eylediğinde merhum: "Vallahi hemşehri, ben aklın nasıl şey olduğunu bile görmedim!" demiş.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde Anadolu'da geçen aşağıdaki latife vardır:

1205

Vaktiyle Anadolu'nun bir mahalinde nasb-ı hıyâm-ı ârâm etmiş olan bir bölük yörük geceleri beylerinin çadırında tecmi' ile kendilerine müteallik birtakım şeyler müzakere ettikleri sırada:

Kadınlar da — "Bakalım, erkekler ne söylüyor?" diye gelip çadırın etrafından içerideki edilen müzakereyi dinlerler imiş. Erkeklerin içinde bir kimse bir köşeye çekilip uyulamakta ve asla lakırdıya karışmamakta olduğundan merhumun bu halini göre göre artık karısının canı sıkılmış olmakla bir gece çadırlarına avdet ettiklerinde: Karısı — "Kocasına hitaben" Be hey herif, sen nasıl adamsın? Toplanan erkeklerin kaffesi lakırdıya karışıp birer birer söz söylüyorlar, sen niçin bir köşeye çekilip oturuyor ve şakşafa etmiyorsun?" yollu birtakım itâblar ettikte:

Herif — “Be karı, benim bağım yok ki?” demiş olduğundan ertesi günü, kadın çadırın içinde bulabildiği bir parça çuvaldan kocasının bir koluna (bağ) yapıp o akşam söze karışmasına muntazır olmakmış. Biz de herkes toplanıp çadırda kahveler içildikten sonra, yine müzakereye beda ile:

— “Bu yaz ne tarafa göçelim? Burada daha kaç gün eğlenelim?” yollu lakırdılara gelince:

Evvelce söze karışmayan herif, hemân olduğu mahalden kalkıp nutuk irad edecek gibi biraz ileri doğru sürünüp “bağ yapılmış” olan kolunu sallaya sallaya beye hitaben:

— “Bey bey! Oba göçerse göçerük, durursa dururuk!” deyip sözü kesmiş oluğunu müteakip bu herifin söze karışmasına muntazır olan karısı sevincinden bir türlü tahammül edemeyerek hemân çadıra girip kemâl-i tahsin ve aferin ile kocasına hitaben:

— “Vay, demek ki senin şimiye kadar böyle sümsük sümsük durup söze karışmadığının sebebi meğerse sahihen “bağın” olmadığındanmış, sabah şalvarımı keseyim de sana bir bağ daha yapayım!” demiştir.

Mehmed Halid’in *Letaif-i Halid*(1916)’inde Anadolu’nun Kastamonu şehrinde geçen latife yer alır:

1206

Kastamonu’nun Abana kazası karyelerinden birinde Nebi Dayı ismindeki delikanlının biri diğer karyede Ali Ağa namında birinin üç kızından en büyüğünü ister.

Aradan bir iki ay müddet geçtiği halde kız tarafından hiçbir haber çıkmamasından canı çok sıkılan Nebi Dayı, kızın bulunduğu köye doğru yola çıkar. Köyün kenarında çift sürmekte olan kayınpederine rast gelerek meselenin ne olduğunu sorar.

Ali Ağa — Ne bileyim Nebi Dayı, en büyüğu babasız bir oğlan doğurdu. Ortancayı da köy imamından gebe diyorlar. İşte şu karşıda oynayan en küçüğu varsa da kardeş, o da daha pek küçük.

Kız — A!.. Nerem küçük olsun. Geçende emmimin oğluyla yedi defa ettik de ah bile demedim.

Delikanlı — Zaten ben anlamıştım, senin kızların cinstir. Bak gördün mü dayanıklı malı! Kısmet bu imiş, bari bunu alayım, cevabıyla tarafeynin inzımam-ı muvafakatı üzerine akd-i nikâh ve tarafeyn nail-i meram olurlar.

Letaifname derleyenlerin fıkralarında İstanbul ve Anadolu yerine ağırlıklı olarak yabancı ülkelere yer verilmesi, bu derlemelerde yer alan fıkraların yabancı kökenli olduğunu da ortaya koyar. Yazarlar, yerli kaynaklardan Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa’yı yerel coğrafya içerisinde verir ama bunun dışında kalan pek çok latife ithaldir ama bu fıkralar ithal edilirken kaynak da gösterilmez. Bir de letaifname derleyicilerine bakıldığında, tamamının İstanbul’da yaşadığı dikkat çeker. Letaifnameler de (*Tuhfe-i Letâif* dışında) İstanbul’da basılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde Anadolu yerine İstanbul ve ağırlıklı olarak da Avrupa, letaifnamelerin mekânını oluşturur.

XIX ve XX. yüzyılda yayımlanmış letaifnamelere bakıldığında, mekânın ağırlıklı olarak Avrupa olduğu göze çarpar. Dönemin rağbet gören şehirleri Paris ve

Londra'dır; dolayısıyla Fransa ve İngiltere sürekli gündemdedir ama bunların yanı sıra İspanya, Danimarka, İsveç, İsviçre, Gaskonya gibi diğer Avrupa ülkeleri de fıkralarda ağırlıklı yer alır. Amerika, Rusya, Çin ve Japonya'ya dair letaifname sayısı az olmakla beraber, gerek tarihi olaylara anıştırma yapılarak gerekse gazete haberleri kullanılarak bu mekânlara fıkralarda yer verilir. Antik Yunan ya da Roma dönemlerine atıfta bulunan bazı fıkralar da mekân olarak bu coğrafyayı seçer yani ister yaşanan çağa ait olsun ister geçmişe odaklanılsın, merkezde olan coğrafya çoğunlukla Avrupa'dır.

Coğrafya kavramı daha özele indirildiğinde ise latifelerin geçtiği iç (kapalı) mekânlar gündeme gelir. Yabancı kaynaklı latifelerin büyük bir bölümü ya meyhanelerde ya saraylarda ya da kiliselerde geçer.

Mahmut Şatır'ın 1879'da yayımladığı *Letaif*'inde Diyojen'in Atina'da yaşadığı olaya dair bir fıkra yer alır. Yine İngiltere krallarından Henri'nin İrlanda seyahatine yer verilir. Mahmut Şakir'in *Tebessüm yahut Güzen Eğlençe*(1882)'sinde Paris, Fransa, Yunanistan; Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde Paris, Fransa, Londra, İngiltere, İrlanda, Roma, Napoli, İtalya, Amerika, Japonya, İsveç, Prusya, İspanya, Rusya, Almanya, Avusturya, İsviçre, Çin'in yanı sıra Antik Yunan ve Roma ile nadir de olsa Hint, İran ve Afrika coğrafyaları; yerli latifelerin ağırlıklı olarak yer aldığı H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde İran; Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde Antik Yunan, Atina, İngiltere; M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde Fransa ve İngiltere gibi ülkeler latifelerde kullanılır. Mehmet Tefik ile Faik Reşat letaifnameleri de genellikle bu coğrafyalar da geçer. *Hazine-i Letaif* (1888) ve *Külliyât-ı Letaif* (1912) gibi geniş latife derlemelerinin yukarıda geçen ülkeleri kapsayan geniş bir coğrafyaya yayıldığı söylenebilir.

6.2. Zamana Göre Letaif

Dursun Yıldırım, fıkralarda yer alan olayın geçtiği zamanın genelde belli olmadığını ancak Türk fıkra kahramanlarından Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Bektaşî'ye ait fıkraların bazılarında, yaşamış tarihi kişilikler göz

önünde bulundurulunca zamanın kısmen tespit edilebilse de bu durumun genel kuralı değiştirmediyini belirtir (Yıldırım 2016b: 43).

Fıkralarda geçen zaman yaşadığımız hayatın (geçmiş ve bugün dahil) tamamını kapsayan belirsiz bir geniş zaman özelliği içinde görülür. Bu kategori kimi durumlarda, tiplerin belirlilik özellikleri göstermesi hâlinde, muayyen bir seviyede, vaka kendine sınırlı bir belirlilik sağlar. Bu belirlilik yine de kesin bir an değil, bir devir ile sınırlıdır. Tarih, bir gün, zamanın birinde, yatsı, sabah... filan padişahın devrinde gibi ifadeler ile tayin edilir; bir zaman kronolojisi, gerçek anlamda söz konusu değildir (Yıldırım 2016a: 320).

Şeref Boyraz, fıkralarda zamanın işleyişinin, geçmişten geleceğe doğru düz bir hat çizdiğini söyler. Fıkra anlatımı sırasında kullanılan temel olayın, fıkranın anlatıldığı zamandan önceki bir noktada başladığını, anlatılan zamana doğru devam ettiğini ve bunun basit anlatım tekniği olduğunu söyler. Kimi fıkralarda ise temel olayın destekleyici yan olayları bulunduğunu ve yan olayların bazılarının ise temel olayın başlangıç zamanından önceki bir noktada başlayıp bitmiş olduğunu veya temel olayın zamanıyla birleşecek şekilde devam ettiğini ifade eder. Bu noktada, yan olayları anlatmada geriye dönüş tekniği kullanılır ve fıkranın yapısının bu yolla giriftlik kazanır (Boyraz 1996: 5).

Fıkralarda zaman, "bir gün" kelimesinin ifade ettiği ve çağrıştırdığı anlamlarla belirtilmiştir. "Bir gün" sözcüğü gece ve gündüzden müteşekkil, makro planda herhangi bir yılın herhangi bir gününe ait zaman dilimini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle "bir gün", rakamlarla anlatılamayacak kadar genişler ve zamanın sınırsızlığına yayılmıştır. "Bir gün"ün sınırları ve kıyası yoktur. Nasreddin Hoca fıkralarının çoğu, zaman bakımından belirsizlik içinde cereyan etmektedir. Bu durum, fıkraların ömründen sınır çizgisini kaldırmış ve onlara geniş zamanın dimağında yaşama ayrıcalığını kazandırmıştır. "Bir gün" kelimesiyle mikro planda gece ile gündüzden müteşekkil bir zaman dilimi anlaşılıyorsa da "bir gün"le Nasreddin Hoca fıkralarında çoklukla gündüz kastedilmektedir. Zamanın gündüz olduğu açıkça ifade edilmese de hayatın aktivitesinin genellikle gündüzde toplanmış olması ve fıkralarda cereyan eden vakaların karakteri, "bir gün"ün aydınlık dilimini -gündüzünü- işaret etmektedir (Boyraz 1996: 4).

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde zaman fıkranın geçtiği döneme ve içerdiği tarihi kişiliklere göre farklılık göstermekle birlikte, zamanın çoğunlukla belirsiz ve geniş çerçevede ele alındığı söylenebilir. Kimi zaman uzak kimi zaman yakın geçmişten yararlanılmakla beraber doğrudan, yaşanılan dönemi anlatan fıkralar da vardır. Fıkralarda olay ön planda olduğundan zamana pek vurgu yapılmaz ve belirsiz bırakılır.

XIX. yüzyılda yayımlanmış otuz yedi letaifname bulunmaktadır. İlk letaifname 1837'de yayımlanır. 1874 ile 1901 arasında ilk önce birkaç yıl arayla, sonrasında

ise aynı yıl içerisinde ve birbirini takip eden yıllarda yirmi yedi letaifname basılır. Geriye kalan on letaifname ise 1910 ile 1928 yılları arasında yayımlanır. Bu letaifnamelerin içerikleri ele alındığında, fıkraların hem belirsiz hem de belirli zamanlarda geçtiği fark edilir. Hatta bu dönemde hem mizah basınında hem de letaifnamelerde yer alan fıkraların büyük bir kısmı XIX. yüzyılı ve bu yüzyıldaki gelişmeleri konu alır.

Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi tarihi kişilik etrafında dönen fıkraların zamanı yaklaşık da olsa bellidir. Diyojen, Aristo, Eflatun, Yıldırım Bayezid Han, Galilei, Buffon, Voltaire, Napolyon Bonapart, Henri, Büyük Frederik, Katerina, Sultan Mahmut, Sultan Abdülaziz, V. Murat, Yusuf Kâmil Paşa, Moliere, Fenelon... gibi filozof ve hükümdarları konu alan latifelerin tarihlerini de takip etmek mümkündür. Bunların dışında kalan latifeler ise geniş bir zamana yayılır ve bunların tarihini belirlemek güçtür. Bu tür geleneksel latifelerin amacı, zaman ve dönemden ziyade, her çağa uyarlanabilecek mesajlarıdır.

Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letaif*(1912)'inde “Şairler, Edibler, Beligler, Yazarlar” ile “Zarifler, Zekiler, Nedimler, Dalkavuklar” bölümlerinde bulunan latifelerin büyük bir kısmı XIX. yüzyıl konuludur ve II. Mahmut dönemine yani XIX. yüzyıla aittir:

Sultan Mahmud asrı ricalinden Canib Efendi, çok çirkin bir adammış. O ne kadar çirkinse meşhur Halet Efendi de o kadar yakışıklıymış. Bir alay günü, Halet Efendi önde, Canib Efendi arkada giderlerken bir dilenci Halet Efendi'den sadaka isteyerek,
— Allah seni padişaha şirin göstereyim!”
der. Halet Efendi şu karşılığı verir:
— Sen bu duayı arkamdan gelen efendiye et!... (Özalp 1998: 237).

Yukarıdaki fıkranın geçtiği dönemden ziyade, fiziksel görünüş açısından kişiler arası üstünlük mücadelesi dikkati çeker.

Aynı eserde yer alan aşağıdaki latife, yaşadığı çağa gönderme yapmanın yanı sıra latife derleyicilerinin de letaifname konusu olabileceğini ortaya koyar:

Latife yazarlarından Tevfik Efendi, müsteşriklerden biriyle Osmanlı edebiyatına dair sohbet ederken müsteşrik,
— Şiirlerinizde hâlâ ilimlerin günümüzdeki gelişmelerine uymayan gerçek ve tabiata muhalif birtakım fikir ve hayaller görülüyor. Bu XIX. asırda böyle şeylerle uğraşılır mı?”
deyince Tevfik Efendi şu karşılığı vermiş:
— Affedersiniz dostum! Biz XIX. asırda değil, XIII. asırdayız. Şiirimizden böyle şeyleri kaldırmak için daha altı asır ister! (Özalp 1998: 257)

XIX. yüzyılda yayımlanmış letaifnamelerden bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Letaifname yazarları hem kendi dönemlerini hem de geçmişe dair fıkraları derleyerek şimdiye ve geçmişe mizahi bir bakış açısıyla ayna tutmak istemişlerdir. Siyasi, sosyal ve kültürel pek çok yeniliğin ya da değişimin yaşandığı bir dönemin latifelere konu olması pek de şaşırtıcı değildir. Aksine bu letaifmeler sayesinde, latifelerdeki “zaman” kavramı yeni bir boyut kazanmış ve çağına ayak uydurarak “geniş zaman”ı değil, “şimdi”yi ele almıştır.

Şeref Boyraz, fıkraların, toplumun günlük hayatından kaynaklanmakla beraber tarihi bir belge olmadığını iddia eder:

Halk için fıkrada anlatılan olayın ne zaman olduğu değil, ne ve nasıl olduğu önemlidir. Bu yüzden fıkralar anlatılırken tarihlerine önem verilmez. Binlerce fıkranın her birinin zamanını tespit etmek ve unutmamak da zaten mümkün değildir. Fıkrada hususi manada bir gün belirtilse bile bunun geniş bir zamanı kapsama hususiyeti vardır. Aksi takdirde fıkraların ömrü sınırlandırılmış olur. Zaman bakımından görülen belirsizlik fıkraların ömründen sınır çizgisini kaldırmış ve onlara geniş zamanın dimağında yaşama ayrıcalığını kazandırmıştır (Boyraz 1996: 76).

XIX ve XX. yüzyıl letaifnamelerinde bu anlayışa hizmet eden pek çok fıkra bulunur. Nasreddin Hoca fıkraları, bu tür fıkraların başında gelir. Yine mesaj verme kaygısıyla oluşturulmuş, didaktik yönü ağır basan latifeler de her çağa uydurulacak şekilde, geniş çerçevede tasarlanır. Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letaif*(1912)'inde yer alan, “Padişahın biri, nediminin evine gider. Nedim'in oğluna, ‘Bizim saray mı güzel, yoksa babanın evi mi?’ diye sorar. Zarif çocuk şu cevabı verir: ‘Efendimiz içinde buldukça elbette burası güzeldir!’”(Özalp 1998: 272) latifesi geniş bir zaman diliminde ele alınabilir.

Geniş bir zaman dilimine yayılan, “bir gün” ifadesiyle başlayan pek çok latife genel konulara dayalıdır. Örneğin kadın-erkek ilişkilerinde; cimrilik, kumarbazlık, sarhoşluk gibi kişinin davranış kusurlarıyla ilgili durumlarda latifenin zamanı genellikle belirsiz olur. Yine Faik Reşat'ın *Külliyât-ı Letaif*(1912)'inde yer alan, “Ahmaklardan bir adamın evi yanmış. Taziyet edenlere şöyle demiş: ‘Evim yandı ama hele çok şükür, tahta kurularından da kurtuldum!...’” (Özalp 1998: 465) latifesi her döneme uyarlanabilir niteliktedir. Yine Halit Ziya Uşaklıgil'in *Tuhfe-i Letaif*(1890)'inde yer alan, “Hekimleri sevmeyen biri, birisinin vefatını haber aldığı zaman ‘Neden öldü?’ yerine ‘Kimden öldü?’ dermiş.” (Abir 2016: 207) latifesi bu türdendir.

Belirsiz geçmiş zaman latifeleri, letaifnamelerde sıklıkla bulunur ve genelde bu tür fıkralar her çağa uyarlanabilecek etkiye sahiptirler. Fıkralarda öne çıkan noktalar olay ve ileti olduğundan, zaman genel anlamda belirsiz bırakılmıştır denebilir.

7. BÖLÜM

LETAİFNAMELERDEN HAREKETLE XIX. YÜZYILIN

YAZILI GÜLMECE ANLAYIŞI

XIX. yüzyıl, Türk edebiyatının her anlamda ve alanda yenilendiği, kılık değiştirdiği ve yüzünü batıya döndüğü bir evreyi kapsar. Bu dönemde oluşan yazılı gülmece ürünleri, sözlü gülmecenin dönüşmüş biçimleridir ama bu dönüşümün gerçekleşmesi belirli aşamaları gerektirir.

Ünsal Özünlü, gülmecenin, deyişbilim açısından ele alındığında, en önemli ayrımın, sözlü gülmeceyle yazılı gülmece arasında görüldüğünü söyler. Konuşma dili ile yazı dili arasında bilinen ayrımlara ek olarak birtakım teknik ayrımların da gülmece dilinin incelenmesinde ortaya çıktığını belirtir:

Yazılı gülmece metinlerinde gülmece öğeleri çeşitli biçim ve kalıplarla kullanılabilir. Gülmece öğeleri bir biçimden başka bir biçime dönüşebilir. Sözlü gülmecede ise belli bir biçim sık sık yinelenir. Örneğin, belli bir konu, benzer biçimdeki fıkra çeşitleriyle yinelenir durur. Benzer iki ses, bu sesleri içeren tekerlemelerle yinelenmeyi sürdürebilir. Oysa yazılı gülmece böyle değildir. Zaman ve yer kısıtlı olmadığından gülmece yazarı çeşitli anlam olaylarına, söz sanatlarına ve kaleme aldığı gülmece yazısında çeşitli kurgu biçimlerine yer verebilir. Yazınsal metinlerde kurgu ve yapı dizgelerini istediği gibi seçip kullanmak yazara kalmıştır. Bu tür seçimleri yaparken yazar bağımsızdır. Yazar, yazın türlerinden birini seçmekte bağımsız olduğu gibi, bunun yanı sıra, yapıtına kendi kişisel yaratıcılığına özgü birtakım kullanım öğeleri de katabilir. Buna karşın, gülmecede kullanılan seçeneklerin sınıfsal ayrımları daha sınırlı olduğundan, gülmece yazarlarına ancak bu sınırlı seçenekler arasında yaratıcılıklarını göstermek düşer (Özünlü 1999: 52).

Sözlü ve yazılı gülmece, olanakları bakımından karşılaştırıldığında, yazılı gülmecenin daha çok olanağa sahip olduğu görülür. Sözlü gülmecenin sıkıştığı kalıplar, yazılı gülmecede tamamıyla yazarın seçimine kalır. Yazılı gülmecenin sınırlarını ya da kalıplarını belirleyen üreticidir yani yazarın kendisidir. Sözlü gülmece, gelenekten beslenir ve geleneğe uyum sağlamak durumundadır. Yazılı gülmecede ise yazar, üslubu çerçevesinde kendi olanaklarını kullanır ve tarzını yaratır. Sözlü gülmece, tekrara ve taklide dayanarak ilerlerken yazılı gülmecede özgünlük ön plana çıkar.

Gülmece dilinde bazı ses demetçikleri gereğinden fazla uzatılabilir ya da kısaltılabilir, bazı sözcükler kullanım alanları dışındaki alanlarda kullanılabilir, sözcükler çeşitli dillerden alınan biçimbirimlerin birleştirilmesiyle yapılabilir, artık kullanılmayan yapı ve sözcüklerle tümceler kurulabilir, toplumun belli kesimlerine özgü dil kullanımları

başka kesimlerin dil kullanımlarına alınabilir. Bu tür dil oyunlarının amacı, alışılmış yapıların dışındaki yapılarla karşılaşıldığı zaman insanda ortaya çıkan gerginliği bir kahkaha ile ortadan kaldırmaktır (Özünü 1999: 53).

Gülmece ürünleri, başlangıçta sözlü kültür aracılığıyla doğrudan halk yaratımına dayanır ve doğduğu toplumun özelliklerini taşır. Özellikle yaratıldığı toplumun benliğinin izleri bu ürünlerde yer alır.

Milletlere bir benlik veren her türlü özelliğe fıkralarda rastgelme olasılığı fazladır; çünkü fıkralar birer espri topu olduğundan kısa bir zamanda ve açık ve öz deyişleriyle amaçlarına ulaşabilirler. Her ülkenin kültüründe çeşitli gruptan insan fıkra konusu edilebilir. İngilizlerin İskoçları, Türklerin Karadenizlileri çok iyi bilinir. İskoçlar cimrilikleriyle, Karadenizliler de saf ve temiz olmalarıyla, olağanüstü değişik akıl ve mantıklarıyla, dövüşmekten çok hoşlanmalarıyla fıkraya konu olmuşlardır (Özünü 1999: 99).

Ulusal ve yerli kimlik özellikleri, sıklıkla karşılaşılan gülmece ürünlerinden fıkralarda belirli bir yapı ve kurgu aracılığıyla okuyucuya sunulur. Olay örgüsünün kuruluşu ve ilerleyişi fıkranın hedefine ulaşmasında önemli yere sahiptir. Fıkranın kurgusunu oluşturan unsurların belirli bir uyum içerisinde bütünleştirilerek aktarılması gerekir.

Her metinde olduğu gibi, sözlü ya da yazılı fıkralarda kurgu yapıları bulunmaktadır. Fıkradaki olayların sırası, birbirine uyumu, bunların bir bütünlük gösterip göstermediği, olayların başlama, gelişme ve bitme süreçleri, kişilerin birbirleriyle olan bağıntıları, kurgu niteliklerini belirtir. Örneğin, olaylar ele alındığı zaman, bir fıkra metninde düğümü meydana getiren olayın yaşamın gerçekliklerindeki diğer olaylara uyum göstermediği, onlara zıt olduğu görülebilir. Fıkranın gülünen kısmı burasıdır. Bir fıkrada, tümceler ya da sözcüklerle verilen, fıkranın başlangıcına ilişkin bir işaret, bir yönelim, bir bağlam ve bir nükte çekirdeği bulunmaktadır. İşaret, anlatılacak olayın fıkrada olduğunu belirten bazı sözcük öbekleri ya da tümcelerdir. Bağlam, fıkrayı ortaya çıkaran olaylar zincirinin tümü ve nükte ise ortaya çıkan gülünç durumu içeren sözcük ya da tümcelerdir. İşaret, her fıkrada bulunmayabilir. Ayrıca fıkra öğeleri, belli bir sırayı izlemeyebilir ancak yönelim, bağlam ve nükte her fıkrada bulunmalıdır. Fıkra kurgusundaki bağlam, birbirine koşut bir dizi olaylar zincirini içerebilir. Düğüm ve nükteyi oluşturan olay ise bağlamdaki olaylara ya tam zıt ya da görünüşte, sözde koşuttur (Özünü 1999: 132, 137-138).

Sözlü gülmecenin yerini büyük oranda yazılı gülmeceye bıraktığı XIX. yüzyılda, toplumun mizah anlayışında yaşanan değişimler, fıkranın dönüşümüyle ortaya çıkan letaif kitaplarından takip edilir. Bu takip sürecinin ilk adımını, gülmecenin kaynağı olan dil ve dilin katkı sağladığı **söz, durum ve eylem gülmecesi** oluşturur.

Ünsal Özünü, gülmecenin klasik çağlardan beri çeşitli bilim dallarından özellikle felsefe ve dilbilimin ilgisini çektiğini, XX. yüzyılın ilk yarısına gelinceye kadar psikoloji ve antropolojinin de gülmeceyle ilgilendiğini, XX. yüzyılın ikinci yarısında

tarih, coğrafya, toplumbilimin de bu dallara katkıda bulunduğunu ve dilbilimdeki büyük gelişmeler sonunda elde edilen bilimsel bilginin gülmecedeki dil kullanma yeteneğine ilgi duyduğunu ifade eder çünkü gülmecenin en önemli araçlarından biri dildir (Özünlü 1999: 58). Dilin sağladığı olanakları kullanan XIX. yüzyıl gülmece yazarları, mizahı yaratmada başarılı olurlar ve özellikle konuşma, durum ve davranışa göre gelişen mizahı işlevsel olarak kullanırlar. Bu bağlamda fıkrada, gülme işlevini yerine getiren en etkili ögeler söz, eylem ve durum gülmecesidir:

Söz komiği dil aracılığıyla ortaya konulan bir gülmedir; ancak, dilin anlattığı komik ile dilin oluşturduğu komik birbirinden farklıdır. Birinci grup komik, gerektiğinde başka bir dile çevrilebilir ama kültürel anlamlandırma bağlamında farklı milletlerde özelliğini kaybeder. İkinci grup komik ise, ait olduğu dilin söz dizimi, anlam bilimi ve ses bilgisiyle taşıdığı şifreleri çözümlenebilir. Söz komiğinde, nükte ile komik arasında önemli bir farklılık vardır. Nükte, dramatik bir düşünce biçimidir. Nükteciler, düşüncelerini gelişigüzel simgeler, çeşitli özellikleri aracılığıyla adeta onları sahnede canlandırır. Komik ise, gülmeyi oluşturan faktörleri dikkate almadan, şekli özelliklere gösterilen tepkidir (Öğüt-Eker 2014: 115-116).

Mahmut Şatır'ın *Letâif*(1879)'inde bulunan latifelerin büyük oranda **söz komiğine** dayandığı görülür. Yazarın derlemesi, öğretici ve ahlaki öğüt odaklı olduğundan söz gülmecesine dair mizah sıklıkla kullanılır:

29

Kayıtsız herifin birine, “Hiç yüzünü yıkadığın yok. Böyle şey olur mu?” demişler. Cevabında “İnsanın aslı topraktır, onun için suyla oynamaya gelmez.” demiştir.

“Kayıtsız” olarak nitelendirilen fıkrada kişinin verdiği yanıt, soruyu yöneltenin beklemediği doğrultuda gelişerek şaşkınlık yaratır ve alt metinde insanın yaratılışından mizacının oluştuğu evreye kadar geniş bir yelpazede fıkrada, yoruma açık hale gelir. Bir anlamda kayıtsızlık, bilgelik formuna bürünmüştür denebilir.

Aynı eserde söz komiğine dayanan bir diğer didaktik fıkrada şöyledir:

38

Kelbin biri bir tavşanı önüne katıp yetiştirdi ve taşı paralarcasına keskin olan dişlerine tavşanı ısırıp kan akmaya başlayınca kelb, kanı içerdi. Tavşan, “Onu ısırmanın vakit, o derece ısırmanın ki güya senin düşmanındım ama yaladığın vakit öyle yalıyorsun ki güya senin dostunum.” dedi. (Manası) Gaddar kimsenin gösterdiği muhabbet ve şefkate inanılmaz.

Alegori, özellikle hayvan alegorisi XIX. yüzyıl latifelerinde sıklıkla olmasa bile okuyucunun karşısına, Mahmut Şatır'ın derlemesinde olduğu gibi, çıkar. Yukarıdaki fıkrada da söz komiğine dayanır ve okuyucuya iletmek istediği bir mesaj

vardır. Buradaki fark, okuyucunun çıkarımı yerine yazarın, mesajı açıkça söylemesidir.

Düşünür ya da filozofların konu olduğu didaktik fıkralarda da ağırlıklı olarak söz komiğinden yararlanılır:

54

Volter'e demişler ki: "İnsan bu alemde neye mâliktir?"

Volter de demiş ki: "Üç şeye mâliktir. Biri can, biri ten, diğeri mal. Şu kadar ki canı papazların, teni hekimlerin, malı avukatların elinde olmakla hiçbir şeye mâlik değildir."

Mahmut Şatır'ın aynı eserinde bulunan yukarıdaki fıkra, tamamiyle toplumu eğitime ya da topluma yön verme amaçlı kullanılmıştır. Aynı tarzda bir başka fıkra, Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde vardır ve söz komiğine dayanır:

90

Feylesof-u meşhur Volter, Ferney sarayında ikamet ettiği esnada bir gün ziyaretçilerin kesretinden canı sıkılarak "Ya Rabb, sen beni dostumun elinden kurtar. Ben düşmanlarımla kendim başa çıkarım." demiştir.

Voltaire gibi filozofların konu olduğu fıkralar, çoğunlukla ahlaki öğüde ya da hikmetli söze dairdir. Yukarıdaki fıkra da bu türdendir.

Ferit Öngören, söze dayalı mizah türlerinden olan fıkraların, aynı zamanda, insanların mantık egzersizleri yaptıkları çalışma alanları olduğunu söyler. Belirli söz dizileriyle mizah ögesi sağlanan fıkralarda, zekânın ortaya çıkardığı önermeler söz konusudur. Fıkradaki tümcenin taşıdığı anlam, doğru ya da yanlış değerlendirmeleri aşan mizahi bir önerme karşısında bulunduğumuzu hissettirir. Fıkroda, mizahı ortaya çıkaran tümce, mutlaka, mantık yönünden özel bir yapı kuruluşuna sahip olmalıdır. Mizahı sağlayan tümcede, ilgisiz görünen sınıflandırmaların bir araya gelince anlam taşınması, mantık ile görüntü ve anlam arasındaki paralelliği ortaya koyar (Öngören 1998: 24-27). Bu durum, çoğunlukla söz ve eylem ya da söz ve durum gülmececinin yer aldığı fıkralarda gözlenir.

Mahmud Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde varıl ve yoksul kesimin karşıtlık ve çatışmasından doğan söz komiğine rastlanır:

68

Fakirin biri elinde birkaç piyango bileti ve halkı teşvik için:

— Her kim bu bileten alırsa yarım milyon kuruş kazanacak! diye bağırmış.
O aralık zengin bir adam geçerken fakirin haline bakıp “Oğlum, bu biletleleri alırım fakat fakir bir adam olduğunu halinden anlıyorum. Rızkına mani olmak istemem. Bunlar sende kalsın da şu yarım milyon frangı sen kazan!” demiştir.

Yoksul fıkra kişinin para kazanmak amacıyla şans oyunlarını pazarlamaya çalışması, aslında durumuyla ironi oluşturur. İroniyi yakalayan varsıl kişi, fıkranın komik unsurunu yaratır.

Aynı eserde, kadınlara dair söz komiğine dayanan aşağıdaki fıkra bulunur:

77

İhtiyar olduğu halde gençlik taslamakta bulunan bir kadın bir mecliste kendisinin yirmi beş yaşında olduğunu dava ettiğinde, huzzârdan olup vaktiyle kendisiyle birlikte mektepte okumuş olan bir kadın dayanamayarak demiş ki:
— Demek olur ki sizinle beraber piyano dersi aldığımız zaman, henüz dünyaya gelmemiş idiniz.

Kadınların yaş takıntısına dair latife sayısı çok olmakla beraber, buradaki fıkrada söz komiğinin alay ve dokundurmayla sağlandığı söylenebilir.

Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'i, söz gülmeçesi açısından oldukça zengindir:

110

Birisine ahabından birinin öldüğünü söylemişler; “Yalandır, demiş, çünkü ben kendisinden her hafta mektup alıyorum, öyle bir şey olaydı bana yazacaktı.”

Yukarıdaki fıkradaki söz komiği, fıkra kişinin davranış kusurlarından ahmaklığını ön plana çıkarmak için kullanılır. Aynı durumun bir başka örneği şöyledir:

113

Fransızın biri iki karı tezevvüc etmiş olduğundan, idam edilecekti; birisi bu haberi işittikte: “Hükümet ihmal etmiş; birinci karıyı tezevvüc ettiği vakit, tutup asmış olaydı, fenalığın önü alınmış olurdu.” demiş.

Yabancı kökenli yukarıdaki fıkra, aslında, davranış kusurlarından ahmaklığın evrensel boyutunu da gösterir. Her millette ahmak olan insanların varlığı, fıkralarla okuyuculara aktarılır.

Aynı eserde yer alan aşağıdaki latifede, söz oyunuyla kurnazlık sergileyen fıkra kişisi anlatılır:

127

Birisi bir beygir satın alacaktı; fiyatının yarısını peşin vermek ve yarısı borcu olmak üzere, sahibiyile mukavele eder. Bir vakit geçtikten sonra, beygiri satan adam gidip borç kalan parayı istedikte, herif: “Ey oğul! Mukâvelemiz yarısı borcum olmak değil miydi? Şimdi ben o parayı versem, o vakit borcum kalmamış olur.” der.

Alacak-verecek zıtlığından yararlanan fıkrada, söz komiği alacaklı tarafından ironik biçimde sağlanmıştır.

XIX. yüzyıl latifelerinde, erkeklerin hemen hemen hepsi evliliğe olumsuz bakar ve evliliğe dair eleştiriler okurun karşısına sürekli çıkar. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'indeki aşağıdaki fıkraya söz komiğiyle bu durumu yansıtır:

218

Ressamın biri —Hristiyanlarca maruf olan— "Yedi Ayin"i tecessüm ettirerek, her birine mahsus bir resim yapıp, müzeye koymuş: "Hekimin biri bu resimleri sıra ile gözden geçirerek cümlesini takdir etmiş, ve yalnız "Teehhül" ayini resmine gelince: "Garip mi! Teehhülün resmi bile layikiyle olamıyor!" demiş.

Evliliğe dair olumsuz bakış, hekim olarak nitelendirilen eğitilmiş kimseler tarafından özellikle verilir ve durumun olumsuzlanması, bu kişilerce geçerlilik kazanır.

Kimi zaman, nadiren de olsa, argo ve küfür de söz komiğinde kullanılır. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde küfür ile yaratılan söz komiği vardır:

235

İki çocuk sövüşüyorlardı; biri diğere: "Piç! Senin baban yoktur!" deyince, diğere: "Piç sensin, benim senden ziyade babalarım var!" demiş.

İki çocuk arasındaki kavganın konusunu oluşturan durum, her iki tarafın kullandığı küfre dair bilgi yoksunluğundan kaynaklanır.

Söz gülmecesi, mizahın ve mizah ürünlerinden fıkranın vazgeçilmez araçlarından biridir. Dilin olanakları çerçevesinde başvurulan pek çok söz oyunu ve kimi zamanda yöresel şive özellikleri gülmecenin yaratılmasına büyük imkân verir.

Yeryüzündeki bütün canlılar arasında yalnızca insana özgü olan gülme yeteneği, insanlara özgü bir başka yetenekle, konuşma yeteneğiyle çok yakından ilgilidir. İnsanlar beklentilerinin dışında bir söz ya da bir olayla karşılaştıkları zaman şaşırır, öfkelenir ve üzülür. Bu tür ruhsal durumlarını bazen gülmecce yoluyla başkalarına aktarabilir. Bu aktarmalar genellikle ince bir eleştiri kanalından yapılır. Bu durumda gülmecce, küçük düşürücü bir harekete kaçmadan toplum ve söz kuralları çerçevesinde, ince bir biçimde alay etmektir. Bu alay, genellikle ağırbaşlılıkla yapılırsa gülmecce olayı ortaya çıkmaktadır. Bir gülmecce metninde ya da konuşmasında, genel olarak birbiri ardı sıra gelen olaylar/konuşmalar sırasında, izleyiciler/dinleyiciler, daha sonraki olayları/konuşmaları önsezi ve beklentiyle tasarlayabilir. Bu tür beklentilerin sınırları dışında ve tersine bir olayla/sözle karşılaştıkları zaman önce şaşırır, sonra da gülebiller. Araştırmacılar, gülmecenin temelini burada olduğunda birleşmektedir. Gülmecede gerek sözcük gerek anlam bakımından sözlerin nükte ve incelik, güzellik taşıması en temel koşuldur (Özünü 1999: 93-94).

Gülmecenin hedefe ulaşmasını sağlayan noktalardan biri de dilin söze döküldüğü konuşmadır. Konuşmanın olanaklarını belirleyen, ulusların toplumsal normları ve kurallarıdır. Milletler ya da kültürler arası farklılıkları ortaya koyan gelenekler ve kabuller, gülmecenin de sınırlarını belirler. Bir toplumda komik olarak yorulan bir durum, bir başka toplumda tahkir sebebi olabilir. Sözdeki nükte ya da esprinin niteliği, insanların alımlamasıyla beraber gülmeceyi doğurur.

Her milletin kendine göre politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel görüşleri vardır ve bunlar toplum içinde aynı görüşü paylaşmayanlar tarafından eleştirilebilir. Eleştiriler bazen fıkralar biçiminde ince bir yergi olarak görülebilir. Milletler fıkralar aracılığıyla, ulusal niteliklerini belirleyen politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel görüşlerine ters düşen başka toplumlara da gülerler. Fıkralar, gülmecenin başlıca konusu olup akla gelebilecek her çeşit söz sanatını içermelerinin yanı sıra, milletlerin kültür varlıklarını belirleyen yapılarını yansıtır. Bütün bu yapılar iletişim aracı olan dil tarafından dinleyici/okuyucuya ulaştırılır. Bu durumda fıkralar çeşitli dil olaylarıyla yakından ilgilidir. Bir gülmece konusu olarak ele alındığı zaman fıkralar, genellikle gülmek için yaratılmış, küçük espri topudur. Üstelik binlerce sayfalık bir olayı, üç cümlede özetleyen bir türdür. Fıkralar pek küçük öyküler olarak da ele alınabilir. Fıkralar, ayrıca, gülme olayı için özel bir etki yaratan, ama herhangi bir bilgi yükü taşıma amacıyla olmayan küçük metin birimleridir. Fıkralar, milletlerin tüm kültür özelliklerini, davranışlarını ve yapılarını yansıtır (Özünü 1999: 94-95).

XIX. yüzyılda yayımlanmış letaifnamelerde yer alan fıkralara bakıldığında, genellikle söz oyunlarına ve söyleyiş yanlışlarına dayanmayıp yaşanan çelişki, çatışma ve şaşırtmacaların güldürdüğü öykülemeli dil ve üslup özellikleri ortaya çıkar. Yanlış anlamaya dair latife örneği, sadece Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alır. Kısa hikâye uzunluğundaki latifede, "Pardon" sözünü yanlış anlayan yoksul bir adamın yaşadığı olaylar anlatılır:

814

Bir fakir adamın biri köprüden geçerken süratle geçen ecnebinin biri de kazara bunun cübbesine basarak yırtar. "Pardon" diyerek tarziyede bulunup gider. Biçare adam bunun pardon demesini "Gel arkandan" anlayarak geriye avdetle ecnebinin peşi sıra tekrar Galata'ya geçer. Bunun bir büyücek lokantadan içeri girdiğini görüp biraz vakit kapı önünde bekler, çağırın olmayınca bu dahi içeri girip garsona hitaben: "Şimdi buraya bir şapkalı girdi ve bana "Gel" demişti. Bir kere haber verir misiniz, acaba ne diyecek?"

Garson dahi "Peki" deyip meğerse lokantanın üzeri otelmiş, mösyöye ifade eder. O da cevap olarak, "Ona 'Gel' demedim. Kazara cübbesini yırttım lakin 'Pardon' dedim."

Garson dahi aşağı inip, "O, senin kazara görmeyerek cübbeni yırtmış lakin 'Pardon' demiş, sana 'Gel' dememiş ki! "Pardon demek nedir?"

"Bir pardon yedi yüz kuruş mukabilindedir, senin cübben yedi yüz kuruş eder mi?"

"Yok."

"Öyleyse o sana 'Pardon' demiş, ödemiş."

Biçare adamcağız, "Zararı yok" deyip "Hazır gelmişken biraz karnımı doyurayım" deyip oturur.

Garson "Ne istersiniz?" dedikte, evvela kızartmadan başlayıp birkaç türlü yemek yiyerek güzelce karnını doyurur.

Garsona borcunun kaç kuruş olduğunu sual eyledikte, merhum dahi yirmi sekiz buçuk kuruş olduğunu cevabını verir. Bu da karşılık "Pardon" der.

— Garson, "Hani ya para?"

— Sen kaç kuruş istiyorsun?

— Yirmi sekiz buçuk kuruş dedim ya!

— Ben sana yedi yüz kuruşluk pardon veriyorum da, daha yirmi sekiz buçuk kuruşu mu talep ediyorsun?

— Anladık ama bakkal, kasap pardon tanımaz, para ister.

— Terzi, çuhacı para ister, pardon tanımaz. Bizim esvaba gelince pardon yedi yüz kuruş ediyor da sizin hesapça niye etmiyor?

Garson cevap bulamayarak vuk'u hali mösyöye ifade edince, o dahi bu tedbir ve tertibi tahsin ederek hem yemiş olduğu taamin parasını ve cübbenin bedelini te'diye eder. Merhum dahi bir cübbe akçesi kazanarak avdet eder.

"Pardon" konulu fıkrada mizahi ögeyi kullanmayı başaran, pratik zekâsıyla yoksul adam olur. Garsonun dilinden konuşmayı başarır ve en başından itibaren erişmek istediği noktaya, biraz gecikmeli de olsa latifenin sonunda ulaşır.

Mehmet Hilmi'nin *Musavver Müntehabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde yer alan aşağıdaki fıkra ise XIX. yüzyıl latifelerinde nadiren rastlanan şive özellikleriyle ilgilidir:

1197

İstanbul'a gelmemiş ve İstanbul lisanına hiç vaktiyle alışmamış taşra Türklerinden Dersaadet'e dört tane Türk gelerek dördü de ayrı ayrı birer sanata sülûk ve birbirlerinden ayrılmamak üzere beyenlerinde müzakere ederler:

(Türklerin sülûk ettikleri sanatlar) "Kızılıkcı, turşucu, lelebici, ayvacı." İşte bu dört Türk ayn-ı müzakereleri üzere birbirlerinden ayrılmayıp dördü birlikte İstanbul'un mahallelerini gezmeye başlarlar. Halbuki Türklerin dilleri dönmediğinden (kızılıkcı, kızılık) (turşucu, tutuştu) (lelebici, bile bile) (ayvacı, vay vay) diyerek mahallelerde gezip bağırmağalarken mahalleliler zukâğa dökülüp:

— "Acaba yangın neredeymiş?" diye birbirlerine arîz ü amîk sual etmekteyken merhum Türkler, yine bağırışmaya başlayınca evvel vakit mahalleliler işi fark u temeyyüz ederek evlerine çekilmişlerdir.

Taşralı Türklerin İstanbul Türkçesine hakim olamamalarının yarattığı uyuşmazlık, söz gülmecesine olanak tanır. Seyyar satıcıların söylediklerinin yanlış anlaşılması fıkradaki komik ögeyi yaratır.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde söz komiği etrafında gelişen fıkraların sayısı bir hayli fazladır. Söz komiği doğrudan okuyucunun anlayacağı şekilde tasarlanmıştır. Dolayısıyla gülmecenin alıcıya yani dinleyici ya da okuyucu kitlesine ulaşması daha kolaydır. Söz gülmecesiyle birlikte zaman zaman eylem ve durum gülmecesinin birlikte kullanıldığı da gözlenir.

Eylem gülmecesi, davranış ve hareketler aracılığıyla yaratılır:

Hareket komiği, genel davranış, hareket ve eylemlerle gerçekleştirilen gülmedir. Hareket komiğinde esas olan, mekaniklik, yineleme, tersine çevirme, orantısızlık ve dalgınlıktır. Fıkra tiplerinin herhangi bir hareketi, belirtilen özellikleri taşıdığı için gülünçtür. Gülme eylemini ortaya çıkaran, davranışlardaki sıradanlık ve tekrar izlenimidir. Fıkra tipinin düşmesi, yuvarlanması; herhangi bir eylemi birkaç kez üst üste tekrarlama, yapılmaması gereken bir hareketi dikkatsizlik ve dalgınlıkla eyleme geçirmesi, hareket komiğini ortaya çıkarır (Öğüt-Eker 2014: 115-116).

Mahmut Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan aşağıdaki fıkrada söz ve eylem gülmececi birleşerek komik unsuru yaratır:

79

Köylünün biri, gayet zayıf merkebe binmiş, gidermiş. "Nereye?" demişler. "Pazara gidiyorum." demiş. "Canım pazar, cumartesi günü kurulur. Buraya yarım saattir. Halbuki bugün salı." demişler. "Bu gidişle cumartesine yetişebilirsem ne devlet!" demiş.

Köylünün içinde bulunduğu durum, eylemiyle desteklenir. Yarım saatlik yolun birkaç günde alınması, komik unsuru yaratmanın yanı sıra, köylünün durumuyla baş etme yöntemini de okuyucuya gösterir.

Aynı eserde, hayvan alegorisine dayalı, aşağıdaki didaktik fıkra bulunur. Mahmut Şakir'in *Letâif*(1879)'inde olduğu gibi Mahmut Şakir de fıkrayla beraber iletiyi de okuyucuyla paylaşır:

71

Arslanın biri bir öküz görüp paralamak istediye de öküzün cesâmet ve kuvvetinden korkarak öküzün yanına takarrüb ile "Bugün bir kuzu kestim, buyurun bu gece birlikte yiyelim." dedi. Öküz davete icabet edip birlikte arslanın sâkin olduğu mahale geldiler. Arslan orada birçok odun yığılmış ve bir koca kazan koymuş olduğunu öküz görür görmez geriye dönerek firar etti. Arslan, "Gelmenizi müteakip avdete sebep nedir?" diye soru eyleyince "Gördüğüm hazırlık kuzudan büyük bir kimse için olmalıdır zannedirim." demiştir. (Manası) Âkile ger gider ki düşmanın sözüne aldanmaya ve onun ins ü ülfetini kabul eylemeye.

Yukarıdaki fıkrada söz ve eylem gülmececi bir arada kullanılmıştır. Aynı yaklaşım aşağıdaki fıkrada da vardır:

82

Kedinin biri, demircinin dükkânına gelip yere atılmış bir eğe bularak diliyle yalamaya başladı ve dilinden akan kanı eğeden akıyor zannederek alıp yutuyordu. Dilini beraber yutup öldü. (Manası) Bazı kimseler kendi mallarını müflis oluncaya kadar mahalsiz ve hesapsız harc ederler ve işin nereye varacağını bilmezler.

Hayvan alegorisi ile söz ve eylem gülmececi birleştirilerek fıkra derlemesinde kullanan bir diğer yazar Şemsettin Sami'dir. *Letâif*(1882)'te fabl benzeri şu fıkra yer alır:

668

Kurbağa, merhameten bir akrebi gölün öte tarafına geçirmek üzere göle girer girmez arkasında bulunan akrep ısırır. Kurbağa ihtar ederse de akrep, “Muktezâ-ı hilkatimdir!” cevabıyla mukabele ettiğinden kurbağa da hemân akrebi göle atmış. Akrep şikâyet edince kurbağa, “Bu da benim mukteza-yı hilkatimdir!” demiş.

Merhamet, iyilik ve güven gibi değer yargılarını içeren fıkranın nankörlükle sonuçlanması, kurbağanın davranışını geçerli kılıp akrebi kötüler. Gülmece de her ikisinin davranış biçiminden kaynaklanır.

Yukarıdaki tarzda bir başka fıkra, Mihri'nin *Letaif-i Âsâr*(1885)'inde bulunur:

729

Mesel. Bir gün merkep ile beygir beraberce giderken merkep üstünde olan hamulenin takatinden ziyade ağır olup canı ağzına geldiğinden bahisle humuleden bir miktarını merhameten üzerinden almasını beygire yalvarırsa da beygir rahatını bozmak istemeyip yoluna devam eder. Bunun üzerine çok geçmeden merkep yere yıkılarak yükü altında helâk olmakla sahibi derhal merkebin derisini yüzerek teknil yüküyle beraber beygire tahmîl eder. İşte beygir bunu görünce pusulayı şaşırarak “Vay, bu ne beladır geldi başıma? Ben merkebin yükünden bir miktarını bile almak istemezken şimdi değil yalnız teknilini illâ derisini dahi taşıyacağım” deyip aman aman bağırarak eziledurdu.

Tembih: İşte bu mesel gösterir ki akranına yarım etmeyen adam, bir gün olur onlardan beter olur.

Mahmud Şatır ve Mahmud Şakir'de olduğu gibi Mihri de hayvan alegorisini kullandığı fıkralarda mesajı okura kendisi iletir. 729 numaralı fıkrada söz ve eylem gülmecesi iç içe geçerek komik unsuru sağlar.

Kadın-erkek ilişkilerinde çatışma unsuru eylem komiğini yaratır. Mahmud Şakir'in *Tebessün yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde yer alan aşağıdaki fıkrada, söz ve eylem komiği birlikte kullanılmıştır:

108

— Herif, yine seni meyhaneden çıkarken görmüşler.

— Ya çıkmadığımı mı görmelerini istiyorsun, demiş.

Haksız konumda bulunan eş, haklı olan eşini alt etmek için söz oyununa başvurur. Böylece hem kusurunu örter hem de haklı çıkar. Bu tarz fıkralar, XIX. yüzyıl letaifnamelerinde sayıca fazladır.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde eylem gülmecesinin bir başka örneği şu şekildedir:

409

Bir berber dükkânının penceresine kâğıt yapıştırmış; çapkının birisi de geçerken, kâğıdı delip başını içeri sokarak: “Usta saat kaç?” diye sual edince, berber: “Dur

oğlum, bakayım” diyerek, arkasından süpürge sapını alıp, ve başına indirip: “İşte şimdi saat biri çaldı” demiş.

Fiziksel şiddet ve doğurduğu sonuçlar, eylem gülmeceğini kullanan fıkralarda sıklıkla –yukarıdaki fıkrada olduğu gibi– okurun karşısına çıkar.

Aynı eserde yer alan aşağıdaki fıkrada yazar, söz ve eylem gülmeceğini birleştirerek mizahi unsuru yaratır:

148

Bir çocuk sofrada verdikleri şeylerden başka bir şey istememek üzere tembih olunmuştu. Bir gün tabağına et koymayı unutmuşlar; çocuk aldığı tembihin haricinde hareket etmemek için, tuzluğu önüne almış. Ne yapacağını sorduklarında “Vereceğiniz ete koyacağım.” demiş.

Sofra âdâbı konusunda ailesinden aldığı uyarı doğrultusunda hareket eden çocuğun eylemi ile söylemi arasındaki tutarlılık, komik unsuru oluşturur. Çocuk, ailesinin tembihini kıvrak zekâsıyla bir anlamda yerine getirir.

Söz ve eylem gülmeceği, davranış kusurlarını konu alan latifelerde sıklıkla kullanılır. Aynı eserde kumarbazlar arasında yaşanan olay ve olaya verilen tepki gülmeceği sağlar:

602

İki kişi bir hayli kumar oynadıktan sonra, birinin parası biterek uykuya yatarlar. Bir müddet sonra parasız kalan kalkıp diğerinin cebindeki paraları çalmakta iken herif uyanıp “Ne yapıyorsun?” diye bağıınca “Senin yaptığının süt kardeşini” demiş.

XIX. yüzyıl letafnamelerinde kusurlara dair latifelerin büyük bölümü eylem gülmeceğine dayalıdır. Bedensel kusurlar ya da davranış kusurlarından kaynaklanan eylemler, bu tür fıkralarda komik unsurun doğmasına olanak verir.

Karakter komiği olarak da adlandırılan **durum gülmeceğinin**, söz ve eylem gülmeceğinin sonucunda ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Karakter komiği ise, söz ve hareket komiğiyle beraber ortaya çıkan anlamlandırmadır. Toplumla uyum sağlayamayan, aykırı düşünce ve davranışlarıyla sosyal gruptan soyutlanan, kabul görmeyen fıkra tipinin saflığı, iyi niyeti, dürüstlüğü, cimriliği, duygusuzluğu, acımasızlığı gibi olumlu ya da olumsuz karakteriyle ilgili özelliklerin ortaya konduğu fıkra kompozisyonları, karakter komiğini beraberinde getirdiği için gülünçtür. Hareketlerin sözle anlamlandırılması, dilin kullanılmadığı ortamlarda eylemin, anlamı ifade etmede tek başına yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Söz, hareket ve karakter komiğinin birlikte kullanıldığı kompozisyonlar, sözle ifade edilen olayların, hareket komiğiyle gösterim şeklinde sunulmasını ve karakter komiğinin beraber getirdiği kişilik analizi de, fıkrada vurgulanmak istenen konunun, verilmek istenen mesajın en kısa sürede alıcısına iletilmesini sağlar (Öğüt-Eker 2014: 115-116).

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde durum komiği, söz ve eylem komiğiyle beraber okuyucunun karşısına çıkar.

Mahmut Şatır'ın *Letaif*(1879)'inde, söz ve durum komiğini birlikte bulunduran ve hayvan alegorisine dayanan fıkrası şu şekildedir:

42

İki horoz birbirleriyle cenk edip ve birisi mağlup olup kaçtı. Mağlup olan horoz kendisini تنها bir yerde sakladı, galip olan horoz bir yüksek damın üzerinde kanatlarını vurur ve kendi zorbâzısıyla iftihar ederdi. Cân-averlerden biri hamle ile kapıp götürdü. (Manası) Adama lazım olan kendi vakt-i iktidârıyla iftihar etmemektir.

Söz ve durum komiğini bir arada bulunduran yukarıdaki fabl benzeri hayvan alegorisi, yine öğüt vermek amacıyla oluşturulmuştur.

Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde yer alan aşağıdaki fıkrada, durum komiği söz konusudur:

136

Pariste kadınlar kendilerine mahsus bir cemiyet-i ilmiyye tesis etmeye karar vermişler. Birinci ictimâlarında cemiyetin reisi olacak kadının âzâdan müsin, ve kâtibe olacak kadının dahi hepsinden genç olmasını şart-ı ittihâz ettiklerinden, hiçbirisi riyâseti kabul etmeyip cümlesi, hatta ağızlarında diş kalmamış olanları bile, kâtip olmak istemişler.

Yukarıdaki fıkrada, durum komiğinin temelinde yine XIX. yüzyıl latifelerinde sıklıkla okuyucunun karşısına çıkan "kadının yaş ve güzellik takıntısı"nın davranışa dönüşmüş hali işlenir. Aslında alay ve dokundurma, durum gülmeceğini yaratmıştır.

Ahmet Fehmi'nin *Letaif-i Fıkârat*(1886)'ında yer alan aşağıdaki fıkrada, durum gülmeceği söz konusudur:

750

Hekim-i meşhur (Lokman)a bir gün ahbabından biri gelir. Esna-yı musahabatta kan aldıracağını beyan eyler. Giderken hekim-i müşarünileyh: "Aman, eğer mümkün olursa yüz dirhem kan dahi benim için al!" demiş.

Lokman Hekim, sözlü fıkra geleğinde tanınmış doktorlardan olmasına rağmen, yukarıdaki fıkrada yazar, Lokman Hekim'i mesleğine aykırı bir duruma sokarak ironiyle beraber durum gülmeceği yaratmıştır.

Mehmet Tahir'in *Mektebe Müteallik Letaif*(1886)'inde bulunan aşağıdaki fıkra durum ve söz gülmeceğini birlikte içerir:

764

Hocanın birisinin setresi koltuk altından sökülmüştü. Şakirdânından biri yanındaki refikine söküük yeri göstererek — Na işte, şuradan ilim ve hikmet dışarıya bakıyor — dediğinde muallim işitmekle o da şakirde hitaben “Evet! Sefeh ve şeytanet de oradan içeriye” sözüyle mukabele eylemiş.

Öğrenci-öğretmen diyalogundan oluşan yukarıdaki okul fıkrasında, çift taraflı gelişen alay ve küçümseme söz konusudur. Aynı tarzda bir diğer latife de şöyledir:

801

Peder muhabbeti:

Peder — Nasıl, oğlumdan memnun musun Hoca Efendi?

Hoca — Teessüf ederek söylemeye mecburum ki kendisinden hiç memnun değilim. Daima sınıfın sonuncusu odur.

Peder — Zararı yok. Zaten sınıfında çocuklardan biri mutlaka sonuncu olacak, değil mi?

Veli-öğretmen ilişkisindeki beklenmeyen ya da absürd olarak tanımlanacak durum, velinin çocuğuna dair kabullenışı ve saptamasıdır. Şaşkınlık yaratan durum, gülmeceyi sağlar. Burada, söz gülmececi de devrededir.

Bazı latifelerde söz, eylem ve durum gülmececinin birlikte kullanıldığı görülür. Şemsettin Sami'nin *Letâif*(1882)'inde bunun örneği vardır:

187

Amerikanın iptidâ-yı keşfinde İspanyol'un biri bir Amerikalıya iki karpuz verip, bir mektupla beraber ahbabından birine göndermiş. Amerikalı yolda karpuzun birini yemiş. Mahalline vasil olup, mektup okunmakla, karpuzun iki olacağı söylendikte, Amerikalı: “Mektup yalan söylüyor, o cebimde idi, karpuzların iki olduğunu nasıl görebilirdi?” demiş.

Amerikalının ahmaklığı ve yalanını örtbas etme çabasındaki acemilik, durumunu komik kılar. Fıkra kişisi hem söylemi hem de eylemiyle komik unsurun ortaya çıkmasına olanak verir.

Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan aşağıdaki fıkrada da söz, eylem ve durum gülmececi birlikte kullanılır:

810

Tabiat-ı şa'riyyesi olan keke bir zat, bir hanenin önünden geçerken hasene-i cemileye mâlik bir duhter-i pakize-ahter pencerenin önüne oturup zukağı nezaret edermiş.

Nasılsa bu kekeme zat başını kaldırdıkta görür. Görüğünü kız da hissedince pencerenin önünden çekilir. Bu dahi işbu beyiti okur. (Çakı çakmak çakılınca güğügüneş tutulur / Sesesenin gibi güzel kıkıkız kande bulunur) deyip geçer.

Kekemelik, bedensel bir kusurdur ve doğası gereği durum komiği yaratır. Fıkra kişinin bu kusuruna rağmen şiir okumaya çalışması söz ve eylem gülmeceğini beraberinde getirir.

***

XIX. yüzyıl latifelerinde gülmece unsuru, çoğunlukla söz komiği aracılığıyla sağlanır. Söz gülmeceğini ortaya çıkaran, fıkra kişilerinin hazır cevaplılığı ya da kıvrak zekâsıdır. Alay, küçük düşürme ya da dokundurma bu dönem latifelerinde söz gülmeceğinin temelini oluşturur. Özellikle öğüt verip hikmetli söz barındıran yani eğitmeyi hedef alan fıkraların hayvan alegorisine dayandığı dikkat çeker. Bu tür fıkralarda okuyucunun çıkarım yapması engellenir, mesaj doğrudan fıkrayı derleyen kişi tarafından verilir. Dolayısıyla okuyucunun yanlış çıkarımda bulunmasının önüne geçilir. Mahmud Şatır, Mahmud Şakir, Mihri ve Ahmet Fehmi'nin latifelerinde bu durumla karşılaşılır. Küfür ya da argoyle sağlanan söz gülmeceği bu dönemde yok denecek kadar azdır. Eylem gülmeceği, ağırlıklı olarak beden ve davranış kusurlarına dair fıkralarda görülür ve eylem gülmeceğine, söz gülmeceği eşlik eder. Durum gülmeceği ise söz ve eylem gülmeceğine bağlı olarak gelişir. XIX. yüzyıl letaif derleyicilerinin hepsinin eğitimi ve belirli bir statüye sahip olmaları, dili kullanma becerilerine de yansır. Söz oyunlarının fazlaca kullanılmadığı ve mesajın olabildiğince açık iletildiği bu fıkralarda gülmece, yazarın seçimi ve dil becerisi doğrultusunda ortaya çıkar.

7.1. Mizah Kuramları Açısından Latifeler

XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Batı edebiyatında mizaha ve kaynaklarına dair pek çok araştırmanın yapıldığı ve kuramsal çalışmaların ön plana çıktığı görülür. Aristo, Eflatun, Sokrates ve Cicero'yla başlayan mizahın sorgulanması gerektiği düşüncesi, bu yüzyıldan itibaren bir disiplin ve kuram çerçevesinde uygulanmaya başlanır. Batı dünyasında Spencer (1860), Darwin (1872), Stanley (1898), Hecker (1873), Dearborn (1900), Sully (1902), McDougall (1922), Greig (1923), Gregory (1923), Diserens (1926), Hayworth (1928), Kimmins (1928), Diserens Bonifield (1930), Menon (1931), Piddington (1933), Rapp (1947), Monro

(1951), Flugel (1954), Fry (1963), Lauter (1964), Berlyne (1969) ve diğer araştırmacılar, mizah kavramı ve kuramları üzerine eserler vermişlerdir. Türk edebiyatında mizah kuramlarıyla ilgili ayrıntılı çalışmalarıyla ön plana çıkan Ünsal Özünlü, insan yaşamının iki yüzünden biri olan gülmecenin yüzyıllar boyu ilgi çektiğini, insanların üzüntülü oldukları anlardaki sıkıntılarını gülmecenin yardımıyla dağıtmaya çalıştıklarını söyler:

Yaşamda bazı olaylar her zaman kolaylıkla anlaşılabilir ve irdelenemez. İnsanlar böyle olayları, düşünce dizgelerine başvurarak, benzer olaylar yardımıyla anlamaya, irdemeye ve yargılamaya çalışır. Olayları herkes aynı derecede irdelenebilir; irdelenebilmek için de çeşitli yöntemler kullanılır. İnsanların kendi düşünce dizgelerine göre algılanıp irdelenen yeni olaylar da daha başka olayları irdelenmek üzere örnek olarak kullanılır. Bu nedenle, gülmecce yalnızca eğlendirici bir araç olarak görülmemiş, aynı zamanda, düşündürücü bir yöntem, düşünce gücünün bir göstergesi, örnek alınacak en etkin bir olgu olarak da kullanılmıştır. Gülmecenin insanlığa etki edebilecek en yetkin araçlardan birisi olma özelliğini yüzyıllar boyu sürdürdüğünü nedenlerinden başlıcasının bu olması gerekir (Özünlü 1999: 11-12).

Dilbilim dışındaki bilim dalları, her biri özellikle küçük birer espi topu olan gülmecce öğeleri üzerinde başlıca dört kuram ortaya atmıştır:

Üstünlük Kuramı: Bu kuram Aristo tarafından önerilmiş, filozof Hobbes tarafından da geliştirilmiştir. Kurama göre, herhangi bir gülmecce ögesini ya da fıkrayı okuyan, ya da duyan, ya da seyreden bir kimse, olay kahramanının yaptığı yanlışlığı kendisinin yapmayacağından emin olarak, kendisini gülmecce kahramanından daha üstün hisseder, bir rahatlama duyar, bu durumu hoşuna gider ve güler.

Uyuşmazlık Kuramı: Bu kuramın öncüleri Kant ve Henry Bergson gibi filozoflardır. Kurama göre, herhangi bir gülmecce metninde olayların akışında, dinleyici ya da okuyucuda, olayların nasıl sona ereceğine ilişkin bir beklenti vardır. Olaylar beklenilenin dışında geliştiği zaman, insanlar bir çeşit şoka uğrarlar. Umulanın tersi bulunduğu anda, o sonuç insanların gülmesine neden olur.

Psikoanalitik Kuramı: Bu kuramı filozof ve psikoanalist Freud ortaya atmıştır. Kurama, Tezli Gülmecce Kuramı da denilmektedir. Kurama göre, her insanda gizli kalmış bir saldırı isteği vardır. Zaman zaman davranışlarında ve konuşmalarında insan bu isteğini açığa çıkarabilir. Bu niteliği gerçeklerle çakışınca da bir terslik doğar, bu terslik de insanları güldürür.

Kavrama Kuramı: Bu kuramın öncüsü Gregory Bateson'dur. Kurama göre, olayların ve konuşmaların akışında bazı zıtlama noktaları ve mantıksal sorunlar bulunur. Bu noktalar ve sorunlar gülmeye yol açar.³

Letaifnamelerde derlenen fıkralar ele alındığında, geleneksel mizah kuramlarından ağırlıklı olarak üstünlük ve uyumsuzluk temelinde çözümlenebileceği fark edilmiştir.

7.1.1. Üstünlük Kuramına Göre Latifeler

Üstünlük kuramı, bilinen en eski gülme kuramıdır. Bu kurama göre, insanlığın genel eğilimi, bitip tükenmek bilmez bir güç arzusu ve galibiyet isteğidir. Hayat denilen mücadele ortamında, insanlar birbirinin rakibidir. Kişi, özellikle kusurlu ve yeteneksiz kişiler, ya rakibini alt etmek için onun kusurlarını arar ya da onun talihsiz bir anını bekler. Bu özürlerin kendinde olmaması yahut bu talihsizliğin kendi başına gelmemesi nedeniyle “birdenbire duyulmuş bir gurur” ile güler. Gülme, âdeta alay yoluyla kazanılan bir başarı sonrası kendi kendini kutlamadır. İnsan, diğer insanların talihsizlikleri ve kusurları karşısında kendini üstün hissederek güler (Usta 2004: 54-55). XIX. yüzyılda yayımlanmış letailerini oluşturan fıkraların büyük bir bölümü üstünlük kuramına elverişlidir. Sözlü kültürden gelen ya da çeviri aracılığıyla edebiyatımıza kazandırılan fıkraların çoğunluğu; alay, dokundurma ve küçük görme yöntemleriyle oluşturularak genelde muhatap olunan kişiye üstün gelme gayesi üzerine kuruludur. Konularına göre sınıflandırılan fıkralardan özellikle etnik ve politik mizah ile kadın çerçevesinde değerlendirilenleri, üstünlük kuramına göre oluşturulmuştur denebilir.

M. H.'nin *Fırıldak*(1874)'ında yer alan aşağıdaki fıkrada, kayba uğramış fıkra kişisi kendini avutmak amacıyla olaya farklı açıdan yaklaşarak mağduriyetini ödüle dönüştürür:

³ Mizah kuramlarına dair bilgiler, Ünsal Özünü'nün *Gülmecenin Dilleri* adlı eserinden derlenmiştir. Bkz. Özünü 1999: 21.

Birisi merkebinin palanını alıp otlamak için sahraya salar. Merkez kaybolur. Bu adam araya araya merkebinin bulamayınca palanı alıp, pazara götürüp satar ve üstüne birkaç kuruş daha zamm ederek bir ziyafet yapıp ahibbâsını davet eder. Böyle isâr-ı nimet ve izhâr-ı beşâset sebebini soranlara “Nice şükretmem ki merkebi üstünden palanı alıp çayıra salıverdim, kayboldu. Bilmem kurt mu yedi, n’oldu? Ya ben üstünde bulunup da beraber kaybolaydım, halim ne olurdu ve beni kim bulurdu?” der.

Nasreddin Hoca fıkralarıyla benzer nitelikte olan bu fıkrada öne çıkan unsur, fıkra kişinin üstün gelerek rahatlamasıdır. Aynı konuda başka bir fıkra ise Mahmut Şatır’ın *Letaif*(1879)’inde bulunur ve Nasreddin Hoca üzerinedir:

48

Nasrettin merhum bir hamala yük yükletip yolda giderken hamalı kaybeder. O gün arar arar hamalı, bulamaz. Aradan beş on gün geçer, yolda birkaç ahbâbıyla giderlerken hamala tesadüf ederler. Hoca ise hamalı görür görmez firar eder. Arkadaşı bu hâli görüp hocaya “İşte aradığını buldun. Yükünü isteyeceğine bilâkis hamaldan kaçyorsun!” dediklerinde hoca merhum “Nasıl kaçmayacağım? Ben hamalı kaybedeli tamam on gün oldu. Hamal beni tutar da ‘On gündür yükünü taşıyorum, yevmiyemi isterim’ diyerek on günlük ücret talep ederse ben ne yaparım? Onun için kaçıyorum.” demiştir.

Nasreddin Hoca’nın hamaldan kaçmasının sebebi, maddi zarar görmemek, daha doğrusu kâr etmektir. Dolayısıyla hamala üstün gelecektir ama mantıksal düzlemde fıkra ele alındığında, Nasreddin Hoca’nın aksi yönde, tersine düşünüp aykırı davrandığı görülmektedir. Bu da fıkranın hem üstünlük hem de uyuşmazlık açısından ele alınabileceğini gösterir.

Mahmut Şatır’ın *Letaif*(1879)’inde yer alan aşağıdaki etnik fıkra da üstünlüğe dairdir:

25

Bir gün Arap’ın biri ırmağa girip beyazlanmak için kendisini yıkamakta olduğu halde adamın biri, “Ey birader, çünkü yıkanmak ile senin beyazlanmaklığın mümkün değildir! Bari ırmağı bulandırma!” demiştir. Manası tabiatında mümkün olan şey tagayyür etmez.

Fıkradaki üstünlük daha çok, alay ve küçük görmeyle ortaya çıkar. Siyahi ırktan fıkra kişisi aslında hakarete uğrar. Onunla karşıt durumda olduğu sezilen diğer fıkra kişisi ise renginden dolayı kendini üstün sayar. Söz gülmecesine hizmet eden “Bari ırmağı bulandırma!” cümlesi ise dokundurma ile beraber istihzanın ortaya çıkışını ifade eder.

Mahmut Şakir’in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)’sinde yer alan aşağıdaki fıkra ise kadın-erkek ilişkileri bağlamında ele alındığında, köylü-kentli karşıtlığında kadının erkeğe üstün gelme çabasını anlatır:

87

Şehirli iki kız bir köyde geşt ü güzâr ettikleri esnada kucağında bir keçi yavrusu götürmekte olan bir delikanlı çobana rast geldiklerinde, kızlardan biri keçiyi okşayarak refikasına “Bakınız ne kadar güzel fakat boynuzları yok!” diye çobana harf-endâzlıkta bulunduğunda çoban “Boynuzları evlendikten sonra gelir.” demiş.

Köylü çobana dokundurma yaparak üstün gelmeye çalışan şehirli kız, çobanın kıvrak zekâsı nedeniyle küçük düşer. Üstün gelen ise çobanın kendisi olur, yani neticede erkek kazanır.

Yöneten ile yönetenler arasındaki çatışmayı ele alan fıkralar genelde üstünlük kuramına hizmet eder. Ülkeler arası siyaseti içeren politik mizah konulu latifelerin çoğunda üstün gelme ya da alt etme çabası görülür. Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde bu tür fıkralar ağırlıktadır:

213

Moğol hükümdarlarından biri İran şahının sefirini kabul ettiği sırada, yanda durup, sinekleri kovan bir bendesini göstererek, sefire hitaben: "Sizin şah bu bendemden büyük değildir ya?" deyince, sefir: "Benim şahımın yalnız başı sizin tekml cisminizden büyüktür." demiş.

Hükümdar ile sefir arasında geçen yukarıdaki diyalogda hükümdarı küçük görülen sefir, üstün gelme gayretiyle kendi hükümdarını metheder ve cesaretini sergiler.

Yazarın aynı eserinde, tiyatro ve eğlence yaşamına dair başka bir fıkra bulunur. Bu fıkrada ise seyircinin oyuncuya üstün gelmesi anlatılır:

229

Aktörün biri rolünü iyi ezberlemeksizin, sahneye çıkıp, hazârı bıktırdıktan sonra, oyunun sonunda, "Yarın (Bilmeksizin Feylesof) oyununu icra edeceğiz." deyince, hazârın biri: "Hayır, hayır, bugünkü oyunu bilmeksizin icra ettiniz; yarinkini de bilmeksizin icra edecekseniz, kimse gelmez." demiş.

Aktörün oyunculuğunun kötü oluşu, alay ve dokundurma içerikli "...yarinkini de bilmeksizin icra edecekseniz, kimse gelmez." cümlesiyle ortaya konur.

Çocukların yetişkinleri alt edişi sıklıkla rastlanan durumlardandır. Mihri'nin *Letaif-i Âsâr*(1885)'inde yer alan aşağıdaki fıkra, din adamına üstün gelen çocuğu anlatır:

723

Papazın biri bir mahallede fevkalade ferâseti var diye şöhret bulmuş olan altı yaşında bir çocuğa "Allah nerededir?" diye sual eyler ve bildiğinde koca bir portakal

vereceğini söyler. İşte çocuk buna cevaben “Sen de bakalım, nerede değildir? O vakit ben sana iki tane vereyim” der.

Çocuğun beklenmeyen yanıtı papazı şaşkınlığa uğratır.

Ahmet Fehmi'nin 1886'da yayımladığı *Letaif-i Fikarat* adlı letaifnamesinde aşağıdaki fıkra yer alır:

754

Anadolu'da, köylünün birisi, bir iş danışmak üzere bir hemşehrisinin nezdine giderek ve iş anlatarak bu hususta kendisine bir akıl öğretmesini rica eylediğinde merkurum: “Vallahi hemşehri, ben aklın nasıl şey olduğunu bile görmedim!” demiş.

Üstünlük kuramı açısından ele alındığında bu latifede dikkati çeken nokta, ilk köylünün ikinci köylüden akıllı olduğu düşüncesinin aktarılmış olmasıdır. Burada farklı olan nokta, ilk köylünün art niyetle hemşehrisini ziyaret etmemiş ve kendini onun samimi ifadesi nedeniyle tatmin etmemiş olmasıdır; ama bütünsel olarak bakıldığında üstünlük kuramı gülme eylemini sağlamıştır.

Mehmet Tahir'in *Mektebe Müteallik Letaif*(1886)'inde bulunan öğrenci-öğretmen ya da öğrenci-müfettiş konulu fıkralar da üstünlük kuramına hizmet eder:

762

Bir mektep müfettişi bazı nâ-lâyık etvârını haber aldığı bir şakirdi nezdine celb ile der ki:
— Yazık! Senin için böyle şeyler mi işitecektim?
— İnanmayınız Müfettiş Efendi! Ben de sizin için o kadar şeyler işittimdi, hiçbirine inanmadım.

Olumsuz durumlarda öğrencilerin hazır cevaplılığıyla sonuçlanan diyaloglarda, üstünlükleri öne çıkar. Öğrenciyi eleştiren müfettiş, ondan gelecek yanıtı hazırlıklı olmadığından bir anlamda yenik düşer ve üstünlüğü öğrenci elde eder.

Üstünlük kuramı, davranış kusurlarına dair fıkralarda da kendini rahatlıkla gösterir. Ahmet Cemil'in *Eğlence*(1887)'sinde yer alan oburluğa dair latife şöyledir:

811

Bakkal dükkânının birine oburlardan biri gidip “Doyasıya, ne vereyim?” pazarlık eder. Bakkal ise merkurumun yüzüne bakarak ufak tefek ve zayıf vücut bir adam olduğunu görünce, “Ne yiyebilir?” deyip “İki kuruş ver” dediğinde “Pekâlâ” diye ikiliği verip dastgâhtaki penayirleri yedikten başka, aslı yağ mumlarına dahi el ettiğini bakkal görünce parmağını ağızına alarak taaccüple “Maide be maide!” demesi üzerine, merkurum dahi cevap olarak, “Eğer pazarlığımızda maide yoksa on paralık da ondan ver” deyip dastgâhın üzerine bir onluk daha atar.

Bakkal sahibi, dış görünüşüne aldandığı bir obur nedeniyle kâr yerine zarar eder ve üstün geleceğini düşünürken alt edilir.

M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde de ev sahibi ile hizmetçi arasında geçen diyalogda, hizmetçinin üstünlük kuramına göre hareket edişi anlatılır:

852

Madam, mutfağa girip aşçıyı takdir ederek der ki:

— Patit! Bu ne fena sığır eti. Salt kemik!

— Hakkınız var efendim, ben de kasaba öyle söyledim ya! Hatta kasaba “Kendim için olsa almazdım.” bile dedim.

“Kendim için olsa almazdım.” ifadesi, hizmetçinin kendini ev sahibinden değerli ve üstün gördüğünü ifade etmenin yanı sıra, söz gülmecesine de hizmet eder.

Ali Muzaffer'in 1897'de yayımladığı *Letaif-i Nadide*'sinde yer alan aşağıdaki fıkra, Çin'deki bir geleneğin yarattığı şaşkınlığı aktarmaktadır:

900

Her yerde bir adet vardır a.. Fakat bazı adetler o kadar gariptir ki insanın inanamayacağı gelir. Mesela Çin'de kibârın muhavereleri pek garip bir surette cereyan edermiş. Mütekellim gayet kibârâne ve sitayişkârane söz söylediği halde, muhatab gayet hakîrâne cevap verirmiş. Geçenlerde gazetelerde okuduğumuz bir numunesini arz edelim de bakınız:

Kibâr — Ulviyetperver, mümtaz âlim dostum! İnşallah kemal-i sıhhattesiniz?

Muhatabı — Vücut hakaret-âlûdum biraz iyidir. Teşekkür ederim.

Kibâr — Kâşane-i dilgüşânız nerededir?

Muhatabı — Külbe-i hakîrânem büyük meydandadır!

Kibâr — Aile-i letâfet-perveriniz efradı çok mudur?

Muhatabı — Birkaç ailem vardır! Allah canlarını alsın!

Kibâr — Şayan-ı perestiş zevcenizden memnun musunuz?

Muhatabı — Evet! O korkunç mahluk-ı bi-iz'an sıhhat ve afiyettedir.

Görüldüğü üzere Ali Muzaffer, fıkrasının kaynağını gazete olarak göstermektedir. Gazetede, Çinlilerin üst tabaka addedilebilecek kesimi arasında geçen diyalogların ilginçliği fıkranın konusu olmuştur. Bu latifede komik unsuru yaratan karşıtlıklar olmuştur. Üstünlük kuramı açısından bu fıkra ele alındığında, yazarın kültürler arası farklılıkları ifade ederek kendi kültürünün üstünlüğünü ortaya koyduğu söylenebilir. Ona aykırı ya da tuhaf gelen durum, farklı bir coğrafyada yani Çin'de gayet doğaldır.

Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde bulunan aşağıdaki fıkrada, kadın ve erkek arasındaki diyalogda üstün gelme çabası dikkat çeker:

Bir zampara, kadının birine takılma amacıyla,
 — Şimdiye kadar gördüğüm güzeller içinde sizin gibisini görmedim! der. Kadın herifin yüzüne bakıp da çirkin bir adam olduğunu görünce,
 — Teessüf ederim ki, ben de aksini söyleyeceğim! der. Zampara şu karşılığı verir:
 — Demek ki, siz benim kadar da yalan söylemeyi beceremiyorsunuz! (Özalp 1998: 221).

Aslı “zenpare” olan zampara sözcüğü, kadınların peşinde dolaşan ahlaksız erkek anlamına gelir. Adamın amacı kadına takılmak ve onu elde etmektir; ama amacına ulaşamayınca, kadına üstün gelme gayretiyle yalan söylediğini ima eder ve komik unsuru yaratır.

Üstünlük kuramına göre, insanlığın genel eğilimi bitmek tükenmek bilmez bir güç arzusu ve galibiyet isteğidir. Hayat denilen mücadele ortamında, insanlar birbirinin rakibidir. Kişi özellikle de kusursuz ve yeteneksiz kişiler, ya rakibini alt etmek için onun kusurlarını arar ya da onun talihsiz bir anını bekler. Bu özürlerin kendinde olmaması, yahut bu talihsizliğin kendi başına gelmemesi nedeniyle birdenbire duyulmuş bir gurur ile güler. Gülme, adeta alay yoluyla kazanılan bir başarı sonrası, kendi kendini kutlamadır. Üstünlük kuramı, alaylı gülüşlerin ardındaki nedeni izah etmekle beraber, gülmenin tüm durumlarını açıklayamaz; çünkü haset duygusunun olmadığı, insanın kendini başkalarının talihsizlikleriyle tatmin etmediği gülme halleri de vardır. Hafif korku veya endişenin kaybolması ile gülme, bu gülüşlerdendir. Sonuç olarak üstünlük kuramı, insanın kendini bazen diğerlerine göre çeşitli açılardan talihli görerek alay edip güldüğü gerçeğine dayanır (Usta 2004: 82, 86). XIX. yüzyıl letaifnamelerinde, üstünlük kuramına dayanan latifeler genellikle kişi (kadın-filozof gibi), meslek, din, siyaset, ırk, kadın-erkek ilişkileri, toplumsal yaşam, bedensel kusur ve davranış kusuru konuludur. Sözlü gülmeceye dair ürünlere de en çok üstünlük kuramının uygulandığı görülür çünkü fıkralarda, alay ya da küçümsemeyle galip gelme ya da üstünlüğünü ortaya koyma sözlü kültür geleğinde de vardır. Bu dönem de bir anlamda sözlü kültürün devamı olduğundan, letaifnamelerin üstünlük kuramına elverişli olması pek şaşırtıcı değildir.

7.1.2. Uyuşmazlık Kuramına Göre Latifeler

Gülme kuramları arasında en çok kabul gören teori, uyumsuzluk kuramıdır. Bu teori, kişinin beklemediği uyumsuz bir sonuçla karşılaşması; ancak bu uyumsuz sonucun başka bir mantık düzeyinde uyumlu olması veya kişinin karşılaştığı durumların belirli kalıplara göre oluşturduğu dünyasına aykırı olması sonucu güldüğünü varsayar. Uyuşmazlık kuramında, gülmenin gerçekleşmesi için öne sürülen bazı koşullar vardır. Bunlardan biri; iki ya da daha çok tutarsız, uygunsuz, bağdaşmaz, aykırı kısım ve koşulun karmaşık bir nesne ya da toplam oluşturuyormuş gibi düşünülmesi ya da zihnin onları kendine özgü bir şekilde bir tür karşılıklı ilişki içinde görmesidir. Diğer önemli şart, sürpriz unsurudur. Eğer beklenmeyen olmazsa gülme gerçekleşmez. Bir başka koşulsuz kişinin mizahi yapıta gülebilmek için, esprideki “sürpriz unsuruna” duyarlı olması ve beklenmedik olan fark edildiğinde, hemen bir adım öteye geçerek olan bitende bir anlam arayışına gidebilmesidir (Usta 2004: 88-89).

Leskovikli Hayrettin Nedim’in 1885’te yayımlanan *Mültekatat-ı Letaif* adlı eserinden alınan aşağıdaki örnek, yerli kültürü uyuşmazlık kuramı çerçevesinde yansıtmaktadır:

666

Aksaray tramvayı yolu üzerinde iki arkadaş konuşurken tramvay gelmiş.
— Birader! Tramvay geliyor, haydi şu tarafa çekilelim.
— Kör değil ya! Öteden gitsin.

Uyuşmazlık kuramı açısından bakıldığında bu latifedeki kişilerden ikincisinin söylemi, mantık kurallarına aykırıdır çünkü tramvayın yolunu değiştirmesi teknik olarak mümkün değildir ama diğer yandan, bu kişinin bu gerçekliği reddetmesi ve tramvayı bir kişiyle özdeşleştirip beklediği eylemi gerçekleştireceğine inanması, gülme eylemini yaratır.

Halit Ziya Uşaklıgil’in *Tuhfe-i Letaif*(1890)’inde düelloya tutuşan iki düşman arasındaki diyalog, uyuşmazlık örneğidir:

Düelloda iki hasım arasında...
— Demek bu kavga pek ciddi?
— O kadar ciddi ki ikimizden birinin mutlaka durmaması lazımdır.
— O halde Allaha ısmarladık dostum, ben gidiyorum. (Abir 2016: 187).

Düellonun doğasında, karşılıklı mücadele ve ölüm vardır. Fıkradaki kişi, ölümü göze alamadığı için “durmak” eyleminin temel anlamına sığınarak düellodan vazgeçer. Bu da durumla uyuşmazlık yaratır.

Mehmed Hilmi'nin *Musavver Müntahabat-ı Letaif-i Hilmi*(1910)'sinde yer alan 1119 numaralı, “Mükellef bir zata ‘Osman ne ile yazılır?’ diye sormuşlar, cevabında ‘Hasan’ (sin) ile yazılır ama (Osman)ı bilmem, demiş” fıkrası yine kendi içinde uyuşmazlık gösterir. Soruya alakası olmayan yanıt vererek aykırı durumu yaratan fıkra kişisi, aslında kendi bilgisizliğini örtmeye çalışır. Aynı yazarın *Gülünçlü Letaif-i Ramazan*(1910)'ında bulunan aşağıdaki fıkra da uyuşmazlık kuramı bağlamında ele alınabilir:

1111

Şikempver bir zat ahıbbâsından birkaç zatı iftara davet etmiş. Ancak misafirlerin önlerine konulan kaşıklar adeta kahve kaşığı kadar ufak, halbuki hane sahibinin önündeki kaşık ise ötekilere nispetle “kefçe” derecesinde büyükmüş. Mevsim de yaz mevsimine tesadüf etmekle sofraya buzlu hoşab konulmuş. Misafirler kaşıklarının küçüklüğü cihetiyle hoşabdan ancak damla damla alabildikleri halde hane sahibi o kocaman kaşığını her daldırdıkça yüz dirhem kadar hoşaf “hoş âb” alıp içer ve içtikten sonra da:

— “Oh!.. Öldüm!..” dermiş.

Misafirlerden biri sabredemeyip sahib-i haneye hitaben:

— “Aman efendim, lütfen şu elinizdeki kaşığı inayet buyursanız da bir kere de bendeniz ölsem!..” demiş.

Misafirin, yemek sırasında ev sahibinden kaşık istemesi, davetle aykırılık gösterir ama bir taraftan da ev sahibinin cimriliğini ortaya koyar. “Oh!.. Öldüm!”le ortaya çıkan söz gülmeceyi eylemle de desteklenerek aykırı durumun vurgulanmasını sağlar.

Faik Reşat'ın *Külliyat-ı Letaif*(1912)'inde bulunan aşağıdaki fıkra da idama götürülen caninin son talebi ile durumu arasındaki ironiyi ortaya koyar:

Bir şahsın idamına hükmedilir. Mahkeme reisi hükmün tebliğinden sonra sorar:

— Müdafa için son bir diyeceğin var mı?

Cani şu cevabı verir:

— Evet, bendeniz idam cezasının kaldırılması taraftarıyım (Özalp 1998: 201).

İdama götürülen mahkûmun son talebi geçersizdir ve durumuyla uyuşmazlık gösterir. Uyuşmazlık ve ironi, gülünç durumu yaratır.

Mehmed Süleyman Avanzade'nin *Alman Letaifi*(1916)'nde yer alan aşağıdaki fıkra da aykırılık üzerinedir. Sigortanın ne anlama geldiğini ya da neyi ifade ettiğini bilmeyen kazazedenin durumu uyumsuzluk kuramına hizmet eder:

1270

Hayatını sigorta ettirmiş olan safdil bir adamın hanesinin alt katından harîk zuhûr ettiği halde, müsterihâne oturduğunu gören biri kendisini kurtarmak istediğinde:
— Ne telaş ediyorsun? Ben sigortalıyım! demiş.

Fıkra kişinin sigortalı olduğu düşüncesiyle kendini ölüme terk etmesi, aykırılık yaratır ama durumunun farkında olmayan fıkra kişisi üstünlük sağladığını zanneder. Söz gülmecesi ise fıkra kişinin son tümcesinde saklıdır.

Himmetzade'nin *Bekri Mustafa* (1927) adlı eserinde yer alan latifelerin büyük bölümü uyumsuzluk kuramına uygundur çünkü Bekri Mustafa ve hareketleri sıradan durumlarla sürekli aykırılık gösterir. Aykırılığının temelinde de sarhoşluk davranış kusuruna sahip olması yatar.

1301

Bir gün Bekri Mustafa'ya bir bardak iyi su verip ve:
— Ağa bak, bu su iyi midir? diye sual etmişler. Bekri Mustafa suyu içmiş ve:
— Vallahi ömrümde içtiğim şey değil ki iyi olup olmadığını anlayayım. Hatırınız için içtim, her halde bir de ehline muayene ettiriniz, cevabını vermiş.

İnsanların hayatında en doğal içecek olan su, Bekri Mustafa'nın nezdinde yabancı maddeye dönüşerek aykırılık teşkil eder çünkü kendisinin doğal içeceği genelde şaraptır. Bu fıkroda ise durum tersine çevrilerek uyumsuzluk sağlanmıştır.

XIX. yüzyıl latifelerinin büyük bir kısmının uyumsuzluk temelinde oluşturulduğu dikkat çeker. Aykırılık genelde gülmeye aracı olduğundan, fıkra derleyicileri de fıkralarında aykırılık ya da uyumsuzluk noktalarına özen göstermişlerdir.

7.2. Latifelerin Analiz Tablosu

No	Çeşit	Kaynak	Hacim	Söz / Eylem / Durum Komiği	Konu	Kişi	Mekân	Zaman	Mizah Kuramı
1	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilencilik)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
2	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	İnanç (İslamiyet)	Üç Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
3	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
4	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Meslek (Sahip-Köle)	Çok Kişili	İç Mekân - Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
5	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Üç Kişilik	Dış Mekân - Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
6	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
7	Hiciv	Çeviri	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Çin İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
8	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilencilik)	Çok Kişili	Dış Mekân - Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
9	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Hayvan Alegorisi (Üç Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
10	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	Çok Kişili	Dış Mekân - Sahra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
11	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
12	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Dış Mekân - Çarşı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

13	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	İç Mekân - Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
14	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
15	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân - Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
16	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hoca)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
17	Alay	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik	İstanbul Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
18	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	İç Mekân - Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
19	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
20	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Bağ	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
21	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
22	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
23	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Meslek (Esnaf)	Tek Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
24	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
25	Alay	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Irmak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

26	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Filozof (Tek Kişilik) (Diyojen)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
27	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
28	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
29	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
30	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
31	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Ağaç Alegorisi (İki Kişilik)	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
32	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
33	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	İç Mekân: Meyhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
34	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Nasreddin Hoca (İki Kişilik)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
35	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
36	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	Nüktedan (Tek Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
37	Alay	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
38	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
39	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para ve Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

40	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
41	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
42	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Dış Mekân: Dam	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
43	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor-Hasta)	İki Kişilik	İç Mekân: Muayenehane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
44	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
45	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (Tek Kişilik)	Dış Mekân: Nehir	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
46	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
47	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
48	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para ve Ticaret)	Nasreddin Hoca (Çok Kişili)	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
49	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
50	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (Haşmet)	İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
51	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hakim-Sanık)	İki Kişili	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
52	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	İnanç	Köylü (İki Kişilik)	Dış Mekân: Köy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
53	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Haşmet)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük

54	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç	Filozof (Çok Kişili) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
55	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam	Çok Kişili	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
56	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
57	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	İç Mekân: Saatçi Dükkanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
58	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Kral Henry)	Yabancı Ülke: İrlanda İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. yüzyıl)	Üstünlük
59	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
60	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Kadı-Sanık)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
61	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilencilik)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
62	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (Ramazan)	Uyuşmazlık
63	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
64	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
65	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
66	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
67	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
68	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

69	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
70	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
71	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Dış Mekân: Orman	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
72	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
73	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
74	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Müsamere Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
75	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para ve Ticaret)	Hayvan Alegorisi (Çok Kişili)	Dış Mekân: At Arabası	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
76	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Çok Kişili	İstanbul İç Mekân: Yalı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
77	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın (İki Kişilik)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
78	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
79	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam	Köylü (Çok Kişili)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
80	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
81	Hiciv	Çeviri	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
82	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (Tek Kişilik)	İç Mekân: Demirci Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

83	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
84	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
85	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (Çok Kişili)	İç Mekân: Kümes	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
86	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para ve Ticaret)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
87	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Dış Mekân: Köy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
88	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (Üç Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
89	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (9. yüzyıl)	Üstünlük
90	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Filozof (Tek Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
91	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	Nasreddin Hoca (İki Kişilik)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
92	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
93	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Batıl İnanç	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
94	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
95	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
96	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Kadı-Sanık)	Üç Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
97	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Dış Mekân: Çarşı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

98	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın (Çok Kişili)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
99	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Celal Paşa ve Kâtip Hayrettin)	İç Mekân: Daire	19. Yüzyıl	Üstünlük
100	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Üç Kişilik (Küçük Hüseyin Paşa)	İstanbul İç Mekân: Yalı	19. Yüzyıl	Üstünlük
101	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
102	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Nasreddin Hoca (Çok Kişili)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
103	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
104	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Filozof (İki Kişilik) (Diyojen-Eflatun)	Yabancı Ülke: Yunanistan Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
105	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (V. Şarl)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. yüzyıl)	Üstünlük
106	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nasreddin Hoca (Çok Kişili)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
107	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor-Hasta)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
108	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
109	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
110	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

111	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Filozof (Tek Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
112	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (I. Fransuva)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. yüzyıl)	Üstünlük
113	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
114	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
115	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
116	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın (İki Kişilik)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
117	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	İç Mekân: Gazete Idarehanesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
118	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Çeşitli Meslekler (Kayıkçı)	İki Kişili	Dış Mekân: Kayık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
119	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
120	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Üç Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
121	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
122	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
123	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Uyuşmazlık
124	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

125	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor-Hasta)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
126	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
127	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
128	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar-Okur)	Filozof (Çok Kişili) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
129	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
130	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilencilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Gaskonya Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
131	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
132	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
133	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Filozof (Çok Kişili) (Bacon)	Yabancı Ülke: İngiltere-İrlanda Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (16 – 17. yüzyıllar)	Uyuşmazlık
134	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
135	Alay	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
136	Alay	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın (Çok Kişili)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
137	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

138	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
139	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
140	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
141	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
142	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
143	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
144	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Filozof (Çok Kişili) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
145	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
146	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya-Fransa Dış Mekân: Düello Alanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
147	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın (Çok Kişili)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
148	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Tek Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
149	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
150	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

151	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İç Mekân: Araba	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
152	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
153	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
154	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro Locası	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
155	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Banker)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
156	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
157	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik	Dış Mekân: Tuna Kıyısı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
158	Alay	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İtalya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
159	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
160	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
161	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
162	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
163	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ciltçi Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
164	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

165	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
166	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
167	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Filozof (İki Kişilik) (Buffon)	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Kır	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
168	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Eğlence Yaşamı)	Çok Kişili	İç Mekân: Gazino	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
169	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Saray (Napoli)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
170	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik (Boileau)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
171	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
172	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
173	Nükte	Çeviri	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
174	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Dış Mekân: Çayır	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
175	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
176	Nükte	Çeviri	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
177	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

178	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Batıl İnanç	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
179	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
180	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
181	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
182	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
183	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
184	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	Çok Kişili	İstanbul Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
185	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
186	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
187	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Amerika Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
188	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Dış Mekân: Sokak (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
189	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	İç Mekân: Mağaza	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
190	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili (Papa Adrian)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

191	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
192	Alay	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Sokak (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
193	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
194	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
195	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
196	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
197	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
198	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
199	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
200	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
201	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	İç Mekân: Gemi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
202	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (IV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
203	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

204	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
205	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor-Hasta)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
206	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
207	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sahip-Köle)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Belirsiz Mekân (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
208	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
209	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Japonya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
210	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	İnanç	Tek Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
211	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
212	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
213	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sefir)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Moğolistan İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
214	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
215	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
216	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
217	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

218	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Müze	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
219	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Aragon (İspanya) Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
220	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
221	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
222	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Dış Mekân: Kasaba	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
223	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Aragon (İspanya) Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
224	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Batıl İnanç	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
225	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Dış Mekân: Köy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
226	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
227	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Avukat)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
228	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
229	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
230	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
231	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

232	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
233	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
234	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
235	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
236	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
237	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
238	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Kadın (İki Kişilik)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
239	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	Köylü (İki Kişi)	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
240	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
241	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Kadın (İki Kişilik)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
242	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen-Öğrenci)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
243	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
244	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Tiyatro (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
245	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

246	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
247	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Düğün Evi (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
248	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
249	Nükte	Çeviri	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Yatak Odası (Roma)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
250	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
251	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (VIII. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman (13. yüzyıl)	Uyuşmazlık
252	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik (Kardinal Mazarin)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Uyuşmazlık
253	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Napolyon Bonapart)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
254	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
255	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
256	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
257	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Büyük Frederik)	Yabancı Ülke: Prusya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık

258	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
259	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
260	Alay	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
261	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
262	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
263	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Batıl İnanç	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
264	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
265	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
266	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Salon	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
267	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	Tek Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
268	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Dış Mekân: Mezarlık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
269	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Belirsiz Mekân (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
270	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
271	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	İki Kişilik	İç Mekân: Cami	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

272	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Filozof (İki Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
273	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Filozof (İki Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
274	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
275	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Avrupa İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
276	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
277	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Üç Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
278	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
279	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
280	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
281	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
282	Alay	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İtalya Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
283	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	Avrupa İç Mekân: Dükkan	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
284	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
285	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
286	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

287	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
288	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
289	Alay	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
290	Alay	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
291	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
292	Alay	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Filozof (İki Kişilik) (Franklin)	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Ev (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
293	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Tek Kişilik	İç Mekân: Kiraathane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
294	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik (Sheridan)	Avrupa Belirsiz Mekân	19. yüzyıl	Üstünlük
295	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Avrupa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
296	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
297	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Filozof (Tek Kişilik) (Eflatun)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
298	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Avrupa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
299	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	Çok Kişili	Dış Mekân: Pazar	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
300	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Avrupa İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
301	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

302	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
303	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
304	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İtalya Belirsiz İç Mekân (Roma)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
305	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Avrupa Belirsiz İç Mekân (Roma)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
306	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
307	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik (II. Felipe)	Avrupa Belirsiz İç Mekân (Vatikan)	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. yüzyıl)	Üstünlük
308	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
309	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
310	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
311	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Lokanta (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
312	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
313	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hakim-Sanık)	Üç Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
314	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

315	Alay	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Avrupa İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
316	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik (August)	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Saray (Roma)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
317	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hakim-Sanık)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
318	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
319	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
320	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Salon (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
321	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
322	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
323	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	Üç Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
324	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hakim)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
325	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Kadın (İki Kişilik)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
326	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
327	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	Çok Kişili	İç Mekân: Cami	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

328	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
329	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
330	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
331	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Üç Kişilik	İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
332	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Kahvehane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
333	Nükte	Çeviri	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Saray (Napoli)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
334	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Avukat)	Üç Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
335	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hakim-Avukat)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
336	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
337	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik (Alexandre Dumas)	Dış Mekân: Yol	19. Yüzyıl	Üstünlük
338	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İngiltere Dış Mekân: Çayır	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
339	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Lokanta (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
340	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Kârhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
341	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Orman	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

342	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
343	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
344	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
345	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
346	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
347	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Doktor-Hasta)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
348	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (Klodus)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
349	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Gemi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
350	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Gemi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
351	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
352	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanaç)	Çok Kişili	İç Mekân: Konser Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
353	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
354	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (İskender)	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
355	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

356	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili (Galile)	İç Mekân: Zindan	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Uyuşmazlık
357	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Mecusilik)	Üç Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
358	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Diokles)	Dış Mekân: Pazar	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
359	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
360	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
361	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik (Buffon)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
362	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
363	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
364	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sarayın Bahçesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
365	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro Locası	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
366	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
367	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
368	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik (Alexandre Dumas)	Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Uyuşmazlık

369	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
370	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
371	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Nehir Kıyısı (Orleyan)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
372	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
373	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
374	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik (Gibbon)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
375	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
376	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
377	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
378	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
379	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Avrupa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
380	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

381	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
382	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
383	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
384	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
385	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
386	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
387	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
388	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
389	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Çok Kişili	Dış Mekân: Su Kenarı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
390	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
391	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
392	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
393	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Batıl İnanç	Çok Kişili	Dış Mekân: Dağ	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
394	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

395	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Çok Kişili	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
396	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Almanya İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
397	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (Napolyon Bonapart)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
398	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
399	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
400	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
401	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik (Harun Reşit)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
402	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
403	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Sokak (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
404	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
405	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
406	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
407	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	Çok Kişili (La Fontaine - Boileau)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
408	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

409	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Berber Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
410	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
411	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekânlar: Kilise-Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
412	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik (Diyojen)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
413	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Berber Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
414	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
415	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
416	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
417	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
418	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Tek Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
419	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya Dış Mekân: Köprü	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
420	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik	Afrika Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
421	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
422	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

423	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Almanya Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
424	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
425	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
426	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
427	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (IV. Henry)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. Yüzyıl)	Üstünlük
428	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
429	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
430	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
431	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (V. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
432	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
433	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Kuyumcu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
434	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
435	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Saray (Roma)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

436	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Yazar)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
437	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik (Aristippos)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
438	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	İnanç (Müslümanlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Orman	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
439	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
440	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik Aristip-Diyojen	Yabancı Ülke: Sicilya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
441	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Orman	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
442	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik (Perikles)	Yabancı Ülke: Yunanistan Dış Mekân: Yol (Atina)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
443	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Trayan)	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Saray (Roma)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
444	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Dimitrius)	Yabancı Ülke: İtalya Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
445	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Peisistrat)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
446	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
447	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Philip)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

448	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik (Lokman Hekim)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
449	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
450	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Ressam)	İki Kişilik (İskender)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
451	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
452	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (XI. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Sarayın Mutfağı	Belirsiz Geçmiş Zaman (15. yüzyıl)	Üstünlük
453	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Zindan	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
454	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Batıl İnanç	İki Kişilik	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
455	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
456	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hâkim)	Tek Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
457	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Napolyon Bonapart)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
458	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Dış Mekân: Savaş Alanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
459	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	Çok Kişili	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
460	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
461	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	Afrika Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

462	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
463	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
464	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	Çok Kişili	Dış Mekân: Deniz	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
465	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
466	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
467	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik (Fontenil)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
468	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hâkim)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
469	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik Kraliçe Elisabeth-Bacon)	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. yüzyıl)	Üstünlük
470	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Filozof (Üç Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
471	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Ressam)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
472	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
473	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
474	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
475	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Dış Mekân: Köy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

476	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
477	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Adalet)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
478	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Kumarhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
479	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
480	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Sandal	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
481	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
482	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
483	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
484	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
485	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
486	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya/Amerika Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
487	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Çin Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
488	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
489	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

490	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Adalet)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
491	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
492	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
493	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
494	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
495	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
496	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
497	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İtalya İç Mekân: Zindan (Napoli)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
498	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
499	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
500	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
501	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
502	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
503	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Batıl İnanç	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

504	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
505	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
506	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik Diderot-İmparatoriçe Katerina	Yabancı Ülke: Rusya İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
507	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Filozof (İki Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
508	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
509	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
510	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
511	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
512	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
513	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
514	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
515	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân: Kasaba	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
516	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

517	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Tiyatro (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
518	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Meclis	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
519	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
520	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
521	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
522	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
523	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
524	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	Üç Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
525	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
526	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Meclis	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
527	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
528	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
529	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Çok Kişili	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

530	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
531	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
532	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
533	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nüktedan (İki Kişilik)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Kahvehane (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
534	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
535	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
536	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
537	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Üç Kişilik (XIV. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
538	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Almanya Dış Mekân: Ren Nehri	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
539	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Fontenil)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
540	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
541	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
542	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

543	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân: Harp Meydanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
544	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
545	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Kral Philip)	Yabancı Ülke: İspanya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
546	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
547	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Pikardiya İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
548	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Thomas More)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. yüzyıl)	Üstünlük
549	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
550	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Çin Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
551	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Çok Kişili	İç Mekân: Tiyatro Sahnesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
552	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Avukat)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
553	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Amerika Belirsiz Mekân: Şehir	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
554	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
555	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
556	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Balo	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

557	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Sparta Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
558	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
559	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
560	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili	Dış Mekân: Yol-Mezar	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
561	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (İsveç Kraliçesi Kristina)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
562	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik (XIII. Lui)	Yabancı Ülke: İspanya Belirsiz Mekân (Madrid)	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Üstünlük
563	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (XI. Lui)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Mabet	Belirsiz Geçmiş Zaman (15. yüzyıl)	Uyuşmazlık
564	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	İç Mekân: Gemi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
565	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili (İsviçre Kralı)	Yabancı Ülke Dış Mekân: Tarla	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
566	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
567	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Lidikya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
568	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
569	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

570	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Nüktedan (İki Kişilik)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
571	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
572	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik (Papa XIV. Benua)	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
573	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
574	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İspanya Belirsiz Mekân (Endülüs)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
575	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
576	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
577	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın- Erkek)	İki Kişilik (Keçecizade İzzet Molla)	İç Mekân: Ev	19. Yüzyıl	Uyuşmazlık
578	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
579	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
580	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
581	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
582	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

583	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Üç Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
584	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İran İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
585	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Meyhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
586	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
587	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Batıl İnanç	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
588	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
589	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
590	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Mısır İç Mekân: Köy Kahvesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
591	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
592	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
593	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
594	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
595	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İstanbul-Üsküdar Kuruçeşme İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
596	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Kahve	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
597	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Kuyumcu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

598	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Irk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	İstanbul-Galata İç Mekân: Mağaza	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
599	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Balıkçı)	Üç Kişilik (Abdi Ağa)	İstanbul-Üsküdar İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
600	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
601	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Lokantacı)	İki Kişilik	İç Mekân: İşkembeci	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
602	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
603	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	Tek Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
604	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Irk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	İç Mekân: Çereke	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
605	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
606	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Vagon	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
607	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
608	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
609	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
610	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
611	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Tek Kişilik	İç Mekân: Esrar Kahvesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
612	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
613	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

614	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Kayıkçı)	İki Kişilik	İstanbul Kâğıthane İç Mekân: Kayık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
615	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Komşuluk)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
616	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
617	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf-Şekerci)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
618	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
619	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik (Franklin)	Yabancı Ülke: Amerika Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
620	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
621	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
622	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Adalet)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
623	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
624	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
625	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
626	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Avukat)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
627	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Vapur	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

628	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Avukat)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
629	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahmeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
630	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
631	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	İstanbul Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
632	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
633	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik (Diyojen)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
634	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
635	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Antistin)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
636	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Antistin)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
637	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
638	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
639	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik (Prusya Kralı Frederik)	Yabancı Ülke: Prusya İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
640	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Aristip)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

641	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Pitagor)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
642	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Diyojen)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
643	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik (Diyojen)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
644	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
645	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
646	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Avukat)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
647	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
648	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
649	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Misafirhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
650	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hâkim)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
651	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
652	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
653	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
654	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Bahçıvan)	İki Kişilik	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

655	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
656	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
657	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
658	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
659	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
660	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Bedensel Kusur)	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
661	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
662	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hâkim)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
663	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
664	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
665	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
666	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İstanbul Aksaray Dış Mekân: Tramvay Yolu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
667	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	İç Mekân: Matbaa	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
668	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Dış Mekân: Göl	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
669	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

670	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
671	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
672	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
673	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
674	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Cami	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
675	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
676	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üyüşmazlık
677	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
678	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Tek Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
679	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Çeşme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
680	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
681	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
682	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üyüşmazlık

683	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Tek Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üyüşmazlık
684	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
685	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Pazar	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üyüşmazlık
686	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
687	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Tek Kişilik (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
688	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Komşuluk)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
689	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
690	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca-Timur)	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
691	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
692	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca-Timur)	İç Mekân: Hamam	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
693	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Öğretmen)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
694	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
695	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyüşmazlık

696	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
697	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
698	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
699	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Üç Kişilik (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Çatı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
700	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	Dış Mekân: Tepe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
701	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Kır	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
702	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
703	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca-Timur)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
704	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Üç Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
705	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca-Timur)	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
706	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
707	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Samanhané	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
708	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Adalet)	Üç Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Mahkeme	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

709	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
710	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Hamam	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
711	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
712	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Dış Mekân: Çarşı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
713	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
714	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
715	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
716	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
717	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
718	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
719	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
720	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
721	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân (Atina)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

722	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
723	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
724	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
725	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
726	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
727	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
728	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Esnaf-Balıkçı)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
729	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
730	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Üç Kişilik	Dış Mekân: Orman	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
731	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Çin İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
732	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
733	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
734	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
735	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Üç Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
736	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Mısır Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

737	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
738	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
739	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
740	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Seyyah)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
741	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
742	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
743	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
744	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik (Prusya Kralı Frederik)	Yabancı Ülke: Prusya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
745	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili (Diyojen)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
746	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
747	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
748	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili (Lokman Hekim)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
749	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Hicaz Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
750	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik (Lokman Hekim)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

751	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
752	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
753	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
754	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Anadolu Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
755	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
756	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
757	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili (Alexandre Dumas)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük
758	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	Köylü (Tek Kişilik)	İstanbul İç Mekân: Bilardo Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
759	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Nüktedan (Çok Kişili)	İç Mekân: Meyhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
760	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
761	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
762	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Müfettiş)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
763	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
764	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
765	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
766	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

767	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
768	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	Çok Kişili	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
769	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
770	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
771	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
772	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
773	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
774	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
775	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
776	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
777	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
778	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
779	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
780	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
781	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
782	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
783	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

784	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
785	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
786	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
787	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
788	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
789	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
790	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
791	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
792	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
793	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
794	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
795	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
796	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
797	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Dış Mekân: Hükümet İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
798	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	Tek Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
799	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Müfettiş)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
800	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
801	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

802	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
803	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Hamal)	Çok Kişili	İstanbul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
804	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
805	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İç Mekân: Dükkan	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
806	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	Çok Kişili	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
807	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Dış Mekân: Pazar	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
808	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
809	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
810	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
811	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkan	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
812	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
813	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Köy Kahvesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
814	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	Üç Kişilik	Dış Mekân: Sokak İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
815	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	Çok Kişili	İç Mekân: Cami	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
816	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
817	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
818	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
819	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	İnanç (Müslümanlık)	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

820	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Tek Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
821	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	İç Mekân: Cami	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
822	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Tarla	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
823	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İç Mekân: Meyhane Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
824	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik	İç Mekân: Meyhane Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
825	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
826	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İç Mekân: Batakhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
827	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
828	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
829	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Meyhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
830	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Balo	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
831	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
832	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
833	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
834	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

835	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İstanbul Kâğıthane Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
836	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
837	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
838	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
839	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
840	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
841	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
842	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Köylü (İki Kişilik)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
843	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Amerika İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
844	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
845	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
846	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
847	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Kahve	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
848	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Birahane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

849	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
850	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
851	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
852	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Mutfak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
853	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
854	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
855	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Dış Mekân: Nehir	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
856	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
857	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
858	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
859	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
860	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Balo	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
861	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
862	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
863	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

864	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
865	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Sefaret (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
866	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Sefaret (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
867	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik (Sir Rutherford)	Yabancı Ülke: İngiltere Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük
868	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik (Prens Metternich)	Yabancı Ülke: Avusturya İç Mekân: Kongre Salonu (Viyana)	19. Yüzyıl	Üstünlük
869	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik (Napolyon Bonapart)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	18. Yüzyıl	Üstünlük
870	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
871	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
872	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik (Cemil Paşa)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân (Paris)	19. Yüzyıl	Üstünlük
873	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
874	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik (Ahmet Vefik Paşa)	İstanbul Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük

875	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük
876	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	Çok Kişili	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
877	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Muayenehane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
878	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Kayıkçı)	İki Kişilik	İç Mekân: Kayık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
879	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
880	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	İç Mekân: Matbaa	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
881	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
882	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
883	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
884	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
885	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
886	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
887	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro/Opera)	Çok Kişilik	İç Mekân: Salon	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
888	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
889	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

890	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
891	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
892	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
893	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
894	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
895	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
896	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
897	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
898	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Kışla	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
899	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
900	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Çin Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
901	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
902	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
903	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Heykel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

904	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Kışla	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
905	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Filozof)	Çok Kişili	Dış Mekân: Kapı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
906	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	İç Mekân: Saatçi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
907	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Lokantacı)	İki Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
908	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
909	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
910	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
911	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
912	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	İç Mekân: Mağaza	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
913	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
914	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Düğün Salonu (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
915	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

916	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
917	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Mahkeme (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
918	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
919	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Hastane (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
920	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
921	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (IV. Henry)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. Yüzyıl)	Üstünlük
922	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik (Sokrates)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
923	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
924	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
925	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Müfettiş)	İki Kişilik	İç Mekân: Okul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
926	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
927	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

928	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
929	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
930	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Fotoğrafçılık)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
931	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Hayvanat Bahçesi (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
932	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Gazetecilik)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Amerika Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
933	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
934	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Dış Mekân: Cadde	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
935	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
936	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Dış Mekân: Heykel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
937	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
938	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
939	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
940	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
941	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

942	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
943	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
944	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
945	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Ressam)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
946	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
947	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
948	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
949	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Mağaza	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
950	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusuru)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
951	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
952	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
953	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
954	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik	İç Mekân: Karakol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
955	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Seyyah)	İki Kişilik	Dış Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
956	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nüktedan İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

957	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
958	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	İç Mekân: Müsamere	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
959	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Mutfak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
960	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
961	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Filozof (İki Kişilik) (Voltaire)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
962	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
963	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
964	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf-Lokantacı)	Çok Kişili	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
965	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
966	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
967	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf-Berber)	İki Kişilik	İç Mekân: Dükkân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
968	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam (Davranış Kusura)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
969	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik (Voltaire)	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
970	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
971	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

972	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
973	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
974	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Köylü İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
975	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
976	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
977	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
978	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
979	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
980	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Ticaret)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
981	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
982	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
983	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hâkim)	İki Kişilik	Avrupa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
984	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Yol (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
985	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

986	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Filozof İki Kişilik (Voltaire)	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Uyuşmazlık
987	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
988	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Araba	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
989	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nüktedan İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
990	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	Tek Kişilik (Kral Lui)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
991	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Savaş Alanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
992	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik (Moliere)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Uyuşmazlık
993	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Batıl İnanç	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
994	Nükte	Sözlü	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
995	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
996	Nükte	Sözlü	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
997	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Sofra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
998	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
999	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1000	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Lokanta (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1001	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Berber Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1002	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Lokanta (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1003	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1004	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Mısır Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1005	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik (Sokrates)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1006	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	Kadın İki Kişilik	İç Mekân: Kilise	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1007	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (IV. Henry)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (16. Yüzyıl)	Üstünlük
1008	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik (Madam de Stael)	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
1009	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1010	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1011	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1012	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Dış Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1013	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere İç Mekân: Araba (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1014	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1015	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Gaskonya Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1016	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1017	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Çok Kişili	İç Mekân: Otel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1018	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	Çok Kişili	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1019	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1020	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1021	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Cadde (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1022	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hâkim)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1023	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Hayvanat Bahçesi (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1024	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1025	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1026	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1027	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1028	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Taşçı Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1029	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Bakkal)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1030	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Arabacı)	İki Kişilik	Dış Mekân: Bahçe Kapısı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1031	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Mağaza	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1032	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Hayvanat Bahçesi (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1033	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Rihtim (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1034	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1035	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1036	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nüktedan İki Kişilik	İstanbul Beyoğlu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1037	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Ekmekçi)	İki Kişilik	İç Mekân: Fırın	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1038	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Sanatçı)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1039	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1040	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	Çok Kişili (Fenelon)	Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük
1041	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Dükkan (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1042	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1043	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Sofra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1044	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1045	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1046	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Dış Mekân: Deniz Hamamı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1047	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Manav)	İki Kişilik	Yabancı Ülke İç Mekân: Meyveci Dükkanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1048	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Çok Kişili (Pasteur)	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Muayenehane	19. Yüzyıl	Üstünlük

1049	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İngiltere Dış Mekân: Dükkân Önü (Londra)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1050	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Dış Mekân: Kapı Önü	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1051	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1052	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Komşuluk)	Çok Kişili	İstanbul	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1053	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1054	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Tek Kişilik (Gazete Haberi)	Yabancı Ülke: Amerika Belirsiz Mekân (Bahamalar)	19. Yüzyıl	Uyuşmazlık
1055	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik (Karikatür)	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Mağaza Önü (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1056	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Komşuluk)	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Apartman Dairesi	19. Yüzyıl	Üstünlük
1057	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Börekçi)	İki Kişilik	İstanbul Galata-Karaköy İç Mekân: Börekçi Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1058	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1059	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1060	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Komşuluk)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1061	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Dış Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1062	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1063	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1064	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Filozof İki Kişilik (Aristip)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1065	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Eczacı)	İki Kişilik	İç Mekân: Eczahane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1066	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1067	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Ressam)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân (Atina)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1068	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İstanbul İç Mekân: Alaca Hamamı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1069	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1070	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1071	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1072	Nükte	Çeviri	Kısa	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Vagon	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1073	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	İnanç (Hristiyanlık)	İki Kişilik (Papa V. Leon)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1074	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1075	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf-Şekerci)	İki Kişilik	İstanbul İç Mekân: Şekerci Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1076	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1077	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Vagon	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1078	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1079	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz, Durum ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İstanbul Kadıköy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1080	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1081	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Yabancı Ülke Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1082	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1083	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1084	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Dış Mekân: Mahalle (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1085	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1086	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz, Durum ve Eylem Komiği	Çeşitli Meslekler (Hamal)	Çok Kişili	İstanbul Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1087	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz, Durum ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İstanbul İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1088	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: İspanya Dış Mekân: Otelin Kapısı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1089	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Üç Kişilik	Yabancı Ülke: Amerika İç Mekân: Gazete	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1090	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1091	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1092	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Sofra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1093	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1094	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1095	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1096	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Sofra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1097	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1098	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1099	Nükte	Çeviri	Uzun	Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Sofra (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1100	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik	Dış Mekân: Yokuş	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1101	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1102	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	Üç Kişilik	Avrupa İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1103	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz, Durum ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nüktedan Çok Kişili	İstanbul İç Mekân: Vapur-Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1104	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	Üç Kişilik	İstanbul İç Mekân: Pastacı Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1105	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Çok Kişili	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1106	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz, Durum ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İstanbul İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1107	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Berber Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1108	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Çok Kişili	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1109	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1110	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1111	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Sofra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1112	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Sofra	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1113	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili	İç Mekân: Konak-Cami	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1114	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1115	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	İstanbul Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1116	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf-İşkembeci)	Çok Kişili	İstanbul İç Mekân: İşkembe Lokantası	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1117	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1118	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Eskici)	İki Kişilik	İstanbul Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1119	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1120	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1121	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz, Durum ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili	İstanbul İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1122	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1123	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1124	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1125	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Yunanistan Dış Mekân: Heykel	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1126	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1127	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	Çok Kişili	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1128	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Kayık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1129	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Muayenehane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1130	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Üç Kişilik (Prusya Kralı Frederik)	Yabancı Ülke: Prusya Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
1131	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	İç Mekân: Ziyafet	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1132	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1133	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Nüktedan Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1134	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Üç Kişilik	Dış Mekân: Köy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1135	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Yazar)	İki Kişilik (Moliere)	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1136	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Dış Mekân: Köprü	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1137	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Eczacı)	İki Kişilik	İç Mekân: Eczahane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1138	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Börekçi)	İki Kişilik	İç Mekân: Börekçi Dükkanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1139	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1140	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Kitapçı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1141	Hiciv	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1142	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Filozof Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1143	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1144	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1145	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	İnanç (İslamiyet)	Çok Kişili	İç Mekân: Meclis	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1146	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1147	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İran Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1148	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1149	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Doktor)	Çok Kişili (Eflatun)	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1150	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Çok Kişili	Yabancı Ülke: İsviçre Dış Mekân: Irmak Kenarı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1151	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1152	Hiciv	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Filozof İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1153	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Gemici)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1154	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	İnanç (İslamiyet)	Çok Kişili (Nasreddin Hoca)	Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1155	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1156	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İstanbul İç Mekân: Kayık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1157	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1158	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	Tek Kişilik (Kıptî)	İç Mekân: Köy Kahvehanesi	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1159	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Dış Mekân: Yol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1160	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1161	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Daire	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1162	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	İç Mekân: Oda	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1163	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa Belirsiz Mekân (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1164	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Şair)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1165	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Hastane (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1166	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Tiyatro)	İki Kişilik	İç Mekân: Tiyatro	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1167	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Esnaf-Saatçi)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Saatçi Mağazası	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1168	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (İrk/Millet/Azınlık)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Sibirya İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1169	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	Çok Kişili	Dış Mekân: Köy	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1170	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Esnaf-Lokantacı)	İki Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1171	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Yabancı Ülke: Fransa İç Mekân: Ziyafet (Paris)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1172	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Para)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1173	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	Çok Kişili	İç Mekân: Ziyafet	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1174	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın/Cariye Çok Kişili	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1175	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın/Cariye Çok Kişili	İç Mekân: Konak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1176	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Filozof Çok Kişili (Aristo)	Yabancı Ülke: Yunanistan Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1177	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr/Cariye)	İki Kişilik	İç Mekân: Hamam	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1178	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Tek Kişilik	İç Mekân: Kahvehane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1179	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1180	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1181	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Hamam	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1182	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr/Cariye)	Çok Kişili	Dış Mekân: Kapı Önü	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1183	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Komşuluk)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1184	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1185	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1186	- ⁴	-	-	-	-	-	-	-	-
1187	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1188	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1189	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1190	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1191	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1192	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1193	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1194	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1195	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1196	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1197	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	İstanbul Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1198	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili (Haşim)	Çoklu Mekân (Sokak-Hastane)	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

⁴ 1186-1195 numaralı latifeler bitki alegorisine dayanmakla birlikte, tablodaki alt başlık analizine uygun düşmemektedir.

1199	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Haşim)	İç Mekân: Hastane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1200	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	Dış Mekân: Bahçe	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1201	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1202	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1203	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Dış Mekân: Çiftlik	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1204	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik	Dış Mekân: Yokuş	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1205	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın Çok Kişili	İç Mekân: Çadır	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1206	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek/Cinsellik)	Kadın Çok Kişili	Anadolu Kastamonu / Abana Belirsiz Dış Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1207	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek/Cinsellik)	Kadın Çok Kişili	Dış Mekân: Ot Arabası	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1208	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Üç Kişilik	Çoklu Mekân: Ev-Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1209	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1210	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1211	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1212	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Sultan Aziz)	İstanbul Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük
1213	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Sultan Hâmid)	İstanbul Belirsiz Mekân	19. Yüzyıl	Üstünlük
1214	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	Çok Kişili	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1215	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1216	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Misafirlik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1217	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1218	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Bedensel Kusur	İki Kişilik	Dış Mekân: Sokak	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1219	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Hayvan Alegorisi (İki Kişilik)	Dış Mekân: Bataklık	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1220	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1221	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1222	Nükte	Çeviri	Kısa	Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1223	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1224	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1225	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1226	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1227	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1228	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Asker)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1229	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1230	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Ressam)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1231	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Fişenghane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1232	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1233	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1234	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1235	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1236	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1237	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1238	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1239	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1240	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Matbaa	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1241	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	İç Mekân: Mahkeme Salonu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1242	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1243	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1244	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1245	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1246	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	Çok Kişili	İç Mekân: Meclis	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1247	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Seyyah)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1248	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1249	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1250	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Müdür)	İki Kişilik	İç Mekân: Yemekhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1251	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1252	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1253	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Gözlükçü Dükkânı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1254	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1255	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Kadın-Erkek)	Kadın İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1256	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1257	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1258	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1259	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1260	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1261	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1262	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1263	Nükte	Çeviri	Uzun	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İk Kişilik (Büyük Frederik)	Yabancı Ülke İç Mekân: Köy Mektebi	Belirsiz Geçmiş Zaman (18. yüzyıl)	Üstünlük
1264	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1265	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1266	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1267	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Filozof İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1268	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Garson)	İki Kişilik	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1269	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	İç Mekân: Karakol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1270	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1271	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	Dış Mekân: Ev Önü	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1272	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	Üç Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1273	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	İnanç	Üç Kişilik	İç Mekân: Kuyu	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1274	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1275	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1276	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1277	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Çeşitli Meslekler (Dilenci)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1278	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1279	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1280	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1281	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1282	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Aile)	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1283	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1284	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	Çok Kişili	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1285	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1286	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Öğretmen)	İki Kişilik	İç Mekân: Sınıf	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1287	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Meslek (Hizmetkâr)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1288	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Evlilik)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

1289	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	Tek Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1290	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1291	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Garson)	Çok Kişili	İç Mekân: Lokanta	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1292	Nükte	Çeviri	Kısa	Söz ve Durum Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Arkadaşlık)	İki Kişilik	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1293	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1294	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Meslek (Doktor)	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	İç Mekân: Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1295	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Belirsiz İç Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1296	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Dış Mekân: Havuz	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1297	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Bekri Mustafa)	Çoklu Mekân: Kilise-Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1298	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1299	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1300	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Bekri Mustafa-IV. Murad)	Çoklu Mekân: Kayık-Saray	Belirsiz Geçmiş Zaman (17. yüzyıl)	Uyuşmazlık
1301	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1302	Nükte	Sözlü Kültür	Kısa	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam ve İnsan İlişkileri (Yönetim/Bürokrasi)	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Belirsiz Mekân	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1303	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	İç Mekân: Karakol	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1304	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Bekri Mustafa)	Dış Mekân: Sultan Bayezid Camii Önü	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1305	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Bekri Mustafa)	Dış Mekân: Cümdi Meydanı	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık

1306	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Bekri Mustafa)	Çoklu Mekân: Medrese-Meyhane	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük
1307	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	İki Kişilik (Bekri Mustafa)	Çoklu Mekân: Balıkpazarı-Meyhane-Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Uyuşmazlık
1308	Nükte	Sözlü Kültür	Uzun	Söz ve Eylem Komiği	Toplumsal Yaşam Davranış Kusuru	Çok Kişili (Bekri Mustafa)	Çoklu Mekân: Hamam-Ev	Belirsiz Geçmiş Zaman	Üstünlük

SONUÇ

İnsana özgü bir eylem olarak gülme, felsefeden psikoloji ve biyolojiye dek birçok bilim dalı ve araştırmaların konusu olmuştur. Başlangıcı toplumsal eylemlere, törenlere veya şenliklere dayanan gülme eylemi, eğlenceyle birlikte ele alınır. Mizah eğlendirmeyi sağlarken bir yandan da yergi unsurları barındırır; yani eğlenmekle beraber eleştiri de gündeme gelir. İyi ile kötünün savaşına ve iyinin galibiyetine dayanan ilk mizahi metinlerde, kötünün yerilmesi ve olumsuzlanması dikkat çeker. Kötünün yerilmesinde de komik unsur aşağılama ve alayla kendini gösterir. Aşağılarken gülünçleştirmek mizahçıların çoğunlukla başvurduğu bir yöntem olsa da insan onurunu zedeleyen mizah genellikle yerleşik anlayış tarafından kabul görmez. Zamanla mizah anlayışı toplumsal faydaya doğru evrilir. Toplumsal kenetlenmeyi sağlaması, eğitici yönü bulunması ve yergi ya da olumsuz eleştiri içerdiği durumlardaki yıkıcı etkisi göz önünde bulundurularak mizaha toplumsal işlev yüklenir. Toplumsal işlev, farklı kültürlerde ortaya çıkan benzer durumların işlenmesini beraberinde getirerek mizahı evrensel boyuta ulaştırır. Örneğin devlet kurumlarındaki yozlaşma, hangi toplumda ya da ulusta ve hangi dönemde yaşanırsa yaşansın politik mizahın konusudur. Evrenselliğin yanı sıra mizahın ulusal ve kültürel boyutu da vardır. Bu boyutun taşıyıcısı da mizahi belleği besleyen kültürel bellektir. Ortak yaşamın ve sözlü kültürün doğurduğu kimlik, değer, gelenek gibi ögeler mizahi belleğin de ögelerini oluşturur.

Mizah başlangıçta, sözlü kültür üzerinden ilerler ve halk geleneğinden büyük ölçüde beslenir. Karagöz, meddah ve orta oyununun şekillendirdiği sözlü kültür ürünlerinden fıkra, zamanla bağımsız bir tür haline gelir. Sözlü kültür doğaçlama geliştiğinden ve kulaktan kulağa yayılarak bir sonraki nesle aktarıldığından, değişmeye ve gelişmeye müsait bir yapı arz eder. Divan edebiyatının şekillendiği XIII. yüzyıldan itibaren ise mizah öncelikle şiirdeki hiciv ile mesnevilerdeki mizahi hikâyeler üzerinden gelişir, daha sonra ise hikâye mecmuaları, külliyatları ve kitaplarındaki mizahi hikâyelerin yaygınlaşmasıyla yeni bir dönem başlar ve XVI. yüzyıldan itibaren ise letaifname adı verilen kimi zaman şiir ve düzyazı, kimi zaman ise düzyazı şeklinde derlenmiş mizahi yapıtlarda kendini gösterir.

Sözlü kültür, halk edebiyatındaki fıkranın taşıyıcılığını devam ettirirken yazılı kültür latifelerin derlenmesine yardımcı olur. Yazılı kültür ürünleri, yazarın denetiminde ve inisiyatifinde, belirli bir kurgu etrafında şekillendiğinden yazıya geçirildiği biçimde kalır ve bu şekilde aktarılır. İki koldan devam eden bu süreç nedeniyle, mizahla oluşturulan metinlerin adlandırılıp sınıflandırılması da zaman alır. XIX. yüzyıla gelindiğinde, matbaanın yerleşmiş olması ve yayın hayatına ciddi yön vermesi, sözlü kültür ürünlerinin yazıya geçirilmesini gerekli kılar. Bu dönemde, fıkra derlemeleri olan letaifnamelerin öne çıktığı görülür. Fıkra türünün temsilcisi olarak da Nasreddin Hoca'ya dair ilk derlemeler öne çıkar. Ardından da İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi tiplere dair kitaplar yayımlanır. Sözlü kültürde herhangi bir sınırlamaya uğramadan gelişen ve aktarılan Nasreddin Hoca fıkraları, yazılı kültürle beraber bir denetime girer ve aktarılması istenen fıkralar, yazarın seçimiyle belirlenir. Yazarın seçimi, yazıyla kalıcılığı sağlanan fıkraların, bir eleme süzgecinden geçerek letaifnamelerde yer almasına ve bazı fıkraların aktarımına müdahale edilmesine neden olur. Geleneksel tiplerin fıkraları derlenirken bir yandan da yazılı mizah, toplumsal eleştirinin anlatım aracı olur ve toplumsal sorunların ele alınıp işlenmesine olanak sağlar. Geleneksel mizah malzemelerindeki söz, eylem ve durum gülmececi, Batı mizahının etkisiyle eleştirel, entelektüel, hicve ve ironiye daha çok yer ayıran yeni bir gülmeceye evrilerek XIX. yüzyıl mizah anlayışını geliştirir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise pek çok derginin yayımlandığı mizah basını baş gösterir ve toplum, karikatürle tanışır. Dini inançlar nedeniyle resmin ötelendiği Osmanlıda daha çok minyatüre ve Karagöz tasvirlerine sahip bir arşiv vardır ve bu arşivden beslenen Osmanlı karikatürcüleri, mizah basınıyla beraber kendilerini toplumsal ve siyasal alanda ifade etmeye başlarlar. Bu durum özellikle, 1908'den sonra büyük etkinlik gösterir. Mizah kitap ve dergilerinin çokluğundan hareketle, matbaayla birlikte yazılı kültürün yerleşik hâle geldiği gözlenir ve mizah; eleştiri ve yerginin silahı olarak XIX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanır. Mizah yazını yaygınlaşır ve çağdaş ya da batılı edebiyatla ilgilenen yazarların gerek çeviri gerekse derleme aracılığıyla mizahi eser yayınlama çabaları dikkat çeker. Edebi hayatta ve mizah basınında yer alan bu yazarlar, gerek kısa öyküleri gerekse mizahi fıkraları derleyerek letaif ya da letaifname

adıyla yayımlarlar. Sözlü kültür ürünlerinden fıkra, yazılı kültürle beraber letaif kitaplarına dönüşür. Letaifnameler insanların acınacak ya da gülünecek durumlarını, ruh hallerini anlatırlar ve letaifnamelerde toplumsal yaşama dair her şey kendine yer bulur. Latifelerde günlük hayat, insanların düşünce ve anlayış biçimleri, gelenek ve görenekler hakkındaki olaylar anlatılır.

Mizah basını, II. Abdülhamit iktidarı sırasında yaşanan baskılar nedeniyle 1878'den 1908'e kadar susma evresine girer. Yayın hayatına baskı ve sansür hakim olur. Hatta, bu sansürün sonucu olarak "Maarif Nezareti Celilesinin ruhsatiyle tab' olunmuştur" ifadesi hemen hemen her letaifnamenin ilk sayfasında yer alır. Bu yıllar arasında, basının susturulmuş olmasıyla letaifnameler arasında ters orantı oluşur. Basının susması ve yayın hayatının yavaşlaması, letaifname basımını artırır. Dönemin yazarları ve mizah yazarları, birbirini izleyen ve sık aralıklarla letaifname yayımlamaya başlarlar. Bu dönemde yayımlanan letaifnamelerin konusuna bakıldığında, çoğunlukla gündelik hayata ve insan ilişkilerine dair oldukları gözlenir. Siyasi eleştiri içeren fıkralar ise ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerindeki yöneticilere ya da Amerika, Japonya, Çin gibi uzak ülkelerdeki sistemlere yöneliktir. Dolayısıyla, II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi yani sansürü nedeniyle siyasi eleştiri içeren fıkraların bu dönemde yayımlanmadığı ve basında etkin olan çoğu mizah yazarının letaifname yayımlama yoluna bu gerekçeyle gittiği iddia edilebilir.

1837-1928 yılları arasında letaifname türünde verilmiş otuz yedi örnek bulunur. Bunlardan ilk üçü II. Abdülhamit'in baskıcı yönetiminden öncedir ve genellikle Nasreddin Hoca ile sözlü kültürden yazılı kültüre aktarılan fıkralardan oluşur. II. Meşrutiyet'e kadar ise yirmi dört letaifname yayımlanır. Otuz yedi letaifname içerisinde en zengin derlemelerin Şemsettin Sami, Mehmet Tevfik, Mehmet Süleyman Avanzade, Mehmed Hilmi ve Faik Reşat'a ait olduğunu söylemek yanlış olmaz. Şemsettin Sami ve Mehmet Tevfik doğrudan yazın hayatı içerisinde yer alan önemli yazarlardır, dolayısıyla derlemelerindeki seçicilik ve özgünlük diğer fıkra yazarlarından ayrılımlarını ve onlara yol göstermelerini sağlar. İktidara ya da yönetime dair hiçbir eleştirinin ya da yerginin kabul edilmediği bu süreçte, özellikle yabancı kaynaklı latifelerde alt metinde iktidara dair örtük eleştiri dikkat çeker. Yazarlar, eleştiri ya da yergiyi doğrudan yapamadıklarından, letaifnameler

aracılığıyla gerçekleştirirler. İstibdat dönemi nedeniyle politik mizah gerilese de iktidar-halk ya da yöneten-yönetilen çatışmasına letaifnamelerde rastlanır. 1908'e kadar yayımlanmış letaifnamelerde, Osmanlı iktidarına dair eleştiri ya da hiciv odaklı mizah latifelerde kendini pek göstermez ama 1908'den sonra kaleme alınmış letaifnamelerde Osmanlı'nın yapısını ve işleyişini görmek mümkün olur. Faik Reşat'ın o döneme kadar yapılmış en geniş latife derlemesi olan *Külliyat-ı Letaif*(1912)'te o dönem Osmanlı yönetimine ve yöneticilerine dair pek çok latifeye rastlanır. Bu durumun gelişmesinde, Faik Reşat'ın devletin çeşitli kademelerinde çalışmış bir bürokrat olmasının da rolü büyüktür. Çoğunlukla yaşadığı, tanık olduğu ya da duyduğu olayları latife formuna sokarak letaifnamelerine yerleştirir. Bunun dışında kalan letaifnamelerin çoğu, kaynağı belli olmamakla birlikte yabancı kökenlidir. Dönemin önemli mütercimlerinden Mehmet Süleyman Avanzade ile Mehmed Tahir tarafından kimi yabancı kökenli latifeler doğrudan çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmıştır, kimiye yabancı kaynaklardan derlenerek meydana gelmiştir. Ne yazık ki çevirilerin ya da yabancı latifelerin kimden aktarıldığı bilinmemektedir. Yabancı kökenli fıkraları sözlü kültür kaynaklı yerel fıkralardan ayıran en önemli özellik ise kimi yerde ilginç gazete haberlerini, kimi zaman karikatürleri ve çok nadir olsa da çeviri romanlarda yer alan ifadeleri kullanmalarındır. Letaifname yazarları arasında yer alan ilginç isimlerden biri de batılı anlamda roman anlayışını edebiyatımıza yerleştirmiş olan Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Bir devlet adamı ve ağır romanların yazarı olarak letaifname derleme inceliğini göstermesi bakımından *Tuhfe-i Letaif*(1890)'in edebiyatımızda ayrı bir yeri vardır.

Direktör Âli Bey'in *Lehçetü'l Hakayık* (1897) mizahi sözlük çalışması gibi, mizahi içerik taşıyan kitapların yayımlandığı dönem XX. yüzyılın ilk çeyreği olarak karşımıza çıkar. Bu kitaplar daha çok gazetelerde yayımlanmış yazıların derlemesidir ve bazıları mizahi nitelik taşır. Mizahi öyküleri ve gazetelerde yayımlanmış mizahi köşe yazılarını içeren Ziya Şakir, İbrahim Alaadin Gövsa, Ahmet Rasim, Hammamizade İhsan ve Refik Halit Karay'a ait altı mizahi fıkra kitabı, letaifnamelerden ayrılır. Ziya Şakir'in *Küçük Fıkralar* (1908) adlı eserinde altı adet mizahi hikâye bulunur. Refik Halit Karay'ın *Kirpinin Dedikleri* (1911) adlı eseri, *Kalem*, *Cem*, *Şehrah* olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı

yazıların bir araya getirilmesinden oluşur. İbrahim Alaaddin Gövsa'nın *Şen Yazılar*(1926)'ı *Akbaba* ve *Zümrüdüanka* adlı mizah gazetelerinde yayımlanan yazılarını içerir. Ahmet Rasim'in *Cidd ü Mizah*(1917)'ı, *Tasvir-i Efkâr*'da ve *Gülüp Ağladıklarım*(1926)'ı ise *Yeni Gün*, *Zaman* ve *Vakit* gazetelerinde yayımlanan yazılarından derlenir. Bu kitaplarda amaç, mizahın eleştiriye hizmet etmesini sağlamak ve yergi unsurunu mizahla desteklemektir.

XIX. yüzyılın son çeyreği ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde letaifname yayımlayan yani fıkra derlemesi yapan yazarların hemen hepsi, kitaplarında yer alan fıkraların herhangi bir yerde bulunmadığını iddia etseler de yapılan araştırmalar sonucunda aynı fıkraların farklı letaifnamelerde yeniden yayımlandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, ilk letaifnameyi yayımlayan herhangi bir yazar, devamı geleceği dileğinde bulunarak önsözünü tamamlarken aynı yazarın yayımlanmış başka letaifnamesine rastlanamamıştır. Bu durumun sebebi olarak yayımlanan letaifnamelerin çokluğu gösterilebilir. Ayrıca, kimi gazetelerde yer alan ilginç haberler (209 numaralı, Japonların kısalığına dair fıkra ya da 1054 numaralı "23 Parmaklı Adam" fıkrası) letaifnamelerde güldürü amaçlı yer alır. Karikatürün yeni yeni hayatımıza girdiği bu dönemde, karikatürü söze dökerek yani açıklayarak letaifnamesine alan Mehmed Hilmi gibi yazarlar da vardır.

XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, fıkraların büyük bölümünün sözlü kültürde belirlenen hacme uygun yani kısa olduğu söylenebilir. Bu noktada, sözlü kültür ürünlerinden fıkranın yazılı kültüre geçişinde ve aktarılmasında geleneksel fıkra uzunluğuna bağlı kalındığı ifade edilebilir; ancak bu dönem letaifnamelerinin fıkra uzunluğunda geleneğin dışına çıktığı ayrık durumlar da vardır. Bu durum karşıtlık gösteren iki yapıda okuyucunun karşısına çıkar. Letaifnamelerde yer alan ayrık fıkralar ya tek cümleden oluşacak ve atasözü ya da özdeyiş niteliği kazanacak kadar kısa ya da birbirini takip eden olay örgüsünden oluşan ve sayfalarca süren kısa hikâye boyutunda yani uzundur. Hacmine göre letaife bakıldığında bu tip fıkraların dikkat çektiği görülür. XIX. letaifnamelerinin birçoğunda klasik fıkra uzunluğunu aşip mizahi hikâye formuna ulaşan latife sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Özellikle Ahmet Cemil, Himmetzade ve Süleyman Tefik'in derlemelerinde bu tarz letaife rastlanır.

1837-1928 yılları arasında yayımlanmış letaifnamelerin hemen her konuyu işlediği rahatlıkla söylenebilir. Siyasal, toplumsal, ekonomik ya da kültürel pek çok konu hemen her letaifnamenin kapsamında yer alır. Konu açısından yapılan sınıflandırmada ise meslek, inanç, toplumsal yaşam, insan ilişkileri ön plana çıkar ve geniş bir yelpazede okuyucuya sunulur. Meslek grupları arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin doğurduğu çatışmalarla sonuçları letaifnamelerde sıklıkla yer alır. Meslek fıkraları genelde ikili çatışmalar üzerine kuruludur. Öğretmen-öğrenci, hasta-doktor, hakim-sanık, yazar-okur, asker-ordu, ev sahibi-hizmetkâr... bunlardan bazılarıdır. Bunların dışında sanatçı, sefir, esnaf, banker, seyyah gibi eğitilmiş meslekler yanında, sosyal hayatın yarattığı hamal, kayıkçı, dilenci latifeleri de mevcuttur. Devrin ihtiyaçları meslek gruplarını belirleyen temel etkenlerdir. Toplumsal hayatın dinamizmini oluşturan ne kadar alan varsa her biri latifelerde ya da fıkralarda kendine yer bulur. iktidar-yönetim konulu sayısız fıkra vardır. Bu fıkralar; yöneten-yönetilen çatışması, siyaset-din çatışması ile siyasi yozlaşma, yönetimde usulsüzlük, iltimas ve rüşvet konuları etrafında döner. Az sayıda da olsa hakkaniyetli ve adil yöneticiler üzerine de fıkralar vardır. XIX. yüzyılda derlenmiş letaifnamelere bakıldığında, Osmanlının yayıldığı coğrafya bütününde pek çok ırkın latifelere konu olduğu görülür. Fıkraları derleyen kişilerin etnik kökeninin bu derlemelere yansıdığı da gözlenir. Bu yüzyılın fıkra derleyicilerinin tamamı Osmanlı, başka bir deyişle Türk olduğundan, kendi ırkını yüceltmek ya da üstün tutmak maksadıyla daha çok yabancı ırklara dair fıkraları derleme yoluna gittikleri iddia edilebilir.

Ayrıca kadına, evlilik kurumuna ya da kadın-erkek ilişkilerine dair latifeler XIX. yüzyıl letaifnamelerinde ciddi bir ağırlık oluşturur ve kadına bakışı ortaya koyar. Kadın-erkek ilişkileri ve evlilik kurumu açısından XIX. yüzyıl letaifnamelerine bakıldığında, kadına dair kalıplaşmış yargıların varlığı gözlenir. Kadının kendine biçilmiş rollerin dışına çıkması mümkün görünmez ve kadına biçilen değer, ikinci sınıf vatandaş olmaktan öteye geçmez. Egemen erkek bakış açısıyla kadın aldatır, yalan söyler, hile yapar, güzelliğini her şeyin üstünde tutar ama aynı zamanda aptaldır; zekâsı hep küçümsenir. Kadının bu eylemlerine maruz kalan erkek ise masum ve zekidir. Dönemin kadına olumsuz bakış açısı, evlilik kurumuna yansıtılarak egemen erkek üzerinden tekrarlanır. Yabancı ve yerli

latifelerin her ikisinde de aynı yaklaşım gözlenir. Dolayısıyla her ne kadar XIX. yüzyıl, toplumsal hayata pek çok yenilik getirerek kadına özgürlük alanı yaratmış gibi görünse de, kadının erkekler tarafından biçimlendirilmiş yazgısının değişmesine çok da katkıda bulunmadığı söylenebilir.

XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanan letaifnamelerin hemen hepsinde aile bireylerine dair letaif yer alır. Bu latifelerde hem yerli hem de yabancı kültür içerisinde aile ilişkilerinin nasıl biçimlendiğini görmek mümkündür. Anne-çocuk, baba-çocuk, anne-baba, büyük-küçük kardeş gibi ikili ya da anne-baba-çocuk gibi üçlü ilişkiler ekseninde dönen fıkralarda aile terbiyesi, iletişim, geçim, maddiyat gibi konular işlenir.

XIX. yüzyılla beraber ortaya çıkan batılı tiyatro kültürü ve eğlence hayatı, fıkralarda da işlenmeye başlar. Tiyatroya dair letaif, hem yazar hem de izleyici etrafında gelişir. Oyuncuların eleştirildiği ve sahnede komik duruma düştükleri latifeler de vardır. Yabancı kökenli latifelerde toplumun benimsediği bir tiyatro kültürünün varlığından söz edilebilir.

Ticari ilişkilere dayalı insan portresinin çizildiği fıkralarda, gönderme yapılan noktalar yine insanın kişiliği ve değerleri üzerine odaklanır. Letaifnamelerde yer alan fıkralarda, borcuna sadık olmayan ya da haksız yere borçlandırılan insanlar bu durumun örneklerini oluştururlar. Bütün bunların temelinde de çıkar gütmeye ve para yatar.

Kişilere göre letaif ise belirli kimlikler etrafında dönen, kadın cinsiyetine odaklı ve kusurlara dairdir. Fıkraların gerçek hayattan beslenmeleri, beraberinde gerçek/yaşayan kimselerin fıkralarda yer almasını sağlar. Fıkralardaki kişi çeşitliliği geniş bir yelpazede sunulur. Hemen hemen her insan tipine fıkralarda rastlanır. Fıkraların yapısını belirleyen temel unsurlardan biri de kişi sayısıdır. Nadiren tek kişi etrafında gelişen fıkralar olsa da çoğunlukla ikili ve üçlü ilişkiler üzerine kurulu fıkralar yaygındır. Kimi zaman da çok kişili fıkralara denk gelinebilir. İnsanlara dair kusurlar da geçmişten günümüze fıkraların vazgeçemediği ve sürekli işlediği konular/kişiler arasına girer.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren derlenen fıkralarda mekân, latifelerin yerli ya da yabancı kaynaklı oluşunu belirlemede ana etkenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Batı edebiyatının her anlamda tesiri altında bulunan bu dönem yazarları,

gerek istibdat baskısı gerekse yabancı latife derleme eğiliminin yaygınlaşmış olması nedenlerinden letaifname yayımlamaya başlarlar. Yabancı kaynaklı latifelerin ağırlık kazandığı derlemelerde İstanbul'da geçen letaifname sayısı sınırlıdır. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi yerli fıkraların büyük bir kısmı İstanbul'da geçer. Mahmut Şatır'ın 1879'da yayımladığı *Letaif*'inde Diyojen'in Atina'da yaşadığı olaya dair bir fıkra yer alır. Yine İngiltere krallarından Henri'nin İrlanda seyahatine yer verilir. Mahmut Şakir'in *Tebessüm yahut Güzel Eğlence*(1882)'sinde Paris, Fransa, Yunanistan; Şemsettin Sami'nin *Letaif*(1882)'inde Paris, Fransa, Londra, İngiltere, İrlanda, Roma, Napoli, İtalya, Amerika, Japonya, İsveç, Prusya, İspanya, Rusya, Almanya, Avusturya, İsviçre, Çin'in yanı sıra Antik Yunan ve Roma ile nadir de olsa Hint, İran ve Afrika coğrafyaları; yerli latifelerin ağırlıklı olarak yer aldığı H. Galib'in *Güzide-i Letaif*(1885)'inde İran; Leskovikli Hayrettin Nedim'in *Mültekatat-ı Letaif*(1885)'inde Antik Yunan, Atina, İngiltere; M. Cemil'in *Hande*(1887)'sinde Fransa ve İngiltere gibi ülkeler latifelerde kullanılır. Mehmet Tevfik ile Faik Reşat letaifnameleri de genellikle bu coğrafyalarda geçer. *Hazine-i Letaif* (1888) ve *Külliyât-ı Letaif* (1912) gibi geniş latife derlemelerinin yukarıda geçen ülkeleri kapsayan geniş bir coğrafyaya yayıldığı söylenebilir.

XIX. yüzyıl letaifnamelerinde zaman fıkranın geçtiği döneme ve içerdiği tarihi kişiliklere göre farklılık göstermekle birlikte, zamanın çoğunlukla belirsiz ve geniş çerçevede ele alındığı söylenebilir. Kimi zaman uzak kimi zaman yakın geçmişten yararlanılmakla beraber doğrudan, yaşanan dönemi anlatan fıkralar da vardır. Fıkralarda olay ön planda olduğundan zamana pek vurgu yapılmaz ve belirsiz bırakılır. Kendi dönemini anlatan XIX. yüzyıl latifeleri de vardır.

XIX. yüzyıl latifelerinde gülmece unsuru, çoğunlukla söz komiği aracılığıyla sağlanır. Söz gülmeçesini ortaya çıkaran, fıkra kişilerinin hazır cevaplılığı ya da kıvrak zekâsıdır. Alay, küçük düşürme ya da dokundurma bu dönem latifelerinde söz gülmeçesinin temelini oluşturur. Özellikle öğüt verip hikmetli söz barındıran yani eğitmeyi hedef alan fıkraların hayvan alegorisine dayandığı dikkat çeker. Bu tür fıkralarda okuyucunun çıkarım yapması engellenir, mesaj doğrudan fıkrayı derleyen kişi tarafından verilir. Dolayısıyla okuyucunun yanlış çıkarımda bulunmasının önüne geçilir. Mahmud Şatır, Mahmud Şakir, Mihri ve Ahmet

Fehmi'nin latifelerinde bu durumla karşılaşılır. Küfür ya da argoyla sağlanan söz gülmececi bu dönemde yok denecek kadar azdır. Eylem gülmececi, ağırlıklı olarak beden ve davranış kusurlarına dair fıkralarda görülür ve eylem gülmececi, söz gülmececi eşlik eder. Durum gülmececi ise söz ve eylem gülmececiye bağlı olarak gelişir. XIX. yüzyıl letaif derleyicilerinin hepsinin eğitilmiş ve belirli bir statüye sahip olmaları, dili kullanma becerilerine de yansır. Söz oyunlarının fazlaca kullanılmadığı ve mesajın olabildiğince açık iletildiği bu fıkralarda gülmece, yazarın seçimi ve dil becerisi doğrultusunda ortaya çıkar.

Mizaha dair teorik çalışmaların yapıldığı ve kuramlarla ifade edildiği dönem XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlar, XX. yüzyılın ilk yarısında şekillenir ve günümüze kadar devam eder. Mizah kuramlarından üstünlük ve uyumsuzluk, XIX. yüzyıl letaifnamelerde yer alan latifelere uygulanabilir kuramlardır. Geleneksel mizah kuramları arasında yer alan bu kuramlar, mizahın erken dönemlerindeki iki unsur olan üstün gelme ve aykırılık durumlarıyla özdeşleştiğinden, bu dönem latifelerine de uygun düşmektedirler.

Dönemin ihtiyaç alanları ya da gündemi fıkranın içeriğinin belirlenmesinde ana noktayı oluşturur. Dolayısıyla, XIX ve XX. yüzyıl letaifnamelerinin fıkra seçiminde hem siyasi hem de kültürel yapıyı göz önünde bulundurarak ve mesaj kaygısı güderek oluşturulduğu söylenebilir. Hem kültürel hareketliliğin hem de köklü değişimlerin yaşandığı bu dönemler, fıkra derlemelerinde mizahi boyutta ele alınır. Letaifnameler dönemin panoramasını çizmek adına büyük önem taşır.

KAYNAKÇA

- Aça, M., Gökalp, H. ve Kocakaplan, İ. (2009). *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Ahmet Vefik Paşa. (1306). *Lehçe-i Osmanî*. İstanbul.
- Akalın, L. S. (1984). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Akbayar, N. (1991). *Mehmet Tevfik – İstanbul'da Bir Sene*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçar, R. (2010). *İki Osmanlı Nüktedanının (Bekri Mustafa-İncili Çavuş) Fıkraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akün, Ö. F.. (1993). "Çaylak Tevfik" Maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (c. 8). İstanbul: TDV Yayınları, ss. 240-244.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860 – 1923)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Ali Seydi. (1330). *Resimli Kamûs-ı Osmanî*. İstanbul.
- Altınkaynak, H. (2004). *Nükte ve Fıkralarıyla Ahmet Rasim*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Altunel, İ. (2003). "Latîfe" Maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (c. 27). Ankara: TDV Yayınları, ss.109-110.
- Ambros, E. G. (2009). "Gülme, Güldürme ve Gülünç Düşürme Gereksinimlerinden Doğan Türler ve Osmanlı Edebiyatında İroni". *Nazımdan Nesire Edebî Türler, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4*, (Hazırlayanlar: Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım). İstanbul: Turkuaz Yayınları, ss. 64-85.
- Ana Britannica*. (1989). "Letaifname Maddesi". (c. 14). İstanbul: Ana Yayınları, s. 424.
- Apaydın, M. (2006). Tanzimat'tan Sonra Mizah ve Hiciv. *Türk Edebiyatı Tarihi*. (c. 3, s. 327-342) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ardahan, F. (2013). "Komşuluk, Farklılığa Hoşgörü ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki, İlişkinin Güçlendirilmesinde Rekreatif Etkinliklerin Önemi." *International Journal of Human Sciences*, 10(1): 1078-1090.

- Arık, M. B. (2001). *Popüler Kültürde Mizahın Etkinliği ve Sistem İçi Direniş Olanakları*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Arık, M. B. (2003). "Apolitik Mizah Tartışmalarına Tarihsel Bir Bakış". *İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi*. 17: 89-105.
- Atabaş, H., Şimşek, A. ve Dirlikyapan, D. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Edebiyatçılar Derneği Yayınları.
- Avadallah, A. M. ve Uylaş, S. (2010). "Fıkra Türünün Arap ve Türk Edebiyatlarındaki Yeri". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*. 42: 147-174.
- Avcı, A. (2003). Toplumsal Eleştiri Söylemi Olarak Mizah ve Gülmece. *Birikim*. 165-168: 80-91.
- Ayan, S. (2014). "Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik." *Cumhuriyet Tıp Dergisi*. 36: 147-156.
- Aydın, B. (2002). Mizah Yaratma Eyleminde Nasreddin Hoca. *Milli Folklor*. 55: 25-30.
- Aytekin, E. (2015). *Latifeler Letaif*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Balcıoğlu, S. (1973). *50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Balkaya, A. (2016). *Mehmed Tevfik-Bu Âdem*. İstanbul: Fenomen Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. K. (1995). *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*. İstanbul: İz Yayınları.
- Baş, M. K. (2013). *Çaylak Tevfik'in Hazîne-i Letâif'i*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Başgöz, İ. (2005). *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Batıslam, H. D. (1997). *Kânî'nin Mensur Letâifnâmesi ve Hezliyyâtı*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Batıslam, H. D. (2013). "Divan Edebiyatında Latife ve Hezl". *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, ss. 229-242.
- Batur, E. (2005). *Kara Mizah Antolojisi*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Baudelaire, C. (1993). Bilge Kişinin Ürkek Gülüşü, *Güldiken* 1, 14–15.
- Baudelaire, C. (1997). *Gülmenin Özü*. (İrfan Yalçın. Çev.) İstanbul: İris Yayıncılık.

- Bayrak, M. (2001). *Halk Gülmecesi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayrak, O. (2015). *İbrahim Alaaddin Gövsa*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Bayraktar, Z. (2010). *Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlihi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Berger, J.(2013). *Görme Biçimleri* (Yurdanur Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bergson, H. (2011). *Gülme*. (Yaşar Avunç, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, P. N. (1943). Halk Dilinde Hiciv ve Mizah. *Yurt ve Dünya*, 25(4), 28-31.
- Boratav, P. N. (2014). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: Isık Yayınları.
- Boyraz, Ş. (1996). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Zaman, Mekân ve Şahıslar", *Nasreddin Hoca'ya Armağan*, İstanbul: Oğlak Yayınları, ss. 73-82.
- Bulut, S. (2011). *Nüktedan Ahmet Rasim*. İstanbul: Pupa Yayınları.
- Cantek, L. (2001). Çöküş Sürecinde Osmanlı Mizahının Kritiği. *Güldiken*, 24, 14-22.
- Cavanaugh, E. R. (2002). *An Analysis of the Relationship Between Humor Styles and Perceived Quality of Life Among University Faculty*. Carbondale: Southern Illinois University.
- Critchley, S. (2002). *On Humour*. London; New York: Routledge, Taylor&Francis Group, Thinking in Action Series.
- Çabuk, V. (2015). *Osmanlı Tarihinden Fıkralar*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Çek, S. (2016). "Fıkraların Anlatım Bağlamı Çerçevesinde Kazandığı Nitelikler Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Fıkra Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 83-102.
- Çeviker, T. (1986). *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Çeviker, T. (2004) . "Ana Çizgileriyle Osmanlı Karikatürü". İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 72-77.
- Çolakoğlu, D. (2000). *Turkish Anecdotes (Anonymous)*. İstanbul: Dönence Yayınları.

- Çoruk, A. Ş. (2011a). *İstanbul'un 100 Lâtifesi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çoruk, A. Ş. (2011b). *Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (1996). *Nasreddin Hoca Fıkraları*. İstanbul: Özgül Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2004). *Bir Tebessüm Edelim Canlara: Bektaşî Fıkraları*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Davulcu, E. (2015). *II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basınında Osmanlı Modernleşmesi ve Eleştirel Kodlar*. Konya: Palet Yayınları.
- Demirel, Ş. (2010). "Eski Türk Edebiyatında Letâifnameler ve Bir Yazma Eserin Der-Kenarındaki Latifeler". *Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu 15-16 Mayıs 2009*, 3. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Yayınları.
- Demirel, Ş. (2011). Letâif-nâme Adlı Eserin Roman Tekniği Bakımından İncelenmesi. *Turkish Studies*. 6/3: 101-117.
- Doğan, M. C. (2005), Edebiyatta Kara Mizah: "Şeytan Bunun Neresinde" *Kitaplık*, 79: 94- 99.
- Dölek, S. (2000). Hüseyin Rahmi'de Mizah ve Toplumsal Eleştiri. *Gül-Diken*, 22, 13-17
- Durmuş, İ. (2005). Mizah. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (c. 30, s.205). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Duymaz, A. (2009). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Mizah Unsuru Olarak Gerçeküstücülük". *21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 253-270.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emeksiz, A. (2015). "Türk Halkbilimi Mizah Araştırmalarına Dair Genel Tespit, Değerlendirme ve Teklifler". *Turkish Studies*. 10/8: 987-1024.
- Ercan, E. (2004). *Türk ve Dünya Edebiyatından Fıkralar*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Ercilasun, B. (1996). *Ahmet İhsan Tokgöz*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eren, A. (2008). *Letâif-nâme*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Escarpit, R. (2016). Mizah. (Mehmet Yalçın, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

- Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. (2002). "XIX. Yüzyıl". Ankara: Grafiker Yayınları, s. 150-160.
- Eşigül, E. (2002). *Cumhuriyet Dönemi Mizahı Üzerine Değerlendirmeli Bir Bibliyografya Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Fenoglio, İ. ve Georgion, F. (2007). *Doğu'da Mizah*. (Ali Berktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Georgeon, F. (1998). Şehrin Aynası Osmanlı Mizah Basını. *Toplumsal Tarih*. 49, 24-28.
- Georgeon, F. (2004). "Bergson Uyarlayıcısı Mustafa Şekib (Tunç)". *Toplumsal Tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 84-89.
- Gökalp-Alpaslan, G. G. (2001). "Gülmecenin Dilleri". *Türkbilig*. 2: 178-180.
- Gökçek, F. ve Çağın, S. (2001). *Ahmet Mithat Efendi – Letaif-i Rivayat*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Gökşen, C. (2002). *Temel Fıkraları Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Gökşen, C. (2016). "Türk Halk Edebiyatında Fıkra Türü". *Türk Fıkra Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları, ss.9-27.
- Gönen, S. (2004). "Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun Fıkra ile İlgili Çalışmalarının Bibliyografyası". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12: 217-230.
- Gümüş, N. (2012). "Abdurrahman Sâmî Paşa'ya Ait Mensur Bir Letâif-Nâme". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 31: 21-32.
- Güler, Ç. ve Güler, B. U. (2010). *Mizah, Gülme ve Gülme Bilimi*. Ankara: Yazıt Yayıncılık.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3): 157-171.
- Gürel, Z. (1992). *İbrahim Alaeddin Gövsa ve Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Hisar, A. Ş. (1997). *Geçmiş Zaman Fıkraları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İnce, H. G. (2014). "Bekri Mustafa Fıkralarının Üstünlük Kuramı Bağlamında İncelenmesi". *Turkish Studies*. 9/3: 771-776.

- İzbudak, V. Ç. (2013). *Nasreddin Hoca Fıkraları (Letâif-i Hoca Nasreddin)*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Kahraman, H. B. (1993). Modernizmin Aşılma Sürecinde Farklılaşan Gülmece ve Gülmeceye Başkalaşım Ögeleri. *Güldiken*, 1: 33-41.
- Karay, R. H. (2009). *Kirpinin Dedikleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kargı, B. (2016). *Söylen-Yazın Bağlamında Kadının Yazgısı*. Ankara: Favori Yayınları.
- Kaygılı, O. C. (2007). *Eski İstanbul Simalarından Bekri Mustafa*. İstanbul: Arma Yayınları.
- Kayra, C. (1987). *Hafız Hızır İlyas Ağa - Tarih-i Enderun * Letaif-i Enderun*. İstanbul: Güneş Yayınları.
- Kiraz, E. (2012). *Osmanlı "Spectator"ları: XIX. yüzyıl Osmanlı Mizah Dergilerinde Ahlakçılık ve Muhafazakârlık, Latife ve Tiyatro Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Kocabaş, S. (2012). *Süleyman Tevfik – Osmanlı Sarayında Bir Nüktedan İncili Çavuş Fıkraları*. İstanbul: Bayrak Matbaacılık.
- Koestler, A. (1997). *Mizah Yaratma Eylemi*. (Sevinç Kabakçioğlu ve Özcan Kabakçioğlu Çev.) İstanbul: İris Yayınları.
- Koloğlu, O. (2004). "Karikatürümüze Kadının Girişi". *Toplumsal Tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 78-83.
- Korkmaz, L. (2012). *Faik Reşat – Letaifnâme*. İstanbul: Gonca Kitapları.
- Kortantamer, T. (2007). *Temmuzda Kar Satmak, Örnekleriyle Geçmişten Günümüze Türk Mizahı*. Ankara: Phonix Kitabevi.
- Koz, M. S. (1994). 19. ve 20. Yüzyıllarda İki Fıkra Derleyicisi: Mehmet Tevfik ve Süleyman Tevfik. *Müteferrika*. 4: 45-58.
- Koz, M. S. (2015). *Letâ'if (Nasreddin Hoca Fıkralarının İlk Baskısı)*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Köker, E. (2010). *Kitapta Kurutulmuş Çiçekler ya da Sözlü Kültür Üzerine Düşünmek*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2004). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurdakul, Ş. (1987). *Çağdaş Türk Edebiyatı Cumhuriyet Dönemi*. İstanbul: Broy Yayınları.

- Kutay, C. (1970). *Ağlamamak için Nelere Gülerlerdi?* İstanbul: Arkın Dağıtım.
- Kutay, C. (1998). *Nelere Gülerlerdi?* İstanbul: Aksoy Yayıncılık.
- Kutay, C. (2013). *Osmanlı'da Mizah*. İstanbul: Acar Bilgi Merkezi Yayınları.
- Kutlar-Oğuz, F. S. (2012). Mehmed Tefik'in Nevâdirü'z-Zarâ'ifi. *Turkish Studies*. 7/4: 443-465.
- Kutlar-Oğuz, F. S., Çakır, M. ve Koncu, H. (2012) *Mehmed Tefik – Kâfile-i Şu'arâ*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kutlu, M. (1986). "Letâif-Letâifnâme Maddesi". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. (c. 6). İstanbul: Dergâh Yayınları, s.81.
- Kutlu, Ş. (t.y.). *Lehçetü'l Hakayık – Direktör Âli Bey*. İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Levend, A. S. (1970). Türk Edebiyatında Fıkra. *Türk Dili*. 23: 212-231.
- Levend, A. S. (1984). *Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar)*. 4. Baskı. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Levend, A. S. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi (1. Cilt)*. Ankara: TTK Basımevi.
- Monro, D. H. (1951). *Argument of Laughter*. Melbourne: Melbourne University Press.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. (Kubilay Arsevener, Çev.) İstanbul: İris Yayınları.
- Muallim Naci. (1987). *Lugat-ı Naci*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nesin, A. (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Oğuz, Ş. (1998). *Tanzimat Döneminde Mizah ve Diyojen Gazetesi (3. Cilt)*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Ong, W. J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (Sema Postacıoğlu Banon, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Öğüt-Eker, G. (2003). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Öğüt-Eker, G. (2014). *İnsan Kültür Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öncül, K. ve Çek, S. (2017). *Türk Fıkra Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öngören, F. (1998). *Türk Mizahı*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

- Öngören, F. (2004). "Osmanlı Mizahı Selçuklu'dan Meşrutiyet'e". *Toplumsal Tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 66-71.
- Öngören, F. (t.y.) *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Mizah ve Hicvi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özalp, N. A. (1998). *Faik Reşad – Külliyyat-ı Letaif*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özcan, Ö. (2002). *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Özcan, İ. (2015). *Tarihten Günümüze Espri ve Fıkralarıyla Ünlüler*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Özdemir, N. (2007). Osmanlı Tüketim Kültürü, Eğlence ve Yazılı Medya İlişkisi. *Millî Folklor*, 73: 12-22.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca. *Millî Folklor*, 87: 27-40.
- Özdemiroğlu, V. (2015). *Türkçe Sözlü Hafif Mizah*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdiş, H. (2004). *Tanzimat Devri Mizah Gazetelerinde Batılılaşma ve Toplumsal-Siyasal Eleştiri: Diyojen (1870-1873) ve Çaylak (1876-1877) Üzerinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özgül, M. K. (2005). *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyalar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Özkırmı, A. (1983). "Letâif Maddesi". *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*. (c. 3). İstanbul: Cem Yayınları, s.794.
- Öztürkçü, İ. (2010). *Şemseddin Sami – Emsâl*. İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınları.
- Özünlü, Ü. (1999). *Gülmecenin Dilleri*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Rasim, A. (1989). *Ciddiyet ve Mizah*. İstanbul: Arba Yayınları.
- Rayman, H. (2010). *Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Renauder, P. S. (2001). Şaka ve Humour Duygusunun Evrenselliği Üzerine, *Cogito*, 26, 177-187.
- Rysbay, K. (2007). *Refik Halit Karay'ın Eserlerinde Mizah ve Hiciv*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Sağlam, M. (2013). Bektaşî Fıkralarının "Uyumsuzluk Kuramı" Bağlamında İncelenmesi. *Millî Folklor*. 98: 100-108.

- Sakaoğlu, S. (2013). "Geleneksel Fıkra - Modern Fıkra". *Millî Folklor*. 97: 70-75.
- Sami, Ş. (2008). *Bir Elde İğne Bir Elde Kitap - Semseddin Sami ve Osmanlı Kadınları*. (İrfan Karakoç, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın Zaferi*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Sayılır, B. ve Babuçoğlu, M. (2007). *Hamsinâme-Hammamizade İhsan*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Selçuk, İ. (1990). *Ağlamak ve Gülmek*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Semih, M. (1982). *Türk Mizah Hikâyeleri Antolojisi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Seratlı, T. G. (2004). *Mizahımızın Üç Ustası: Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Sevinç, A. (1978). *Ahmet Rasim – Gülüp Ağladıklarım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sevinçli, E. (1985). Edebiyat Tarihimizde Gülmecenin Yerginin Varlığı. *Hürriyet Gösteri*. 52: 69-71
- Sivrioğlu, Ş. ve Ayan, Meryem., vd. (2016). *Batı Edebiyatında Mizah*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Şakir, Z. (1943). *Bektaşî Fıkraları*. İstanbul: Tasvir Neşriyatı.
- Şakir, Z. (2012). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Şemseddin Sâmî. (1985). *Kâmus-ı Türki (2. cilt)*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1997). *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- TDV İslâm Ansiklopedisi*. (1993). "Çaylak Tefvik Maddesi". (c. 8). İstanbul: İSAM Yayınları, s. 240-244.
- Tezel Şahin, F. ve Cevher, F. N. (2007). "Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış." *ICANAS 38 (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Toplumbilim*. (1997). "Nasreddin Hoca Özel Sayısı". İstanbul: Gökhan Matbaacılık.
- Toplumsal Tarih*. (2004). "Osmanlı'da Mizah". İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tuğlacı, P. (1972). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*. (c. 4), 1. Basım. İstanbul: Pars Yayınları.

- Tuncer, H. (1994). *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. (2003). “Çaylak Mehmet Tefik”. (c.3): 38.
- Türkoğlu, M. B. (2007) *Faik Reşat – Külliyyat-ı Letâif*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Türkmen, F. (1989). *Letâif-i Nasreddin Hoca (Burhaniye Tercümesi)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkmen, F. (1996). Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu”. *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni*: 47-52.
- Türkmen, F. (1997). Günümüzde Mizah Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları. *Türk Yurdu Dergisi*. 114: 21-24.
- Türkmen, F. (2000). “Osmanlı Döneminde Türk Mizahı”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 4: 1-10.
- Uçman, A. (2002). 19.Yüzyıl Başlarında Bir Anket: Dârülfünun’da Kadın. *Tarih ve Toplum*. 220: 17-20.
- Ural, O. (1943). *Karagözün Fıkraları*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Usta, Ç. (2004). *Karagöz Metinlerinden Günümüz Gülmece Metinlerine Gülmece Dili*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Usta, Ç. (2009). *Mizah Dilinin Gizemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2004). *Küçük Fıkralar (Hikâyeler)*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uşaklıgil, H. Z. (2016). *İlk Hikâyeler ve Tuhfe-i Letaif*. (Nihan Abir, Haz.). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Uysal, Y S. (2013). “Mizah Sanatı Olarak Letâifnameler”. *İnsan ve Hayat*. <http://insanvehayat.com/mizah-sanati-olarak-letaifnameler>. (10.08.2016).
- Ünal, Y. (2013). “Refik Halit Karay – Kirpi’nin Dedikleri”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 32 (53): 337-342.
- Varlık, M. B. (1985). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mizah. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* (c.4, s.1092-1100). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yakar, F. (2013). *Mizahın Gücü*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

- Yarba, N. (2011). *Faik Reşat'ın Yeni Letâif-i İnşa yahut Muharrerât-ı Nadire ile Muharrerât-ı Nadire yahut Hazine-i Müntahabât İsimli Antolojilerinin Çeviri Yazısı ve İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Ayfonkarahisar.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3/2: 1-41.
- Yazgan, B. (2009). "Günümüz İslami Basınında Kadın Söylemi." *Uluslararası – Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongre Bildirileri Cilt II*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi, 25-31.
- Yazıcı, H. (2013). Bektaşî Fıkralarının Mizah Anlayışı ve İşlevi Bağlamında Bireysel ve Toplumsal Ruh Sağlığı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 65: 281 – 298.
- Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. (2006). "Yeni Türk Edebiyatına Giriş". Ankara: Grafiker Yayınları, s. 13-80.
- Yıldırım, D. (2016a). *Türk Bitiği Araştırma ve İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, D. (2016b). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, T. (2006). *Lehçetü'l Hakayık'ta Mizah Söylemi*. Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi. Ankara.
- Yıldız, M. (2006). *Ahmet Rasim'in Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, Ö. F. (2015). *Osmanlı Fıkraları*. İstanbul: Hasbahçe Yayınları.
- Yıldırım, H. E. (2013). *Folklorcu Kimliğiyle Mehmet Tevfik Çaylak Eserleri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Yön, Z. (2015). *Ahmet Fehmi'nin Letâif-i Fıkarât Adlı Eseri ve Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Yüce, K. (1997). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Kültür Değişmeleri". *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni Bildirileri*: s. 63.
- Yücebaş, H. (2004) *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: L&M yayıncılık.
- Yüksel-Seçkin, S. (1997). *Faik Reşad'ın Hayatı ve Eserleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Zorluoğlu, S. T. (1921). *İncili Çavuş*. İstanbul: Kitaphane-i Sûdî.

Zorluoğlu, S. T. (1930). *Letâif Cüzdanı*. İstanbul: Akşam Matbaası.

EKLER

1. EK: 1874 – M. H. – FIRILDAK

1

Ekâbirden bir zat, bir divaneye “Dünyada kimi ziyade seversin?” diye sorar. “Her kim karnımı doyurursa onu severim.” der. Bu zat, “Öyleyse ben karnını doyuruvereyim, beni sever misin?” demesiyle divane “Veresiye muhabbet olmaz.” demiş.

2

Bir kimse, bir şahsı tutup Hazret-i Ali kerimallahü veche hazretlerinin huzuruna getirip dedi ki: “Ya aliyyül murtaza, bu şahıs benim valideme rüyasında sataşmıştır. Mukteza-yı şer’isi icra buyurula.” diye dava eder. Müddeaya aleyh dahi ikrar-ı müddeaya eyler.

Hazret-i Ali — Şu mu’terif-i kusur olan adamı güneşte tutun, yere düşen sayesini darb edin, der. Mısraı (Böyle davanın cezası böyledir.)

3

Tüccardan bir zat, oğlunu terbiye etmek üzere bir hocaya verir. Hoca her ne kadar çocuğun tahsil ve terbiyesine sa’y ve ihtimam etmişse de çocuk yaramazlığa alışmış olmasıyla bir türlü nasihat tesir etmez. Bir gün bu zat, hoca ile görüşüp çocuğun halinden sual eder. Hoca dahi çocuğun kabahatlerini birer birer beyan eder. Bu zat “Afedersiniz efendim, çocukluk haliyle şeytana uymuştur.” demesiyle hoca, “Aman efendim, mahdum beyin hiç rahmana uyduğunu görmedim.” der.

4

Kibardan bir zat, kölesini üzüm incir almak üzere çarşıya gönderir. Köle birçok zaman arar, üzüm bulamayıp yalnız incir alır, gelir. Bu zat, hiddetlenerek “Bir hizmete gönderdiğim vakit, iki iş görmek lazım gelirken iki şey emrettim ancak birini bulabildin.” diye köleyi döver. Biraz müddet sonra bu adam hastalanarak köleyi hekime gönderir. Köle gider, iki adam alır, gelir. Efendi, “Bunlar kimdir?”

diye sormasıyla “Efendim, biri hekim, öbürü mezarcıdır. Şayet ilacın tesiri olmayıp da mezarcıya lüzum görünecek olursa iki iş birden görülmüş olsun.” der.

5

İki ahmak arkadaş yolda giderken birisi zaruretten kurtulmak için, “Cenab-ı Hakk’tan bin re’s koyun isterim. Eğerçi inayet buyurulursa bunların sütünden, yapağısından yakın vakitte zengin olurum.” der. Diğeri dahi , “Ben de Hakk’tan bir sürü kurt isterim ki senin koyunlarının içine salıvereyim de min-ba’d bu servete nail olamayasın.” demesiyle birbiriyle kavga ederek hükümete gitmek üzere iken bir de bir eşeğ e iki tulum pekmez yüklemiş bir hocaya rast gelir ve münazaalarının sebebini söyler. Hoca efendi dahi bilâ-tevkif tulumların ağzını açıp, “Kanım şu pekmez gibi aksın yemin ederim ki ikinizde dahi akıl yoktur.” der.

6

Doğ an, horoza der ki: “Ebnâ-yı âdem sizi güzelce beslerler, sabahları bahçelere, akşamları kümeslere koyup sansardan himaye ederler. Siz bilakis insana itaat etmeyip delik delik kaçarınız. Bak bizi dağlarda tutup, gözlerimizi bağlayıp karanlık yerlerde hapsederler. Bizse hukuken reaya-yı şikâra koyuverip çağ ırdıkları vakit, bilâ-muhalefet ellerine konarız, sizin bu vahşetinizin sebebi nedir?” der.

Horoz bir ah çekip, “Siz hiç ebnâ-yı cinsinizi şişte saplanıp ocakta kebab edildiğini görür müsünüz?” Doğ an, “Yok” demesiyle “Ben her gün görüyorum, nasıl mazur olmayalım?” der.

7

Çin’de adet, bir memurun vefatı vukuunda makamına oğlunu tayin ederlermiş. İttifaka bir vilayet valisi vefat etmekle yerine oğlunu neseb ederler. Bu zat payitahttan hareketle mahal-i memuriyetine vasıl oldukça, lalası “Efendim, âyân-ı memleket tebriğ e gelirler. Sakın yüz vermeyin ki heybetinizden korksunlar.” diye nush ve pend eylemesi üzerine herif “Peki” deyip ve kendisi dahi mürekkeple yüzünü boyayıp kürkü arkasına ters giyerek kapının arkasına saklanır. Ahali

odadan içeri girince hemân meydana çıkıp “Beee” diyerek heriflere papuçları bıraktırarak kaçıır. Lala derhal, “Aman efendim, ne yaptınız?” demesi üzerine “Fena mı yaptım? İşte hepsi heybetimden korktu.” der.

8

Fakirin biri, ne yiyecek ekmeği var ve ne de ocağında ateş ve evinde mum yanar. Bir şeye mâlik değil, oğluyla beraber dilenmek üzere sokağa çıkar. Bir de bir cenaze alayı ve arkasında bir kadın feryat ederek “Ya Seydi, orada senin halin nice olur? Ne örtünüp neyin üzerinde oturacaksın ve ne yiyip, ne içeceksin? Mum yok ki yakasın, pencere yok ki bakasın.” diye ağladığını görmesiyle çocuk “Bak oğlum, bunu bizim eve götürüyorlar zira dünyada bu kadının dediği gibi bir mahal varsa o da bizim evdir.”

9

Arslan, kurt, tilki şikâra çıkıp bir eşek, bir ahu, bir de tavşan yakalarlar. Arslan, bunların beynlerinde taksimini emretmekle kurt söze gelip hemân “Efendimiz keremkâra ahuyu, fakiriniz gamm-güsâra tavşan dahi tilki hilekâra verilmek münasıptır.” demesiyle arslan hiddetlenip bir pençe vurarak kurdun başını koparıp tilkiye “Sen taksim eyle” der. Tilki “Himarın leşini efendimize sabah gıdası, ahu akşam taamı, ikisi arasında tavşanı tenavül edip kurdu dahi ihtiyata saklamanız lazımdır.” Arslan tahsin-i berle “Bu taksimi kimden öğrendin?” dedikte, “Kurdun ser-i cüdâsından öğrendim.” demiş.

10

Hazır cevap bir adam görür ki bir sahrada tecmi’ etmiş çocuklara dua ettirirler. Sebebini sual eyledikte “Çocukların duası müstecâb olmakla yağmur duasına çıkarıldı.” demeleriyle “Eğer sübyânın duaları makbul olaydı, hiçbir mektep hocası sağ kalmayıp helak olurlardı zira çocukların hocalarının mevtinden başka emelleri yoktur.” der.

11

Ehl-i aşkın biri, bir nice gün kemend-endâz alaka olduğu mahbûbunun meclisinde bulunur fakat bulunduğu müddetçe hiç söz söylemez. Bir gün mahbûbu “Efendim, bu kadar vakittir bizimle hem bezm olup kat’a bir şey söylemediniz.” deyince herif dile gelip “Sâim olan ne vakit iftar etmek lazımdır?” der. Mahbûbu “Güneş kaybolunca vakit iftardır.” demesiyle “Ya gece ve gündüz zevâli olmayan bir güneşle nasıl iftar olunur?” diye kemâl-i muhabbetini zarifâne bildirir.

12

Ma’tûh bir kimse evlenip beşinci günü bir oğlu doğar. Herif bilâ-tevkif çarşıya gidip kalem, kâğıt, mürekkep alır. Sebebini sual edenlere “Beş günde doğan bir çocuk, üç güne kalmaz kâtip olur. Onun için tedarikte bulunuyorum.” der.

13

Birisi merkebinin palanını alıp otlamak için sahraya salar. Merkez kaybolur. Bu adam araya araya merkebinin bulamayınca palanı alıp, pazara götürüp satar ve üstüne birkaç kuruş daha zamm ederek bir ziyafet yapıp ahıbbâsını davet eder. Böyle isâr-ı nimet ve izhâr-ı beşâset sebebini soranlara “Nice şükretmem ki merkebi üstünden palanı alıp çayıra salıverdim, kayboldu. Bilmem kurt mu yedi, n’oldu? Ya ben üstünde bulunup da beraber kaybolaydım, halim ne olurdu ve beni kim bulurdu?” der.

(Dikkat) Hamamlardan sıcak su vermezler. Sebebiyse bulunduğu mahallenin semaveri olmak lazım gelir.

(İhtiraz) Tandırı çalma, kış çok olur.

14

Bir mahbûb, meftûn ve avaresi olan âşığıyla beraber çakıp çakıştırırken sermest olup zülûfleri hâle-veş bedir cemâlini kaplayıp yatar. Âşık, biçâresi karşısında hayran hayran bakındığı sırada hazır bulunanlardan biri sahan kapağı çalmaya başlar da sebebini soranlara “Ay tutuldu, kapağı çalıyorum ki açılınsın.”

15

Bir mirasyedi beyin evine hırsız girer. Ne olsa iyi! Beyin pederinden kalma babahindilerden dört tane alır, dört de tencere alır. İki de kuşkana, iki kepçe, tuz, biber sair lazım olan şeyleri toplar gider. (Muharririne maşallah)

16

Bir adamın bâ senet birinde bir miktar alacağı olmakla okutup vadesi hulûl edip etmediğini anlamak üzere mahalle imamına gider. “Efendim, şunu okuyuveriniz.” diye kâğıdı eline tutuşturur. İmam efendi dahi (Ba’d-üs-selâm inha olunur ki eğerçi taraf-ı ahvâlimizden sual-i şerif buyurulursa bihamdillah-i teala tarih-i mektuba kadar) hiç almadan su gibi saldır saldır okur. Herif, “Efendim ... o senettir, yoksa yanlış mı getirmişim?” diye telaş etmesiyle imam efendi “Hay Allah cezanı versin, zevzek! Bunu evvel söylesene ki senet gibi okuyayım. Ben onu mektup sandım, onun için mektup gibi okudum.” der.

17

Arnavut’un birinin dişi ağrır, on kuruş verip dişçiye çektirir. Biraz zaman sonra İstanbul’a gelir, burada dişçilerin kırk paraya diş çektiklerini duymakla ucuz buldum diye gider, teknil dişlerini çektirir.

18

Balıkçının biri vakitsiz irice bir levrek balığı yakalar. Çarşıda satılacak fîden, kübrâdan bir zata takdiminde alınacak bahşiş fazla olur diye bir iki lira almak ümidiyle balığı alıp bir zatın konağına dayanır. Efendi bahçede havuz başında oturduğundan doğruca huzuruna gidip havuzun kenarına, taş üzerine koyar. Balık ise henüz tutulmuş, canı üzerinde olduğundan oynamaya başlar. Efendinin hoşuna giderek kemâl-i kereminden bir beşlik ihsan eder. Balıkçı parayı alıp gidiversin diyerek balığı da parmağına takıp giderken efendi “Balığı nereye götürüyorsun?” diye sormasıyla “Efendim, başka yerde de oynatıp beş on para alacağım.” der.

19

Mütekebbirin birisine “Camiye gidip cemaatle niçin namaz kılmıyorsunuz?” diye sorulmuş. O da “Evet, camide birtakım esnaf makulesiyle bir safta bulunmakla benim için lazım gelir. Bu da benim kadrime nakısa verir.” demiş.

20

Bir herif, üzüm çalmak için bağa gider. Bağcı bunu görmesiyle gelip ne yaptığını sorar. Herif şaşırıp “...dım” der. Bağcı, “... nerede, göster.” demesiyle herif etrafına bakıp orada ... bulunmakla onu gösterir. Bağcı, “ O, insan ... değil, hayvan ...” demekle herif “A baba, sen de beni adam gibi ... bıraktın mı?” der.

21

Bahîlin birine “Dünyada en şecî adam kimdir?” diye sorarlar. O da “Evine misafir davet edip de yemek yedirdiği vakit dişlerinin gıcirtısına tahammül ederek ölmeyendir.” demiş.

22

Mütekebbirin birisi hasb-el-icab bir köylü ile konuştuğundan kölesine soyundurtup ağzını yıkamıştır.

23

Çulhanın biri maymunu terbiye ederek mekik atmayı çok kere göstermişse de maymun bir türlü atamadığından herif maymunu bir köşeye bağlayıp bir keçi getirir. Mekik atmak üzere biraz uğraştıktan sonra keçiye döverek yatırıp maymunun gözü önünde keser. Maymun bunu görünce tezgâh başına geldikte, çulhadan iyi mekik atarak bez dokumaya başlar.

2. EK: 1879 – MAHMUT ŞATIR – LETAİF

24

Bekçi babalardan biri âdet-i kadîmesi vechiyle bir gün meyhanede çakıp çakıştırdıktan sonra kalkıp meskenine gelmek üzere iken esnâ-yı râhta şiddet-i tesir sekre-tât-aver evin mübevveb yıkılarak istifrâz etmeye başlamış ve öteden kelpin biri gelip merkumun yüzünü ağzını yalamakta iken güya hanesi eshâbından birisi gelerek kendisini temizliyor kıyasıyla “ A canım, susuz olmaz, biraz da su getirin” demekte olsun, kelbin işeyeceği gelmekle ayağını kaldırıp merkum bekçinin yüzüne gözüne işediğinde hemân “Allah razı olsun. Beni sevdiğinizden getirdiğiniz suyu ısıtmışsınız bile” demiş.

25

Bir gün Arap'ın biri ırmağa girip beyazlanmak için kendisini yıkamakta olduğu halde adamın biri, “Ey birader, çünkü yıkanmak ile senin beyazlanmaklığın mümkün değildir! Bari ırmağı bulandırma!” demiştir. Manası tabiatında mümkün olan şey tagayyür etmez.

26

Atina hükümeti bir gün bir ağaca iki kadın sulb ettirmişti. Bilâ-tesadüf Diyojen görüp “Her ağaç bu meyveden verseydi kadınların burnu kırılarak iyice adama benzerlerdi.” demiştir.

27

Bir lokantada:

Müşteri — Garson! Bugünkü midye dolması geçen hafta yediğim gibi iyi değil. Bu nasıl kuru ve yavan bir şey!

Garson — Affedersiniz efendim! Bu da geçen hafta yediğiniz dolmadandır.

28

Bir gün tavşanın biri bir arslana “Ben her sene bir hayli çocuk doğuruyorum. Sen müddet-i ömründe bir veya iki tane doğurursun” deyince dişi arslan “Doğru söyledin lakin o bir tane arslan yavrusu arslandır” diye cevap vermiştir. (Manası) Bir âkil ve mübarek veled âciz ve nâ-hemvâr birçok evlattan daha iyidir.

29

Kayıtsız herifin birine, “Hiç yüzünü yıkadığın yok. Böyle şey olur mu?” demişler. Cevabında “İnsanın aslı topraktır, onun için suyla oynamaya gelmez.” demiştir.

30

Papazın biri, bir değirmenden çıkıp o civarda bir dağın tepesinde dar ve birçok hendekleri olan bir yoldan geçmek mecburiyetinde olduğunu beyanla kılavuzluk etmek için değirmencinin çırağını yanına alır. Zikr olunan hendekli yola vâsıl oldukça çirak, papaza der ki:

— Aman efendim, dikkatlice yürüyünüz zira bu yerde pek çok merkepler yuvarlandı.

31

Bir gün avsec⁵ ağacı bahçivana, “Eğer beni bir kimse kemâl-i ihtimâm ile bostanın ortasına dikip su verse ve hizmet eylese benim gül ve meyveme padişahlar meyl eder.” dedi. Bahçivan inanıp bunu bahçenin orta yerinde bir güzel mahale dikerek günde birkaç kürek su verirdi. Ağaç neşvü nemâ bulunca dikenleri kalınlaşıp dalları etrafta olan ağaçları ihâtâ edip ve kökü evvel derece büyüdü ve irileşti ki dikenlerinin çokluğundan hiçbir kimse yaklaşımaya muktedir olamadı. (Manası) Bir kimse fenaya ne kadar iyilik ederse o kadar ondan fenalık görür.

⁵ Avsec, Arabistan'da bulunan çok dikenli bir ağaçtır.

32

Bir hasîse “Taaminızda akşamları kimler bulunur?” diye sormuşlar. “Meleklerle sinekler bulunur.” demiş.

33

Bir meyhanede iki kişi kavga ederlermiş. Bir adam bunları ayırmak için aralarına girdiğinde her nasılsa kavga edenlerden birinin fırlattığı bir kadehi bu adamın kafasına rast gelerek cerh etmiş. Meyhanede bulunan sair müşteriler bu hali görünce herifin başına toplanıp “Beynine bir zarar oldu mu?” diye sorduklarında herif: “Beynim yoktu ki ona bir zarar dokunsun, hiç beynim olmuş olaydı iki sarhoşun aralarına mı girerdim?” demiş.

34

Nasreddin Efendi merkurumun gece yatarken mum yakmak üzere karısının “Efendi, sağ yanınızda kibrit vardır, verseniz ya!” diye vuku’ bulan teklifine “Sübhanallah, karanlıkta ben sağımı solumu ne bileyim?” dediğinden pek aşağı kalır şey değildir.

35

Çocuğun biri çekirge avlamakla meşgul idi. Bir akrep görüp ve onu büyük bir çekirge zannedip tutmak için elini uzattıysa da dikkatle baktıkta akrep olduğunu anlayarak elini çekti. Akrep, “Eğer beni elinle tutsaydın öyle zannederim ki çekirge evinden külliyyen fârîka olurdun.” dedi. (Manası) İnsan ibtida hayır ve şerri iyice mülâhaza ve ba’dehâ o işe mübâşeret etmelidir.

36

Nekre-gûnun biri, bir gün bakmış ki mektep çocukları yağmur duasına gidiyorlar. Nekre-gû demiş ki: “Çocukların hiçbirinin duası kabul olmaz. Eğer olaydı, mektep hocalarından hiçbiri sağ kalmazdı.” demiş.

37

Bir mösyö li-ecl-il-ziyâre bir madamın hanesine gider. Kapıyı çalıp karşısına çıkan uşaktan hanımın sokağa çıkmış bulunduğu cevabını alması üzerine avdet edeceği sırada her nasılsa aralık bulunan kapıdan madamın odasından başını çıkarıp baktığını görmüş ise de hiçbir şey söylemeyip gider. Birkaç gün sonra madama bir mecliste bilâ-tesadüf o gün ziyaret için hanesine gelmiş ise de sokağa çıkmış oldukları haberini alması üzerine meyûsâne avdet ettiğini söylediğinde madam, “Vah vah vah! İşte buna teessüf ettim. Fakat ne yapayım ki o gün gayet mühim bazı işlerim vardı da hemân erkenden acele ile dışarı çıkmaya mecbur olmuştum.” demesiyle mösyö, “Acele ile çıkmış olduğunuzu tasdik ederim efendim. Hatta o kadar aceleyle çıkmışsınız ki başınızı odanızda unutmuşsunuz.” diye karıyı mahçup eder.

38

Kelbin biri bir tavşanı önüne katıp yetiştirdi ve taşı paralarcasına keskin olan dişlerine tavşanı ısırıp kan akmaya başlayınca kelb, kanı içerdi. Tavşan, “Onu ısırıldığı vakit, o derece ısırıldı ki güya senin düşmanındım ama yaladığın vakit öyle yalıyorsun ki güya senin dostunum.” dedi. (Manası) Gaddar kimsenin gösterdiği muhabbet ve şefkate inanılmaz.

39

Bir tüccar birçok deniz seferi etmiş. Bilâhare sefer-i deryadan ferâgat etmiş. Ahıbbâsı, “Bu kadar derya seferi ettin, en ziyade taaccübe şâyân gördüğün nedir?” dediklerinde “Selâmet kurtulabildiğim!” demiş.

40

Birçok vakitler taşrada dolanmış bir adam, memleketine avdetinde hanesine girer girmez istikbâline koşan zevcesinin boynuna sarılarak “Ah sevgili karıcığım! Kim bilir benim için ne kadar hasret çekmişsindir.” dediğinde zevcesi “Hiç sormayınız! Ne zaman odamdan içeri bir erkek girdiğini görsem siz geliyorsunuz diye yüreğim oynardı.” demiş.

41

Herifin biri patlıcan sevmezmiş. Bir gün merkumu ahibbâsından biri tertip eylediği ziyafete davet eder. Tesadüf bu ya, hazırlanan yemeklerin çorbadan başkasına meğer patlıcan katmışlar. Zavallı adam, ziyafete gidiyorum diyerek evinden aç çıkmış olduğundan “Buyurun!” denir denmez çorbanın başına çöküp karşıdaki sahanları yiyecek gibi dik dik baktığı halde, bir de çorbayı müteakip ortaya gelen etin patlıcanla karışık olduğunu ve arkası sıra konulanların dahi patlıcanın silkmesi, imambayıldı, kızartması, karnıyarığı, dolması gibi hep yemeyeceği yemekler olup nihayet oturtması geldiğini gördüğü üzerine hane sahibinde zerre kadar tabiat yokmuş diyerek kalkmayı kurmuş ise de o aralık gözüne pilav lengeri ilişmiş olduğundan yine öfkesi geçip “Bari pilavdan yiyeyim” diye sabretmiş ve dört gözle pilavın vürûduna muntazır olmuş imiş. Bir de gelen pilavın dahi patlıcanlı idüğünü görünce aşırı derece hararetlenip artık sabra mecali kalmamakla karşıda duran hademedden birine (Canım kapı yoldaş ağa, sevabına patlıcansız tarafından bana bir su aliver!) demiş.

42

İki horoz birbirleriyle cenk edip ve birisi mağlup olup kaçtı. Mağlup olan horoz kendisini تنها bir yerde sakladı, galip olan horoz bir yüksek damın üzerinde kanatlarını vurur ve kendi zorbâzısıyla iftihar ederdi. Cânverlerden biri hamle ile kapıp götürdü. (Manası) Adama lazım olan kendi vakt-i iktidârıyla iftihar etmemektir.

43

Hekim — (Hastaya) Nasılsınız?

Hasta — Çok şükür.

Hekim — Ameliniz nasıl?

Hasta — Nasıl olacak? Şimdiye kadar kimseyi incitmedim, hak yemedim. Bir para borcum yok. Yalan söylemedim.

Hekim, “Öyleyse hiç teessüf etme, Azrail’e olan borcunu da ver de hemân gitmeye bak!” demiş.

44

Fransa’da tabibin biri ahıbbâsından bir zat ile umûmî bahçelerden birinde gezinirken uzaktan bir madamın gelmekte olduğunu gördüklerinde iki refik beyninde şöyle bir muhavere vuku’ bulur.

Doktor — Aman arkadaş! Şu hanıma tesadüf etmemek için sağa sapalım. Baksan a, beni görür görmez çehresi bozuldu.

Refiki — Niçin? Aranızda bir mâsebak mı var?

— Geçende zevcini tedavi etmişim.

— Ha, anladım. Hakkı da var ya: Mutlaka herifi öbür dünyaya göndermişindir.

— Öyle olsa yüreğim yanmaz, bilâkis iyi ettim de onun için bana gücenmiş.

45

Kelbin biri salhaneden bir et parçası kapıp nehirden geçerken et parçasının aksini berikinden daha büyük görerek eti attı ve onu da çaylağın biri kapıp gitti. Köpek aksini gördüğü eti aramak üzere suyun içine atılıp aradıysa da bulamadı. Evvelki eti bulmak isteyip onu dahi ele geçiremeyince kendi kendine, “Acaba dünyada benden daha nâdân var mıdır? Zira işime yarayacak şeyi verip hiç faydası olmayan şeyi talep ettim.” demiştir. (Manası) Bazı kimseler ellerinde olan az şeyi mevûm çok şeyler ile götürmek arzusuyla onu da ellerinden çıkarırlar.

46

Hamâkatında bin illâ e’câm ahmak Horasanî darb-ı meseldir. Bir gün merkebe süvâr olduğu halde bir kervan ile böyle giderken Horasanî’nin merkebinin çalarlar. Horasanî merkebinin bulamayınca ahali-i kervandan birinin merkebinin alıp biner. Merkebin sahibi gelip hayvanı Horasanî’nin altından alınca Horasanî, “Bu merkep benimdir” diye feryada başlar. Kervâniyân başına üşüşüp Horasanî’ye “Senin

merkebin dişi miydi, erkek miydi?” dediklerinde Horasanî merkebi alırken “Öyle bir söz olmadı, ben bilir miyim erkek mi, dişi mi?” demiştir.

47

Herifin biri ikinci def'a olarak tehhül etmiş. Nikâh akd olunduktan sonra, ahhâbından birini gizlice yanına çekip der ki:

— Şimdi nikâh için imam efendiye kaç kuruş vermeli?

— İlk tehhülünde ne kadar verdik idi?

— Bir altın.

— Öyleyse yine bir altın verirsin.

— Amma yaptık ha! Eski setremizi terziye çevirttiğimiz zaman yenilerini yaptırdığımız ücret kadar mı veriyoruz? İki mecdiye pek alâdır.

48

Nasrettin merhum bir hamala yük yükletip yolda giderken hamalı kaybeder. O gün arar arar hamalı, bulamaz. Aradan beş on gün geçer, yolda birkaç ahhâbıyla giderlerken hamala tesadüf ederler. Hoca ise hamalı görür görmez firar eder. Arkadaşı bu hâli görüp hocaya “İşte aradığını buldun. Yükünü isteyeceğine bilâkis hamaldan kaçyorsun!” dediklerinde hoca merhum “Nasıl kaçmayacağım? Ben hamalı kaybedeli tamam on gün oldu. Hamal beni tutar da ‘On gündür yükünü taşıyorum, yevmiyemi isterim’ diyerek on günlük ücret talep ederse ben ne yaparım? Onun için kaçıyorum.” demiştir.

49

Üç züğürt arkadaş bir yere gelip mâlihülyalar ederlermiş. İçlerinden biri “Hülya bu ya: Dünyada ne kadar zerrât varsa o kadar liram olsa” demiş. Bir diğeri de “Dünyada ne kadar su varsa hepsi mürekkep olsa da bütün tükeninceye kadar bir rakamının önüne sıfırlar konulsa benim de onun hâsıl-ı yekûnu kadar liram

olsa elbet ben senden daha zengin olurum.” demiş. Üzerine üçüncüsü “Bana bir şey bırakmadınız. Bari ikiniz birden ölseyiz de ben de mirasınıza konsam” demiş.

50

Ragıp Paşa, Haşmet'i Ayntâb kadısı eder. Dairede herkes kendisini tebrik ettiği sırada, Ragıp Paşa'nın sarrafı dahi tebrik ederek “Senede ne tutar?” diye sorunca Haşmet'in canı sıkılıp “Çorbacı, balıkhaneyi iltizâm etmedik, mansıb aldık.” demiştir.

51

Serseri makulesinden ve sâbika-i mükerrere ashâbından biri bir gün polis tarafından tutulup huzur-u hâkime çıkarıldıkta hâkim, herife “Ayıp değil mi? Bununla on birinci def'a ki buraya geliyorsun!” deyince, serseri “Siz her gün buraya geliyorsunuz. Ben on birinci def'a gelmişim, çok mu?” demiştir.

52

Köylü bir adamın karısı, her ne iş yapacak olsa “Kısmette varsa şöyle yapacağım. Kısmette varsa filan mahale gideceğim.” dermiş. Bağbozumu mevsimi gelip kocası bir gece “Karı, yarın gidip bağı bozacağım” der. Karısı adeti vechle “Kısmette varsa” deyince köylü kızarak “Be karı, meyveler oldu. Fırtınalar geçti. Bunun kısmeti filanı kalmadı” deyip bağa gider. Bağ bozar. Mahsûlatı küfelere doldurur, hayvanlara yükler, köye avdet eder. Esnâ-yı rahta bir fırtına, bir yağmur, bir sel zuhûr eder ki bir iki saniyede göz gözü görmez olur. Seller her tarafı ihâta eyler. Köylü hemân hayvanları bıraktığı gibi kendisini mağara gibi bir yere atar, canını güç kurtarabilirse de hayvanları, küfeleri sel alıp gider. Tamam ortalığa sükûnet gelince herif mağaradan çıkıp bakar ki mahsûlât ile hayvanları sel götürmüş, elde avuçta bir şey kalmamış. O hâl ile köye gelir. Evinin kapısını çalar, karısı içeriden “Sen kimsin?” deyince herif dışarıdan “Kısmette varsa kocan” demiş.

53

Meşhur Ragıp Paşa ile Haşmet Efendi'nin mutayebeleri pek çoktur. Müşarünileyh Ragıp Paşa bir gün kesret-i mesâlihten giriftâr fütûr ve kilâl olarak "Ah Haşmet, bana bir memuriyet olsa ki böyle cismen ve zihnen meşgul olmayıp odamda ihtiyar-ı inziva ile otursam, nafakam ve sair levâzım dahi müheyya olup bana kimse de karışmasa" dediğinde Haşmet Efendi "Buyurduğunuz gibi bir hizmet var ama efendimize layık değildir" demesiyle Ragıp Paşa "Nedir o hizmet?" sorduğunda "Efendimizin imamlığı hizmetidir" cevabını verip bununla Rağıp Paşa'nın târik-i salât olduğunu murat etmiştir.

54

Volter'e demişler ki: "İnsan bu alemde neye mâliktir?"

Volter de demiş ki: "Üç şeye mâliktir. Biri can, biri ten, diğeri mal. Şu kadar ki canı papazların, teni hekimlerin, malı avukatların elinde olmakla hiçbir şeye mâlik değildir."

55

Tütün içmek adeti yeni çıkmış olduğu bir zamanda, tütün ne demek olduğunu henüz bilmeyen bir köyde ilk defa olarak çubuk içen bir adamı gördüklerinde "Zavallı adam içerisinden tutuşmuş" diye biçareyi tuttıkları gibi suya atmışlar.

56

Fransa mirasyedilerinden biri, bir lisan muallimi nezdine davetle der ki:

Mirasyedi — Muallim Efendi, bir köpeğim var. Kendisini gayet severim. Fakat ne o benim lisanımdan anlar ne de ben onun lisanından anlıyorum. Onun için şuna Fransızcayı öğretebilerseniz size her lûgat için iki frank ücret veririm.

Muallim Efendi — Fransızca malumunuzdur ki altı yüz bin lûgatten ziyadedir. Bunun için bir milyon iki yüz bin frank vereceğinize iki frank verin de size iki

lûgatten ibaret olan köpekçeyi (hav hav) talim edeyim. Hem ehven hem de kolay hâsıl olur. Dostunuzla istediğiniz zaman doya doya görüşürsünüz. demiş.

57

Fakir bir saatçi, dükkânının pencerelerine kâğıt yapıştırmış. Çapkının biri geçerken kâğıdı yırtıp başını içeri sokarak “Usta, saat kaç?” diye sormuş. Saatçi (Bakayım.) diye çekilip eline bir sopa aldıktan sonra çapkının başına iki defa şiddetli vurup (Şimdi ikiye vurdu.) demiş.

58

İngiltere krallarından Henri, İrlanda’dan gelirken bir köye uğrar, gece köyün otelinde kalır. Sabahleyin iki taze yumurta getirtip suda pişirdikten sonra, otelciye yumurtaların fiyatını sorar. Otelci iki yüz florin ister. Henri, “Köyünüzde iki yumurta iki yüz florin edecek kadar nadir midir?” dedikte köylü, “Hayır efendim, yumurta pek mebzûldür fakat kral nadirdir.” deyince köylünün bu zarafeti, Henri’yi memnun edip mamûlünden ziyade ihsan verir.

59

Vaktiyle kudâttan biri med’ûven bir ziyafette bulunmuş. Sofraya keşkek koymuşlar. Kadı Efendi, keşkeğin ortasındaki yağı önüne akıtmak istediğinden münasebet aldırarak “Efendim, biz her davayı inayetullah şöyle bıçak gibi keseriz” diye elindeki kaşıkla keşkeği orta yerinden bölmüş. Hane sahibi zürefâdan bir zat olmakla cevaben “Evet ama bazı dava da vardır ki arapsaçı gibi böyle karma karışık olur.” diyerek kaşığıyla kadının önüne akan yağı karıştırmış.

60

Bir adamı şehadet için mahkemeye götürmüşler.

Kadı sormuş ki:

— Sen Kur’an-ı Kerim’i okumayı bilir misin?

— Bil-cümle kıraatı ile bilirim.

— Mevt gasl etmeyi?

— Onu da bilirim.

— Peki mevti gasl edip tabuta koyduktan sonra kulağına bir söz söylerler. Onu da bilir misin?

— Bilirim.

— Ey, ne söylersin bakayım?

— “Ne devletli başın varmış ki öldün de beldemizin kadısı huzuruna şهادete gelmekten kurtuldun, derim.” demiş.

61

Dervişin biri, bir fakirden hâcet talep eder. Fakir, “Ey derviş! Benim de senden bir hâcetim vardır. Evvelâ sen onu revâ et de ba'dehâ ben de senin hâcetini görürüm.” der. Derviş (Hâcetiniz nedir?) diye sorunca (Benim hâcetim odur ki benden bir şey talep etmeyesin.) demiş.

62

Bir Ramazan zarfında iki ahbâb birbirlerine tesadüf etmişler. Birinin elinde birçok makarnalık simit varmış. Öteki (Bu kadar simiti ne yapacaksın?) diye sormuş. (Aman birader, Ramazan için bundan âlâ yemek mi olur? Büyücek bir lengerde pişirtip yedikten sonra, üzerine de bir iki bardak su içip yatar mısın, sabaha kadar şişip her biri Halep marpucu kadar cesâmet kesb eder de Hüdâ-yı alîm, insanı üç gün tok tutarım.) demiş.

63

Köylü bir kızı kocaya vermişler. Kız gelin giderken eliyle aile ve hanesinden ayrıldığı için ağlamaya başlamış. Babası bu hâli görünce (Mademki kızım gittiği için ağlıyor, ben vazgeçtim, otursun evinde.) demesiyle kız gözlerinin yaşını silerek:

— Zararı yok babacığım, ben hem ağlar hem giderim. Sen bana bakma. demiş.

64

Zürefadan birine (Sizin memlekette ne kadar divâne var?) diye sormuşlar. (Divânelerin miktarını haber vermek ve saymak haricindedir. Eğer isterseniz kaç tane âkil olduğunu haber vereyim.) demiş.

65

Zarâiften birinin rakibi olan bir zât:

— Her ne sebeptense — zarîf ile kavga etmek üzere ikametgâhına giderse de kendisini orada bulamadığından daha ziyade hiddetlenip kapısının üzerine (eşek) diye yazar. Akşam zarîf ikametgâhına gelip de yazıyı görünce rakibi olan zâta şöyle bir mektup gönderir: “Bugün ikametgâhıma geldiğinizi — vizite kâğıdınız bulunmak hasebiyle — kapımın üzerine isminizi yazdığınızdan anladım. Bulunamadığıma teessüf ettim.”

3. EK: 1882 – MAHMUD ŞAKİR – TEBESSÛM YAHUT GÜZEL EĞLENCE

66

Karnını doyuracak yer bulamayarak bir aşçı dükkânına girmiş olan merkumândan birisi, ba'de-t-taam biri yediği yemeğin akçesi istenildiğinde aşçıya “Aferin, evvelce verdik ya, iki defa mı alacaksın?” dediği gibi diğeri de “Evet evet, ben verirken o da verdiydi, unutmuşsun.” diye arkadaşına şehâdetle kendi verdiğini dahi davaya ve aşçı “Hayır almadım!” demekle beynlerinde vuku'a gelen muariza esnasında üçüncü de ağlamaya başlayıp aşçı tarafından “Sana ne oldu ki ağlıyorsun?” sualine “Bu iki kuvvetli koca adamların hakkını ketm ediyorsun. Ben ise zayıf ve nâtüvânım. Hâlim neye varacak?” demeye ve “Sen de mi verdindi?” deyince “Ay ay inkâr mı ediyorsun?” deyip fazla olarak bir de yemin etmeye mecbur olmuştur.

67

Bahçıvanın biri, bahçede bakla sulamakta iken bir adam gelip “Sahra ve beyâbânda zuhûr eden baklalar hiçbir kimse tarafından terbiye olunmaksızın gayet güzel ve hoş manzar ve bostandaki baklalar o kadar terbiye-i hizmet gördüğü halde niçin seri-üz zevâl ve nâ-pâydâr olur?” diye sual eylemiş ve bahçıvan dahi “Sahradaki baklaları terbiye eden asıl anası ve bostandakileri terbiye eyleyen üvey anasıdır.” cevabını vermiştir. (Manası) Asıl validenin çocuklar hakkında terbiyesi, üvey validesinin terbiyesinden mükemmel ve alâdır.

68

Fakirin biri elinde birkaç piyango bileti ve halkı teşvik için:

— Her kim bu bileten alırsa yarım milyon kuruş kazanacak! diye bağırmış.

O aralık zengin bir adam geçerken fakirin haline bakıp “Oğlum, bu biletleri alırım fakat fakir bir adam olduğunu halinden anlıyorum. Rızkına mani olmak istemem. Bunlar sende kalsın da şu yarım milyon frangı sen kazan!” demiştir.

69

İki ahbab, bir üçüncü dostları hakkında kelimât-ı âtîyeyi söyleşirlerdi:

— Zavallı, karıdan yana hiç talihi yoktur. Geçen sene aldığı kadın vefat etmiş.

— Evet işittim. Pek teessüf ettim. İlk karısı iki sene muammer olmamıştı. İkincisi iki buçuk, üçüncüsü altı ay, dördüncüsü bir sene muammer olarak, beşincisi olan karısı da bir sene zarfında vefat etmiş. Vah biçare adamcağıza vah!

Beri tarafta zevcesiyle otuz dört, otuz beş sene kadar yaşamış, bahusus çirkinliğinden, huysuzluğundan bıkmış usanmış olan bir zât uzaktan bunların sözünü işitmesiyle dayanamayarak der ki:

— Dünyada tebrik olacak bir bahtiyar adam varmış. Onu da “Biçare zannıyla taziye ediyorsunuz.” demiş.

70

Bir elinde bir fener ve omuzunda bir su testisi olduğu halde, yoldan giden âmânın birine bir zât tesadüf edip âmâyâ “Yahu senin gözlerin görmediği halde, elindeki feneri ne beyhude kendi kendine zahmet ediyorsun?” dediğinde “Hay budala hay! Bu feneri benim için mi zannediyorsun? Senin gibi kalp gözü körler yolda bana dokunup da omzumdaki testi kırmasın için!” demiş.

71

Arslanın biri bir öküz görüp paralamak istediye de öküzün cesâmet ve kuvvetinden korkarak öküzün yanına takarrüb ile “Bugün bir kuzu kestim, buyurun bu gece birlikte yiyelim.” dedi. Öküz davete icabet edip birlikte arslanın sâkin olduğu mahale geldiler. Arslan orada birçok odun yığmış ve bir koca kazan koymuş olduğunu öküz görür görmez geriye dönerek firar etti. Arslan, “Gelmenizi müteakip avdete sebep nedir?” diye sual eyleyince “Gördüğüm hazırlık kuzudan büyük bir kimse için olmalıdır zannederim.” demiştir. (Manası) Âkile ger gider ki düşmanın sözüne aldanmaya ve onun ins ü ülfetini kabul eylemeye.

72

Sineğin biri öküzün boynuzuna konup biraz oturduktan sonra “Ağırlığım size zahmet verdiği zaman, bana haber versen de kalkıp gideyim” dedikte öküz “Boynuzuma konduğun vakit haberim olmadığı gibi, gittiğinden de haberim

olmaz” demiştir. (Manası) Pek çok kimseler vardır ki asla kadr ü itibarları ve değerleri olmadığı halde, kendilerini muteber zannederler.

73

Hükemâdan biri kat’a nezakete itina etmez, laubali-meşreb bir zâtmiş. Muasırı olan hükemâdan birkaç zât ile “ilm-i mevâlfid”den bahsederken bahis farenin tevellüdü veya taaffünü olduğuna intikal etmiş. Bizim hekim farenin taaffünü olduğu iddiasını der-miyân eylemişse de bir diğeri tevellüdü olmasında ısrar eylemiş. “Delilin nedir?” dediklerinde “Taaffünü olduğunu iddia eden zâttir. Eğer onun dediği gibi olaydı, her gün kendisinin koynundan, koltuğundan birkaç fare vücûda gelirdi.” demiştir.

74

Bir müsamerede kadının biri, hikâye-nüvis muharrirlerden bir zâtın yanında bulunan kendisiyle musâhabata dalar. Lakırdı cariyeye ahz ü istifrâş üzerine intikal ettiğinde kadın, muharrire der ki:

— Bilfarz ben, şu şimdiki halimle cariyeye olmuş olsam kıymeti kaç lira tahmin edersiniz?

Muharrir, kadını nazar-ı tetkikten geçiriyormuş gibi yukarıdan aşağı süzdükten sonra:

— Size doğrusunu söyleyeyim mi? Ben kendim sizi alacak olsam bin lira verirdim.

— Böyle üzerimdeki cevâhir ve saire ile beraber mi?

— Evet efendim.

— Lakin yalnız cevâhirim bin lira eder.

— Ben onları da hesaba kattım efendim.

75

Adamın biri, bir koyun ve bir keçi ve bir hınzırı hayvana yükletip satmak üzere şehre götürür ve bunlardan koyun ile keçi asla hareket etmezlerdi ama domuz rahat durmayıp daima ıztırab ve harekette olmasıyla sahibi “Be hey hayvanların en alçağı! Koyun ve keçi hiçbir güne eser-i ıztırab göstermedikleri halde, sen niçin yerinde durmak istemesin?” dedikte “Herkes kendi nefsinin derdini bilir ve ben

bilirim ki adamlar koyun ve keçiyi yün ve sütünü almak için severler ve bende bunların hiçbirisi yoktur. Yakinen bilirim ki şehre vasıl olduğum gün canımın çıktığı zamandır.” demiş.

76

Yalıda sandalın ziftlendirilmesini uşağın birine emreder. Sandalı ziftlendirip bin beş yüz kuruş masraf pusulasını efendinin çenesine dayadıkları gibi efendi bir müddet “Bir sandal ziftlenmesine bu kadar masraf neden gidiyormuş?” deyince uşak “Efendim, sade sandal ziftlenmedi, beraber ben de ziftlendim ve kilerci de ziftlendi, kethüda da ziftlendi de vardı iş buralara dayandı.” demiş.

77

İhtiyar olduğu halde gençlik taslamakta bulunan bir kadın bir mecliste kendisinin yirmi beş yaşında olduğunu dava ettiğinde, hazârdan olup vaktiyle kendisiyle birlikte mektepte okumuş olan bir kadın dayanamayarak demiş ki:

— Demek olur ki sizinle beraber piyano dersi aldığımız zaman, henüz dünyaya gelmemiş idiniz.

78

Bir gün eşek arısı, bal arısına “Eğer beni beraber götürürsen senin gibi ve belki senden daha iyi bal yaparım.” dedi. Bal arısı razı olup beraber götürdü. Vakta ki eşek arısı bal yapamayınca bal arısı onu öyle soktu ki candan ümidi kesildi. Can verirken kendi kendine “Ben bu akıbeta müstehakım. Madem ki ben petrol yapmaya bile muktedir değildim, bal yapmak davasını ne için etmişim?” demiştir. (Manası) Bir hayli kimseler hiçbir şey bilmedikleri halde bilgiçlik iddia ederler.

79

Köylünün biri, gayet zayıf merkebe binmiş, gidermiş. “Nereye?” demişler. “Pazara gidiyorum.” demiş. “Canım pazar, cumartesi günü kurulur. Buraya yarım saattir. Halbuki bugün salı.” demişler. “Bu gidişle cumartesine yetişebilirim ne devlet!” demiş.

80

Hâl-i ihtizârda bulunan bir adamın yanında bulunanlardan biri, güya kendisine cesaret vermek için “Cesaretini kaybetme birader! İnsan dünyada topu bir kere ölür.” dediğinde muhtazır “Şüphe yok! İnsan bir kere ölür. Eğer ölüm birkaç kere ölmüş olaydı, böyle cesaretsiz mi bulunurdum?” demiş.

81

Paris’te ashâb-ı servet ve isârdan bir taamkâr hastalanarak can çekişmeye başladığı sırada, hezâr keder ve meşakkatle topladığı ve yemeye bir türlü kıyamadığı malının “Bari maani bir fayda ve menfaatini görsün.” emeliyle akraba ve taallukatı tarafından bir vasiyet etmesi kendisine teklif olunmuş ise de merkum nukud-ı enfâsı hayatiyesini tekmi edip sıfırı tüketmek ile meşgul olduğundan hiç oralara yanaşıp cevap vermemiş olduğu halde, muahharen herifin derece-i hased ve tama’ına aşınâ olanlardan biri “Siz şöyle durun, ben çaresini bulur, onu söyletirim.” deyip hastanın kulağına yanaşarak “Mösyö, yeni yaptırdığın evin kiracılarına ne yapalım? Kirayı tenzîl eyleyelim mi?” deyince zâhir mal canın yongası olduğundan herif ürkerek meşguliyetini terk ile hemân cevaba mübaderet edip “Ne söylüyorsunuz? Kirayı artırın.” demiş ve “Peki” cevabıyla mukabele olduğunun üzerine izhâr-ı mahzuziyetle rahat rahat canı çıkmış. İşte malına kıyarak bir parça peynir alıp bir şişe içine vaz’ ile ağzını mühürledikten sonra bir dolaba koyup kilitlemiş ve karnı acıktıkça şişeyi çıkarıp ekmeği pek batırmayarak yavaşça yavaşça şişenin üzerine sürüp güya yavan ekmek yememeyi adet edinmiş ve bir gün hizmetçisinin dolabın önünde bir şey yediğini görmeye aklı başından giderek dolaba koştuğu sırada zavallının elindeki ekmeği dolabın anahtar deliğine sürüp zımnınca peynir ekmek yediğini görünce “Be hey oğlan, beni kül ettin. Katıksız ekmek yiyemiyor musun?” diye dolabın anahtar deliğini dahi mehekk ile tıkamış olan ve âhir-i ömründe kuyudan kovayı çıkarmaya uğraşırken kuyuya düşüp bunun üzerine hizmetkârının tez elden bulup getirdiği kuyucunun kendini çıkarmak esbâbına teşebbüs eylediğini suya dalıp çıkarken hissettiği sırada hemân can havliyle hizmetkâra “Aman oğlan, pazarlığı kesiş, yoksa herif çıkardıktan sonra benden dünyanın parasını ister. Benimse uğraşıp üzölmeye vaktim yok.” diye nidâ ve hizmetkâr dahi velinimetinin emrine imtisâlen

kuyucu ile uzun uzun pazarlığa oturduğu sırada bata çıka akıbet boğulan bâd-ı hevâ terk-i dünya etmekle âlem-i hissette ibkâ-yı nâm etmiş bulunan hasîs-i meşhura rağmen, bâlâda mezkur mösyö epeyce uğraşmış ise de asla fena faik olamamıştır.

82

Kedinin biri, demircinin dükkânına gelip yere atılmış bir eğe bularak diliyle yalamaya başladı ve dilinden akan kanı eğeden akıyor zannederek alıp yutuyordu. Dilini beraber yutup öldü. (Manası) Bazı kimseler kendi mallarını müflis oluncaya kadar mahalsiz ve hesapsız harc ederler ve işin nereye varacağını bilmezler.

83

Bir adam bir mahalde “Elhamdülillah şimdiye kadar kapımdan içeri hiçbir şer girmedir.” diye tefahhur edermiş. Ahıbbâsı işitince “Efendi, tehhül ettiğiniz zaman hareminiz kapıdan girmedir de bacadan mı düştü?” demiş.

84

Bir sokakta iki adam gayet çirkin ve zayıf bir fahişe için kavga ederlermiş. Oradan geçen iki arkadaştan biri bunların kavgasını merak ile biraz durup seyrettikten sonra arkadaşının yanına geldikte “Arkadaş, kavganın aslı neymiş?” diye sorması üzerine “Ne olsun? İki köpek bir kuru kemik için kavga ediyorlar.” demiş.

85

Nemesin biri tavuklar hastalığını işitip bir tavus postu giyerek tavukların hatırlarını sual etmek için yanlarına gitti. Selam verip “Ey biraderler! Nasılsınız ve hâliniz ne yolda geçiyor?” diye sual eyledi. Tavuklar “Senin yüzünü görmediğimiz gün hâlimiz pek iyi geçiyor.” dediler. (Manası) Hilekâr kimse muhabbetini riyâ ile izhâr eder.

86

Herifin biri bir papağan alıp (Ona ne şüphe!) ibaresini öğretmiş. Papağanı bir tacire götürüp yüz altına satacağını söylemiş. Tacir, “Bu papağan eder mi?” deyince papağan (Ona ne şüphe!) deyince tacir taaccüb edip hemân papağanı yüz altına almış, evine götürmüştü. Papağana her ne sorsa papağan yalnız (Ona ne şüphe!) diye mukabele edermiş. Tacirin canı sıkılıp — Eyvah, bu kadar parayı nafilâ verdik! Hayvan gibi aldanmışım.— deyince papağan yine (Ona ne şüphe!) deyip son defa olarak bu sözü bihakkın mahalinde sarf etmiştir.

87

Şehirli iki kız bir köyde geşt ü güzâr ettikleri esnada kucağında bir keçi yavrusu götürmekte olan bir delikanlı çobana rast geldiklerinde, kızlardan biri keçiyi okşayarak refikasına “Bakınız ne kadar güzel fakat boynuzları yok!” diye çobana harf-endâzlıkta bulunduğunda çoban “Boynuzları evlendikten sonra gelir.” demiş.

88

İki yılan birbirleriyle kavga etmekte oldukları halde diğêr bir yılan zuhûr edip bunların beyinlerini te’lif eylediğini adamın biri görünce sonradan gelen yılanâ “Eğêr sen bu ikisinden daha şedîd olmamış olsaydın, onların arasına girmezdin.” demiştir. (Manası) Fena adam kendi cinsine meyl eder.

89

Şuarâ-yı Arap’tan hiciv ile melûf olan meşhur İbn-ül Rûmî’yi ricâl-i asrından biri dava ile tesmîm eder. İbn-ül Rûmî teessür gibi hissetmekle def-i çaresini bulmak için kalkıp giderken sahib-i davet, “Nereye gidiyorsun?” deyince İbn-ül Rûmî, “Gönderdiğin yere gidiyorum.” diye ahirete gönderdiğini ima eyler. Yine sahib-i davet “Öyleyse pedere selam eyle.” dedikte “Cehenneme gitmiyorum ki pederinizi bulup da tebliğ-i selam edelim.” demiş.

90

Feylesof-u meşhur Volter, Ferney sarayında ikamet ettiği esnada bir gün ziyaretçilerin kesretinden canı sıkılarak “Ya Rabb, sen beni dostumun elinden kurtar. Ben düşmanlarımla kendim başa çıkarım.” demiştir.

91

Timur’la Hoca Nasreddin’in letâif-i muhaverâtı malumdur. Bir gün Timur, Hoca’ya “Bu halk ne zamana kadar doğar, vefat eder?” dedikte Hoca, “Cennetle cehennem doluncaya kadar” demiş.

92

Hamalın biri, bir gün aliyyülseher sırtına birçok eşya yüklenip yolda giderken hanenin birinde gözünün biri kör bir adam yalnız bir kanadı açık bulunan pencereden başını çıkarıp müteacibâne hamala, “Böyle erkenden bu kadar yük yüklenip nereye gidiyorsun?” diye istihza etmek istediğinde, hamal başını kaldırıp da herifin yekçeşm olduğunu görünce hem kendisine hem de pencereye şâmil olmak üzere “Hakkın var, gerçekten pek erkenmiş. Hatta sen de daha bir pencere açmışsın.” cevabını vermiş.

93

Vaktiyle tabiiyyundan biri rüyasında papuçlarını fare yediğini görüp ertesi günü rüyasını muabbire nakledince muabbir herifin tabiiyyundan olduğunu bildiği cihetle, “Farelerin bu misli eşyayı yemesi tabii olduğundan, böyle şeyler vukuat-ı tabiiyedendir. Eğerçi aklınızı yemiş olduklarını görmüş olaydınız, hakikaten rüya olarak tabirine sarf-ı zihin ederim.” demiştir.

94

Orucun farz ve sahurun sünnet olduğu malumdur. Herifin biri Ramazan’da hem oruç tutmaz hem de sahur taamı yemiş. Bir gece zevcesi serzeniş yollu, “Maşallah farzı terk ettiğim elvermiyor da, bir de sünneti mi terk edeyim?” cevabını vermiş.

95

Değirmencinin biri merkeple yolda giderken herifin biri müstehziyâne, “Nereye böyle efendiler ikiniz birlikte nereye gidiyorsunuz?” demesi üzerine değirmenci de “Efendim, üçümüz de un tedarik etmeye gidiyoruz.” cevabını vermiştir.

96

Bir gün bir adam Karakuş’un huzuruna gidip ve beraber bir adam daha gidip “Efendim, bu adam benim kulağımı ısırıldı.” diye şikâyet etmiş. Karakuş, keyfiyeti müddeaya aleyhten istifsar ederek “Hayır efendim, ben ısırmadım, kendisi ısırılmış da bana iftira ediyor.” cevabını aldığı anda meclisten kalkıp bir odaya giderek sandalyenin üzerine çıkar, kulağını ısırmaya çalışır. Bunun böyle uğraşmasından bir aralık sandalye devrilmeye beraber kolu da sakatlanır. Bu hal ile odadan çıkarak müddeaya aleyhe, “Bunun kulağını ısırın sensin, benim kolumu kıran da” diyerek herifi hapsedirmiş.

97

Efendinin akılsız, sersem bir uşağı varmış. Bir gün efendi çarşıdan gayet nefis ve pahalı bir testi alıp uşağına, “Göreyim, sen şu testi düşür de kır.” diye alâ-tarîk-il kinâyeye tembih etmek istemişse de uşağı tamam ne anlayıp testi elinden yere bıraktığı gibi parça parça etmiş. Efendi, “Bre, ne yaptın?” dedikte, uşağı “Çarşıda bu kadar halk içinde efendimin emrini yerine getirmeyeyim de herkes bana terbiyesiz desin öyle mi?” demiş.

98

Elli yaşını mütecaviz bir kadın hastalanıp bir tabib celp etmiş. Tabib kendisini muayene ile hiçbir şey olmadığını ve bazı bazı etvâr ü akvâlinde açıkça bir şey olduğunu anladığında kadının orada hazır bulunan oğluna latife tarzında, “Validenizin hastalığı anlaşıldı. Bunun ilacı kendisini kocaya vermektir.” demiş. Çocuk, “Aman efendim, hiç elli yaşında bir kocakarı kocaya verilir mi?” demesiyle kocakarı hiddetlenerek “Sus cahil! Sen hekimin bildiği kadar mı bilirsin?” diye takdir etmiş.

99

Divan kâtiplerinden meşhur Hayret Efendi ki bundan kırk sene evvel Mısır'da vefat etmiştir Erzurum valisi Celal Paşa'nın Divan efendisi iken bir gece esna-yı işrette paşaya gayet güzel bir hikâye söyler. Hikâye, paşanın hoşuna gidip Hayret'e beş bin kuruş ihsan eyler. Ertesi gün Hayret paraları hazinedardan ister. Hazinedar, paşadan istizan eder. Paşa, Hayret'i çağırıp "Akşam işret haliyle öyle bir halt etmişim, ona bakılır mı?" deyince Hayret, "Estağfirullah, akşam halt etmediniz, o haltı şimdi ediyorsunuz." demiştir.

100

Küçük Hüseyin Paşa ki sehâ vü kesret-i atâ ile meşhurdur kaptan-ı derya iken bir gün Boğaz içinde vakıa sâhilhanesinde denize nazır bir odada oturmuş. Öteden beri bir ihtiyar kayıkçının dalgın, kürek çekerek gelmekte olduğunu görmesiyle herifin bu halinden kemâl-i zarureten olduğunu istidlâl edip tamam kayıkçı, paşanın oturduğu odanın önüne gelince paşa, pencereden kayığın içine bir kese altın atar, kese kayık ambarına düşer, altınlar yayılır. Kayıkçı birdenbire ne olduğuna şaşırıp ayağa kalkar. Ellerini asmâna kaldırır. Bir kere (Ya Rabb) derse de duanın alt tarafını getiremez. Hemân paşa, pencereden başını çıkarıp kayıkçı (Sus) diye bağırir. Kayıkçı, korkusundan derhal susup ellerini indirir. O halde, paşanın kethüdası yanına girip "Efendim, fakirin şu halde cân u dilden edeceği duayı niçin kestirdik?" dedikte paşa, "Görmedin mi, herif hayretinden ne söyleyeceğini şaşırıldı. Ya mazallah 'Aman Yarabbi, şu adamı kayıkçılar kethüdası yap da biz de rahat edelim.' der de duası kabul olursa benim halim nice olur?" demiş.

101

Bir herifin zevcesi hastalanıp kocasına "Eğer ben ölecek olursam senin halin nice olur?" dediğinde kocası da, (Ya ölmeyecek olursan o zaman halim nice olur?) demiştir.

102

Hoca merhumun haremi vefat etmiş, hocada teessüf alameti gören olmamış. Vakta min-el'avkat merkebi vefat etmiş. Hocada pek ziyade hüznün ve esef-i alamet görülünce bazı dostları bu hale taaccüb edip haremine katiyyen teessüf etmediği halde merkebin ziyâ'ına bu derece mükedder olmaklığın sebebini sorduklarında hoca, "Merhum haremim vefat ettiği zaman komşularımın başıma toplanıp 'Hoca, teessüf etme, sana ondan alâsını buluruz.' diye teselli etmişlerdi fakat merkep öldüğü zaman hiçbir kimse gelip böyle bir tesellide bulunmadı da onunçün teessüf ediyorum." demiş.

103

Herifin biri, bulunduğu memleketin kadısına gidip (Gusül etmek için çölde suya girdiğim zaman ne tarafa teveccüh edeyim?) diye danışmış. Kadı zürefadan olmakla (Elbiseni ne tarafa bırakıyorsan o tarafa mütevccih ol ki hırsıza çaldırmayasın.) demiş.

104

Hükemâ-yı Yunaniye'den meşhur Diyojen dahi hoşgûlardanmış. Kendisinin meşreb-i kanaatkârîsine karşı Eflatun'un âlî saraylar ve mükellef köşkler ve muntazam bahçelerde vakit geçirdiğini gördükçe Eflatun aleyhinde sözler söylemiş. Bir gün Eflatun'un bahçesi önünden geçerken bahçenin kapısı önünde duran uşaktan bir incir ister. Eflatun'un uşağı Diyojen'in bir incir istediğini koşup efendisine haber verir. Eflatun hemân bir sepet incir devşirilip Diyojen'e verilmesini emreder. Uşak bir sepet incir devşirip Diyojen'e verir. Diyojen, uşağa hitap ile, "Sen de söz anlamamakta efendinin gayr etmişsin. Efendinden de bir kimse bir söz sorsa bir çuval cevap verir. Sen de bir incir isteyene bir sepet incir veriyorsun." demiştir.

105

Fransa krallarından V. Şarl, vükelâsından birinin yeni yaptırmış olduğu konağı gezmeye gitmiş. Her tarafını gezdikten sonra mutfağa dahil olmuşlar. Kral, mufağı pek küçük bulunduğundan, "Konak pek âlâ olmuş ama mutfağı pek küçük

yaptırmışsınız.” demiş. O da, “Efendimiz, eğer mutfak büyük olmuş olaydı, bende haneniz bu kadar büyük olamazdı.” demiş.

106

Hoca Nasreddin’e, “Efendi, dünyada mahrem-i esrarın kimdir?” dediklerinde, “Halkın gönlü benim ambarım olduğunu bildiğim için, şimdiye kadar sırrımı açmadım.” demiştir.

107

Tabibin birine sormuşlar ki “Sizce en fena hastalık hangisidir?”, o da cevabında demiş ki “Faciadır zira isabet ettiği adamı bir anda götürdüğü cihetle tedaviye ve ücret-i tedavi almaya meydan bırakmaz” demiş.

108

- Herif, yine seni meyhaneden çıkarken görmüşler.
- Ya çıkmadığımı mı görmelerini istiyorsun, demiş.

109

Paris’in meşhur lokantacılarından birinin zevcesinin vefat etmiş olmasından dolayı birçok ağlayıp cızladığını gören müşterilerinden biri merkuma:

- Bu kadar teessüfün manası yok. Hem zevceniz size sadık değildi, sizi daima aldatırdı, demesiyle:

Lokantacı — Yalnız beni değil, herkesi aldatırdı. Bundan dolayı, pek çok müteessifim. Çünkü hesapların yekûnunda ettiği yanlışlıklardan senevî otuz bin frank kazanırdım, demiş.

4. EK: 1882 – ŞEMSETTİN SAMİ – LETAİF

110

Birisine ahbâbından birinin öldüğünü söylemişler; “Yalandır, demiş, çünkü ben kendisinden her hafta mektûb alıyorum, öyle bir şey ola idi bana yazacaktı.”

111

Volterin “Bikr” ismindeki eseriyle Halvetiusun “Fikr” 'unvânlı kitâbının neşri Fransa hükûmeti tarafından men' olunarak, bu kitâbların bulunduğu yerde zabt olunmasıçün eyâletlere yazıldığı sırada vâlinin biri: “Bizim eyâlette ne fikr bulunur, ne bikr.” diye cevâb yazmış.

112

Fransa krallarından Birinci Fransuvarın musâhiblerinden Tribole, zâdegândan biriyle eğlenmiş olduğundan, merkûm Triboleye yolda râst gelerek seni dayak altında öldüreceğim.” demiş. Tribole krala gidip iştikâ ettiğinde, kral: “Seni öldürecek adamı bir sâ'at sonra astırırım!” deyince Tribole “Beni öldürmezden bir sâ'at evvel astırsanız olmaz mı?” demiş.

113

Fransızın biri iki karı tezevvüc etmiş olduğundan, i'dâm edilecekti; birisi bu haberi işittikte: “Hükûmet ihmâl etmiş; birinci karyı tezevvüc ettiği vakit, tutup asmış ola idi, fenâlığın önü alınmış olurdu.” demiş.

114

İki ahbâb muhabbetlerinden bahsettikleri sırada birisi: “Ben senden evvel ölürsem cenâzeme gelecek misin?” diye sormuş; öteki: “Ma'âlmemnûnniyye” demiş.

115

Birisinin eyreti ('âriyyeti - sani') bir gözü vardı; yatacağı vakit çıkarıp, bir yere koymak için, hizmetçisine verir; hizmetçi aldıktan sonra gitmeyip bekler; herif ne beklediğini sorunca “Öbürünü vermeyecek misiniz?” der.

116

Bir kadın esvâbını bir derecede sırma ve altın tellerle işletmiş ki ağırlığından güç yürüyordu. Birisi merkûmeye hitâben: “Bu esvâbı hangi kuyûmcuya yaptırdınız?” demiş.

117

Esnâftan biri bir gazete idârehânesine gidip: “Benim karım öldü, gazetenizin havâdis sırasına yazınız.” der, muharrir efendiler bu teklîfi istihzâ ile reddederek: “Ey oğul, biz yalnız büyük adamlardan birisi ölürse, yazarız; esnâf kadınlarının öldüğünü yazmak murâd etsek gazetemiz vefeyât istatistiğine döner.” derlerse de herif kanmayarak, nihâyet bu havâdisi ücretle gazeteye derc ettirir. Mekke-yi karâr verir. Müdîr efendi o vakit bu havâdisi derc etmeğe rızâ verirse de, bunun karısının öldüğünü neşr ettirmekten murâdı ne olduğunu merâk ederek, sorar; herif: “Gazetelerde her ne görürsem, yalan çıkıyor; bu havâdis de yazıldıktan sonra, mutlakâ yalan çıkacağından, gidip karımı evimde sağ bulacağımda şüphe yoktur.” der.

118

Üdebâdan biri kayıkla gitmekte iken, hikemîyâne ba'zı mütâla'ât hakkında kendi kendine söyleniyordu. Kayıkçı: “Kiminle konuşuyorsun?” derince, “Volter ve Russo ile konuşuyorum.” cevâbını vermiş. Kayıktan çıkarken bir adam ücretini verince, kayıkçı: “Yok siz üç kişi idiniz, ben arkadaşlarınızı tanımam, sizinle pazarlık ettim. Volter ve Russonun parasını da sen vereceksin.” diyerek, üç kişi için ücret vermeğe mecbûr etmiş.

119

Zengînin biri öleceğini anlayarak, malının taksîmi hakkında bıraktığı vasiyetnâmede en emekdâr olan bir adamına bir şey yazmamış olduğunu, şâyet unutmuşdur diye, ihtâr ettiklerinde: “O, yirmi seneden beri hizmetimde bulunduğün, ona bir şey vermeğe hâcet yoktur.” demiş.

120

Kardinalin biri papaya bir tebrîknâme yazacaktı. Kâtibine demiş ki: “Sen bir tane yaz, ben de yazayım da hangisi daha iyi olursa, onu göndeririz.” Mektûbların ikisi hâzır oldukta, kardinal, kâtibinkini tercîh edince, kâtib bir şey söylemeksizin, gidip, kardinalin vekîlharcını bularak: “Benim hesâbımı gör, gideceğim.” demiş; vekîlharc sebebini sorunca, “Kardinal hazretleri benim kendisinden iyi yazdığımı anladığı için, benim burada kalmaklığım muhâldir.” demiş.

121

Müdâhinin biri hizmetinde bulunduğu kralın sâ'at kaç olduğunu sormasına cevâben: “Emrinize mütevakkıftır.” ta'bîr ile cevâb vermiş.

122

Birisi dâyinlerinden iz'âc olunarak, familyasını zarûrette terkle, gece kaçmakta iken, bir hırsız önüne çıkıp: “Ya keseni ver veyâhût 'ömrünü alacağım.” demesi üzerine, herif: “Kesem ola idi, familyamı aç bırakıp, gece kaçmazdım, 'ömrümü al da, kurtulayım.” deyince hırsız dizlerine kapanarak ve bin frangî hâvi kesesini çıkarıp: “Aman! İşte benim kesem, 'ömrüme kasd etme.” diyerek, keseyi verdikten sonra, koşarak kaçmış.

123

On dördüncü (Luyi) mütekarribininden birine: “Filân yerde birkaç sene evvel bir yel değirmeni var idi; hâtırında mı?” diye sormuş; herif: “Evet efendim, değirmen şimdi battâldır, lakin yel hâlâ turuyor.” cevabını vermiş.

124

Bir papas bir hastanın yanına gidip, hâtırını sormuş, hasta: “K... tabîbinin himmetiyle iyiceyim.” deyince, papas protesto kılıklı bir ta'rîzle: “Yok, ben L... 'azîze du'â ettim de, onun himmeti sâyesinde sıhhat buldunuz.” demiş; hasta: “Her ne ise, sıhhat bu gün benim elimde bulunur bir mâldır; kim gelip esmânını isterse, onun sâyesinde iyi olmuş olacağım.” demiş.

125

Bir sarrâfın karısı hasta olup, tabîb bir toz vermiş, ve sarrâfa günde bir lira ağırlığında tozdan vermesini tavsiye etmiş, ertesi gün kadının öldüğünü haber almakla, sarrâfın evine gidip, sarrâfa: “Ne yaptın? Tozu yanlış mı verdin?” deyince, sarrâf: “Hayır, dediğiniz gibi yaptım, ancak yanımda lira bulunmadığı için lira yerine terâziye beş beyâz mecîdiye ile farkı olan bakırı kodum ki o da bir lira demektir.” demiş.

126

Birisi ayın tutulduğunu seyretmek üzere, karısıyla beraber rasadhâneye gidecekti: Karısı süsünü edinceye kadar vakit geçer; kocası: “Çabuk ol, vakit geçiyor.” deyince, kadın: “Zararı yok, rasadhâne müdürü dostumuzdur; yeniden yaptırtır, seyrederiz.” der.

127

Birisi bir beygir satın alacaktı; fiyatının yarısını peşîn vermek ve yarısı borcu olmak üzere, sâhibiyle mukâvele eder. Bir vakit geçtikten sonra, beygiri satan adam gidip borc kalan parayı istedikte, herif: “Ey oğul! Mukâvelemiz yarısı borcum olmak değil miydi? Şimdi ben o parayı verirsem, o vakit borcum kalmamış olur.” der.

128

Rusya muharirlerinden biri hayvânların hissiyâtına dâir bir kitâb yazmış idi. Bu kitâb Fransızcaya tercüme olunduktan sonra, Voltere sormuşlar ki nasıl şeydir; “Muharriri pek 'âlim bir adamdır, demiş, fakat hemşehrîlerinin hissiyâtına pek vâkîf olamamıştır.”

129

Bir hasîs, tiyatroya girmek üzere, ahbâbından biriyle bilet aldığı sırada, parayı vermiş ise de, biletçi farkında olmayarak, bileti verdikten sonra, parayı ister; hasîs: “Verdim â!” der; biletçi: “Görmedim, lakin inânıyorum.” deyince hasîsin arkadaşı: “Ben ise verdiğini gördüm, lakin inânamıyorum.” der.

130

Gaskonyalının biri esvâbı yırtık ve kıyâfeti gâyet pejmürde olduğu hâlde, bir sokağın köşesinde turup, dileniyordu. Bir adam oradan geçip, merkûma bir yirmilik vererek, on santim i'âde etmesini teklîf eder; Gaskonyalı bir vakit ceblerini araştırdıktan sonra: "Esvâb değiştirdiğim sırada keseyi öbür pantolonumda unutmuşum." der.

131

Birisi ahabbından bulunan bir tabîble konuştuğu sırada, karısının vefâsızlığından şikâyet eder; tabîb bir vakit dinledikten sonra: "Korkma, bu hastalık pek mühlik değildir; binde ancak iki üç kişi ölür; ekserîsi pek çok seneler yaşar." der.

132

Bir kız evlendikten birkaç gün sonra, pederine giderek, kocasından bir tokat yediğinden şikâyet eder; babası: "O kızıma bir tokat urduysa, ben de karısına ururum." diyerek, o da kıza bir tokat atar.

133

İngiltere hükemâsından (Bakon) der ki: "Teehhülün vakti geçmez, çünkü insân her vakit bir zevceye muhtâctır; gençliğinde, zevcesi ma'sûkası olur; ihtiyârlığında, hâldâşı olur; 'ateh getirdikten sonra da dadısı olur.

İrlanda hükemâsından (İsvikt) ise bu fikrin 'aleyhinde idi; on altı yaşında bulunan oğlunu evlendireceği vakit, "Bırak, oğlun 'akıllansın da, öyle evlendir." diyenlere: "Akıllanırsa, hiç evlenir mi?" derdi.

134

Bir şâ'ir kendi kendine düşünerek şi'ir uyduruyordu; bir kavvâl da yanına oturmuş, uzun uzun hikâyeler söylüyordu. Nihâyet kavvâl şâ'irin zihnî meşgûl olduğunu görerek: "Affedersiniz, ihtimâl ki bir tefekkürünüz var da mân'i oluyorum." deyince şâ'ir: "Hayır, hayır! Aslâ mân'i olmuyorsunuz; devâm edebilirsiniz." der.

135

Fransa krallarından birinin tiyatrosunda bir aktris hazzetmediği bir aktörle oyuna çıkmak istemediğinden, kral merkûmenin bir ay habs edilmesini emretmiş. Aktris tevkîfine memûr olan zâbite: “Kral malıma, mülkûme, hayâtıma bile ta'arruz edebilir; sâde nâmûsuma tokunamaz.” deyince, zâbit: “Evet, madmuazel, meşhûr meseldir: olmayan şeyden kral bile alamaz.” demiş.

136

Pariste kadınlar kendilerine mahsûs bir cem'iyet-i 'ilmiyye tesîs etmeye karâr vermişler. Birinci ictimâ'larında cem'iyetin reisi olacak kadının â'zâdan müsin, ve kâtibe olacak kadının dahi hepsinden genç olmasını şart-ı ittihâz ettiklerinden, hiçbirisi riyâseti kabûl etmeyip cümlesi, hatta ağızlarında diş kalmamış olanları bile, kâtip olmak istemişler.

137

Bir adamın fikr ü 'aklını mübalâğa ile methediyorlardı; hâzır bulunan bir kadın: “Evet, o adamın fikr ü 'aklı çok olsa yakışır; çünkü hiç sarf etmiyor.” demiş.

138

Fransa'da bir memûr, kisbe başka bir vâsıtası olmadığı hâlde, pek az vakit zarfında pek çok servet peydâ ettiğinden irtikâbı anlaşılaraq, 'azl oldukça: “Devlet beni kovduğuna iyi etmiyor; çünkü kendi işimi gördüğüm gibi devletin işini de görebilirdim!” demiş.

139

Bir müşîr bir yere 'asker sevk ediyordu; ma'iyetinde bulunan mîralayların biri müşîrden seferlerinin sebebini sordukta, müşîrin: “Bu seferin sebebini sır tutmaya memûrum; lakin kimseye söylemezseniz, size söyleyeyim.” demesi üzerine mîralay: “Söyleyebilir miyim? Nâmûslu bir zâbit âmirinin kendisine emniyet edip söylediği bir sırrı nasıl söyler?” deyince müşîr: “Nâmûslu bir zâbitin kabûl etmediği şeyi nâmûslu bir müşîr kabûl eder mi?” diyerek sırrını ketmetmiş.

140

Murâbahacının biri bir adama bir sene müddetle üç yüz lira ikrâz eder; ancak fâhiş fâizini dahi res-i ilmâle idhâl ettiğinden senedi altı yüz lira için yazar, medyûn gittikten sonra dâyinin karısı zevcine der ki: “Kocam, sende hiç insâf yokmuş! Yalnız bir sene için!...” Murâbahacı: Öyle ise çağır, gelsin, der: “Üç yüz lira daha bıraksın, senedi iki sene için yapayım.”

141

İhtiyâr bir adam genç bir kız ile 'akd-i izdivâc eder; aradan birkaç ay geçtikten sonra, ihtiyâr hastalanıp, zevcesini yanına da'vetle: “Bilirim ki siz genç olduğunuzdan ben öldükten sonra başkasına varacaksınız; fakat ricâ ederim filân adama varma, çünkü ben ondan hazzetmem.” demesi üzerine, zevcesi cevâben: “Onu hâtırınızdan çıkarınız; çünkü ben zâten filân adama söz verdim.” der.

142

Birisi ahabbından birine der ki:

— Bir ricâm var; lakin olmaz demeyeceksiniz.

— Benim de size bir ricâm var; kabûl eder misiniz?

— Nedir?

— Edeceğiniz ricâdan vazgeçmenizi ricâ edeceğim; çünkü ricânızı kabûl edemeyeceğim.

— Benim ricâ edeceğim şeyin ne olduğunu bilmeden niçin reddediyorsunuz?

— Çünkü ricâ edeceğiniz şey bana muzırdır; müfid olsa, rica etmezsiniz; emr yâhût tebşîr edersiniz. der.

143

Fransa'da memûrun birine bir nişân verildikte, daha büyüğünü arzû ettiğün, memnûn olmadığını âmiri görüp: “Memnûn olmadın mı?” deyince, “Memnûn

olacak ne var? Bir parça şerîf..." demesi üzerine, âmiri: "O bir parçacık şerîf tekâmîl hizmetlerini örtebilir, korkma" demiş.

144

Volterin yüz sene evvel Fransanın şûrâ-yı ma'ârifî hakkında: "Bir cem'iyettir ki içinde zâdegânlar, büyük memûrlar, büyük papaslar zenginler, sırmalı esvab giyenler ve hatta erbâb-ı ma'âriften adamlar dahi bulunur." demiş.

145

Birisi bir mecliste bir şey rivâyet ediyordu. Diğer birisi bu rivâyetin sahici olmadığını söylemiş ise de, beriki sıhhatini iltizâm ettiğinden, mu'teriz "Bahseder misin?" deyince, râvi "Yok, bahsetmem, yemîn ederim." demiş.

146

Kurûn-ı vustâda Avrupada zâdegân ve derebeylerinin kendilerine mahsûs armaları var idi. Bir Fransız derebeyinin arması bir öküz kafâsı resminden 'ibâret olduğu hâlde, bir İspanyolun dahi bu armayı ihtisâs etmek olduğunu görerek, İspanyolu düvelloya da'vet etmiş. İspanyol düvello mahalline vâsıl oldukta, ibtidâ düvelloya sebep ne olduğunu sorup, Fransızın: "Benim armamı taklîd etmişsin." demesiyle, İspanyol: "Sizin armanız nedir?" diye sorarak: "Öküz kafâsı." cevâbını alınca, benimki inek kafâsıdır." demiş. Fransız bunun üzerine i'tizâr ederek, düvellodan vâzgeçmiş.

147

Terbiye ve hüsni-ahlâkça meşhûr olan Madam (Longevil)'i, kralın kadınlarına ahlâk ve terbiyece bir numûne-yi imtisâl olmak üzere, sarâyâ gitmeye teşvîk ediyorlardı. Madam (Longevil) demiş ki: "Sarâyâ gitmezden evvel, ahlâkça kendilerine numûne-yi 'ibret olacak bir harekette bulunacağım ki o da sarâyâ gitmemek husûsudur."

148

Bir çocuk sofrada verdikleri şeylerden başka bir şey istememek üzere tenbîh olunmuş idi. Bir gün tabağına et komağı unutmuşlar; çocuk aldığı tenbîhin hâricinde hareket etmemek için, tuzluğu önüne almış. Ne yapacağını sorduklarında “Vereceğiniz ete koyacağım.” demiş.

149

Fransa’da bir büyük piskoposun taht-ı tasarruf ve himâyesinde bulunan bir köyde ebelik ve iktizâsına göre cerrâhlık etmekte bulunan bir kadın bir gün piskopos tarafından hizmetçilerine bakmak üzere köydeki sayfiyesine celb olduğundan, ertesi tefahhuren evinin kapısı üzerine bir levha asarak, “Piskopos hazretlerinin ebesi filân” diye yazmış.

150

Bir adam ma'sûkasının 'adem-i muhabbetinden şikâyet eder; ma'sûkası:

— Vâllahi! 'Âlemde sizden sonra kimseyi sevmeyeceğim, diyerek, temîne çalışır.

Herif:

— Öyle ise, ben daha çok vakit beklemeliyim, der.

151

Bir prens bir gün arabasına pek çok söyler bir adam almış idi. Bu adam söylediği uzun uzadı masâllarla prensi uyuttuktan sonra masâllarını dinletmek için rubasından çıkmaya başlayınca prens: “Ya beni uyutma yâhût bırak uyuyayım.” demiş.

152

Bir mecliste cin ve perîden bahsolunuyordu; birisi: “Ben gözümle görmediğim şeyin vücûdunu tasdîk edemem.” deyince, diğer birisi: “Ben de senin 'akl u idrâkını gözümle görmediğim için, sen de 'akl u idrâk olduğunu tasdîk edemem.”

153

Hükemâ-yı kadîmeden Arius zevcesinin cevr ü eziyetinden bî-zâr olarak, bir gün komşusu bahçesinde üzerine üç zevcesi asılmış bir ağaç olduğunu söyleyince Arius “Amân! O ağaçtan bana bir fidân ver de, bahçeme dikeyim.” demiş.

154

Birisi, iktidârı olmadığı hâlde, bir tiyatro oyunu tertîb etmiş. Birinci def'a olarak eseri bir tiyatrodâ oynanmakta olduğu akşâm ahbâbından birinin locasına gidip, eserini beğenip beğenmediğini sormuş; dostu: “Pek güzel, birâder, fakat yazmak o kadar güç müdür ki bunu yazmaya mecbûr olmuşsunuz?” demiş.

155

Bir bânker sandığından yetmiş beş bin Frank çaldırılmış; sandık-kârını hükûmete celb ettirdikte, birini altmış bin Frank götürüp, teslim etmiş ise de, bânker daha on beş bin Frank çalınmış olmasından ısrâr ettiğinden, sandık-kârı: “Nâmûsum hakkıçün! Bu altmış bin Franktan başka bir para çalmadım.” demiş!

156

Bir kavvâl bir mu'allime gidip mantıktan ders almak istemiş; mu'allim sâir mu'allimlerden aldığıın iki mislini istemiş; sebebi sorulduktâ “Çünkü onlara yalnız söylemek fennini ta'lîm ediyorum; sana ise hem söylemek hem susmak fenni öğreteceğim.” demiş.

157

Tuna'nın kenârında suyun tuğyânını seyretmekte bulunan bir pederle iki küçük çocuğu:

— Baba bu su nereye gidiyor?

— Denize gidiyor, oğlum,

— Öyle ise deniz de taşacak.

— Yok, kardeşim, denizde süngerler var, suyu içerler.

158

İtalyanın biri İtalya şu'râ-yı meşhûrasından (Danet)in (Ariosto)dan ziyâde mâhir olduğunu iltizâm ederek, bunun 'aksini iltizâm edenlerle birkaç düvello ettikten sonra, nihâyet aldığı yaralardan cân vermekte iken, ne Danetin ne Ariostonun hiçbir eserini okumamış olduğunu söylemiş.

159

Birisi tanımadığı bir adamın önüne çıkıp: “Bir lira ver de, bir iki gün sonra veririm.” demiş. Herif “Peki, ama ben seni tanımam.” deyince, “Demek ki tanıyaydın verecektin; hayır, bil'akis bana tanıyanlar vemedikleriçün sana mürâca'at ettim.” demiş.

160

Parislinin biri, gazete okuduğu sırada, bildiği bir adamın bir memûriyete ta'yîn olduğunu görerek: “Vay? Falân memûriyeti filâna mı vemişler! Ben onu bilirim; eşeği biridir! Öyle olduktan sonra ben de bir memûriyet almaya çalışacağım!” der.

161

Eski zamân vüzerâsından biri bir şâ'ire mürâca'atle, kendisine takdîm olunan medhiyeleri fark edebilecek kadar şi'ir öğretmesini ricâ etmiş; şâ'ir: “Her gördüğün şi'ir hakkında bir değildir diyerek, hiç birini beğenmezsen, 'âlemde birinci şâ'ir sensin.” demiş.

162

Bir delikânlı, bir zâtın yanında olduğu hâlde, peder ve vâlidesinin zikri geçtikçe, kendilerini “Peder beyefendi, vâlide hânım.” 'unvânlarıyla yâd etmekte olduğundan, o zâtın cânı sıkılarak, uşağını celble: “Uşak beyefendi, arabacı beyefendiye söyle, hayvân beyefendileri, araba hânımefendiye koşsun.” demiş.

163

İki mücellid komşu olup, her vakit biri birine mu'âvenet ederler ve birinde bir şey bulunmazsa, diğerinden alırdı. Birisi hasta olur, komşusuyla beraber Gülhâneye

gidip, kendini etibbâya baktırır; tabîb efendiler mu'âyene ettikten sonra kendisinde cild hastalığı olduğunu söylerler. Ertesi gün komşusu dükkânını değiştirerek, uzak bir yerde bir dükkân tutar. Bir gün bir müşteri mücellide bir kitâb getirerek:

— Bu kitâbı cild ettirmiştım; fakat çabuk bozuldu; yeniden yapmalısın, der.

— Bu kimin cildir?

— Senin eski komşun olan mücellidin.

Mücellid bu sözü işitir işitmez kitâbı elinden atarak:

— Ben bunu yapmam; onun cildinde hastalık var, sonra benim kitâblarıma da sirâyet eder, der.

164

Müellifin biri dâimâ fâci'alar telif ederdi; ancak fâci'alar pek 'âdî olduğundan, ahabbından biri kendisine: “Niçin mudhikeler yazmıyorsun?” diye sormuş; müellif: “Molyer'in müdhikelerini okudum da müdhike yazmak haddim olmadığını anladım.” diye cevâb vermiş; beriki: “Ya (Rasin)in fâci'alarını hiç eline almadın mı?” demiş.

165

Bir edebiyât mu'allimi şâkirdânı eski usûl kitâbet arzûsundan vâzgeçirmek için, her vakit dermiş ki: “Efendiler, isimlere sıfat komayın; çünkü sıfat 'adetçe, keyfiyetçe, ta'rîf ve tenkîrce, elhâsıl her sûretle mevsûfa mutâbık görünüyorsa da, isim ile sıfat beyninde o derecede husûmet vardır ki bir 'ibârede birleşirlerse mütekâmiline bir fesâd getirirler.

166

Biri yolda giderken, merkebinin önüne koymuş gitmekte olan bir değirmenciye râst gelmekle, takılmak için: “Nereye gidiyorsunuz böyle ikiniz?” deyince, değirmenci: “Üçümüz için ot almaya gidiyoruz.” cevâbını vermiş.

167

Bir kız ilm-i hayvânat 'ulemâsının pîri denmeye şâyân olan (Buffon) ile beraber kırdâ bulunduğu hâlde müşârün-ileyhe sormuş ki: "Öküz ile boğa beyinde ne fark vardır?" - "Kızım, demiş Buffon, şu danaları görüyor musun? Boğa onların babası, öküz ise amcalarıdır."

168

Giry-e a'lâ savt bir hanende bir gazinoda şarkı söylerken, pek çok bağırdığından, halk taciz olunarak, herkes mırıldanmaya başlamış. Hanende bu hali görünce ayağa kalkarak: "Baksanıza, efendiler! der, ben haksızlığı sevmem. Bir adam, bir madam ki bana mücerret bağırarak için para veriyorlar, sesim yettiği kadar bağıracağım, isteyen dinlesin, isteyen gitsin!"

169

Napoli kralının musahiplerinden biri bir defter tutup, büyük adamların kabahatlerini yazmayı adet edinmişti. Bir gün kral kendisine:

Ben de defterin içinde var mıyım? diye sorar.

Bakayım, diyerek, defteri açıp, aradıktan sonra, evet, der, varsınız.

Kabahatim nedir?

Bir Almanyalıya, size Almanya'dan beygir getirmek üzere, on iki bin florin vermekliğiniz.

Ya Almanyalı gelip, hayvanları yahut parayı getirirse...

O vakit sizi defterimden silip, yerinize onu yazacağım, der.

170

Fransa muharrirlerinden biri şair-i meşhur Boylo (Boileau)'ya demiş ki: "Siz şiire o kadar alışmışsınız, ki nesirlerinizde bile bazı defa vezinli kafiyeli ibareler bulunur.

"Evet, demiş Boylo, nasıl ki siz de nesir ile ülfet ettiğinizden, yazdığınız şiirlerde nej gibi vezinsiz kafiyesiz bazı mısralar görülüyor."

171

Bir kaza niyabetine tayin olunmuş gayet şişman bir efendi, muhassıl memuriyeti olan kasabaya vasıl olmaya az mesafe kalmış olduğu halde, akşam olduğunu görerek, yolda rast geldiği bir köylüye: "Kasabaya girebilir miyim?" diye sorar; köylü naib efendiye bir göz gezdirdikten sonra: "Ot ile yüklenmiş manda arabaları girdiği halde, siz niçin giremeyeceksiniz?" der.

172

Muhtarın biri eshab-ı mesalihin birinden bir altın istemiş, merkur altını hizmetçisiyle göndermiş ise de, hizmetçi altını değiştirerek, muhtara bir kalıp altın vermiş. Birkaç gün geçtikten sonra muhtar merkurunu bulup, gönderdiği altının kalıp çıktığını söyledikte, herif hizmetçisine dönüp: "Benim sana verdiğim altın kalıp değildi; niçin değiştirdin?" deyince, hizmetçisi: "Efendim, verdiğiniz altın vazifesini muhakkak icra ediyor; nereye gitse geçer; düşündüm ki böyle namuslu bir altının muhtar ile mahkemeye götürülmesi caiz değildir; bende ise mücazata müstahak sahte bir altın bulunduğundan, onun yerine bunu hükümete teslim ettim." der.

173

İspanya kraliçelerinden birinin hizmetinde bulunan zadegânından biri kraliçeye alaka ederek, halini ifadeye cesaret edemiyordu. Kraliçe farkına vararak, bir gün merkuma maşukasının resmini takdim etmesini teklif etmiş; o da ufak bir ayna bulup, takdim ederek: "İşte budur" demiş.

174

Birisi bir çayırdaki yüzüğünü gaib edip, aramakta iken, bildiklerinden birinin oralarda dolaştığını görerek: "Sen ne arıyorsun burada?" demesiyle, beriki "Hiç" diye cevap verince, herif: "Keşke senin aradığın şeyi ben gaib etmiş olaydım!" demiş.

175

Bir kalem mümeyyizi maiyetindeki ketebenin "çiftlik-i mezkûr" gibi tabiratını gördükçe: "Allahınızı severseniz, biraz kadirşinas olun, Türkçe mevsufu Arabî sıfatta takdim ettirmek, Arabî sıfatlar bir gün kızıp, lisanımızı bırakırlarsa ne yaparız?" dermiş.

176

Fransa'da bir def'a kâime çıkarılarak, sarf olunmak için, altın ve gümüş olarak beş yüz liradan ziyâde bir adamın elinde bulunmak memnû' idi. Böyle bir meblağ her kimde bulunursa, müsâdere olunur, bir misli dahi cezâ-yı nakdî olarak alınır ve üç rub'ı haber verene verilirdi. İngiltereye hicret etmek niyetinde bulunan bir adam elinde bulunan birkaç bin lirayı kâime etse, işe yaramayacağı, ve nakden alsa, müsâdere olunacağını bildiğiçün, nukûdunu ikiye taksîm ettikten sonra, hükûmete mürâca'atla, bir yerde şu kadar lira vardır, diyerek, beraber aldığı memûrları kendi evine götürüp, nukûdunun bir kısmını göstererek müsâdere ettirmiş; diğer kısmını dahi cezâ-yı nakdî olarak verdikten sonra, haber verici hakkı olarak müsâdere olunan malın üç rub'ını ya'ni tekmîl mâlının yedi kısmından üç kısmını almakla kanâ'at ederek gitmiş.

177

Bir kavvâl iki gözünden kör olmuş idi. Kendisini teselli ve ta'ziyeye gidenlere derdi ki: "Bu hakkımda pek fenâ olmadı; çünkü şimdiye kadar yolda giderken, ekseriyâ yalnız bulunurdum da, bir lakırdı söyleyecek adam bulamayıp, sıkılırdım; şimden sonra ise her vakit yanımda bir adam bulunacaktır."

178

Ay, güneşten iyidir, derdi birisi, çünkü güneş gündüzün çıkar ki çıkmasa da, yine aydınlık var; ay ise gece çıkıp, bizi karanlıktan kurtarır.

179

Karısıyla geçinememekte bulunan bir adam bir gün karısına: “Seni aldığım güne her gün la'net okuyorum.” deyince, karısı: “Hakkın yoktur; çünkü beraber azıcık iyi geçirdiğimiz bir gün varsa, o da o gündür.”

180

Fransa'da bir vakit silâhlar memnû' olduğundan, kürek kolcuları yolcuların üstünü ararlardı, Bu sırada yolcunun biri kolculara hitâben: “Mâdem ki silâh arıyorsunuz, benim bir kılıcım vardır, otelcinin parasını veremediğimden orada kaldı, bâri gidin, onu alın.” demiş.

181

Birisi karısına der ki:

Bir seyâhate niyetim vardır; lakin korkarım ki bir vakit ayrılırsak muhabbetimiz zâil olacaktır.

— Bana kalsa, demiş karısı, ne kadar görüşmezsek muhabbetimiz o kadar ziyâde artar.

182

Bir yerden bir cenâze geçiyordu; birisi arkadaşına “Ölen kimdir?” diye sormuş; “İyi bilmiyorum, ama tabutun içindeki olmalıdır.”

183

Bir kadın oğlunun su-i ahlâkından şikâyet ederek, kocasına: “bilmem, bu çocuk bu tabî'iyatı kimden aldı? Hele benden almadı.” deyince, kocası: “Evet, şüphe yok ki senden almadı; çünkü senin tabî'iyatın sende turuyor.” demiş.

184

Eski derebeylerden biri oğlunu lalasıyla tahsîl için İstanbul'a göndermiş idi. 'Avdetinde lalasına sormuş ki: “Oğlumun en iyi tahsîl ettiği fenn hangisidir?” – Hayvâna binmek fennidir, demiş lalası, çünkü dersinde bir kusûr ettiği vakit,

mu'allimi yüzüne urmazdı, hâlbûki fenâ bindiği gibi at hâtır saymayarak yere atardı.

185

Birisi medyûn olduğu bir meblağı tediye ettikten sonra, ahabından birine râst gelerek: “Bu borcu verinceye kadar uyku uyuyamadım, deyne müstarık olanlar nasıl uyuyabilirler?” deyince, muhâttabı: “Medyûn nasılsa, lakin benim dâyinlerim, deyn günden güne çoğalmakta olduğu hâlde benim borçları tediye etmek niyetinde olmadığımı görürler de nasıl uyuyabiliyorlar; buna şaşıyorum.” demiş

186

Birisi iki kardeş tanıyıp, ikisi beynindeki kesret-i müşâbehetten, birini diğerinden fark edemezdi; bunlardan birinin vefât ettiğini haber aldıktan birkaç gün sonra, diğerine râst gelerek: “Ha! Ölen siz miydiniz, yoksa kardeşiniz mi?” demiş.

187

Amerikanın iptidâ-yı keşfinde İspanyolun biri bir Amerikalıya iki karpuz verip, bir mektûbla beraber ahabından birine göndermiş. Amerikalı yolda karpuzun birini yemiş. Mahalline vâsıl olup, mektûb okunmakla, karpuzun iki olacağı söylendikte, Amerikalı: “Mektûb yalan söylüyor, o cebimde idi, karpuzların iki olduğunu nasıl görebilirdi?” demiş.

188

Londra'da bir ressam kendi resmini yapıp bir yere asmıştı. Bir gün sokakta geçerken, bir kız kendisine yanaşarak:

— Resminizi gördüm, size o kadar benziyor, o kadar güzel yapılmıştır ki fevk-al-'âde beğendiğimden eğilip öpmeye mecbûr oldum, deyince ressam:

— Resim de sizi öptü mü? demiş.

— Hayır.

— Öyle ise, bana benzemiyor.

189

Çuha tüccârliğına yeni sülûk etmiş bir adam diğer bir çuha tüccârının pek eski elbise giydiğini görerek:

— Mağâzanda o kadar kumâşlar var da, niçin yeni bir elbise yaptırmıyorsun; deyince muhâttabı:

— Senin gibi yeni tüccâr olmayıp, eskiden beri çuha tüccârı bulunduğumu göstermek için, demiş.

190

(Adriyan) nâm papaya sormuşlar ki: “Düşmanlarına ölümden başka edeceğin beddu'â nedir?” – “Papa ölümlerine du'â ederim.” demiş, çünkü bu mesnetten ziyâde rûhu sıkacak bir şey yoktur.

191

Paris kardinali (ya'ni baş papası) tebdîl-i havâ için bir köye gidip, bir iki ay oturmuş idi. Bir iki sene geçtikten sonra o köyün ahâlisinden biri kardinale gider; kardinal: “sizin köyde eski deliler turuyor mu?” diye sorunca, köylü: “Siz orada iken köyümüzde deliler ziyâde idi.” der.

192

Bir İtalyan, Parisi gezip seyreder iken, İtalya binâlarına benzer bir ev görerek, rehberine:

— Bu binâ bizim binâlara benziyor; burada böyle binâlar yaparlar mı? deyince, rehberi:

— Hayır, demiş, bunu İtalyadan getirmişlerdir?

193

Birisi cihâzına tama'en, bir dul karı tezevvüç etmişti. Bir vakit geçtikten sonra evine hırsız girip karısından cihâz olarak almış olduğu mâlı çaldığından, herif “Keşke karımı çala idiler de cihâz kala idi!” demiş.

194

Sakalı ak ve gâyet uzun bir ihtiyâra sormuşlar ki: Niçin sakalını bu kadar uzatıp, kesmiyorsun? – “Her vakit sakalımın aklığını görüp de ihtiyârlığıma yakışmayacak bir harekette bulunmamak için.” demiş.

195

Fransa’da birisi istikrâz ederek rüşvet vermekle bir mahkeme riyâsetini almış. Li-ecl-it-teşekkür kralın huzûruna çıktığında, kral bu sırra vâkif olduğundan yanında bulunanlara: “İşte bir dirâyetli memûr, hiç şüphem yok ki pek az müddet içinde borcunu ifâ edecektir.” demiş.

196

Birisi bir nutuk irâd ederken, bahsettiği şeyin yirmi iki kısımdan 'ibâret olduğunu söyleyince, dinleyenlerden birisi derhâl kalkıp, gitmiş; nereye gideceğini soranlara: “geceliğimi almaya gidiyorum, çünkü burada yatacağımızda şüphe kalmadı.” demiş.

197

Birisine bir otelcinin ne adam olduğunu sormuşlar; “Gâyet hândân bir zâttır, kapısı her dâim giden gelene açıktır; kendisine misâfir olanları pek büyük memnûniyetle kabûl eder.” demiş.

198

İrtikâbı ma'lûm bir adam, bir memûriyet istihsâliçün, bir vâliye 'arzuhâl vermiş ve 'arzuhâlin içinde - borçları çok olduğundan – bir memûriyet alamadığı takdîrde, nâmûsuna hâlel geleceğini beyân etmiş. Vali 'arzuhâli okuduktan sonra: “Evet, demiş, insân her şeyden evvel nâmûsunu düşünmeli, nasıl ki ben de nâmûsumu lekedâr etmemek için, sana memûriyet vermemeye mecbûrum.”

199

'Acemî bir ressâm ev yaptırıp, "Badana ettikten sonra, duvârlarını güzel resimlerle tezyîn edeceğim." derdi; ahabından biri: "Evvelâ resimleri yapsan da, sonra badana ettirsen, daha iyi olur." demiş.

200

Zulm ile muttasıf olan Fransız krallarından biri bir fukarâhâne yaptırıyordu. Hekîmin biri bunu işittikte demiş ki: "Âlemi fukarâ dûçâr ettikten sonra bir fukarâhâne yaptırması zarûrî idi."

201

Bir gemi fırtınaya tutulmuştu; kapûdân, gemiyi kurtarmak için, anbârlardaki malı denize attıktan sonra yolculara dahi ağırlık veren galebeliklerini denize atmalarını ihtâr eylemiş. Geminin içinde bulunan bir İspanyol kapûdânın bu ihtârını işitir işitmez, yanında bulunan karısını kaldırıp, denize atmak istemiş; sebebini sorduklarında: "Benim bundan ziyâde ağırlık verir galebeliğim yoktur." demiş.

202

Fransa krallarından Dördüncü Luyinin terzisi devletin umûrine dâir bir lâhiya kaleme alıp krala takdîm eyledikte, kral yâverlerinden birine demiş ki: "Mâdem ki terzim umûr-ı devleti düşünüyor reis-i vükelâyaya söyle gelsin, bana bir setre kessin."

203

Siyâset ricâlinden bir zât dermiş ki: "Fesim kafâmın esrârına vâkıf ola idi, yakardım."

204

İki köylünün beyinlerinde da'vâları var idi; birisi, hak kazanmak için, hâkime bir tas süt ve diğeri dahi bir ufak sıpa götürmüş. Sıpayı götüren da'vâyı kazandığından, sütü veren il'âmı gördükte: "Ah! Benim sütüm ne oldu?" diye

sormasıyla hâkim: “Bir ufak sıpa içti.” deyince, köylü: “Hayır, sütümü içen ufak sıpa değildir.” demiş.

205

Bir tabîb hasta bulunan bir kıza bakmaya gitmişti; nabzına bakmak ister; kız, tabîb kolunu görmesin diye, gömleğinin yenini tırnağına kadar indirdikten sonra, elini uzatır; tabîb dahi kendi parmaklarını setresinin eteğiyle sardıktan sonra, nabzını tutarak: “Bezden bir nabza bakmak için, çuhadan bir tabîb lazım.” der.

206

İki arkadaş, biri kimyâgerlik (ya'ni her şeyi altına tebdîl etmek), ve diğeri -mâlik olduğunu iddi'â ettiği- bir tılsımla insânları her belâdan kurtarmak da'vâsıyla gezip, halkı tolandırıyorlardı. Nihâyet bir gün kimyâger ölmekle, arkadaşına kurtarmasını teklîf ettiklerinde, “Zâten 'ömrü oldukça çekmekte bulunduğu bir da'vâ-yı bâtil belâsından kurtulamadı!” demiş.

207

Amerikalının biri Londraya gidip, bir siyâh köle dahi beraberinde götürmüş olmakla, kendisini ara sıra dövüyormuş. Komşularından ba'zısı: “İngilterede esâret memnû'dur, herkes hürdür, kimsenin kimseyi dövmeye hakkı olamaz.” deyince, Amerikalı: “Amma hürriyet ha! Bu nasıl hürriyet ki insân kendi kölesini de dövemesin? Bu 'âdetâ esâret!” demiş.

208

Bir kadının çocukları dâimâ hazîn ve müteessif durduklarından, kendisine bunun sebebini sorduklarında, “Bu hüzn ü teessüflerini gidermek için, her gün kendilerini dövüyorum, yine mütenebbih olmuyorlar.” demiş.

209

Milâdın 1834 târihinde Caponyada böyle bir ilân-ı resmî neşr olunmuş idi: “İmparatorun emriyle herkes boyunu uzatmaya memûrdur, yirmi yaşını geçtiği

hâlde, boyunu uzatmayanlar, boylarını uzatıncaya kadar, her gün kamçı ile dövülecektir.”

210

Katl-i nefis eden bir adamın masası üzerinde şu ibareyi hâvi bir pusula bulunmuş: "Ruhum, cisminden hoşnut değildi; insanın hoşnut olmadığı evden çıkması tabiidir."

211

Fransa'nın eski vükelasından biri dermiş ki: "Maliye nezaretine tayin olunacak zatın, kim olursa olsun, dostum ve hatta bir dereceye kadar akrabamdan olacağını şimdiden ilan ederim!"

212

Şairin biri necabetiyle tefahhur eden bir genci methettiği sırada; "Necabetinden başka hiçbir kabahati yoktur." demiş; ve bu vecihle kendisini necabetiyle tefahhur etmekten vazgeçirip, adeta necabetini gerçekten bir kabahat addederek, ağzına almayacak bir hale getirmiş.

213

Moğol hükümdarlarından biri İran şahının sefirini kabul ettiği sırada, yanda durup, sinekleri kovan bir bendesini göstererek, sefire hitaben: "Sizin şah bu bendemden büyük değildir ya?" deyince, sefir: "Benim şahımın yalnız başı sizin tekmil cisminizden büyüktür." demiş.

214

Bir çocuk mektepte pencerenin bir camını kırmış olduğundan, ve hocanın, gelir gelmez, camı kimin kırdığını soracağını bildiğinden, titremekte iken, hoca gelip, oturur oturmaz, ilmihali açarak o çocuğa hitaben: "Yeri ve göğü kim yaptı?" deyince, çocuk titreyerek: "Ben yaptım, Hoca Efendi!" demiş; Hoca hiddet ederek: "Ne demek sen yaptın?" deyince, çocuk yalvararak: "Aman Hoca Efendi! Ben yaptım, lakin bir daha yapmam!" demiş.

215

Ef'âl-i seyyiesi malum olan bir kardinal, can vereceği vakit, yanında bulunan tabibe büyük bir azapta bulunduğunu söyleyince, tabib: "Aaa! Şimdiden mi?" demiş.

216

Birisi yemek yerken, hizmetçisine bir parça ekmek vererek: "Sıcak ekmeği çok severim, her gün sıcaklığı bulunmaz, bunu yarına sakla." demiş.

217

Bir kız validesini, kendisini bir baloya götürmek için, kandırmaya çalışıyordu. Validesi: "Kızım, orada kimseyi tanımıyoruz, sıkılırsın." deyince, kız: "Eğleneyim de sıkılırsam, zararı yok." demiş.

218

Ressamın biri - Hristiyanlarca maruf olan - "Yedi Ayın"i tecessüm ettirerek, her birine mahsus bir resim yapıp, müzeye koymuş: "Hekimin biri bu resimleri sıra ile gözden geçirerek cümlesini takdir etmiş, ve yalnız "Teehhül" ayini resmine gelince: "Garip mi! Teehhülün resmi bile layikiyle olamıyor!" demiş.

219

Aragon krallarından (hekim) lakabıyla mülakkab olan Alfons dermiş ki: Bir karı koca, bahtiyar olmak için, kocanın sağır, karının kör olması iktiza eder.

220

Rehin ile akçe ikraz eden sarrafın biri, can vereceği vakit, papazın öptürmek için gözü önünde tuttuğu kumaş haça bir vakit baktıktan sonra: "Bu rehine karşı çok para veremem." diyerek teslim-i ruh etmiş.

221

Balonun Fransa'da ve vapurun İngiltere'de keşif olunduğu malumdur. Fransız'ın biri bir İngiliz'e makam-ı tefahhurda: "Siz suda yüzmeyi buldunuzsa, biz havada yüzmeyi bulduk." deyince, İngiliz: "Evet, biz ağırız. Siz hafifsiniz." demiş.

222

Taht-ı muhasarada bulunan bir kasabada iki arkadaş bir sofanın üzerine yatmış uyuyorlardı; ansızın bir gülle gelip, birinin başını aldı; arkadaşı uyanıp: "Vah! Biçare arkadaşım! Uyanıp da başını vücudundan ayrı gördüğü vakit, ne kadar teessüf edecek!" demiş.

223

Eski İran şahlarından birinin mütekarrir beyninden birisi her ne vakit efendisinin huzuruna çıkarsa, iki eliyle başını yoklamayı adet edinmişti. Sebebi sorulduktaki: "Şahın huzuruna girenlerden çoğunun başı kesilmiş çıktığını gördüğüm için, elimle yoklamadıkça, başıma malik olduğuma kesb-i itminan edemem." demiş.

224

Birisi, para kazanmak için, su ile şişeler doldurarak, ve mühürleterek, çok yaşamak için ilaç diye, satardı. Ahbabından birisi bu ilacı alıp, içtikten birkaç gün sonra, halet-i nez'de olduğu halde, dostuna: "Hani ya verdiğiniz ilacın bir hayrını görmedim." dedikte, herif: "Ah! İlacın tesiri iki şartla meşruttur: Olmuş şeylere olmuş bitmiş nazarıyla bakarak, teessüf etmemek, ve yapılacak işin yapılışı kaderde varsa, yapılıp, yoksa yapılmayacağını itikad ederek çalışmamak; ilacı almakla beraber bu iki şartı icra eden yüz elli sene yaşayabilir." demiş.

225

İki köylü mezruatlarından bahsederken, birisi "Bu yağmurlar daha birkaç gün devam ederse, her şey topraktan çıkacak." deyince, diğeri: "Aman deme, arkadaş! Mezarlıkta gömülmüş iki karım vardır." demiş.

226

Fransa krallarından biri bir yerde dar kalıp, yanında askeri dahi olmadığından, civar olan mahaller ahalisinden imdat istemiş; ve muahharen gidip imdat edenlerin taltifini başvekiline emretmişti. Bir müddet sonra bir adam başvekilin huzuruna çıkıp, "Filan yerde imdat edenlerdenim." demiş. Başvekil, "Sen kaç taksim olunmuşsun?" diye sual etmekle, herif cevaptan aciz kalınca, yine başvekil "Oraya imdada gelen yedi yüz kişiydi, mükâfat talep edenler iki bini geçti; demek oluyor ki her bir imdatçı üçe dörde taksim olunmuştur." demiş.

227

Fetanetle meşhur olan avukat (Marşan) dermiş ki: Hükümet ve mahâkim işlerle yemeklerin ne suretle yapıldığını görenin yüreği bulanır.

228

(Milat), bir ihtilal çıkarmak teşebbüsünde iken tutulup, divan-ı harb huzurunda istintak olduğu sırada, reisin: "Şeriklerin kimlerdi?" sualine cevaben: "Muvaffak olmuş olaydım, zat-ı âliniz de şeriklerimin biri olacaktınız." demiş.

229

Aktörün biri rolünü iyi ezberlemeksizin, sahneye çıkıp, hazârı bıktırdıktan sonra, oyunun sonunda, "Yarın (Bilmeksizin Feylesof) oyununu icra edeceğiz." deyince, hazârın biri: "Hayır, hayır, bugünkü oyunu bilmeksizin icra ettiniz; yarinkini de bilmeksizin icra ederseniz, kimse gelmez." demiş.

230

Kardinalin biri zevk ü sefaya ve halkıyla ihtilata meyyal olduğundan, Papa bir gün bu tavrını takbih ederek: "Ben sağ oldukça, sen hiçbir iyilik mamûl etme." deyince, kardinal cevaben: "İntizarda bulunacağım, efendim." demiş.

231

Feylesofun biri Papa'nın huzuruna çıkıp, bir büyük kabahat etmiş olduğunu beyanla, affını istirham etmiş; Papa kabahatin ne olduğunu sordukta, feylesof:

"Cenab-ı Hakkın bize vermiş olduğu enva-i nam ü lezaizden ictinab edip, kendimi bu ihsan-ül-hayattan mahrum bıraktım." deyince Papa ne diyeceğini şaşırarak, "Böyle bir kabahati ben de vaktiyle etmişim; hamdolsun, sonra vazgeçtim." demiş.

232

Eski Yunan serdarlarından (Kalikratidas)a birisi elli bin drahmi rüşvet teklif etmiş; (Kalikratidas) bu rüşveti reddetmekle, maiyetinde bulunan (Kalyandar) isminde bir zabıt: "Ben Kalikratidas olaydım, kabul ederdim." deyince, Kalikratidas işitip: "Ben de Kalyandar olaydım, ederdim." demiş.

233

On dördüncü Lui'nin bir yaveri huzuruna çıkararak: "Kardinal (Mazarin) ruhunu Cenab-ı Hakka teslim etti." deyince, hazır bulunan mütekaribinden birisi: "Ummam ki Cenab-ı Hakk kabul etmiş olsun." demiş.

234

Sarhoşun biri bir tabibe rast gelerek: "Siz diyorsunuz ki yemekle beraber bir kadeh şarap insana kuvvet verir; bense yemekle beraber, yemekten evvel, yemekten sonra tam kırk kadeh şarap içtiğim halde, kuvvetim çoğalmak şöyle dursun, azaldı." demiş.

235

İki çocuk sövüşüyorlardı; biri diğerine: "Piç! Senin baban yoktur!" deyince, diğeri: "Piç sensin, benim senden ziyade babalarım var!" demiş.

236

Birisi ahababından birinin odasına girip, kendisini bulamamış; ve odanın her tarafını bir parmak toz kaplamış olduğunu gördüğü için, bu pisliği dostunun yüzüne vurmak için, birkaç yerde tozun üzerinde "domuz" kelimesini yazmış. Ertesi gün o dostuna rast gelerek: "Dün size geldim, bulamadım." deyince, dostu: "Evet, isminizi bırakmıştınız, ondan geldiğinizi anladım." demiş.

237

Sarhoşun biri pislikle dolu bir çukura düşüp, güç hal ile çıkarılmış. Ertesi gün kendisine pislik neresine kadar geldiği soruldu, "Boynuma kadar geldi." demiş; "Sonra kendin mi çıktın, yoksa çıkardılar mı?" diye sorduklarında, "Başım aşağı düştüğümden, kendim çıkamazdım." demiş.

238

Bir kadın yaşını saklayarak, kendisini pek genç göstermek istiyordu. Bunun doğduğu seneyi ve günü bile bilen bir ihtiyar kadın demiş ki: "Yaşını bilmemeye hakkı vardır, nereden hatırlayacak? O doğduğu vakit küçücük bir çocuktur."

239

Köylünün biri köy imamına bir tavşan göndermeyi vaat etmiş; imam birkaç gün bekledikten sonra, köylüye rast gelerek: "Hani ya, tavşanı göndermedin?" demekle, köylü: "Nasıl göndermedim? Acayip şey! O günden gönderdim; gelmedi mi?" demiş; imam efendi kiminle gönderdiğini sorunca: "Tarlamin başında kendisine rast geldim, imam efendiye git, dedim." demiş.

240

Birisi bir beygir satın alacağından, ahbabının birinden beygirin yaşının nereden anlaşıldığını sormuş; dostu "Dışından anlaşılır." demekle, herif ertesi gün hâlâ eğeri konmamış bir beygire bakarken, büyük bir maharet-füruşlukla ağzını açıp, dişlerini saydıktan sonra, "Bu otuz iki yaşındadır! İstemem!" demiş.

241

Kendini pek genç zanneden ve zannettiğinden daha genç göstermek isteyen bir kadının oğlu hafiye olunmuş olmakla, birkaç sene sonra karısı öldüğünden iki çocuğunu alıp, validesine götürerek: "Bunlar yetim torunlarıdır, artık benim kabahatimi bunlara bağışla!" ve çocuklar dahi "Ah! Bizim büyük valide!" deyince, kadın bir telaş ve meyusiyetle: "Benim haberim olmaksızın tehhülünü affedebilirim, lakin bunların bana büyük valide demesini affedemem." demiş.

242

Mümeyyizin biri bir şakirdi hikmetten imtihan ederken, şakird şaşırıp, pek sade bir sualine cevap vermediğinden, mümeyyiz hazır bulunan hizmetçilerden birine: "Galiba efendinin karnı açtır, bir çuval ot getirin!" deyince, şakird: "İki getirin, iki! Beraber yiyeceğiz!" demiş.

243

Birisi yatarken hizmetçisine: "Sabah beni saat onda uyandır, on birde gideceğim." deyince, hizmetçisi: "Baş üstüne efendim! Saat ona geldiği gibi, çanı çalarsanız, gelir, sizi uyandırırım." demiş.

244

Üç kişi Paris'in tiyatrosunda "Hernani" faciasını seyrettikten sonra, birisi arkadaşlarına bu oyunda bir büyük kusur olduğunu iddia etmiş; arkadaşları kusurun neden ibaret olduğunu sorunca; herif: "Bu oyunun bu üçüncü icrasıdır. Ben birinci ve ikincisinde dahi bulundum; Şarlent'i öldürmek için, birkaç kişi kur'a çekmiyorlar mı? Birinci icrasında kur'a Hernani'ye düştü, ikincisinde Hernani'ye, üçüncüsünde de Hernani'ye; bir defa, iki defa tesadüf olabilir, ama her vakit olur mu?" demiş.

245

Her vakit siyasi bir maksada mebni temaruz edip, gazetelerde hastalandığı yazılan, ve halk tarafından hastalığından ahkâm çıkarılan bir diplomat ölmüştü; birisi gazetede bunun vefatı havadisini okuyunca: "Acaba bu ölüm ne maksada mebnidir?" demiş.

246

Prensin biri bir güzel ata binip, gezmekte iken, eşeğine binmiş işine gitmekte olan bir papaza rast gelmekle, söz olsun diye, "Eşek nasıl gidiyor, baba?" deyince papaz "Atla gidiyor." demiş.

247

Paris kardinali – bir düğüne gidip, eğlenmiş olan – bir âbayı(?) tekdir ettiği sırada, âba(?) Hazret-i İsa'nın dahi (Kana)nın düğününe gitmiş olduğunu söyleyince, kardinal: “Hazret-i İsa'nın taklit edecek başka bir hareketini bulamadın mı?” demiş.

248

Konsolitiçilerden birinin karısı hasta olup, kendisine nabzını tutturmuş; konsolitiçi, bir elinde saat ve bir elinde karısının eli olup, nabzını sayarken, fevkalade bir telaşla; “Tenzil ediyor! Tenzil! Tenzil!” deyince, karı korkup: “Yetişin ölüyorum!” diye bağırılmış. Derhal tabip gelip, nabzına baktıktan sonra, nabzının pek iyi olduğunu beyanla, kocasına “Tenzil ediyor!” demesinin sebebini sordukta, herif: “Evet, şu kadar frank şu kadar santime kadar tenzil etti.” demiş.

249

İsveç kraliçesi Kristina, Roma'da misafir olduğu sırada, bir gece uyuyamadığından, uykuyu davet için bir iki muzikacının celbiyle çalgı çaldırılmasını istemiş. Gece vakti başka muzikacı bulamamakla, sokaklarda dolaşan Napolitan çocuklarından ikisini tutup, kraliçenin yatak odasına götürmüşler. Kraliçe, muzikacılar görmesin diye, karyolanın perdelerini kapamış iken, çaldıkları havanın bir yeri çok hoşuna gitmekle, “Ne güzel çalıyorlar!” diyerek, başını perdeden çıkarınca, karyolanın içinde adam bulunduğunu düşünmemiş olan çocuklar korkup, çalgılarını yere atarak, ve bağırarak kaçmışlar.

250

Halk tarafından “sent” nazarıyla bakılan bir Papa'nın kerametinden bahs olunuyordu. Gençliğinde arkadaşı bulunmuş olan bir general: “Ben bunun Papa olduğunu işittiğim gibi, bu dereceyi bulacağını anladım, çünkü gençliğinde dahi kar oynarken, pek çok hilelerle arkadaşlarını aldatarak daima kazanırdı.” demiş.

251

Fransa krallarından on sekizinci Lui tertip etmiş olduğu bir nizamnameyi Taleyran'a okuduğunda, Taleyran "Bir noksan görüyorum." demiş; kral noksanın neden ibaret olduğunu sorunca, Taleyran: "Muhakkem azasının maaşları tayin olunmamıştır." demiş; kralın "Onlar meccanen hizmet göreceklerdir." demesi üzerine, "Meccanen mi? Pek pahalı gelmez mi?" demiş.

252

Kardinal (Mazarin)in aleyhinde bir kitap yazılmıştı. Kardinal bu kitabın intişarını men için, tekmil nüshalarını toplatıp, yakmak istemişse de, yakacağı vakit, bir kitapçı gidip, her bir nüshası için dört frank verdiğiinden, kardinal satmaya mecbur olmuş. Ahıbbâsından biri bu kitapları toplamışken, tekrar sattırmasının sebebini sorunca, kardinal: "Keşke her gün aleyhimde böyle bir kitap yazılsa da, bu vecihle intişar etse!" demiş.

253

Kardinalin biri büyük Bonapart'ın önünde bu zatın fütühat ve seferlerini muaheze ederek, ve bir haritanın üzerinde parmağını gezdirerek; "İbtida şu kasabayı almalıydınız, sonra şuradan geçerek şunu fethetmeliydiniz..." demeye başlayınca, Bonapart: "Evet, o kasabalar parmakla alınaydı, öyle yapacaktım." demiş.

254

Birisi babasından az miras bulduğundan şikâyet ederek dermiş ki: "Familyamızın pek çok serveti vardı, lakin peder pek masraf olduğundan hayatında mamelekimizi yiyip bitirdi! Familyamızda pederim bulunmamış olaydı, ben adeta zengin olacaktım."

255

Papazın biri kilisede esna-i vaazda (sent)in birini medh ü sena ederek, mevkinin pek yüksek olmasından kinaye olmak üzere: "Bunu kimlerin sırasına koyabiliriz?" deyince, birinci sırada oturup Papaz'ın vaazından usan getirmiş bir adam

yerinden kalkıp “En birinci sıraya koymalı, benim yerime koyunuz.” diyerek, çıkıp gitmiş.

256

Gayet zengin iki zenci hemşire evlenmek istiyorlardı. Bir adama bunların birini almayı teklif ettiklerinde, “İkisini alırım.” demiş; “Bir adam iki karı alır mı?” dediklerinde, “İki siyah bir beyaza bedeldir.” demiş.

257

Prusya imparatoru büyük (Frederik) hassa askeri içinde yeni bir nefer gördüğü vakit, bu üç suali irad etmeyi adet edinmişti: “Kaç yaşındasın? Kaç seneden beri hizmetimdesin? Tayinin maaşın suret-i matlubede veriliyor mu?” Almanca bilmez bir Fransız delikanlı Prusya imparatorunun hassa ordusuna dahil olmayı arzu ederek, kabul olunmuş, zabiti imparatorun kendisine üç üç sual irad edeceğini beyanla, vereceği cevapları Almanca yazıp kendisine ezberlettirmiş. İmparator bu nefere rast geldiğinde, suallerinin sırasını değiştirerek: “Hizmetime gireli ne kadar vakittir?” deyince, nefer: “Yirmi sene” demiş; imparator kendisinin ancak yirmi yaşında olduğunu görüp, taaccüp etmekle, dünyaya geleli kaç sene olduğunu sordukta, “Bir sene” demiş; imparator bu cevaplardan bir şey anlayamayıp: “İkimizden birisi çıldırmış olmalıdır.” deyince, nefer “İkisi de” demiş.

258

Meşâhir etibbâdan (Dumolin), can verirken, etrafında bulunan etibbaya hitaben: “Âlemde üç büyük tabib bırakarak, ölüyorum.” deyince, etibbadan her biri bu üç büyük tabibin biri kendisi olacağını memul ederek, dediği üç tabib kimler olduğunu sormakla: “Biri banyo, biri hareket, ve diğeri perhizdir.” demiş.

259

Yunanlının biri kendi kavmini medh ederek bütün hükemanın bu kavimden çıkmış olduğunu söylemekle, dinleyenlerden birisi: “Evet; kavminizden hep hükema çıkmış, onun için şimdi içinizde hiç kalmamıştır.” demiş.

260

İspanyol'un biri kendi kıyafet ve heybetini medh ederek: "Silahları takındığım vakit, aynaya baksam, kendim dahi kendi heybetimden korkarım." deyince, dinleyenlerden biri: "Ya düşmanın heybetini görsen, ne yaparsın?" demiş.

261

Fransa krallarından biri İspanya'da muharebe edip İspanyolları mağlup etmiş olmakla, Venedik Cumhuriyeti bir taraftan Fransa kralına bir tebrikname yazıp, beyan-ı memnuniyet, ve bir taraftan dahi İspanya kralına yazıp, ezhar-ı teessüf etmiş. Fransa'nın Venedik'teki sefiri cumhuriyet reisiyle görüşüp, bu iki yüzlü politikanın sebebini sordukta, reis kütüphanesinden bir İncil alıp, açarak "Sevinenlerle beraber sevinmeli, ve keder edenlerle beraber keder etmeli" kelamını göstermekle iktifa edip, hiçbir cevap vermemiş."

262

Fransa'da köylünün biri, Papaz'ın huzurunda günahlarını itiraf ettiği sırada, bir koyun çalmış olduğunu söyler; Papaz koyunu geri vermesini tavsiye eder; köylü:

— Ben koyunu yedim, der.

— Yedin mi? Öyleyse cehenneme gideceksin; çünkü öbür âlemde koyun çıkıp, senin hırsızlığına şahadet edecektir!

— Koyun çıkacak mı? Öyleyse, neden korkacağım? Koyunu tutar, sahibine veririm, vesselam.

263

Bir adam rüyasında yumurta yediğini görmüş; bu rüyayı tabir ettirmek için bir muabbire müracaat etmiş; muabbir yumurtanın beyazı gümüşe, ve sarısı altına delalet ettiğinden, yakında eline gümüş ve altın geçeceğini söylemiş; bir vakit geçtikten sonra, rüya sahibinin eline filvaki' gümüş ve altın geçmiş; bunun üzerine muabbire gidip bir mecrediye vermiş. Muabbir, "Bu yumurtanın beyazıçündür; ya sarısıçün şey yok mu?" demiş.

264

Meşahir etibbadan (Bouvar) ihtiyarlığında 'ateh getirmiş olmakla, oturduğu koltuklu sandalyenin hasta olduğu vehmine düşerek, sandalyenin kollarını tutup, nabzına bakar, ve ikide bir arkadaşlarını davet ederek, sandalyenin marazını teşhis ettirmeye çalışır, ve reylerini sorarmış. Bir gün arkadaşlarından birine: "Beni niçin artık hastalara bakmaya çağırıyorlar?" demekle, arkadaşı: "Sâye-i maharetinizde hiç hasta kalmadı." deyince, ibtida memnun olmuşsa da, birazdan sonra yine müteessif olarak: "Ne fayda! Âlemi iyi ettim de, sandalyemi iyi edemiyorum." demiş.

265

Azası sağlam bir dilenci birisinden sadaka istemiş, herif: "Senin hiçbir sakatlığın, hiçbir illetin yoktur, niçin çalışmıyorsun?" deyince, dilenci: "Ah efendim, bir elim bir ayağım sakat olaydı, yine çalışacaktım, fakat her nevi çalışmaya mani olur bir illetim vardır." demekle, o illetin ne olduğu sorulduğunda, "Tembelliktir." demiş. Bu doğru sözü istediği sadakayı maaziyadetin almasına hizmet etmiş.

266

Yalancılıkla meşhur bir adam, bir salona girer girmez, hazır bulunanlardan birisi: "Aslı yoktur, yalandır." diye bağırması; herif: "Efendim, ben daha ağzımı açmadım, hangi şey yalandır?" deyince, "Söyleyeceğin şeylerin hepsine şamil olmak üzere, peşin söyledim." demiş.

267

Bir dilenci sokaklarda: "İş işlemekten ürker biçare biçare dilenciye, tembellik gibi bir zalimlik pençesinde esir olan zavallı bir adama merhamet edin!" diye bağırmaı adet edinmiş.

268

Tabibin biri, bilardoya pek meraklı olmakla, bu oyunda mahareti olmayan bir arkadaşıyla daima istihza edermiş. Bir gün, mezarlıktan geçerken, iki cenaze götürülmekte olduğunu görmeye vefat edenlerin isimlerini sorarak, bilardo bilmeyen tabibin bakmakta olduğunu anlayınca: “Vay! O böyle karambole etmeye alışmış, ha!” demiş.

269

İngiltere’de birkaç asır evvel cenazelerin defni sırasında ücretle ağlar adamlar vardı. Bunlardan birisi bir gün ahabından birine gidip “Bugün filanın cenazesi defn olunacak, ben söz vermişsem de, gidemeyeceğimden, vekâleten gidip ağlamanızı rica ederim.” demiş; dostu kendisinin niçin gitmediğini sorunca, “Bu sabah karım öldü; nasıl ağlayabilirim?” demiş.

270

Çapkınlıkta şöhret kazanmış bir adam, evlendiği gün, karısı: “Artık bundan sonra cahillikten vazgeçeceğinizi me’mul ederim.” demekle, “Evet, en sonraki cahilliğim bu olacaktır.” demiş.

271

Vaizin biri kârın fenalığından bahs ettiği sırada, gençlerin geceleri filan kârhanede geçirdiklerini makam-ı takbîhte söylemiş; vaazını bitirip, camiden çıkarken, bir delikanlı kendisine yanaşıp: “Dediğiniz kârhane nerededir?” demiş.

272

Volter, kendisini mektuplarıyla tasdi’ etmekte olan bir gence “Vefat ettiğim münasebetle, bundan sonra, size cevap yazamayacağım.” yazmış; beriki de ondan sonra yazdığı mektupların zarfları üzerine “Öbür ziyada mukîm Mösyö Volter’e” diye yazmaya başlamış.

273

Fransa'nın (Şalon) eyaleti akademiasının (yani meclis maarifinin) azasından biri -Volter'in dahil bulunduğu- bir mecliste bu akademyayı medh ederek: "Şalon akademiası Fransa umumi akademiasının büyük kızıdır." deyince, Volter: "Evet, hem gayet namuslu bir kız olmalıdır, ki ismi hiç ağızlara alınmıyor." demiş.

274

Birisi pek geç kalkmayı adet edinmiş; bundan dolayı ahibbâsının vâki' olan 'itâba cevaben: "Sebebi vardır; sabahleyin uyandığım gibi tembellikle çalışmak hevesi beyinde bir münazaa, bir kavgadır kopar; çalışmak hevesi kalkıp bir iş görmekliğimi, tembellik ise sıcak yatağımdan iyi yer bulamayacağımı ihtar eder; nihayet bunların beyinde ittifak hasıl oluncaya kadar davalarını dinlemeye mecburum." dermiş.

275

Avrupa'da rüşvet kapısı bir adamı birdenbire müşîr çıkaracak kadar açık bulunduğu zamanlarda, bu tarîkle müşîriyyete nail olmuş bir müşîr maiyetindeki ihtiyar bir ferîkle bir husustan dolayı münazaa ettiği sırada, rütbesinin daha büyük olduğunu murat ederek: "Bilmez misin ki beynimizde bir fark vardır?" deyince, ferîk: "Bilirim, efendim, nasıl bilmem? Benim bu rütbeye kırk senelik hizmetle, ve senin kırk bin frankla nail olmaklığımız değil midir?" demiş.

276

Yine bu tarîkle bir büyük rütbeye nail olmuş bir adam –elli senede kat'i merâtib ederek, o rütbeye nail olmuş- bir arkadaşına: "Sen bu rütbeyi dilenmişsin, sana merhamet ederek, vermişler, ben ise paramla kazandım!" demiş.

277

Üç yüz bin franga mâlik bir adam, yalnız bir oğlu olmakla, öleceğine yakın piskoposu çağırıp oğluna istediğini vermek şartıyla, tekmil malını kendisine bıraktığını söylemiş, ve o vecihle vasiyetnameyi tertip ve imza etmiş. Piskopos ise bu vasiyetnameye istinaden herifin tekmil malını zapt edip, oğluna yalnız on

bin frank bırakmış. Bunun üzerine, müteveffanın oğlu mahkemeye müracaat etmeye mecbur olmakla, reis-i mahkeme vasiyetnameyi dikkatle okuduktan sonra Piskoposa: “Siz vârise ne veriyorsunuz, ve kendiniz için ne kadar istiyorsunuz?” diye sormuş; Piskopos: “Vârise on bin frank veriyorum, kendim için de iki yüz doksan bin frank istiyorum.” deyince, reis: “Öyleyse istediğiniz doksan bin franktır, işte vârise vereceğiniz meblağ da budur çünkü vasiyetnamede istediğinizi vermekliğinizi makîddir.” demiş ve bu vecihle vârise kazandırıp, piskoposu mahrum bırakmış.

278

Papalardan birinin aleyhinde sokakta bir hafta yapıştırmışlardı. Papa mütekarrininden yerine: “Bu yaftayı yapıştırmanı her kim bulup, bana getirirse, şu kadar ihsan, ve her kabahatini affedeceğim.” demekle, herif zaten yaftayı kendisi yapıştırmış olduğundan, Papadan bu vaatlerini icra edeceğine teminat aldıktan sonra, “Ben yapıştırdım.” demiş, ve Papa bunun hem bu kabahatini affetmeye hem ihsanlar vermeye mecbur olup, intikamdan mahrum kalmış.

279

Papalardan biri kendine saraylar yaptırarak, hazineyi tüketmekle, ahali aç kalmış olduğundan, bir gün saraylarından birinin duvarı üzerine Tevrat’ın “Ya Rabbi! Bu taşları ekmeğe tahvil edin.” mealinde olan bir fıkrası yazılı bulundu!

280

Hırsızın biri tevkif olunarak, muhakemeye çekildikte, avukat tayin edeceğini beyan etmekle, bir avukat celp ettirilerek, hırsızla beraber teneffüshaneye çekilmiş; hırsız avukata “Sen beni kurtarmak ister misin?” deyip, avukat “Ben tuttuğum davayı kazanmayı elbette isterim.” deyince, hırsız, “Fakat benim davam sair davalar gibi öyle çok bağırp, söylemekle kazanılmaz, bilakis ses çıkarmamakla kazanılır; sen hiç sesini çıkarma, bak ben nasıl kurtulurum” diyerek, kapıdan çıkıp gitmiş. Avukat mahkemeye girip, hırsız ne yaptığını sorduklarında “Ben muhafazasına memur değildim, kendisini kurtarmak için gelmişim; onun için kanunen bundan başka kurtulmak tarîki yoktu.” demiş.

281

Fransa zadegânından biri bir müşir ile ma'rızası sırasında "Ben müşir değilsem de, müşirlerin kesildiği ormanın ağaçlarındım" deyince, müşir: "Evet, odundan müşirler yapıldı, siz de pekalâ bir müşir olurdunuz" demiş.

282

İtalya'nın ittihadından evvel, ülkesi gayet küçük bir prens –ülkesinde ikametini mezar addettiği- bir adama yirmi dört saat zarfında ülkesinden çıkmak emrini verince, herif: "Ne hacet, efendim, bir çâr-yek saatin içinde ülkenizin haricinde bulunabilirim" demiş.

283

Ressamın biri yaptığı resmi bir kunduracıya gösterip, reyini sormuş; kunduracı kunduranın bir dikişini göstermemiş olduğunu beyan etmekle, ressam kunduracının bu itirazını haklı görerek, tashih etmiş, kunduracı bundan cesaret alarak, ressamın baldırına dahi itiraz etmek için, ağzını açar açmaz, ressam eliyle ağzını kapatarak: "Yok! Kunduracının reyî kunduradan yukarıya çıkamaz" demiş. Bu söz Avrupaca darb-ı mesel hükmüne geçmiştir.

284

Prensin biri bazı mütekariblerle gezmekte iken yorulduğunu beyan etmekle, mütekariblerden meydan-ı müdahenede köy sebkati kapmak isteyen birisi: "Arada buyurursanız, sırtıma rükûb buyurunuz, sizi götüreyim" deyince, prens: "Estağfirullah, ben Hazret-i İsa'nın ka'bında adam değilim" demiş. (Hazret-i İsa'nın ekseriya merkebe bindiği malumdur.)

285

Şairin biri inşâd etmiş olduğu eş'arı tab' ettirmiş olmakla, ahbabından birine: "Bu kitabın ta'bı pek ucuz geldi" deyince, muhattabı: "Elbette, değeriyile münasip olacak değil mi?" demiş.

286

Gayet çirkin bir adam, bir yere gideceği münasebetle, zevcesine: “Sakın, ben burada yokken, çıkıp, bir yere gitmeyesin” deyince, zevcesi: “Müsterih olunuz, bana o arzu, yalnız sizi gördükçe, geliyor” demiş.

287

Ahlaka dair nesaih ve emsal ve hikemiyyat yazan bir müellife terzinin biri: “Halka verdiğiniz nasihatleri kendiniz niçin icra etmiyorsunuz?” deyince, müellif: “Ya sen yaptığın elbisenin tekmilini kendin mi giyiyorsun?” demiş.

288

Birisi, eskimiş olan setresi görünmemek için yaz günü kaput giyiyordu, bir mecliste sebebi sorulup, “Bir az nâ-mizacım da onunçün” deyince, hazır bulunanlardan birisi: “Kendiniz mi na-mizacsınız, yoksa setreniz mi?” demiş.

289

İngiliz’in biri etrafına bir cem gafır toplayarak, ve kendisi bir fıçının üzerine çıkarak, Protestanlığı medh yolunda bir nutuk irad ediyordu. Esna-yı nutukta: “Bu sözü söylediğim halde, dinin esas metni üzerine dayanmışım” der demez, fıçının dibi çıkıp, hâzırûnun gözlerinden gaib olmuş.

290

Cahil bir zengin, hekimin birine zenginlik hakkında fikrini sormakla, hekim: “Bir cahilin ulemaya ve bir ahmağın ukalaya vasıta-i takdimidir” demiş.

291

Güzel fakat bed-huy bir karının kocasına birisi: “Zevceniz gül gibidir” deyince, herif: “Evet, lakin dikenleri ziyadesiyle zehirli bir güldür” demiş.

292

Amerika hükemasından meşhur Franklin, Londra’da iken, yanında bulunan bir zenci hizmetçisi kendisine zadedgân ne demek olduğunu sormuş, Franklin dahi “İş

işlemekle meşgul olmayanlara zadedgân derler” demiş. Ertesi gün zenci, Franklin’e demiş ki: “Londra’yı tek mil gezdim, gördüm ki burada her şey bir işle meşguldür, su, hava, ateş, buhar, köpekler, öküzler, atlar, insanlar, hepsi birer iş görüyorlar, yalnız domuzların bir işle meşgul olduklarını görmedim, acaba Londra’nın zadedgânı bunlar mıdır?”

293

Bir kıraathanenin sobası üzerine şu ibare yazılıydı: “Henüz hecelelemeye alışan müşterilerin dünkü gazeteleri okumaları rica olunur.”

294

Protestan piskoposlarından biri meşhur Şekspir’in facialarına birtakım haşiyeler ilave ederek, bu telifini tiyatro müelliflerinden (Şeridan)a gösterince, Şeridan: “Sizin hissenize Tevrat düşmüştür, onu istediğiniz gibi tahrif ediyorsunuz, biz ses çıkarmıyoruz, tiyatro kitaplarını bırakın, biz tahrif edelim” demiş.

295

(Leh) isminde bir şairin şuuru halel gelmiş olmakla, bir eve kapamışlardı; ahabından biri, bir gün yanına gitmekle, kendisini adeta akıllı adam gibi söz söylediğini görünce biraz daha inşirah getirmek için, alıp damın üzerine çıkarmış, şair bir vakit akıllı gibi görüştüktan sonra, cünûn damarı hareket etmekle: “İsmimizi ilelebed ahlâfa yadigâr bırakmak için, haydi kendimizi damdan aşağıya atalım” deyince, refiki titremeye başlayarak “Hayır, yukarıdan aşağıya herkes kendini atabilir, bununla isimlerimizi te’bid edemeyiz, şöhret kazanmak istersek, haydi aşağıya inelim de, oradan kendimizi damın üzerine atalım” demiş. O günden itibaren biçare şairin cünûnu kendini bahçeden damın üzerine atıp, bu hareketiyle şöhret kazanmak hülyasından ibaret kalmış.

296

İspanya zadedgânının isim ve lakab ve unvanlarının pek uzun olduğu, ve kendilerinin unvanlarını saymakla iftihar ettikleri malumdur. Bunların biri gece vakti bir hotele gidip, birçok vakit kapıyı çaldıktan sonra, hotelci yataktan kalkıp,

pencereden: “Kimdir o?” diye sormakla, herif: “Don – Juan – Pedro – Hernandez – Rodriguez – de Villanova – Kont de Malafra – Kavallero de Santiyago – y – d’Alkantara” deyince, hotelci: “O kadar adam için yerim yoktur” diyerek, pencereyi kapatıp, yatmış.

297

Eflatun zindan ve menfada bulunanların ölmesi için dua ediyormuş; “Çünkü öldükten sonra insanın halini bilmem, ihtimal ki fena olsun, ihtimal ki iyi olsun, halbuki zindanda ve menfada olan adamların hali pek fena olduğunu bilirim; binaenaleyh, fena olan hallerinin meşkûk bir hale münkaleb olmasına dua ederim” demiş.

298

Kardinalin biri pek çok yediğinden, bazı şairler eğlence tarzında kendisine birtakım hicviyeler yazmışlar, bunun üzerine kardinal, Papa’nın huzuruna çıkıp, şikâyet edince Papa: “Çok yiyen adam biraz da yutmalıdır” demiş.

299

Birisi evinin duvarından bir taş sökerek, pazar mahaline götürmüş; ne olduğunu soranlara: “Evimi satıyorum, almak isteyen, işte numunesi, baksın da, beğenirse, alsın” demiş.

300

Avrupa’da köy kiliselerinde erkekler bir tarafta ve kadınlar bir tarafta oturmak adettir. Böyle bir kilisede Papaz vaaz etmekte iken, birisinin söylemekte olduğunu işiterek, sükût etmeyi tavsiye etmesi üzerine, kadının biri: “Söyleyen bizim taraftan değildir” deyince, Papaz: “Sizin taraftan olmadığı tebeyyün etti, çünkü, işte, sustu” demiş.

301

Bir adamın sevmediği karısı ölmüş, defnettikten sonra, vekilharcı bir defter takdim edip, cenazes için beş yüz lira masraf olduğunu gösterince: “Beş yüz lira mı! Keşke ölmeseydi de bu kadar para vermeyeydik!” demiş.

302

Birisi dul kadının birine hamile olup olmadığını sormuş; kadın: “Eğleniyor musunuz? Ben üç seneden beri dulum” deyince, herif “Öyle mi! Ben ise sizi hâlâ kız zannediyordum” demiş.

303

Vaizin biri fasıl edenlerin dillerinden, ve faslı dinleyenlerin kulaklarından asılması lüzumundan dem vuruyordu; hazır bulunanlardan biri: “Öyleyse alelumûm insanları hem dillerinden hem kulaklarından asmalı” demiş.

304

Roma’da konsolluk münasebetine sabah nasb olunup akşam azl olunmuş olan bir zat hakkında meşhur (Çiçeron) diyormuş ki: “Roma’da öyle gayretli bir adamımız vardır, ki konsolluğu zamanında, asla gözünü kapatıp, uyumadı.”

305

Kardinalin biri Roma şehrinin diyanetini medh ederek, “Roma dinin yatağıdır” demekle, hazır bulunanlardan biri: “Evet, fakat o halde dinin hiçbir vakit yatağa yatmadığına ka’il olmak lazım gelir” demiş.

306

Fransa muharrirlerinden biri dermiş ki: “Muharrirlerin cenneti tahrir etmek, arafları yazdıklarını gözden geçirmek, ve cehennemleri tertip sehviyyâtını tashih etmektir.

307

İspanya krallarından ikinci Flib, papalık tahtına cülûs eden beşinci (Sikstus)u tebrik için, zadedânından genç bir adam memur etmişti. Papa kendisi nezdine genç bir adamın böyle bir memuriyetle gönderilmesini bir nevi tahkîr addederek: “Kralınız bu kadar kaht-ı ricâle mi uğramış, ki nezdime gönderecek sakallı bir adam bulamamış!” deyince, İspanyol: “Sakalın ind-i âlinizde o kadar itibarı olduğunu bileydi, adam kıtlığında, bir keçi gönderebilirdi” demiş.

308

Birisi maşukasının diğeriyle baloya gittiğini görmekle, ertesi gün maşukasına şikâyet ederek: “Niçin beni sevmekten vazgeçtin?” deyince, maşukası: “Hayır, ben seni sevmekten vazgeçmedim, sen beni sevmekten vazgeçtin, çünkü ben sana baloya gitmedim diyorum, sen beni seveydin, kendi gözlerinden ziyade sözlerime inanacaktın” demiş.

309

On dördüncü Lui, zamanında Fransa’da Protestan olanları tutup, prangaya atarlardı; Protestanların hâmisi olan İngiltere kralı Paris’e bir sefir-i mahsus gönderip: “Zindanlarda olan Protestan kardeşlerime tahliye-i sebîl olunmasını arzu ederim” diye yazmış. Fransa kralı buna cevaben: “Ben de Londra zindanında olan canilerin tahliyesini istersem, kralınız ne diyecek?” deyince, sefir: “Zat-ı şevketiniz dahi Londra zindanındaki caniler kardeşlerime tahliye-i sebîl olunmasını arzu ederim, diye yazarsanız, hiç şüphe yok ki kralım teklifinizi reddetmez” demiş.

310

Fransa krallarından on dördüncü Lui devletlerin biri nezdine sefir tayin ettiği bir zata: “Selefinin tuttuğu mesleğin halefinde bir meslek tutmalısın” deyince sefir, “Halefime böyle bir emir vermenizi mucib olmayacak bir meslek tutacağım” demiş.

311

İngiliz'in biri Paris'te bir lokantada yemek yiyip, yediği yemeklerin parasını verdiği sırada, garson bahşışını vermesini teklif edince, İngiliz "Hayır, ben garson yemedim" demiş.

312

Şairin biri ahababından birine: "Ben şöhretimi çok severim" deyince, beriki: "Adam! Böyle küçük şeylere gönül bağlamak ne olacak!" demiş.

313

Oduncunun biri yüklü hayvanını önüne koyup, "Varda! Varda!" bağırarak, sokakta geçerken, bir odunun ucu bir efendinin setresine ilişip, yırtar; bu efendi oduncuyu tutup, belediyeye götürür; oduncu soruldukta, ağzını açıp, lakırdı söyleyemez gibi olur; memurun "Dilsiz misin?" suali üzerine, davacısı "Hayır, hayır! Dilsiz değildir, ben rast geldiğim vakit, varda varda bağırarak halkı taciz ediyordu" deyince, memur "Öyleyse, sen sağır değilsen, dava etmeye hakkın yoktur" der.

314

Bir azizin yevm-i mahsusunda bir papaz ber-vech-i mu'tad bu azizin keramet ve fezâili hakkında bir nutuk irad edecekti; arkadaşlarının karnı acıkmış olduğundan, kendisine nutku kısa kesmesini rica etmişler. Bunun üzerine papaz kürsi-i hitabete çıkıp: "Bu aziz hakkında söyleyecek her ne varsa geçen sene bu güne müsadif olan yevm-i mahsusunda size söylemişim, o vakitten beri yeni bir kerameti görülmediğinden, bu sene eski söylediklerime ilave olunacak hiçbir şey yoktur" diyerek, kürsüden inmiş, gitmiş.

315

Hristiyanların mezhep lisaniyle piskoposlara "çoban" ve halka "sürü" dedikleri malumdur. Bir kilisede piskopos hazır olduğu halde, papazın biri İncil'i elinden bırakarak, kilise hademesine hitaben: "Çoban uyudu, sürü dağılacak, kapıları kapayın" demiş.

316

Roma kayserlerinden (August) meşâhir-i müellifinden Horas ile Virjil'i pek çok sevip, ekseriya seferesine alır, ve birini sağına birini soluna oturtup, kendisi ortalarında otururdu. Horas'ın gözlerinden daima yaş aktığından ve Virjil zîk-i sadra müptelâ olup, ara sıra içini çekercesine nefes aldığından, August bir gün seferede "Göz yaşlarıyla âhlar ortasında bulunuyorum" demiş.

317

Tıfl iken sokakta bulunmuş olan bir adam, bir davadan dolayı, şehadet etmek üzere, mahkemeye çıkıp, reis-i mahkeme, usûl-i vechle, lehinde şehadet edeceği adamın akraba ve taallukatından olmadığına yemin etmesi teklif edince, herif: "Reis Efendi, ben sizin de benim pederim olmadığınızda yemin edemem" demiş.

318

On Dördüncü Lui'nin vükelasından (Roklör) gayet çirkindi; bir gün kendisinin çirkin bir adamı kralın huzuruna takdim edip, o adamdan pek büyük bir iyilik görmüş olmakla, kendisine borçlu olduğunu arz, ve binaenaleyh, kral tarafından kendisine bir ihsan olunmasını istirham etmiş; herif iltifat ve ihsana nail olup, gittikten sonra, kral (Roklör)e bu adamdan ne iyilik gördüğünü sorunca: "Bu olmayaydı, âlemde en çirkin adam ben olacaktım, bundan büyük iyilik olur mu?" demiş.

319

Fransa'da bir vakit tebeddül-i vükela pek sık vuku' bulduğundan, herifin biri, her evinden çıktıkça, hizmetçisine "Beni bir nezarete nasb etmek üzere, ararlarsa, filan yerdeyim" demeyi adet edinmiş.

320

Birisi Paris'e yeni gelmiş bir amcazadesini bir salona götürerek: "Amcazademi takdim ederim; kendisi görüldüğü kadar açık değildir" deyince, amcazadesi: "Evet, amcazadeyle farkımız bundan ibarettir, kendisi benim aksimdir" demiş.

321

Prensin biri gayet güzel merkepler çıkaran (Mirayo) memleketinden geçip, Şehrin belediye reisine misafir olur. Bu münasebetle belediye reisi uzun bir nutuk irad ederken, Őehrilerinden birisi prensin sıkıldığını gorerek, bir latife olmak üzere, nutuk irad etmekte belediye reisine: “Merkepler kaça veriliyor?” deyince, belediye reisi, herifi başından tırnağına kadar gozden geçirdikten sonra: “Sizin boyda sizin toyda olursa, on lira eder” diyerek nutkuna devam eder.

322

Piskoposun biri perhiz gunlerinde et yemiş: “İdare-i ruhaniyesi tahtında bulunanlar toplanıp: “Siz perhiz tutmayı leme vaaz ettiğiniz halde, kendinizin perhiz tutmamanız ayıptır” deyince, piskopos: “Bana verdiğiniz tahsisatı size perhiz tutmayı vaaz etmek için veriyorsunuz, kendim perhiz tutmak için değil; eğer benim de perhiz tutmaklığımı isterseniz, iki kat vermeniz iktiza eder” demiş.

323

Birisi borç alıp, verdiği senette: “Keyfim geldiği vakit vermek üzere” yazmış; bir vakit sonra, dayinin davası üzerine, mahkemeye davet olunarak: “Senet mucibince keyfim geldiği vakit vereceğim, daha keyfim gelmemiştir” deyince, hakim “Hapsedin, keyfi gelsin” demiş; filvaki’ hapsettikleri gibi keyfi gelip, borcunu ifa etmiş.

324

Bir mahkemenin haricinde gurlt oluyordu; reis çavuşlara hitaben: “Bu gurlty men edin, davaları dinlemezden hükm veriyoruz” demiş.

325

Aktrn biri ahababından birine der ki: “Filan mosy, bir daha oyuna gidersem, yüz değnek vuracağını, ve karısı ise bunun emrine itaat etmezsem, iki yüz lira vereceğini vaat etmiş. Hangisini bekleyeyim?”; dostu: “Kariyi dinlersen, yüzde yüz kazanırsın “ demiş.

326

Müverrihinden (lakin) kral tarafından kendisine senevî verilmekte olan mahsusatın on iki bin franktan altı bin franga tenzil olunduğundan şikâyet etmekteyken, mütekaid bir zabıt hiddetle ayağa kalkarak, “Ne demek! Benim gibi bir zabıt senevî yüz lira aldığı halde, bir müverrihe altı bin frank az mıdır?” deyince, müverrih: “Evet, hakkınız vardır, fakat sizin böyle serbest söylediğinizi, ve benim serbest yazamadığımı, ve, yazdığımı kendim cerh etmiş olmamak için, serbest söylememeye dahi mecbur olduğumu hesaba koymalısınız” demiş.

327

Vaizin biri cemaate vaaz ettiği sırada: “Hepimiz öleceğiz” demekte iken, hükümdarın kapıdan girdiğini görünce, sözünü tekrar ederek: “Hemen hepimiz öleceğiz” demiş.

328

Hasisin biri bir lokantaya girip, listeye bakarken, yemeğin üç franka olduğunu görünce: “Üç franklık iştiham yoktur” diyerek, kalkıp gitmiş.

329

Bir gözünden kör olan bir adam evlenip, karısını bakire bulmamakla, ‘itâba başlayınca, karısı: “Ben bu halde dahi bir gözü kör olan bir adam için pek iyiyim” demiş; bunun üzerine herif: “Benim gözüm muharebede sakatlandı, düşman beni bu hale getirdi” deyince, karı: “İşte, farkımız bundan ibarettir: Seni düşmanın bu hale getirmiş, beni ise dostum” demiş.

330

Körün biri gece vakti bir elinde bir testi, ve diğerinde bir mum tutarak, su almaya gidiyordu. Bir adam kendisine rast gelerek, gözü görmediği halde, mumu ne için almış olduğunu istihza ile beraber sorunca, kör: “Kendim görmek için değil, senin gibi gözü görür körler bana çarpıp da, testimi kırmamak için almışım.” demiş.

331

Birisi karısıyla beraber, günahlarını çıkartmak için, papaza gitmiş, papaz ibtida karının günahlarını dinlemeye başlayarak, nihayet karının sözleri ninni yerine geçip, papazı uyutmuş; sıra kocasına gelip, papaza yanaştığında, uyuduğunu görerek: “Uyuyor musunuz, baba?” diye bağırınca, papaz uyanarak, ve ancak uyuduğunu belli etmemek için, yine gözlerini kapalı tutarak, ve karşısındaki karıdır, zannederek: “Hayır, madam, uyumuyorum, dinliyorum, son günahın kocanı aldatarak, bir vefasızlık etmekliğin değil miydi?” demiş.

332

İki mübalağacı bir kahvehanede oturup konuşurlar; söz akreplere intikal eder; birisi akreplerin gayet büyüklerini görmüş olduğunu söyler; öbürü: “Ben Afrika çöllerini gezdim; benim gördüğüm akrepleri sen göremedin” der; beriki, cevap vermeksizin, kurşun kalemini çıkararak, masanın mermeri üzerinde iki kadem uzunluğunda bir hat çekmekte iken, arkadaşının güldüğünü görerek: “Kerem buyurun, tersim edeceğim şey yalnız kafasıdır.”

333

Erbâb-ı fenden meşhur (La Blaş) Napoli kralının huzuruna çıkacaktı; birçok vakit salonda bekledikten sonra, kralın hademesinden biri çıkıp, kabul olunabileceğini söyler. (La Blaş) telaş ile gireceği sırada bir masanın üzerinde kendi şapkasına benzer bir şapka görür; şapkası başında olduğunun farkında olmayarak, gördüğü şapkayı eline alıp, bir şapka elinde bir şapka başında olduğu halde, kralın huzuruna girer; kral gülmesini zapt ederek, kendisini oturtuktan sonra: “Nezleniz olduğunu görüyorum, şapkanızı başınıza koyabilirsiniz.” der; (La Blaş) binlerle estağfirullahlar irad ederek, bu teklifi kabul etmek istemezse de, nihayet kralın ibrâmına dayanamayarak, elindeki şapkasını başına koyacak olur, başındaki şapka yuvarlanır, kral gülmeden bayılmak derecesine gelir.

334

Bir avukat mahkemenin birinde tanzim etmiş olduğu uzun bir lâyihayı okurken, azâdan birinin uyuduğunu görünce, susmuş; reis devam etmemesinin sebebini sordukta, “Efendiyi uyandırırım diye korkuyorum” cevabını vermiş.

335

Paris mahkemelerinin birinde burunsuz bir avukat bir takrîr okurken, burunsuzluğu münasebetiyle sesi çıkmamaya başlayınca, burnu gayet büyük olan mahkeme reisi istihza tarîkiyle:

—Avukat efendi okuyacağını göremiyor galiba; bir gözlük vermeli, deyince avukat:

— Bir gözlük ihsan buyurursanız; lutf buyurmuş olursunuz; ancak gözlüğü takacak burnum olmadığı için, âriyyeten burnunuzun yarısını da verseniz, lütfunuzun mahçubu olurum” diye cevap verir.

336

Fransa polis nâzırı bir vakit tiyatro saatinin geceleri bazı adamların kadınlarla (randevu) tayin etmesine hizmet ettiğini anlatarak, tiyatro müdürüne bir adam gönderip, böyle ahlâkın ifsâdına hizmet eden bu âletin durdurulmasını emretmiş. Meşhur (Taleyran) bunu işittiğinde: “Aman! Polis nâzırı ceplerimizdeki saatleri de tevkif etmesin!” demiş.

337

Bir iki defa gördüğü adama dost nazarıyla bakıp, teklifsizce söylemeye alışmış olan bir adam Aleksandr Duma ile bir defa görüştüktan sonra, yolda kendisine rast gelerek: “Bonjur, dostum! Keyfin nasıldır?” deyince, Aleksandr Duma: “Bonjur, dostum! Adın nedir?” demiş.

338

İngiliz’in biri çayırının kapısı üzerinde yazmış ki: “Kuyruğu uzun beygirler günde iki şilin, ve kuyruğu kesik beygirler bir şilin ile kabul olunur”. Bu farkın sebebi

soruldukta, “Çünkü kuyruğu kesik olan beygirler sineklerden rahatsız olarak, kuyruğu uzun olan beygirlerin yediklerinin yarısını yer” demiş.

339

Rusya zadedânından birisi Paris’te bir lokantada yemek yerken, garsona hiddetlenerek, biçareyi öldürmüş; lokantacı ile birçok halk birikip, kendisini hükümete teslim edeceklerini söylemekte iken, herif asla telaş etmeyerek, lokantacıya hitaben: “Efendim, kırılan şey yapıştırılmaz, dökülen şey toplanmaz, hesaba yaz, kaç para ederse, vereyim” demiş.

340

Kârcının biri her vakit gitmekte olduğu bir kârhaneye birkaç gün gitmedikten sonra, gittiğinde, arkadaşlarından birisi bu kadar zaman gitmediğinin sebebini sormakla, herif: “Sormayın, karımı kaybettim!” deyince, arkadaşı: “Hangi kârhanede?” demiş.

341

Birisi efendisinin satmak üzere vermiş olduğu bir beygiri dizgininden tutarak, bir ormandan geçmekte iken, uykusu gelmekle, dizgini koluna geçirerek, yatıp, uyumuş. Uyurken, bir hırsız çıkıp, dizgini hayvanın başından çıkararak bırakmakla, beygiri alıp, götürmüş. Herif, uyandığı vakit, nerede olduğunu hatıra getirmeyerek, kendi kendine: “Galiba yatarken bir beygirim varmış; var idiyse, beygiri kaybettim, yok idiyse, bir dizgin kazandım” demiş.

342

Birisi bir mecliste bir kadının hüsnünü methediyordu; dinleyenlerden birisi: “Güzeldir, fakat bir gözü diğerinden biraz küçüktür” deyince, herif hiddet ederek “Hayır, gözünün biri diğerinden daha küçük olmadığından başka, daha büyüktür bile!” demiş.

343

Bir bölükte bulunan iki nefer muharebede birbirine muavenet etmeyi vaat etmekle, bir gülle gelip, birisinin bir ayağını alınca arkadaşı yetişip, kendisini hastahaneye götürmek üzere, arkasına almış; yolda giderken, diğer bir gülle daha gelip herifin başını dahi kesip atmış ise de, arkadaşı, farkında olmayıp, kendisini hastahane kapısından içeriye götürürken, tabib başsız cüsseye hastahanedeki ne yapacaklarını sorunca, herif, lâşeyi yere bırakarak: “Vay yalancı herif! Bana yalnız ayağı kesilmiş olduğunu söyledi” demiş.

344

Bir kadının bir ressam dostu vardı; bir gün bir mecliste bu kadının çocuğunun babası pek çok benzeyip, adeta babasının tasviri gibi olduğundan bahsolunurken, hazır bulunanlardan birisi: “Hem zannedersin ki filan ressamın yaptığı bir tasvirdir; doğrusu mâhir ressam!”

345

Mu’cizin biri birisine misafir olup, birçok vakit oturduktan sonra, kalkıp gideceği vakit, ev sahibi kapıya kadar teşyi’ etmek istemişse de, herif bırakmak istemeyip, nihayet: “Bana böyle teklifli muamele edersen, bir daha gelmem” diyerek, yemin etmeye başlayınca, ev sahibi: “Öyle ise, bu son gelişinizdir, bırakın kapıya kadar teşyi’ edeyim” demiş.

346

Fransız’ın biri bir familyayı methettiği sırada “O familyadan bu kadar piskopos gelmiş, piskoposluk o familyada babadan evlada miras kalır bir şey gibidir” demiş. (Malumdur ki piskoposlar evlenmez.)

347

Tabibin biri, bir hastaya acı bir ilaç yazmış; hasta bu ilacın acılığını tecrübe etmiş olduğundan, mırıldanmaya başlayınca, tabib: “Yalnız birinci kaşığı almak güçtür, sonra ikincisi, üçüncüsü acı gelmez” deyince, hasta: “Öyle ise ikinci üçüncüsünü alayım da, birincisini almayayım” demiş.

348

Fransa'nın eski krallarından (Klodis) kendisine düşmanı ordusunda casusluk etmiş olanlara altın yerine yaldızlanmış bakır para vermiş olduğundan, bunlar birkaç gün sonra aldıkları akçenin mahiyetini anlayarak şikâyete geldiklerinde, kral: "Bana gösterdiğiniz sadakat ve muhabbet nasıl sahte ise, onun ücreti dahi öyle olmak iktiza eder; kendi vatanına hıyanet eden düşmanına sadık olamaz" demiş.

349

Bir papaz bir geminin içinde bulunup, gemi fırtınaya uğradığından, gemicilere diz çöküp, dua etmelerini tavsiye ediyordu. Kaptan gemicilerin yelken iplerini bırakıp, diz çöktüklerini görünce, papaza hitaben: "Ne yapıyorsun? Sen 'akaidi iyi okumamışsın! Öyle dua karada oluyor; denizin duası bu ipleri çekmekle olur; en yüksek direğe çıkan cennete gider." deyince, papaz: "Vakıa, cennet gökte olduğundan oraya çıkan cennete yanaşırsa da, galiba cennetin yolu buradandır" diyerek denizi göstermiş.

350

Yine bu papaza gemicinin biri yanaşıp: "Bu akşam galiba gökte meleklerle ta'lim edeceksiniz" deyince, papaz: "Aman çalışın bu akşam olmasın; hiç iştiham yoktur" demiş.

351

Fakire bir kadın zarurette kalıp, bir büyük hanıma müracaat etmeye mecbur olmuş. Hanım tenezzülen buna bir nazar atarak, kaç evladı olduğunu sorduktan ve "Üç evladım var" cevabını aldıktan sonra, yüzünü çevirip, misafirleri bulunan hanımlarla konuşmaya başlamış. Bir vakitten sonra yine fakir kadına dönüp: "Çok evladın var mı?" deyince, kadın: "Üç evladım olduğunu arz ettiğimden beri, hiçbir evladım olmadı" demiş.

352

Tenörün biri, sesi gayet güzel olmakla, rolünü pek iyi icra ediyorduydu da, kendisi pek kabîh-ül vech olduğundan, halk çehresini görmeye bir vechle alışamayıp, hazzetmezlerdi. Bir akşam vazifesini pek iyi icra ettiği halde, hiçbir takdir ve tahsin alameti görmediğinden, halka hitaben: “Sizin benim çehremle ülfet etmeniz benim çehremi değiştirmekliğimden daha kolaydır” demiş.

353

On birinci Lui'nin adeti tebaasından huzuruna çıkan tüccar ve esnafa çok riayet edip, seferesine almak, ve kendileriyle teklifsizce konuşup, ticaret ve sanayiye dair ahz-ı malumat etmek idi. Tüccarın biri kralın bu teklifsizliğinden istifade ederek, bir rütbe istemiş, ve almış. Ondan sonra, rütbeli olduğundan kral tarafından daha ziyade riayet görmek ümidinde iken, aksini görmeye, sebebini sorunca, kral: “O vakit seni tebaanın en büyük tüccarından bilerek, ona göre muamele ediyordum; şimdi ise rütbeli adamlarımın en küçüğü olduğunu bildiğimden, bundan başka bir muamelede bulunursam, rütbece senden büyük olanları gücendirmiş olurum” demiş.

354

İskender-i Zülkarneyn tebaasını muhakeme ettiği esnada, müddei söylerken, başını eline dayatıp, bir kulağını kapamayı adet edinmişti. Sebebini sorduklarında: “Öbür kulağımı müddeâ aleyhin sözlerini dinlemek için, saklıyorum” demiş.

355

Kendini güzel zanneden ve genç göstermek isteyen bir kadın, küçük hemşiresiyle beyinde kaç senelik fark olduğunu sorduklarında, “Kaç senelik ne demek! Bir iki aylık farkımız vardır” demiş.

356

Küre-i arzın döndüğünü keşfetmiş olan hekim-i meşhur Galile, yetmiş yaşında olduğu halde, engizisyon meclisi huzuruna çıkarılıp, İncil ve Tevrat'a mugayyir

ettiği bir “küfür”den tövbe ve istiğfar, ve böyle itikatsızlıktan rücu’ ettiğine yemin etmesi teklif, ve bununla beraber, zindana konulup, haftada bir defa mezamir-i davudi okumaya mecbur olacağına dair olan ilâm kıraat olunduktan sonra, biçare ihtiyar feylesof, umrunda birinci defa olarak, böyle yalan yere ağır ağır yeminler, ve doğruyu söylediğine tövbe ve istiğfar etmesinden vicdanı kendisini ta’zib etmiş olmakla, eli İncil’in üzerinde olduğu halde ayağını yere vurarak: “Ben yerin dönmediğine yemin ediyorum, fakat küre-i arz benim yeminlerime kulak asmayıp dönüyor!” demiş. Galile’nin bu sözü – ki İtalyanca ibaresi “Eppur si muove”dir – meşhurdur.

357

Hint’in mecusi kalenderlerinden biri, itikad-ı batılları üzere, günahlarını affetirmek için, çıırçiplak yere yatıp kendini kamçı ile dövdürmekte iken, bir yabancı bu hali görüp: “Bu ne büyük fedakârlıktır” deyince, kalender başını kaldırıp: “Hayır, ben bu kamçıları, yarın ahrette, siz beygir olduğunuz halde, ben insan olup da, sizi kamçılama için, yiyorum” demiş.

358

Zaman-ı kadimde Sicilya’nın Sirakusa şehrinde bulunan vaz’-ı kanun (Diokles) vaz’ ettiği kanunda müsellağ olarak pazara çıkanların idam cezasıyla mücazat olunmasını kaydetmiş. Bir vakit sonra düşman Sirakusa’ya takarrüb etmekle, (Diokles), kılıcı elinde olarak, düşmana mukavemet etmeye giderken, pazarda bir gürültü olduğunu işitmekle, oraya gittikte, hazır bulunanlar: “Vaz’ ettiğiniz kanunu kendiniz bozuyorsunuz” deyince, Diokles: “Hayır, bozmuyorum, kendi nefsim hakkında icra etmekle te’kid ediyorum!” diyerek kılıcını göğsüne saplayıp, itlaf-ı nefis etmiş.

359

İki kadın müşterek olan bir dostlarının muhabbetinden bahsederek, beni ziyade seviyor, seni ziyade seviyor derken, dostları gelir:

— Hangimizi ziyade seviyorsunuz? derler.

— İkinizi bir seviyorum.

— Yok faraza ikimiz denize düşsek, hangimizi evvel kurtarmaya çalışırsınız?

Dostları en az sevdiğine dönerek:

— Siz iyi yüzmek bilirsiniz, değil mi? demiş.

360

Hekimin biri “cumhuriyet” ve “hürriyet” isimleriyle el ele tutuşup öpüşür iki kızı musavver bir resim görüp: “Zavallılar öpüşüp ayrılıyorlar! Birbirini ebedi göremeyeceklerdir!” demiş.

361

Paris nebatat bahçesinin bahçıvanı meşâhir tabiiyyundan (Buffon)a, muayene olunmak üzere, iki cins incirden birer tane göndereceğini vaat etmiş; götürmeye memur olan hizmetçi yolda giderken incilerin birini yemiş; Buffon iki tane olacağını bildiğinden, “Öbürünü ne yaptın?” diye sormuş; “Yedim” demiş, Buffon hiddet ederek, “Nasıl yedin?” deyince, hizmetçi “İşte, böyle yedim” diyerek öbürünü de ağzına atmış.

362

Burunsuz bir adam bir dilenciye sadaka vermiş; dilenci: “Allah gözlerinizi hıfzetsin!” diye dua etmiş; herif bu duanın sade gözlerine hasr olunmasının sebebini sordukta, dilenci: “Çünkü gözlerinize bir şey olursa, gözlük kullanamazsınız” cevabını vermiş.

363

Altmış yaşında bir adam bir karga satın almış; ne yapacağını sorduklarında: “Bu kuşun üç yüz sene yaşadığını söylüyorlar da, bunu tecrübe etmek için aldım” demiş.

364

Sarı sakallı kralın biri bahçesinde dolaşırken, köse olan bahçıvanına takılmak için: “Senin niçin sakalın yoktur?” demiş; bahçıvan: “Efendim sakallar taksim olduğu vakit, bendeniz keçeciye gittim; baktım ki siyah sakal kalmamış; sarı bir sakal almaktansa, köse kalmayı tercih ettim” demiş.

365

Tiyatro müelliflerinden biri, yeni bir eseri icra olunup da, beğenilmediği vakit, can sıkıntısından evine gidip sarhoş olurmuş. Bir akşam yeni bir eseri icra olduğu sırada, locasında bulunan sekiz yaşındaki kızına oyunu beğenip beğenmediğini sormuş; kız cevap olarak: “Babam, evde pek iyi şıramız vardır” demiş.

366

Birtakım köylüler müdürlerine arz-ı hulûs etmek için, memlekette hayvanat hastalığı zühurundan dolayı, kendisini pek çok merak ettiklerini yazmışlar.

367

Abdal bir derviş bir zatın konağında misafir olmuştu. Konak sahibi kendisine riayet ederse de, uşaklarla sair konak halkı – ekseriya adet olduğu üzere – bu biçareye fena muamele ederlerdi. Bir gün akşama kadar dervişe yemek vermemişlerdi. Konak sahibi akşam dervişe:

- Bugün bir şey yedin mi? der.
- Evet, efendim, sabahleyin yedim.
- Sonra bir şey yemedin mi? Sabahtan beri aç mısın?
- Hamdolsun yemedim.
- Sabah ne yedin?
- Vekilharcınızdan bir tokat, der.

368

Meşhur (Aleksandr - Duma) nev'-i beşerin maymundan müteselsil olmasına mutekid idi. Birisi bir gün kendisine der ki:

— Sizin peder Habeşi idi, değil mi?

— Evet.

— Büyük pederiniz?

— Zenci (Siyah).

— Onun pederi?

— Maymun, der, çünkü benim neslim, sizinkinin aksi olarak, maymundan başlayarak, insana müncer olmuştur.

369

Birisi kızını almak istediği bir ihtiyara kendini zengin göstermişti. Düğünü icra olunacağı günler damat pek çok düşündüğünden, kayınpederi: “Neniz var?” diye sordukça: “Hiçbir şeyim yok” cevabını verirdi. Nihayet düğün icra olunduktan sonra, bir iki gün geçer geçmez, kayınpederi damadının dâyinlerinin gelip para istediğini görünce, damadına: “Siz beni aldattınız; paranız olmadıktan sonra, borcunuz da varmış” diye tekdîre başlamış; damadı: “Efendim, her ne vakit sordunuzsa, size “Hiçbir şeyim yoktur” demedim mi?” demiş.

370

(Bonjur) isminde bir adam bir ziyarete gitmiş; kapıyı çaldıkta, hizmetçi çıkıp, kim olduğunu sormuş; herif: (Bonjur) demiş; hizmetçi: “Bonjur, mösyö” diye cevap verdikten sonra yine ismini sormakta devam etmiş; herif yine (Bonjur) deyince, hizmetçi:

— “Efendim! Koplimentolar el verir, isminizi söyleyin; bin defa “Bonjur” demede mana yoktur, der.

— İsmim Bonju'dur.

— Ha öyleyse, Bonjur Mösyö dememeli, Mösyö Bonjur demeli.

371

Fransa'nın (Orleyan) şehrinde nehrin kenarında bulunan bir duvarda suyun tevârih-i muhtelifte vasıl olduğu noktaları bildirir çizgiler ve çizgilerin yanında tarihleri yazılıdır. Birkaç kişi oradan geçerken, görürler ki o senenin feyezânını bildiren çizgi inanılmayacak surette yüksek bir mahalde çizilmiş, kolcuya sorarlar; “Hayır, su oraya kadar vasıl olmadı; çizgi zaten aşağıda idi; lakin çocuklar yetişip silmesinler diye, yukarıda yazdım” der.

372

Bir feylesofun birkaç köpeği vardı; ki daima etrafına toplayarak, onlarla meşgul olur, ve eğlenirdi. Birisi köpeklerin sohbetinden ne anladığını sordukta, insanların halini anlamaya başlayalı, köpeklerin muhabbetinden çok hoşlanıyorum” demiş.

373

Bir adama niçin evlenmediğini sormuşlar; “Çünkü ne kocası olmaklığımy arzu edebileceğim bir kadın, ne babası olmaklığımy isteyeceğim bir delikanlı görebildim” demiş.

374

İngiltere meşâhir müverrihîninden (Cibbon)'un gözleri, burnu ve ağzı gayet ufak olup yanakları ise o kadar genişti, ki bütün yüzü yanaktan ibaret gibi görünüyordu. O vaktin büyük familyalarından birine mensup olan Madam (Düfan) iki gözünden kör olduğundan, kendisine takdim olunan adamların çehresini anlamak için, elini gözlerine sürerek, azalarını yoklamayı adet edinmişti. Bir gün Mösyö (Cibbon)u götürüp, mûmâileye takdim ederler; Madam (Düfan) elini müverrihin yüzüne – ta'bir-i ashale yanaklarına – sürdükte, yüze benzeyecek bir şey bulamadığından, bedenın başka bir tarafını zannederek, ve müverrihi iterek: “Benimle bu suretle eğlenmeye utanmıyor musunuz?” demiş.

375

Birisi sarhoş olduğu halde, düşe kalka bir sokaktan geçiyordu; ahbabından biri tesadüf ederek bu halini görünce: “İşte, gördün mü içmenin fenalığını!” der; sarhoş: “Kardeş, içmek fena değil, yürümek fena!” der.

376

Bir sarhoş çok içmeden ölüm derecesine gelmiş: Papaz günahlarını itiraf etmesini teklif eder, sarhoş:

— Ne günahı? Ömrümde fena şarap içmekten başka bir şey yapmadım, der.

— İyi olursan, vazgeçecek misin?

— İyisini bulduktan sonra, fena şaraptan niçin vazgeçmeyeyim? der.

377

Ömrünü inzivada mütalaa ve te'lifle geçirmiş, binaenaleyh, cemaat merasim ve külfetlerinden bihaber kalmış bir muharrir, nasılsa, büyük familyalardan birine mensup bir kadına takdim edilir. Takdim eden adam kendisine demiş ki: “Kadınlar müdaheneyi severler, çıkarken, hüsnünü biraz methetmelisin.” Bizim muharrir de bu ihtarı kabul ederek gideceği vakit: “Madam! O küçük gözlerinizi hiçbir vakit unutmayacağım!” der. Merdiven başında arkadaşı: “Ne yaptın! Bir kadına gözlerinin küçük olduğunu söylemek tahkir demek olduğunu bilmez misin?” deyince, muharrir: “Dur, ben hatamı tashih ederim” diyerek, geri dönüp, kadına: “Madam! Affedersiniz! Sehven küçük gözleriniz dedim, yoksa gözleriniz, burnunuz, kulaklarınız, dişleriniz, elleriniz, ayaklarınız, pek büyüktür! Size vicdanen yemin ederim ki ben bundan büyüklerini görmedim!” der.

378

Fransa'da bir murabahacı fahiş faizle halkı soyarak, ve birçok adamın harabiyetini, bazısının da ölümüne mucib olarak, elhasıl tezvirat ve haksızlıkla zengin olmuş; fevkalade hasis olduğundan, evlenmeye de cesaret edemeyip, evlat ve 'ıyali dahi yoktu. Öldükte, bir vasiyetname tertip edip, tekmil servetini

fukaraya ve insaniyet uğrunda bazı hayrata tahsis etmiş. Merkurum elinden yanmış olan bir köylü kadın, hissesine düşen sadakayı alırken: “Ah! Bu adam sağlığında ne kadar kötü idiye, öldükten sonra o kadar iyi oldu! Âlemde bulunan adamların kaffesi ölü olaydı, ne büyük hayırlar olacaktı!” demiş.

379

Avrupa muharrirlerinden biri cizvitlerin aleyhinde bir kitap yazmıştı. Kendisine derler ki: “Cizvitler kızmışlar; intikam almak için, cümlesi kalemlerini ellerine almışlardır. “Bırakın, der, kalemlerini alsınlar da, kalemtıraşlarını almasınlar; çünkü cizvitlerin kalemtıraşı kalemlerinden keskindir.”

380

Bir adam öldüğü vakit, şöyle bir vasiyetname bırakmış: “Bir şeyim yoktur; borcum çoktur; kusur kalan fukaraya tevzi’ olunsun.”

381

Birisi, bir genç kadının yanında bulunduğu halde, kadın yüzünü öte tarafa çevirmiş, başkalarıyla konuştuğundan, bizimki kadınla mükâleme girişmek için, bir vesile ararken, kadının fistanında bir böcek görerek: “Madam, arkanızda bir hayvan vardır” deyince, kadın dönüp: “Vay! Siz miymişsiniz? Burada olduğunuzu bilmiyordum” der.

382

Tahsil etmediği halde, yalandan tabiblik etmekte olan bir adam, hastalarına perhizi tavsiye ettikten sonra, ertesi gün nabızlarını tutarak: “Perhizi bozmuşsun, filan şeyden yemişsin” derdi. Bu usul sayesinde pek çok şöhret bulmuştu. Bu zat birçok şakirdler yetiştirmişse de, bu sırrı hiçbirine söylememişti. Nihayet öleceği vakit şakirdlerinden en ziyade sevdiği birini yanına çağırıp, sırrını keşfederek der ki: “Hastanın evine gittiğin vakit, matbahın, merdiven altının, sofanın ve odasının etrafına iyi dikkat et; mesela, matbahta midye kabuğu görürsen, bil ki hasta midye yemiş; sofanın yahut odanın bir tarafında portakal kabuğu görürsen, portakal yemiştir, der.” Şakirdi bu sırrı öğrendikten sonra, ertesi gün bir hastaya bakmaya

giderek, merdivenden yukarıya çıkarken, merdiven altında bir merkep semeri görür; yukarıya çıkıp, hastanın nabzını tuttuğu gibi, hiddet ederek: “İşte, gördün mü? Fena olmuşsun! Perhizi bozmuşsun!” der. Hasta bir şey yemediğine yemin edince, tabib: “Yemin etme, ben senin yediğini biliyorum, merkep yemişsin” der.

383

Birisi: “Kendimi medh etmek adetim değildir, ama ....” diyerek, kendini meth etmeye başlayınca, muhatabı: “Evet, bu adetiniz çok beğeniyorum; bu adeti bozmayın, başka sohbeta bakalım” der.

384

Fransa krallarından biri, bir büyük memuriyete nasb etmek istediği bir âlimin zadedgândan olup olmadığını anlamak için, kimin neslinden olduğunu sormuş. Âlim: “Efendim, zannıma göre, Hazret-i Nuh’un gemisinde bulunmuş olan üç kardeşten birinin neslindenim, ama hangisinin bilemem” demiş.

385

Fransa’da bir köylü merkebinin önüne koymuş, yürütmek için, sopasıyla vuruyordu. Yolda rast geldiği kralın sarayî zabitlerinden iki kişi: Baksana, sen Allah’ından korkmaz mısın, ki o biçare hayvana öyle vuruyorsun! deyince, köylü şapkasını çıkarıp, eşeğin önüne geçerek: “Pardon Mösyö Eşek! Saray adamlarının taht-ı himayesinde bulunduğunuzu bilmezdim” der.

386

Birisi, bir gemiyi medh ettiği sırada, “Ölümü gözüne almış, dalgadan, rüzgârdan hiç korkmazdı!” demiş.

387

Yine o adam bir balonun hareketini tarif ederek: “Karnı yere degecek süratte gidiyordu!” demiş.

388

Hasta bir kasap karısına:

— Ben ölürsem, bizim çırağa varmalısın, çünkü ... deyince, karısı:

— Evet, evet, o benim çoktan hatırımdadır, der.

389

İki hırsız tutup, bir su kenarında asacak olurlar; birini asarken ip kopup suya düşmekle, yüze yüze kaçtığıını öteki hırsız görünce, cellatlara: “Bakın ötekinin işini dikkatsiz tuttuğunuzdan, suya düştü, yüzmek bilirmiş kaçtı kurtuldu. Aman ben yüzmek bilmediğimden, suya düşersem boğulurum; onun için benim ipimi güzelce bağlayın” diye rica etmiş.

390

İki süpürgeci, birbirleriyle ticaretlerine dair muhavere ve mücadeleye tutuşup, birisi: “Ben şu süpürgeleri senden ucuz verir de çok satarım” demekle: “Ben süpürgecin telini ve sapını çaldığımdan, elbet ucuz satarım; sen satın alarak yapıyorsun, nasıl benden ucuz verebilirsin?” deyince, diğeri: “Hay şaşkın hay, ben teknil yapılmış, meydana gelmiş, süpürgeleri çalıyorum” diye cevap vermiş.

391

Bir herif, sokaktan bir kesik yirmilik altın bulup, on beş kuruşa bozdurmuş. Ertesi gün yine öyle bir kesik altın bulunca: “Ben dünkü gün senin gibi bir altından beş kuruş zarar ettim, deli miyim ki seni de alayım da zarar edeyim?” demiş.

392

Kavga etmiş iki adamın birisi, kendilerini yarıştırmak isteyenlere:

— Tarziye isterim, der.

— Sen mi tarziye istiyorsun? Sen evvela tokat attın!

— Onun için tarziye istiyorum ya; tokat atmak hamalların işidir; madem ki beni hamalca hareket etmeye mecbur ederek, haysiyetime halel getirdi, tarziye ona düşer.

393

Şeyh-i cemel isminde bir remmâl havâss ile bir dağı yerinden oynatmak iddiasıyla başına birçok halk toplayarak, dağın karşısına geçip, “Ta’al ya cemel!” diye bağırmaya, ve dağdan sesinin aksi gelmeye başlayınca, şeyh: “Dağın bugün keyfi yokmuş; gelemeyecek; ta’al ya cemel, diyor; haydin, biz oraya gidelim” demiş.

394

Bir ayağı kırık olup odundan uydurmuş olan bir adam, evlendikten bir sene sonra, dünyaya bir oğlu geldikte, mahkemeye gidip, karısını tatlık etmek istemiş; sebebini sorduklarında: “Çünkü doğurduğu çocuk benim değildir; benim olaydı, bir ayağı odundan olacaktı” demiş.

395

Sarfiyyundan biri bir muharebe esnasında bir meclise gider; “Muharebeden bir malumatınız var mı?” derler; “Evet” der, mefaile babandan musaddardır, hârib, ihârreb, muharebe.”

396

Bir lord Almanya hamamlarına gidip, bir otelde oturuyordu. Otelci lorda “Zât-ı âlileri, zat-ı âli-kadrleri gibi tabirat-ı ta’zimiyye ile hitâb etmeyerek, “sen” kelimesiyle hitâb ettiğinden, lord bunu İngiliz gururuna yediremeyerek nihayet bir gün:

— Baksana, der, benim gibi bir lorda “sen” diye hitâb etmezler.

— Ne isterseniz, emrediniz; bizim otelde olmayan şey yoktur.

— Zat-ı âli-kadrleriniz, demeli.

— Peki, efendim, olur.

O günden itibaren otelci lorda “zat-ı âli-kadriniz” diye hitâb eder; ancak lord gideceği vakit, masraf defterine bakar, ki otelcinin söylemiş olduğu iki yüz kırk sekiz “zat-ı âli-kadriniz”in her biri bir kaloriye hesap olunmuş!

397

Bonapart bir gün Avusturya’dan fena bir havadis alarak, kayınpederi bulunan Avusturya imparatoruna kızdığından, zevcesi (Mariya - Luiza)ya: Pederin avanaktır, der. İmparatoriçe, Fransızca’yı pek iyi bilmediğinden, “avanak” manasına olan Fransızca kelimeyi anlayamayarak, hazır bulunan reis-i vükelaya dönüp, bu kelimenin manasını sormuş; mûma-ileyh, imparatoru bozmamak için “fevkalade dirayetli ve kâraşna” demektir, demiş. Birkaç gün sonra imparatoriçenin taht riyasetinde bir meclis-i hâs akd olunarak, mühim bir maddeye dair bahsolunduğu sırada, imparatoriçe reis-i vükelaya hitaben: “Bu işin tesviyesi size aittir; çünkü içimizde sizin kadar “avanak” kimse yoktur,” demiş.

398

Bir ihtiyar, ahababından birine oğlunun yalan söylemeye alıştığından şikâyet ederek: “Şu çocuğa ne yapayım? Yalancı adam hiçbir işe yaramaz” deyince, dostu: “Oğlunu diplomatlık mesleğine sevk et de, bak, nasıl çabuk tefeyyüz eder!” demiş.

399

Bir sarraf bir hizmetçi almak istiyordu. Maaşını pazarlık etmekte iken, hizmetçi:

— Affedersiniz, der, evvela bir şey soracağım.

— Nedir?

— Konsolit oynar mısınız?

— Niçin soruyorsun?

— Çünkü oynarsanız, maaşımı peşin isterim.

400

İsviçrelilerden müteneffir bulunan bir Fransız generalinin evinde hayvanattan hangisinin daha ziyade insana yakın olduğundan bahs olunuyordu. Kimi maymundur, kimi beygirdir, kimi köpektir, kimi fildir, der; general sükût ederek, birçok vakit dinledikten sonra: “İnsana en ziyade benzeyen İsviçrelilerdir” der.

401

Şairin biri Harun Reşit'in medhi hakkında bir kaside inşad ederek, müşarünileyh takdim etmiş. Harun Reşit sanatını sormuş; şair: “Efendim, sanatım kasideler inşad ederek büyük zevata takdim etmektir, fakat acınacak derecede fakirullahım” deyince, Harun Reşit: “Böyle miskin bir sanattan vazgeçmedikçe, fakrdan kurtulamazsın” demiş.

402

Bir kaptan evvelisi gün satın almış olduğu bir beygire binip, bir arkadaşıyla beraber gidiyordu. Arkadaşı: “Bu beygire aldandınız, yürümüyor” deyince kaptan: “Şimdi bakılmaz; çünkü rüzgâr önünden geliyor” der.

403

Esmer çehreli ve yüzü kıllı bir Sicilyalı Paris sokaklarında bir maymun gezdirip oynatıyordu. Anasıyla beraber geçmekte olan bir çocuk elinde bulunan peksimeti maymuna uzatır; maymun yemez; çocuk validesine: “Ana, küçük maymun peksimeti yemiyor! Dur bakayım, babası yer mi?” diyerek, peksimeti Sicilyalıya uzatır.

404

Bir kadın, ikinci defa olarak, evlenip, bir adama varmış, ki her akşam kendisine dayak atıyordu. Kadın bir akşam oturmuş, kocasının çok yaşamasıçün dua ediyordu. Kocasını girip, karısının duasını işitmekle: “Nasıl? Beni o kadar çok mu seviyorsun?” deyince, karısı: “Hayır, demiş; fakat birinci kocam beni takdir ediyordu; sen dövüyorsun, bir üçüncüye varırsam, hiç şüphem yok ki beni öldürecektir.”

405

Birisi gece uyuyamadığından, tabibin tavsiyesi üzerine, hap yutuyordu, ancak, ilacın tesir edip etmediğini kendisi anlayamaz, diye, uşağını odasında yatırıyor, her beş on dakikada bir: “Memiş! Uyuyor muyum?” diye soruyordu.

406

Birisi evinin penceresi yanında oturmakta iken, mu'cizin gelmekte olduğunu görerek, kapıdan girmeden, def' etmek için uşağına: “Efendi yoktur” dedirtmek ister; evin içinde öteye beriye koşar; uşağı bulamaz. Karısı bunun telaşını görerek: “Neniz var? Ne istiyorsunuz?” deyince, “Uşağı arıyorum, şu herife bir şey söylettirmek isterim.” der. Karısı ne söyletmek istediğini bildiğinden: “Ey! Senin ağzın yok mu?” deyince, herif: “Ha! Gerçek!” diyerek, ve pencereden başını uzatarak, kapıyı çalmakta olan mu'cize: “Burada yokum, başka defa buyurun” der.

407

Fransa şuarasından meşhur (La Fonten) fevkalade zarif ve nükte-gû olduğu halde, bir aralık kendisine bir dalgınlık 'âriz olmuştu. Çok defa bulunduğu mecliste saatlerle ağzını açmayarak, düşünüyordu. Bir gün meşhur şu'radan Rasin, Molyer, Boylo, vesair bazı üdeba ile sohbet ederken, tiyatrodan bir aktörün kendi kendine söylediği sözü seyircilerin kaffesi işittiği halde, yanında bulunan arkadaşın işitememesi gibi bir farz-ı muhalin münasebetsizliğinden dem vuruyordu. Ancak sözünü bitirir bitirmez, adeta üzere, daldığından, Boylo La Fonten'i zem etmeye başlayarak, yarım saat kadar aleyhinde söylemedik şey bırakmaz, ve diğerleri gülmeden bayılmak derecesine geldikleri halde, La Fonten hiç farkında olmayarak, dalgınlık âleminde bulunur. O vakit Boylo La Fonten'e hitapla: “İşte, aktörün kendi kendine söylemesi benim şimdi söylediğime benzer” der.

408

Bir adam saatçinin birine, tamir için bir saat götürmüş. Saatçi saate bakıp: “Bu saatin tamiri pahasının iki katını vermeye muhtaçtır” demekle: “Baş üstüne, sen yap da benden al” deyip dışarı çıktıktan sonra, orada bulunan bir adamsa merak

olarak, ardından çıkıp: “Yahu! Böyle pazarlık olur mu? Niçin o kadar para vereceksin?” dedikte: “Allah Allah! Ben o saati تنها yerde, bir adamın koynundan, iki yumrukla gasp ettim; onun pahası iki yumruktur. Bu saatçi de yapsın bitirsin, sözümünden dönmem, iki katını veririm; yani dört yumruk da bunun başına vururum cebren alırım” demiş.

409

Bir berber dükkânının penceresine kâğıt yapıştırmış; çapkının birisi de geçerken, kâğıdı delip başını içeri sokarak: “Usta saat kaç?” diye sual edince, berber: “Dur oğlum, bakayım” diyerek, arkasından süpürge sapını alıp, ve başına indirip: “İşte şimdi saat biri çaldı” demiş.

410

Bir kadının oğlu, taşrada iken, sıhhati haberini meş’ar bir mektup gönderir, ve kadın da mektubu alıp bir yazıcıya okutur; yazıcı, biraz cahil ve dili ağır olduğundan, mektubu kesik kesik okurken, kadın: “Şükürler olsun, hiç şüphem kalmadı, ki şu mektup benim oğlumdandır, zira dili azıcık peltektir, okunuşundan anladım” demiş.

411

Papazın biri kilisede İncil’den bir bahs açıp, vaaz ediyordu; hazır bulunan karısı, dindarlığını göstermek ve kocasının teveccühünü kazanmak için papazdan evvel kiliseden çıkıp, evine giderek, papazın tekmil elbise ve çamaşırını fukaraya dağıtmış. Papaz kilisede ayini icra ederken terlemiş olduğundan, evine gider gitmez çamaşır değiştirmek ister; karısı: “Kocam, teşekkür et ki benim gibi dindar bir zevcen vardır! Vaazını işitir işitmez kabul ve icra ettim! Giydiğin elbise ve çamaşırdan başka her neyin varsa, fukaraya verdim, der. Papaz, hiddet ve teessüfünden çıldırmak derecesine gelir. Karısı: “Ey! Sen söylemedin mi?” deyince, “Bilmez misin, ki söylemek başkadır, yapmak başka? Âlemde bir şeyi söyleyenler yapmaz, yapanlar söylemez” demiş.

412

Diyojen bir yerden geçerken, bir ağaca asılmış bir kadın görerek: “Ah keşke hep ağaçlar böyle yemiş vereydi!” demiş.

413

Fakr u zarurettten canı yanmış bir adam bir kitapta fakrın iyiliğinden bahseder bir fasıl gördükte: “Rabbim! Bu iyilik zıddı olarak bir fenalık varsa, bana onu ver!” demiş.

414

Birisi gece yarısı sokakta kalıp, bir otele müracaatla, bir oda ister, otelci:

— Benim otelimde sekiz oda vardır, der, yedisinde adam var, birini de, şayet birisi gelir diye, ihtiyaten saklamaya mecburum.

— İyi ya, ihtiyaten sakladığın odayı bana ver.

— Hayır, otelde ihtiyata riayeten bir oda boş bulunmalı.

415

Bir dilenci “Umum insanlar Hazret-i Adem ve Hazret-i Havva'nın evladıdır.” kelâm-ı sahîhine müsteniden, bir padişahın huzuruna çıkıp, kardeşim bana bir şey ver, demiş; padişah dahi çıkarıp, bir altın vermiş; lakin dilenci yine kardeşliğe müsteniden mırıldanmaya başladığından, padişah: “Eğer kardeşlerinin her biri sana bu kadar verse, yarın Yemen'i satın alırsın” demiş.

416

Bir fakir, can vereceği vakit, henüz sabi bulunan oğullarını yanına alarak: “Evlatlarım, demiş, Cenab-ı Hakka dua edin ki size bir şey bırakmadığımdan, bir vasiyetin gadr ü ezasından emin olacaksınız!”

417

Bir adam hayat ile mematın indinde müsavi olduğundan bahsediyordu. Birisi: “Öyle olduğu halde, niçin ölmüyorsun?” deyince, “Hep bir değil midir?” demiş.

418

Bir ufak kasabada idam ile mahkûm bir adamın asılması lazım gelerek, cellat bulunmadığından, her kim mahkûmu asarsa, kendisine bir mecdiyeye verileceği ilan olunmuştu. Köylünün biri bu pazarlığı beğenip, herifi asarak, mecdiyeyi almış. Bir hafta sonra köylü yine kasabaya gelip, “Asılmak isteyen varsa, yarım mecdiyeye asarım” diye tellâla bağirtmiş.

419

İspanya’da bir kuru derenin üzerinde gayet güzel ve metin bir köprü bulunur. İngiliz’in biri bu köprüyü gördükte: “Bu derenin köprüye ihtiyacı yok, suya ihtiyacı vardır; İspanyollar ilm-i servet bilseler, bunun zaid olan köprüsünü satıp, yerine su satın alırlardı” demiş.

420

Afrika’da bir karun soyulmuştu. Tüccarlar kabilenin şeyhine gidip, şikâyet ettiklerinde, şeyh: “Sizi soyanlar benim adamlarım değildir; benimkiler olaydı, üstünüzdeki esvabı bırakmazlardı” demiş.

421

Bir padişah köşkünde otururken, gayet uzun sakallı bir adam ile arkasından bir kösenin koştuğunu görerek, mütekarribinden birine: “Bu adamlar niçin koşuyor?” deyince, mütekarribi: “Önden giden öbürünün sakalını almış; öteki de tutup, almak istiyor” demiş.

422

Birisi evini satacaktı; bir müşteri çıkıp, evi görmek istedikte, herif: “Evi görmeye ne hacet? Cepte numunesi vardır.” diyerek, cebinden bir parça tuğla çıkarıp, gösterir.

423

Almanya'nın eski krallarından biri mermerden kendi heykelini yaptırmak istemiş; ancak beğenmediği halde almayacağını dahi heykelciye söylemiş. Heykelci: "Efendim, demiş, yapacağım heykel yalnız cüssece değil, belki akılca ve ruhça dahi size benzemezse, bir para almam".

424

Birisi keyifsizdi; tabib banyo etmesini tavsiye etmiş; bir vakit sonra tabib merkumu görerek: "Banyoyu nasıl buldunuz?" diye sordukta, "Biraz rutubetli" demiş.

425

Bir delikanlı maşukasının yanında müsence bir adam görerek, kıskandığından, herif kaç yaşında olduğunu sormuş, muhatabı "Pek iyi bilemem, demiş, yalnız şu kadar bilirim ki: yirmi yaşında bir merkep altmış yaşında bir adamdan ihtiyar sayılır."

426

Fransa eski muharrirlerinden (Jan-dö-Minig) "Ruzo" isminde yazdığı bir hikâyede ale'l-umum kadınlara dokunduğundan, o vakitki kral sarayının kadınları mümaileyh celb ile, soyduktan sonra, kamçı ile dövmeye karar verirler. Jan "İstediğiniz kadar vurun, der. Şu kadar var ki ilk kamçıyı hepinizden çirkin olan kadın vuracaktır." Bir iki saat geçer, birinci kamçıyı vuracak bir kadın bulunamayıp, nihayet muharrir giyinip gider.

427

Fransa krallarından Dördüncü Henri saç beyaz sakalı siyah bir adam görmekle, tuhafına giderek, herifi çağırıp bu halin sebebini sordukta, merkum: "Saçım sakalımdan yirmi yaş büyüktür" demiş.

428

Birisi her vakit yiğitlik satarak kendini methediyordu. Bir gün bir arkadaşıyla beraber gitmekte iken, bir düşmanını görünce tabana kuvvet vererek, kaçmaya başlamış, arkadaşı: “Hani ya yiğitliğin?” deyince, “Tabanımdadır” demiş.

429

Kralın biri, saçını kestirmek için, bir berber istemiş, getirttikleri berberin gayet kıymetli ve birkaç renk kumaştan yapılmış esvap giymiş, ve parmaklarını yüzüklerle, göğsünü kordonlar filanlarla donatmış olduğunu görünce: “Berber istedim; kumaş numuneleriyle mücevherat istemedim” demiş.

430

Romalılar bir vakit ziyafetlere ve sofralarına pek çok ehemmiyet vererek, yemek hususunda aşırı derecede masraf ettiklerinden, meşhur (Katon), halkı bu israftan vazgeçirmek üzere, irad ettiği nutka şu vechle başlamış: “Kulakları olmayan bir kâria söz anlatmak ne kadar müşkül!...”

431

Fransa krallarından Beşinci Lui mütekarriblerinden birinin evine gidip, evin pek büyük ve matbahının gayet küçük olduğunu görerek, sebebini sordukta, ev sahibi: “Evimi büyüten matbahımın küçüklüğüdür.” demiş.

432

Feylesofun biri bir adamın giymiş olduğu kıymetli bir kürkle tefahhur ettiğini görerek: “Bu kürke güvenme, demiş, çünkü kâfir tamatıdır; bu kadar sene sırtında bulunduğu biçare hayvanı hayvanlıktan kurtarmadığı halde, sana böyle bir hizmeti edeceğini mi, zannediyorsun?”

433

Bir papaz birinin günahını çıkarırken, kuyumcunun birinden bir yüzük çalmış olduğunu öğrenerek, heriften yüzüğü alıp, kuyumcuya götürmüştü; ve nasihane bir lisanla: “Sen malına böyle dikkat etmezsen, bir gün çekmeceni takımıyla

çalacaklar” demiş; kuyumcu: “Hiç öyle şey mi olur? Çekmeceyi alıp, cübbesinin altına saklayarak: “İşte, birisi çekmeceyi böyle alıp, kapıyı şöyle açarak, giderse, ne yaparsın?” diyerek kapıdan çıkar çıkmaz nâ-bedîd olur. Kuyumcu bir vakit papazın dönüp çekmeceyi getirmesine muntazır olduktan sonra, çıkıp bakmış ki papazdan eser yok.

434

İki kişi bir zenginin elmaslı bastonuna göz dikerek, bir gün birisi dilenci gibi giyinmiş, yalandan topallayarak, gezmekte olan merkum zenginden sadaka istemekte olduğu halde, gayet temiz giyinmiş kemâl-i vakarla gelmekte olan arkadaşı zengine yanaşarak: “Buna sadaka verme, yalandan toplallıyor, sağ ve sağlam adamdır; dur, bir iki baston vurayım da görürsün, nasıl koşacak!” diyerek, zenginin elinden bastonunu alıp, dilenciye kovmaya başlamış; dilenci koştukça, herif arkasından kovalayarak, zenginin gözünden kaybolur.

435

Meşhur kayser küre-i arzın ekser taraflarını zabt ettikten sonra, Roma'ya avdetinde, bir Romalı bir papağana “Sefa geldiniz cihangir kayser!” söylemeyi öğrenmiş; bu papağanı yolun üzerine çıkararak, kayserin önünde ma'lûf olduğu kelamı söyletmekle, kayser fevkalade memnun olarak, papağanı pek ağır bir fiyatla satın almış. Diğer bazı adamlar bunu görerek, kargalara vesair kuşlara böyle tabirler öğreterek, kaysere satmışlardı. Nihayet bir fakir kunduracı dahi bir karga bulup, bu tabiri öğretmek için birçok vakit yorulmuş; çok defa kargaya öğretmediğinden me'yus olarak, “Vaktimi ve saatimi beyhude yere sarf ettim” demiş; nihayet karga murat olunan tabiri öğrenmiş; ancak kunduracı kayserin önüne çıkarıp, söylettikte, kayser “Bunun gibi sarayda çok müdahenelerim var” diyerek, satın almak istememiş; lakin karga kunduracınının her gün işittiği “Vaktimi ve saatimi beyhude yere sarf ettim” tabirini söyleyince, kayser fevkalade memnun olarak, bunu diğerlerinden ziyade paha ile satın almış.

436

Amerika gazetelerinin birisi başında büyük yazılarla ilan etmiş ki: “Abone olmak isteyenler yalnız akçe göndermeye mecbur olmayıp, sanat veyahut ticaretlerinin mahsulatından dahi gönderirlerse, kabul olunur.” Bunun üzerine, bir gün gazete idarehanesine bir tabut getirirler; içinde de şu me’alde bir mektup vardı:

“İlanınızı okudum; pek memnun oldum. Sanatım tabutçuluktur, mahsulat-ı sanayiyemden işte size bir tabut gönderiyorum; içinde çok rahat edeceksiniz; sene hitâmında aboneliği tecdîd için, başkasını göndereceğim. Bu vechle muharrirleriniz ve familyanızla beraber tabutça sıkıntı çekmeyeceksiniz. Hemen rahat kullanıma bakınız.”

437

Evlenmeye karar vermiş bir adam Yunan kadîm hükemasından (Aristip / Aristippos)e müracaatla, nasıl karı intihab etmesini sordukta, hekim demiş ki: “Güzel olursa, sadık olmayacak; çirkin olursa, beğenmeyeceksin; fakir olursa, harabiyet mucib olacak; zengin olursa, taht-ı itaatinde bulunacaksın. Elhasıl ben hiçbirini münasip görmem; var, kendin karar ver.”

438

Bir ihtiyar her gün ormana gidip, odun yüklenerek, evine getirirdi. Bu halinden bıkmış olduğu halde, bir gün yüklenmiş, dağdan inerken, yorgunluğunu almak üzere, yükünü bir taşaya dayatarak, “Ah! Ecel neredesin?” demiş üzerine, ecel teşahhus edip, önüne çıkarak: “Buradayım, ne istersin?” deyince, ihtiyar “Yükümü kaldırasın diye , çağırdım” demiş.

439

Bir hasis hırsızlardan muhafaza olunmak, ve köpek beslemek masrafından kurtulmak için, köpek gibi havlamayı talim ederek, gecede birkaç defa kalkıp, havlarmış!

440

Sokrat'ın telâmizesinden olduğu halde, Sicilya'nın zulmüyle meşhur olan (Tanyas) nâm hükümdarın hizmetine girmiş olan Aristip, Diyojen hekimin yaprak toplayıp yediğini görerek: “Eğer Diyojen hükümdara çatabileydi, böyle yaprak yemezdi” deyince, Diyojen: “Eğer Aristip yaprak yiyebileydi, hükümdarın arkasından gezmezdi” demiş.

441

Garip bir harp tedbiri: Fransa'nın ahali-i kudeması olan Galler Romalılar ile muharebe ettikleri esnada gayet vüs' ve sık bir ormanın ağaçlarının kütüklerini – heyetle durabilecek ve cüz'i bir vesileyle yıkılacak surette- kesip, kendileri ormanın öbür tarafında durmuşlardı. Romalıların ormana girdiğini anlayınca, yanlarındaki ağaçları devirirler; onlar öbürlerinin üzerine düşüp, onları düşürürler; bu vechle bütün ormanın ağaçları yıkılıp, düşman askerini ezer.

442

Yunan-ı kadimin cengâverlik ve belagatla şöhret bulmuş olan en büyük kumandanı (Perikles), bir gün Atina sokaklarında gezerken, bir adam arkasına düşerek sövüp saymaya başlamış; Perikles düşmanın bir ordusuna karşı durmak şanını hemşehrilerinden böyle bir adama mukabele etmekle lekeletmemek için, bu herife hiçbir şey söylemeyip, istediğini söylemiş; nihayet akşamdan sonra Perikles evinin kapısına vasıl oldukça, herifin hâlâ söverek arkasından geldiğini görünce, hizmetçisini çağırarak: “Bir fener al, şu zatı evine kadar götür” demiş.

443

Roma hükümdarlarından meşhur (Trayan) seryaverini ta'yin ettikte, kendisine bir kılıç vererek: “Şunu al, iyi hareket ettirsem; benim lehimde, su-i hareketimi görürsen, aleyhimde kullanmalısın” demiş.

444

Roma hükümdarlarından (Dimitrius) bir maslahat için kendisine müracaat eden bir kadına: “Yarın gel” deyince, kadın: “Öyle ise sizi bugün hükümdar tanımam, yarın tanırım” demiş.

445

Kudema-yı Yunan’ın (Peisistrat)ın kızı iki kişi tarafından istenilmişti. Bunların biri âkil ve fakir, diğeri ise ahmak ve zengindi. (Peisistrat) fakiri tercih etmiş. Kemal-i taaccüble sebebini soranlara demiş ki: “Mala muhtaç bir adamı adama muhtaç bir mala tercih etmeyi münasip gördüm.”

446

Gayûr bir kumandan ayın bir son çarşambasında düşmanla muharebe edecekti. Ayın son çarşambası uğursuz bir gündür, diyerek, kendisini harbden vazgeçirmek isteyen bazı maiyyet adamlarına demiş ki: “Öyleyse, iki vazifemiz vardır; biri düşmana galebe etmek, diğeri muzafferiyetimizle bu biçare günü uğursuzluktan kurtarmak.”

447

Meşhur İskender’in pederi Filip’in adamlarından biri ahabından birinin derdest-i rüyet olan davada hatrı sayılmasını Filip’e rica etmiş; Filip demiş ki: “Eğer benim sadık adamım isen, ahabının davayı kaybetmesini benim adl ü hakkaniyette olan şöhretimi kaybetmekliğime tercih etmekliğinin lazım gelir.”

448

Malumdur ki Lokman Hekim gençliğinde bende idi. Bir gün efendisi kendisine bir parça Ebu Cehil karpuzu vermiş; Lokman aldığı gibi ağzına atıp yemiş; efendisi o kadar acı şeyi nasıl yiyebildiğini sorduğunda, Lokman: “Sizin elinizden her gün bu kadar nimetler kabul ettiğim halde, bir gün şu kadarcık acı bir şey kabul etmemeli miyim?” demiş. İşte, insan Cenab-ı Hakk tarafından gelen musibetleri böyle kabul etmelidir.

449

Yunan-ı kadim hatiba-yı meşhuresinden (Foggivan) bir gün irad ettiği nutkunun avâm tarafından fevkalade beğenildiğini gördüğü için, muharriren ahbabından birine müracaatle, nutkunun, avâm tarafından beğenilmek için, ne kusuru olduğunu sormuş.

450

Bir ressam İskender'in hayvan üzerinde olduğu halde resmini çıkarıp, takdim etmiş ise de, İskender bu resmi beğenmemiş, ressam resmi İskender'in atına gösterdikte, at resmi hakikaten at zannederek kişnemeye başlayınca, ressam İskender'e: "Siz kendinizi tanımadınız ama, işte, at kendisini tanıdı" demiş.

451

Bir adam Fransa krallarından birine gidip, bazı zabıtlarının su-i harekâtından bahsetmiş; kral demiş ki: Zabıtların kabahatlerini zabt ettiğin gibi, vatan ve devlete ettikleri hizmetleri de hesap ettin mi?"

452

Fransa krallarından On birinci Lui bir gün matbahına inerek, on iki on üç yaşında bir aşçı yamağının kebab şişi çevirmekte olduğunu görerek, nereli olduğunu, ismini, ve ne kazandığını sormuş. Çocuk isim ve memleketini söyledikten sonra, kazanması bahsine gelince: Kral kadar kazanıyorum, demiş; kralın ne kazandığı sorulduktan, kendi mesarifini çıkarıyor, ben de kendi mesarifimi çıkarıyorum" demiş.

453

Fransa'da bir adamı iki karı aldığı için, hapsedmişler. Herif demiş ki: Evimde iki karımın ortasına geçtiğim vakit benim için evinden büyük zindan olamaz; buraya niye getirdiniz? Beni hapsedmek isterseniz, evime gönderin.

454

Bir müneccim bir hükümdarın sevdiği bir cariyesinin vefat edeceğini söylemişti; tesadüfen birkaç gün sonra cariyeye ölmüş. Hükümdar pür hiddet olarak, müneccimi celble: “Sen herkesin ne vakit öleceğini haber veriyorsun; kendin ne vakit öleceksin? Şunu da söyle bakalım” deyince, müneccim idam edileceğini anlayarak: “Yıldızına bakılırsa, sizden iki gün evvel öleceğim” demiş. Bu vechle hükümdar kendi vefatının tesrî edilmesinden korkarak, müneccimin idamından vazgeçmiş.

455

Bir hükümdar vüzerasından biriyle tavla oynadığı sırada, bir zarın adedinde şüphe edilerek, münâza'a olunurken, mütekaribleri sükût ediyorlardı. Hükümdar: “Siz söyleyin, haksız kimdir?” deyince, o anda kapıdan giren mütekariblerden biri hükümdara “Siz haksızsınız” demiş. Hükümdar: “Sen şimdi geliyorsun; benim haksız olduğumu ne bilirsin?” deyince, “Çünkü sizde cüz'i hak olaydı, burada oturanlar sükût etmezlerdi” demiş.

456

Namuslu bir mahkeme reisi kendisinin ihmâli, ve azâdan birinin taraftarlığı sebebiyle, birisinin bigayrihakkın davasını kaybettiğini görerek, herifi hafiyen evine çağırıp kaybettiği meblağı vermiş, ve ertesi gün memuriyetinden istifa etmiş. İşte, memuriyet vazifesi böyle icra olunur.

457

Bonapart'ın zabitlerinden bir binbaşı, hizmet-i askeriyede saçını ağartmış, ve pek çok hizmetler etmiş olduğundan, Bonapart'ın rütbesinin terfi'ini iltimas etmiş. İmparator: “Peki, icabına bakarız” deyince, zabit beyaz saçlarını göstererek: “Bir saat evvel karar vermeli, çünkü beklemeye vaktim yoktur” demiş.

458

Fransa'da bir muharebe esnasında neferin biri hayvanını zapt edemeyip, gitmekte iken, kralın hayvanına çarpmış. Kral, hayvandan düşmesine az

kaldığından, hiddetle, nefere vurmak üzere, değneğini kaldırmış. Nefer kralın vurmasına vakit bırakmaksızın, tabancasını çıkarıp, krala vererek: “Namusumu aldıktan sonra ömrümü niye bırakıyorsun?” demiş. Neferin muhafaza-i şan ve namusu yolundaki bu hareket-i cesuranesinden kral fevkalade memnun olarak; tarziye verdikten sonra, kendisini zabıt etmiş, ve pek çok hizmetlerini görmüş.

459

Fransız askerinden pek çok muharebelerde bulunmuş birkaç nefer, nizam-ı askeriyeye mugayyir hareketlerinden dolayı, kurşuna dizileceklerdi. Mahal-i mücazaaya gelip, tüfeklerin karşısına dizildiklerinde, her biri beş altı yara nişanını hâvi olan göğüslerini açarak “Vatan uğrunda düşmandan aldığımız şu müteaddid yaralara vatandaşlarımızdan alacağımız birer yara daha zamm olunsun” demişler. Kurşun atacak askerlere kumanda eden zabıt, bu sözü işittiği gibi, mahkûmların önüne geçerek, kendisini dahi onlarla beraber vurmak üzere kumanda vermiş. Neferler ise buna cesaret edemediklerinden, nihayet kral haber alarak, mahkûmları afv, ve zabiti rütbesinin terfi’iyle memnun etmiş.

460

Kitap te’lif edip, büyük zevata takdim etmek meraklılarından birisi bir risale kaleme alarak, krala takdim etmiş; kral birkaç yaprağını çevirdikten sonra “Manzum olaydı, daha iyi olurdu” demiş. Bunun üzerine, herif bir vakit daha çalışarak, risalesini nazma tebdil ile, yeniden takdim ettikte kral: “Hah! Şimdi hiç olmazsa, vezin ve kafiyesi var” demiş.

461

Bir İngiliz Afrika’nın sevâhil-i cenubiyasının birinde şehir ziraatıyla meşgul olup, yılanı tapınan siyahlardan birçok amelesi vardı. Bir gün birçok altın kaybedip ameleden kim aldığını öğrenmek için, hepsini bir yere cem’ ile: “Bana büyük yılan dedi ki: Altınları çalanın burnunda bugün bir tüy bitecektir” demesi üzerine, siyahlardan birisi aniden elini burnuna götürmüştü; İngiliz onu tutup “Büyük yılan şimdi bana söyledi ki: Altınları çalan sensin” diyerek, derhal ikrar ettirmiş.

462

İngiltere krallarından biri bir lordun akl ve dirayet ve nüfuzuna muhtaç olmakla sarayî adamlarından birini birini bunun evine gönderip, o vakte kadar kendisini devletin memuriyetlerinde kullanmadığından beyan-ı teessüfle, bir büyük mesnede nasb ettiğini tebliğ etmiş. Lord kralın bu ifadesini tebliğe memur olan zata: “Bekleyin, biraz yemek yiyeyim de, cevap veririm” demiş. Bunun üzerine, lorda evvelki günden kalmış bir sahan yemek getirirler; lord onunla karnını doyurduktan sonra: “Git, yediğim yemeği krala söyle; böyle bir yemekle kanaat eden bir adamın kralın vereceği mesnede muhtaç olmadığını, ve kabul edemeyeceğini kendileri anlayacaklardır” demiş.

463

Bir İngiliz’in karısı hasta olup, öleceğini anladığıçün, kocasını celb ile, kendisine bir sır söyleyeceğini beyan, ve ancak söylemezden evvel kabahatini affedeceğini vaat etmesini talep etmiş; kocası, affedeceğini vaat etmesi üzerine, karı birisini sevdiğini, ve aldanarak, kocasına hıyanet etmiş olduğunu beyan edince, kocası: “Bu kabahatini madem ki itiraf ettin, affettim, demiş, fakat benim de bir kabahatim var, sen de onu affetmelisin; o da budur ki: Ben senin sırrına vakıf olduğumdan, seni zehirlemeye karar verdim; o zehir te’siriyle ölüyorsun, o zehrin sayesinde ki sırrını ifşa, ve kabahatini itiraf ediyorsun.”

464

Bahr-ı muhitte bir cezirenin korsanları bir İngiliz gemisini tutmuşlar. İngiliz donanmasının kumandanı cezirenin hakiminden gemiyi isteyerek verilmediği halde, toplarını çevirip, şehri küle tahvil edeceğini tebliğ ettikte, hakim İngiliz memuruna sormuş ki: “İngiliz kumandanı şehrimizi küle tahvil etmek için tahminen ne kadar sarf edecek?” Memur “Elli bin lira” diye cevap verince, hakim: “Bana bu meblağın yarısını versin, yirmi dört saatte şehirden eser bile bırakmayayım” demiş.

465

Londra'da (Pit) ismiyle yad olunur büyük bir hanedan vardı. Bu hanedana mensup iki kardeş vardı, ki hükm-i zaman ile maişetten âciz bir halde bulunurlardı. Lordun biri bu iki kardeşin birine, kayd-ı hayat olarak, bir maaş bağladığında, biraderi kendisine gücenerek; "Sadaka kabul ederek, hanedanımızın namını lekelettin" diye bir tekdiname yazmış. Çok vakit geçmeden, lord ona dahi maaş bağladığında, biraderi kendisinden almış olduğu tekdinamenin bir suretini çıkarıp, göndermiş.

466

Bir avukat Fransa kralının sarayına giderek, salonda bir fakirin etrafına birçok halk toplanmış olduğunu görmekte, yanaşır, sebebini sorduğunda, "Bu miskin saraya girip, bazı şeyler çalmış" cevabını alınca, "Böyle üniformasız saraya girmeye cesaret eden bir hırsız asmalı" demiş.

467

Fransa üdebasından (Fontenil)e mücevherattan gayet masnu' ve o kadar ince işlenmiş bir şey gösteriyorlardı ki, kırılmasın korkusuyla, el dokatmaya cesaret edemiyordu. Edip biraz baktıktan sonra, "İnsanın el dokanmaya cesaret edemediği güzel şeyleri sevmem" demekte iken, büyük familyalardan birine mensup gayet güzel bir kadının meclise girdiğini görünce, "Dediğim söz sizin hakkınızda değil, madam" demiş.

468

Bir kardinal bir mahkeme reisini medh ettiği sırada, "O kadar hakkaniyetperverdir, ki murafaa olunan tarafının birine mücazaat ettiği vakit, öbürüne de edemediğine –çatlayacak derecede- teessüf eder" demiş.

469

İngiltere kraliçelerinden (Elizabet) reis-i vükelası bulunan (Bakon)un evine giderek: "Bu evi bırakmalı, sizin için ufaktır" dedikte, Bakon: "Bu ev bana iyi

geliyordu, Şimdi ufak geliyorsa, kabahat onda değil, sizdedir, ki beni bu eve sığmayacak kadar büyüttünüz” demiş.

470

Volter, bir büyük familyaya mensup bir kadının yanında bulunduğu halde, bir ufak çocuğu dizine alıp, severken: “Oğlum, diyordu, erkeklerden hak almak için, daima kadınları kendine taraftar etmelisin; kadınları kendine taraftar etmek için de, ahlak ve mahiyetlerini bilmek lazım; iyi bil ki kadınların hepsi havai ve hoppa mizaçtırlar...” Kadın bunu işitince hiddet ederek: “Kadınların hepsi mi!” deyince, Volter: “Hayır madam, öyle değildir; fakat çocuk Şimdiden yalana alışmasın diye söylüyorum” demiş.

471

Birisi iyi bir ev yaptırıp, duvarlarını nakŐettirmek için, nakkaŐ getirerek, duvarın birine Hazret-i Musa ile Benî İsrail'in Bahr-ı Ahmer'den geçisini nakŐetmeyi tavsiye etmiş; nakkaŐ peki diyerek duvarın bir parçasını kırmızıya boyatmıŐ; ev sahibi bunu gördükte, ŐaŐarak: “Ne yaptın?” deyince, “İŞte, Bahr-ı Ahmer değil mi?” demiş; “Ey, İsraililer nerede?” diye sorunca, “Gececek değil miydiler? Geçtiler” demiş.

472

Birkaç çocuk bir papağanın kafesi altında durup, papağanın söyleyebildiği sözleri tekrar ettiriyorlardı. İhtiyar bir kadın bu hali görerek: “Oğullarım, bu zavallı kuŐu öyle lüzumsuz Şeylerle yoracağınıza, ahret için kendisine lazım olacak bir Şey öğretseniz, olmaz mı? demiş.

473

Musikiyyundan meşhur (Galak), bir gün sokaktan geçerken, bir dükkânın camını kırmış; dükkâncıya camın fiyatını sorup, yarım frank olduğunu anladıkta, bir frank vererek, kusurunu istemiş; dükkâncı “Ufaklığım yok, biraz bekleyin de bozayım” deyince, Galak: “Hacet yok” diyerek bir cam daha kırıp gitmiş.

474

Fransa krallarından (Lui)nin kızı Viktorya bir gün dadısıyla oynarken, eline dikkat ederek: “Vay! Senin de benim gibi beş parmağın mı varmış!” demiş.

475

Bir zengin havası güzel bir köye giderek; bir fakir köylüye: “Siz ne bahtiyarsınız, ki böyle bir güzel hava teneffüs edersiniz!” deyince, köylü “Evet, hava bizi besleyebileydi, pek bahtiyar olacaktık” demiş.

476

Bir kadın papaza kabahatlerini söylerken, papaz ismini sormuş; kadın: “İsmim de bir kabahat midir?” demiş.

477

Bir adam, işinin ehemmiyeti iktizasınca, karısına dahi söylemeksizin bir yere gitmişti. Birkaç gün aranılıp bulunulmadığından, hükümet karısını tevkif edip, kocasının katilesi töhmetiyle işkenceye koymakla, nihayet biçare kadın işkenceye dayanamayarak: “Ben öldürdüm” deyip, nizamen asılmış. Birkaç gün geçtikten sonra, kocası gelip, karısının halini anlayınca, hükümete giderek, karısının haksız asıldığını söyledikte, mahkeme azası: “Ne demek! Karı sizi öldürdüğünü kendisi ikrar etti; sen müfterîsin!” diyerek, müfterî cezasıyla hapse koymuşlar.

478

Birisi kumar oynarken, arkadaşları hile ettiğini görerek, kendisini evin en üst katından pencereden aşağıya atmışlar. Bizimki kalkıp, ahbabının birine giderek, ne yapmak lazım geldiğini sorunca, beriki: “Yalnız bir tarîk öğretebilirim: Bundan sonra kumar oynamak için en alt katı intihab etmelisin” demiş.

479

İki kişi bir gece kumar oynadıktan sonra, bir odada yatmışlar. Kaybeden gece kalkıp, kaybettiği parayı kazananın yastığı altından çalmaya çabalarken, öteki

uyanarak: “Nedir o ettiğın?” deyince, herif: “Senin akşam ettiğının süt kardeşidir” demiş.

480

Bir zabıt bir çaydan geçmek için, sandala binip, sandalın içinde bir papaz ile merkebi dahi bulunmakla zabıt merkebin tir tir titrediğini görerek, papaza bunun sebebini sorunca, papaz: “Senin de boynunda yular, ayağında nal, yanı başında elinde değnek bir papaz bulunaydı, sen de öyle titreyecektin” demiş.

481

İki general bir alay resminde hem-inân olarak giderken, birinin atı çok oynadığından, diğeri “Adam gibi gidelim” dedikten sonra, arkadaşının kızdığını görerek: “Size değil, atınıza söylüyorum” demiş.

482

Ahmağın biri dört lisan bildiğini makam-ı tafahhurda söylerken, dinleyenlerden biri: “Sizi tebrik ederim, bizim her bir fikrimize karşı sizin dört lakırdınız vardır” demiş.

483

Bir kadın bir cemiyette –pederini meçhul olan- oğluna vereceği terbiyeden bahsettiği sırada: “Pederinin oğluna yakışacak surette terbiye edeceğim” deyince, sâmi’inden biri: “Öyleyse dört kavmin mektebine göndermelisiniz” demiş.

484

Bir nefer arkadaşına:

— Uyuyor musunuz?

— Ne istersin?

— Bana bir mecdiye borç verir misin?

— Uyuyorum, uyuyorum.

485

Birisi saatini iki yüz franga rehin bırakmıştı; arkadaşı: “Saatim yirmi dakika geri kalmış, seninki nasıl?” deyince, “Benimki iki yüz frank geri kalmıştır” demiş.

486

Bir İspanyol, bir Amerikalının beygirini çalmıştı; Amerikalının davası üzerine, İspanyol mahkemeye celb olunarak, beygirini dahi getirmişse de, kendi malı olduğunda ısrar, ve hakkı yemin ettiğinden, Amerikalı: “Beygirin benim olduğunu şimdi ispat ederim” diyerek, ve urbasının eteğiyle hayvanın başını örterek: “Hangi gözünden kördür?” diye sorunca, İspanyol beygirin gözüne dikkat etmemiş olduğundan, tesadüf eder ümidiyle: “Sağ gözünden” demiş; o vakit Amerikalı hayvanın başını açıp, hiçbir gözünden kör olmadığını göstermekle, kendi malı olduğunu ispat etmiş.

487

Çin hakanının gayet sevgili bir atı vardı; seyisinin dikkatsizliğiyle geberdiğini anlayınca, derhal kılıcını eline alıp, aşağıya inerek, seyisi kendi eliyle öldürmek istemiş; veziri araya girerek: “Lütuf buyurun, ibtida kendisine kabahatini anlatalım” dedikten sonra, seyise dönerek: “Alçak! Ettiğin kabahatleri bilir misin? İbtida hakanın sevgili atını geberttin; sonra efendimizin bu derece gazabını davet ettin, ki az kaldı seni kendi eliyle öldürmek gibi bir rezalet olacaktı; bir beygir için bir adam öldürmek gibi âlemin nefretini davet edecek, ve kendilerini rezil edecek böyle bir harekete kastetmelerine sebep oldun; anladın mı kabahatlerini, alçak!” deyince, hakan derhal kılıcını kınına sokarak, affedelim, demiş.

488

Şairin biri şiddetli bir kışta evine kapanıp, çıkmamak için, hasta olduğunu işâa etmiş; ahabından birkaç kişi şairin ziyaretine gidip, bir büyük ateşin yanına yatmış, ve birkaç kat fanila ile örtünmüş olduğunu görerek, hastalığının ne olduğunu sorunca, “Kıştır” demiş.

489

Bir adamın oğlu hayli tefeyyüz edip, birbiri üzerine rütbeler ve memuriyetler aldıktan sonra, bir büyük mesnede geçmek üzere iken, pederi ahabından birine rast gelerek, oğlunun bu saadetinden beyan-ı memnuniyet edince, beriki: “Hâlâ oğlunuz mudur?” diye sorarak, “Evet” cevabını almakla: “Sen onu evlatlıktan çıkarmadınsa, onun seni yakında pederlikten çıkaracağında şüphe etme” demiş.

490

Köylünün biri üzerine hücum eden bir köpeğe balta ile vurup, öldürmekle, mahkemeye celb olunarak, hakim: “Niçin baltanın sapıyla vurmadin?” deyince, herif: “Köpek beni kuyruğuyla ısırarak, isteyeydi; baltanın sapıyla vuracaktım” demiş.

491

İspanya’da bir tabib –boğazı şişip tehlikede bulunan- bir hastayı görmeye giderken, kapının yanında diğer bir iki tabibe rast gelerek, onlara dahi tanışmakta iken, kapıyı açıp, binmiş olduğu katırı içeriye koymuş; hasta alt katta yattığından, katır odanın içine girmiş; hasta: “Tabib bana bakmak için, katırını göndermiştir” diyerek, katıra nabzını göstermek için, elini uzatmış; katır elini ağzına alınca, hasta gülmeye başlayarak, çok gülmeden boğazın şişi delinerek, tehlikeden kurtulmuş. Tabib içeriye girip, katırı dışarı çıkarmak isteyince, hasta: “Katırı bırakın, beni o iyi etti; tıbbı senden iyi öğrenmiş; artık siz rahat edip, hastalara bakmaya katırınızı göndermelisiniz” demiş.

492

Bir rahip ile bir mütefennin hey’ete dair bahsettikleri sırada, rahip güneşin sabitliğine itiraz ederek, (Sent Jozevh)in güneşi durdurduğunu bilmiyor musun? deyince: mütefennin: “Evet, işte güneş o vakitten beri durup hareket etmemektedir” demiş.

493

Bir adam kuvve-i hafızasına güvenmediğinden, unutmamak üzere, “Gelecek ayın on beşinde evleneceğim” diye bir pusula yazmış, masasının üzerine bırakmış.

494

Diğer birisi bir yere güvey girip, ertesi akşam evlendiğini unutarak, babasının evine gitmiş; ve ancak ev halkının ihtarı üzerine, evlenmiş olduğunu der-hâtır ederek, gece kayınpederinin evine gitmiş.

495

Ahmağın biri kaybetmiş olduğu merkebinin izini arıyordu; birisi ne aradığını sorup, anladıktan sonra: “Geldiğin yerden geri dön, merkebin izini göresin” demiş.

496

Bir âkilin tedbirleri: Çayırını, kirpi bozmamak için, tavile ile döşetmiş; suya bölündüğü yerde ayaklarını yaktığı için, oradan kaldırıp, başka tarafa yerleştirmiş; birkaç ahabına bir ziyafet vermeyi kurup, ancak bir koyunu çok gördüğünden, koyunun yarısını kesmek üzere, adamlarına emir vermiş.

497

Napoli krallarından biri bir gün zindanları gezip, mahbusunun her birine hapsine sebep olan cürmünü soruyordu; cümlesi kendilerini günahsız gösteriyor, ve kendilerine atfolunan kabahatlerin iftira olduğunu söylüyorlardı; yalnız birisi kabahatini itiraf etti. Kral bunun doğruyu söylemesinden hoşlanarak, hapishane memuruna: “Bunu buradan def’ edin, ki bu kadar namuslu adamları da baştan çıkarmasın” demiş.

498

Cahil bir köylü bir hoca ile birkaç dakika konuştuktan sonra, mükedder gitmekte iken, tanıdıklarından biri önüne çıkıp, mükedder olmasının sebebini sorunca: “Hoca beni her vakit tekdir ediyor; şimdi de İslam’ın şartlarını soruyordu ..... – Ey, beştir, demedin mi? – Ne diyorsun? Ondur, dedim de, yine razı olmadı!” demiş.

499

Bir çocuk validesinin kendisine vermiş olduğu bir yirmiliği kaybedip, ağlarken, susturmak için, diğer bir yirmilik vermişler ; o vakit daha ziyade ağlamaya başlayıp, sebebini sorduklarında “Öbürünü de kaybetmeyeydim, şimdi kırk param olacaktı” demiş.

500

Birisi, kilerindeki şarabı hizmetçisine çaldırmamak için, her gün fıçının ağzını mühürlemiş; hizmetçi fıçının altından bir delik açıp şarabı çalar, ve herif her gün şarabın eksildiğini görürse de, nasıl çalındığını anlamamakta iken, karısı: “Belki altından bir delik açmış da, oradan çalıyor” deyince, herif: “Hay şaşkın! Şarap altından değil, üstünden eksiliyor” demiş.

501

Bir adam, atını yiyip içmeksizin, yaşamaya alıştırmak kaydına düşüp, birkaç gün arpa, ot ve su vermedikten sonra, hayvanın geberdiğini görerek: “Eyvah! Tam yemsiz susuz yaşamaya alışacağı vakit geberdi!” demiş.

502

Birisi oğlunu sabahleyin kalkmaya teşvik etmek için, bir adamın sabahleyin kalkıp, sokağa çıktığı gibi, altınla dolu bir kese bulduğunu hikâye ettiğinde, çocuk da: “Peki babam, ama o keseyi kaybeden ondan evvel kalkıp, sokağa çıkmış” demiş.

503

Birisi hekimin birine münecimlerin yaptıkları takvimlerde işaret olunan şeylerden bazısının çıktığından bahsederek, bunun hikmetini sormakla, hekim: “Münecimlerin söyledikleri o kadar şeylerin içinde tesadüfen çıkanların daha çok olmadığına taaccüb ederim” demiş.

504

Memurun biri amirinin önüne çıkıp, tedahülde kalan maaşlarını istemiş, ve hayli vakitten beri idareden âciz kalıp, yiyeceği bile olmadığını söylemiş. Amiri yüzüne bakıp, çehresini yerinde gördüğünden: “Çehreniz sözünüzü tekzib ediyor” deyince, memur: “Efendim, bu çehre benim değildir, beni bu kadar vakitten beri veresiye besleyen lokantacıdan ariyyeten aldım” demiş.

505

Adem-i cesaretle meşhur bir general bir hasis zengine hitaben: “Paraları biriktirip de, kullanmamakta ne lezzet duyuyorsunuz?” deyince, hasis: “Sizin kılıcı takınmakta duyduğunuz lezzeti duyuyorum” demiş.

506

Fransa meşahir hükemasından (Didero) Rusya’yı gezdikten sonra, imparatoriçe Katrina ile görüştükte, Rusya çiftçilerinin pisliğinden bahsetmekle, imparatoriçe cevaben: “Kendi malları olmayan cisimlerini niçin temizleyecekler? demiş. (O vakit Rusya’da çiftçiler eshab-ı timarın adeta mülkü makamındaydı.)

507

Volter bir mecliste bir prensi uzun uzadıya medh ederken, sonra birisi: “Prens sizin medhinizde bulunmuyor, siz niçin kendisini medh ediyorsunuz?” deyince, Volter: “İhtimal ki ikimizin de yanlışımız vardır” demiş.

508

Eski zamanda birisi Fransa vükelasından bazısını medh ederek: “Fransa’yı tutan onlardır” demekle, sâmi’inden biri: “Evet, asılmış adamı ip tuttuğu gibi” demiş.

509

Belediye reisinin biri irad ettiği nutukları Âdem isminde bir avukata yazdırmış, bir gün bir nutuk irad etmek icab ettiği halde, avukat bir yere gitmiş olduğundan, reis nutku kendisi tertip etmiş ise de, kendi sıkılıp, sâmi’ini dahi sıkıdığından,

hâzırûndan biri tesbihini eline alıp, Tevrat'ın “Âdem neredesin?” kelamını vird etmeye başlamış.

510

Hakimin biri her vakit nefy cezasıyla tahvif olunarak, bir gün bu tahvifin tekrarında: “Demek ki nefy cezasıyla tahvif olunamayacağım bir memlekete göndereceksiniz; bu mücazat değil, mükâfattır” demiş.

511

Paris'te ömrü oldukça azl olunmamak üzere, senato azalığına intihab olunan bir adam evine gidip, hizmetçisine:

— Katrina, haberin var mı? Ömrüm oldukça azl olunmamak üzere, senato azalığına nasb olundum” der.

— Ey! Zararı yok, zararı yok, ehliyyetini gördükten sonra, hiç şüphe yok ki müddetini temdîd edeceklerdir.

512

Gayet şişman bir papaz, kilisede vaaz ettiği sırada, cennet kapılarının gayet dar olmasıyla, herkesin kolay geçemeyeceğini söylemekle, sâmi'inden biri: “Öyle olduğu halde, bize siz rehberlik edecek olursanız, önümüze düşmeyip, arkamızdan gelmelisiniz” demiş.

513

Birisi oğlunu, masraflığından dolayı, takdir ettiği sırada “Şeytandan bile borç etmişsin!” deyince, oğlu: “Babam, iftira ediyorsunuz, âlemde kendisinden borç etmediğim bir herif varsa, o da odur” demiş.

514

Acemi bir şair inşad etmiş olduğu uzun bir kasideyi birine okuyordu. Kasidesini bitirmeye bir iki beyit kaldığı vakit, başını kaldırıp: “Hangi beyitlerini ziyade

beğendin?” deyince, dinleyen adam: “Daha okumadığın beyitler hepsinden iyi olacaktır” demiş.

515

Fransa askeri bir kasabayı zabt etmiş iken, serîyen bırakıp, çekilmek emrini almakla, acelelen vapura binip, gittikleri sırada, uzakça bir yerde kavl beklemekte bulunan bir nefere haber vermeyi unutmuşlar. Herif kendini değiştirecek diğer bir nefer gelmesine birçok vakit bekledikten sonra, merkeze gidip, işi anlayınca, “Bana firari nazarıyla bakacaklar” diye, ağlayıp, sızlamakta iken, ora ahalisinden birisi çıkıp, kendisini teselli etmiş, ve nihayet kızını dahi verip, evine almış. Yedi sene sonra Fransa askeri tekrar o kasabayı işgal etmek emrini alıp gelince, herif ne yapacağını şaşırarak, asker elbisesini giymiş, ve tüfeğini alıp, -asker giderken, kalmış olduğu- noktaya giderek, tüfek elinde dolaşmaya başlamış. Asker yanaştığında, herif: “Kimdir o?” der. Kumandan kendisinin ne vakitten beri nöbet beklediğini sorunca, “Yedi seneden beri” der. Bunun üzerine kumandan işi anlayıp, kendisini affetti.

516

Fransa şurasından (Santoi) bir gece oturduğu hotele pek geç gittiğinden, kapıcı o vakitte kapıyı açmamaya tembih edilmiş olduğunu beyanla, kapıyı açmak istememiş; nihayet şair kapıyı açtırmak için, tahtaların aralığından kapıcıya bir lira vermeye mecbur olup, içeri girdikten sonra: “Bu lirayı çıkarırken dışarıda bir lira düşürdüm” diyerek, kapıcıyı, yarı çıplak olduğu halde, dışarıya çıkarmış; ve derhal kapıyı kapayıp, dışarıda bırakmış, kapıcı yalvarmaya, başlayınca, şair: “Tembih var, kapı açılmaz”, ve kapıcı: “Ya ben sana nasıl açtım?” deyince, “Ben de sana o kayıtle açabilirim” diyerek, verdiği lirayı geri aldıktan sonra, kapıyı açmış.

517

Bir acemi muharririn yazmış olduğu bir mudhike Paris tiyatrosunda oynanmakta iken, halk oyunu beğenmeyip, ıslık çalmaya başladıklarından, zabita memuru

içeriye girip, bu kadar gürültüye sebep kim olduğunu sorunca, seyircilerden biri olan muharririnin bulunduğu locayı göstererek: “İşte, o mösyödür” demiş.

518

Fransa’da bir vakit beş yüz azâ-yı menhubeden mürekkebe bir meclis teşkil olunmuştu. Bir Gaskonyalı, bu meclise takdim etmek üzere, bir arzuhal hazırlayarak, üzerini: “Meclisin ..., ..’a azasına” diye yazmış. Birisi bunu görüp: “Üç sıfır fazla koymuşsun” deyince, Gaskonyalı: “Ne diyorsunuz? Benim koyduğum sıfır beştir, mecliste ise beş yüz sıfır vardır.” demiş.

519

Birisi gayet kısa boylu olan damadının uzun bir kılıç kuşandığını görerek: Damadımı bu kılıca kim asmış? demiş.

520

Bir sarrafın bir adamdan alacağı vardı; birçok vakit uğraştıktan sonra, alamayacağını anladığından, bir gün yolda medyûna rast gelerek: “Nısfından vazgeçtim, hiç olmazsa öbür nısfını ver” deyince, herif cebinden bir kese çıkararak: “İşte, vazgeçtiğiniz diğer nısfı getirmekteydim, lakin madem ki bundan vazgeçtiniz, bende kalsın, öbür nısfını vereceğim” deyip, savuşmuş.

521

Medyûnun biri, ağır surette hasta olduğu halde, “Cenab-ı Hak’tan yalnız borçlarımı ödeyinceye kadar ömür ihsan etmesini temenni ederim” deyince, ahabından biri: “Ah!.. O halde hiçbir vakit ölmeyeceksin” demiş.

522

Kumarbazın biri birisiyle nizâ ederek, beriki kendisini düelloya davet edince, “Ben akşam sekiz yüz lira kazandığım için, düelloya cesaret edemem; lakin siz mutlak isterseniz, bu liraları kaybedeni getireyim; sizinle cesurane düello edeceğinde şüphem yoktur” demiş.

523

Papalardan Sekizinci Urban remil ve nücûmda yed-i tûla sahibi olmak iddiasında bulunarak, her sene bir takvim dahi neşrederdi. Bir akşam şiddetli yağmur yağıp fırtınalı bir hava iken, papanın odası pek kapalı olduğundan, yağmur ve fırtınanın gürültüsünü işitemeyerek hizmetçisine havanın nasıl olduğunu sormuş; hizmetçi mahsus: “Pek güzel havadır” deyince, papa mütefahhirane: “Zaten takvimde öyle yazılı değil midir?” demiş.

524

Şairin biri yaptığı şiirleri bir âbaha okumuş; âbah bunun şiirlerini beğenemeyip, istihfaf ettiğinden, şair kızıp, pek çok nahoş sözler söylemiş. Şair gittikten sonra, âbah biçarenin kalbini kırdığına nâdim olarak, tatbib için, kendisine on lira göndermiş. Şair liralari aldıktan sonra, götüren adama demiş ki: Böyle mükâfata nail olacağımı bileydim, efendiyi sövmekle kanaat etmez, döverdim.

525

Şairin biri dermiş ki: Âlemde dört şeyden ihtiraz lazım: Karının yüzünden, katırın kışından, arabanın yanından ve papazların her bir tarafından.

526

Fransa’da bir vakit askeri dövüp dövmemek lüzumu müzakere için, bir meclis-i askeri teşkil olunmuştu. Bu meclisin azasından gayet şişman bir general: Neferin kabahati ne olursa olsun, dövülmesi lazım gelirse, yalnız bir gün dövülüp, darb cezasının adem-i tekerrürünü tensib ediyordu. Arkadaşlarından biri: “Peki, ama sizin vücudunuzda bir nefer olursa, bir kerede nasıl dövülür?” demiş.

527

Karının biri kendisiçün iki kişinin beynlerinde düello edeceğini anlayarak: “Boşuna yoruluyorsunuz, beni öyle demirle ele getiremezsiniz, beni ele getirebilen altındır, onu arayın” demiş.

528

Vaizin biri erkekleri zemm ediyormuş; bir kadın bu zemmden kadınlara bir medh istihrac ederek, izâh-ı mesele için, “Ya kadınlar?” diye sormuş; vaiz “Kadınlar daha beterdir” deyince, kadın “Öyle ise, erkek de olmayan kadın da olmayan adamlar mükemmelmiş” demiş.

529

Tiyatro müelliflerinden biri yazmış olduğu bir mudhikeyi zamanının en âlim ve âkillerinden iki kişiye okuyup, beğendirmişken, hîn-i icrâda umum tarafından beğenilmediğini görmekle, canı sıkılarak, müellifini beğenmiş olan iki zatın yanına gidip, pür hiddet olduğu halde: “İlim ve zekâvetle mümtaz olanlar her şeyden bir hikmet çıkararak, her şeyi beğenirler, asıl mümeyyiz cahil ve bir dereceye kadar ahmak olanlardır, bundan sonra yazacağım kitapları böylelerine okuyacağım” diyerek, hazır bulunan bir kont hitaben: “Gelin mösyö kont, yazmış olduğum diğer bir mudhikeyi size okuyayım, da bana efkârınızı beyan edersiniz” demiş.

530

Âdi şairlerden birisi meşhur şair-i beliğ (Molyer)in vefatı hakkında bir mersiye nazm edip, bir prene okumuş; prens dinledikten sonra: “Siz de Molyer kadar büyük bir şairsiniz, bu mersiyeği sizin hakkınızda Molyer söylemiş olaydı, daha ziyade hameşle dinleyecektim” demiş.

531

Fakir bir müellif yazmış olduğu bir kitabı, mükâfat ümidiyle, bir prene takdim etmeye gitmiş; kapıcı girmesine mani olduğundan, müellif alacağı için bir sülsünü vaat ederek, girmişse de, içeride diğer bir hizmetçi, ve nihayet prensin odacısı dahi mani olduğundan, onlara dahi birer süls vaat etmeye mecbur olmuş. Prens huzuruna çıkıp, kitabı takdim ettikte: “Bu zahmete mükâfaten bana bir dayak attır” demiş. Prens bu garip sözü hikmetini sorunca, “Çünkü zaten alacağım mükâfatın üç sülsünü dahi başkalarına satmışım, onun için bu mükâfat bu kabilden olursa, intikam da almış olurum” demiş.

532

Aktörün biri bir büyük kadınla muarefe peyda ederek, geceleri evine giderdi. Bir defa gündüzün gitmeyi kurarak, karının odasına girdikte, kadın o vakit yanında bulunan birtakım misafirlere, bununla muarefesi olduğunu göstermemek için, aktörü tanımaz gibi olarak; “Buraya niye geldin?” deyince, aktör: “Gecelik fesimi unutmuşum, almaya geldim” demiş.

533

Paris’te kahvehanenin birine “Züzgâr Kahvehanesi” namını vermişlerdi. Bir gün, kahvehane müşterilerle dolu olduğu halde, birisi, nekre-gûluk iddiasıyla, kapıyı açarak: “Züzgârın kahvehanesi burası değil midir?” deyince, huzzârdan biri: “Evet, efendim, girebilirsiniz.” demiş.

534

Hasisin biri mecliste, oyunda kaybetmiş iken, bir şey söylemiş olduğundan bahsediyordu; dinleyenlerden biri demiş ki: “Taaccüb olunmaz, çünkü büyük müsibetlerde insanın sesi kesilir.”

535

Bir piskopos yeğenlerini doksan yaşında bulunan (Flori) nam kardinale götürüp takdim ettiğinde, kardinal: “Eğer siz vefat ederseniz, ben amcaları makamında bulunacağımdan, kendileriçün hiç keder etme” deyince, piskopos: “Sizin ebediyetinize havale ediyorum” demiş.

536

Rahibin biri, Cenab-ı Hak musibetleri sevdiği adamlara verir itikadıyla, birçok mesaibe dûçar olan bir adama: “Bunlar Cenab-ı Hakkın size bir lütfudur” deyince, herif: “Bu lütfu müstehak değilim” demiş.

537

Dük (Dövivden) şişman olduğu gibi, amcazadesi Dük (Dumon) dahi ondan geri kalmazdı. Bir gün ikisi On Dördüncü Lui'nin huzurunda buldukları halde, kral birincisine şişmanlığın vehametinden bahsederek, hareket etmemesini takbih etmekte iken, herif protesto kılıklı bir cevap vererek: Hareket etmediğime dair zat-ı haşmetinize kim söylemişse, hakkımda iftira etmiştir; bendeniz her gün amcazademi üç defa devr ediyorum” demiş.

538

Fransa amirallerinden Dük dö (Vivon) Ren nehrinin içinden geçerken beygirine hitaben: “Bir Fransa amiralinin tatlı suda boğulduğuna razı olma” demiş.

539

Meşhur (Fontenil)'in hazır bulunduğu bir mecliste cenab-ı halîkin insanı kendi tasvirinde yaratmış olduğundan bahsolunuyordu; Fontenil: “Evet, insan da mukabele bi'l-meselde kusur etmiyor” demiş.

540

Bir papanın intihabı üzerine, kardinaler tebriğine gittikleri sırada, bunlardan biri kendisine: “Papalık tahtına cülus buyuruyorsunuz, bugün bir doğru söz işitebileceğiniz günlerin âhiridir, bundan sonra büyük bir adamsınız, lakin bu güne kadar cahil ve muannid bir adam idiniz, şu doğru sözü, son defa olmak üzere, işitiyorsunuz” demiş.

541

Bir hasis zenginın uşakları kendisine gömlekleri kalmadığından şikâyet ediyorlardı; hasis vekilharcını çağırarak, filan çiftlik kâhyasına yaz, bu sene keteni ziyadece getirsin, demiş; uşaklar bu sözün üzerine gülmeye başlayınca, hasis: “Ha! Gömleklerini temin ettikten sonra, nasıl gülüyorlar!” demiş.

542

Bir genç âşık maşukasının yanında bir ihtiyar rakibe tesadüf etmekle, kendisini tahkir için kaç yaşında olduğunu sorunca, ihtiyar: “Yirmi yaşında bir merkep altmış yaşında bir insandan ihtiyardır” cevabıyla mukabele etmiş.

543

Harp meydanında bir nefer ile çavuş arasında:

— Çavuş! Çavuş! Bir esir tuttum.

— Peki, aferin! Getir.

— Getiremiyorum.

— Öyle ise koyver de gel.

— O beni koyvermiyor.

544

Papa Yedinci (Kleman), kavun ve karpuzu ziyade sevip çok yediğinden, her vakit hastalanmakta olduğun, tabibini değiştirip, bir iki tabib almış; bu tabib papanın yemeklerini büsbütün değiştirmekle, az müddet zarfında reis-i ruhaniyi ahrete göndermiş. Roma ahalisi bu papayı sevmediklerinden, tabibin resmini bir meydanlıkta bulunan müzeyyen bir sütuna ta'lik ederek, altında Latin lisanında şu ibareleri yazmışlar: “ Sor Allah’ın kuzularını, sor şu pis dünya merasından!”

545

İspanya krallarından Dördüncü Filip, Portekiz memleketini elden çıkardıktan sonra, “Filib-i Kebîr” unvanını almak istediğinden, (Medîne - Kolu) dükası: Hükümdarımız, deliye benziyor, yer kaybettikçe, büyüyor” demiş.

546

Bir aktrise baldır butlarının birbirine müsavi olmadığını söylemişler, “Tiyatro müdürüne söyleyin, tedarik eden odur” demiş.

547

Pikardiya zadegânından biri bir piskoposa misafir olmakla, sefere başında muttasıl kendisi söyleyip, piskoposa ağız açık sırasını bırakmadıktan sonra, yemekten kalktığında, sobanın önüne geçip, arkasını ateşe vermekle biçare piskoposu ateşten dahi mahrum bırakınca, beriki: “Mösyö, Pikardiyalıların başı kızgın olduğunu bilirdim, lakin kışları soğuk olduğunu bilmezdim, meğer başlarına fırlayan kan oradan gelirmiş” demiş.

548

(Tomas - Morus) idam sehpasına çıkarken, yanında bulunanlardan birine: “Yukarıya çıkıncaya kadar bana yardım edin de, inmek için, sizi taciz etmem” demiş.

549

Hasisin biri şarabı ekşitmeden içemezdi. Bir gün ahbabından biri kapısının önünden geçerken, hasisin hizmetçisine efendisinin ne yaptığını sorunca, hizmetçi: “Şarabın ekşidiğini bekliyor” demiş.

550

Çin hükümdarlarından biri vak’anüvisine kendisi hakkında bir şey yazmamayı emretmiş, vak’anüvis derhal müsevvedat defterini açıp bir şey yazmaya başlamış; hükümdar ne yazdığını sorunca: “Verdiğiniz emri yazmakta olduğum tarihin son sahifesine kaydediyorum” demiş.

551

Bir aktör Brüksel tiyatrosunda, birinci defa olarak, oyuna çıkıp, halkın takdirine mazhar olmaya muvafık olamadığından, oyunun nihayetinde sahneye çıkıp, demiş ki: “Yarın yine oyuna çıkacağım, eğer tekrar takdire mazhar olamazsam, bu sanatı terk ederek, tiyatroya mahsus elbisemi alenen yakacağım.” Ertesi gün sahneye çıkar çıkmaz, seyircilerin cümlesi kendisine birer kutu kibrit atmışlar.

552

Avukatın biri ara sıra şiiir söylemeyi adet etmiş. Bir gün söylemiş olduğu bazı eş'arı şair-i meşhur (Malarb)a göstermiş; Malarb, bunun eş'arını gözden geçirdikten sonra: "Bu şiiirleri söylemediğiniz halde sizi asmakla mı tehdid etmişler?" demiş. Herif: "Niçin?" deyince, şair: "Ya böyle bir tehlide uğramayan adam böyle eş'ar söylemeye neden mecbur olabilir?" demiş.

553

Bir İngiliz seyyahı Amerika'da "Karayıp" denilen vahşi bir kavmin eline esir düşmüştü; yine o kavime mensub bir kız kendisini kurtararak, beraber kaçmış. Şehre vasıl olduklarında, İngiliz kızı satmaya çıkararak, pazarlığı etmekte iken, kız: "Beni satmak mı istiyorsun? Ben senden hamile kalmışımdır!" deyince, seyyah: "Niçin söylemiyorsun, ki ona göre fiyat isteyeyim?" demiş.

554

Beş altı kişi, cümlesi müteehhil oldukları halde, bir yerde oturup; teehhülden bahsderlerdi. İçlerinden birisi bir kadının kocasına olan vefasızlığını tasvir ettikten sonra, kalkıp gitmekle, huzzârdan biri: "Arkadaşımızın tasvir ettiği hal galiba kendi başına gelmiş" deyince, diğer birisi: "Ben bu babda pek tuhaf bir hikâyeye bilirim, fakat kendim evli olduğum için, buradan hepimiz birden dağılır gitmek şartıyla, söylerim" demiş.

555

Bir general bir yerde tarh gelip, maiyetindeki askeri kâfi görmemekle, o civarda bulunan bir zabtıyye sarayı bölüğünü askerine ilhak etmek üzere, bölüğün zabitini çağırarak, zaptıyyeleri sevk etmesini emretmiş. Zabit bölüğünün yanına gittiğinde, demiş ki: "Muharebeye girişeceğiz; bu iş vazifenizin haricindedir, lakin kumandan böyle istiyor; ehl ü iyal sahibi olduğunuzu, ve hayvanlarınızın kendi malınız olduğunu hatırdan çıkarmayarak, ileriye marş!"

556

Bir kadın baloda mekteb talebesinden bir genç şakirde, beraber raks etmek üzere, söz vermiş; raks vakti gelince, kadın şakirdin eldiveni olmadığını görerek: “A! Eldiveniniz yok mu?” deyince, şakird: “Zararı yok canım, rakstan sonra ellerimi yıkarım” demiş.

557

Eski Sparta ahalisinden birine sormuşlar ki: Memleketinde zâniyelere verilen mücazaat nedir? -Ayakları (Tayget) dağında olduğu halde, boynunu uzatıp (Arduatas) nehrinden su içecek bir boğa bulunmak mümkün mü? diye sorulduktan, - Sparta’da bir zâni bulmak böyle bir boğa bulmaktan güçtür, demiş.

558

Bir hasis senevi iki bin lira vâridatı olduğunu, ve ancak, bir rub’unu sarf ettiğinden, bu miktarı tezyid etmek ümidinde bulunduğunu söylüyormuş. Sâmi’nden biri demiş ki: “Bu idare o kadar yolundadır, ki sahibi tahsisatının artırılmasına müstehaktır.”

559

Ömrünü harb ile geçirmiş bir prens hemşiresiyle beraber, bir meşhur vaizin vaazını dinlemek üzere, mabede gitmişti; hemşiresi uyuklamaya başlamış olduğundan, prens vaizin kürsüye çıktığını görünce: “Hazır ol! Düşman geliyor!” diye bağırılmış.

560

İki kişi yolda giderken, bir mezara rast gelip, taşının üzerine “Burada bir müderrisin ruhu yatıyor” ibaresini görmekle, birisinin ruhu mezarda yatar mı? diyerek, gülmeye başladığı halde, diğeri bu sözün manasını daha iyi anlayarak, arkadaşından ayrıldıktan sonra, gidip mezarın taşını kaldırmış; altında bir define çıkıp, diğeri bir taşın üzerine de şu ibare yazılıymış: “Ey benim mezar taşımdaki yazının manasını anlayan! Var sen ol, ve mirasımdan benden iyi istifade etmeye çalış!”

561

İsveç kraliçesi meşhure (Kristina) Fransa'ya seyahatinde erkek elbise-yi harbiyesini giymişti. Ziyaretine giden Fransa kübrâsının kadınları kendisini sıra ile öpmeye kalkıştıklarından, kraliçe bu muamele-i laubaliyânedan sıkılarak: “Acaba, erkeğe benzediğim için mi, bu hanımlar beni öpmeye bu kadar inhiman gösteriyorlar?” demiş.

562

Fransa hükümdarlarından On Üçüncü Lui'nin Madrid'deki sefiri İspanya kralına mu'tadın haricinde bazı merasimde bulunmaya icbar olunarak, buna rıza vermek istemediğinden, İspanya kralı hiddet ederek: “Fransa kralı bana gönderecek sizden başka bir sefir bulamadı mı?” deyince, sefir: “Hükümdarımın benden çok ziyade akıllı ve dirayetli adamları vardır; lakin zat-ı haşmetinize göre benim akl ü dirayetimi ma-ziyadeten kâfi gördüler” demiş.

563

Fransa krallarından On Birinci Lui ölümden o kadar korkardı, ki mabedlerde kendisiçün okunan dualarda yalnız sıhhatiçün dua olunmasını emretmişti. Bir gün mabedde iken, papazı kendisinin huzurunda krallın cismani ve ruhani sıhhat ve afiyetiçün dua edince, kral: “Birden çok şeyler istemeyin, belki hiç vermezler, şimdilik cismani sıhhatim için dua etmekle iktifa edin” demiş.

564

Aziz tulumba. – Bir gemi fırtınaya uğrayarak, su ile dolduğu halde, tayfasından her biri bir tarafa çekilip, dua etmeye ve azizlerden istimdada başlamış; kaptan bu hali görünce, geminin batacağını anlayarak, tayfasına hitaben demiş ki: Oğullarım azizlerden ettiğiniz istimdadlar şüphesiz kaidelidir, ve imdadımıza yetişecektir; lakin böyle musibetlere karşı en ziyade imdad eden bir aziz vardır, ki ismine “tulumba” derler; biraz da ondan istimdad edelim.

565

Bir köylü tarlasına nohut ekmişti; birkaç gün sonra hükümdar oradan bir ordu ile geçmekle, İsviçreliler taburu köylünün tarlası üzerine çadır kurmuş olduklarından, köylü, tarlasının harab olduğunu görünce, Bir keramet! Bir keramet! diye bağırmaya başlamış. Her ne kadar ki kerametın neden ibaret olduğunu sormuşlarsa da, cevap vermeyip muttasıl Bir keramet! Bir keramet! diye bağırmaya devam etmiş. Nihayet hükümdar işitip, köylüyü celb ve dediği kerametın neden ibaret olduğunu sual ettiğinde, köylü: “Bu tarlaya nohut ekmiştim, İsviçreli bitmiş” demiş. Hükümdar bu nükteden hoşlanarak, köylünün ziyanını tazmin etmiş.

566

Bir mareşale bir muharebeyi nasıl kaybettiğini sormuşlar; “Kazanıyorum zannederek kaybettim” demiş.

567

(Lidikya) Dükası pek yaşlı olduğu halde, evlenmiş. Kardinal kendisine bu evlenmenin sebebini sormakla, herif “Evlât babası olmak için” cevabını verince, reis-i ruhani: “Lakin aldığınız karı namuslu bir kadındır” demiş.

568

Herifin biri evine girdiğinde, karının yanında bir yabancı adam bulmakla, namusunun intikamını almak üzere, herifin üzerine yürümekte iken, karısı telaşla kolunu tutarak: “Ne yapıyorsun! Oğullarının babasını mı öldürüyorsun!” demiş.

569

Fransa’da 1672 tarihinde piskoposlar papazların azl olunabilmesi hakkında defaatle takrirler ve mazbatalar takdim etmiş olundukları halde, kral müsaade etmiyordu. Piskoposlar bu babda yeniden bir mazbata yapıp, birkaçı birlikte ve bizzat takdim ettiklerinde, kral: “Evet, hakkınız vardır, arz ettiğiniz şey pek doğrudur, hatta yalnız papazlar değil, piskoposlar dahi icabı halinde, azl

olunmalıdır.” demiş. Bunun üzerine piskoposlar bir daha papazların azli meselesini ağza almak istememişler.

570

Birisi, kendini zadeğân sırasına idhâl etmek için, birtakım isimler uydurup, ecdadının isimleri olduğunu iddia ediyordu. Nekre-gûnun biri kendisine demiş ki: “Bizim bâis-i vücûd ve sebep-i hayatımız ecdadımızdır, siz ise, bilakis, onların bâis-i vücûdusunuz.”

571

Köylünün biri cahil olduğu halde, kendini Paris “Akademya”sı azâlığına kabul ettirmeye muvafık olmakla, bu muvaffakiyetin imkân ve suhûletine mütehayyir kalarak Akademya heyetiyle eklenmek üzere, reis yanına giderek, “Hazır Paris’e gelmişken, beygirime de akademya azâlığı unvanını ihsan buyursanız” deyince, reis: “Affedersiniz, bu iltimasınızı kabul edemeyeceğimi ma-aleyhi’tizar beyan etmeye mecburum, çünkü bu azâlığın yalnız eşeklere şümûlü olup, beygirlere şümûlü mücâz değildir.” demiş.

572

Papazın biri Papa On Dördüncü (Benua)’nın huzuruna çıkarak, ağlayıp sızlamaya başlamış; bu kadar telaş ve teessûfünün sebebi sorulduğunda, “Deccalin doğmuş olduğu bana keşf olundu” demiş. Papa asla telaş etmeksizin: “Deccal şimdi kaç yaşında imiş?” demiş; Papaz: “Bir iki yaşında” deyince, Papa yine büyük bir telaşsızlıkla: “Öyle ise halefim düşünsün” demiş.

5. EK: 1885 – ALİ ULVİ – GEL KEYFİM GEL

573

Herifin biri gayet korkak olup geceleri hanesinden dışarı çıkamazmış. Bir gün ahibbâsından biri merkuma: “Birâder, hiç korkmayarak çık dışarı! Eğer karşında bir karaltı göreceğ olursan hemân üzerine doğru hücum et! Sen hayalden nasıl korkarsan hayal de senden öyle korkar!” diye cesaret vermek isteyince herif der ki: “Hayır birader hayır! Bu nasihat işime gelmez. Ya bu sözü o karaltı da işitmiş olur da o da benim üzerime hücum eylerse ne halt ederim?!”

574

Endülüs'te Araplar yas ve matemde buldukları sırada siyaha bedel beyaz elbise giymeyi âdet etmişlermiş. (Ebu Hasan Ali bin Abdullah-el Hasrî) nâm zat izhâr-ı yas ve mateme beyazın siyahtan münasib olduğunu iddia ve bervech-i âtî isbat-ı müddeâ eylemiştir:

“Kıt'a”

Ezâ-kân el-beyâz libâs-ı hüzn

Ba-Endülüs fezân men-el sevâb

Elem-i terbî lebbest beyaz-ı şeybi

Lânî kadd-ü haznet-i alî el-şebâb

Meâl-i kıt'a: “Endülüs'te beyazın hüzn ve matem libası ittihâz olunması mukârin-i hak ve sevaptır. Beni görmüyormusun ki gençliğimin güzerânından mahzûn olduğumdan ihtiyarlığın beyaz esvâbını giydim!” olup şairin bu sözden muradı saç sakalı ağarmış olduğunu beyan etmektir.

575

Hamkâdan birinin bir katırı varmış. Katıra bir gün nasılsa canı sıkılmakla seyisi çağırıp: “Sakın katıra bundan sonra yem vermeyesin!” diye tembih eder. Birkaç gün sonra katıra binip giderken hayvanın zayıflıktan ayakları birbirine dolaştığını

görünce: “Fesüphanallah! Bu hayvana ne oldu?” diye seyise sual eder. Seyis de: “Tembihiniz mucibince yem vermiyorum!” cevabını verir. Bunun üzerine merkum: “Acayip, yem yememekle hayvan bu kadar zayıflar ha?!” diyerek biraz taaccüb ettikten sonra seyisin kulağına şu sözleri fısıldar: “Haydi bundan sonra yemini kemâ kâne ver lakin bu müsaademi sakın hayvana söyleme ki yüz bulmasın!”

576

Bir adam, ahibbâsından bir hastaya hâtır sormaya gitmişmiş. Nâ-mizâcın oda kapısından içeri girdikte merkuma: “Allah beni senin yoluna feda etsin! Nasılsın bakayım?” der. Hasta da cevap olarak: “Nasıl olacağım? Ölmek üzereyim!” deyince misafir cenapları: “Öyleyse sözümünden caydım, ben daha vakit var zanediyordum!” demiş.

577

Keçecizade İzzet Molla merhumun yanında bir kadının halinden bahs olunurken arz-ı fesâhat etmek isteyen bir bî-behre: “Efendim! Âcize, ihtiyare (!) bîçare bir kadındır.” demesiyle İzzet Molla bu söze cevaben: “Hay haya hay haya!” diyerek (hay hay)ların ahirine birer tâ-i te’nis ilave etmiştir.

578

(Ebu’l-Şamkamak) nâm şair-i zarifin esvabı eskiyip arkasına giyeceği kalmamış olduğundan evinden dışarı çıkamaz olmuş! Bir gün dostlarından biri mumaileyhi ziyarete gidip haline matla’ oldukça teselli vermek üzere: “Birader! Sizi tebşir ederim. Mervîdir ki yevm-i kıyamette ancak dünyada üryan kalmış olanlar giyimli bulunacaklardır.” der. Ebu’l-Şamkamak bu sözü işitince: “Rivayetin doğruysa kıyamet günü ben mutlaka (bedesten hevcekisi) olurum!” demiş.

579

Kâselisin biri oğluna nasihatinde: “Oğlum! Bulunduğun mecliste oturduğun yer dar olur da rahat edemezsen yanındaki adama (Efendim! Sizi rahatsız ettim galiba!) dersin. Evvel adam bu sözünü işitince kımıldanır, senin yerin de genişlenir!” demiş.

580

Herifin biri: “Dünya bir yuvarlaktır ki üç yuvarlak üzerine devrân eder. Bunların biri güneş, diğeri altın, üçüncüsü yemektir!” demiş.

581

Bir adam diğeri birisini: “Filan gün bize gel de biraz tuz yemek yiyelim!” diye davet eder. Med’uv olan kimse zanneder ki mükemmel bir ziyafet çekecek de kendini methetmemek için böyle söylüyor! Yevm-i muayyende herifin hanesine gidince bakar ki sahib-i hane tıpkı dediği gibi biraz yemek ile biraz tuz getirip ortaya koyar! Şahs-ı med’uv çaresiz tuz yemeye katlanır. O sırada kapıyı bir dilenci çalıp yemek istemeye başlar. Sahib-i hane birkaç kere “İnayet ola!” dediği halde, dilenci yine dilenmekte devam ettiğinden “Herif defol! Şimdi oraya gelirse senin kafanı, gözünü patlatırım!” diye bağırır. Misafir bu tehdidi işitince saile hitaben: “Haydi oğul haydi! Sen bu adamın vaadinde nasıl sadık olduğunu bilsen tehdid ve vaâdinde de evvel-vechle sözünü edeceğine cizm eyleyerek böyle ısrar etmezdin. Şimdi yanına gelirse dediği gibi sahîhen kafanı, gözünü patlatır!!” demiş.

582

Mecâninden birine: “Şarap içer misin?” demişler. “Akıllılar içtikleri vakit bana dönüyorlar. Ben içersem neye dönerim!?” cevabını vermiş.

6. EK: 1885 – H. GALİB – GÜZİDE-İ LETAİF

583

İki arkadaş karınlarını doyurmak üzere bir lokantaya girip otururlar. Biraz müddet bekleyip de kimsenin gelmediğini görerek (Garson) diye bağırlar. İçeriden (Horsti) diye bir ses gelir. Biraz daha bekleyerek (Garson) diye bağırlar. Yine (Horsti)den başka kimse gelmeyince tekrar (Garson) diye çağırırlar. Bu defa “Buyurun” diyerek garson gelip beynlerinde şöyle bir muhavere cereyan eder.

Müşteriler — Borcumuz ne kadar?

Garson — Efendim, ne yediniz?

Müşteriler — Bilmiyor musun? İki horsti ile bir buyurun.

584

Bir rivayette postanın mucidi olan İran hükümdarlarından (Kiros) bir uzak mahal tayin ederek on beş gün zarfında her kim gidip gelebilirse kendisine birçok ihsan vereceğini ilan eder.

Bu ilanı işiten gayet ihtiyar bir Tatar değneğine dayanarak huzur-ı hükümdariye çıkıp “Filan mahale on beş gün zarfında gidip gelecek var ise gelmesini irade buyurmuşsunuz. İşte bendeniz on beş gün zarfında oraya gidip gelemem” !!! demiş.

585

Herifin biri meyhaneciye gidip “Bana bir şişe iyi konyak ver fakat şöyle keskin olmalı, böyle sert olmalı” diye tekrar tekrar tembih etmesi üzerine meyhaneci “Efendim, niçin bana emniyet etmiyorsun, başka ispata ne hacet? İşte numunesi meydanda” diyerek fıçının dibinde sızmış olan bir sarhoşu gösterir.

586

Bir zatin konağına bir misafir gelip efendi ile görüşmek için uşağıyla kartvizitini gönderir. Uşak, efendiye giderek “Efendim! Bir misafir gelmiş, bir saattir sizin

haremdede olduğunuzu anlatmaya çalışıyorum, anlatamadım. Çok sağır gördüm fakat böylesine tesadüf etmemiştim” diye haber verdikte efendi de “Vay! Gördün mü? Ben de hiç bağıra bağıra lakırdı edemem, nasıl edelim? Neyse sigara götür, ben de şimdi gelirim” — diye uşağı yollar.

Uşak ise misafir efendinin yanına giderek “Efendim! Efendi şimdi geliyor fakat efendimin kulakları pek ağır işittiğinden ziyadece bağırmanızı rica ederim” demekta iken efendi de haremden gelerek gayet dik bir ses ile “ Efendim! Sefa geldiniz!” deyince misafir kendi kendine “İşte sağır olduğu nasıl belli oluyor, herkesi de kendi gibi sağır zanneder” diye söylenerek ve sesinin yettiği mertebede bağırarak “Efendim! Sefanızda daim olunuz.”

Hane sahibi — Ne yapıyorsunuz, inşallah iyisiniz?

Misafir — Efendim! Dua-yı devletinizle meşgulüm.

Hane sahibi — Afedersiniz, zat-ı linizi tanıyamadım.

Misafir — Tabii efendim, hayli müddettir efendimizle teşrif edemedim. Biraz başınıızı ağrıtsam klenizi tanırırsınız” derse de misafirde bağırmaktan hal kalmaz. Nar iki ellerini iki böğrüne dayayarak “Birader beyefendinin İzmire azimetinde” der. Sesi kısılır ve kendi kendine “Allah belanı versin, ne berbat sağırmışsın, az daha ölüyordum” diye söylenmeye başlar.

Efendi — “Yavaşça olarak” Bela okuma fenadır.

Misafir — Sağır herif bela okuduğumu nereden duydu?

Efendi — Acaba? Hangimiz sağır?

deyince misafir işi anlayarak “Aman efendim, ayağınıızı öpeyim, bu ne haldir?” diye kemâl-i taaccüb ve hayretle hane sahibi efendinin yüzüne bakmakta iken efendi de muazzeblik uşağından olduğunu anlayarak tarziyeye başlar.

587

Herifin biri bir falcı karısına giderek (Bu züğürtlük bende ne vakte kadar devam edecek?) diye bir bakla attırır. Falcı birçok mülahazadan sonra “On sene” deyince herif gülerek “İşte şimdi yalanın meydana çıktı çünkü bu züğürtlük bende daha on gün devam ederse ben öldüm gitti” demiş.

588

Lazın birini tekdir ederlerken dört ayaklı demişler. Cevabında “Dahi ben ona darılmam, ben onu kuzu anlarım” demiş.

589

Herifin biri matbu tercüme-i hal varakasının teknil hanelerini doldurduktan sonra müellefat hanesine dahi “Memlekete yirmi mektup” diye yazmış.

590

Ömründe kahve içmemiş bir Kıpti, nasılsa bir köy kahvesine girer. Kahveci bunun yabancı olduğunu görerek bir iki müşteri kazanmak için gayet büyük bir fincan ile kahveyi çenesine dayar fakat çingene nasıl içileceğini bilmediğinden etrafa bir iki defa göz gezdirdikten sonra birdenbire fincanı dikince ağzı kavrulup gözleri sulanmaya başlarsa da “Hele atlattık” diye müteselli olmakta iken kahvede bulunan köylüler dahi adetleri üzere kahve ısmarlamaya başlarlar ve bir taraftan gelen kahveleri de çingene diz üstü çöküp kendi kendine hitaben “Sıkı dur kara oğlan, yıldırım çorbası geliyor” diye içmeye başlar.

591

Ahmağın biri yolda bulmuş olduğu bir yirmilik altınını bozdurmak üzere birkaç günler sarrafları dolaşırsa da hangi sarrafa gösterse kenarının kesik olduğundan bahsettiklerinden nihayet beş kuruş eksikliğine bozdurur. Avdet edip gelmekte iken yerde bir yirmilik altını daha görünce “Ha... Seni de alayım da beş kuruş zarar edeyim, değil mi?!” demiş.

592

Sarhoşun biri duvara dayanıp durmakta iken mahalle bekçisi gelip “Ne duruyorsun?” diye sordukta “Birader! Mahalle dönüyor da şu bizim ev gelse de giriversem diye bekliyorum” demiş.

593

Bir kitap neşretmiş olan bir zata ahibbasından biri “Eserinizden bir nüshasını gönderiniz de bir takriz yazıp göndereyim” diye yazmış olduğu bir tezkereye cevaben müellif efendi de şu tezkere-yi cevabiyeyi yazmış:

“Eser-i acizanemden bir nüshasını takdim ettim fakat takriz göndereceğinize bedel-i nakdîsini göndermiş olsanız daha makbule geçer.”

594

İki züğürt kalem refiki beyninde zîrdeki muhavere cereyan eder:

- Birader! Bizim rikdanlığı gördün mü? Yine nereye gitti?
- Gezmeye gitti gezmeye.
- A birader! Daha ben ona dün bit pazarını gezdirdim.

595

Üsküdar’da bir doktorun uşağına “Efendi geldikde çabuk Kuruçeşme’ye gelsin” diye haber bırakırlar. Biraz sonra doktor efendi hanesine geldikte uşağı önüne çıkıp “Efendim, sizi Kuruçeşme’den istediler fakat Üsküdar’da akan çeşme göremediğimden hangi kuru çeşmeye gideceğinizi bilemem” demiş.

596

Gayet dama meraklılarından biri kahvede dama oynamakta iken gelip de kendisini seyretmekte olan ahbabını görerek aşinalık etmek isterse de dalgınlıkla merhaba yerine elini kaldırarak herife dama deyiverir.

Herif ondan ziyade dalmış olduğundan cevabında (Taş al) dedikten sonra akılları başlarına gelerek beyinlerindeki şu muhavereye kendileri de güler.

597

Züğürdün biri kuyumcuda bir yüzük beğenip fiyatını sorarsa da kuyumcu “Otuz lira” dediğinden bir fiyat veremeyip yürümeye mecbur olur. Kuyumcu ise “Siz ne veriyorsunuz?” diye tazyike başlayınca zavallı “Beş kuruş” der. Kuyumcu gülererek “Hiç otuz liralık bir şeye beş kuruş verilir mi?” deyince “Ya ziyade para olmazsa ne yapılır?” demiş.

598

Henüz İstanbul’a gelmiş olan iki Çerkez, Galata’da gezmekte iken biri esvabci mağazalarının önünde bulunan tahtadan yapılmış adamın kolundan çekip yere düşürünce içeriden mağaza sahibi olan mösyö dışarıya çıkar. Diğer arkadaşı bulunan Çerkez ise mösyönün içeriden geldiğini görmediğinden mösyönün sakalından okşayarak arkadaşına hitaben “Görmüyor musun? Bunlar resimdir” demiş.

599

Üsküdar’da Abdi Ağa namında bir balıkçı, mevsimsiz olarak tutmuş olduğu bir kalkan balığını daima müşterisi olan bir efendinin konağına götürür ve efendinin yukarıdan aşağı inmekte olduğunu görünce balığı binek taşının üzerine bırakarak balık oynamaya başlar.

Efendi dahi böyle mevsimsiz olarak tutup da diri diri getirmiş olduğu balıktan dolayı Abdi Ağa’ya beyan-ı mahzuziyetten sonra çıkarıp eline bir beşlik verir. Abdi ise efendiden bir iki mecidiye mamûl ederken bir beşlik verildiğini gördükte hemân balığı alıp kapıya doğru gitmeye başlar.

Efendi balığın gitmekte olduğunu görüp sebebini sorunca Abdi Ağa dahi cevabında “Efendim, burada bu kadar oynattık ya! Daha başka yerlerde de oynatacağım” diye cevap verir.

600

Mübalağacılıkla iştihar etmiş herifin biri bir bahçeyi tavsif ederken “Efendim, iki yüz türlü renkte çiçekler açmış” demesi üzerine hazır bulunan muazzebin biri de “Lütfen şu renkleri sayar mısınız?” der. Mübalağacı “Kırmızı, yeşil, siyah, mor” diye saymaya başlarsa da nihayet yirmiden yukarı çıkamadığını görerek bir de “Kırmızımsı, yeşilimsi, siyahımsı, morumsu” diye yirmi kadar daha sayarak kırka eblağ eder lakin yine müddeasını ispata kâfi olmadığından bu defa birer (trak) ilave ederek “Kırmızımtrak, yeşilimtrak, siyahımtrak, , morumtrak” diye tekrar saymaya başlayınca hazır bulunanlar kahkahaya başlarlar.

601

Züğürdün biri, bir işkembeci dükkânında yaptırmış olduğu yirmi paralık çorbacı yemekten kaşığına bir koca bez parçası gelince işkembeciyi çağırarak şu muhavereyi ederler.

Müşteri — Nedir bu kaşıktaki?

İşkembeci — Efendim! Ne olacak? Yirmi paralık çorbadan Hint kumaşı çıkacak değil a, paçavra.

602

İki kişi bir hayli kumar oynadıktan sonra, birinin parası biterek uykuya yatarlar. Bir müddet sonra parasız kalan kalkıp diğerinin cebindeki paraları çalmakta iken herif uyanıp “Ne yapıyorsun?” diye bağırınca “Senin yaptığının süt kardeşini” demiş.

603

Gayet şaşu hattatın biri suretini kâğıda bitştirip yazmış olduğu bir vav harfine uzaktan bakıp da yalnız başı yazılmış olarak kuyruğu olmadığını görünce taaccüb ederek tekrar vavın kuyruğunu yazar. Bu defa dahi uzaktan bakıp vavın kuyruğunu görmeyince hayrette kalarak bir ve belki birkaç defa daha sıkılıp sıkılıp yazamayarak lahavleye başlar. Bir müddet sonra aynaya baktığında evvelce yazmış olduğu beş on kadar vav kuyruğunu burnunun kanadında görünce biraz hiddetten sonra kahkahaya başlar.

604

Ashab-ı servetten bir zat, nasılsa alaka etmiş olduğu bir Kıpti kızını tezvic için babasına birçok paralar vaad ederse de babası hiçbirine ehemmiyet vermeyerek muvafakat etmez. Nihayet bir gün efendinin Mehmed isminde bir uşağı işe vakıf olarak Kıpti'nin çerekesine gidip “Daha kızını vermeyecek misin?” diye çingenenin başına beş on yumruk ile birkaç da tekme vurunca Kıpti “A kuzum! Bana böyle yol ile anlatan oldu mu ya?! ...” demiş.

605

Çocuğun biri, pederine hitaben “Kuzum baba bu züğürtlük bilyesi bizde daha ne kadar devam edecek?” diye sorduğu suale pederinden “Kırk gün” cevabını alarak kemal-i meserretle “Kırk gün sonra zengin mi olacağız?” deyince pederi “Hayır oğlum, alışacağız” demiş.

606

Ömründe şimendifere binmemiş birisi Sirkeci'den bir bilet alarak herkesin beklediği bir yere gider. Biraz müddet sonra tren gelip de yolcuların vagonlara hücum ettiğini gördükte bu da hemân bir vagona atılır. Meğerse zavallı acele ile yük vagonuna girer. Farkında değil a!

Bunu görmeyerek kapıyı kapayan kondüktör Edirne'de yük vagonunu açıp herifi gördükte bir şey aşırnak üzere girmiştir zannıyla mufassal bir dayak atarak indirir.

Zavallı adam bu saykı ile giderken rast gelip de şimendiferin nasıl olduğunu soran bir ahabına “Eğer şu dayak keyfiyetini kaldırırlarsa bundan âlâsı olmaz” demiş.

607

Tuhaflardan biri rast geldiği bir zata “Beni tanıdınız mı?” diye sorup “Hayır” cevabını aldıktan “Ben filan tarihte, filan civarda, filan mahallede tevellüd ederek filan mekteplerde okuyup filan memuriyetlerde bulunan filan oğlu filan, değil mi?” deyince o zat da “Şimdi tanıdım” demiş.

608

Dervişin biri iftar ettiği bir konakta gece dahi kalıp imsak vakti takarrüb ettikte ayvazdan yemek ister. Ayvaz dahi hiddetlenip ağzına iki tokat vurur. Sabah oldukça efendi giderken dervişe “Sahurda ne yediniz?” diye sorunca derviş “Ayvazdan iki tokat” demiş.

609

Birinin kulağı hava kapalı olduğu zamanlar ağır işitirmiş. Bu haline vakıf olan uşağı havanın kapanıklığından istifade ederek efendisine istediğini söylemiş. Bir gün hava açık olduğu halde uşağın “Hay ahmak” dediğini efendisi duyarak “Seni habis” demeye başlayınca uşak “Aman efendim havayı kapalı zannettim” diyerek bütün bütün efendisinin hiddetini celb eder.

610

Bir gözü kör bir herifi evlendirmeye çabalayan bir kılavuz, bulduğu kızın pederine “Efendim, kızını bu herife ver de gözü bir koca görsün” diye hem herifi medh hem de hakikati beyan edermiş.

611

Herifin biri esrar içilen bir kahveye gidip bir miktar esrar içerek mest olur. Hülyasında iskeleden denize düşüp ıstakoz olduğunu görünce hemcinslerini bulup onlara “Ben insandan bozma ıstakozum. Ben insanların hilelerini bilirim, bana tabi’ olunuz” diye cümlesini alıp denizde dolaşmaya başlarlar.

Bir gün kazaen balıkçıların ağına düşüp tutularak satılmak üzere bir balıkçı dükkânına giderler. İnsan azmanı olan ıstakoz başına gelecek felaketleri düşünerek mütessir olmakta ve bir taraftan gelen geçen ahibbasına kurtarmaları için halince birçok işaretler etmekte iken bir müşterinin sepetine doldururlar.

Alan adam dahi evine götürüp sıcak suyun içine atınca zavallı herif “Ben senin bildiğin ıstakozlardan değilim, ben insan bozması ıstakozum. Beni pişirme” diye can havli ile sıçrayıp çabalanmaya başlayarak oturduğu esrar kahvesinin cam ve çerçevesini kırdıktan sonra aklı başına gelir.

612

Herifin biri gayet kısa boylu olan damadının uzun bir kılıç taktığını görünce “Damadımı bu kılıca kim asmış?” demiş.

613

Bir mecliste kamburun birini methederlerken “Efendim öyle tarih bilir ki adeta birkaç bin sene yaşamış gibidir” derler. Bu lakırdı kamburun gücüne giderek “Eğer siz birkaç bin sene yaşadığımı arkamdaki kamburdan anlamak istiyorsanız o daha geçen hastalığımda peyda oldu” demiş.

614

Birkaç efendi bir kayığa binip Kağıthane’ye gitmekteyken kayıkçının kürek çekişine nazaran akşama kadar varamayacaklarını anladıklarından beyinlerinde şu vechle bir muhavere cereyan eder.

Müşteriler — Kayıkçı, ne bakınıyorsun? Çabuk çeksene!

Kayıkçı — Ah efendim, kayık çekemiyon, gönül çekiyon.

Müşteriler — Ya kime gönül çekiyorsun bakalım?

Kayıkçı — Elmas’a.

Müşteriler — Nasıl, güzel bir şey mi?

Kayıkçı — Bilmen efendim, güzel deyolar.

615

Herifin birine komşuları “Akşamları kahveye gelmiyorsunuz, ne ile meşgul oluyorsunuz?” demişler. “Geceleri yemek kitabı mütalaa ederim!” demiş.

7. EK: 1885 – LESKOVİKLİ HAYRETTİN NEDİM – MÜLTEKATAT-İ LETAİF

616

Hüsn ü ânı umumi kendisine cezb ü meyl ettirecek derecede güzel bir kız, kılıç talimini merak etmiş ve pederine ifade-i keyfiyetle bir hocadan talime başlamış. Muallim; her gün gelir, kıza envaî harekât öğretir. Nihayet bir gün kızın kesb ettiği melekedden hoşnut kalarak kıza der ki:

— Haydi göreyim seni kızım! Karşında bahadır, cesur bir genç var farz et de müdafaa-i nefis eyle!

Kız; bu sözleri işitir işitmez kılıcı elinden düşmüş ve muallimine:

— Muallim efendi! Eğer karşıma öyle bir genç gelse artık bende ona mukabele etmek için kudret mi kalır? demiş.

617

Herifin biri, şekeriden aldığı şekerlerin bayat olduğunu görünce tekrar şekerkiye gelip muârazaya tutuşur. Şekerci bir tür mütehakkimâne ile der ki:

— Vay efendim vay! Benim şekerlerimi beğenmemek artık size kalmış değil mi? Sen doğmadan ben şekercilik ediyordum.

Herif:

— Pekâlâ, ya öyleyse bana verdiğin şekerler de o vakitten kalma yadigârlardır, cevabını vermiş.

618

— Aman birader! Seni tahkîr eden o herife nasıl kızını vermeye razı oldun?

— Evet! Vakıa kızımı verdim ama kendisine öyle bir kaynana da verdim ki herifi sirkeye ihtiyaç göstermeyecek derecede ekşi sözlerle bıktıracak.

619

Franklin demiş ki: “Paranın kıymetini bilmek isterseniz borç alınız!”

620

İki çocuk dövüştükten sonra, ikisi de ağlamaya koyulmuşlar. Pederleri keyfiyeti haber alınca derhal yanlarına gelip büyüğüne demiş ki:

— Oğlum! Ben sana söylemedim mi ki sâbir ol!

Çocuk yine ağlamakta devamla:

— Bir kere de birader sabretse fena olmaz, cevab-ı garibini vermiş.

621

Gayet ma'zur bir prens sayd ederken tesadüfen bir münzevinin hanesinden geçer. Münzevi; eline bir ölü kafasını almış, kemal-i dikkatle bakıyordu. Prens, bundan bir şey anlamayarak kemal-i azametle meşguliyetini sordukta münzevi:

— Şu ölü kafasını tedkik ediyorum fakat bir prens kafası mı? Dilenci kafası mı? Nedir, bir türlü fark edemiyorum.

sözüyle prensin kibir ve azametini yüzüne vurmuştur.

622

Herifin biri sulb cezasıyla itham olunup yalnız suret-i idamı kendisinin reyine bırakanlar derler ki:

— Nasıl idam olmak istersin?

— Aman efendiler! Müsaade ediniz de şöyle öteye beriye geze geze öleyim.

623

Dişleri pek büyük ve çirkin bir kadın diğer bir madamla görüştüğü sırada tefahhur tarikıyla:

— Canım! Hiçbir yere gidemiyorum ki!! Gidecek olsam hep aşıklar başıma toplanırlar. deyince diğeri de:

— Kolay kurtulabilirsiniz madam! Yalnız bir iki kere ağzınızı açmakla!... mukabelesinde bulunmuştur.

624

— İştittiniz mi?... Otuz beş yaşındayım, diyor. Hatta bir ay bile ziyade değilmiş!

— İhtimaldir efendim!! Belki on beş yaşında doğmuş, ne bilirsiniz!!...

625

Tama'kârın biri, ahabına yazdığı bir mektubun köşesine şu sözleri zamm ve ilave etmiş:

— Mektubumun ücretini burada vermek arzusundaydım fakat bu keyfiyet mektubu postaya verdikten sonra hatıra geldi.

626

Bir bidâyet mahkemesi reisi, bir avukata der ki:

— Avukat efendi! Niçin hep haksız davalar alıyorsunuz?

Avukat bunun üzerine cevaben:

— Vallahi efendim, birçok haklı davaları zayi ettiğim için şimdi haksızlarını tecrübeye başladım, demiş.

627

Luvid vapurlarından birinde kaptan, bir yolcu kadına gidip bilet arar. Biçare kadın suali anlayamadığından güya keyfini soruyorlarmış gibi demiş ki:

— Ah kuzum kaptan! Hepimiz kustuk.

628

Bir avukat deruhde ettiği bir davayı rü'yet etmiyordu. Dava sahibi avukattan keyfiyeti sual edince avukat der ki:

— Dostum! İşin pek karışık, o kadar ki tefriki muhal derecesindedir.

Herif, avukatın maksadına vakıf olduğundan, daha iki lira çıkararak:

— Buyurunuz efendim; size tarafımdan bir çift gözlük! demiş.

629

Hakim — Müttehem! Söleyiniz! Zevcenizi niçin nehre attınız?

Müttehem — Kendi iyiliği için efendim! Biçare merhume fena halde hastaydı, etibba kendisini ancak tedavi-yi bâ-lem'a ile tahlîs edebileceklerini söylüyorlardı. Ben de nehre attım.

630

İmzasız yazılan mektuplar hakkında bir mecliste bahsolunurken bir genç çocuk kemal-i ehemmiyetle:

— Ben imzasız mektuplar aldığım zaman, zarflarını bile fekk etmem, demiş.

631

Bir İstanbullu, memuriyetle Selanik'e gidip tekrar İstanbul'a avdet eder. Kendisi oradaki mu'ciz bir şeyh ile Vardar rüzgârının şiddetinden pek rahatsız olmuştu. Ahıbbâsı, "Ne var, ne yok?" diye sual edince o da demiş ki:

— Selanik pek mükemmel bir memleket fakat Topal Şeyh'le Vardar rüzgârı fena!

632

— Birader! ..... senin aleyhine şöyle söyledi.

— Size söyleyen herif benim hep kusurlarımı bilseydi bu kadarla iktifa etmeyecekti!

633

Diyojen'den sormuşlar ki: "Hangi hayvanın ısırması daha mühliktir?"

Müşarünileyh de demiş ki:

— Vahşilerden müfterisin, vahşi olmayanlardan mütebasbısın.

634

- Ebedilik nedir?
- Ebediyet, dün ve yarını olmayan bir gündür.
- Cenab-ı Hakk nedir?
- Şems-i ebediyet.
- Fazilet nedir?
- Eser-i hilkat.

635

Meşâhir-i Yunaniye'den Antistin, "Hilekârlarla ne konuşuyorsun? diye sorduklarında demiş ki:

- Hekimler de hastalarla görüşürler lakin hastalıklara hissedar olmazlar.

636

Yine müşarünileyhe demişler ki:

- İnsana en lazım olan ders nedir?
- Öğrenilen fenalıkları unutmak, demiş.

637

- Âlimlerin cahillerden ne farkı var?
- Yumuşak atların, serkeş atlardan ne farkı varsa...

638

İffet ve namus, sa'y ve gayret, sebat ve sadakatle taayyüş eden fakir bir çocuk umumun tevcihini kazandığından ahali tarafından meclis-i mebûsâna azâ tayin olunur.

Bir gün mecliste bazı nukât-ı mühimmenin nazar-ı dikkate alınmasını teklif edince lordun biri demiş ki:

— Pederimin çizmelerini boyaladığınızı hatırlıyorum.

Çocuk bu sözden darılmayarak:

— Evet milord! Lakin iyi boyalamıyor muydum?... cevab-ı nâzikânesini vermiş.

639

Münafık, müfsid kocasıyla bir türlü geçinmez bir kadın, Prusya kralı Frederik'in huzuruna çıkıp kocasının kendisini şetm ü tahkir etmekte olduğunu arz eder.

Frederik, "Bu bana ait değildir!" derse de kadın tervic-i meram kasdiyle "Efendimizi de şetm etti!" diyerek maksad-ı müfsid-i tekârisini teyit ettiğinden müşarünileyh "Bu da sana ait değildir!" cevab-ı hakimânesini ita buyurmuştur.

640

Hükemâ-yı Yunâniye'den Aristip, kesret-i mütalaa ile mütekebbir bir zata demiş ki:

— Dostum! Âlim çok okuyanlar değil, faideli âsâr mütalaa edenlerdir.

641

Hekim-i meşhur Pitagor'a sormuşlar ki:

— Kıymet ve haysiyetimizi takdir etmeyen vatana karşı ne muamelede bulunmalıyız?

Müşarünileyh demiş ki:

— Valideye nasıl muamele etmek lazımsa!

642

Diyojen başını türlü türlü kokular, yağlarla parlatan bir gence demiş ki:

— Başındaki latîf kokuların hayatına iras ve ufunet etmemesine dikkat et!

643

— Hangi şaraptan daha ziyade hoşnutsunuz?

Diyojen — Ecnebi şarabından.

644

Bir genç şairi evlendirmişler fakat biçare akşam güvey girip de duvağı kaldırıncı karısının abûs-ül-vech olduğundan canı sıkılarak demiş ki:

— Ey ruh, ruhî! Sen bilir misin Hazret-i Nuh'u?

Kadın da tesadüfen şaire olmak hasebiyle:

— Eyleme sırrımı faş! Hazret-i Âdem'e ben dikmişim taş, demiş.

645

Herifin biri tiyatroya gider, locaya gireceği sırada paltosunu çıkarıp tiyatrodı bulunan mahsus bir adama teslim eder. Tiyatronun hitâmında herif paltosunu aramaya gelir.

— Numeronuz?

— Kaybolmamak için paltomun cebine koymuştum.

646

Bir mahfelde iki avukatın medh ü senâları geçiyormuş. Bunun üzerine içlerinden biri:

— Amma medh olunacak adamlar buldunuz!

— Birader onlar bir mikrazın iki bıçağına benzerler, vay haline onlar arasında kalanın! cevabıyla büyük bir hakgûlukte bulunmuş.

647

— Maznûn! Geçen gün icra ettiğın fiili hatırlıyorsun ya!

— Hayır efendim, benim asla malumatım yok.

— Seni aynen dört kişi gördü, ne demek!

— Aman efendim, ben dört milyon adamla ispat ettirmeye beni görmediler.

648

Bir adam, kadın kısmının erkeklerden daha az yaşadıklarını mülâhaza ediyordu. Bunun üzerine bir evlenmiş:

— Garip değildir, bizim hayatımıza bu kadar takviyet veren kadınlardır....!! demiş.

649

Yolcunun biri şimendifer istasyonu yanında bulunan bir misafirhaneye konar ve garsona saat beşte (alafranga) kaldırmasını ihtar edip hâba varır.

Seyyahın ihtarı mucibince garson ertesi günü vakt-i muayyende oda kapısına gelerek “Mösyö! Mösyö!” derse de öyle iki sözle ikaz edemediğinden kapıyı çalar.

Seyyah mahmur mahmur ve birkaç gün uyumamış olduğundan, henüz o dakika yatağa girmiş gibi gözlerini ovuşturarak “Ne var!” sözünü diyebildi.

Garson — Siz miydiniz bugünkü trenle gidecek zat?

Seyyah — Evet!

Garson — Pekâlâ, birkaç saat daha uyuyunuz.

650

Hakim — Sekiz.

Maznûn — Yirmi yedi!

— Simanız bir yaş ziyade gösteriyor.

— Hakkınız var reis efendi! Çünkü bigayr-i hak hapishanede durduğum bir seneyi hesap etmedim.

651

Hakim — Seni bu cinayete sevk eden sebep nedir?

Müttehem — Sebep değil, karımdır.

652

Küçük bir kız iki defa kabahat etmişti. Validesi der ki:

— Hanrit! Bir defa itaatsizlik edişin çok idi. Bu ikicisi ise pederine ifadeye mecbur ediyor.

— Aman valide, üçüncüsünü bekle rica ederim.

653

İhtiyar sefil bir adam, sigara içerken birisi sorar:

— Bütün hafta sigara içtiğin halde, pazar günleri ne yapıyorsun?

Bu sual üzerine sâilin arkadaşlarından bir çapkın atılıp:

— Bu da sorulacak şey mi? İçtiklerini toplar.

cevabıyla biçare ihtiyara takılmıştır.

654

Bir bahçıvan, bahçesindeki mantarları toplarken bir arkadaşı geçip der ki:

— Aman birader, onlar toplanır mı? Ne yapacaksın, zehirli olduklarını bilmez misin?

— Evet! Lakin yemek için değil, satmak için toplarım.

655

Hocanın biri, dersinde vakti lehv ü la'b ile geçiremeyeceğini beyan ve der-akab birtakım tuhaf şeyler söyleyince bir şakird demiş ki:

— Hoca efendi! Vaktimizi eğlence ile geçiremeyiz!

656

Gayet idareli, hasîs bir kadın bir dostundan işçisine ne maaş verdiğini sorup “Otuz frank!” cevabını alınca:

— Pek ucuz, ben benimkine elli veriyorum. Şu kadar ki henüz hiçbir maaş verdiğim yoktur, demiş.

657

Muallim — Lakin oğlum, niçin okuyamıyorsun? Ben, sen yaşındayken bir bakışta beş satır okurdum.

Çocuk — Şüphesiz ki mualliminiz benden daha âlim idi de onun için!

658

Valide — Niçin cenab-ı hakk kuvve-i natıkayı çocuklara vermiş de köpeklere, kedilere, tavuklara..... vermemiş?

Çocuk — Cenab-ı gaffur-ur-rahim onu çocuklara vermiş ki valideleri onları yıkadıkça mümkün olduğu kadar bağırsınlar.

659

— Tabib efendi! Bir şiddetli beyin nezlesine dûçâr oldum, ne alayım?

Hekim bir parça düşünür gibi bir tavr-ı hekimâne gösterdikten sonra:

— Büyük bir mendil

cevabını vermiştir.

660

Görmekten mahrum kalmış bir kadın iki ma'cez herifin miyânında bulunurdu. Biçare kadının tahammülü tükenip nihayet:

— Burada okunan en fena kitap hangisidir?

sualini irad etmiş.

661

Bir madam lokantanın birinde tesadüfen bir soğuk çehreli İngiliz'le bir Fransız arasında bulunuyordu. Fransız, madamın kendisine yüz çevirmediğinden demiş ki:

— O tarafa dönme madam zira şiddetli nezleye kapılırsın.

662

Reis — İsmi, mahlasın?

Maznun — Anlaşıyor ki yeni tayin olunmuşsunuz çünkü buraya gelen memurlar beni pekâlâ tanır.

663

Lafazanın birisi, bulunduğu bir cemiyet azâsını manasız sözleriyle iz'ac eder. Nihayet "Çok söyleyen, çok yanılır." muktezâsınca:

— Kadınlar için işitmek kadar kolay şey yoktur.

deyince nazik bir kız tahammül edemeyerek:

— Affedersiniz mösyö! Dünyada en güç bir şey varsa o da dinlemektir.

cevabını vermiş ve lafazanı iskât etmiştir.

664

Hâzık bir hekim hâlet-i nez'e geldiği zaman yanında bulunan etibba-yı saireye ve akrabasına demiş ki:

— Efendiler! Benden sonra size üç büyük hekim kalıyor.

Yanında olan etibba, kimlerin isimlerini yâd edeceğine tehâlûkle intizaren benizleri bukalemuna döndü. Merkum:

— Su, ameliyat, perhiz demiş ve biçare şöhret-harislerin intizarı boşa çıkmıştır.

665

Bir kız İngiltere'ye gitmek üzere iken halasına gidip sorar:

— Size güzel bir şal getireceğim, ne renkte olsun?

— Siyah ve beyaz karışık olsun çünkü biçare amcan da fena halde hastadır.

666

Aksaray tramvayı yolu üzerinde iki arkadaş konuşurken tramvay gelmiş.

— Birader! Tramvay geliyor, haydi şu tarafa çekilelim.

— Kör değil ya! Öteden gitsin.

667

Müellifin birisi bastırmakta olduğu bir kitabın musavvadâtını tashîh ederken matbaa müdürü gelip der ki:

— Matbaamızın hüsn-i temsil ve nefaset-i tab'ına dair birkaç söz yazmalısınız lakin şarlatanlık istemem.

Muharrir derhal kalemi ele alıp matbaanın medhinden sonra “Ne çare ki mürettibler dikkatsiz gayurlardandır.” terkiibini ilave ve tahrir eder. Matbaa müdürü “Bu ne!” deyince tertib provasını etmekten sıkılan müellif:

— Evet, ben de şarlatanlığı sevmem.

cevab-ı sevabını vermiş.

668

Kurbağa, merhameten bir akrebi gölün öte tarafına geçirmek üzere göle girer girmez arkasında bulunan akrep ısırır. Kurbağa ihtar ederse de akrep, “Muktezâ-ı hilkatimdir!” cevabıyla mukabele ettiğinden kurbağa da hemân akrebi göle atmış. Akrep şikâyet edince kurbağa, “Bu da benim mukteza-yı hilkatimdir!” demiş.

669

Bir aç gözlüden sanatların hangisini tercih ettiğini sorduklarında:

— Aşçı çıraklığını, demiş.

670

Fransızca öğrenmeye meyl etmiş bir adam bir Fransızca bilmez ahabına der ki:

— Efendim, bu dünyada Fransızca bilmeyen hayvandır.

Ahabı bu söze mukebelen demiş ki:

— Evet! Lakin peder efendiniz de bilmez, değil mi?

671

Bir akşam merhumun hanesine bir misafir gelir. Yattıkları zaman şamdan Nasreddin'in yanında kalmıştı. Misafir şamdanın lüzumu üzerine hocaya, "Sağ tarafında şamdan var, veriniz de yakalım." Dediğinde Hoca merhum da:

— Deli misin? İnsan hiç karanlıkta sağını solunu bilir mi? cevab-ı latifini ita etmiş.

672

Bir gün Nasreddin Hoca'nın bir kölesi kaybolur. Merhum birçok taharriyâttan sonra, kölesini bulmaktan vaz-ı ümit ile hanesine avdet eder.

Zevce — Efendi! Köle ne oldu?

Hoca — Nereye giderse gitsin yine benim kölem değil midir? Kaçmayaydı azat edecektim, o bilir!

673

Hırsızın biri, merhumun hanesine girip bulduğu eşyanın kâffesini alır. Hoca, hırsız eşyayı alıp dışarı çıktığı zaman kendisi de kalkarak yasdığı başında olan melbusâtı arkasına alır ve yavaş yavaş hırsızın arkası sıra gider. Hırsız, hanesi kapısına gidip de hocayı yanında görünce demiş ki:

— Benim evimde ne ararsın?

— Nasıl?! Bu eve nakletmiyor muyuz? Ay başı geldiği vakit ev kirasını da müşterek vereceğiz.

674

Bir gün merhum, bir caminin minaresine çıkıp dururken birisi minarenin ne olduğunu sorar. Bunun üzerine merhum minareyi nazar-ı tedkikinden geçirerek:

— Bu, mukaddema bir kuyu idi. Şimdi kurutmak için içini dışına çevirdiler, demiş.

675

Merhumdan “Bir kayısı ağacının yemişleri nedir?” demişler. Müşarünileyh de demiş ki:

— Bu ağaç, mukaddema yumurta veriyordu fakat dolu yağdığından beyaz kapları yere düştü, yalnız sarıları kaldı.

676

Bir gün merhuma hangi musiki sedasından daha ziyade hoşlandığını soran bazı arkadaşlara:

— Tabak ve tencere muzikalarından, demiş.

677

Bazıları çaylağın bir sene erkek, bir sene dişi olduğunun sıhhatini sorarlar. Müşarünileyh de demiş ki:

— Dostlarım! Bunu bana değil, iki sene çaylak olana sormalı.

678

Nasreddin, rüyasında kendisine dokuz akçe verildiğini görürse de on akçe talebinde ısrar eder. Nihayet uyanıp dokuzunu da bulamayınca tekrar uyur gibi olmuş ve “Aman dokuzu ver, ısrarımdan nâdim oldum.” demiş.

679

Herifin biri, hocanın evinden bir tulum peynir çalmış. Merhum derakab çeşme başına gelmiş. Orada bulunanlar:

— Ne bu telaş Hoca Efendi! Bu acele ne! deyince merhum müşarünileyh de:

— Tuzlu şeyler yiyenler çeşmeye gelirler, belki bizim tulum peynirini çalan herif de buraya gelir diye geldim. Herifi yetiştireyim, demiş.

680

Hoca bir gün nakl-i eşya eder fakat o akşam da eski evinde kalmış. O aralık hocanın evine hırsız girdiğini birkaç mahallelinin:

— Mütebassırâne davran, evine hırsız girdi.

ihhtarlarına cevaben merhum, “Girenler düşünsün ki bir şey bulurlarsa ben de hisse alacağım!” cevab-ı garibini vermiştir.

681

Merhum bir gün yolda bir medyûnunu tutup parasını ister. Medyûnun refiki arkadaşını hocanın ellerinden kurtarmak maksadıyla “Onun sana borcu yok, ben medyûnum.” der.

Müşarünileyh “Evet senin borcun var lakin bunun da var.” kavliyle ikisini de medyûn etmiş.

682

Herifin biri göz ağrısına müptela olarak hoca merhumdan bir deva sorar. Müşarünileyh der ki:

— Çıkarmalısın! Başka çare yok.

Herif taaccüple der ki:

— Lakin efendi! Hiç göz çıkarılır mı?

— Maşallah! Benim geçenlerde bir dişim ağrıdı, çıkarıncaya kadar ıztırabdan bir türlü kurtulamadım.

683

Tahta kehle ve faresi çok olan bir hanesi yandıktan merhum:

— Elhamdülillah kurtulduğuma, diye ilân-ı şâdî etmiş.

684

Hocanın bir kuzusunu arkadaşları bir kurnazlıkla yemek istemişler. Bunlar bir gün birbirini müteakip merhumun evine gelip cümlesi “Öbür gün kıyamet kopacak!” derler. Bunun üzerine son defa olmak üzere bir kere daha zevk etmek için ertesi günü memleketin bahçelerine gitmeyi ve hocanın kuzusunu da pişirip yemeyi ittifakla tasmim ederler. Sabah aliyyülseher cümlesi bahçelere giderler. Hoca da kuzusunu keserek ateşe koyar, arkadaşları paltolarını, feslerini durdukları yere bırakıp gezinmeye çıkarlar. Avdetlerinde rubalarını bulamayınca şöyle muhavere etmişler:

— Hoca! Rubalarımız nerede?

— Yarın kıyamet değil mi ya! Esvablara ne hacet!

685

Merhum, bir kara tavuğu pazara çıkarır. Müşterinin biri “Beyaz olaydı, alırdım.” der. Hoca bunun üzerine iki kalıp sabun alarak tavuğu yıkarsa da maksadına muvaffak olamayınca:

— Aferin boyacıya! Tama’kâr değilmiş. Boyayı bol bol sarf etmiş, demiş imiş.

686

Herifin biri, kendisine otlatmak üzere on kaz vermiş. Merhum akşam dokuz tane getirir. Kaz sahibi, “Bir tanesi eksik!” derse de Hoca “Hayır, tamamdır!” cevabında musir kalır. Nihayet beynlerinde verdikleri karar üzerine her birine birer tane

vermek üzere on kişi getirirler. Kaz almayan herif, merhumun yanına gelip demiş ki:

— Hani ya!

Merhum hiç telaş etmeyerek:

— Ortada varken niye sen de bir tane almadın? demiş.

687

Merhum bir gün, çarşıda bir akçe bularak derhal yüksek bir mahale çıkmış, demişmiş ki:

— Niçin bu adamlar gidip gelmekte devam ediyorlar? Mademki kaybolan akçe bulundu, artık bu zahmetlere katlanmak lüzumsuz değil mi?

688

Bir gün hoca komşusundan bir kazan alır, işini bitirdikten sonra “Kazan doğurdu.” kavliyle kazanı bir tencere ile komşusuna iade eder. Arası birkaç gün geçtikte tekrar alır ve fakat bu defa komşuya “Kazan sizlere ömür, terk-i hayat etti.” der. Komşusu “Kazan ölür mü?” diye tekdir edince merhum:

— Doğduğundan nasıl hoşlandındı ya! Şimdi öldüğüne inanmazsın.

cevab-ı latifini vermiş.

689

Merhum sarımsakları sabah eker, akşam toplayıp başı ucuna koyarmış. Hikmetini sorduklarında:

— Adamın malı yanı başında bulunmalıdır, kim bilir ne olur ne olmaz, demiş.

690

Bir gün müşarünileyh, Timurlenk için küfe ayva alıp hediye eden takdim etmek üzere saraya gidiyormuş. Tesadüfen bir ahababı görüp Timurlenk'e ayva yerine

incir takdim etmesini tavsiye etmiş. Bunun üzerine merhum derhal hanesine avdet ve incir alarak saraya azimet eylemiş.

Timurlenk bir tanesini yiyip beğenmediğinden maiyeti aldıkları emir üzerine bütün incirleri birer birer Nasreddin'in yüzüne atmaya başlamışlar; bunlar incirle hocaya vurdukça merhum "Çok şükür Yarabbi" der ve memnuniyet alametleri yüzünde aşikâr olurdu.

Timurlenk; bu muameleye karşı böyle bir şükranियette bulunmasından müteaccib kalarak bunun sebab-i teşekkürünü sordukta merhum:

— Eğer yolda ahabıma tesadüf etmeyip de onun reyini icra etmeyeydim, şimdiye kadar helak olacaktım zira (ayva) getirecektim de şüphe yok ki ölürdüm, demiş ve mazhar-ı atiyye olmuş.

691

Merhum, çocuğuna bir çeşmeye gidip testiği doldurmazdan şamar vuruşunun sebebini soranlara dermiş ki:

— Şamarı evvel vurmali ki dikkat etsin yoksa iş olduktan sonra ne fayda hasıl olur.

692

Timurlenk bir gün hamama gider, hoca merhumu dahi celb edip beynlerinde şöyle bir muhavere cereyan eder.

— Eğer ben bir köle olaydım, kaç liraya alırdın?

— (Biraz tefekkürden sonra) Ancak yüz liraya!

Timurlenk, yalnız peştimalının yüz lira ettiğini beyan edince merhum da demiş ki:

— Zaten ben de onu hesap ediyorum ya, yoksa sizi bir liraya bile almazlar.

693

Günün birinde Hoca dersini bitirdikten sonra, eve gitmek için hazırlanır. Çocukların da kendisiyle beraber gideceklerini gördüğünden merkebe ters biner. Çocuklar “Niçin böyle rükub ettiniz?” diye sual ettiklerinde cevaben:

— Siz ileriye geçseniz ayıp olur, ben geçsem yine ayıp benim. Bu rükubum ise en edibânesidir, demiş.

694

Merhum, bir gün hanesinin kapısı arkasına saklanmış ve kendisini kimse görmediğini karısı temin etmiş. Bunun üzerine:

— İşte karı! Gurbet budur, demiş.

695

İngiliz’in biri gayet zengin bir kızla teehhül eder. Üç gün sonra bir sürat-i fevkalade ile yürürken tesadüfen bir dostu önüne çıkıp bu kadar süratle nereye gittiğini sorar:

— Ateş kumpanyasına gidiyorum, zevcemi taht-ı temine alayım.

— Niçin? Hareminizin ateşten bir güne ihtiraz edeceği var mı?

— Evet birader! Bir ayağı hatabdandır.

696

Bir gün merhum, sofrada çorba yerken ağzı yanmış. Bunun üzerine gözlerinden yaşlar aktığından karısı sebebini sual eyledikte:

— “Peder merhum hatırıma geldi.” diyerek karısı da çorbadan yemiş ve bittabi o da yanmış.

697

Merhum bir gün birkaç hocaları evinde bir çorba içmeye davet eder. Bunlar da müttefikten giderler. Müşarünileyh, misafirleri bir odaya ikame ettirdikten sonra

karısından çorba isterse de zevcesi pirinç, yağ gibi hane levazımını getirmedüğinden şikâyet edince hiç telaş etmeyerek mutfakta bulunduğu bir tas alıp misafirlerin yanına gelerek demiş ki:

— Eğer çorba olaydı, bu tasla size takdim edecektim.

698

Bir gün herifin biri hocaya gelip çocuğunun bir eşekten düştüğünü ve aklını kaybettiğini haber verince merhum ariz ve amik tefekküre başlamış. Herif “Ne düşünüyorsun?” diye sordukta:

— Düşünüyorum ki benim çocuğumun akli yoktu, şimdi eşekten düştüğü için nasıl kendisinde olmayan bir şeyi kaybetti, demiş.

699

Merhum bir gün hane çatısına çıkarak biraz tamirata başlamış. Bunun üzerine herifin biri kapıyı çalar. Her ne kadar merhumun zevcesi çıkıp hocanın çatıda olduğunu ve ifadesi neyse kendisine li-ecl-it-tebliğ söylemesini teklif ederse de herif, hocayı bizzat görmek lazım geldiğini musirrâne beyan eder. Nihayet zevcesi de merhuma malumat vererek işin sürat ve ehemmiyetini binaen müşarünileyh çatıdan iner. Kapıya geldikte “Allah rızası için beş para!” niyaz-ı fakiranesini işitince pür hiddet kesilmiş ve fukarayı içeriye alarak çatıya çıkardıkta müşarünileyh de “Ha! Şimdi inayet ola!” demiş.

700

Zaman-ı hayatında ahali sevdikleri bir adamın uğruna feda-yı can ederlermiş. Nasılsa merhum da bunların arasına girmiş, diğerleri bir tepe başına gelerek birer birer “Filanın uğruna kurban oluyorum” der ve tepeden kendilerini salıverirlermiş. Sıra merhuma gelince tepeye kadar süratle gelmiş ve orada bit-tevkif “Ben filanı bu kadar severim” demiş.

701

Bir kere merhum, merkebine iki küfe dolu tavuk doldurarak Akhisar'a gitmek üzere yola çıkar.

Esna-yı rahta biraz tevkif edip tavuklara acıdığından "Zavallılar, biraz rahat etsinler" der ve küfeden çıkararak kira salıvermiş.

702

Bir adamın karısı vaz'-ı haml edemediğinden fena halde ızdırab çekmekte ve bir türlü halâs-yâb olmamaktaydı.

Kadın kısmı, herifi bir dua almak üzere hocaya gönderirler. Herif, merhuma ifade-i masebakla bir dua aradıkta müşarünileyh:

— Duanın ne faydası var! Bir kalbur ceviz al da ebeye ver, çocuk onları görür görmez oynamak için çabuk çıkar, demiş.

703

Bir gün ahali Timurlenk'in kasabalarına geleceğini haber aldıklarından derhal Nasreddin merhumu bulup Timurlenk'i memleketlerine uğratmamak çaresini sorarlar. Merhum; bu işi kendisi deruhde eder ve merkeb-süvâr olduğu halde Timurlenk'i istikbale çıkar. Timurlenk; hocanın başındaki fes ve sarığa atf-ı nazarı dikkatle "Bu ne!" diye sorunca merhum "Efendim, bu gecelik fesimdir, bununla geldiğimden kusurumu af buyurunuz. Gündüzlük fesimi bir öküz arabası getiriyor" demiş ve Timurlenk "Bu korkunç yüzlü ahali imiş" diyerek avdete mecbur etmiş.

704

Hoca bir gün, "Gökten bin lira düşse alırım, bir eksik olsa almam" dediğini Yahudi'nin biri işitmiş ve li-ecl-it-tecrûbe dokuz yüz doksan dokuz lirayı hâvî bir kese atmış. Merhum bunu derhal alıp altınları ta'dad eder. Matlubundan bir eksik olduğunu anlayınca "Bu kadarı veren Allah bir tanesini de ihsan buyurmaz mı?" diyerek keseyi hemân cebine koymuşsa da uzaktan yaptığı latifesini seyreden sarraf kesenin cebine dahil olduğunu görür görmez hemân hocanın yanına gelip

keyfiyeti beyan ve maksad-ı latifeden ibaret olduğunu ityân eder lakin merhum keseyi vermeyeceğini ifade ettiğinden sarraf kemal-i helecan kalple kadiya gitmelerini teklif eder fakat hoca eski cübbeyle ve mâşiyen gidemeyeceğini vesile addettiğinden zavallı sarraf derhal hanesinden bir yeni cübbe getirir ve kendi katırına da hocayı rükûb eder. Böylece huzur-u kadiya varırlar. Yahudi derhal keyfiyeti kemal-i hakla ifade ettikten sonra, sıra merhuma gelince “Efendim, bu Yahudi hayalatla meşgul oluyor. İhtimal ki giymiş olduğu cübbe için, uşağı da bulunan hayvan için de iddia-yı tesâhub eder” der.

Kadı, filhakika bunların da kendi malı olduğuna dair Yahudi'nin musırrâne ifâdâtını işittiğinden büsbütün şüphelenip merhum davayı kazanmış.

705

Bir defa bir tabak incir dolusu Timurlenk'e takdim etmek için alıp gider. Yolda birer birer yiyerek saraya bir tane ile vâsıl olur. Timurlenk, huzuruna girdiğinde “Bu nasıl yenir?” diye sorduğundan merhum “Böyle!” cevabıyla onu da yemiştir.

706

Yıldızların adedini soran bir herife Nasreddin merhum “Benim eşeğimin kılları kadar” demiştir. Herif, “Nereden bilirsin?” diye sorduğunda “İnanmazsan sayıver” cevabını vermiştir.

707

Bir defa merhumu doğrusunu söylemediklerinden dolayı bir samanhaneye koyarlar ve samanhanenin dört tarafında ateş yakarlar. Merhum işin fenalaştığını görünce doğrusunu söyleyeceğini vaat ederek dışarıya çıkarılır. Bunun üzerine “Eğer daha beş dakika içeride kalaydım, yanacaktım” demiştir.

708

Merhum bir gün mahkemeye gelerek birisine bir şamar vurduğundan bahisle dava eder. Kadı, müddeî-yi aleyh tarafını iltizamla hocaya bir pul vermesini hükmeder fakat müddeî-yi aleyh yanında para olmadığından alıp getirmek üzere ruhsat alır. Hoca iki saatten ziyade mahkemede durursa da müddeî-yi aleyhin

gelmeyeceğini anlayınca kadiya şamar indirir ve “Benim alacağım pulu sana bıraktım” diyerek işine gider.

709

Bir gün Hoca merhum mevki-i hitabete çıkararak: Cenâb-ı Allah’a teşekkür edelim ki meskenimiz direksizdir, yoksa aksi halinde ağaçların taştan olması lazım gelir ve yemişler de yere düştükçe bizi helak ederdi” demiş.

710

Merhum günün birinde hamama gitmiş ve fakat dışarı çıkacağı vakit iki tas çalarak peştemalı altına gizlemiş, hamam hademesi merhuma demiş ki: “Hamam size yarıyor, değil mi?” “Evet fakat daha ziyade taslar!” cevabını vermiş.

711

Bir gün hocanın tanıdığı adamlardan biri diyar-ı aherden gelerek misafir olmak fikriyle doğruca merhumun hanesine gitmiş. Merhum, herifin niyetini anlayınca “Buyurunuz gidelim!” teklifiyle herifi bir camiye götürerek “İşte, umumun melcen ve me’vâsı burasıdır” demiş.

712

Merhum bir gün siyahlara bürünerek çarşıya çıkar. Ahali hocanın bu tebbüsünün sebep ve hikmetini sorduklarında “Oğlumun pederi vefat etmiş, matem tutuyorum” demiş.

713

Merhum malik olduğu birkaç parasını evinin bir duvarına gizleyerek avdet eder ve fakat biraz tebaüd ettikte “Hayır, paraları oradan almalıyım zira mademki ben o yeri bilirim, kendim çalacağıma ne şüphe var!” demiş.

714

Nasreddin Hoca bir kısrağını pazara çıkarıp “Gebedir, şöyledir, böyledir” diye methetmiş ve satmış. Bunun üzerine arası birkaç gün geçtikte bazı görücü

kadınlar gelip hocanın kızını bir çocuğa isteyeceklerken merhum önlerine çıkıp “Hanımefendiler! Kızım şöyledir, böyledir, altı aylık gebedir!...” diye methetmiş.

715

Bir kere hocanın oğluna demişler ki: “Ya Hazret-i İsa’ya hasr-ı iman et yahut memleketimizden çık!” Çocuk da mukabilen “Hazret-i İsa geldiği zaman ben buradan girdim” cevabını ita etmiş.

716

Hoca bir gün iki kerimesinden suret-i maişetlerini sormuş. Birisi kocasının ehl-i ziraattan olup bu sene çok bereket zer’ ettiğinden yağmur yağdığı halde pek çok kazanacağını ve diğeri de zevcinin çömlekçi olup yağmur yağmazsa çok para alacağını öğrenir. Bunun üzerine “Birinizin memnun olacağını bilirim lakin kimin, onu bilmiyorum” demiş.

717

Herifin biri hocayı bulup dünyaya bir çocuğu geldiğini tebşir edince merhum “Bir çocuk dünyaya geldiği için Cenab-ı Allah’a teşekkür etmeye borçluyum lakin sana hiçbir borcum yok!” demiş.

718

Hizmetkârın biri efendisinden kovularak sokakları gezmeye başlamış. Nihayet bir gün bir mağazadan geçerek sandık ve bazı bu gibi eşyayı seyrederken mağaza sahibi ile böyle muhavereleşmişler:

- Buyur, hangi sandığımı alacaksınız?
- Ne yapayım?
- Esvaplarınızı muhafaza edersiniz.
- Maşallah, ya sonra çıırçıplak mı gezeyim?

719

Oldukça iyice telebbüs etmiş bir adam, bir mağazaya giderek gant talep eder. Tüccar ne numeroda giydiğini sordukta “Üç yüz seksen altı!” cevabını alarak kemâl-i hayretle herifi seyre koyulur. Sonra tekrar vaki’ olan bazı istizahat üzerine müşterinin arabacı olup söylediği numeronun da arabasının numerosu olduğu tahakkuk etmiştir.

720

Aşık ve maşuka beyinde şöylece muhavere edilmiş:

— Allahaısmarladık, iki gözüm! Daima mektup yazacaksın, değil mi?

— Evet meleğim! Lakin mektupların kiraatından sonra yırtılmasını rica ederim.

— Başım üstüne efendim! Hatta emrederseniz okumazdan yırtarım.

721

... nam zat, bir dostuna Atina’da İngiltere’den ziyade hararet şiddetli olduğu vesilesiyle şikâyet eder. Dostuysa kolay aldanırlardan olmadığından:

— Aman aziz dostum! Kimi aldatmak istiyorsan sanki İngiltere’de tulu’ eden yine aynı bu güneş değil midir? diyerek gülünç bir akıllılık göstermek istemiştir.

722

Bir kız elleri arkasında olduğu halde validesinin karşısına gelerek:

— Valide! Siz küçük parmağın her ne yapsam haber verdiğini demiyor muydunuz?

— Evet kızım, ne yapsan ondan öğrenirim.

— Öyleyse şimdi benim dolaptan aldığım (ellerindekileri göstererek) şekerlemeleri haber veremedi.

8. EK: 1885 – MİHRİ – LETAİF-İ ASAR

723

Papazın biri bir mahallede fevkalade ferâseti var diye şöhret bulmuş olan altı yaşında bir çocuğa “Allah nerededir?” diye sual eyler ve bildiğinde koca bir portakal vereceğini söyler. İşte çocuk buna cevaben “Sen de bakalım, nerede değildir? O vakit ben sana iki tane vereyim” der.

724

Gayetle taamkâr, ahmak adamın biri bir gün pazardan bir kaz alıp hanesine götürür. Getirdiği gün de hayvan yumurtlamaya başlarsa da herif buna kanaat etmeyerek “Günde bir tane yumurtlamasını bekleyeceğime, karnını yarıp olancasını bir defadan çıkarırım” der ve bıçağı kazın boğazına basıp başını keser ve karnını yararsa da zan ve hayal ettiği yumurtalardan bir tanesini bile bulamadığından günlerce mahzun ve mükedder olur.

Tembih: İşte bu mesel sabır ve kanaati olmayan adamların daima haib ü hâsir olduklarını ima eder.

725

Maymun o kadar ayyar, o kadar hilekâr bir hayvandır ki bazı kere insanı bile aldatır. İnsanın hatırına gelmeyen şeyi yapar. Bir gün maymunun birine fındık verirler ve yerken maskaralıklarını seyredelermiş. Seyircilerden birisi bir fındığın içine her nasılsa bir arı koyar ve fındığı maymuna verir. Maymun fındığı ağzına alıp kırınca arı maymunun dilini sokar ve bu iş böylelikle geçer. Birkaç gün sonra yine maymuna fındık verirler. Maymun da fındığı eline alınca bir kere sallar, bir de kulağına tutar, iyice dinler, içeride gürültü filan işitmezse kırıp yer. İşte bunun gibi daha pek çok ayyarlıkları vardır.

(Hikâyât-ı Müntehâbe)

726

Ey kardeş ne mutlu sana
 Senin var bir baba bir ana
 Veyahut bir kardeş bir abla
 Yahut candan bakar akraba
 Tıfl iken olurlar sana feda
 Nihayet olursun bir tane
 Kazanıp olursun tevânâ
 İmdadın gider her yana

727

Bir gün köyden bir herif, hocaya hediye bir tavşan götürür. Hoca dahi buna izzet ikram edip çorba yedirirse de bir hafta geçer geçmez mezkûr herif yine gelip “Bilirsin, ha ben tavşan getiren kimseyim” der. Hoca yine bunu kabul edip ikramda kusur etmez. Halbuki çend gün sonra âhir dört kişi gelip misafir olmak isterler. Hoca bunlara “Siz kimlersiniz?” der, onlar dahi “Biz tavşan getiren adamın komşularıyız” derler. Hoca bu defa dahi lâilaç ikram yemeği çıkarıp usulüyle yola koyarsa da birkaç gün sonra yine birtakım adamlar gelip hanesinde gece kalmak istediklerinde kezalik “Siz kimlersiniz?” diye sorar. Bunlar dahi “Biz tavşan getiren adamın komşularının komşularıyız” demelerinde hoca “Öyleyse hoş geldiniz, sefa geldiniz, buyurun, oturun” deyip taam vaktinde bunların önüne ikramen bir tas sade su getirir. Misafirîn bunu görünce taaccüb ederek “Eya, bu nedir?” diye sual ederler. “Bu da tavşanın suyunun suyudur” der.

728

Balıkçının biri, balık avlamasına suhûlet olmak üzere çay kenarında bir külbe ihdâs eder. Bir gece külbesi derununda bir miktar ateş yaparak ağlarını yoklamaya gidip avdetinde bakar ki tilki odasına girip ortada bulunan salamon balığını sefâ-yı hatırla yemektedir. Balıkçı bunu gördüğü gibi pür hiddet olarak kılıcını çeker ve hayvanı iki parça etmek üzere kapıda durur. Şimdi zavallı tilki kendini dışarı atmak için odanın her tarafını dolaşıp bir delik ararsa da bulamadığından balıkçının duvarda asılı olan abasını ısırıp aşağı çeker ve ateşin üzerine atar.

İşte balıkçı bunu görünce “Bre aman!” diyerek içeri fırlayıp abasını kurtarırsa da tilki de burada durmayıp tabanı kaldırıncı salamon ağzında kaçıverir.

729

Mesel. Bir gün merkep ile beygir beraberce giderken merkep üstünde olan hamulenin takatinden ziyade ağır olup canı ağzına geldiğinden bahisle humuleden bir miktarını merhameten üzerinden almasını beygire yalvarırsa da beygir rahatını bozmak istemeyip yoluna devam eder. Bunun üzerine çok geçmeden merkep yere yıkılarak yükü altında helâk olmakla sahibi derhal merkebin derisini yüzerek teknil yüküyle beraber beygire tahmîl eder. İşte beygir bunu görünce pusulayı şaşırarak “Vay, bu ne beladır geldi başıma? Ben merkebin yükünden bir miktarını bile almak istemezken şimdi değil yalnız teknilini illâ derisini dahi taşıyacağım” deyip aman aman bağıarak eziledurdu.

Tembih: İşte bu mesel gösterir ki akranına yarım etmeyen adam, bir gün olur onlardan beter olur.

730

Köylünün biri şehre gitmek üzere hayvanını hazırlarken nalların birinden bir mih düşmüş olduğunu görürse de ihmalciliğinden kaydetmeyip üzerine râkiben yola revan olur. Bir çeyrek kadar yola gittiğinde nal kopar fakat köylü yine kaydetmeyerek yola devam ederse de geçtiği yollar sarp ve taşlık olduğundan hayvanın ayağı incinerek aksadığı sırada nâgihân ormanlık içinden iki haydut

zuhurla kendisine doğru gelirler. İmdi köylü bunlara tutulmamak üzere hayvanını aşırı kamçılarsa da hayvanda yürümeye mecal kalmadığından nihayet yakayı ele vererek olancasından soyulur, hayvanını kaybeder ve bundan fazla hayli de hırpalanır.

İşte bizim köylü bir mih yüzünden dûçâr olduğu bu zayıttan yüreği pare pare olarak heman üryan ve yayan hanesine rücu ile kederinden hastalanır ve akraba ve ahbabına daim şu nasihatı verir.

Olmaya ki cüz'i bir şeyi ihmal edesiniz

Sonra katı büyük bir şeyi üste verirsiniz

731

Çin imparatorlarından biri kendi ülkesi dahilinde seyahat üzere iken bir gün bi-t-tesadüf bir haneye konak eder. Meğerse bu hanede evin büyüğü ile kadınları, evlatları, gelinleri, damatları, torunları ve hizmetkârları cem'an kırk kişi hep birlikte kemâl-i asayiş ve imtizacla yaşarlarmış ve bir gün niza ve uygunsuzlukları işitilmemiş imiş. İmparator bu hali görerek hayran olmakla evin büyüğüne sual ederek "Bu kalabalıkta bu kadar çeşit adamlar arasında asayiş hali ne yolda muhafaza eder?" O dahi cevaben "Sabır, yine sabır, yine sabır etmekle" der.

732

Emin olmayınca yemin olmaz. Eşkin at yemini arttırır. Karıncadan ibret al, yazdan kışı karşılar. Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp. Sorucu ol ki bilici olasın. Çok yiyende sağlık, çok uyuyanda akıl, çok söyleyende gerçek olmaz. Akıl yaşta değil, baştadır. Doğrunun yardımcısı Allah. Bugünkü işi ferdaya salma. Dünya bir gemi, akıl yelkeni, fikir dümeni, kullan kendini, göreyim seni.

733

At, duygulu ve faydalı bir hayvandır. At kısmının tabiatı hırçın olmayıp hizmete daim mutfidir. Onun hilkatinde yıkmak ve can incitmek hasîyyetleri olmayıp ancak insanların hizmetinde bulunmak üzere yaratılmıştır. Kendi yemi ancak ot ve saman ve buğday olup def-i cû' için canlı hayvanatı paralamaz.

At kısmı sahibini pek sever ve ona pek çabuk alışır. Vaktiyle askerden birinin sevgili bir atı olup ona râkiben cenge gider. Esna-yı harpte maktulen yere düştüğünde hayvan maktülün cesedinden asla ayrılmayıp günlerce aç ve susuz başı ucunda ayak üstü bekler ve nihayet açlığından yanında ölür.

734

Hekimin birine imtihanda “Hastayı ne yolda terletirsin?” diye sormuşlar. Hekim dahi cevaben “Kaynar kaynar papatya, hâtim çiçeği, ıhlamur ve mürûr suyu veririm ve ayaklarını sıcak suya koyarım ve cisminde hardal gezdiririm” demişse de meclis bu kadarla iktifa etmeyip “Daha daha ne yapmalı?” diye sorunca hekim gayet sıkılarak “Efendim bunlarla terlemezse bu mahalde imtihana sokmalı” demiştir.

735

Hem hasîs ve hem ahmak köylünün biri, çocuğunu okutmak üzere bir hocaya götürüp şehri kaç kuruş vereceğini sorar. Hoca dahi “İlk sene aya altmış kuruş ve ikinci sene ise ayda kırk kuruş vereceksin” demesinde herif “Öyle ise ikinci seneden başlatırım” demiştir.

736

Rivayet olunur ki evâilde diyar-ı Mısır'da ashab-ı servetten bir Ermeni, yar-ı sadık zanneylediği bir Yahudi komşusun emaneten bin liralık mücevherat terk edip seyahate çıkmış ve altı mah kadar öte beri gezdikten sonra hanesine avdet ettiğinde mezkûr emaneti istirdâd eylemek üzere merkurum Yahudi'ye müracaat etmiş ise de Yahudi heman inkâra sapıp zavallı Ermeni'yi adeta çıldırtmış olduğundan vuku' hal bir takrîb hükümdar-ı devranın sem'ine varır.

Hükümdar cenapları merhum Yahudi'yi divanına celb edip istintak eder. Yahudi birtakım yemin billahlar ederek öyle bir emanet almadığını ifade eylediğinden hükümdar derhal ikisinin de kantara vurularak tartılmalarını emreder. Bunun üzerine ikisi dahi tartılarak Ermeni'nin sıkleti 75, Yahudi'nin ise 55 kıyye gelmekle "Haydi ikiniz de gidiniz, ben sizi çağırırım" der ve salıverir:

Mezbur hain böylece ucuz kurtulduğuna sevinerek ve bizim Ermeni ise bu halden bir şey fehm edemeyip her divan günü hükümdarın yolu üzerinde bekleyip durur ve hükümdar geçtiğinde "Aman çağırısın" emeliyle üst üste temennalar edip iki kat olursa da hükümdar bilakis yüz çevirip görmemezliğe vurduğundan bir kat daha dert ve kederi artarak bu hal üzere tam bir sene geçer.

Fakat günü biri hükümdar gerek Yahudi'yi ve gerek Ermeni'yi gafleten divanına celb edip be-tekrar tartılmalarını emreder. Bu defa Yahudi'nin sıkleti 85 ve Ermeni'nin ise 45 gelir. İmdi hükümdar bunu görünce "Gidi seni hain, bu biçarenin malını yiye yiye yağ bağlamışsın, ötede ise bu zavallı olanca variyetini sana kaptırıp kül-i perişan olduğundan tek mil vücudunun erimesine sebep olmuşsun" diyerek falakaya yatırılmasını emreder. İşte o anda Yahudi imana gelip aldığı emaneti ikrar edip aynıyla geri çevirir ve ettiğine bedel bir sene de mahbus olur.

9. EK: 1886 – AHMET FEHMİ – LETAİF-İ FIKARAT

737

Hükema-yı kadimeden birine “Çok yaşamak hususunda ne gibi şeylere riayet lazım idi ki?” sual olundukta müşarün-ileyh cevaben: “Sizin gibi çok yaşamak arzusunda bulunanlar ki az yaşarlar! Çok yaşamak için velev ki pek az olan ömründen bir kısmını olsun iyiliğe sarf etmelidir ki ilelebet tek nam ile yâd olunabilsin. Halbuki işte asıl bir insan-ı kâmil nazarında yaşamaktan netice budur!” demiş.

738

Adamın biri bir mecliste “Acaba dünyada asla kusur etmemiş insan dahi bulunabilir mi” diye bir sual irad etmekle zürefadan biri “Evet, bulunabilir! Fakat o adamın kılsız olması lazımdır” cevabını verdiği için merkumun taaccüble “Bu mümkün değildir! Zira dünyada hiçbir kimse bulunamaz ki kılı olmasın!” demesine zat-ı mumaileyh tebessümle “Öyleyse sizin dediğiniz dahi mümkün değildir. Çünkü beşeriyette hata, vücuttaki kıla benzer!” demiş.

739

Daima muhabbetinin saffetinden bahsederek âşıklık iddiasında bulunan zatın birine niçin muhabbetten bahs edip de vuslatta arzusuzluk gösterdiği sual olundukta: “Çünkü hükemâ beyninde vuslat aşkın mezarı olduğu teslim olunmuştur. Halbuki ben henüz aşkımın vefatını arzu etmem!” cevabını vermiş.

740

Seyyahın biri her uğradığı memlekette ekseri evkatını o memleketin kütüphane kapılarıyla kitapçı dükkânlarının önünde geçirmeyi adet edinmiş olmasını, bu haline dikkat edenlerden biri mumaileyhten sual eylediğinde “Bir memleket hal-i intizamıyla refahiyeti ve ahalisinin ahlak ve etvarı ancak kütüphaneleriyle kitapçı dükkânlarına verilen rağbetten anlaşılabilir!” cevabını vermiş.

741

Abdalın birinden uykuyu nasıl uyuduğu soal olundukta “Uyanık olduğum halde!” cevabını vermiş.

742

Daima hiciv söylemekle meşhur müteşairin birinden niçin daima hiciviyatla memnun olduğu soal olundukta, mumailiyh cevaben: “Bu benim ihtiyarımda değildir! Zira bana hiciv söylemek aksırmak gibidir. Aksırmak insan için nasıl ihtiyarî değilse bu dahi bana öyledir.” demiş.

743

Bir edibden fûnûn içinde tahsili en müşkül fen hangisi olduğu soal olundukta “Nefsini tanımak olsa gerek!” cevabını vermiş.

744

Prusya krallarından muharib-i meşhur (Büyük Frederik)e bir devlete harb etmek için ne elzem idi ki soal olundukta cevaben “Üç şey elzemdendir! Birincisi para, ikincisi para, üçüncüsü yine paradır!” demiş.

745

Feylesof meşhur (Diyojen)in hal-i ihtizarında yanında bulunanların naaşını nereye defnedeceklerini soal etmelerine “Bir dağın eteğine atıverin!” demiş. “Hayvanat-ı vahşiyeden korkmaz mısınız?” demesiyle “Sopamı dahi yanıma bırakınız, onunla korkuturum!” demiş. Nasıl haberdar olabileceği soal olundukta “Mademki haberim olmayacaktır o halde hayvanat-ı vahşiyeden, neden korkayım?” cevabını vermiş.

746

Adamın biri, bir körle eğlenmek için “Beni tanır mısın?” sualine merkumun “Evet tanırım. Sen bir insansın!” demesine gülerek bilâ-tekrar “Şüphesiz insanım! Fakat nasıl insanım?” “Seni şeklen bilmezsem de kalben pekâla tanıdım. Benim gibi bir zavallı âmâ ile eğlenmek için hükmettirmeye sen bir fena insansın!” demiş.

747

Gayet titiz efendinin birinin “tabiatı iktizası” haksız olarak “Daima kullanmaya uşak bulamıyorum!” diye hizmetkârlarından nefret etmek âdeti olduğundan mumaileyhin yine bir gün bu gibi tahkîratına hizmetkârının tahammülü tükenerek cevaben “Efendim, uşak bulamıyorum diye feryat etmeyiniz, iyi tabiat bulamadım, deyiniz!” demiş.

748

(Lokman)ın binicilik hakkındaki fikri sorulduğunda “Ben ata binenler için deli diye bilirsem de bindikten fazla, bir de koşturanlar için tabir bulamam!” cevabını vermiş.

749

Zatın birine Hicaz’da (karpuz)a ne tabir olunduğu sorulur. Mumaileyhin (hüphüp!) demesine, (kavun)a ne denildiği sorulduğunda “Ben hacda bulunduğum sene kapkap derlerdi ama, bilmem ben geldikten sonra kapkap mı!” cevabını vermiş.

750

Hekim-i meşhur (Lokman)a bir gün ahabından biri gelir. Esna-yı musahabatta kan aldıracağını beyan eyer. Giderken hekim-i müşarün-ileyh: “Aman, eğer mümkün olursa yüz dirhem kan dahi benim için al!” demiş.

751

İki kardeş her akşam o gün yekdiğerinden vukua gelen bazı kabahatleri pederlerine anlatırlarmış. Yine bir akşam çocuklardan biri, o gün büyük kardeşi kulağını ısırması olduğunu anlatır. Büyüğünün makam-ı inkârda, “Hayır, ben ısırmadım, o kendi kulağını kendisi ısırıldı!” demesine pederleri cevaben: “İşte ben buna inanmam; zira bu kedi mi ki kendi kulağını kendisi ısırabilsin!!!” demiş.

752

Çocuğun biri validesinden (çorba) pişirmesini rica eylemiş. Validesinin (pirinç) olmadığından biraz beklemesini beyan eylemesine: “Pirinçsiz olsun!” demiş.

753

İki arkadaş bir mahalde ahbablarından birinin hüsnünden ederlerken biri diğerine cevaben: “Çünkü mirasyedi!” demiş.

754

Anadolu’da, köylünün birisi, bir iş danışmak üzere bir hemşehrisinin nezdine giderek ve iş anlatarak bu hususta kendisine bir akıl öğretmesini rica eylediğinde merkum: “Vallahi hemşehri, ben aklın nasıl şey olduğunu bile görmedim!” demiş.

755

Mevkî-i harbda mağlup olan bir ordu kumandanı firar etmekte iken, galib bir nefer atının dizginine sarılarak arkadaşlarına hitaben: “İş bitti! İşte kumandanı dahi ben esir ettim” diye bağırmaya başlamış. Kumandan müşarün-ileyh dizgini merkumun elinden kurtararak hiddetle demiş ki: “Behi ahmak!..”

756

Kayıkçının birisinin, bir gece uykusu arasında başı kaşınmakla — bir yastıkta baş başa yattıklarından — kendi başı zannıyla arkadaşının başını kaşımaya başlamış. Refiki uykusu arasında başını beri taraftan şiddetle sarsılmakta olduğunu hissederek uyanıp da ne yaptığını sual eylediğinde: “Başımı kaşıyorum!” cevabını aldıkta kaşındığı başın kendi başı idüğünü beyan eylemesine merkum uyku sersemliği haliyle sormuş ki: “Ya benim başım nerede?!” demiş.

757

Fransa meşarih-i muharririnden (Aleksandr Duma) mahiyet-i hayat hakkında vuku’ bulan bir suale cevaben demiş ki: “Hayat bir nevi fırtınadır ki daima mematla sukûnet bulur!”

758

İstanbul'a henüz gelmiş taşralının biri, bir gazinoya girer. (Bilardo) masasını görerek birinden ne idüğünü sual eylerse de (bilardo) cevabından bir şey anlayamamasına binaen bunun üzerinde ne yaptıklarını sorar. Oyun oynandığı cevabını aldıktan kemâl-i hayretle: "Bunun üzerinde oynayacaklarına düğünde oynayıp da para kazansalar olmaz mı?!.." demiş.

759

Nekre-gûlardan birisi, bir meclis-i işrette oturduğu mahalden kalkarak gayetle kerih-ül manzar ve müsin birini öptü. Bu hareketinin esbabı kendisinden sual olunduktan cevaben dedi ki: "Bu gece o kadar çok işret ettim ki hemân sızacak ve belki birçok da mukayyi mualece şurubuna mecbur olacağım. Halbuki bu buse hem müessir ve hem de ondan hafiftir!"

760

Yürümeye iktidarı kalmayan bir sarhoştan ne için hanesine gitmeyip de sokakta durduğu sual olunduktan: "Bütün dünya döndüğü cihetle hanemi bekliyorum!" cevabını vermiş.

10. EK: 1886 – MEHMET TAHİR – MEKTEBE MÜTEALLİK LETAİF

761

Hocanın birisi, şakirdlerinden birine irad ettiği suallerin hiçbirine cevap alamayınca çocuğa der ki:

— Sen hiçbir şey öğrenmedin mi? Hiçbir suali bilmiyor musun?

— Suallere kalırsa pek çok sual bilirim, Hoca Efendi. Yalnız o suallerin cevaplarını bilmiyorum.

762

Bir mektep müfettişi bazı nâ-lâyık etvârını haber aldığı bir şakirdi nezdine celb ile der ki:

— Yazık! Senin için böyle şeyler mi işitecektim?

— İnanmayınız Müfettiş Efendi! Ben de sizin için o kadar şeyler işittimdi, hiçbirine inanmadım.

763

Leylî bir mektepte yatak koğuşlarında pek çok tahta biti türediği halde, mektep müdürü tarafından def'i yolunda hiçbir çareye müracaat edilmemiş ve şakirdânı, gündüz hocaları ve gece dahi bu hayvanlar bîzâr etmekte bulunmuştu. Bir gün şakirdândan biri, hasta olduğunu haber vermekle muayenesi için bir doktor celb ederler. Şakird cidden muzdaribmiş gibi bir surat izhâr ederek tabib ile şu muhaverede bulundu:

— Hazımda su'ûbet mi çekiyorsunuz? Yoksa izâ-yı bedeninizden barende bir gûna veca' veya ıztırab mı hissediyorsunuz?

— Ah Doktor Efendi! Söylediklerinizin hiçbirisi değil. Fakat geceleri hiç uyuyamıyorum. Böyle giderse fena halde hasta olacağım.

— İşte bu fena! Yoksa gece yattığınız vakit ayaklar ile ellerinizi yorgandan dışarıya mı bırakıyorsunuz?

— Hayır efendim!

— Yahut yattığınız vakit göğsünüzde bir tazyik mi hissediyorsunuz?

— Hayır, öyle bir şey de yok.

— Yahut uzun bir müddet, bir yanınız üzerinde yatıp nihayet sıkılıyor musunuz?

— Hayır, o yolda da bir şey yok.

— Yoksa cildinizde, hususiyle mideniz üzerinde kaşınmak mı var?

— Hayır efendim, böyle şey de yok.

— (Tabib sabrını tüketerek) İyi ya, neyiniz var?

— Tahta kurusundan uyuyamıyorum, Doktor Efendi! Tahta kurusundan!

(Şakird, bu hareket için iki gün hapsolünmüştür.)

764

Hocanın birisinin setresi koltuk altından sökülmüştü. Şakirdânından biri yanındaki refikine söküük yeri göstererek — Na işte, şuradan ilim ve hikmet dışarıya bakıyor — dediğinde muallim işitmekle o da şakirde hitaben “Evet! Sefeh ve şeytanet de oradan içeriye” sözüyle mukabele eylemiş.

765

Tarih muallimi — Roma şehri ne zaman bina olundu?

Şakird — Bir gece vakti.

Muallim — Bu ahmakça cevabı nereden çıkardın?

Şakird — Efendim, siz geçen gün “Roma şehri bir günde bina olunmadı” dememiş miydiniz?

766

Bir coğrafya muallimi, şakirdlerinden birisine kutb-u şimâlideki bürudetin derekesini sual etmekle şakird cevaben: — Efendim, o tahammülgüdâz bürudeti yalnız hatırıma getirdiğim vakit vereceğim cevap dilimin ucunda incimâd kalıyor — demiştir.

767

Hocanın birisi, sobanın yanında ısınmakta olan birkaç çocuğun belli olmamak için ellerini ağızlarına koyarak konuştuklarını görmekle hiddetlenerek demiş ki:

— Sizi arsızlar sizi! Konuştuğunuzu duymuyor muyum zannediyorsunuz? Benim kulaklarım sobaya kadar varır.

768

Köylü kadınlardan biri, mektebin önünden geçerken açık olan penceresinden içeriye bakarak bir müddet yeni tayin olmuş olan muallimin takririne kulak verir. Muallimin ise ikide bir de “Bu harfin ismi ne? Şu harfe ne derler?” diye çocukları temrin ile meşgul olduğunu işiterek “Ay, ay! Bizim yeni hocamız hiçbir şey bilmiyormuş ya! Harflerin isimlerini bile çocuklardan öğreniyor.” diye muallimi techîle kalkışır.

769

Mektep mualliminin biri, bir mahallede —Bu evin uşağı belediye reisimiz kadar kabadır— demiş olmakla bu söz belediye reisinin kulağına gittiğinde muallimin tarziye makamında yine o mahallede sözü geriye almaklığını talep etmiş ve hoca ise —Mukaddema bir şey söylemiştim; bilahare hata ettiğime vakıf oldum. Sözümü geriye alırım: Bu evin uşağı, belediye reisimiz kadar kaba değildir.” demiştir.

770

Bir hesap suali:

Muallim — Frederik! Şimdi senin üç bin frankın olsa da bir ev satın almak istesen. Evin pahası da on bin frank olsa daha neye ihtiyacın olurdu?

Frederik — Bir zengin karıya.

771

Hoca ile okumaya hevesi olmayan bir şakird arasında:

Muallim — Okumaya heves etmediğin halde, sen ne olacaksın?

Şakird — Hoca olurum, efendim! O zaman çocuklar okur, ben dinlerim.

772

Müstehzi şakirdin biri, hocasından kaza ile felaketin arasındaki farkı sormuş. Hoca cevaben demiş ki:

— Onu bilmeyecek ne var! Mesela, sen şimdi suya düşecek olsan işte bu sana bir kaza; fakat birisi yetişip kurtaracak olsa o zaman felaket denir.

773

Bir fiilin başlıca zamanlarını sual için bir şakirde hitaben:

Hoca — Sen söyle bakalım. Kaç zaman vardır?

Şakird — Üç zaman.

Hoca — Nedir onlar?

Şakird — Sabah, akşam, gece.

774

Köy hocalarından birisi, bir köylünün evi önünden geçerken ağzında çubuk olduğu halde, kapısının önünde oturan köylüden saat sorar. Köylü, kaba bir herif olmakla hoca ile istihza için:

— Tam eşeklerin suya gidecekleri vakit demesiyle, hoca:

— Ya öyledir de sen burada ne oturuyorsun? deyip yoluna gitmiştir.

775

Hasisin biri, oğluna bir hoca tutmak isteyip hocaya ayda kaç kuruş talep edeceğini sorar.

Hoca — Efendim, birinci ayda seksen kuruş ve ikinci aydan itibaren altmışar kuruş vereceksiniz. — demesiyle,

Hasis — Öyleyse derse ikinci aydan başlasak olmaz mı? — demiş.

776

Hoca ile tembel bir şakird arasında:

Hoca — Baksana bana! Bu dersi sen yazmadın, doğru söyle. Hangi eşekle beraber çalıştın?

Çocuk — Yalan söylemem Hoca Efendi, oğlunuzla beraber yazdım.

777

Bir imtihanda:

Mümeyyiz — Oğlum, düvel-i müttefika, Fransa aleyhinde kaç sefer icra etti; söyleyebilir misin?

Şakird — Dört sefer.

Mümeyyiz — Aferin! Şu seferleri bana tadad edebilir misin?

Şakird — Ederim efendim: Bir, iki, üç, dört.

778

Peder ile birinci defa mektebe giden oğlu arasında:

Pederi — Nasıl bugün mektepte bir Şey öğrendin mi?

Çocuk — Öğrenmek mümkün mü! Hocamızın bir Şey bildiği yok. Her Şeyi, harflerin adını bile bizden soruyor.

779

İki ahbab arasında:

Biri — Demek oğlunuzu hocalığa yetiştirmek istiyorsunuz. Fena değil amma çocuğun buna istidadı var mı?

Diğerisi — Nasıl yok! Şu sende bile en ziyade sevdiği Şey, küçük çocukları dövmeğdir.

780

Bir imtihanda çocuğun birine hararet ve bürüdetin tesiratına dair bir sual irad olunur. Çocuk cevaben: “Hararet ecsâmı münbasıt ve bürüdet munkabız eder” dedikten sonra aklınca cevabını bir misal ile ispat için “Mesela, mevsim-i Őitada günler kısalır ve mevsim-i Őitada uzanır” demiş.

781

Bir kız mektebinde:

Muallime — Söyle bakalım Maryet! Sevmek fiilinin müstakili nasıl gelir?

Kız — Kocaya varmak.

782

Güneş isminde bir meyhanesi olan bir köyde:

Hoca — (Şakirde) Güneş nedir?

Şakird — Bir meyhanedir.

Hoca — Güneş neden meyhane oluyor?

Şakird — Çünkü gece yarısı olup da babam eve gelmemiş bulunursa validem daima der ki: “Haydi, Güneş’e git de babanı eve getir.

783

Sene başında hoca, çocuklara hitaben:

Hoca — Yeni senenizi tebrik ederim. İnşallah gelecek sene daha uslu, daha çalışkan bulunursunuz.

Çocuklar hep bir ağızdan — İnşallah siz de Hoca Efendi.

784

Coğrafya dersinde:

— Hoca Efendi, bugün hava niçin birdenbire soğudu?

— Şimal rüzgârı esmeye başladı da onun için.

— Çok şey! Bu rüzgâr daima böyle soğuk mu eser?

— Evet oğlum, şimal rüzgârı her ne cihetten eserse essin daima soğuktur.

785

Sarf dersinde:

Hoca — Eşek dediğim vakit, bu bir fiil midir?

Çocuk — Evet efendim, fiildir.

Hoca — Nasıl fiil? Eşek tasrîf olunabilir mi?

Çocuk — Olunur efendim.

Hoca — Nasıl?

Çocuk — Ben eşek, sen eşek, o eşek.

786

Muallimle şakird arasında:

Muallim — Büyük Paskalya'dan evvel gelen haftaya niçin eziyet haftası derler?

Şakird — İmtihanlar o haftaya tesadüf ediyor da onun için.

787

İlm-i Hikmet imtihanında:

Mümeyyiz — Telgraf hakkındaki malumatını söyleyebilir misin?

Şakird — Evet efendim, her kelimesi on paraya. Ekseriya yirmi kelime üzerine ücret alınır.

788

Bir köy mektebinde:

— Sen söyle bakayım! Şu köyün karşısındaki o güzel ormanları kim yarattı?

— Bilmem Hoca Efendi! Biz bu köye geleli bir hafta oldu.

789

Hoca — İdam olunan bir adem hakkında niçin fakir günahkâr derler?

Şakird — Zengin günahkârlar idam edilmezler de onun için.

790

Bir coğrafya dersinde:

Hoca — Nasıl oluyor da denize mütemadiyen birçok nehirler, çaylar, dereler, ırmaklar döküldüğü halde deniz yine taşmıyor?

Çocuk — Suyun fazlasını denizin içinde bulunan büyük balıklar içiyor da onun için.

791

Hoca (şakirdlerine hitaben): Olduğunuzdan ziyade ahmak görünmeye çalışmayınız. Ben kimseden mehal bir şey talep etmek istemem.

Çocuklardan biri — Sizi taklit ederiz efendim!

792

Prusya mekteb-i harbiyesinde:

Fenn-i Eslaha muallimi — Siz söyleyin bakayım! (Mavzer) tüfeği ile (şaspo) tüfeği arasında ne fark vardır?

Şakird — Mavzer tüfeği ile biz Fransızları öldürdüğümüz halde, şaspo tüfeğiyle de Fransızlar bizi öldürürler. Beynlerindeki fark budur.

793

İlm-i Hayvanat dersinde:

Hoca — İnsana en ziyade nâfi' olan kuşlar hangileridir?

Çocuk — Kebab olanlar.

794

Tarih imtihanında:

Mümeyyiz — Valenştayn maktul olmasaydı, ne olurdu dersiniz?

Şakird — Bana kalırsa evleninceye kadar yaşardı.

795

Muallim ile şakird arasında:

— Hoca Efendi! İnsanların maymundan ne'şet ettiği sahih midir?

— Hayır evladım. İnsan, insan olarak dünyaya gelir. Fakat bazısı sonradan maymun olur.

796

Muallim ile şakird arasında:

— Oğlum, bugün sen, sınıfında etmedik arsızlığı bırakmadın. Böyle giderse seni takdir etmeye mecbur olacağım.

— Zararı yok, hocacığım. Ben o kadar hisli değilim, takdirlerinize güvenmem. Hoşunuza giderse devam edin.

797

Kralın yevm-i velâdetinde hükümet konağının önüne toplanmış olan mektep çocuklarından birine, orada bulunan bir zat, o gün kralın yevm-i velâdet olduğunu bilip bilmediğini anlamak için der ki:

— Bugün ne var oğlum, buraya toplanmışsınız?

Çocuk — Ne olacak, mektep tatili.

798

Hoca — (Surat ile) Zamane çocukları bu ya! Yanlarında mukaddes hiçbir şey kalmadı. Yeni süngeri bile yırtmışlar!

799

Müfettişin biri, bir mektebi gezdiği sırada çocuklara “Mektep içinde en uslunuz hangisidir?” diye sual etmekle, çocuğun biri “Hocamızdır efendim” cevabını vermiş.

800

Pederle oğlu arasında:

Peder — Oğlum, imlayı doğru yazmaya çok dikkat etmelisin.

Çocuk — Canım babacığım, bana her şey için emredin fakat imladan bahsetmeyin.

Peder — Sebep?

Çocuk — Çünkü efendim, henüz en büyük erbab-ı kalemimiz bile imlâ hususunda ittifak edemediler.

801

Peder muhabbeti:

Peder — Nasıl, oğlumdan memnun musun Hoca Efendi?

Hoca — Teessüf ederek söylemeye mecburum ki kendisinden hiç memnun değilim. Daima sınıfın sonuncusu odur.

Peder — Zararı yok. Zaten sınıfında çocuklardan biri mutlaka sonuncu olacak, değil mi?

802

İlk soru:

Valide — (Uykuda bulunan oğlunu uyandırarak) Kalk, kalk! Mektep yanıyormuş.

Çocuk — (Gözlerini açarak) Hoca yanmamış mı?

11. EK: 1887 – AHMET CEMİL – EĞLENCE

803

Zaman-ı sâbıkta kostümünden henüzce gelmiş ve İstanbul'un semt ve mahallâtını öğrenmemiş hamalın biri Bahçekapısı civarında yük getirmek üzere müşteri gözetmekte iken hanımın birinin kundak kucağında olarak gelip merkuma hitaben çocukla boğçayı Altımermer'e kadar götürsen kaç para vereyim dedikte:

Merkum Altımermer'in ne tarafta olduğunu bilmeyerek her ne verirsiniz bereket versin cevabını verir.

Mezbure çocukla çocuğun bez boğçasını merkuma vererek önüne düşüp tiz-i reftar Mercan yokuşundan yukarı çıkarken hamal da hemşehrilerinden birine tesadüf ederek merhaba deyip muhabbete girişmişler.

Meğerse görüştüğü müddetçe çocuğun validesinin de yanı başında bekliyor zannedermiş.

Biçare hatun da hamal arkam sıra geliyor diyerek süratle gidip Sultan Bayezid'i bile bulur.

Burada muhabbete dalarak filanın sana mektubu var, lakin odadadır, sabah gel al .... Filan oğlu filanda sana pek çok selam gönderdi, köyümüzün hali böyledir, bağlar bahçeler şöyledir diyerek muhabbete netice verip arkadaş gittikte etrafını arar bakar ki kadın yok. Bre aman, bu bunu beklemedi mi, acep nereye gitti deyip etrafına alık alık bakar, gelen geçenlerden çocuğun anasını gördünüz mü diye sual ederse de kimi güler, kimi hiç cevap vermeyerek geçerdi.

Biçarenin çocuk kucağında, kadını bulmak üzere gider ve gittiği yolları kendi dahi bilmediğinden Süleymaniye'ye çıkar.

Elkıssa, birkaç saatler evvel civarları dahi dolaştıktan sonra Zeyrek yokuşundan, Çırçır'dan, Otlakçı yokuşu tarafını bulur ve rast geldiği kadın ve erkeğe sual ederse de Bilmiyoruz'dan başka cevap alamadığından me'yusane, bulurum efkârıyla yola devam eder.

O aralık biçare çocuk uyanarak ağlamaya başlayınca merkum bütün bütün şaşırarak sada-yı kerîh ile kışkış demeklik istediye de çocukçağız korkunç sadayı duyunca feryâd u figanını artırmaya başladıkta, Allah Yarabbi, bu hal benim başıma nereden geldi deyip susturmaklık tarafına çalışırdı. Evvel tıfl-i dilbâz, biraz nâle-i avaz ederek tâb ü tüvânı kalmayıp merkumun kucağında bitab olarak hâba varır, işte merkum yine rast gelene sormakta iken bir hayırsız adama tesadüf ederek indinde sual ettikte, merkum çocuğu nereden buldun diyerek sorar, bu da vukû' hali beyan edince sanki bir hayırlı işte bulunur gibi cevap olarak adam sen de bunun validesini arayıp bulacaksın ..... götür bir تنها zukâğın birine bırak, elbet bir geçen merhametli adam alır, demesi üzerine garip hamal ilk defa olarak başına gelen kaza-i felaketten şaşkına dönüp bu hayırsız nâdânın sözlerini sahîh dinleyerek o civarda bir تنها zukâk içine girip kapının önünde olan yüksekçe bir taşın üzerine mezkûr kundakla boğçayı koyar.

Merkumun merhameti kail olup da bırakıp gidemez, belki köpekler bir zarar eder deyip biraz ileride bir mahale siper olarak gözetirdi.

Meğerse hamal kundağı ve boğçayı koyarken karşıki hanenin penceresinden bir kadın görmüş olacak, ya iki gün evvel dahi yine böyle bir çocuk bırakmışlar imiş, merhamete mezbure kadıncağız ve iki gecedir çok sıkıntı çektiğinden bu kere dahi tekrar bir çocuğun daha geldiğini görünce sabredemeyip başına örtüyü feraceyi alarak fazla bir de sopa alıp hamal merkumu gizlendiği mahalde yakaladıkta bir güzel darb eder.

Ve merkumun yakasından yakalayarak götürmüş olduğu çocuğu verdikten sonra fazla olarak evvelsi günü dahi getirip bırakmış oldukları çocuğu dahi verir. Biçare hamal her ne kadar, ben getirmedim, dediye de mezbure hiddetinden nâşî feryâd ü figan ederek civar komşuları dahi tecemmu edip tekrar merkumu darb ederek, nereden alıp getiriyorsan yine götür yerlerine ver, yoksa seni fena ederiz deyip zor ile öbür çocuğu dahi verirler. Garip hamal zâti evvelki çocuğun validesini ararken şimdi fazla olarak çiftlendiğine taaccüpte kalıp:

Şimdi ben ne yapayım, bu iki çocukla nereye gideyim, diyerek hem düşünüp hem giderken karşıdan doğru bir hanımın geldiğini görür, acaba evvelki çocuğun

validesi mi, diye yanına doğru gittikte validesi olmadığını anlayınca başını sallayarak of of demeye başlar.

Hanım mumâileyh hamal merkumun iki çocukla yanına doğru geldiğini ve sonra of of diyerek başını salladığını görerek merak edip esbâbını sual ettikte, merkum dahi bervech-i muharrir vuk'u hali beyan eder.

Hanım dahi biçarenin uğramış olduğu hâl-i garibe ve tesadüf-i acibesine taaccüp ederek biraz düşündükten sonra, gel arkam sıra deyip hamalı alarak biraz vakit giderler. İleride bir hamam kapısı gösterip (eliyle) şu kapıyı gördün mü?

— Gördüm, şunun kapı mı?

— İşte orası hamamdır.

— Ey, hamam ise ne yapmalı?

— Şimdi buradan gidersen, kapıyı vurursan içeriden ana çıkar.

— Aman, çocuğun anası mı?

— Yok canım, hamam anası.

— Ey, sonra?

— Dersin ki: Al bu çocuklar ile bu boğçayı, valideleri de arkadan geliyorlar.

— Acaba olur mu dersin?

— Elbette olur, o çocukları aldı mıydı, sen de durma, kaç. Sonra ana kadın seni nerede bulacak?

— Öyle ya, öyle ya, lakin alaydı.

— Alır, alır. Sen merak etme.

Hanım, mûmaileyh aşağıya doğru saparak gider. Hamal merkum dahi kucağında iki çocukla beraber salına salına hamam kapısına dahil olup dakk-ül bâb eder. (Ana kadın içeriden:)

— Kimdir o?

— Ana kadın, baksana!

— Ne istersin?

— Al şu çocukları, anaları da arkadan geliyor.

— Peki, anaları gelsin de alayım.

— Pek alâ, sen de biraz bekle, ben de.

Bu sözden hamalın beti benzi atar. Dur bakalım, nerede kaldı diye gitmek isterse de Ana kadın merkumun yakasını tutarak, “Nereye gidiyorsun? Bekle, valideleri gelsin.” diyerek merkumu koyuvermek istemez. Meğerse sebebi tıpkı bunun gibi bir gün evvel bir adam gelerek kapıyı vurup bir çocuk bırakmış, ve “Validesi arkadan geliyor.” cevabını vermiş. Elhâsıl, validesi zuhûr etmeyerek çocuk Ana kadının başına kalıp o gece sabaha kadar başına gelmedik kalmaz.

İşte o sebepten bu kere dahi hamal merkum iki çocukla gelince haliyle anasını beklemeye mecbur olur.

Ve aklına dahi şurası gelir ki, “Acaba o çocuğu da getiren bu hamal mıdır? Hele validesi gelmezse şüphesiz odur, bendeki çocuğu da vereyim de getirdiği yere götürsün.” gibi şeyler kurardı. Nihayet-ül emr aradan biraz vakit geçer, kimseler gelmez. Zâtî kim gelecekti? Hamal yakayı kurtarmak için gitmek ister, Ana kadın koyvermez.

— Hani ya, çocuğun anası daha gelmedi?

— Bilmem, gidip bir kere bakayım.

— Sana ne dediler

— Bilmem, “Sen git, hamama bırak, biz geliyoruz” dediler.

— Bunların evleri nerede? Haydi bana göster.

— (Hamalın bütün bütün etekleri tutuşarak) Ben evden almadım, şurada zukâta rast geldim.

Bu söz üzerine mezbura Ana kadının asla şüphesi kalmayarak, “Mutlak dünkü gün o çocuğu da bu getirdi” diyerek hamalın yakasına sarılıp kavgayı azıstırarak hamamcı ve nâtır hanımlar dahi bir şeye bürünerek, “Seni gidi utanmaz herif! Sen artık burayı iyi öğrendin, her gün birer ikişer çocuk taşıyacaksın, öyle mi? Aklını başına al! Biz sana daha çok şeyler ederiz ama hele bu seferlik böyle gitsin” diyerek içerideki çocuğu dahi çıkarıp:

— Al bakayım şu dünkü gün getirmiş olduğun çocuğu da, nereden getiriyorsan götür yerine ver.

— Aman efendim, ben bu çocukları taşımadım, her kim taşımışsa taşımış. Şimdi ben topluyorum.

— Bak utanmaza, daha lakırdı söylüyor! Senin ne alçak, ne rezil adam olduğunu anladık.

— Canım efendim, iki çocuk iki kucağımda şimdi! Bunu nereme alayım?

— Bunu da arkana bağla, getirdiğin zaman nasıl getirdin?

— Merhamet edin, ben getirmediğim.

O aralık ayaklarındaki nalınla bunun kafasına bir iki defalar vurduklarında, biçare o çocuğu da almadan başka çare bulamayıp vermiş oldukları eski peştemal ile onu da arkasına bağlayıp iki kundak kucağında, bir kundak arkasında ve bir boğçası elinde olarak geldiği yola doğru avdet eder, ve yolları dahi bilmediğinden şurası senin, burası benim diyerek Sultan Bayezid’e dâhil olur.

Sultan Bayezid meydanında alık alık etrafına bakınmakta olsun, biz gelelim eski yani evvelki çocuğun validesine ..... Mezbure çocuğu hamala verip hamal arkamdan geliyor zannıyla tîz-i reftar hiç arkasına bakmayarak Okçularbaşı’na kadar gelir.

O aralık arkasına baktıkta çocukla hamalı göremeyince biçare hatuncağız şaşırarak gerisi geriye avdet edip ta Bahçekapısı’na kadar arar. O vakitler, bizim hamal da Süleymaniye’den, Zeyrek’ten, Otlakçı yokuşuna kadar gitmişti. İki taraftan dayak yediğinden başka, fazla iki çocuk sahibi daha olmuştu.

İşte, kadıncağız çocuğunu bulamayınca ağlayarak tekrar Bayezid'e kadar gelir ve yine tekrar "Bulurum." hülyasıyla Bayezid'den Bahçekapısı'na gelir. Elkıssa, o gün Bayezid'den Bahçekapısı'na, Bahçekapısı'ndan Bayezid'e üç dört sefer eder. Artık çocuğundan kat'i ümid ederek camii-i şerifin duvarına dayanıp ağlamaya başlamış. O aralık, yeniçeri ağası dahi esbe râkiben, o tarafta yeniçeriler olduğu halde, geçerken mezbure hatunun öyle hazin hazin garibane ağladığını görünce acele hizmetkârının birini gönderip çağırdıkta, daha kendisi bir şey sormadan mezbure damenin bus edip, "Aman efendim, evladımı kaybettim. Onu bulmanızı istirham ederim" dedikte, nerede kaybettiğini ve nasıl olduğunu sual eder. Mezbure işin aslını ifade eyledikte, "Sen hiç merak etme, ben onu neredeyse buldururum" diye mezbureye teselli ederken o aralıkta, hamal merkum üç çocukla Sultan Bayezid'e gelmiş ve şaşkın şaşkın etrafına bakınırmış. Ağa-yı müşarünileyh yanındaki yeniçerilere emrederek, "Her biriniz bir tarafa gidin, böyle bir hamal buldunuz halde, derdest edip getirin" deyip her bir erleri bir tarafa dağılırlar.

Birisi Sultan Bayezid meydanında biraz ilerisine vardıkta, iki çocuk kucağında, bir çocuk arkasında ve bir boğça elinde hamalın birini görünce, yanına varıp, "Yahu, nereye gidiyorsun ve bu çocuklar kimindir?" diye sual edince, merkumun bir yandan yorgunluk ve bir yandan açlık ve bir yandan çocuklar ve bir yandan dayak kendisi bütün bütün sersem ettiğiinden, cevap olarak, "Savul şuradan, sana da derdimi anlatayım da bir çocuk da başıma sen yükletir misin?" dedi.

Merkum sualini tekrar ettiyse de, hamal hiddetinden asla cevap vermediğini görünce kolundan yakalayıp zorla yeniçeri ağasının olduğu mahale götürür. Yerededir kadıncağız, hamalı görür görmez tanıyıp, "Ah, evladım!" diyerek merkumun kucağından evladını alıp hem sevinerek ve hem ağlayarak ağuş-ı merhamet mâderanesine alır. Ağa-yı müşarünileyhin kalbine şöyle gelir ki, "Acep bu herif çocukları sirkat mi ediyor? Baksana, fazla olarak kucağında iki tane daha var. Bunu güzelce tahkik etmeli" derken tahkike hacet kalmayıp hamal der: "Ne kadınsın, nerede kaldın? Bu sabah başıma sen nereden geldin? Zâtî ben bir yerleri bilmem, buranın acemisiyim. Sabahtan beri seni ararım. Yediğim dayaklar

başka, ya bu çocukları ne yapayım?” diyerek ağlamaya başladı. Yeniçeri ağası çocukları nerede bulduğunu sorarak sordu?

Merkum dahi min-evvel ilâ ahir başına gelenleri beyan eyledi. Ağa-yı müşarünileyh yine gülerken ve yine acıyarak sergüzeştin dinledikten sonra, uyur çocukları almak üzere hizmetkârına emrederek ve bu çocukların da sahipleri kimse bulunmasını söyler.

Elini cebine sokarak hamal merkumu memnun edecek mertebede bahşiş verip esbine râkiben azimet eder.

Hanım dahi merkuma bir miktar para verip evladının bulunduğundan dolayı Cenab-ı Hakk feyyaz-ı mutlak hazretlerine hamd ü senalar ederek o dahi hanesine gitmekte, hamal ise sanki arkasında iki yüz okka yük varmış gibi üç çocuktan kurtulduğuna şükrederek almış olduğu paraları kesesine koyarak hemşehrilerinin yanına yani ikamet ettiği hana dehalet, ba'demâ işine dikkat ederek birkaç senelerden sonra memleketine azimet eder.

804

Mirasyedi beyin biri dalkavuğuyla beraber tütüncü dükkânında otururken ensesi kalınca, vücudu irice adamın biri geçirmiş. Mîr-i mûmaileyh dalkavuk bulunan adama hitaben: “Eğer şu adamın ensesine gidip bir tokat vurabilirsen sana iki tane altın var.”

“Peşin ver altınları” dediğinde, mîr-i mûmaileyh alelacele meblağ-ı mezburu ta'diye edince, merkum arkası sıra gidip bir tokat aşk eder. Evvel adam dahi arkasına dönüp kaşlarını çatarak bunun yüzüne baktıkta, “Aman efendim, afv buyurun, sizi birine benzettim ve pek ziyade mahcub oldum” diyerek tarziye eder.

Biçare adam hiç sesini çıkarmayıp yoluna devam ettikte, yine bey iki adet altın daha verip, “Bir tokat daha vurabilir misin?” der. Merkum iki altını görünce tahammül edemeyip, “Herçi bâd abâd” diyerek yine evvel adamın arkası sıra gidip bir tokat daha atar. Bu defa hiddetle adamcağız geri döndükte kâse-lis merkum avucundaki altınları gösterip diğer elinin parmağını ağzına götürerek, “Sus, sus!”

der. Biçare adam neye uğradığını bilemeyip başını sallayarak tekrar yoluna devam ettikte, yine bey iki altın daha verip, “Bir tokat daha vurabilir misin?” der.

Paranın yüzü sıcak olduğundan, karşılık olarak, “Ben de dayak yersem zarar yok” deyip evvel iki altını dahi alarak biraz uzamış olan adamın arkası sıra koşarak bir tokat daha yerleştirir. Bu defa herif, pür hiddet olup mukabele-i bilmisil kaidesini icra edecekken kâse-lis merkum avucunda altınları tekrar gösterip, “Yahu, beyde bu altınlar varken, sende de o ense varken çabuk kaç, git zira akşama kadar dayak yersin” demiş.

805

Bir adamın biri, sarraf dükkânının önünden geçerken sarrafın ufacık bir torba-i derûnunda mecrediye saydığını görerek:

Heman usul usul dükkânın yanına gidip nasılsa torbayı kaparak firar eder.

Sarraf her ne kadar bunun arkası sıra koşarsa da merkumu bulamaz. Bu adam, gizlice bir mahale gidip torbayı açar bakar ki içinde on üç adet mecrediye var. “Adam, alıp kaçtığıma göre hiçbir şey değilmiş” deyip biraz sonra avdet ederek sarrafın dükkânına gelir. “Al şu torbayı” deyip teslim edince sarraf taaccüb ederek derûn torbada akçenin dahi mevcut olduğunu görür. Merkum sarrafa hitaben, “Yahu, demincek o telaşın neydi? Ben senin paranı aldım sa yemedim ya! İşte getirdim, ben sarık değilim lakin şurada bir mirasyedi bey vardı. Bana dedi ki: ‘Eğer şu sarrafın torbasını kapabilirsen sana altı altın veririm’ dedi. Ben de o inad üzere aldım” deyince sarraf teşekkür ederek buna bir kahve dahi ismarlar. Aradan birkaç günler mürûr edip bir gün yine o sarrafın önünden geçerken merkumun bir kese-i derûnunda lira olarak saydığını görür. Heman mezkûr keseyi dahi bir minvâl-i sâbık alıp kaçar. Öteki beriki “Tutun!” diye bağırırlarsa da sarraf merkum kapının önüne çıkarak, “Yok yok, tutmayın. O şimdi getirir, o öyle adam değildir. Kim bilir, kimle inâd etti?” diyerek sarraf merak etmezse de akşama çok gelen olmadığını görünce sonradan meraklıları etrafını almaya başlar. Artık sarrafa teselli:

“Yola bakmaktan ağrıdı ey şûh-i didem

Ağla gözlerim ağla ne gelir var ne gider”

İşte biçare sarraf, mecidyeler gibi liralara da gelir diyerek bekleye dursun...

806

Veli Efendizade'nin iki gözleri alfil, Kör Hafız namında bir dalkavuşu varmış.

Bir gün Veli Efendizade, bunu bahçeye çıkarıp, “Haydi, sen imam ol, biz cemaat. Bize namaz kıldır” diyerek merkumu bahçedeki büyücek havuzun kenarına durdurup biçare âmâlîği cihetiyle önünde havuz olduğunu bilmeyerek namaza durup, “Tamamdır, secdeye vardıkta, tepetaklak derin havuza düşer. Biçare ne olduğunu şaşırıp feryâd ü fîgana başladıkta, uşaklar yetişip bunu dışarı çıkarırlar.

807

Yankesicinin biri, diğer arkadaşına sanat ve maharetini göstermek üzere, bir gün yanına alıp bit pazarına gelirler. Uşağın birine efendisi saatini vererek, “Saatçiye götür bunu, tamir eylesin” demiş. Saat de muhafaza-i derûnunda yani eski zamanın püryol tabir ettikleri saatten olup merhum bunu yeleğinin cebine koyarak giderken yankesici buna bir kol çarparak mezkûr saati alıp yerine o kıt'ada bir şalgam vaz' eder.

Uşağın hiçbir şeyden haberi olmayıp saatçi dükkânına dâhil oldukta, “Efendi, mahsûs selam söyledi ve silinmek üzere saatini gönderdi” deyip cebinden şalgamı çıkarır.

Saatçi şalgamı görünce, “Bunun ilminden ben anlamam. Bunu sen sebzevatçıya götür” diyerek tekrar şalgamı uşağın eline verdikte merhum, “Zâhir efendi benimle eğlendi” diyerek tekrar şalgamı koynuna koyup giderken peşi sıra gezer yankesici tekrar şalgamı alıp saati vaz' eder. rmişsiniz

Uşak da konağa dâhil olup cebindeki saati şalgam zannederek ve efendi de mahsus yaptı bilip:

— Efedim, kulunuzu saatçinin yanında mahçup buyurdunuz.

— Niçin?

— Ya saat diyerek şalgam vermişsiniz, kulunuz da dikkat etmedim.

— Ne demek, ben sana saat verdim.

— Hayır efendim, işte (deyip cebinden çıkardıkta bakar ki sahîh saat, taaccüb ederek) ey, bu ne?

— Gördün mü, işte saat. Ben sana niçin saat diyerek şalgamı vereyim?

— Bilmem efendim, saatçi de baktı, şalgamdı. Bu ne esrar?

deyip tekrar saati alarak saatçiye giderken bir minval sâbık yankesici saati alıp şalgamı koyar.

Hizmetkâr, merkum dükkâna dâhil oldukta:

— Ama ikimizde de göz varmış ha!

— Niçin?

— Niçin olacak, koskoca saati şalgam gördük.

— O adeta şalgamdı.

— Ben de burada öyle gördüm.

— Ey, şalgam değil miymiş?

— Değilmiş ya! Efendinin yanında çıkardım, baktım ki saat.

Saatçi çok şey diyerek, “Ver bakalım, nasıl şeymiş?” dedikte, uşak da cebinden saat diyerek tekrar şalgamı çıkarıp verir. “Buyurun efendim! Saat mi, şalgam mı, gel işte sen de bak” deyince uşak, parmağını ağzına alarak bir vakit taaccübde kalır: “Nihayet zâhir efendi, el çabukluğuyla değiştiriyor, başka ne olabilir? Orada saat, burada şalgam nasıl olur? Ancak efendi bizimle eğleniyor” diyerek hiddetlenip giderken yankesici tekrar şalgamı alıp saati vaz’ eder. Merkum efendisinin huzuruna geldikte:

— Afedersiniz efendim, adeta kulunuzla eğleniyorsunuz.

— Be adam, sen bugün çıldırdın mı? Niçin eğleneyim?

— Efendim, kulunuza inanmazsanız, gidin saatçiye, sual edin. Verdiğiniz saat değil, şalgamdı.

— Canım, nasıl şalgam? Elimle, gözüm önünde sana saat teslim etmedim mi?

— Evet, hakkınız var. Saatçi dükkânına gittikte saat, şalgam oluyor.

— Ne demek? Saat, şalgam olur mu?

— İşte efendim (Cebinden çıkardıkta saat yine saat)

— Gördün mü işte, saat!

— Aman efendim, bugün kulunuzda bir hal var diyelim lakin saatçiye ne oldu? O da benimle beraber saati şalgam görüyordu. Bu defa da kendiniz gidiverin.

diyerek rıza eder.

Bu kere yankesici, uşağın peşini bırakarak diğer birine daha çatar.

Bir adamın biri manav dükkânından iki kıyye elma alır.

Hemândır bu yankesici de karşığı manavdan iki kıyye soğan alıp elmayı alan adamın arkasına düşer. Adamcağız elinde mendille hanesine elma götürüyorum zannederek giderken yankesici mendilden tane tane elmaları alarak yerine soğanı koyar. Adamın da hanesi epeyce uzacık olduğundan gidene dek derûn mendildeki elmaları alarak kendindeki soğanları vaz' eder. Merkum hanesine dâhil oldukça, yukarı çıkıp elindeki elma zannettiği çıkını minder üstüne koyar. Refikası mendili açtıktaki, derûnunda soğan olduğunu görünce:

— A efendi! Soğan niçin aldın? Bizde soğan yok muydu? Hem soğanın ta baş sedire çıkmakta ne manâsı var?

— Nasıl soğan? Ben soğan almadım. Gözünün iyice aç, bak. Benim aldığım elmaydı.

— İşte efendi, sen gözünü aç, bak! Bu elma mı? Adeta soğan.

— (Adamcağız bakarak) Bu soğan ne?

— Sen alırken ne istedin?

— Canım elma istedim, o da elma verdi.

— Tartar iken niçin bakmadın?

— Çocuk gibi söyleme! Terazinin içine koyar iken elma idi. Koy şunları mendile.

deyip mendili alarak, pür hiddet olarak tekrar manav dükkânına avdet eder.

Meğerse yankesici bunu beklermiş. Evvelki mesele, yine yankesici soğanı alarak, elmayı koyarak manav dükkânına varıncaya kadar bitirir. Bu adam da manavın dükkânına dâhil oldukça, “Buraya gel” deyip “Ben senden ne aldım?” deyince “Elma” cevabını verdi. “Ey, elma aldım da mendildeki soğanlar nedir?” dedikte manav taaccüble, “Nasıl soğan?” deyip mendili açtıklarında derûnunda elma olduğunu görünce biçare adam mahcub olarak hanesine avdet eder.

808

Efendinin biri, yeni tutmuş olduğu hizmetkârından bir su ister. Merhum bardağı doldurup verirken mumun önüne giderek suyun içinde bir şey olmasın diyerek bakar, ba'dehu verir.

Efendi de suyu içip bardağın derûnunda biraz kalarak verdikte, tekrar uşak mum takımının kenarına gidip bardağın derûnuna bakar.

Efendiye merak olarak, “Demincek baktın, güzel lakin tekrar niçin baktın?” dedikte, cevap olarak, “Efendim, içinde iki ufak böcek vardı, birini yutmuşsunuz, diğeri duruyor” cevabını verince, efendi hiddetle merkumu odadan kovar.

809

Efendinin biri balık sevmez ve asla kokusundan hoşlanmazmış. Balık pazarından geçmek şöyle dursun, zukâta tesadüf etse kokusu burnuna gitmemek üzere, elindeki mendili acele burnuna tutar.

Elkissa, bir gün kendisi güzel santur çaldığı için, santurunu alarak ahenk ederken bir iki tel eksik olduğunu görüp yeni tutmuş acemi uşağı çağırıp, “Git de attardan

biraz sarı tel al da gel” der. Merkurum da attar dükkânına gidip, “Sardalya ver” demesi üzerine, “Sardalya bizde bulunmaz, bakkalda bulunur” cevabını verir.

Uşak da bakkal dükkânına gidip vermiş olduğu para kadar sardalya alarak ve güzelce ayıklatarak avdet edip geldikte, efendi dahi hareme gitmiş olduğunu görünce dönme dolabı vurarak “Aldım” haberini verir.

Efendi de içeriden, “Santurun üzerine koysun” cevabını verip merkurum da bağlı ve kokulu olan sardalyaları sedefle işlenmiş, cevizden mamûl santurun üzerine koyar.

Bir de efendi biraz sonra selamlığa çıkıp odasına girdikte ne görsün! Gözünden sakındığı santurunun üzerinde sardalya balıkları yok mu!

İşte efendinin santura yandığı şöyle dursun balığın kokusuyla midesi bulanarak kendisini dar hareme atıp acele santuru pazara gönderir.

810

Tabiat-ı şa’riyyesi olan keke bir zat, bir hanenin önünden geçerken hasene-i cemileye mâlik bir duhter-i pakize-ahter pencerenin önüne oturup zukağı nezaret edermiş.

Nasıl bu kekeme zat başını kaldırdıkta görür. Görüğünü kız da hissedince pencerenin önünden çekilir. Bu dahi işbu beyiti okur. (Çakı çakmak çakılınca gügügüneş tutulur / Sesesenin gibi güzel kıkıkız kande bulunur) deyip geçer.

811

Bakkal dükkânının birine oburlardan biri gidip “Doyasıya, ne vereyim?” pazarlık eder.

Bakkal ise merkurumun yüzüne bakarak ufak tefek ve zayıf vücut bir adam olduğunu görünce, “Ne yiyebilir?” deyip “İki kuruş ver” dediğinde “Pekâlâ” diye ikiliği verip dastgâhtaki penayirleri yedikten başka, aslî yağ mumlarına dahi el ettiğini bakkal görünce parmağını ağzına alarak taaccüple “Maide be maide!”

demesi üzerine, merkurum dahi cevap olarak, “Eğer pazarlığımızda maide yoksa on paralık da ondan ver” deyip dastgâhın üzerine bir onluk daha atar.

812

Bir patlıcanı asla sevmeyen adamın biri, ziyafete davet olunarak gider.

Meğerse hane sahibi bunun patlıcanı sevmediğini bildiğinden cümle yemeği patlıcanlı pişirtir.

O akşam bu zatın asla görmediği ve kendilerinden sıkıldığı zevâtlar dahi med’uv olup elkıssa sofraya başına oturuldukta evvela patlıcan kebabı gelir. Bu, haliyle sevmediğinden elini bile uzatmaz.

Evvelce hane sahibi öbür misafirlere söylemiş olduğundan kimse de “Niçin buyurmuyorsunuz?” diyen olmaz.

Bu biçare ağzı oynamak üzere yalnız ekmek yemiş. Bu ikinci sahne muntazır iken ne baksın, ardından musakka gelmez mi?

Hele üçüncüsü zeytin yağlı imambayıldı olacağı şüphesizdir.

Bunun ardı sıra tatlı olarak tel tel yapılmış patlıcan kadayıfı.

Patlıcan kızartması... Artık bu biçare pilavı gözler iken bir de patlıcan dolması geldiğini görünce, hemen uşağa doğru dönüp, “Canım ağa, bana bir su ver ama patlıcansız tarafından olsun” demiş.

Orada bulunanların cümlesi kahkahalar ile güldüklerinde bu da bu işin mahsus olduğunu anlayarak tekrar kendi için hazırlamış oldukları yemekleri getirirler.

813

Bir yalancı ile bir de kandırıcı refakat ederek bir mahale gider iken karyenin birine uğrarlar.

Kandırıcı bir yerde oturup evvela yalancı köyün kahvesine girer, selam vererek oturdukta kahveci kahve getirip içtikten sonra, “Nereden geliyorsun?” diye sual ederler.

Ol dahi “Karadeniz tarafından geliyorum” der. “Oralarda ne var, ne yok?” dediklerinde:

— Güzellik, ne olsun? Bu defa bir kaza vuku’ buldu, bilmem onu nasıl ettiler?

— Aman, hayır ola, ne oldu?

— Ne olacak? Deryada herif vuku’ buldu.

— Gemi filan mı tutuştu?

— Hayır, deniz kendi tutuştu.

— Canım, hiç deniz tutuşur mu?

Evet, size yalan gelir lakin ben gözümle gördüm. Hem de hâlâ sönmemişti, yanar halde bıraktım” deyip kahveyi içince gider çünkü bunların mutadı yalan söylemek olduğu cihetle ardından kandırıcı gelir.

Bu dahi kahveden içeri selam verip girdikte buna dahi nereden geldiğini sual ederler.

Bu dahi “Karadeniz tarafından geliyorum” deyince, “Aman, demincek birisi ‘Deniz yandı’ diyerek bir yalan söyledi. Biz de sana şimdi onu soracağız.” “Evet öyle diyorlar ama bendeniz, denizin yandığını gözümle görmedim lakin araba araba kavrulmuş balıkları getirdiklerini gördüm” deyince ahali bu yalana inanırlar. Bu iki kişi biraz ileride yine başka karyeye dâhil olup evvelâ yine yalancı kahveye girer. Kahveyi içtikten sonra, “Nereden geliyorsun?” diye sual ederler. O da “Filan mahalden geliyorum” der. “Yollarda ne var ne yok?” dediklerinde, “Yollar pek güzeldir lakin bir garip şeye tesadüf eyledim, hâlâ şaşarım.”

Tesadüf eylediğiniz nedir?” derler. “Herifin birinin devesi yolda giderken uçmaz mı?” der.

Herkes bu yalana gülmeden başka cevap vermezler. “Siz inanmazsınız ama ben gözümle gördüm.” diyerek biraz daha oturup gider. Ardı sıra kandırıcı gelip selam vererek oturur.

Buna da nereden geldiğini sual eylediklerinde, “Filan mahalden geliyorum” cevabını verir.

— Aman, şimdi sizden evvelce biri geldi. Dedi ki, yolda deve uçtu, ben gözümle gördüm, der. Acaba siz de böyle bir şey işittiniz mi?

— Evet, işittim lakin gözümle görmedim. Ben gelmeden deve uçmuş, iki saat sonra devenin arkasındaki palanı yere düştüğünü gözümle gördüm.

deyince kahvede bulunan ahaliyi kandırarak inandırıp tekrar refikiyle avdet ederler.

814

Bir fakir adamın biri köprüden geçerken süratle geçen ecnebinin biri de kazara bunun cübbesine basarak yırtar. “Pardon” diyerek tarziyede bulunup gider. Biçare adam bunun pardon demesini “Gel arkamdan” anlayarak geriye avdetle ecnebinin peşi sıra tekrar Galata’ya geçer. Bunun bir büyücek lokantadan içeri girdiğini görüp biraz vakit kapı önünde bekler, çağırın olmayınca bu dahi içeri girip garsona hitaben: “Şimdi buraya bir şapkalı girdi ve bana “Gel” demişti. Bir kere haber verir misiniz, acaba ne diyecek?”

Garson dahi “Peki” deyip meğerse lokantanın üzeri otelmiş, mösyöye ifade eder.

O da cevap olarak, “Ona ‘Gel’ demedim. Kazara cübbesini yırttım lakin ‘Pardon’ dedim.”

Garson dahi aşağı inip, “O, senin kazara görmeyerek cübbeni yırtmış lakin ‘Pardon’ demiş, sana ‘Gel’ dememiş ki! “Pardon demek nedir?”

“Bir pardon yedi yüz kuruş mukabilindedir, senin cübben yedi yüz kuruş eder mi?”

“Yok.”

“Öyleyse o sana ‘Pardon’ demiş, ödemiş.”

Biçare adamcağız, “Zararı yok” deyip “Hazır gelmişken biraz karnımı doyurayım” deyip oturur.

Garson “Ne istersiniz?” dedikte, evvela kızartmadan başlayıp birkaç türlü yemek yiyerek güzelce karnını doyurur.

Garsona borcunun kaç kuruş olduğunu sual eyledikte, merhum dahi yirmi sekiz buçuk kuruş olduğunu cevabını verir. Bu da karşılık “Pardon” der.

— Garson, “Hani ya para?”

— Sen kaç kuruş istiyorsun?

— Yirmi sekiz buçuk kuruş dedim ya!

— Ben sana yedi yüz kuruşluk pardon veriyorum da, daha yirmi sekiz buçuk kuruşu mu talep ediyorsun?

— Anladık ama bakkal, kasap pardon tanımaz, para ister.

— Terzi, çuhacı para ister, pardon tanımaz. Bizim esvaba gelince pardon yedi yüz kuruş ediyor da sizin hesapça niye etmiyor?

Garson cevap bulamayarak vuk’u hali mösyöye ifade edince, o dahi bu tedbir ve tertibi tahsin ederek hem yemiş olduğu taamin parasını ve cübbenin bedelini te’diye eder. Merhum dahi bir cübbe akçesi kazanarak avdet eder.

815

Hocanın biri şuhûr-u selâse münasebetiyle köyün birine gidip imam olur. Görür ki ahalinin cümlesi cahil. “Bunlara namazı ve abdesti öğretmek büyük sevaptır” deyip her birlerine abdest öğretir, ba’dehu “Namazda ben ne edersem siz de öyle edin ve ben nasıl yatar, kalkarsam siz de öyle yapın” deyip hele bunları güç haller ile evkat-ı hamseye alıştıırır. Bir gün birinin hanesinde büyücek sofasında namaz kılarken nasılsa imamın secdeye varacağı tahta biraz ayrılmış imiş, merhumun burnu tahtanın arasına girer.

Meğerse tahtanın öbür ucu arka cemaatin ayağının altına tesadüf edip bunlar dahi secdeye vardığında diz kapakları tahtaya sıkı basmasıyla beraber, tahta sıkışmasıyla beraber imamın burnu kısıılır.

İmam da “Aman burnum!” deyince cemaat de imamın tembihi üzere, “Ben ne dersem siz de onu deyin” demişti.

Hepsi birden, “Aman burnum!” diyerek feryat ederler. İmam da, “Öyle değil, sahihten burnum kısıldı” dedikte bunlar dahi, “Öyle değil, sahihten burnum kısıldı” derler.

Artık imamın sabra tahammülü kalmayarak arkadakinin kafasına tekme vurur.

O da imamdandır gördüğü gibi arkasındakine tekme vurup birbirlerine tekme vurmaya kaktıklarında hele güç hal ile imam burnunu delikten kurtarır.

Biçare hoca anlar ki bunlar tarifile salatı öğrenemeyecekler. Kendisi de hayrı sever fâzıl bir zat olduğundan, öyle delalette ve cehalette kalan biçareleri elifbâdan başlatıp okuyarak büyük ve küçüklerine şerait-i islamiyeyi talim ederek böyle bir dağ başında gözü kapalı kalan biçarelerin gözlerini açtığından dolayı birçok dualara nail olarak dünyevi ve uhrevi mükâfat bulur.

816

Efendinin biri misafirlğe gidip sahib-i hane ile muhabbetten sonra yemek çıkar.

Uşak, taamın hazır olduğunun haberini verince ev sahibi, “Buyrun efendim.” diyerek sofaya çıkıp sofraya başına otururlar.

Yemekler yenip nihayet pilav geldikte sahib-i hanenin sakalı üzerine bir piring tanesi düşer.

Hizmetkâr merkum bunu görünce efendisine hitaben: “Efendim, gül dalına bülbül kondu. Beş pençeyi gönderin de ürkütsün” demesi üzerine, efendi eliyle sakalındaki piringi düşürür. İşte misafir, uşağın dirayet ve nezaketine hayran olarak bu sözü evinde kendi uşağına talim etmek ister.

Elkissa, misafir kendi hanesine gidip, bir gün buna da bir misafir gelip sofraya hazır olduğu halde, usulle uşağını çağırıp, “Ben şimdi sakalıma piring tanesi düşüreceğim, sen de bu sözü söyle” diyerek talim eder.

Nihayet-ül emr, efendi mumâileyh çalışa çabalıya sakalına bir piriñç tanesi düşürür.

Hemân da uşak görünce, efendinin talim ettiği sözü unutarak, “Efendi, efendi! Demincek dediğin oldu” deyip biçare adam gayetle mahçup olur.

817

Efendinin biri ziyadesiyle yalan söylediğinden, adı yalancıya çıkıp beynennas doğruyu da söylese kimse inanmazdı.

Uşağının buna canı sıkılarak, “Efendim, niçin bu kadar yalan söylersiniz? Herkes sizi ta'yib ediyor, bendeniz ise kemiğinizi yediğim cihetle ziyadesiyle canım sıkılıyor. Bu yalandan vazgeçin” diye rica eder. Efendi dahi, “Ne yapayım, dilim alışmış, bari ben yalan söylerken sen öksür de yalanı doğru edeyim” dedikte uşak dahi “Baş üstüne” der.

Bir gün birkaç misafirler gelip esna-yı muhabbette efendi yine yalana başlayarak, “Geçen günü bendeniz bir bağ aldım.”

Bulunanlar dahi, “Allah mübarek eylesin. Büyücek mi, ne kadardır?” dediklerinde, “Yirmi bin arşını mütecaviz boyu vardır.” Uşak öksürmeye başlar. Bulunanlar, “Ey, eni ne kadar derler?”

Efendi, uşağın öksürdüğünü görerek, “Bari söylediğim yalanı doğru edeyim” diyerek “Yarım arşın da eni var” demiş.

“Ey, bu nasıl olur? Yirmi bin arşını mütecaviz boyu olup da yarım arşın eni olursa şerit gibi bir şey olur.”

Efendi de, “Ben onun enini boyuna uyduracaktım ama ne faydası var? Bizim ağa öksürdü, öksürmeyeydi de göreydiniz” demiş.

818

Efendinin biri yeni bir uşak tutar. Daha memleketten henüz gelmiş ve asla İstanbul'un usulünü öğrenmemiş olduğundan bazı işleri yanlış görürse efendisi kusuruna bakmayarak ekseri şeyleri tarifle yaptırırdı.

Bir gün bu efendiye iki kişi misafir gelip yukarıda görüşürken efendi dışarı çıkıp “Misafirlerin kunduralarını çevir” diye tembih eder.

Merkum “Zâhir adet burada böyle” diyerek efendisinin emri üzerine gidip yumuşakça olan bir çift kunduranın içlerini dışarıya çevirir.

Diğer bir çift kundura kaloş olduğu cihetiyle katı olduğundan ıslatarak güç halle bir tekini çevirip diğer tekinle uğraşırken misafirler kalkarlar.

Efendi ise “Kunduraları çevirdin mi?” diyerek bağırdıkta “Evet efendim, çevirdim lakin biri pek katı, onu çevirmeye çalışıyorum” cevabını verince, efendi de “Bizim budala acaba yine ne halt etti?” diyerek aşağıya iner, bakar ki ne görsün? Kunduraların içleri dışlarına çevrilmiş, misafirler dahi aşağıya indikte efendi-i mumâileyh fevkalade mahçup olarak ödemek ister.

Bunlarsa hem güle ve hem de kabul etmeyerek tekrar çevirip giyerler.

İşte o sefer de efendi, suçunu affederek bir daha böyle yanlış ve nâ-seza harekette bulunmamasını tembih eder.

819

Bir mescidin müezzini kanâdilleri tathir ve yağlarını vaz’ ettikten sonra, belki o da lazım olur diyerek yapılmış olan kanadil fitillerinden bir deste alıp sarığının arasına sokar.

Malum ya, eskiden büyücek kavuk ve içerisi pamuk olarak ona mümâsil dahi sarık bulunduğundan bu da mescid-i mezkûrdan çıkıp hanesine giderken çocuğun biri dahi cumbaya oturup her nasılsa eline geçmiş olan bir kav kutusunun derûnundan kavların dizilerini çıkarıp yakar ve zukağa atardı.

O aralık müezzin efendi dahi o hanenin altından geçerken kazara yanar olduğu halde diziyile kav, kavuk ve sarığının üzerine düşer.

İşte, biçarenin haberi olmayarak giderken yavaş yavaş kavuk tutuşmaya başladı.

Biraz ileride oynayan çocuklar bunun kavuğundan duman çıktığını görerek hepsi bir ağızdan ellerini çırparak, “Müezzin aldı fitili, müezzin aldı fitili” diye bağırmaya başlarlar.

Biçare müezzin, mescidden almış olduğu fitili zannederek, “Acayip! Ben fitili alırken kimse yoktu. Bunlar nereden duymuşlar yahut kim haber vermiş?” diye düşünür.

Hafifçe esen rüzgâra karşı, artık kavuk da parlamaya başladı. Çocuklar feryadı daha ziyadeleştirerek bunun arkasına düşünce bu dahi kızarak, “Fitili aldımsa yemedim ya! İşte alın!” deyip başından mezkûr kavuğu çıkarıp fitili vereceği zaman kendinin almış olduğundan başka, ayrıca kavuğun da fitil aldığını görüp cay-ı taaccüpte kalır.

820

Bir zatın biri ahbab-ı sadıklarından birinin hanesine gidip o gece kalır.

Elkissa, gece olup vakit geldikte sahib-i hane, hanesinin dar olmaklığı hasebiyle yatağı oturmuş oldukları odaya yapıp “Allah rahatlık versin” diyerek o dahi odasına çekilir.

Misafir merkum soyunup yatağa yatarak biraz hâba vardıkta nısf-ül leylde bîdâr olarak akşam yemiş olduğu yemekten birisi dokunduğundan kendisini uça sıkıştırarak karnı ağrıtmaya başlar.

Biçare adam, akşamdan abdesthanenin nerede olduğunu sual eylemediği cihetle böyle bi-vakit sahib-i haneyi dahi taciz etmeden ictinab ederek karnını ovuşturup odanın derûnunda dolaşırdı.

Her nasılsa kazara sahib-i hane dahi mum ve kibrit bırakmayı unutup, bu ise dışarı çıksa kazaen abdesthane kapısı diyerek yanlış oda kapısı açarım diyerek ihtirazından nâşî odanın derûnunda fırıl fırıl dolaşır.

Artık sabra mecali, tahammüle hali kalmayarak, “Bari avucumun içine edeyim de pencereden dışarı atayım” diyerek çömeliş iki avucunun içine edip pencereden dışarı atar. Nihayet mümkün mertebe ellerini medille silip “Oh” diyerek güya biraz

rahat eder. Bir de sabah oldukta ne baksın, pencere zannederek avucuyla ettiği necaseti meğirse konsolün üzerinde bulunan aynaya atarmış.

Çünkü ayna dahi pencerelerin sırasında bulunup bulut altından ziyasını nümâyân eden muhatap dahi cüz'ice aks ederek ayîne-i mezkûru pencere şekline getirmişti.

İşte biçare adam, etmiş olduğu kabahatten fevkalade mahçup olarak hane sahibi uyanmadan gidip firar eder.

821

İki Kürt çoban bittesadûf bir karyeden geçerken o gün bayram imiş. Herkes îd-i salâti eda etmek için camiye girerler.

Kürt'ün biri arkadaşına, "Haydi, girelim" dedikte "Aman birader biz pek yolunu bilmeyiz, belki hata ederiz" derse de öbürünün ısrarı üzerine girerler.

Vakit geldikte müezzin efendi, "Dokuz tekbir ile iki rekat bayram namazına buyurun" dedikte, Kürtler ne anlar: Dokuz tekme ile iki yumruk Kürtlere vurun. Bunlar birbirlerinin yüzlerine bakarak çarıklarını koltuğunun altına alıp firar ederlerken cemaat dahi cümleten kıyam edince bunlar bütün bütün korkarak "Arkamız sıra geliyorlar" diyerek var kuvveti tabana verip dağa doğru firar ederler biçare cahiller.

822

Bir Kürt ile Şeytan Memiş namında Türk'ün biri ortak olarak tarlaya soğan ekerler.

Vakti gelip soğanlar oldukta Şeytan Memiş, Kürt'e hitaben: "Bu soğanların altını mı alırsın, üstünü mü?" diye sual eder. Biçare Kürt, soğanın mahsulatı toprak derûnunda olduğunu bilmeyip üzerindeki yeşil sazları tama' edip "Üstünü alırım" der.

Şeytan Memiş, üzerlerini biçerek biçare Kürt'e verip kendisi dibindeki soğanları alarak o sene bir güzelce ticaret eder. Ferdası sene yine bunlar ortak olup o sene soğan ekmeyerek buğday ekerler.

O sene dahi vakti gelip oldukta yine merkum Şeytan Memiş, “Altını mı alırsın, üstünü mü alırsın?” diye sorar.

Merkum geçen sefer aldandığı cihetle bu sefer “Altını alırım” cevabını verir.

Şeytan Memiş’in canına minnet olduğundan acele biçtirip üzerindeki mahsulatı alıp samanlarını ona verdikte, yine kendisi kazanıp biçare Kürt zarar eder.

Artık Kürt’ün canına yeterek, “Gel seninle bir kavga edelim” deyince Şeytan Memiş “Peki” deyip iki adet sopa keser. Biri iki arşın boyunda, diğeri ise on arşını mütecaviz. Şeytan Memiş, Kürt’ü alarak bir dar zukağın birine gidip, “Haydi, kavga edecek değil miyiz lakin bu sopaların hangisini alırsın?”

Kürt ise büyücek sopaya atarak “İşte bunu” deyince, Şeytan Memiş’in canına minnet olarak verir.

Şimdi dar zukâğın içinde Kürt uzun sopayı kaldırıp savurana dek Şeytan Memiş kısa sopayla merkumu güzelce darb eder.

Kürt, “Bu da olmadı” deyip “Bir meydana çıkalım” dedikte öbürü ise “Pekâla” deyip meydana çıkarlar.

Tekrar “Merkum sopanın hangisini alırsın?” dedikte, bu kere Kürt sopanın kisasını alır.

İşte Şeytan Memiş uzunca sopa ile savurdukça merkumu asla yanına sokmayıp tekrar darb ettikte Kürt de bununla ortaklığa ve kavgaya tövbe edip gider.

823

Bir sarhoşun biri teehhül edip validesi bir daha işret etmemesini rica ve tembih eder. Merkum dahi işret etmeyeceğine validesini temin edip Şehremini civarında zukâk içinde bir dul hatunun kerimesini alırlar. Hakikat ayyaş merkum bir zamanlar işret etmeyip hanesine güzelce giderdi. Bir gün validesi, “Varayım, bakayım. Acep oğlum ne haldedir, yoksa yine müptelâ-yı ayş ü işret olarak biçareleri tazyik ediyor mu?” diyerek kalkıp gelinin hanesine gelir.

Gelini ve kayınvalide güler yüzle bunu karşılayarak safa-yı hoşâmedîler ile yukarı alırlar.

Hele kadıncağız oğullarından hoşnut olduklarını bunların iltifat ve ikramlarından anlayarak oğlunun sözü üstünde durup işret etmediğini anlar.

Arası bir iki saat geçerek birtakım kadın misafirler daha gelip hane halkı bunları kemal-i telâş ve helecânla karşılayıp birbirlerinin boyunlarına sarılarak oğlanın validesine hitaben: “Ah, hanım! Ayağın uğurlu imiş. Bunca senelerdir yüzüne hasret olduğum hemşirem bugün taşradan geldi” demeleri üzerine kadıncağız da memnun olarak istikbal eder. İşte gelenler hemşiresi ve hemşiresinin kızları olup bir de cariyeleri dahi vardı.

— Canım kerimenizi kocaya verdiniz. Biz de on gün evvel gelmek arzu eyledik ama ne çare ki havalar müsaade etmedi.

— Evet, öyle oldu işte. Damadımızın validesi de bu hanımdır.

— Artık düğünü göremedikse akşam üzeri damat efendiyi görürüz.

diyerek bunlar ülfet-i muhabbet üzere olsunlar biz geelim damat efendiye.

Sahîh damat efendi damat olalı on gün kadar oluyor asla ağzına işret koymayıp adamakıllı hanesine geliyordu.

O akşam her nasılsa Topkapı’dan geçerken kendi çanak yoldaşlarından birinin eline yakayı verir.

Bu her ne kadar “İçmem” dediyse de “Adam sen de, bir iki taneden ne olur?” diyerek meyhane kapısından içeri girerler.

Bir şişeden bir şey anlamayıp şişeyi ikileştirerek muhabbetin tatlı taraflarını içtiklerinde artık yeni evlilik bütün bütün hayal-i hatırından feramuş olup, “Gelsin, gitsin” diyerek kafayı tutarlar.

İşte bunlar saat ikide kol kola girip orsa poça yalpa vurarak Şehremini’ye dâhil olup arkadaşı hanesine ayrılır. Bu dahi kendi hanesine gitmek üzere dar zukâğa sapar. Meğerse mezkûr zukâğın ağzına o gün lağım kazılmış ve üzeri örtülmemiş

olup bu dahi sabahleyin öyle bir şey görmediğinden haberi olmayıp lağım mezkûrun derûnuna düşer.

İşte bunun başı bütün bütün sersem olarak çıkmaya çalıştıkça tekrar düşerek üstü başı necasetle bulanıp bilinmez bir halde olur. Biçare hatun oğlunun geciktiğini görünce “Yine eski halini buldu” diyerek pencerenin önüne oturup gelmesine muntazır iken gelini dahi yanına gelerek, “Hanım nineciğim, hiç efendinin böyle geç kaldığı yoktu. Acep bugün bir işi mi oldu?” diye sual ettikte, “Bilmem kızım, dur bakalım, nerede kaldı? Ben de onu merak ediyorum” derken pencereden birinin lağıma düştüğünü görürler.

“Aman, sakın oğlum olmasın?” diyerek biçare kadıncağz bir fener isteyip yakarak gider bakar ki kendi oğludur.

Heman kollarından tutup yukarı çıkarıp “Kazaen görmeyerek lağıma düşmüş” diyerek merkumu kapı dibine götürüp tathir etmekle uğraşır.

İşte, gelen misafirler damat efendiyi pek âlâ görürlerse de validesiyle kayınvalidesi müdbire hatun oldukları cihetle sarhoşluğunu meydana koymayarak “Kazara düştü” diyerek misafirleri temin ederler.

824

Diğer bir sarhoşun biri meyhanede kafayı tutarak balıkçıdan balık alıp saza dizili olduğu halde gelirken ayağı kayarak düşer ve kalkmaya çalışırsa da kalkamaz. Sıkı sıkı dahi mezkûr balığın sazını tutar. Civar köpekleri toplanarak balığı yemeye başlarlar. Bu ise muttasıl gözleri yarı açık yarı kapalı olduğu halde, “Birader, eve gidilecek ve götürülecek nevaleye dokunulmaz, ayıp şeydir” dermiş ve yine muttasıl köpekler yemekten geri durmazlar.

Nihayet sazın üzerinde yalnız balıkların başı kalarak sallaya sallaya hanesine götürür.

825

Bir aç ve bir teŖne adamlar bir haneye misafir giderler. Biraz ülfet-i muhabbetten sonra aç adam bakar ki taam tedarigine dair hiçbir telâŖ yok, hane sahibine hitaben: “Efendim, gelirken bir güzel beyit gördüm, okuyayım da dinleyin.

“Elâ yâ ehl-i zerde / devasın sen kamu derde / Pilavın olduğu yerde / kaŖıkla ha kaŖıkla ha” der.

Öbür hararetili olan zat dahi o da su testisini göremeyince o da karŖılık olarak, “Bu beyitin bendeniz de diğer türlüünü gördüm” deyip okur.

“Elâ yâ ehl-i kokoz / alâdır kar ya buz / Olsa idi bir karpuz / bıçakla ha bıçakla ha”

Hane sahibi bunların biri aç ve diğer susuz olduğunu anlayıp cevap olarak “Bendeniz de bunun diğer türlü naziresini gördüm” diyerek işbu beyit ile cevap verir.

“Elâ yâ ehl-i misafir sözünüz haktır / istediniz zukâklarda çoktur / Bunun hiçbirini bizde yoktur / sayıkla ha sayıkla ha”

Biçareler ümit ettiklerini bulamayarak me’yusen her birileri yerlerine avdet ederler.

826

Bir de sabah yakın oldukta ne baksın, mukaddem hizmet eylediği Ali Baba’nın dükkânının önüne çıkmış, sevinerek hanesine doğru azimet ederken nâgâh çor Tahir ve kanlı bir yol kalın ense Latif’e tessadüf eder.

“Böyle sabah vakti ne taraftan geliyorsun?” diye sual ettiklerinde merkum dahi başına gelen vukuatı beyan eder.

Elkissa, bunlar böyle bir batakhaneyi duyduklarında akŖam üzeri beraberce gitmeyi teklif ederler. Her ne kadar gitmemek isterse de bir türlü çare bulamayıp nihayet akŖam üzeri geleceğini temin eder. Oradan doğruca hanesine gidip o akŖam bir misafirlikte olduğunu ve bu akŖam dahi gelmeyeceğini beyan ederek

avdet edip ayyaş merkumunun olduğu mahale dehâlet eder. Nihayet-ül emr akşam oldukça bunlar dört kişi birlikte olarak bervech-i muharrir evvel batakhaneye giderler. Bunlar bi-perva içeriye dehâlet, eskisi gibi ayş ü işret ederek hane sahibinin sızdığını görünce bunlar dahi yatmak üzere yatak odasına giderler.

Rasim'in tarifi üzere yatağa dokundukta hareket eder ve aşağıdan "Bu gece de kısmet yok" sadası gelir.

Tahir ise "Dur şimdi, kısmetiniz gelir" cevabında bulunup evvela yukarıda bulunan bataklıları birer birer bitirip yani başlarını bedenlerinden dür ederek cariyeleri çağırıp "Aşağıya nereden gidilir ve yolu neresidir?" diye sual eylediklerinde kız dahi yolu gösterip üç Karadağlı Hırvatların cellât olduğunu beyan ederler.

Bunlar zâtî üç kişiye karşı gelmekten korkak bir adamlar olmayıp aşağı mahzene inerek ellerindeki bıçakları cellâd-ı mezkûrânın gerdânına gaddârane dayayarak onların dahi sinelerini çak çak türlü eziyetlerle helâk eylerler.

Zavallı Rasim, korkusundan bir köşeye çekilip vücud-u natûvânı lerzenâk olarak yalnız seyrdan başka elinden bir şey gelmezdi.

Bunlar bataklıları temizledikten sonra orada olan malları taksime kalkerlar.

Kendileri bi-mekân olmak cihetiyle altı tane bulunan cariyeleri ve bazı eşyalar ile mücevherat ve akçe dahi Rasim'e verip bâkisini beyn hümalarında taksim ederler.

Merkum cariyeler ile akçe ve mücevheratı alarak hanesine dehalet ve vuku' hali hikâyet edip hoş hâl ile imrar-ı vakt ederek Zincirlikuyu civarında bir hane dahi olup nakl-i mekân ederler. Arası birkaç ay daha mürur ettikte refikası hamilini vaz' edip bir erkek evladı dünyaya gelir. Rasim hem refikasının kurtulduğundan ve hem de bir mahdumu olduğuna sevinerek Cenab-ı Hakk feyyâz-ı mutlak hazretlerine hamd ü senâlar eder.

Elkissa, aradan bir iki seneler mürur edip tıfl-ı dilbâz henüz semen şive-i nâza agaz eylemedikte, validesi buna ne talim ettirir: "Babam sebilci Rasim, validemi

mezardan çıkardı. Büyükbabam ise el'an hayatta, tüccar-ı muteberândan Tahsin Efendi'dir." İşte bu söz tıfl-ı nazeninin vird-i zebânı olarak ekseri isti'mal ederdi.

Bir gün Rasim zukâkta iken kızcağız gedâ kıyafetine girerek pederinin hanesine doğru gidip geçeceği yolda bekler. Mumâileyh Tahsin Efendi geçerken çocuğu göndererek akçe talep eder. Tahsin Efendi kesesini çıkarıp çocuğa para verirken çocuk da sâlifüzzikr validesinin öğretmiş olduğu sözü sarf yani "Babam sebilci, validemi mezardan çıkardı. Büyükbabam ise el'an hayatta, tüccar-ı muteberândan Tahsin Efendi'dir" demesi üzerine, efendi mumâileyhin zâtî çocuğa kanı kaynadığı cihetle, kendi ismini dahi yâd ettiğine taaccüb ederek çarşafı bürülü olan validesine yani kendi kerimesine hitaben: "Bu çocuk ne diyor?" diyerek sual eder.

"Çocuk bu ya efendim, söyler" cevabını verdikte, ertesi günü hanesine gelmesini tembih edince, mezbure dahi "Baş üstüne" deyip oradan doğruca hanesine gelir.

Tahsin Efendi'nin ertesi günü hanesine gel demesinden muradı ancak bu sözün üzerine merhume zanneylediği kızının canı için fakir çocuğa bir kat elbise alacaktı. İşte kızcağız ertesi gün oldukta zevci Rasim'den "Komşuya gidiyorum" diyerek çarşafa bürünüp doğruca pederinin yani Tahsin Efendi'nin hanesine dahil olur.

Kapıyı tak ettikte, kendi dadısı açarak "Ne istersiniz?" demesi üzerine, "Dün efendi cariyenize 'Gel' diye emreyledi. Emri üzerine mahdum kölenizi dahi getirdim" der. Cariye de zâtî akşamdan bu sözün olduğunu bildiğinden "Buyurun içeri" diyerek mezbureyi kendi odasına alır.

Yukarıda hanıma haber verdikte, evvel dahi efendiye söyleyerek çocuğu yukarı alırlar. Çocuğu severlerken tıfl-ı merkum yine sâlifüzzikr sözü söylemesi üzerine kadıncağızın ve hususiyle Tahsin Efendi'nin merhume zanneyledikleri duhter-i pakize-ahterleri hatırına gelerek ağlamaya başlarlar ve o günkü günü almış olduğu elbiseyi çocuğa giydirdiler.

Zavallı kızcağız kendisini bildirmemek üzere aşağıda çarşafı bile çıkarmamıştı.

O aralık "Çocuğun validesini dahi buraya çağırın" diyerek cariyeye emrederler.

Mezbure gidip “Sizi yukarıdan hanımefendi istiyor” demesi üzerine her ne kadar “Çıkmam” dediyse de çâr nâçâr çıkar.

Arîz ü amîk kızın kim olduğunu tahkike kalktıklarında mezbure sabredemeyerek “Valideciğim, sevgili pederim, daha beni bilemedin mi?” deyip aguş-ı peder ü madere kendisini atar.

Bir feryad ü figan kopup kâh ağlamakla ve kâh meserretle handan olarak ebeveyni, bu hâl-i garibi sual eylediler.

Mezbure dahi min-evvel ilâ ahir vuku’ hali beyan ve zevci bulunan Rasim’in sadakatini nümâyân ederek sebab-i hayatı olduğunu söyler.

Acele pederi Tahsin Efendi bir uşak gönderip Rasim’i çağırır.

İşte uşak gidip Rasim’i çağırmakta olsun, burada kızcağız da kendi odasına gidip bakar ki hâlâ kendi bırakmış olduğu gibidir.

Meğerse mezburenin hasreti üzerine odayı açmak değil, önünden bile geçmemişler.

Elinle koymuş ve yerleştirmiş olduğu şeyleri mevcut bularak teşekkürler eder.

O aralık uşak, Rasim’in hanesini sual edip kendisini buldukta, “Tahsin Efendi sizi istiyor” demesi üzerine “Acayip! Benim öyle hiç bildiğim adam yoktur” der ise hizmetkâr merhum asla bir söz söylemeyerek “Bilmem, sizi ister” der.

Elkissa Rasim, uşakla beraber gelerek haneye dâhil olarak Tahsin Efendi, Rasim’in boynuna sarılıp büyük teşekkür ve dualar ederek kızının sebab-i hayatı olduğunu söyler.

Rasim de işi anlayarak o dahi görüştüğüne teşekkür ederek olanca ömürlerini sefa-yı hatırla geçirirler ve Tahsin Efendi dahi damadı Rasim’i kendi yerine sermaye vererek tüccar eder.

İşte Rasim Bey, eskisi gibi servet-i samanını ve rahat-ı saadetini bularak akrabasında oturan validesini dahi yanına alıp Cenab-ı Hakk feyyâz-ı mutlak hazretleri cümle nâ-murâdı ber-murâd eylesin. Amin.

12. EK: 1887 – M. CEMİL – HANDE

827

Seksen yaşında ve marîz bir ihtiyarın yanında henüz yirmi yaşında genç dinç bir kız aşçılık edermiş. Besbelli her gün ihtiyarın ölümden nişan veren çehresini görmekten usanmış olmalıdır ki kız istifasını verir. İhtiyar, kızı istifadan caydırmak için der ki:

— Kızım niçin böyle edersin? Bilirsin ki ben sık sık hizmetçi değiştirmekten hoşlanmam. Ömrün oldukça bana hizmet edebilirsin.

Anlıyorsunuz ya! Yirmi yaşında kız ömrü oldukça seksen yaşındaki marîze hizmet edebilecek!.....

828

Kibardan bir familya nezdinde bazı ahabab taam ediyorlarmış. Âlâ bir hindi dolması gelir. En meşhur cerrahlardan birisi dahi sofrada hazır olmakla hane sahibi der ki:

— Cerrah efendi! Siz dururken artık hindinin kat'-i a'zâsı bize düşmez.

Cerrah bu teklife hak verir. Derhal bir bıçak alıp kat' ederse de sanatına ziyadesiyle meraklı olan kendisini hakikaten bir bacak kesmiş zannederek dangalaklığının son derecesiyle cebinden ustunç takımını çıkarır. Diğer cebinden dahi tiftik ve sargı filan alıp hindinin bacağını güzelce sarar. Hem sarar hem de kendi kendine mırıldanmak kabilinden dermiş ki:

— Hiç merak etmeyiniz efendim. Biraz istirahat, biraz da müdavat ile kariben şifâyâb olursunuz.

829

Bir mütemevvil zatın vefatını ve cenazenin definini müteakiben varisleri yorgunluk almak için bir gazinoya girmişler ve içlerinden gayet haris bir zat ile garson beyninde şu muhavere cereyan etmiş:

— Garson! İyi şarabın var mı?

— Var efendim, iksir gibi, ölüyü diriltir.

— Ağzını hayra aç..... yoksa belaya gireriz.

830

Baloda birbirlerine takdim edilmiş bulunan iki mösyö arasında:

— Şurada sağ tarafta duran kocaman karıyı görüyor musunuz? Ne kadar da şişman! İnekler yanında yavru kada kalır....

— (Tebessümle) Afedersiniz efendim, gösterdiğiniz kadın kayınvalidemdir.

831

Zürefadan bir zata “Kulağınızın uzunluğu filan zat gibi burç ehli için medâr-ı istihza oluyormuş. Ne dersiniz?” suali makam-ı mülatafada olarak bir mecliste irad olundukta zarif hazırcevap “Vakıa doğru söylemiş! Benimki bir insana kulakların yakışmadığını derkârdır fakat o zat-ı muhterem kendi kulaklarının bir merkebe yakışmayacak kadar küçük olduklarını da acaba tasdik buyuruyorlar mı?” diyerek sail-i iskât ve cahil herifi mat eylemiştir.

832

On iki yaşında olan Ogüst, dersiyle meşguldü. Küçük kardeşi oyun oynuyordu. Odaya giren pederleri küçüğe dedi ki:

— Niçin oyunla vakit geçiriyorsun? Tarih-i Mukaddes’le uğraşsan a! Küçük zeki dedi ki:

— Ben Tarih-i Mukaddes öğreneli çok oldu.

— Öyleyse bana Adem ile Havva’nın sergüzeştlerini söyle bakalım...

— Adem ile Havva mı? Daha oraya gelmedim.

833

...de sakın bir Pir Ruşen-i Zamîr mutadî vechiyle her gece mahalle kahvesine gider gelirdi. Birkaç gece evvel yine iki buçuk üç raddelerinde fenerini yaktıktan sonra çubuğunu da ateşleyerek yola çıkmış ve aheste-hirâm olarak hanesine müteveccih bulunmuş idi. Bu aralık uzaktan biri ihtiyarın çubuk neşvesiyle kendine doğru geldiğini gören ve her eline geçen şeyi kâr addeden bir delikanlı yankesici, ihtiyarın sırtındaki abasından ziyade ayağında gıcır gıcır öten ruganî kunduralarına hızlanmış olmalıdır ki yanına yaklaşarak:

— Kuzum efendi! Şu pencerede bastonum kaldı. Kunduranızı çıkarıp omuzlarıma basarak bastonumu alıverin, demişse de ihtiyar ağaca çıksa papucu yerde kalmaz takımından olduğundan delikanlının sağlam bir ayakkabı olmayıp baston gürültüsüyle kunduralarını aşıracağıni derk etmekle:

— Peki tosunum! Bastonu alalım fakat kunduralarını çıkarıp sen benim omzuma çıkmalısın, cevabıyla alıp yürüyüvermiştir. Yaşa pîr-i cihân-dîde!

834

Dul kadıncağızın biri hizmetkârân dairesine müracaatla bir kadın aşçısı tutmuş. Hanesinin hizmetine ve ne yolda hareket etmek lazım geleceğine dair hane sahibesi, aşçı kadına bazı talimat verdiği sırada aralarında şöyle bir muhavere sebkât eylemiştir:

— Bak kadın! Ben pek ziyade meraklıyım. Ateşi güzelce muhafaza etmeli. Hüda muhafaza etsin., yangından pek korkarım.

— Siz merak etmeyiniz hanım, ben burada oldukça mutfaktan her gece bir tulumbacı eksik olmaz.

835

Bir zarif ile bir şık arasında:

Şık — Geçen Cuma günü Kağıthane'de miydiniz?

Zarif — Evet oradaydım.

Şık — Lakin garip şey! Nasıl oluyor da efendimizi görememişim?

— Gözünüzde gözlük vardı.

836

Jorj ile Mari pay etmek üzere validelerinden bir portakal almışlardı. Valideleri portakal soymak ile meşgul bulunan Jorj'un yanına gelerek:

— Oğlum portakalı hristiyanca taksim et, dedi.

— Hristiyanca nasıl taksim olunur?

— Büyük parçasını başkasına vermek suretiyle...

der demez akıllı Jorj, portakalı hemşiresine uzatarak:

— Öyleyse al hemşirem, sen taksim et, dedi.

837

Zevci günden güne zayıflayıp vücuttan düşen bir kadın tabib ile hasbihal eder. Esna-yı muhavere de sorar ki:

— Doktor, kocamın zafiyetini bana tefhim etmediniz gitti. Bu maraz-ı mühlikin esbabını ne zaman şerh edeceksiniz?

— Vuku' vefatıyla teşrihini icra ettiğim zaman!

838

Bir yerde bir delikalının birisini methediyorlarmış. Ezcümle denilmiş ki:

— Ne âlicenap bir çocuk! Ne semahatli delikanlı! Para kesesi daim açıktır.

Muazzebin biri demiş ki:

— Evet, kesesi daima açıktır. Belki içine bir lira atan bulunur diye!

839

Çocuğun birisi delikanlılık mukteziyyatına kendisini kapmış koyuvermiş. Pederi oğluna nasihat vererek demeye başlamış ki:

— Oğlum! Bu gidişle halin ne olacak? Bu çapkınlığın encamı neye varacak? Yarın bir musibet gelip de kapımızı çalacak olursa?...

Çocuk derhal cevap vermiş ki:

— Açmam baba! Merak etme! Açmam!

840

Sarhoşun birisi içmiş içmiş, sokakta iki tarafa yalpa vurarak yürümeye çalıştığı halde nihayet muktedir olamayarak devrilip çamur içine yatmış. Yattığı yerden medd-i nazarı hürmetli meyhanenin içine kadar dahil olur ve orada ayyaşların kemâl-i şevk ile devr-i akdâh ettiklerini görürmüş. Bakmış bakmış da kemâl-i insaf ile kendi halini muaheze ederek demiş ki:

— Böyle körkütük oluncaya kadar içmenin manası var mı ya? Aklım başımda, kudretim yerinde olup da ben de gitsem, şu adamlar gibi suret-i daimada içsem fena mı olurdu?.....

841

Bir hizmetçi kemâl-i telaş ile madamasının odasına girerek der ki:

— Madam! Madam!

— Nedir?

— Bizim arabacı, kızınız matmazeli kandırıp kaçırmış!

— Aman Yarabbi, gerçek mi söylüyorsun?

— Firarları bir saati bile geçmiş!

— Eyvahlar olsun! Bu akşam beni Bolonya mesiresine kim götüreceksin?

842

İki köylü hikmetten bahsederlermiş. Birisi sormuş ki:

— Arkadaş, denizin suyu niçin tuzludur?

— O kadar su tuzlu olmazsa taaffün eder de onun için.

— Nafile, bilemedin.

— Ey sen bilir misin sanki?

— Hay hay!

— Söyle bakalım öyleyse denizin suyu niçin tuzludur?

— İçinde bu kadar balıklar olduğundan ve balıklar bozulmamak için balıkçılar, bakkallar bile onları tuzlu suya koyduklarından işte denizin suyu onun için tuzludur.

843

Amerika'da tuhaf şeyler nadir midir?

Gazeteciler miyânında dahi tuhaflar ve tuhafıklar vuku' buluyor. Amerika'nın bir vilayetinde haftada bir defa çıkan bir gazetenin hem sahib-i imtiyazı hem müdürü hem muharriri ve bir dereceye kadar hem de mürettibi olan zat bir sabah odasında uyurken oda içinde cüz'i bir patırtı olarak gözlerini açar, bakar ki bir hırsız var. Yastığı altındaki rovelverini yakalayıp yataktan fırladığı gibi hırsız gırtlığından yakalar.

Hırsız der ki:

— Aman beni öldürmeyiniz. Bahusus ki hiçbir şeyinizi çalmadım çünkü odanızda hiçbir şey bulmadım. Yalnız bir şimendifer pasosu vardıysa da onun müddeti geçmiş.

Gazeteci dedi ki:

— Yok, mutlaka seni öldürmeliyim. Hiç olmazsa bu defa gazetem için birkaç sütunluk parlak bir havadis teşkil eder de istifade etmiş olurum.

— Hayır efendim, bu hesabınız yanlıştır. Malumunuzdur ki bugün salıdır. Sizin gazeteniz Cumartesi günü neşr olunur. Thursday News gazetesi ise Perşembe günü çıktığından paraları o kazanır. Gazeteci düşünüp taşındıktan sonra der ki:

— Vakıa hakkın var. Haydi öyleyse seni azat ettim. Eğer buraya girmekten maksadın benim penceremden komşumuz zengin kuyumcunun hanesine girmekse kapısı sol taraftaki birinci kapıdır.

844

Gayet geveze bir kadın kesret-i kelâmıyla cümleyi bîzâr etmiş imiş. Bu kadının vefat eylediği zaman seng-i mezarına nakşedilmek üzere zarifin birisi şu cümleyi teklif eylemiş:

“Burada Madam ... medfundur ki bin sekiz yüz şu kadarıncı senesi filanca mahının filanca günü .... susmuştur.”

845

Kısa boylu, hafif vücutlu, esmer renkli, çirkin suratlı bir kadın ayna karşısında her gün birkaç saat çalışmış, bu mesaiyi bir buçuk, iki buçuk, nihayet üç saat kadara vardırırmaya başlamış. Dostlarından bir kadın bir gün bu hali görünce sormuş ki:

“Aziz madam! Ayna önünde ne kadar çok zaman sarf ediyorsunuz?”

— Vay dostum! Haberiniz yok mu? Bu sene Varşova’da bir güzeller sergisi açılacak da.....

846

Derdinden şifa bulan hastanın birisi tabibe demiş ki:

— Ah tabib efendi! İade-i hayatımdan dolayı minnettarınızım! Ömrümü size borçluyum.

— Hayır efendim! Bana yalnız altmış frank borçlusunuz. Bir an evvel te'diye ederseniz ondan dahi halâs olursunuz.

847

Bir kahvede iki Fransız politika mücadelesi ediyorlarmış. Oportünistlerden olan Fransız, Antrasijanlardan olana demiş ki:

— Sizin politikanızı kaçā alırım? Flemanso denilen herifin yüzüne tüküreyim.

Diğeri demiş ki:

— Ya ben sizin politikanızı kaçā alırım? Jul Fizengiz'in yüzüne tüküreyim.

Kahvenin müdiresi olan kadın, bir hizmetçiye demiş ki:

— Şu efendilere iki tükürük hokkası götür de şuraya buraya tükürüp ortalığı berbat etmesinler.

848

Birahannede bir dost, diğesine sormuş ki:

— Saat kaç?

— Üç lira verirseniz haber veririm.

— O ne demek?

— Ne demek olacak? Gider saatimi rehinden kurtarıp size de vakti ahbâr ederim.

849

Bir aralık Paris'te gazeteler kuduz illetinden uzun uzadıya bahsediyorlarmış. Bu illetin sirayetine sebep dahi köpek ısırması olduğunu dermiyân ederler.

Ahmağın birisi kemâl-i telaş ile kendi tabibinin hanesine koşar, der ki:

— Doktor?

— Nedir o?

— Fena halde dilimi ısırđım.

— Isırđinsa ne yapayım?

— Nasıl, ne yapayım? Ya kudurursam?..

850

Madam banyoya girerken soran olursa biraz işi olduğundan bahisle kimseyi kabul edemeyeceği ifadesinde bulunması lüzumunu hizmetçiye tembih etmiş.

Biraz sonra madamın kunduracısı gelip hizmetçi kızıdan sual ederken şu vechle muhavereyi uzatmış:

— Yalan söyleme, pekâlâ bilirim ki madam daha sokağa çıkmadı.

— Çıkmadı ama işi var. Kimseyi kabul edemeyecek.

— Hayır, inanmam. Bana “Tam saat ikide gel.” demişti. Elbette beni kabul edecekti.

— A canım, inanmazsan gel, sana göstereyim. İşte şu kapının anahtar deliğinden bak.... Şimdi madamın banyoda olduğunu anladın mı kalın kafalı herif?....

851

Mevsimin harareti malum ya!

Efendinin birisi bir yerde oturup dili damağı kuruduğu cihetle ne ile ref ü teskin-i hararet edeceğini düşünürken öteden beri kulağına şöyle bir ses gelir:

— Kurabiyeler! Kurabiyeler! Tekfur dağının cimcime kurabiyeleri!

Arkasındaki elli okkalık küfenin altında kan tere batmış olan satıcı efendinin karşısında durarak:

— Efendi, kurabiyelerden istemez misin, kurabiyelerden?

Efendi dahi dili damağına yapışarak:

— Aman yıkıl şuradan! Zati harareten bayılıyorum, kurabiyeyi ne yapayım? Tatlı, yağlı şey!

— Aman efendim, kütür kütür Tekfur Dağı karpuzlarım var ki hararete kış attırır!

— Ya habîs! Öyleyse neden karpuz diye bağırıyorsun da kurabiye diye bağırıyorsun?.....

852

Madam, mutfağa girip aşçıyı takdir ederek der ki:

— Patit! Bu ne fena sığır eti. Salt kemik!

— Hakkınız var efendim, ben de kasaba öyle söyledim ya! Hatta kasaba “Kendim için olsa almazdım.” bile dedim.

853

Bir daire-i hükümette olan “Giyular” züğürtlendiğinden ay başının bir an evvel vürûdunu beklermiş. Kendi kendisine teslit için demiş ki:

— Artık ay başları çabuk gelir. Zira günler hayliden hayliye kısaldı.

854

Bir Arap köle, efendisine kızmış, intikam almak için ne yapacağını düşünmeye başlamış. Efendisini azrar için düşünüp taşınıp da neye karar verse beğenirsiniz? Kendisini asmaya!

855

Köylünün biri nehre düşer. Boğulmak üzere iken bir balıkçı yetişip saçlarından yakalayarak kurtarır. Köylü aklını başına aldığı zaman şapkasını arayıp da bulamayınca ekşi bir suratla balıkçıya der ki:

— Ben öyle lakırdılara gelemem, şapkamı isterim, şapkamı. Beni kurtardığın gibi şapkamı da niye kurtarmadın?

856

Madamın biri sabah banyosundan çıkarak o nazik ve latif vücudunu bir pembe-zâr gömlek ile nîm-sırt etmiş olduğu halde odasına çekilip biraz yorgunluk almaktaymış. Uşağının o sırada birdenbire kendi odasına girdiğini ve madamı bu halde görerek bir tavr-ı mahçubane ile dönüp gitmek istediğini görünce suratını çatarak demiş ki:

— Terbiyesiz herif! Böyle habersiz, izinsiz odamıza girilir mi?

— Afedersiniz madam, hakikaten büyük bir eşeklik ettim.

— Daha söylenir de!

— Darılmayınız efendim. Böyle bir eşeklik bulunmamak için her vakit anahtar deliğinden gözetlerdim. Bu sefer nasılsa unuttum.

857

Kızlar mektebinde bir imtihanda:

S — Matmazel, fenn-i tedbir-i menzilden size bir sual soracağım. Hane müdiresi olan kadınlar ham pamuğu nerede isti'mal ederler?

C — Zayıf oldukları zaman göğüslerine yapma meme yapmak için.

858

Fransa'da fırtınaların bâdî olduğu hasârattan bahs olunduğu sırada tuhaflardan birisi sormuş ki:

— Bu kadar fırtına bize nereden geliyor Allah'ını seversen?

— Nereden olacak, Amerika'dan!

— Şu menhûs kıtayı keşke keşfetmeselerdi de bu fırtınalar başımıza kopmasaydı!

859

Lokantada:

Müşteri — Garson!

Garson — Efendim?

M — Bu balık kokmuşa benziyor. Getirirken hiç koklamadın mı?

G — Kokladım efendim, bir şey yoktu.

M — Be hayvan! Taaffünden burnumun direği kırıldı, mendilimi tıkamaya mecbur oldum.

G — Öyleyse efendim kabahat balıkta değil, sizin murdar mendilde olmalı.

860

Umumi bir baloda dans edilmekte iken hazır cevap bir zat sabırsızlık ederek koltuğundaki madamı gerdanından öpmek üzere dudağını uzatırken madamın hiddetlenip kendisine irâ'e-i çin-i cebin etmekte olduğunu görür görmez şu cevabı vermiş:

— Afedersiniz madam! Gerdanınıza bir böcek konmuştu da..... Onu üfleme üzere dudağımı uzatmıştım.

861

“Ölüleri bile güldürür!” tabirine masduk olup vefat ederken bile tuhafıktan vazgeçemeyen latife-perdazlardan biri halet-i nez'inde haremini celb ederek der ki:

— Haydi karıcığım! En güzel esvabını giyerek, en latif tezyinatını takınarak dil-firib bir surette süslen de gel!

— Kocacığım! Bu nasıl lakırdı? Sen böyle esir-i firaş iken ben nasıl süslenebilirim? Beni o kadar mürüvetsiz, hamiyetsiz mi zannediyorsun? Böyle bir teklif-i mâlâ-yutakta bulunmana sebep ne?

— Sebebini söylersem gücenmez misin?

— Hayır, niçin gücenecekmişim?

— Gücenirsen?

— Gücenmem dedim a! Söyle!

— Sen öyle süslü süslü yanımda durursan ecel odaya girdiği vakit seni beğenir!

— Ey, sonra?

— Hay kalın kafalı hay! Sonra seni, anlayamadın mı?

— Anlasam sorar mıyım?

— Sonrası şu ki ecel beni bırakarak seni alır, götürür!! Vay karıdaki surat....

862

İngiltere’de hemân her şey üzerine mütenevvi vergiler tarh edildiği ve binaenaleyh ahali pek ziyade ısrar olunduğu sırada iki lord havası güzel bir mahalde geşt ü güzâr ediyorlardı.

— Dikkat ediyor musunuz? Buranın havası ne kadar sâfi! İnsana taze hayat bahşediyor.

— Aman arkadaş! Yavaş söyle, sonra işitirler de hava-yı sâfi üzerine de bir vergi tarh etmeye kalkışirlar.

863

— Benim mini mini Jul’üm! Nasıl, mektepte çalışıyor musun? Son imtihandan beri bir mevki-i münasibde bulunuyorsun ya?

— Evet babacığım! Pencere tarafında bulunuyorum ki orada bol bol nefes almaktan başka bir şey yapılmaz.

**13. EK: 1889 – SAİD KEMALPAŞAZADE – SEFİRLER VE ŞEHBENDERLER
(KISM-I SANİ – FIKARAT VE LETAİF)**

864

Kübrâ meyanında (anti ambassadeur) namıyla yâd olunan ve haşmetli İngiltere kraliçesi hazretlerinin zevcleri olup 1861 sene-yi milâdiyesinde vefat eden meşhur prens (Alber) bir ziyafet resmine veya encümen-i şebânede sofrâ ile lakırdı etmeyi hiç sevmeyişinden, bir gün Rusya sefiri bir baloda müşarünileyhten bu tevahhuşun sebebini sordukta: Müşarünileyh (İstintak olunmayı hiç sevmem de onun için) demiştir.

865

Londra gazetelerinden biri, Avusturya veliahtı arşidük (Rudolf)un intiharını siyasi bir sebebe isnad edencesine bir makale-i garibe yazdığından, Londra'da bulunan Avusturya sefâreti başkâtibi mezkûr gazeteye gönderdiği tekzîbname "Siyasetin ordularıyla, donanmalarıyla, entrikalarıyla zebûn edemediği pençe-yi sahtgîr aşkbâzı müşarünileyhi ahrete götürmüştür" ibaresini tahrir etmiştir.

866

Neuman nâmında bir zat, Prens Metternih zamanında Dersaadet'e Avusturya sefiri saffetile i'zâm olunup, bu zat eşâr ile ziyade tevaggul ettiğinden süferâdan biri müşarünileyh diplomasi meşâgili arasında eşâr ile iştigale nasıl vakit bulduğunu sordukta "Vakıa sonları daima uygunsuz gelen diplomasi işleri, sonları uygun ve makfî eşâr tanziminden beni alıkoymalıydı ama nasılsa ülfet siyase-i mâni terk oluyor" cevab-ı latifini alarak, keyfiyeti bir mecmua-yı letaife yazmıştır.

867

Meşhur İngiliz diplomatı Sir Ruthenford, vaktiyle cerrahlık fenninde mahir ve o hırfetle meşgul olduğu halde suhriyen diplomasi silkine dahil olmuş olmanın tebdil-i mesleğin sebebi sorulduktan "Bu meslekte daha az yaralar kesmek ve daha az can yakmakla daha çok temettu' var zannettim, öyle değilmiş." cevabını vermiştir.

868

Viyana Kongresi'nde Prens (Metternih) yirmi dört saat uykusuz kaldığından artık müzakereyi kesmek maksadıyla “Halkın hab-ı gafletinden istifade için terk-i hab ve rahat bu kadar olabilir; haydi yatalım!” diye bağırmıştır.

869

Napolyon Bonapart “Adama iş aramamalı, işe adam aramamalı” kaide-i meşhuresinin vâz' u nâşiri olup, fakat süferâ hakkında bu kaideyi tatbik edemediğini ve ekseri adama iş bulmak veyahut başından adam savmak kabilinden olarak sefirler nasb ettiğini defaatle itiraf etmiştir.

870

Her yerde en ziyade satranç oyunu sefarethanelerde oynanılmakta olup, bunun sebebini bazı zevat satranç oyununun harb taklidi olmasını zanneyiyorlarsa da en büyük sebebi işsizlik güçsüzlüktür diyen çoktur.

871

Yunanlılarla Romanyalılarda sefir yetişmediği iddiasında bulunan bir adama ta'lil-i müddeâ etmesi teklif olundukta “Yunanlılar inatçıdırlar, inat ile diplomasi na-kabil ictima'dır. Romanyalıları da bilakis pek uysaldırlar, öylelikle de diplomat gemisi yürümez” demiştir.

872

Cemil Paşa merhumun maiyetine tayin ile Paris sefaret-i seniyyesine i'zam olunan Hoca Tahsin merhumun memuriyeti hakkındaki arz tezkiresinde Fuad Paşa merhum şu vechle lüzum-u tayin göstermiştir: “Hakâyık ve dekâyık-ı diniyeyi sefaret memurlarına talim ile mübalat-ı diniye hususunda men'-i nisyân ve gaflet, icra-yı va'z ve meşihat etmek için muktedir bir zat-ı azami umur-ı hariciye nazırı übbehetli, devletli paşa hazretleriyle mevki-i tensibde tezker kılındığından...”

873

“Cihanda diplomasi ve politika işleriyle mütevaggil olanlar kimlerdir?” diye edilen bir suale meşâhirden birisi “Evvela başka sermaye-i neşriyatı olmayan gazete muharrirleri, saniyen dava bulamayan avukatlar, salisen hastaların mazhar-ı itimadı olamayan tabipler, rabian ulûm ü fûnûna mütevakkıf mesleklere sâlik olamayıp da sefaret mesleğine sâlik olanlar” cevabını vermiştir.

874

Züvvâra Paris sefaret-i seniyyesinde hüsn-ü muamele olunmadığı Bâbîâli'ye aksetmekle sefir bulunan übbehetli, devletli Ahmet Vefik Paşa Hazretlerine yazılan muhtıra müşarünileyh şöyle cevap yazmıştır: “Jurnalcilerden aç kalan bizim sefarete hücum etmekte olup sefaret ise imaret olmadığından yüz verilmek mümkün olamıyor.”

875

Dünyada en müşkül hizmet sefaret olarak, Almanya ile Fransa muharebesine netice verilmek üzere meşhur Mösyö (Tayr)ın ahali tarafından mebusen sefaret-i fevkalade ile Prens Bismark'ın nezdine azimeti vukuu üzerine cereyan eden müzakerat-ı müşkülât ile her ne hal ise netice-pezîr olup mahûd sulh muahedesi imza olununca Mösyö (Tayr) ağlamaya başlamış ve Prens Bismark muharebenin vukuuna şiddetle muhalefet eylediği malum olan Mösyö (Tayr)ın yüzüne dikkatle bakıp “Bu kedere en az müstehak Fransız siz olduğunuz halde en evvel siz düçâr oluyorsunuz” demiştir.

14. EK: 1897 – ALİ MUZAFFER – LETAİF-İ NADİDE

876

Tarih-i Tıbb dersinde:

Muallim — Efendiler! Şimdi bahsimiz merkep denilen ve insana pek çok faydası olan hayvana geldi. Bunu arîz ü amîk mevzubahis edeceğiz. Lakin rica ederim, bana dikkat ediniz. Eğer bir an gözünüzü benden ayırırsanız bu mühim hayvan hakkında bir fikir icmâli peyda edemezsiniz!...

877

Malum a, hekimlerin başlıca nasihatleri insanın me'lûf olduğu ... yahut olmadığı şeyleri bırakmasını tavsiye etmektir. Bilmem hekimler haklı mıdır? Geçenlerde bir hekimle bir hasta arasında cereyan eden bir muhavere hakkın kimde olduğunu ispat edeceği için kaydediyoruz:

Hekim — Efendim, içkiyi terk etmelisiniz.

Hasta — Affedersiniz Doktor Efendi! Ağzıma içki koyduğum yoktur!

Hekim — Pekâlâ! O halde tütün kullanmamalısınız!

Hasta — Lakin .. tütün içtiğim de görülmemiştir...

Hekim — O halde... demek ki bırakacak bir şeyiniz yok ... Bakalım, yeniden bir muayene edelim? ...

Hastada taaccüb!...

878

Fakir kayıkçının biri akşama kadar para kazanamaz. Me'yusen kayığı kayıkhaneye çekmek üzere iken bir herif gelip, "Bizi karşı yakaya götür." Kayıkçı, "Ekmek parasını olsun çıkarırım" diye sevinerek herifi karşıya geçirir. İskeleye çıkınca herif, "Kayıkçı baba, benim bir param yok, istersen para yerine sana nasihat vereyim" der. Biçare kayıkçı ne yapsın? Muvafakat gösterince "Sakın bir daha ücreti peşin almadıkça kimseyi kayığa koyma" deyip çıkar, gider.

879

Tuhaftır! Mirasyedilerin çektikleri zahmet ekseriya amcaları yüzündendir. Amcaların ma'zûb olanları çekilir belalardan değildir a.. İnsan gençlerin her tasavvurunu muaf görmelidir... Gençlik bu...

Bizim genç mirasyedi paraları tüketince nihayet amcasına müracaat etmeye mecbur olur: "Ah amcacığım! İhtiyacım pek ziyade..."

Amca efendi biraz suratı ekşitirse de kardeşinin oğlu karşısında olduğunu görünce gayret damarları galeyana gelerek: — Pek âlâ! Sana şimdi istediğin kadar para versem yine şimdiki mevkiinde bulunup ihtiyacın bâkî kalacak! Demek isterim ki verdiğim parayı hep alacaklılara tevzi' edeceksin!

— Lakin amcacığım, insaf buyurun! Hiç benim boçlulara para verdiğimi işittiniz mi?..

880

Müellifin biri merakla matbaacıya müracaat ederek der ki: — Canım, iyi ya, şu bizim romanın tertib masarifini niçin bu kadar artırıyorsunuz? Matbaacı: — Aman efendim, müsaade buyurunuz, hissî romanınızı tertibe başlayalı beri .. mürettiblerim saatlerce uyku ile vakit geçiriyorlar!..

881

Valide ile oğlu arasında:

— Oğlum, niçin ağlıyorsun?

— Ah, anneciğim, nasıl ağlamayayım? Biraderlerimin hep tatil zamanları var, güzel güzel eğleniyorlar da ben böyle kaldım...

— Çok şey! Senin neden tatil zamanın yok imiş?

— A.. Anneciğim! Nasıl olsun? Ben henüz mektebe devam etmeye başladım mı ki...

882

Bir mahalde herifin birine takılmak için ahbab, “Filan zat niçin senin aleyhinde bulunuyor? Kendisine ne söyledin? Şöyle söylüyor, böyle söylüyor” derler. Herif, hiçbir şey demeyip bir aralık çıkar gider. Bir saat sonra avdet eder:

— Nereye gittin?

— Dediğiniz adamı görmeye gittim..

— Aleyhinde bulunduğunun sebebini anlamak için mi?

— Hayır ... İntikam almak için.

— Sakın herifi dövmeye kalkışmayaydın...

— Daha iyisini yaptım!

— Ne yaptın? Sakın, öldürdün?..

— Hayır! Kendisinden on lira istikraz ettim!...

883

Çocukların bazı ne kadar dehşetlileri olur? İnsanı öyle yerlerde mahcub ederler ki namuslu bir adamın yerin dibine geçeceği gelir.

Fakat madamın çocuğu dehşetlilerin daha dehşetlisi imiş. Bir akşam, en mühim tiyatrolardan birinde bulunduğu bir sırada madam muarız-ı şikâyette yanındakilere: — Canım! Koskoca tiyatroda hiç tanıdığım zevat bulunmaması taaccüb edilecek şey değil midir? deyince çocuk hemân atılarak: — A anne! Geçen gün alacaklılardan dolayı eşyamızı haczetmeye gelen mübaşirin şu karşıda oturduğunu görmüyor musun ya? demiştir.

884

Bir muhavere:

— İade olunan kitaplar niçin sahiplerine iade olunmaz?

— Kitabın mündericatını zihninde tutmaktan alıkoymak daha münasib olduğu için!

885

Tiyatro aktrislerine aşık olan erbab servetin o bârid aktrisler karşısında ne kadar tezelzül eylediklerini romanlarda daima görüp okuyoruz.

O halde şu ufak muhavere buna iyi bir misal olarak telakki edilemez:

Bir vikont, sahnenin yan taraflarındaki hücrelerin birinde sevdiği aktrisin önünde diz üzeri gelerek: — Ah sevdiğim! Şu bana gösterdiğiniz bürudeti azalaya hiçbir çare bulamayacak mıyım? sualini irad etmesiyle aktristen şu zalimane cevabı alır.

— Hay, hay!.. Güzel bir varşak körükle vücudumu kaplamak çaresi elinizdedir!.

886

Bazı doktorların ne derecelerde dalgın olduklarına şu da bir misaldir:

Hizmetçi kadın kemâl-i telâşla salona girerek:

— Aman mösyö! Bir toplu iğne yuttum.

Doktor işi arasında taciz olunduğuna sıkılarak:

— İyi ya, işte bir tane daha al ... da beni rahat bırak!...

887

Paris'te bir akşam büyücek bir yortu münasebetiyle amele ve fukara için meccânen opera oynatır, seyrine giden bir köylü kadın (koro) denilen yani hep bir ağızdan okunan parçaları görünce: — Hele şu utanmazlara bak! Bâd-ı hevâ oynuyoruz diye bir ayak evvel bitirmek için hepsi birden okuyor! der.

888

Hararetli bir yaz gününde, güneşin bir bulut arkasına girdiğini gören küçük çocuk pederine: — Bak baba! Hava o kadar sıcak ki güneş bile serinlemek için bulut arkasına girdi! demiştir.

889

Küçük Jan, salonlarındaki telefonla başka bir mahaldeki kekenin biri ile muhavere etmeye başlar. Muhatabının kekeleyişini görünce hemân telefonu bırakarak pederine hitaben telâşla: — Aman baba! Çabuk yetiş! Telefonun teli galiba birkaç yerinden düğümlenmiş ki kesik kesik işliyor! demiştir.

890

Herifin biri gayet me'yus bir halde sokaktan gitmekte iken ahıbbâsından biri rast gelir:

— Ne var burada? Niye me'yus görünüyorsun?

— Ne olacak? Borcum var. Onu düşünüyorum.

— Hele düşündüğün şeye bak! Ondan sana ne? Onu varsın alacaklı olan düşünsün!

891

Hane sahibini ziyaret arzusunda bulunan bir zat ile uşak arasında:

— Efendi hazretleri burada mı?

— Evet efendim, burada.

— Peki, öyleyse "Misafir geldi" diye haber ver.

— Fakat efendim!...

— Nedir

— Efendi burada iken hiç kimseyi kabul etmez de...

— Öyleyse kendisinin burada bulunmadığı bir zamanda gelirim!

892

Oğlu ile babası arasında:

— Baba! Geçen gün meyhanede seni çok medh ettiler!

— Gerçek mi? Ey, ne dediler?

— Senden bin kat beter çapkınlar bulunduğunu söylediler.

Pederde surat!..

893

Satılık bir hayvana herifin biri müşteri çıkar ise de sahibinin istediği yirmi beş altını peşin olarak veremediğinden, on beş altınını peşin vermek küsuru borç kalmak üzere pazarlık edip hayvanı alır. Birkaç gün sonra, hayvan sahibi küsur on altını istemek üzere hanesine geldikte “Mukavelemizde durmak lazımdır. Ben seninle küsur on altını borç kalmak üzere mukavele ettim. Eğer şimdi bu on altını da verecek olsam, borç kalmaz!” cevabını verir.

894

Bir roman tercümesinden:

“Genç kadın orada bir mermer heykel gibi oturmuş ve ancak bir mermerin tebessüm edeceği tarzda baridane tebessüm eylemekte bulunmuş idi!”

895

Herifin biri satın almak için bir karga ararmış. Ahıbbâsından biri “Ne yapacaksın?” diye sual edince “Karga üç yüz sene yaşar diyorlar, hiç inanamıyorum, tecrübe etmek için bir tane bizim evde bulundurmak isterim” der.

896

Mösyö *** sokağında birine güzel bir sille aşk eder.

Silleyi yiyen haykırarak: Siz bana tokat atmaya nasıl cesaret ediyorsunuz?

Mösyö ***: — Affınızı rica ederim, sizi (Jorj) zannettim!

— Bundan ne çıkar? Velew ki Jorj bile olsam yine böyle bana uluorta tokat vurmaya hakkınız yoktur!

Mösyö ***: — Nasıl, nasıl? Jorj bile olsanız tokat vuramaz mıymışım? Vay, bunu sen ne biliyorsun? Buna ne hakla karışyorsun? Başkalarının işlerine burnunu sokmaya ne hakkın var?

— Hakkın var dostum!

897

Seyahate çıkan adamın ahıbbâsı daima kendisine birçok siparişler ederler. Lakin hiçbiri çıkarıp da akçesini vermez.

Bu kabilden olarak bir mahale gitmek mecburiyetinde bulunan zatın birine eşi dostu birer şey ısmarlamaya kalkışınca o zat, “Baş üstüne, siparişlerinizi icra ederim. Ancak pek çok şey ısmarlandığı için unutmak ihtimali vardır. Kerem ediniz de istediğiniz şeylerin birer pusulasını veriniz ki unutmayayım” der. Ahıbbâsı istediği gibi, birer pusula yapıp kendisine verirler. Fakat içlerinden bir tanesi yazdığı pusula ile beraber ısmarladığı şeyin akçesini verir.

Herif bittabi akçesi verilmemiş siparişleri icra etmeyip yalnız para veren dostunun ısmarladığını alır getirir. Ahıbbâsı serzeniş etmeye kalkışınca “Durun, sebebini söyleyeyim. Verdiğiniz pusulaları sırasıyla cüzdanıma yerleştirmek üzere vapurda güvertenin üstünde cebimden çıkarmış idim. Şiddetli bir rüzgâr çıktı, cümlesini aldı, denize götürdü. Ben de pusulalarınıza mağruren siparişlerinizi zihnimde tutmamıştım, zaruri tahattur edip alamadım” der. Ancak herifler bu cevaba kâni olmayıp, “Öyleyse nasıl oldu da filan zatın siparişini der-hatır edebildiniz?” deyince “O zat, ısmarladığı şeyin akçesini pusulanın içine sarmış,

akçenin ağırlığıyla pusulayı rüzgâr alamadı, onun için siparişini icra edebildim” cevabını verir.

898

Bir Fransız kışlasında cereyan eden vakıa-yı atıye az gülünç değildir:

Redif efradı sıraya dizilir. Başçavuş, kumandaya başlar:

— Dikkat!.. Hiç kımıldamak yok!

Neferât gayr-ı müteharrik olarak dururlar. Fakat içlerinden biri bir fotoğrafhanede bulunduğu ve fotoğrafı alınacağı zanniyle: — O halde, ne zaman kımıldayacağımı haber vermelisiniz!” diye ibraz-ı zarafet eyler.

899

Yolcunun biri, gayetle ağır ve yürümeye mecâli yok bir bargire binmiş. Yürütmek için elleriyle ayaklarıyla çırpınır dururmuş.

Yolda bir köylüye rast gelip “Filan köye ne kadar vakitte varabilirim?” diye sorar. Köylü, bir hayvanın haline, bir de üstündeki yolcunun çırpınıp telâş etmesine bakarak, “Sizin gidişinizle iki saatte varabilirsiniz, fakat bindiğiniz hayvanın gidişiyle sekiz saat ister” cevabını verir.

900

Her yerde bir adet vardır a.. Fakat bazı adetler o kadar gariptir ki insanın inanamayacağı gelir. Mesela Çin’de kibârın muhavereleri pek garip bir surette cereyan edermiş. Mütekellim gayet kibârâne ve sitayişkârane söz söylediği halde, muhatab gayet hakîrâne cevap verirmiş. Geçenlerde gazetelerde okuduğumuz bir numunesini arz edelim de bakınız:

Kibâr — Ulviyetperver, mümtaz âlim dostum! İnşallah kemal-i sıhhattesiniz?

Muhatabı — Vücut hakaret-âlûdum biraz iyidir. Teşekkür ederim.

Kibâr — Kâşane-i dilgüşânız nerededir?

Muhatabı — Külbe-i hakîrânem büyük meydandadır!

Kibâr — Aile-i letâfet-perveriniz efradı çok mudur?

Muhatabı — Birkaç ailem vardır! Allah canlarını alsın!

Kibâr — Şayan-ı perestiş zevcenizden memnun musunuz?

Muhatabı — Evet! O korkunç mahluk-ı bi-iz'an sıhhat ve afiyettedir.

901

Genç (Kalyani)yi arkadaşları daima aptallıkla itham ederler ama, doğrusu ya Baba Kalyani öyle her zaman aptal değildir. Bazı öyle zarafetler görülür ki insanın ağzının suyu akar.

Mesela geçen gün (İlk Bahar) namındaki gazinoya girince ilk işi garsona: — İyi ama, hani ya — güneşin latif ziyaları... Baharın ilk çiçekleri nerede? سوالini irâd etmek olur.

Az zarifane mi ya?

902

Papazın biri kilisede nasihatler ederken cemaatin içinde bulunan ahıbbâsından birinin uyulamakta olduğu gözüne ilişir. Okuyacağı duayı bitirdikten sonra, uyuklayan zatın hanesine giderek “Ben nasihat eylemez sözler söyler, siz kilisede uyku uyuyordunuz” diye itiraz edince o zat, “İsabet oldu, geldiniz. Ben de sizi bu beyhude beyan ettiğiniz nasihatler cemaati uyutuyor diye itiraz edecektim” cevabını verir.

903

Fransa'da hayvanat-ı ehliyyenin ıslah avalinden şöhret-yâb olan bir büyük adamın nâmına heykel rekz olunarak resm-i küşâdı günü bir zat tarafından irad edilen nutukta görülen fıkra-i atıyye azami latiftir:

Efendiler! Namına rekz-i heykel edilen bu zat, hakikaten büyük bir adam olup en ziyade boynuzlu hayvanatın ıslahına sâ'i olmak suretiyle memleketimiz ile sekencesine pek büyük hizmet eylemiştir!"

904

Fransız askerlerinden biri, bir gün miralayına müracaatla sekiz gün gaybubet için müsaade talep eder.

Miralayı şiddetle — Mezuniyet için ne özür göstereceksin?

Nefer — Pederim vefat etti, efendim.

Miralay — Pek âlâ, bu defalık mezuniyet veriyorum.. Fakat dikkat et ki bu hal tekrar vukua gelmesin!

905

Bir hanenin kapısının anahtarına her nasılsa bir yılan sarılmış imiş. Bunu gören konu komşu hane sahibi için, "Bu bir fal-i hayr değildir" derler. Sahib-i hane meğerse feylesofun biri imiş. Bu söze cevap olarak "Zannınıza itimad etmem. Eğer bilâkis kapımın anahtarı yılanı sarılmış olaydı, çilângire müracaat iktiza edeceği için, o zaman alâmet-i hayr olmaz idi" demiş.

906

Saatçi mağazasında:

Taşralı: — Güzel bir barometreniz var mı?

Mağaza sahibi: — Hay, hay! İşte şu nev'i en mükemmelidir. Pahası da iki frank!

Taşralı: — Pek âlâ! İsteddiğiniz kadar para vereyim. Fakat evvela yağmur yağmasını istediğimizde, bu barometreye ne yapacağımızı öğretmelisiniz!

906

Tiyatronun birinde akşam pek az seyirci varmış. Sahnede bulunan iki aktörün biri, oyunun ikitizasından olarak diğerinin kulağına gizli söz söylemek isteyince arkadaşı, “Açık söyle, işitecek kimse yok” der.

907

Akşamın alafranga saat dokuzu meşhur bir lokantacı, lokantasının bir köşesinde hıçkırma hıçkırma ağlayıp:

“Aman Yarabbi! Ne felaket! Ne dehşetli şey!” avazeleriyle ilân-ı yeis eder.

O aralık, lokanta müşterilerinden birkaçı yanına yaklaşarak sebab-i yeisini sorarlar.

Lokantacı, kemâl-i teessüfle içini çekerek, — Ah, efendiler! Demin lokantama dört kişi gelerek güzelce taam ettikten sonra, bir para vermeden çıkıp gittiler.

Müşteriler bir ağızdan, — Vakıa hoş'a gider şey değil ama, bu kadar ağlayıp sızlamaya da değmez.

Lokantacı muharrik bir seda ile: — Ah! Ben kendim için ağlamıyorum. Çünkü ben zenginim, bu kadar çok bir şeyin nazarımda bir ehemmiyeti yoktur. Lakin mösyö, düşününüz ki bu parayı te'diyeye mecbur olan garsonum bir biçare, bir familya babası olup ancak buradan aldığı para ile geçinir bir fakirdir, ona acıyorum!... diyerek tekrar hüngür hüngür ağlamakta olduğu halde sandalye üzerine yıkılır.

908

Parisli birinin zevcesi balolardan, müsamerelerden hiç eksik olmazmış. Bir gün dostlarından biri, adamcağıza zevcesinin bu halinden bahs ile “Tembih etseniz de böyle her yere gitmese, kendisi de siz de lisana geliyorsunuz” dediğinde herif:

— Peki! Eğer madama evde tesadüf edecek olursam ilk tembihim bu olsun! demiştir.

909

Bir bankerin hanesine ahibbâsından biri giderek, “Dün akşam filan şairin hanesinde yemeğe davetliydik. Herif bize bir i'lâ hicviye ile ikram etti ki târından gayr biz de ister istemez yuttuk” deyince banker aşçısını çağırıp, “Sen niçin hicviye yapmıyorsun? Bu akşam isterim” demiştir.

910

Hesap imtihanında:

Muallim — Dörtten dört çıkınca ne kalır?

Şakird — Sükût eder...

Muallim — Canım, farz edelim ki cebinde dört onluk var idi de dördü de düştü. Bu halde cebinde ne kalır?

Şakird — Onlukların düştüğü delik!

911

Herifin biri yolda giderken bir hanenin penceresinden üstüne sıcak su dökülür. Herifin yüzü gözü haşlanır.

Hanesine avdetinde karısı kocasının halini görerek, “Canım niçin polise şikâyet etmedin?” deyince!

— Bilakis, su dökülen hanenin kapısını çalarak teşekkür ettim.

— Ne diye teşekkür ediyorsun?

— Su ile beraber kazanı başıma atmadıklarına!

912

Efendinin biri, bir mağazaya girerek bir şey satın alır. Parasını verirken tezgâhın üstüne bir sikke fırlatır.

Mağaza sahibi sikkenin şüpheli bir ses verdiğini görünce yüzünü ekşiterek:

— Efendi! Bu para kalıptır.

Efendi müteaccibâne sikkeyi alarak evirip çevirip baktıktan ve üzerinde tarih-i darb olarak 1223 yazıldığını anladıktan sonra bir tavr-ı muzafferâne ile mağaza sahibine hitaben:

— Amma yaptın ha! Bunun neresi kalıp? Eğer kalıp olsaydı, 1223 senesinden beri farkına varılmaz mıydı? demiştir.

913

Herifin biri, bir gün yanında oturan arkadaşlarından birinin ayağından tutturarak muttasıl kundurasının biçiminden, ayağının büyüklüğünden, filandan bahseder.

Nihayet refikinin canı sıkılarak: “Be adam nene lazım senin? Sen nalbant mısın?” diye herifi iskât etmeye lüzum görmüştür.

914

Paris’te bir düğün salonunda cereyan eden vak’a-yı âtiyye tuhaftır:

Herkes toplanıp aradan haylice müddet geçer. Yalnız damat henüz gelmediğinden herkes muntazır olur. Nihayet damat pek geç kaldığı halde gelir. Malum olsun ki damadın sini tamam altmış beş imiş.

Herif kemâl-i teenni ile salondan girer girmez belediye müdürü makam-ı sitemde:

— Fakat azizim, bir daha böyle resmlerde geç kalıp da herkesi intizarda bırakmamalısınız, demiştir.

915

Kadının biri hasta olan kocasından birkaç kere kan alındığına itiraz eder.

Tabib — Öyle ama, işte bakınız, kocanız üçüncü kandan sonra açıldı...

Kadın — O halde siz de kendini zayıf düşürmek için evvelkileri almayıp da yalnız üçüncü kanı alaydınız!.

916

Kocaya varmak üzere bulunan Parisli kız ile muhibbesi arasında:

Muhibbesi — Demek ki zevciniz bir zabıt..

— Evet.. Çünkü, üniformayı, intizamı pek severim...

— Hakikat!.. Ya zabıtların cenaze alayı muzika ile icra olunur ki en tatlısı budur.

917

Fransa'da talâka ruhsat verileliden beri mahkemelerde karı koca muhakemesinden geçilmez olmuştur. Ahîren kocasından ayrılmak için mahkemeye müracaat eden bir kadını hakim, kocasıyla barıştırmak isteyerek, kocası da hazır olduğu halde kadına der ki:

— Fakat, insaf ediniz madam! Elbette kocanız sizi aldığı zaman pek ziyade severdi. Öyle değil mi?

— Ne şüphe efendim; kalbinin darbelerine tahammül olunmuyordu!

— Ya şimdi?

— Şimdi de bastonun darbelerine tahammül olunmuyor!

918

Bir hasta kendi karısına:

— Aman, odama senden başkası girmesin, zira hastalığım sârî ve mühlik bir illettir!

919

Birkaç Parisli madam, bilhassa delileri görmek için hastahaneye giderler. Cümlesi müttefikten delinin birinden kendilerine birkaç piyango bileti numerosu yazmasını talep ederek malum a, delilerin yazacağı numerolar çıkar fikri vardır.

Deli bu, talebi maalmemnûniye kabul ederek bir kâğıt üzerine üç tane numero yazdıktan sonra, kâğıdı yutar ve kadınlara, — Madamlar! Yarın yine geliniz, numerolarınızı çıkmış bulacaksınız!

920

Mösyönün biri, bir gün uşağını zil zurna sarhoş olmuş görünce, — A çapkın! Ya seni bu hal ile sokakta görecektir olsalar?

Uşak — Merak etmeyiniz efendim, tayin-i hüviyet için üzerimde daima efendimizin bir kartlarını taşıyorum!

921

Fransa krallarından IV. Henri, bir gün bir köylüye saçı bembeyaz olduğu halde sakalının niçin siyah durduğunu sorar. Köylü cevabında: “Haşmetpenâhım! Saçlarım bıyıklarımın yirmi yaş kadar ihtiyardır da onun için!” demiş.

922

Hekim-i meşhur Sokrat'ın zevcesi gayet bedhuy imiş. Biçare hekimi fena surette rencide eder, hatta dövermiş. Bir gün fazla olarak başından aşağı bir kova da su dökmekle Sokrat, dostlarını gördüğü zaman: “Gök gürlemesinden yağmur yağacağını söylemez miydim? İşte bu da bir misaldir.” demiş.

923

Herifin biri, bir çuvalın içine şişe gibi şeyler doldurmuş. Yolda giderken karşısına bir gümrükçü çıkıp elindeki değnekle şiddetlice çuvala vurarak, "İçinde ne var?" diye sual edince biçare herif, "Bir daha sual edecek olursan hiçbir şey yok!" cevabını verir.

924

Bir kadının latif bir kızcağızı var idiyse de pek boşboğaz idi. Bir gün kızın diş ağrımakla validesi makam-ı tesellide: — Ağlama kızım, ağlama! Bu diş ağrısı da geçer! demesiyle kız hıçkırma hıçkırma ağladığı halde:

— Nasıl geçecek? Ben de senin gibi dişler mi çıkartayım? cevabını vermiştir.

925

Mektepte:

Müfettiş, küçük şakirdlerden birine bir sual irad eder, şakird cevap veremez. Müfettiş sorar ki: — Sualim sizi sıkıyor mu?

Küçük çocuk kemâl-i itminân ile: — Pek âlî müfettiş efendi! İşte cevabı siz verdiniz ya! demiştir.

926

Bir otele misafir olan beş on seyyahdan biri ertesi gün için bir tenezzüh icrasını tertib ederek arkadaşlarıyla ittifak eyler ve otel uşağını çağırarak ertesi sabah alafranga saat altıda erkenden seyyah efendilerin uyandırılmasını emreder.

Fakat gece hava bozulduğu cihetle tenezzühü tertib eden seyyah arkadaşlarının muvafakatiyle tenezzühten vazgeçerek yine uşağı çağırıp ertesi gün için ittihâz edilen kararın icra olunmayacağını ve kimseyi rahatsız etmemesini tembih eder.

Uşak bu tembihe riayet ettiğiinden ertesi günü alafranga saat altıda seyyahların oda kapılarını vurarak; — Uyanmayınız, tenezzüh icra olunmayacaktır! diye bağırması ve cümlesini de uyandırmıştır.

927

Müteşâirin biri nazm ettiği bir kasideyi eâzım-ı şuarâdan birine okuduktan sonra, “Bu kasidemin hangi beyitlerini daha iyi buldunuz?” diye sual ettiğinde şair: — Okumadığınız beyitleri! cevabını vermiştir.

928

Parisli bir gelin ile kaynanası arasında:

Kaynana: — Evladım! Ne zaman güzel bir nasihate ihtiyacınız olursa beni hazır bulursunuz.

Gelin: — Oh, teşekkür ederim, efendim... O halde rica ederim, en güzel pudra nerede satılır? Söyleyebilir misiniz?...

929

Her gün ve her akşam şunun, bunun hanesinde taam etmekle müştehir olan herifin biri vefat edip hanesinden cenazesinin çıktığını gören komşuları, “İşte bugün birinci defa olarak bir yere taama med’uv olmaksızın hanesinden çıkıyor.” derler.

930

Fotoğrafçı dükkânında:

Müşteri: — Pederin resmini aldırmağ istiyorum, vaktiniz var mı?

Ressam: — Peki efendim, ne zaman teşrif ederlerse hazırım.

Müşteri; — Peder hayatta değil, lakin en son seyahatinde yaptırdığı mürûr tezkeresi var. Zannederim ki tezkere de mûnderic eşkâl-i resmini almak için kâfidir!

931

Paris'te bir taşralı, zevcesiyle caddede gezinerek nihayet nereye gideceklerini kararlaştıramazlar.

Zevc der ki: — İsterseniz vahşi hayvanlar görmek için (Jardin de Plant)e gidelim.

Zevce şu cevabı verir; — Sizinle beraberiz ya, oraya gitmeye ne hacet?

932

Amerika'da garâibin her türlü görür. Bu defa da başka bir türlü görüldü. Geçenlerde bir Amerika gazetesi sahifelerinin biri kâmil beyaz ve yalnız zîrinden bir iki satır yazı olduğu halde intişar eder. Meğer bu hal bir reklam imiş ki malum olduğu üzere reklam diye, bir şey ve yazan hakkında medh-güne yazılan makalata denir. Bunu anlamak için beyaz sahifenin zîrindeki iki satırı tercüme edelim:

“***Sokağında şişe ve şarap ticaretiyle iştigal eden meşhur K*** Kumpanyası bir gazetenin ilânına asla muhtaç olmadığından bu defa gazetemizin şu sahifesini kâmil satın alarak bir şey yazdırmamış ve sahife ücretini heyet-i tahririyemize bahş etmiştir!”

933

Gayet hasis zengin bir av meraklısı olduğundan uşağını bir tazı almak üzere pazara gönderir: Uşak tazı yerine, iri bir çoban köpeği alıp gelince hasis: “Ben sana çoban köpeği mi al demiştim?” diye mukabelede bulunduğundan uşak: “Tazı zaten zayıf olduğundan hanenizde açlığa dayanamayıp çarçabuk telef olacaktır. Bu köpek ise semiz olduğundan hem açlığa dayanır, hem de sâika-i cu' ile zayıflaya zayıflaya alâ bir tazı olur.” demiş.

934

Paris'te zürefâ-yı ağniyâdan biri bir caddede tanıdığı meşhur bir dolandırıcıya tesadüf eder. Dolandırıcı derhal yanına yaklaşır, aralarında şöyle bir muhavere cereyân eder;

; — Rica ederim, bana beş altın veriniz. Pek fena bir halde bulunuyorum. Cüzdanımı evde unutmuşum. Üzerimde bir santim bile yok!

: — Vah, vah! Bende böyle bir hizmet edebilecek halde değilim... Fakat birkaç dakika içinde o kadar para bulmanızın yolu vardır...

Dolandırıcı sevinerek; — Ah, minnettarınız olurum!

; — Şu birkaç santimi alınız... Heman bir tramvaya binip cüzdanınızı almak için hanenize gidiniz!

Dolandırıcıda surat!

935

Şarap tacirlerinden birinin oğlu, dostlarından birine pederinin mahzenlerinden bahsettiği sırada:

— Lakin, mahzenler pek rutubetli.. bir halde ki girip çıktuktan sonra üzerim sırsıklam olmuş gibi oluyorum! demesiyle arkadaş daha ziyade tefâhür için: — O bir şey değil. Bizim mahzenler daha rutubetli.. bir halde ki mahzenden çıkınca arkamdan mantarlar çıkıyor! demiştir.

936

Vaktiyle ecnebilere biri Yunanistan'da Lasedemon şehrine giderek hiç görmediği bu şehri mütehayyirâne seyr ü temaşaya daldığı sırada, yalnız bir heykelin karşısında bir ayak üzerinde saatlerce durmuş. Şehir ahâlisinden birisi de bu adamın hâl-i istiğrakına ve bahusus saatlerce müddet bir ayak üzerinde durduğuna bakakalınca ecnebi "Ne bakıyorsun? Sizin hemşehrileriniz böyle saatlerce bir ayak üzerinde duramazlar mı?" demekle Lasedemonlu mukabiline "Hayır, biz buna muktedir olamayız fakat kazlarımız durabilirler" diye herifi iskât etmiş.

937

Bezlegülerden birinin hanesi ateşi alıp yanmaya başlamış. Uşağı seğırtip kendisini neredeyse bularak hanesinin yanmakta olduğunu haber vermiş ise de herif, “Onu haremime haber ver. Bilirsin ki ben ev işlerine karışmam!” demiş.

938

İki mektep çocuğu arasında:

— Pederin pek tama'kâr olmalı ki kunduracı olduğu halde, sana böyle eski kundura giydiliyor!

— Öyle ama senin pederin daha beter. Çünkü dişçi olduğu halde, küçük biraderinin ağzında hâlâ bir diş var.

939

Fart zekâya mâlik bir çocuk bir gün pederi tarafından kendisine şekerlemeyi az yemesi tembih edilerek: — Ben senin kadarken az çok ne verirlerse alıp asla ses çıkarmazdım. denilmesi üzerine çocuk: — Demek oluyor ki şimdi benden intikam alıyorsun, öyle mi? cevabıyla mukabele etmiştir.

940

Köylü Hristiyanlardan biri, günahını çıkararak papaza komşusundan bir koyun çaldığını söylenmiş. Rahip, “Tamamen mazhar-ı af ve safh olmak için o koyunu iade etmelisin” der. Köylü, koyunu yemiş olduğundan iadesi kabil olamayacağını söyleyince rahip, “İade etmeden olamaz. Zira rûz-i kıyamette koyuna varıncaya kadar her şey lisana gelip hırsızlığını söyleyeceklerdir” sözüyle mukabelede bulunduğu köylü “Pek alâ! Koyun madem ki rûz-ı kıyamette şehadete gelecektir, o halde tutar, komşuma veririm, hak zail olmuş olur” cevabını vermiştir.

941

Gevezenin biri ukalâdan bir zatı takarak ratbüyâbis birçok sözler söylediği halde, o zatın hiçbir cevap vermediğini görünce, “Belki de sizi işgal ederek tefekkürât-ı ciddiyeze mani oluyorum” dedikten o zat dahi “Hayır, hayır. Sözüünüzde devam edebilirsiniz. Zaten ben sizi dinlemiyorum ki...”

942

Sadedil bir adam bir gözlükçü dükkânına gider. Dükkâncı bir dürbünü medh ederek “Şu dürbün eşyayı yarı yarıya yaklaştırır, yani yüz metrelik bir yerde bulunan bir cismi, elli metre yakına getirir” der.

Meğer sadedil adam, av meraklısı imiş. Fakat iyi nişancı olmadığından avdan her defa mahcuben avdet edermiş. Dürbünü bil-iştirâ hanesine geldiğinde zevcesine hitaben der ki:

— Yarın ava gideyim de görsünler! Şu dürbünü! Bende oldukça, başka avcının yüz adım mesafedeki bir tavşan benim için elli hatvelik mesafede demektir!

943

İki dost beyninde:

— Canım, şu mahzun görünen zat kim?

— Bunlar iki dostturlar, yekdiğerlerine pek benzediklerinden hangisi olduğunu bilemem. Birisi geçen gün teehhül etti, diğerrinin dün karısı vefat etti! Fakat bu mahzun görünen ikiden hangisidir, bilemem!

944

Kadının biri, çocuğu olmadığından dolayı teessüf ediyormuş. Yanında bulunan bunak kocakarılardan biri “Hakikaten teessüf olunacak bir hal! Acaba validenizin de böyle çocuğu olmadı mıydı?” sualini irad etmesin mi?

945

Kaba saba resimler yaptığı halde, kendisini en iyi ressamlardan addeden bir herif, ahıbbâsından biriyle hanesini konuşmakta olduğu sırada, salonun tavanını evvelemirde yıkatıp ba'dehu resimlerle tezyin edeceğini söylediğinden mumâileyh cevaben: “Bana kalırsa salonun tavanını evvelemirde resimlerle tezyin ederek sonra yıkatsanız daha güzel olur” diyerek ressamı ta'riz etmiştir.

946

Hayatını sigortaya koymuş olan bir sadedil adam, sâkin olduğu hane alt kattan tutuştuğu halde, asla fütûr etmeyerek yukarıki katın penceresinden seyre bakarmış. Sokakta halk herifin böyle bikaydane pencere önünde durmasına taaccüble beraber kendisini kurtarmak için telaş ettiklerinde herif bunlara:

— Canım, nafiye ne telaş edip duruyorsunuz? Ben sigortalıyım.

cevabıyla mukabele etmiştir.

947

Mektepte oğlu ile baba

Baba — Oğlum, bunun nereden çıktığını söyleyebilir misin?

Oğlu — Koyunlardan çıkar, efendim!

Baba — Pek alâ, bundan ne yapılır?

Oğlu — Bilmem efendim!

Baba — Çocuğun pantolonunu tutarak:

— Ya bu neden yapılır?

Oğlu — Sizin eski pantolonlarınızdan!

948

Uzun bir masanın iki başında iki kişi arasında bir münazaa zuhûr etmekle, bunlardan daha ziyade hiddetli olan ayağa kalkıp, “Eğer yanınızda bulunsaydım yüzünüzü tokatlayacaktım. Fakat bir şey yapmak niyeti, onu icra etmek makamına kâim olacağından kendinizi tokatlanmış addediniz” deyince diğer refiki “Ben de sizin yanınıza gidebilseydim ben de size tokat vuracaktım. Siz de kendinizi dövülmüş farz ediniz!” demiştir.

949

(Döşona) isminde bir zevc ve zevce arasında talâk vâki olur. Bunlar talâkı hükmettirmek üzere bir salı günü için mahkemeye davet olunurlar. Bu sırada madam bir mağazaya gidip bir fistan ısmarlar.

Tezgâhtar sorar ki — İsminiz, madam?

— Hükmü salı gününe kadar cârî olmak üzere (Madam Döşona)!

950

Değirmencinin biri merkebini iterek yolda gidermiş. Zürefâdan biri de kendisi ile eğlenmek üzere “İkiniz birden nereye gidiyorsunuz?” demiş olduğundan değirmenci “Üçümüz birden ot almaya!” cevabını verip zârifi mahcub etmiştir.

951

Baba: — Elma ne zaman koparılır?

Oğlu: — Bahçıvanın köpeği bağlı olduğu zaman!

952

İki kişi arasında:

— Lütfen bana on frank ikrâz eder misiniz?

— Tanımadığım bir adama nasıl para ikrâz edebilirim?

— Ben de bunun için size müracaat ettim a! Zira tanıdığım adamların kâffesi cevab-ı redd veriyor.

953

Çocuğun biri yana yana ağlar. Babası sebebini sormasıyla:

: — On param vardı, kaybettim. Bunun üzerine babası on para verir.

Çocuk daha ziyade ağlamaya başlar.

Babası: — İyi ya, şimdi ne oluyor? diye sormasıyla çocuk:

— Nasıl ağlamayayım? Öteki onluk da dursaydı, şimdi 20 param olurdu! demiştir.

954

Fransa cemiyet-i edebiyesi azasından bir zat, bir gün bir mâdeden dolayı lieclişşehade bir komiserin nezdine gider. Komiser sorar ki:

— Sanatınız?

— Edebiyat.

— Medâr-ı maişetiniz?

— Kalem!

Komiser bunun üzerine (Pek alâ!) diyerek tahkikat-ı ibtidâiye varakasına mumâileyh için şöyle yazar: “Paris’te kalem tüccarından Mösyö filân..”.

955

İki seyyah bir şehri hîn-i ziyaretlerinde âsâr-ı atikadan bir kilise önünde dururlar. Biri: — Şu bina da haylice eski eserlerden! demesiyle yanlarında bulunan rehber malûmâtfürüşluk fikriyle: — Evet! Eğer birkaç defa tamir edilmemiş olsaydı, şüphesiz şimdi daha eski sayılırdı! demiştir.

956

Nekre-gûnun birine bir zügürt delikanlı ile fakir kızın izdivaçları haber verilince:

“Tamam! Şimdi açlıkla susuzluk birbirine kavuşmuş!” demiştir.

957

Hekimin birine hangi teehhülün iyi olacağı soruldukte “Sağır bir koca ile kör bir kadın arasında vuku bulan izdivaç en iyi bir şeydir.” cevabını vermiştir.

958

Bir müsamerede madamın biri mösyönün birine sormuş ki:

— Sizin bir birderiniz var, değil mi efendim?

— Evet, madam.

— Birden ziyade yok mu?

— Olsaydı, iki biraderim var, derdim.

— Tuhaf şey!

— Niçin istiğrab ettiniz madam?

— Geçen gün hemşirenize sorduğumda iki biraderi olduğunu söylemiş idi de...

959

Madam mutfağa girip aşçıyı takdir ederek der ki:

: — Bu ne fena sığır eti! Salt kemik!..

Aşçı: — Hakkınız var, madam! Ben de kasaba öyle söyledim ya! Hatta “Kendim için olsa almazdım” dedim.

960

Daha pederiyle birlikte taam edecek boya ve yaşa gelmemiş olan zeki bir çocuk, babasıyla sofraya oturmak hususunda ısrar ettikçe terbiyesine memur bulunan dadısı “Sen daha babanla sofraya oturacak kadar büyümedin. Ne zaman büyür ve bıyıklanırsan o zaman birlikte yemek yersin” dermiş.

Bir gün yine bu suretle hırçınlık ettikten sonra hâh nâ-hâh dadısının bir küçük tepsisi içinde hazırladığı taamı yemeğe başladığı sırada, arsız kedinin dahi taama iştirak ederek sahandaki köfteleri birer birer pençesiyle çekip almaya başladığını görünce mini mini zeki elindeki çatalı kedinin kafasına indirip: — Haydi! Senin bıyığın var. Git, babamla beraber yemeğe otur! diye kediyi oradan kovar.

961

Hekim-i meşhur Volter, kendisine daima mektuplar yazarak iz’acından hali kalmayan bir delikanlının şu hareket-i küstahanesinin önünü kesmek üzere nihayet kendisine gönderdiği mektupta “Mösyö, ben artık öldüm. Size cevap vermek şerefinden mahrum olacağım!” diye yazmışsa da delikanlı bu mektuba da cevap vererek zarfın üzerini “Ahrette Mösyö Volter’e!” diye yazmıştır.

962

Çingânenin birini asmaya götürürler. Merkurum meydan-ı siyasetgâhta cellatların dar ağacını kemal-i batâetle hazırlamakta olduklarını görünce:

— Ağalar! Ne yapacaksanız çabuk yapın, vakit kaybetmeyin. Zira ben iş güç sahibiyim! demiştir.

963

Vaktiyle ümerâdan biri, bir mahale konarak çadırlar kurdurur. Maiyeti halkından biri orada peyda eylediği haylice bir parayı yanında taşıyamayacağını anlayarak bir yere gömmeye karar verir. Fakat gömeceği yere nişan koymak için düşünce düşünce o aralık çadırların üzerinde duran bulutu bulur ve heman parayı bulutun tam orta yeri hizasına gömer. Çadırlar oradan kaldırılıp uzak bir memlekete gidilir. Aradan dokuz ay mürurunda, parayı gömen zat o mahale avdetiyle bittesadüf

yine bulutlu bir güne tesadüf etmesiyle buluta atf-ı nazarla parasını bulur. Memleketine avdetle aradan bir müddet mürurunda, bilmünâsebe parasını gömdüğü memlekette söz açıldıkta makam-ı hayrette müstemi'lerine hitaben:

: — Yahu! O memlekette hava o kadar soğuk ki bulutlar bile oldukları yerde donup kalıyor! demiştir.

964

Üç adam bir lokantaya girip güzelce karınlarını doyururlar. Ba'deltaam lokantacı para istedikte içlerinden biri: — Maşallah! Demin veriydik ya, iki defa mı alacaksın? der ve diğer arkadaşı da: — Evet, evet! Ben verirken o da vermişti, unutmuşsun! diye şهادette bulunur.

Lokantacı ise: —Hayır, almadım! diye itiraza başladığından bir gürültü meydan olur. Bu aralık refiklerden üçüncüsü dahi hüngür hüngür ağlamaya başlar.

Lokantacı ona hitaben: —Sana ne oldu ki ağlıyorsun? diye sormakla, herif: —Bu güçlü kuvvetli arkadaşlarımın hakkını ketm ediyorsun. Ya benim gibi zayıf bir biçarenin de hakkını ketm edersen ne olacağını düşünüyorum da ağlıyorum! demiş ve: —Sen de mi veriydin? sualine bir de yemin etmiş olduğundan lokantacı bir şey yapamayacağını anlayarak heriflerin yakasını bırakmıştır.

965

Fakirin biri, elinde birkaç piyango bileti olduğu halde halkı teşvik için:

— Her kim bu biletten alırsa yarım milyon kuruş kazanacak! diye bağırmış. O aralık zengin bir adam oradan geçip fakirin haline atf-ı nazarla: — Oğlum! Bu biletleri haydi alayım. Fakat fakir bir adam olduğunu anlıyorum, rızkına mani olmak istemem. Bunlar sende kalsın da şu yarım milyon kuruşu sen kazan! demiştir.

966

Altmış yaşında bir kadının doksan yaşındaki validesi vefat eder. Bir ay taziye mumâileyhânın hanesine giden konu komşulardan biri der ki: — Allah size uzun ömürler ihsan buyursun! Valide hanımın vefatına hudâ-yı alîm pek ziyade teessüf ettik. : — Ben sizden bin kat ziyade teessüf ettim: Şimdiye kadar merkumeye “Anne! Anne!” diye hitap ettikçe kendimi genç addederek müteselli oluyordum.

Şimdiyse bu teselliyetten mahrum kaldım.

967

Gevezelikle şöhretşiâr berberlerden biri kibârdan bir zatı tıraş etmek için konağına davet olunur. Bu zat berberin geveze olduğunu bildiği için tıraş olduğu esnada merkuma hiçbir söz söylememek iltizamında bulunur. Berber mukaddime-i kelâm olmak üzere: — Bendeniz birkaç türlü tıraş etmeyi bilirim. Hangi türüsünü arzu edersiniz? deyince mumâileyh: — Hiçbir söz söylemeksizin tıraş edilmeyi arzu ederim! demiştir.

968

Bir elinde bir fener ve omzunda su testisi olduğu halde, yoldan giden amânın birine bir zat tesadüf edip amâya: — Yahu! Gözlerin görmediği halde bu feneri niçin zahmet edip de taşıyorsun? dedikte amâ cevâben: — Hay budala hay! Bu feneri benim için zannetme. Senin gibi kalp gözü kör olanın yolda bana dokunup da omzumdaki testiye kırmasın diye bunu taşıyorum! diyerek herifi mahcub etmiştir.

969

Fransız hekim-i meşhuru Volter (Ödip) nam faciasını tiyatrodan oynattığı gece oyunun hitâmında herkes tiyatrodan dışarıya çıktığı zaman, herifin biri oyundan pek ziyade müteessir olarak hüngür hüngür ağlamış olan gayet güzel bir kadına rast gelip kendisiyle konuşmaya başlar. Bu sırada rastgele Volter yanlarından geçmiş olmakla herifin şaire: — Pek ziyade müteessir ettiğiniz kadınlardan biri de

madamdır.” diye kadını gösterince Volter “Zararı yok! Madam dahi başkalarını müteessir ederek intikam alır!” cevabını vermiştir.

970

Hükemâdan biri hiç nezâfete bakmaz, laubali meşrep bir zat imiş. Bir gün mecliste tarih-i tabîiden bahsolunurken bahis farenin tevellüdü veya taaffünü olduğuna intikal ederek haylice uzamış. Bizim pis hekim, farenin taaffünü olduğu iddiasını öne sürdüğü halde, bir diğeri tevellüdü olduğunda ısrar eylemiş.

Nihayet bu tevellüdü olduğundan ısrar eden:

— Delilin nedir?

diye soruldukta: — Delilim bunun taaffünü olduğunu iddia eden zattır.

Eğer onun dediği gibi fare taaffünü olaydı, her gün koynundan birkaç fare peyda olması iktiza ederdi! cevab-ı zarîfiyle mukabele eylemiştir.

971

Bir valide, sekiz yaşındaki yaramaz kızına der ki: —Yavrum! Sen böyle yaramazlıkta devam edersen sonra seni kimse almaz!

— Niçin? Benim küçükken yaramaz olduğumu nereden bilecekler?

— İsminden bilmezler mi? Senin ismin şöhret buldu!

— Öyle ise ben de büyüdüğüm vakit tebdil-i nam ederim! Bu fikrime de diyeceğiniz yok a?...

972

Karı koca arasında muhavere:

Karı — Bu akşam parlak bir surette icra edilecek olan balo için bana da bir bilet aldın mı?

Koca — [Bıyık altından gülerek] Hay hay! Aldım!

— Hani ya!

— İşte!

diyerek karının eline bir kâğıt tutuşturur.

Karı —Bu ne? Balo biletine hiç benzemiyor? Adeta bir tezkere! diye okumaya başlar:

“Efendim! İştira buyurulan ekmek esmânından bâkî kalan üç yüz kuruşun lütfen irsal buyurulması rica olunur. Ekmekçi ***”

Kadın bunu okuyor, suratı ekşitir. Kocasını hiç tavrını bozmayarak:

— Gördün mü bileti? İşte asıl bilet budur. Buna ekmekçi bileti derler ki kıymet ve ehemmiyetçe balo biletinin kat kat fevkindedir! Bu bilet meydanda dururken balo biletine rağbet ise aynı cinnettir! demiştir.

973

İhtiyar olduğu halde gençlik taslamakta bulunan bir kadın, bir mecliste kendisinin yirmi beş yaşında olduğu davâ ettiğinde huzzârdan olup vaktiyle kendisiyle birlikte mektepte okumuş olan bir kadın dayanamayarak demiş ki: — Demek olur ki sizinle beraber piyano dersi aldığımız zaman henüz dünyaya gelmemiştiniz!

974

Köylünün biri gayet zayıf bir merkebe binmiş, gidermiş. “Nereye?” demişler.

“Pazara gidiyorum” deyince “Canım, pazar cumartesi günü kurulur. Buraya yarım saattir. Halbuki bugün salıdır!” demişler. Köylü dahi bu söze: “Bu gidişle cumartesine yetişirsem ne devlet” cevab-ı zarîfânesiyle mukabele etmiştir.

975

Paris'te bir mösyö, elinde bir şapka ile koşa koşa gidiyordu.

Dostlarından biri, kendisiyle karşı karşıya gelince der ki: — Ne o mösyö? Böyle acelenize sebep nedir? Bu ne kadar sürat? Sizi şimendifere benzeteceğim gelir!

Mösyö — Neye benzetirsen benzet! Bizim madam yeni moda muvafık bir şapka istedi. Ben de bunu aldım. Moda değişmeden kendisine yetiştirmeye muvafık olabilmek için bu kadar hızlı koşuyorum.

Dostu — Hakkın var! Moda o kadar değişiyor.

976

Tabâyi'-i beşeriyeyi iyiden iyiye tetkike muvaffak olmuş olan erbab, dakîkadan birine "Filan kimse senin hakkında rast geldiği yerde fenalık söylüyor." denildikte mumâileyh "Yanlışınız olmalı, zira o adama bir iyilik ettiğim aklıma geliyor!" cevabını vermiştir.

977

Cüz'ice sakat olan dilencinin biri birkaç azası eksik olan diğer bir arkadaşına tesadüf edip günde kaç para kazanabilmekte olduğunu sorar. Merkum günde ancak iki kuruş kazanmakta olduğunu beyan edince öteki, "Haydi çolpa herif sen de! Ben senin gibi sakat olacak olsam günde yirmi kuruş kazanırdım!" cevabını verir.

978

Hâl-i ihtizârda bulunan bir adamın yanında bulunanlardan biri güya kendisine cesaret vermek için:

— Cesaretini kaybeden birader, insan dünyada topu bir kere ölür! dediğinde muhtazır:

— Şüphesiz yok, insan bir kere ölür. Eğer ölüm birkaç kere olmuş olsaydı, ben böyle cesaretsiz mi bulunurdum?

979

Bir sokakta iki adam gayet çirkin ve zayıf bir fahişe için kavga ediyorlarmış. Oradan geçen iki arkadaştan biri bunların kavgasını merak ile biraz durup seyrettikten sonra arkadaşının yanına geldikte vâki' olan suale cevaben: — İki köpek bir kuru kemik için kavga ediyorlar! demiştir.

980

Herifin biri papağan alıp (Ona ne şüphe!) ibaresini öğretmiş. Papağanı bir tacire götürüp yüz altına satacağını söylemiş. Tacir (Bu papağan para eder mi?) deyince papağan (Ona ne şüphe!) deyince tacir taaccüb edip hemân papağanı yüz altına almış, evine götürmüştü. Papağan, her ne sorsa hayvancağız yalnız (Ona ne şüphe!) diye mukabele edermiş.

Nihayet tacirin canı sıkılıp — Eyvah! Bu kadar parayı nafîle yere verip hayvan gibi aldanmışım! deyince papağan yine (Ona ne şüphe!) deyip fakat son defa olarak bu sözü bihakkın mahalinde sarf etmiştir.

981

Bir kadın ilk kocasının vefatından dolayı daima ikinci kocası huzurunda teessüf kinân olmak gibi bir saygısızlıkta bulunmuş. Bir gün huzur-u zevcte kemâ fi-s-sâbık yanıp yakılırken kocası: — İlk kocanın irtihâline ben senden ziyade teessüf ediyorum! Keşke o mübarek zat vefat etmeyeydi de seni benim başımda bela bırakmayaydı! demiştir.

982

Zavallı bir hasta tahsîs-i mizac ettirmek ümid-i kavîsiyle üç tabib celb eder. Tabibler hastalığın teşhisi hususunda ihtilaf ederler. İçlerinden biri nâ-mizac işitecek surette der ki:

— Yarın teşrihte görürsünüz. Eğer bu hasta verem değilse ben kollarımı keserim!

983

Avrupa'da yirmi sene hapse mahkûm olan altmış yaşında meşhur bir cani, hâkime hitaben demiş ki:

Bu seferki mahkûmiyetimden mahzûn değil, bilâkis memnun oldum. Ben bu senemden sonra artık yaşayamayacağım zannediyordum. Siz ise yirmi sene daha yaşayacağımı zımnen tebşîr buyurdunuz. Teşekkür ederim.

984

Madagaskar yerlilerinden biri Paris'e gider. Bakar ki her iki dost yekdiğerine rast gelir gelmez birbirinin elini sıkıyor, merkum bu halde şüpheyeye zâhib olarak kendi kendine:

— Çok şey! Acaba bu Paris ahalisinin kaffesi doktor mu? Çünkü hepsi nabza bakıyor! demiştir.

985

Şehirli iki kız bir köyde geşt ü güzâr ettikleri esnada, kucağında bir keçi yavrusu götürmekte olan bir delikanlı çobana rast geldiklerinde kızlardan biri keçiye okşayarak refikasına “Bakınız, ne kadar güzel! Fakat boynuzları yok!” diye çobana harf-endazlıkta bulunduğundan çoban “Boynuzları evlendikten sonra gelir” diyerek kızı mahçup etmiştir.

986

Hekim-i meşhur Volter (Ferney) sarayında ikamet ettiği esnada bir gün ziyaretçilerin kesretinden canı sıkılarak: — Yarabbi! Sen beni dostlarımdan elinden kurtar. Düşmanlarımla ben kendim başa çıkarım! demiştir.

987

Hamalın biri bir gün ale-s-seher sırtına birçok eşya yüklenip yolda giderken hanenin birinde bir gözü kör bir adam yalnız bir kanadı açık bulunan pencereden başını çıkarıp müteaccibâne hamala:

— Böyle erkenden bu kadar yükü nereye gidiyorsun? diye istihza etmek istediğinden hamal başını kaldırıp da herifin yekçeşm olduğunu görünce hem kendisine, hem de pencereye şâmil olmak üzere:

— Hakkın var! Gerçek pek erkenmiş. Hatta sen de daha bir pencere açmışsın! demiştir.

988

Bir mütekebbir adam, daima yalnız olarak arabasına binermiş. Refiklerinden biri sormuş ki:

— Niçin arabanızda daima yalnız bulunursunuz? Hiç canınız sıkılmaz mı? Yanınıza bir dostunuzu kabul buyursanız ne olur?

— Çok şey olur. O zaman bindiğimiz araba benim mi? Yoksa yanımdaki zatın mı? olduğuna şüphe ederiz. Belki bazıları yanımdaki zatın malı olduğu zannında bulunurlar!

— Hakkınız var beyim! Bendeniz bu mahzuru düşünememiştim!

989

Latifegûyândan biri demiş ki: — Doktorlar en evvel hastanın eline (nabzına demek ister) bakarlar. Çünkü para elden çıkar!

990

Fransa krallarından Lui, bir gün Hariciye Nezâreti dairesine teşrif ettiği sırada müttehîzân memurinden biri bir kaside takdim eder. Bu kasidede Lui pek mübalağalı bir surette medh ediliyormuş.

Kral, pişgâhında duran masa üzerinde bulduğu bir gözlüğü burnuna takarak kasideyi okuyup bitirdikten sonra kaside sahibine:

— Bu gözlük pek büyük gösteriyor! diyerek büyük bir eser zarafet-i ibrâz ve muhteviyat kasidenin hakikatten muarra olduğunu bir suret-i nazikânedeki imalemiştir.

991

Fransa'da bir bölükte bulunan bir İrlandalı ile bir İskoçyalı hîn-i muharebede hangisi cerihadâr olacak olursa diğèrinin imdada şitâb etmesi hakkında kabl-el-muharebe kendi aralarında bir mukavele akd ederler. Muharebe vuku' bulduğu sırada İskoçyalının bacağını bir gülle götürmüş olduğundan derhal arkadaşını çağırımış ve o da merkumu cerrahın yanına götürmek üzere sırtına almış ise de yolda diğèr bir gülle daha gelip biçarenin başını da götürdüğu halde İrlandalının bundan haberi olmaz ve arkadaşını götürüp cerrahın önüne bırakır. Cerrah: —Başını gülle götürmüş olan bir adamı buraya getirmekte ne mana var? deyince İrlandalı: —Arkadaşımın yalancı olduğunu ben nereden bileyim? O bana bacağını gülle götürmüş olduğunu söyledi. Ben de inandım! cevabını vermiştir.

992

Fransa'da komedyâ yazmakla şöhretşiar olan Molyer her zaman etıbbâ ile istihza edermiş. Bir defa hastalanarak birkaç gün yataktan çıkamadığından kendisini sevenlerden biri hanesine bir tabib gönderir. Molyer'in uşağı tabibin vürûdunu kendisine ihbar edince mumâileyh: —şimdi hastayım. Kimseyi kabul edemeyeceğimi tabib efendiye söyle! demiş, tabibi istiskal eylemiştir.

993

Vaktiyle tabîiyyûndan biri rüyasında papuçlarını fare yediğini görüp ertesi günü rüyasında muabbire nakledince muabbir herifin tabîiyyûndan olduğunu bildiği cihetle (Farelerin bu misilli eşyayı yemesi tabii olduğundan böyle şeyler vukuat-ı tabîiyedendir. Eğer aklınızı yemiş olduklarını görmüş olsaydınız, hakikaten rüya olarak tabirine sarf-ı zihin ederdim!) demiştir.

994

Elli yaşını mütecaviz bir kadın hastalanıp bir tabib celb etmiş. Tabib kendisini muayene ile hiçbir şeyi olmadığını ve bazı bazı etvâr ü akvâinden kendini daha genç tanımakta olduğunu anladığından, kadının orada hazır bulunan oğluna latife tarzında: "Validenizin hastalığı anlaşıldı. Bunun ilacı kendisini kocaya vermektir." der.

Çocuk: —Aman efendim, hiç elli yaşında bir kocakarı kocaya verilir mi? demesiyle kocakarı hiddetlenerek: —Sus, cahil! Sen hekimin bildiği kadar mı bilirsin? diyerek çocuğunu takdir etmiştir.

995

Tabibin birine sormuşlar ki: — Sizce en fena hastalık hangisidir?

Tabib cevaben: — Fücetendir. Zira isabet ettiği adamı bir anda götürdüğü cihetle tedaviye ve ücret-i tedavi almaya meydan bırakmaz” demiş.

996

Zevc ve zevce beynince:

— Herif, seni yine meyhaneden çıkarken görmüşler!

— Ya çıkmadığımı mı gördüklerini istiyorsun?

997

Bir obur, beş parmağıyla birden yemek yemiş.

Bir gün bu adam bir ziyafette bulunarak sofraya oturduğu zaman adeti vechiyle yine beş parmağıyla başladığından huzzârdan biri herife:

— Niçin böyle beş parmakla yemek yiyorsun? Ayıp değil midir? diye ta’rîz etmesi üzerine obur bilatereddüt:

— Altı parmağım olmadığı için! cevabıyla mukabele eylemiştir.

998

İki genç Fransız arasında muhavere:

: — Geçen gün senin nişanlını gördüm. Yüzü güzelce ise de saçları pek kısa! Omuzlarına kadar ya varır ya varmaz. Benim nişanlımın saçları ise pek uzundur!

: — Evet gördüm, pek uzun! Hatta başında kurdeleler çözülecek olsa saçları topuklarına kadar düşer!

[Maksadın iğreti saç olduğunu söylemeye hacet yoktur zannederim.]

999

Kadının biri paça pişirmek isteyerek altı yedi yaşındaki mahdumunu çağırıp:

: — Oğlum! Haydi bak, kasapta ayak var mı? demesiyle çocuk dükkâna giderek kasabın ayaklarına dikkatli dikkatli baktıktan sonra avdetle validesine der ki: — Anneciğim! Kasap kocaman bir çizme giymiş, bir şey göremedim. Ayağı var mı, yok mu, bilemem!

1000

Bir İngiliz, Paris'e gidip bir lokantada yemek yedikten sonra, garson ile hesabını görürken yediği taamları birer birer söyleyip nihayetü'l emirde: — Başka bir şey var mı? diye sorduğunda:

: — Bir de garson bendeniz...

Yollu bir zarafetle garson kendi bahşişini anlatmak istemişse de koca İngiliz düşünüp taşındıktan sonra: — Hayır! Garson yediğim hatırıma gelmiyor! demiştir.

1001

Esrarkeşlerden biri bir gün esrarı ziyadece çekmiş. O keyif ile karısının esvabını giyip başına bir hotoz koyarak sokağa çıkmış. Bir berber dükkânı önüne geldikte ahibbâsından olan berber, haline acıyıp hemân aynayı kaptığı gibi herifin karşısına tutmuş. Herif gözünü açıp kendisini aynada karı kıyafetinde görünce: — Eyvah! Kocamdan izinsiz sokağa çıkmışım. Herif duyarsa beni boşar! diye bir koşu evine gitmiştir.

1002

Kristof Kolomb'un keşfinden sonra Amerika'ya hicret ve seyahat eden İngilizlerden biri bir vahşiyi hizmetkârlığına alır.

Vahşi, efendisini pek sever ve gözüne girmek için mumâileyhi oturduğu oda kapısı aralığından daima tarassud ederek bir ihtiyacı olduğunu anladığı gibi hemân hizmetine şitâb ederdi.

Bir gün İngiliz ilk defa olarak piposunu doldurup tütün içtiği sırada ağzından burnundan dumanlar çıkmaya başlayınca vahşi hizmetkâr kendi kendine:

— Eyvah! Bizim efendi tutuşmuş! İçinden yanıyor, ağzından burnundan dumanlar çıkıyor! Aman su yok mu? diyerek mutfağa koşar ve hemân bir kova suyu yakaladığı gibi tekrar yukarıya çıkararak İngiliz'in başından aşağı döker!..

1003

Latife-perdâzlardan biri hâlet-i nez'ide iken haremîni yanına celb ile der ki:

— Haydi karıcığım! En güzel elbiseni giyerek, en latif elmaslarını takınarak dilfirîb bir surette süslen de gel!

Kadın: — Kocacığım! Bu nasıl lakırdı? Sen böyle esîr-i firâş iken ben nasıl süslenebilirim? Beni o kadar merhametsiz, vefasız mı zannediyorsun? Hem böyle tuhaf bir teklifte bulunmaklığına sebep ne?

— Sebebini söylersem gücenmez misin?

— Hayır! Niçin gücenecekmişim?

— Gücenirsin!

— Gücenmem dedim a, söyle.

— Sen öyle süslü süslü yanımda durursan ecel odaya girdiği vakit seni beğenir!

— Ey, sonra!

— Hay kalın kafalı hay! Sonra seni, anlayamadın mı?

— Anlasam sorar mıyım?

— Sonrası şu ki ecel beni bırakarak seni alır götürür!

1004

Mısır ahalisinin vâki' olan her suale süratle cevap vermekte maharet ve şöhretlerini kendi memleketinde işitip sual eden zatın biri bu keyfiyeti tahkik ve tecrübe için Mısır'ı gezerken çocuğun birine tesadüf edip (Bakayım, şu çocuk sualime ne cevap verir?) diyerek:

— Çocuk! Sizin memlekette ne çok eşek var! diye sorması üzerine çocuk derhal:

— Evet efendim, memleketimizde eşek çoktur. Fakat ekseri yabancılarıdır! demiş olduğundan, meraklı zat hayretinden donakalarak memleketine avdet eylemiştir.

15. EK: 1897 – ALİ MUZAFFER – YENİ EĞLENCERLER

1005

Hekim-i meşhur Sokrat'ın zevcesi gayet ahlaksız olup biçare hekimi fena surette rencide eder, hatta dövermiş. Bir gün yine yüzüne karşı birçok nâbecâ sözler söyledikten sonra, başından aşağı bir kova dahi su dökmekle Sokrat dostlarını gördüğü zaman: “Gök gürlemesinden sonra yağmur yağacağını söylemez miydim? İşte bu da bir misâldir” demiştir.

1006

Güzellikten o kadar hâiz-i nisâb olmayan bir büyük madam, bir gün günah çıkardığı rahibe: — Pederim, bana “Güzelsin” diyenleri dinlemekten daha günah bir şey var mıdır? demekle rahib: — Evet evladım! Yalanı her bâr men etmek; söylenilmesine sebebiyet vermemek lazımdır, demiştir.

1007

Fransa kralı IV. Henri bir gün bir köylüye saçı bembeyaz olduğu halde, sakalının niçin siyah durduğunu sorar. Köylü cevabında: — Haşmetpenâhım! Saçlarım bıyıklarımın yirmi yaş kadar ihtiyardır da onun için! demiştir.

1008

Gayet hodbîn ve kibârdan bir zat, bir gün Fransa edîbe-yi meşhuresi Madam de Stael ile Madam Rekamiye'nin ara yerlerine oturarak: —İşte şimdi hüsn ile zekânın ara yerine girdim demekle Madam de Stael: —Evet, bu sıfatlardan ikisi de sizde bulunmadığı halde! demiştir.

1009

Herifin biri, Fransız muharrirlerinden (Bomarşe) tarafından kaleme alınan (İki Dost) serlevhalı piyesinin tiyatrodaki oynanacağına dair bulunan ilana (Ondan hiçbirine malik olmayan bir zatın eseri!) ibaresi de derc etmiştir.

1010

Bir tabib halet-i nez'ide iken etrafına toplanmış ve vefatını düşünerek müteessir olmakta bulunmuş olan refikasına: —Biraderlerim, ben vefat ediyorum ama cihanda üç büyük tabib bırakıyorum! demekle refikası kendi isimlerinin tefevvuh olunacağına emin oldukları halde: —Kimler? diye sormuşlar ve teslim-i ruh etmek üzere bulunan tabibden: —Su, perhiz, jimnastik! cevabını almışlardır.

1011

Bir tabib, tedavisine memur olduğu bir hastanın reçetesini yazarak eline verir ve “İşte, yarın sabah yutacağınız şey budur” der. Hasta, tabibin şu sözünü kemâl-i ciddiyetle bi-t-telakki ertesi sabah kâğıt reçeteyi yutar... ve bir müddet sonra şifâyâb olur.

1012

Gaskonyalının biri Paris'in çamurundan şikâyet ettiği sırada daima “Paris çamurunun iki münasebetsizliği vardır: Biri beyaz çoraplarda siyah lekeler bırakmak ve diğeri siyah çoraplarda beyaz benekler bırakmaktır!” dermiş.

1013

Londra arabacılarının derece-i sadakat ve iffetlerini anlamak için güzel bir tecrübe!

Mösyönün biri bardaktan boşanırcasına yağmur yağmakta olduğu bir günde hanesinden çıkıp bir arabaya atlar ve (Road) bulvarına müteveccihen yola revan olur. Esna-yı râhta kesesini hanesinde unutmuş olduğu hatrına gelip vakı'a teessüfe hadd ü nihayet olamaz ise de bir hileden başka çare kalmadığını görür. Araba (Road) bulvarına gelir. Mösyö iner inmez arabacıya: — Aman bir kibrit yak, arabanın içinde kesemi düşürdüm, arayacağım! der. Arabacı kese sözünü işitir işitmez atlara kamçıyı sallar ve önüne ardına bakmadan keseyi hâmil zannettiği arabasını karşıdaki sokağa sürerek kaybolup gider.

1014

Bohemyalının biri, bir gün bir lokantaya girip güzelce karnını doyurduktan sonra lokantacıyı çağırır. Der ki: — “Şimdiye kadar yediği yemeğin parasını te'diyeye gayr-i müftür” adıma tesadüf ettiniz mi?

Lokantacı — Hayır!

Bohemyalı — Tesadüf etseniz ne yaparsınız?

Lokantacı — Ne mi yaparız? Kolundan tutup bir güzelce dövdükten ve arkasını tekmeledikten sonra kapı dışarı atarız ve bir daha buraya girmemesini de ihtar ederiz!

Bohemyalı bunu işitince bir (oh) çeker ve ayağa kalkıp kendisini bir düzelttikten sonra arkasını dönerek:

— Öyle ise haydi, vazifenizi icra ediniz! demiştir.

1015

Gaskonyalının biri, diğer bir Gaskonyalı ile vaktiyle etmiş bir düellodan bahsettiği sırada şöyle demiştir: — İkimizin de birbirimizi öldürememeliğimiz maharetimizin iktizasıdır. Çünkü muarızım ile karşı karşıya bir hizada durduğumuzdan, benim tabancamdan çıkan tane onun tabancasının namlusuna girdiği gibi, onun tabancasından çıkan tane dahi tamam benim tabancamın namlusuna girdi!

1016

Bir rahip “Samaritan”ın yazmış olduğu kitaptan bahsederken: — Şu kitabın bu kadar mafsalsal ve uzun olduğuna şaşmayın. Çünkü o sözleri söyleyen bir kadındır. Kadınların ise lafazanlığı meşhurdur! demiştir.

1017

Bir otele misafir olan beş on seyyahtan biri ertesi gün için bir tenezzüh icrasını tertib ederek arkadaşlarıyla ittifak eyler ve otel uşağını çağırarak ertesi sabah alafranga saat altıda erkenden seyyah efendilerin uyandırılmasını tavsiye eder.

Fakat gece, yatılmazdan mukaddem hava bozulduğu cihetle tenezzühü tertib eden seyyah, arkadaşlarının muvafakatiyle tenezzühten vazgeçerek yine uşağı çağırıp ertesi gün için ittihaz edilen kararın icra olunmayacağını ve kimseyi rahatsız etmemesini tembih eder.

Uşak bu tembihe kamâyılık riayet ederek ertesi günü alafranga saat altıda seyyahların oda kapılarına vurarak: —Uyanmayınız, tenezzühe icra olunmayacak! diye bağırmiş ve seyyahların cümlesini de uyandırmıştır.

1018

Bir tarih-i tabîi dersinde hoca efendi, şakirdlerine hitaben bervech-i âtî bir mukaddime yapmıştır:

“Efendiler! Şimdi zergerdân denilen hayvan hakkında tedkikatta bulunacağız. Fakat bunun için çeşm-i dikkati açmanızı rica ederim. Eğer bir an gözünüzü ayırırsanız bu korkunç hayvan hakkında bir fikir icmali peyda etmeniz imkânsızdır!”

1019

Mösyönün biri, okuduğu bir kitapta horoz ne zaman öterse mutlaka yalan söylenileceğine dair bir fıkra görerek zevcesine nakleder. Zevcesi: — Ya o halde horozların sabahleyin umumiyetle ötmelerini neye atfedeceksiniz? dediğinde mösyö: — İhtimal ki sabahları erkenden gazetelerin basılması sebebiyledir! cevabını vermiştir.

1020

Tabîi bir muhavere:

— Canım, her gün hep bir saatte yalnız başına şu caddeden geçen binici kim olacak acaba?

— Yalnız başına mı? Onu ben hiç yalnız gördüğüm yok.

— Amma yaptın ha!

— Evet, her vakit hayvanıyla beraber bulunuyor!

1021

Paris'te zürefâ-yı ağniyâdan biri bir caddede tanıdığı meşhur bir dolandırıcıya tesadüf eder. Dolandırıcı derhal yaklaşıarak aralarında şöyle bir muhavere cereyan eder:

— Dostum, rica ederim bana beş altın ver.. Pek fena bir halde bulunuyorum. Cüzdanımı hanemde unuttum. Üzerimde bir santim bile para yok!

— Hayfa ki ben de böyle bir hizmet edebilecek bir halde değilim... fakat eğer arzu ederseniz birkaç dakika içinde paralanmanız yolunu bulabilirim...

— Ah! Minnetdarınız olurum...

— Estağfirullah! Şu birkaç santimi alınız.. Heman bir tramvaya binip cüzdanınızı almak üzere hanenize gidiniz!

Dolandırıcıda surat!

1022

Mahkeme-i cinayette:

Reis, mücrime: — Şimdiye kadar hiç mahkûm oldunuz mu?

Mücrim: — Vakıa çok defalar mahkûm oldum, ama birkaç defa da beraat ettim ki bu hal bence gayet iftihadır reis efendi!

1023

Paris'te bir taşralı ile zevcesi bulvarlar üzerinde gezinerek nihayet nereye gideceklerini kararlaştıramazlar. Zevc der ki: — İster iseniz vahşi hayvanlar görmek için (Jardin de Plant)e gidelim.

Zevce şu cevabı verir: — İşte sizinle beraberiz ya, oraya gitmeye ne lüzüm var?

Zevcde surat?

1024

İki mektep çocuğu arasında:

— Pederin pek tama'kâr olmalı ki kunduracı olduğu halde sana böyle eski kundura giydiriyor!

— Öyle ama senin pederin daha beter: Çünkü dişçi olduğu halde, küçük biraderinin henüz bir dişi var!

1025

Gayet hararetli bir günde, güneşin bir bulut arkasına saklandığını gören küçük (Tono) pederine şöyle der: — Bakınız baba, hava o kadar sıcak ki güneş bile gölge arkasına girdi!

1026

Adamın biri, yanındaki arkadaşının ayağına ziyadece bakarak nihayet dahi küçüklüğünü veya büyüklüğünü sorunca, artık bîzâr olan refik: — Be adam! Sen nalbant mısın? Benim ayağıma ne karışıyorsun? cevabını vermiştir.

16. EK: 1898 – MEHMET SÜLEYMAN AVANZADE

MÜKEMMEL HAZİNE-İ LETAİF

1027

Gaskonyalılar ile Marsilyalıların mübalağa hususunda ne derece ifrat-perest oldukları ara sıra sütun-u ceraidde görülen fıkaraattan elbet müsteban olmaktadır.

Bir Gaskonyalı ile Marsilyalı arasında güzerân eden bir muhavereyi misal olarak bildirelim:

— Arkadaş, ben bir makine icat ettim. Bununla sucuk yapıyorum fakat o kadar mükemmel ki mesela bir diri öküzü hiç kesilmeksizin bu makinenin bir tarafından sokacak olursam diğer taraftan âlâ sucuk çıkıyor. Bir öküzün kesilmesi, yüzülmesi ve daha sair türlü ameliyatın icrası da tamamıyla bu makine derununda icra ediliyor...

— (İstihza ile tebessüm ederek) Adam sen de! Bu makine bir şey mi? Ben bundan daha âlâsını ihtira' ettim. Bir makine yaptım ki eğer evvelce yapılmış olan sucuklar hoş gitmeyecek olursalar bunları makinenin bir tarafına vaz' ediyorum ve çarkını çevirdikten sonra diğer taraftan diri diri öküzü çıkartıyorum!!!

1028

Doktorun biri vefat eden zevcesinin mezarına bir taş dikmek arzu ettiğiinden taşçı dükkânlarından birine gidip hazır yapılmış bir mezar taşı bulur ve taşçı ile şu yolda muhavereye girişir.

— Baksan a usta, şu taşın fiyatı kaç kuruş?

— Efendim, o taşın son fiyatı elli liradır.

— Elli lira çoktur. Otuz lira versek olmaz mı?

Taşçı biraz tefekkürden sonra:

— Doktor, başkası olsaydı vermezdim ama mademki sen bana çok müşteri gönderiyorsun, ben de artık sizi kırmam! demiş.

1029

Bakkalın biri pek çok zamandan beri kendine olan borcunu tediye etmeyen müşterisinin birinden para istemek için hanesine gidip kapıyı vurur. Borçlu başını pencereden çıkarıp alacaklısını görünce içeri çekilip hizmetçi kıza “Efendi dışarı çıktı!” demesini emreder. Hizmetçi kız kapıyı açarak:

— Ne istiyorsunuz?

— Ne isteyeceğim! Efendiye söyle, bana bugün birkaç kuruş versin.

— Burada değil ki. Dışarı çıktı.

— Dışarı mı çıktı? Pekâla, gelirse söyle ki bir daha dışarı çıkarsa başını pencerenin önünde unutmasın. Bilip bilmeyenler kendisini evde zannediyorlar...

1030

Bir Cumartesi günü vekilharçın biri bahçe kapısında bir arabacı ile şu yolda bir pazarlık etmekteydi:

— Bana bak arabacı! Yarınki Pazar günü bizim mösyönün düğünü var. Kız almaya gidilecek. Pazarlığımız uyarısa evi tarif edeyim. Yarın saat altıda gelmelisin.

— Baş üstüne.

— Saat yedide gelin almaya gidilip saat onda avdet edilecek.

— Pekâla!

— Ne vereceğiz?

— Siz bilirsiniz. Seksen kuruş veriniz.

— Seksen kuruş çok değil mi ya?

— Efendim, malum a! Bu düğündür, başka şeye benzemez. Biz de böyle günleri bekleriz.

— Peki, vereyim ama yeni elbisen var mı?

— Bulunur. Bir şeye benzetiriz.

— Öyleyse güzelce elbiseni giymelisin. Tıraş da olmalısın. Saçlarını güzelce düzelttir. Bu fes olamaz ha! Bir de yeni fes almalısın. Yeni çizmeler lazım, ellerine de beyaz eldivenler takacaksın!

— Efendi, bu işten ben caydım, gelemem.

— Niçin?

— Gelini ben alacak değilim. Sonra bilen, bilmeyen de güveyi budur diyecekler...

1031

Gayet hasîs ve zengin bir adam, sofraya takımı satılmakta olan bir dükkânın camekânı önünde durup bir fakon çatal ve bıçak takımını dikkatle temaşa eder. Dükkân hademelerinden biri derhal kapıya doğru gelip “Mösyö, şu çatal-bıçak takımını almalısınız. Gayet ehven ve birinci cins (Arjan Plaka)dır. Bıçaklar saf İngiliz çeliğinden yapılmıştır. Gayet keskin ve asla körelmez” der.

Hasîs cevabında “Görüyorum fakat ben öyle bıçaklar isterim ki et ve ekmekten ziyade sofrada bulunanların iştihasını kessin...” demiş.

1032

İlk defa olmak üzere sütninesiyle beraber Paris civarında hayvanat bahçesine giden küçük bir kıza sütninesi der ki:

— Bakınız matmazel! Ne güzel, ne latif, bir ata tavşanı familyası! Annesi, babası, bak, bak! Çocukları da var, hepsi bir arada...

Bu söz üzerine küçük kız der ki:

— İyi ama, hani sütnineleri nerede?

1033

Küçük kızın biri mürebbiyesiyle birlikte rıhtım üzerinde gezindiği sırada, suyun yüzünde ölü bir balık görmesiyle mürebbiyesine der ki:

— Bu balık niçin ölmüş acaba dadıcığım?

— Bilmem matmazel.

— Bunda bilmeyecek ne var? Galiba boğulmuş.

1034

Bir adam kilitli borç eder. Borcu olmadığı refikasından birini görür. Hal ve hatır soruştuktan sonra borçlu adam refikine der ki:

— Birader, borcum gırtlığı aştı. Geceleri uyuyamıyorum. Sen ne dersin?

— Ben farîh ve fuhûr uyuyorum. Lakin bu kere aldığımı bir daha vermek huyumdan olmadığı halde, alacaklılarımın nasıl olup da uyuyabildiklerine şaşıyorum...

1035

Dilencinin biri, bir kapının yanını kendisine adeta makarr edinir. Daima yanında bulundurmakta olduğu köpeğinin boğazına bir levha ta'lik etmiş. Bu levhada şu sözler muharrer imiş: "Ben Umumîyim"

Bir sabah erkenden dilencinin bulunduğu sokağa memur nöbetçi memuru dilencinin oturup gazete okumakta bulunduğunu görmesiyle:

— Demek siz umumi değilsiniz?

— Hayır efendiciğim, bunu size kim dedi? Baksanız a, umumi levhası kimin boynunda asılı? ..

1036

Nekre-gû — Bana bak arabacı! Buradan Beyoğlu'na kadar kaç kuruşa gidersin?

Arabacı — Üç çeyreğe efendim.

— Üç çeyreğe mi? Çok istedin oğlum, çok! Haydi sen arabaya bin, oraya kadar ben seni bir çeyreğe götüreyim...

1037

Zevcesi — Yahu unlar ucuzladı, ekmeklerin pahasını ne zaman indireceksin?

Zevci — Yoook! Acele lazım değil! Daha dün ekmeğin dirhemlerini indirdik. Bugün de pahasını indir! Hepsi bir günde olur mu?

1038

Musikişinâsândan Mösyö (Ramo), komşularından güzel bir madamı ziyaret etmeye gider. Madam, minder üzerinde oturmuş ve küçük finosunu da dizleri üzerine almıştı.

(Ramo)nun içeri girdiğini görünce, hemân ayağa kalkar ve finoyu yere bırakır. Fino, yabancı görmeye havlamaya başlar. (Ramo)nun canı sıkılarak köpeği tuttuğu gibi pencereden sokağa atar. Bu hali gören madam telaşla:

— Ne yaptınız mösyö?

— Ne yapacağım? Öyle usul ve kavaid musikiyeye muhalif av avada bulunanların mahali sokaktır. Bir musikişinas yanlış seslerin pek çabuk farkına varır madam!...

— !!!

1039

Meşahir şuara-yı Arap'tan (Beşâr) yekçeşm bir terziye bir libas diktirmiş. Sonra hayyâtın işini tahsîn yolunda:

— Keşke bu adamın gözleri birbirine müsavi olsa! diyerek “muhtemel-üz-zıddeyn” bir temennide bulunmuş.

1040

Birçok kesân, meşâhirden (Fenelon)un ekseriya arabaya bindiğinin esbabını sual ettikleri zaman mumaileyh demiş ki:

— Yaya gittiğim halde benden daha maruf ve daha büyük adamlara tesadüf etmekten korktuğum için bu yolda hareket ederim...

1041

Fransa'nın Normandiya eyaletinden biri Paris'te gezdiği sırada bir sarraf dükkânının önünde durur. Koca dükkânın içerisinde bir şey bulunmadığını gören Normandiyalı müteaccibane sual eder ki:

— Bu dükkânda siz ne satarsınız?

— Eşek kafası!

— Pazar olsun, çok kârlı işmiş. Ne kadar revaç bulduğunu şundan anladım ki dükkânda yalnız bir tane kalmış, demiş...

1042

Aşçı — Ey oğul! Bu güğümün içindeki süt değil, su!

Sütçü — Hiç öyle şey mi olur? Daha yeni sağdık, halis süt.

— Canım! İnanmazsan güğümü al da bak!

— (Baktıktan sonra) Hay Allah müstehakını versin! Ustam süt koymayı unutmuş, sade su göndermiş!

1043

Bir sofrada üzüm yenirken taneleri üç üç koparıp yemeye başlamış olan bir obura huzzârdan biri der ki:

— Ayıp ediyorsun?

— Neden?

— Neden olacak, edep dairesinde iki, nihayet üç tane almalı değil misin?

— İkişer, üçer tane yemek edebini bilmez değilim. O edep ayva, armut, elma gibi meyveler hakkındadır. Üzüm hakkında değil, demiş...

1044

Meşhur generallerden birine:

Düşman askerinin tedricen tezâyid eylemekte bulunduğunu haber vermişler.

General demiş ki:

— Yürüyelim! Buraya onları hesap etmeye değil, onlara zafer-yâb olmaya geldik.

1045

İki ihtiyar dost, on sene devam eden bir mufarakattan sonra, bir gün yekdiğerlerine tesadüf ederler. Aralarında şu muhavere güzerân eyler:

— Vah biçare dostum! Ne kadar da tebdil etmişsin. Bütün saçın, sakalın dökülmüş...

— Belki. Mamafih henüz benim saçlarım seninkinden ziyadedir..

— Amma yaptın ha!

— Evet azizim, çoktur!

— Kabil değil...

— Öyleyse gel, hesap edelim!

1046

Bir deniz hamamında Őu vak'a gűzerân eyler:

Hamamdan çıkan bir műsyű, elbisesini giyindiĐi sırada pantolonunu bulamaz. Nihayet hizmetkârı çaĐırarak der ki:

— Baksana ey oğul! Pantolonum yok. Aradım, aradım bulamadım!

— Kabil deĐil! Nereye gider? Bir kere iyice dűŐűnűn. Buraya onunla geldiĐinizden emin misiniz!...

1047

Bir meyveci dűkkânında meyveci ile ahibbasından biri arasında muhavere-i atiyye geçer:

— Baba Fransuva! Niçin bu gűzel Őeftalileri ayırarak űste koyuyorsunuz?

— Altındaki fenalarını da satmak için...

17. EK: 1899 – HAMMAMİZADE İHSAN – TUHAF FIKRALAR

1048

Kuduz illeti aşısını bulan müdekkik-i meşhur müteveffa Pastör, garip bir vak'aya tesadüf etmiş imiş: Bir gün mumâileyh kendi muayenehanesinde bulunduğu sırada uzun boylu, iri yarı bir köylü içeriye girmiş ve bacağındaki yaranın muayenesini Pastör'den rica etmiş.

Pastör — Herifin bacağına açıp yarayı muayene ettikten sonra demiş ki:

— Dostum... Bu yara ne yarası?

— Köpek dişi ile husule gelmiş bir yara!

— Zannetmem!.. Bacağınızı köpek ısırمامış!

Pastör'ün bu sözü üzerine fena halde hiddetlenmiş olan köylü:

— Kuduz köpek ısırمامış da ısırمامış?.. Kayınvalidem ısırmadı ya! diye haykırarak dışarıya çıkmış!

İşte kayınvalide ile damat arasındaki bu münaferete müşabih diğre bir fıkra daha Fransız matbuatında görülmüş olmakla tecümesini aynen mecmuamızda derc ediyoruz.

Teehhülünü müteakiben hanesi dahilinde kayınvelidesinin zırlıtısından bir an bile rahat ve huzur göremeyen bir adam, hayli düşündükten sonra:

— Ömrümün bir kısmını olsun rahat geçirmek için kendime hanem haricinde bir meşguliyet bulmalıyım..

“Mesela her gün sabahları iki üç saat olsun bahçivanlık etmiş olsam kayınvalidemin ruhuma inbisat verecek derecelerdeki latif sadasını bir müddet olsun işitmemiş olurum!” diyerek her gün bir müddet bahçesinde kendi kendisine bir iş bulmaya karar verir. Halbuki zavallı adamın bu arzusunun icrasına da o hoş-avaz kayınvalidenin kızı yani kendi zevcesi madam cenabları mani olur kendi ne zaman bahçeye çıksa madam cenabları:

— Yine bahçeye mi?.. Bu bahçede ne var, anlayamıyorum!.. Sabahları olsun beş on dakika bir arada oturup tatlı tatlı konuşmak mümkün olmuyor? Niçin izdivaç ettiğimizi bilemiyorum. Geceleri geç geliyorsunuz, sabahları da erkenden çıkıp gidiyorsunuz!.. gibi serzenişlerde bulunmaya başlar.

Bir gün yine yatağından kalkıp zevcini göremeyince hemân aşağıya iner. Bahçe kapısı önüne gelerek der ki...

— Mösyö Jorj!.. Mösyö Jorj!..

— (Uzaktan seslenerek) Ne var? Yine beni mi istiyorsunuz?

— Mösyö Jorj! Biraz buraya gel!..

— Şimdi gelemem. Ne yapacaksınız?

— Bir şey söyleyeceğim Jorj!.. Sevgili Jorj'um... Beş dakika olsun gel!

Mösyö Jorj, biraz takarrüb eylerse de içeriye girip kayınvalidesiyle karşı karşıya gelmekten son derecelerde mütevahhiş olduğundan pek ziyade yaklaşmayarak der ki:

— Beni ne çağırıyorsunuz? Biraz işim vardı.

— Bir şey söyleyeceğim. Valide fena halde muztarip...

— Vah vah, neden? Yatıyor mu?

— Onun gibi bir şey!..

— (İçinden) Büsbütün yatamayacağını ben zaten bilirim. (Zevcesine hitaben) Vah vah, zavallı kadıncağız... Daha dün akşam sapasağlam idi.

— Ayağı şiddetli romatizmaya tutulmuş.

— Pek mi şiddetli?

— Pek şiddetli, muttasıl haykırıyor! Yerinden kalkıp kalkamayacağını bilemem.

— İki ayakları birden mi tutulmuş?

— Evet, iki ayağı birden.

— (Elindeki bahçıvan kazmasını yere atıp zevcesinin hissedemeyeceği derecede bol bir nefes aldıktan sonra) Öyleyse şimdi geliyorum! demiş.

1049

Londra ahalisinden kayıtsızlıkla meşhur bir İngiliz bir gün ahibbâsından bir tüccarın mağazası önünde geçerken dostu tarafından vuk'u bulan ısrar ve rica üzerine mağazaya girer.

— “Gayet monşerhane bir tavır ile” selam verip irâ'e edilen yere oturduktan sonra der ki:

— Dostum!.. Bugün zevceniz ile görüşmek şerefine nail oldum.

— Teşekkür ederim. Lakin bugün zevcem sokağa çıkmayacaktı! Nasıl oldu da görüştünüz?

— Hanenize gittim!

— (Biraz teemmül ve sükûttan sonra) Teşekkür ederim. Fakat bugün zevcemin misafir kabulü için muayyen olan günlerden biri değildir. Nasıl oldu da sizi kabul etti? Lütfen izahat vermenizi rica ederim.

— (Gayet lâkaydane) Orasını bilemem, bugün zevcenizin kabul günü olup olmadığını bilmiyorum. Ma'mafih görüştük!.. Konuştuk.

— (Hayretle) Garip şey!.. Bu sabah kendisini hanemde bıraktığım zaman şiddetli bir baş ağrısından şikâyet eyliyordu. Lakin sokak kapısı önünden pek ziyade kalabalık olduğundan pek cüz'i gördüm.

— (Heyecanla) Kalabalık mı? Bizim kapının önünde mi? Ne söylüyorsunuz dostum!

— (Daha ziyade bir kayıtsızlıkla) Evet, hem de haylice bir kalabalık vardı. Bazıları içeriye giriyor, bazıları dışarıya çıkıyorlardı!.. Hanenizdeki hizmetçi kadınlar bahçede şuraya buraya doğru koşuyordular.

(Merkum tüccar çıldırmış gibi bir halde yerinden fırlayıp) Aman azizim, ne diyorsunuz?.. Ne olmuş.. hanemde ne var... bu kalabalık niçin toplanmış?

— Ben ne bileyim!

— Sormadınız mı?

— Hayır sormadım çünkü bana ait olmayan bir şey hakkında herkesten izahat mı isteyeceğim? Neme lazım.

— (Fena halde bir hiddet ve heyecanla) Ey.. Daha ne gördünüz?

— Kapının önünde bir de yangın tulumbası vardı.

— (Haykırarak) Ne.. Ne dediniz? (Odasından dışarı fırlamaya davranarak) Hani ya bastonum.. Nerede şapkam..

Dostu kolundan tutup gülerek:

— Canım, ne telaş ediyorsunuz?

— Aman dostum, böyle söz mü olur?.. Doğru söyleyiniz.. Hanemde harîk mi, ateş mi zuhur etti?

— Evet...

— (Bir daha yerinden fırlayıp) Hanem yandı mı?

— Merak etmeyiniz.. Sormadım ama kısmen muhterik oldu zannederim. Telaş etmeyiniz de biraz konuşalım. Ne zamandan beri görüşmemiştik? Harîk hakkında akşam üzeri hanenize gittiğiniz zaman izahat alırsınız. Aceleye ne lüzüm var?

Doğru değil mi?

1050

Alacaklının biri pek çok zamandan beri kendisine borcunu te'diye etmeyen bir adamdan para istemek için hanesine giderek kapıyı vurur. Borçlu başını pencereden çıkarıp alacaklısını görünce içeri çekilip hizmetçi kıza "Mösyö dışarı çıktı!" demesini emreder. Hizmetçi kız kapıyı açarak:

— Ne istiyorsunuz?

— Ne isteyeceğim? Mösyöye söyle, bana bir miktar para versin.

— Mösyö burada yok, ki söyleyeyim dışarı çıktı.

— Dışarı mı çıktı? Pekâlâ, gelirse söyle ki bir daha dışarı çıkarsa başını pencerenin önünde unutmasın. Bilip bilmeyenler kendisini evde zannediyorlar...

1051

Köylünün biri hasta olan zevcesinin tedavisi zımında bir doktoru celble muayenesini rica eder.

Doktor, hastayı muayene ettikten sonra hastalığının pek vahim ve nâ-kabil tedavi bir halde olduğunu ve yaprak dökümü mevsiminde vefat edeceğini söyler. Bunu işiten köylü bir telaş-ı fevkalâde ile odadan dışarı çıkıp gider. Doktor icab eden reçeteyi tertib ettikten sonra gitmek üzere evin kapısının önüne geldikte, herifin ağaç üzerine çıkmış ve yaprakları iplik ustasıyla dikmekte olduğunu görünce sebebini sual eder. Safdil adam:

Ya sen hastayı yaprak dökümünde vefat eder demedin miydi? İşte ben de zevcemin vefat ettiğini arzu etmediğimden ağaçların yaprakları dökülmemek için dikiyorum, cevabını vermiş.

Bu tedbire doktor ne cevap versin!

1052

Dersaadet'te ikamet eden bir hatun Bursa'da bulunan zevcinden aldığı bir mektubu okutmak için komşulardan birine müracaatle der ki:

— Efendim, kerem ile şu mektubu bana okuyun.

“Okumak bilmeyen zavallı adam mektubu eline alıp baştan aşağı doğru göz gezdirmekte iken:”

— Aman efendim!.. Zevcim geçen mektubunda nâ-mizâc olduğunu iş'âr ediyordu, şimdi kendisine bir hal mi oldu? Aman çabuk okuyunuz!

— Aman canım, ben böyle meraklı şeyleri okuyamam.

— Eyvah!.. Zevcim vefat etmiş, öyle mi? diyerek hanesine avdetle feryad ü figana başlar.

Bunun üzerine diğer komşuları mezburenin hanesine koşarak:

— Ne var, ne oldu? Ne için figan ediyorsun?

— Ne olacak, zevcim vefat etmiş.

— Dur bakalım, aslı esası var mı? Böyle şeylerde mübalağa çok olur.

— Aman efendim!.. Nasıl aslı olmasın? Şimdi mektubunu komşuya okuttum, diyerek gönderdiği mektubu ortaya atar. (Diğer biri, mektubu alarak zevcinin sıhhat ve afiyette olduğunu ve kendisine Bursa hediyesi olmak üzere bir hamam takımı da gönderdiğini okuyunca): Zavallı kadın bir meserret içine düşerek komşusunun böyle yalanlarla kendisini iğfâl ettiğini meydana çıkarıp mahcub etmek için hanesine koşarak der ki:

— Böyle şeyler ayıp değil mi? Benden ve ıyalimden ne fenalık gördünüz ki “Zevcin vefat etti” diyerek mektubu okudun?

— Ne belli! Sağ olduğunu kimden haber aldın?

— İşte mektubu, hatta Bursa'dan bana hediye olmak üzere, bir takım da hamam takımı göndermiş.

— Ya havlu peştemal mi göndermiş?

— Evet!.. Evet!..

— Ya ben ne bileyim? Onu mektupta beyaz beyaz görünce kefen zannettim, demiş.

1053

Bir hasîs zenginın uşakları, kendisine gömlekleri kalmadığından şikâyet ediyorlardı:

Hasîs adam vekilharcını çağırarak, “Çiftlik kâhyasına bir mektup yaz, bu sene keteni ziyadece ektirsin.” Uşaklar, bu sözün üzerine gülmeye başlayınca hasîs adam: “Ha! Gömleklerini temin ettikten sonra nasıl gülüyorlar!” demiş.

1054

Mecmuamıza resmini derc etmiş olduğumuz yirmi üç parmaklı adam, garaib-i hilkatten olmak üzere, bundan mukaddem Avrupa'da teşhir olunmuş ve gazeteler defaatle kendisinden bahsetmişti.

Bu adam Amerika'da (Bahama) Cezayiri sekencesinden bir zenci olup 1842 senesinde tevellüd etmiştir.

Bunun her elinde altışar parmağı vardır. Sol ayağında dahi altı parmağı olduğundan parmaklarının mecmû'u yirmi üçe bâliğ olmaktadır. Sağ ayağı beş parmaklıdır. Bu adamın parmakları, diğerlerinin yanında ve fazla parmakları harc gibidir. Bunlar (Saç Parmak) diyorlar ki şimdiye kadar bu nev'e asla tesadüf olunmamış olduğu haber verilmektedir.

18. EK: 1901 – MEHMET HİLMİ – GÜLÜNÇLÜ EFSANELER

1055

Paris'te tab' ve neşr olunan (İllustre Amuzant)ın nüshalarından birinde gayet latif, mündericatsız, musavver bir hikâye var:

Resmin ilk parçasında [paçası düşük] bir herifin büyükçe bir mağazaya doğru ilerlediği görülüyor. Mösyö biraz çakırkef, uyku da fena halde galebe etmiş. Ne yapsın! Mağazanın önündeki müteharrik kepenklerden birine omzunu vererek boylu boyuna kaldırımın üzerine uzanıyor. Şapkası duvara dayanmış, bastonu diğer bir tarafta, fotinler de galiba uyku esnasında ayakları tazyîk ile ihlâl-i istirâhat etmemek için sûret-i mahsusada çıkarılarak bastonun altına konulmuş. Ondan sonra gelsin uyku!.. Fakat Mösyö besbelli uykusunda pek muhafaza-i sükûta muktedir olamadığından öteye beriye teprene teprene paltosunun omuzdaki parçasını kepengin alt çivisine ilişirmiş.

Bu manzara üç parçada mükemmelen tasvir olunduktan sonra vak'anın asıl tuhaf cihetine geçiliyor.

Malum a. Bu kepenklerden bir kısmı dışarıdan el ile yukarı sürüldüğü gibi, diğer bir kısmı da mağazanın dahilinden vida ile yukarı çekilir. İşte resimdeki görülen mösyönün istinad ettiği müteharrik kepenk de bu cinsten. Mösyö orada sabaha kadar mükemmel bir uyku çekiyor, sonra bir de uyansın ki, haldır haldır havaya doğru kalkıyor. Meğer içeriden kepengi kaldırıyorlarmış. Mösyönün ocak çivisine asılmış dana kaburgası gibi –kepengin üzerinde sallanması hakikaten görülecek bir manzara teşkil etmez mi!?

1056

Üçü de bekâr, üçü de bir oda kiracı, iki tarafında, yüksek binaların arasında ezilmiş gibi görünen beyaz badanalı küçü evin zemin katı; Mösyö Frönyar'ın. Birinci kat Mösyö Bardelö'nün, ikinci kat da Mösyö Sövajö'nün taht-ı isticârındaydı.

Üçü de yekdiğerine henüz harf-i vâhid söz söylememişlerdi. Daracık sofada yahut dolambaçlı merdivende yüz yüze geldikleri vakit birbirlerine selam vermezler, yalnız yabanî gibi bakıştırlardı.

Bu halin sebebini dinleyiniz:

Zemin kattaki Mösyö Frönyar, yusuvarlak, dazlak kafalı, kurbağa gözlü, bir kucak sakallı, yükünü tuttuktan sonra işten çekilmiş bir eczacı idi. Şimdi boş vakitlerini tedkîkat-ı fenniye ve edebiyeye hasr eder, bu meyânda imhâ-yı sefalet meselesi üzerine hâtırat yazar, fazla olarak ecrâm-ı semâviyenin hareket ve devrânlarına dair tedkîkatta bulunur, bir de eğlence kabilinden olarak oymacılık yapardı. Oturduğu oda muhtelif çubuklar, çubuk muhafazaları, küçük küçük dolaplar, raflar, hücreler ve ilâh... Birçok eşya ile mâlâmâl idi. Vasiyetnamesinde hep bunları maskat-ı re'si olan memleketin müze hanesine terk edecekti!

Mösyö Frönyar tek başına geçirdiği şu hayat-ı sâkitânedenden pek memnundu.

Eğer altında oturduğu sakf, Bardelö ve Sövajö, gibi ikisini de son derece derin bir nefretle yâd eylediği kiracılara mesken olmamış olaydı, Frönyar kendini saadet-i mutlaka içinde addedecekti. Fakat hayfa ki bu heriflerin ikisinden de hoşlanmaz, bhusus dört paralık bir muzikacı parçası olan Sövajö'den yılan görmüş gibi kaçardı. O herifi kendisi gibi ulemâdan bir zat-ı hikmet-i semât ile bir dam altında oturmaya layık görmezdi.

Birinci katın kiracısı Mösyö Bardelö, Frönyar'ın on yaş küçüğü. Tabiat, ahlâk ve vücutça da taban tabana zıddıydı.

Frönyar ne kadar şen ve şatır ise Bardelö o kadar zayıf ve cılız, mahcub ve tutuk idi. Bunun hizmeti de rüsûmat müfettişliği idi. Bu sebepten hemân hiç kimseyle ile görüşmez. Mahal-i memuriyetinden başka bir yere gitmez, en büyük huzur ve istirahatı kendi odasına kapandığı vakit bulurdu. Gariptir ki bu da Frönyar'dan hoşlanmazdı. Komşusunun lâyenkatı' dolma kadar sigaralar savurarak sofalara, merdiven basamaklarına tükürmesi, zavallı Bardelö'nün mucib istikrahı olurdu.

İkinci katın müste'cirine gelince, gümrük müfettişi daha muhık bir sebepten dolayı, bu adamdan da nefret ederdi. Hanenin bir katını işgal eden Sövajö,

fasulye sırtığı kadar uzun ve kuru boylu, kısa kesilmiş, kır saçlı abûs çehreli, askerden çıkma bir muzikacı idi.

Her vakit içine büründüğü uzun bir redingot, 1735 senesinden kalma gömleklere benzerdi.

Meftur olduğu hasail-i keriheden barîd, gayet harîs bir apsent düşkünü olmasıydı. Devam ettiği kahvehanede kendine mahsus küp kadar azîm bir kadehi vardı ki günde iki defa oraya gider, o çanağın dolusunu yek hamlede midesine aktarmakla neş'e-yâb olurdu. Sanat-ı nefisesinin meftunları eksik değildiler! Kendisine (Maestro) yani muallim demekten başka bir unvan ile hitab etmezlerdi; çünkü flaute için iki üç parça bir şey bestelemiş olduğu gibi, ayrıca tanzim eylediği bir nağmede meftunlar için herkes gaşy edecek derecede ruhnevâz addolunurdu.

Mösyö Sövajö de, künyelerini bâlâyâ derc eylediğimiz iki kiracı ile kâbil değil, münâsebât-ı hasenede bulunamamıştı. Çünkü kendisine bir defa olsun bir kadehçik apsent teklifinde bulunmak gibi bir nezakette bulunmadıklarından ikisine de pek yabani bir nazarla bakardı. İşte tesadüfün bir araya topladığı şu üç özge kiracı bu hallerde birer şahs-ı pür-garaib idiler. Bir müddetten beri Sövajö, pek dar olan kazancına bir an yardım olur ümidiyle kasaba mektebinin talebesinden birkaçına musiki dersi vermeye başladı.

Gece saat ikiyi bulunca Sövajö'nün şakirdleri gelirler, onu müteakib gayet dehşetli bir klarneta gümbürtüsü ortalığı şamataya boğardı.

Alt katta oturan gümrük müfettişi geceleri dahi vazifesine mutlak umûr-ı tahririye ile meşgul olduğundan biçare adamcağız klarnetenin ilk ahenklerini işitir işitmez son derece muazzeb olurdu.

Koltuğundan birdenbire ayağa kalkar, kafese hapsedilmiş bir kuş gibi odanın ortasında fırıl fırıl dönerdi. Yumruklarını sıkıp tavana doğru kaldırarak dişlerini gıcırdata gıcırdata "Sefil herif! Mutlaka beni işimden alıkoymak için bu gürültü ile kulağımı patlatıyorsun!" diye bağırırdı. Fakat bu tefevühatten ürkmeyen klarnete ahengine devam eder. Bir alay musikişinaslık namzetlerinin hançerelerinin olanca kuvvetiyle hep bir ağızdan bağırdukları "Do! Re! Mi! Fa! Sol!"lerde buna

münkasım olarak o hanenin içi güm güm gümlerdi. Hele bunlar yetmiyormuş gibi Sövajö cenaplarının daha ziyade teşvik-i talebe için tam gümrük müfettişinin tepesine tesadüf eden noktaya kundurasının ökçesiyle indirdiği darbeler zavallı müfettiş Bardelö'yü büsbütün çileden çıkarırdı. Gümrük müfettişi birkaç defalar ev sahibine şu hâl-i pür-melâlınden dolayı şikâyet eylemişse de hiçbir faide-i müntec olmamış, diğer taraftan musiki muallimi cenapları her gün yakaladığı bir iki tâlibi halka-i şemâtetine ilave etmekten çekinmezdi.

Gümrük müfettişi, her gün Frönyar'ın kapısından geçerken kapıya bir nazar-ı gıpta ile mahzûnâne nigeş-endâz olur, içeride son yaprak sigarasını savurduktan sonra mışıl mışıl hab-ı nâza dalan feylesofun şu rahatına hased etmekten kendini alamazdı. Çünkü Frönyar alt katta bulunduğundan, ikinci kattaki Sövajö'nün nağamât-ı sâmia her işi kendisine epeyce uzak düşerdi. İki üç ay bu dert derman nâ-pezîre göğüs –Kulak desek daha mı yakışır?- gerdikten sonra, müfettiş buna bir çare düşündü; muzikacıyı daire-i ünsiyete celb etmeye karar verdi... Kim bilir, belki herif görüldüğü kadar korkunç bir adam değildir!.. Fakat ne demeli, nasıl celb ve ikna etmeli!.. Dersinin vaktini değiştirmek acaba müyesser olur mu?.. Herçibâdâbâd, bakalım, bir defa birkaç kadeh apsent ile belki zahmetsizce celb-i hoşnudiyesine muvaffak olurum, kararıyla olanca cesaret ve itidâl-i demini toplayarak bir sabah kapısının önüne çıktı, muzikacının vusûlüne müntazır oldu. Herifi görür görmez:

— Mösyö Sövajö, müsaade buyurunuz da zat-ı âlilerine ihtirâmâtımı arz edeyim, sözleriyle feth-i bâb-ı mükâmeleye çalıştı, muzikacı şu vak'adan mütehayyir olarak:

— Ne istiyorsunuz, dedi.

Müfettiş — Efendim, zât-ı âlinizin muzikası!.. Efendim müzikanız!.. Bendenize!.. diye ilerisini getiremedi. Sövajö:

— Canım, müzikamdan ne istiyorsunuz? Ne olmuş, sözleriyle müfettişe doğru ilerlemeye başlamış. Biçare müfettiş Bardelö, herifin adım adım kendine doğru geldiğini görünce, korkusundan büsbütün söyleyeceğini unuttu. Şayet bir hücum-u nâgihânîye uğrarsa derakab odadan içeriye can atmaya hazırlandı ve:

— Gücenmeyiniz Mösyö Sövajö... Yalnız mu... mu... mu... muzikanız...

— Ey!.. Mu... Mu... Mulardan bir şey anlayamıyorum, meraminiz ne ise söyleyiniz.

— Efendim, muzikanız bendenizi çalışmaktan men ediyor!

— O! ... Bak buna gücenirim! Ben muzikamdan geçemem. Muzika insanın ahlakını mülayimleştirir. Fena mı? Siz e istifade edersiniz.

Bardelö, işin fenaya saracağını hissedince (kendi kendine): Vahşi herif! Muzikasının ahlakını hiç mülayimleştirmemiş! Terbiyesiz! sözleriyle kapısını kapayıp odasına çekildi. Bir müddet odada hiddetinden ağzı köpürüyordu. Ne yapacağını, ne ile teskin-i gazab edeceğini bilemedi. Nihayet ağlamaya başladı... Döktüğü göz yaşları zavallıyı bir parça sakinleştirdince derdine çare düşündü... Ne yapsın! Evden çıksa yirmi senelik hayatını derûnunda geçirmiş olduğu o âşiyâneyi nasıl terk etsin? Odasının her köşesi hatırât-ı hayatından birini câmi' idi! Hatta bir gün sabahleyin aynaya bakarken saçlarında ilk defa olarak bir beyaz teli şu pencerenin önünde keşfetmişti. Hep bu eyyâm-ı maziyenin tatlı yadigârlarını bu odacıkta nasıl medfûn bıraksın da gitsin? Buna bir türlü karar veremedi. Verdiği bir karar varsa o da yaşadığı yerde ölmek azm-i metîninden ibaret oldu. Muzikacı için dahi:

Dur bakalım. Elbette günün birinde heriften halas olurum. Onun gece gündüz ziftlendiği apsent, bugün olmazsa yarın beynini çürütür, gebertir, veyahut da merdivenden çıkarken bir gece kafasını duvara çarpar, floutesinden de klarnetesinden de kurtulurum.. dedi. Fakat sandalyesine otururken fikrine birdenbire sünûh eden gayet güzel mükemmel bir tedbir ile gözleri parladı. Derakab:

— Sövajö! Kuyruğun elime geçti herif! Artık kurtuluş yoktur! Ben de senden bir intikam alayım ki sen de beğen! Do! Re! Mi! Fa! Sol! leri bu sefer de ben sana dinleteyim! diye bağırdı. Buluşundan o kadar memnun oldu ki sevincinden mu'tâdının hilâfına olarak yatağına girdi, uyudu. Muzikacının merdiven ayaklarını dörder beşer atlayarak tarif olunmaz bir gürültü ile yukarı çıkan gayretli talebesine bile kulak asmadı.

Ferdası gün akşama kadar sevincinden ağzı kulaklarına gitmekten hali kalmadı. Hatta tûl müddetten beri vukû'-yı mesbûk olmayan bir semâhat ile nefesine nefis bir sigara ziyafeti çekti. Akşam üstüne doğru bir demirci dükkânına giderek epeyce cesâmetli bir çan mübâyaa etti ve beraber getirdiği demirciye odasının tavanındaki orta direği göstererek:

Bunu şu direğe sağlamca rabt ediniz, dedi.

Çanın tavana ta'lik-i ameliyâtı hitâm bulduktan sonra gümrük müfettişi kemâl-i istirâhat fikriyle yazıhanesinin başına geçti.

Kasabanın saati tam alafranga sekizi çaldı. Ortalığı amîk bir sükûnet bürümüştü. Müfettiş saat-i intikamın hulûl etmekte olduğunu hissettikçe sevincinden helecâna giriftâr oluyordu.

Zemin katındaki Frönyar cenapları kitab-ı felekiyyâttan bir fasılın daha kıraatini ikmâl ve tedkikât, tefsîrât ve meşruhâtını itmâm eyledikten sonra câme-i hâbına çekilmiş, hatta rüyasında Merih seyyâresiyle muhâbreyi kat'iyyen temin edecek bir vasıta-i basarîye keşfettiğinden dolayı sevincinden sırtmaya bile başlamıştı.

Muzikacı Sövajö'nün o yaman şakirdleri fevc fevc akın etmekte, dehşetli patırtılarla evi zelzeleye uğratmaktaydılar. Gümrük müfettişi ise klarnetenin ilk ahengini işitmek için kulak kabartmış bekliyordu.

Çok beklemedi. Sövajö'nün alt nağmesâzı talebelerinin çığlıklarıyla hem âvâz olmaya başlar başlamaz, müfettiş bir hamlede tavandaki çanın ipini yakaladı, kemâl-i aşk ve hararetle sallamaya girişti. Ortalığı birdenbire istilâ eden kulakları paralayıcı bir tarraka-i kıyamet-nümûn evin duvarlarını, pencerelerine varıncaya kadar her tarafı zangır zangır titretmeye başladı. Top sedasına karışmış kestane fişeği kadar da ehemmiyeti kalmayan klarnete sükût etti. Alt kattaki Mösyö Frönyar, neye uğradığını bilemeyerek yatağından sıçrayıp:

— Aman yarabbi! Mahvolduk!.. Dünya bitti.. diyerek henüz bir hayat olup olmadığını anlamak için ötesini berisini yokladı. Korkusundan gözleri yoğurt kâsesi kadar büyümüş, nefesi tutulmuş, çarpıntısı tutmuştu. Etrafı dinledi:

Yukarıdan geliyor. Çan sedasına benziyor. Evet. Evet, çan çalınıyor. Acaba Mösyö Bardelö neye uğradı? Bu çanı niye çalıyor? Amma rahat evdeyiz ha!.. Bir çalgıcı ile bir çancının altında kaldık! Ne âlâ!.. dedi.

Saat onu bulmuş, gümrük müfettişi kan tere batmış olduğu halde bitâb bir halde çanın ipini bıraktı. Bunu müteakib Sövajö'nün büsbütün aşka gelen talebesi merdivenlerden atlayıp mündefi' oldular. Ev yine sükûnet-i sâbıkasına rücu'eyledi.

Bu hal dört gece devam etti. Beşinci gece müzikacı, müfettişe mukabele için boynuzdan ma'mûl bir avcı borusu tedârik ederek çenelerinin olanca kuvvetiyle öttürmeye başladı.

Frönyar, meselenin aslına vakıf olunca: "Mademki beni uyutmuyorlar, niçin ben de bu gürültü muharebesine iştirak etmeyeyim?" diyerek bir de davul o edindi.

O akşamdan itibaren orkestra kemâlini buldu. Her gece bu evceğizde ortalık gümbür gümbür öter oldu. Her gece de kapının önüne bir cemm-i gafir toplanırdı. Mahallede herkes bir fikre zâhib oldu. Nihayet mesele zabıtaya aksetti. Kapıya gelen polis memuru ilk önce kucağında davuluyla yakaladığı biçare Frönyar'ı, ba'dehu birinci kattaki müfettişi derdest ederek geceleyin istirahatı ihlâl töhmetiyle ikisini de zabıtaya götürdü. Sövajö, her nasılsa yakayı kurtararak yine derslerine devamla başladı.

1057

Karnı ziyadesiyle acıkmış taşralı bir herif Galata'da Karaköy'deki börekçi dükkânının önüne dikilerek börekçiye der ki:

— Bu börekler hep senin mi?

— Evet!

— Be herif, öyledir de ne duruyorsun da yemiyorsun!?

1058

Fakr haliyle beraber elinde avucunda bulunan eşyasını satarak az bir sermaye ile Paris'te küçük bir sarraf dükkânı açmış, tenâsüb-ü endâma mâlik genç, güzel! delikanlının biri dükkânında piyango biletleri fûruht eder ve bu piyango biletlerini iştirâ eden kesânın ism ü şöhret ve mahal-i ikametleriyle, fûruht ettiği piyango biletlerinin numerolarını defter-i mahsusasına kaydedermiş. Tesadüf bu ya! Bir gün kendisi tarafından fûruht edilen biletlerden birinin dokuz yüz bin frank ikramiyesi Paris'in (...) sokağında kadınlara mahsus şapka imal eden yetmiş yaşında ve abûs-ül-vech Mari isminde dul bir kocakarıya çıktığını, tab' ü neşr edilen bilet numerolarını hâvî ilânnamede görmez mi?

Tarih-i keşideden bermâh, sonra da bilet sahibine çıkan ikramiye tamamen verilecek!... İngilizlerin darb-ı meselince "Vakit nakittir" derler.

İşte bizim genç delikanlı da vakit kaybetmek istemiyor! (Kendi kendine) Durmamalı, vakit kaybetmemeli, hemân teşebbüs etmeli, diyor.

İleride zengin bir banker olmak hülyasıyla kocakarı Madam Mari'nin dest-i izdivacını talep edecek, acûzenin abûs-ül-vech yetmiş yaşında bir karı olduğunu teemmül etmeyecek, dokuz yüz bin frank bu!.. Herçibâdâbâd, taht-ı nikâhına alacak! İşte bu fikirle bu güzel delikanlı kendisine çeki düzen verdi. Kiraladığı bir arabaya râkib olduğu halde arabacıya — (...) sokağında numero (..) dedi: Biraz sonra kocakarının mahal-i ikametine vasıl oldu.

Delikanlı ile kocakarı arasında ber-vech-i zîr mükâleme cereyân etti:

Delikanlı — (Mütevazı bir tavrıyla)! Bonjur Madam Mari!

Mari — Bonjur Mösyö! (İlerleyerek) Bir emriniz mi var mösyö?

Delikanlı — (Kendi kendine) Emir mi?! Rica! (Madam Mari'ye hitaben) Şey... Madam!.. Şey!.. Şey!.. Sizi görecektim de.. Şey!..

Mari — Ha!.. Anladım mösyö, zannedersem, bir matmazel yahut bir madam için yeni tarzda bir şapka ısmarlayacaksınız. Tabîî benim ismimi, sanatımı da kesbi temiz etmiş olduğumu elbette işitmişsinizdir. Müteveffa zevcim vefatından beri

otuz senedir şapka imâl ederim, hem de fiyatları rekabet kabul etmez derecede hem sanatlı, hem ehvendir.

Delikanlı — Lakin!.. Lakin!.. Şey! Şey!..

Mari — Mösyö! Lakin lakin!.. Şey! Ne olacak? Benim imâl-gerdem olan şapkaların kumaşları diğer şapkacılarda bulunsa bile nadiren bulunur. Hem ne hacet? İsterseniz bir günlük için muhayyer de veririm. Götürüp gösteriniz! Beğenilmezse getirin, parasını iade ederim.

Delikanlı — (Kekeleyerek) Fakat madam, ben size böyle bir şapka mübayaası için gelmedim. (Kendi kendine) “Ah, dokuz yüz bin frank ah!.. Ne çare, temkin lazım, metânet göstermeli!”

Madam — (Taaccüble) Ey? O halde, sebab-i ziyaretinizi anlayabilir miyim?

Delikanlı — Şey!.. Madam! Şey! (Kendi kendine) “Of! İnsan bu yaşta bir kocakarıya ilân-ı aşk etmek için ne kadar da sıkılıyor” (Sözüne devamla) Şey!.. Madam!.. Şey!.. Şey!..

Madam — Lakin mösyö! Bu ardı arası gelmez “şey”lerden ben bir şey anlayamıyorum?!

Delikanlı — (Cebr-i nefse sun’î bir vaziyet alarak) Ah madam, bendeniz şapka mübayaasına gelmedim, bendenizi buraya sevk eden bir şey varsa, o da sizin sehârâne gözleriniz, hüsn ü ânınızdır. Ah madam! Size olan ateş-i aşk ve sevdami mümkün değil, tarif edemem.

Madam — (Birdenbire şaşalayarak) Kime? Kime?... Bana mı?

Delikanlı — Evet madam, haiz olduğunuz melâhate karşı size üftade olmamak mümkün müdür?

Madam — (Kendince derhal bir gurur-u kesb ile süzülüp büzülerek) Fakat mösyö!..

Delikanlı — Rica ederim madam, sözümü kesmeyiniz, bendeniz sizin dest-izdivacınızı talep etmeye geldim. (Ciddiyet gösterir bir tavır alarak) Ne yapayım madam, hüsn ü ânınıza meftûn oldum. Sizi seviyorum, hem dünyada ne kadar sevmek mümkünse o kadar seviyorum, nâr-ı aşkım nâ-kâbil teskindir. Merhamet! Merhamet ediniz madam!

Madam — Hayretle delikanlının yüzüne bakarak, (kendi kendine) acayip şey! Otuz senedir dul oturuyorum. Böyle şey de başıma gelmemişti. (Gözlerini ovuşturarak) Acaba rüya mı görüyorum! (Delikanlıya hitaben) Peki dostum peki! Kısmetse olur, (mağrûrâne) zaten benim melâhatımı herkes söyler! Hususiyle yaşım da pek o kadar ziyade değildir. Akd-i izdivacıma müsaittir! dedi.

Madam tarafından vuku' bulan şu muvafakatten sonra delikanlının ibrâm ve ilhâhiyle hemân o hafta içinde akd-i izdivacları icra edildi.

İşbu izdivacın arasından üç hafta mürûrundan, yani piyango biletleri ikramiyelerinin bilet sahiplerine tevzi' ve i'tâsına birkaç gün kaldığı bir sırada: bu zevc ile zevcenin musahabelerini dinleyelim:

Delikanlı; madamına muzmerini açmaya bir mukaddime olmak üzere kocakarıya hitaben:

— Ah! Benim güzel Mariciğim! Bilseniz sizi ne kadar severim?

Madam — Ona şüphe mi var efendiciğim! Cariyeniz bu bâbda fikrimce tereddüde bile mahal görmem! Yekdiğerimizi sevmemiş olsaydık hiç zevc zevce olur muyduk?

Delikanlı — Fakat madam! Biz de balayını çıkarmak üzere İsviçre'ye kadar bir seyahat etsek fena olmaz zannederim.

Madam — Cariyeniz de emrinize imtisâl ederim.

Delikanlı — Fakat güzelim! Malûm a! Lâakal bir mâh kadar imtidâd edecek olan bu seyahatimiz epeyce bir masrafa muhtaç!..

Madam — Tabii değil mi ya sevgilim!

Delikanlı — (Düşünerek ve güya birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi bir vaziyet alarak) Ha... Sahih sevgilim; yanılmıyorsam hatırıma bir şey geldi!

Madam — Buyurunuz elmasım! Ne gibi?

Delikanlı — Malûm a! Bu balayını çıkarmak için size bâr olmak istemezdim ama ne çare ki bendenizin hâlîm sizce malûm. Dükkân kirasını bile zor hâl tesviye edebiliyorum. Bunun için seyahatimizin masrafı sizin tarafınızdan vuku' bulursa muahharen bendeniz size tedricen öderim. Yani bu masrafı bendenize bir nevi ödünç para vermiş gibi olacaksınız!

Madam — Peki güzelim ama cariyenizde böyle bir seyahat etmek için hadd-i kifâyede para olmadığını bilmiyor musunuz? Zaten sizden bir şey sakladığım var mı? Hatta konsolümün anahtarları bile sizde!

Delikanlı — Hayır madam! Bendeniz size nakd-i mevcudunuz vardır, sarf ediniz demek istemiyorum! Fakat nâgehânî kismetimize zuhur edecek kilimli bir parayı da esirgemezsiz ya?

Madam — Güzelim, ben bu sözlerinizden bir şey anlayamıyorum!

Delikanlı — Şey madam, (yutkunarak) şey madam! Haberiniz yok mu? Sizin ... numarolu piyango biletine dokuz yüz bin frank ikramiye çıktı!

Madam — (Taaccüble) Dokuz yüz bin frank mı?! ... Eyvah! Eyvah, eyvah! Teessüf, teessüf! Eyvah!...

Delikanlı — (Şaşırarak) Ne oluyorsunuz madam? Kabahat bende, birdenbire söylememeliydim! Galiba sevincinizden ne diyeceğinizi, ne yapacağınızı şaşırdınız?

Madam — Ne diyorsun sevgilim? Sevinç mi? Heyhat!...

Delikanlı — (Hayretle) Lakin madam, bu halinizden bir şey anlayamıyorum? Pekâlâ biliyorum ki bu büyük ikramiye sizde olan ... numarolu piyango biletine tesadüf etti! Artık tereddüde mahal var mı? Hemân gidip ikramiyeyi alalım!..

Madam — Ah güzelim! Hakkınız var ama şimdi ben keşide olunan o piyango biletinin sahibi değilim: çünkü geçenlerde ahz ü i'tâda biraz durgunluk müşâhade etmeliğim üzerine parasız kalmıştım, binaenaleyh söylediğiniz o piyango biletini on franga bir sarrafa sattım! Kim bilirdi ki bu bilete böyle kilitli ikramiye isabet edecek! Hatta numerosu bile hatırımdan çıktı! Delikanlıdaki nedâmet! Hiddet...

Şimdi dokuz yüz bin franga kavuşmadığına mı yansın? Yoksa böyle bir yetmişlik abûs-ül-vech kocakarı ile izdivacından dolayı birtakım kendi küfvü genç refiklerinin temâdî eden hande vü istihzâlarına mı yansın? Hem de nasıl olsa arada bir de zevciyyet var, bu kocakarının derdine mi katlansın!?

1059

Vaktiyle bir doktor varmış. Zavallı kenâr bir yerde oturduğu için kesb-i şöhret edememiş. Anlaşılan doktorun mahareti, hazâkati de yerinde! Doktorun celb edildiği hanelerde ekseriya kendi dışarı çıkmadan gassâl içeriye girmiş. Doktor böyle bir su-i şöhret neticesinde unutulmuş unutulmuş ismi lisâna alınmamaya başlar. Halbuki bir tabib için bu nisyânın ne kadar mühlik bir maraz-ı maişet husûle getireceğini izâha lüzum var mı? Zavallı adamcağz artık terk-i sanat etmiş gibi bir halde bulunduğu sırada bir gün nasılsa tesadüfen komşulardan biri kendisini celb eder. Doktor metâib-i zarureten inleye inleye hastanın yukarı katta bulunan odasına çıkar, nabzını alır. Arîz ve amîk darabâna dikkat ettikten sonra, diğer bir odaya geçerek hastanın hali uzun uzadı reçete yazılmaya müsait olmadığını, binaenaleyh yapılması lazım gelen muâlecâtı hemân kendi tedarik edeceğini söyler. Hastanın akrabası bittabi bu tedbir-i seriye muvafakat ederler. Ortaya bir mangal (mankal), bir tava, birkaç yumurta, biraz da yağ getirilir. Doktor bittabi büyük bir telaş içinde kalan ev halkını dışarı çıkardıktan sonra yumurtayı pişirir, mükemmelen yer, ondan sonra kapıdan başını uzatarak:

— Bana bir sigara ile sade bir kahve getirin, demez mi? Artık ev sahibinin tahammülü kalmaz. Doktora (Hani ilaç?) Suratında şedîd bir istîzâh da bulunur. Doktor der ki:

— İlacı ben kendime yaptım yedim, eğer derhal bu çare-yi tedaviye müracaat etmeseydim, şimdi evinizden iki cenaze birden çıkacaktı!...

Meğer zavallı üç dört gündür aç değil miymiş!

1060

Gece iki komşu arasında:

— Aman birader, çabuk yetiş, mahallemizde yangın var!

— Kimin evinde?

— Bizim sütçünün dükkânında!

— Öyle ise telaşa, havfa hacet yok! Orada su pek mebzûldür! Merak etme, hemân şimdi bastırırlar.

1061

İki mübalağacı arasında:

— Mariyus! (Eyfel) Kulesi'nin zirvesine doğru tırmanan karıncayı görüyor musun?

(Bir saatlik mesafeden kuleye nasb-ı nazar-ı dikkat eden diğer mübalağacı)

— Hayır, karıncayı fark edemiyorum ama, ayak seslerini işitiyorum!

1062

Müddet-i medîde evde kalmış çirkin bir kız ile nişanlısı arasında:

— Pederimden beni istettiğiniz zaman, size ne dedi? tarzındaki vuku' bulan sualine nişanlısı da cevaben:

— Hay Allah senden razı olsun, dedi!

1063

Borçtan kurtulmuş bir adam ile boğazına kadar borca girmiş bir şahıs arasındaki musâhabe:

— Oh, hele çok şükür, borçtan kurtuldum. Borç içerisinde bir adamın nasıl olup da rahat uyuduğuna bir türlü akıl erdiremiyorum!

— Benim de aklımın ermediği bir şey varsa o da borçlarımı te'diye etmeyeceğimi pek güzel bilen dâînlerimin istirahat-ı kalb ile uyudukları meselesidir!

1064

İzdivac etmek arzusunda bulunan bir şahıs, hekîm-i şehir (Aristip)e müracaatle nasıl bir kadın intihâb etmesi lazım geleceğini sormuş. Mûmaileyh cevaben:

— Eğer güzel olursa ihtimal ki iğfâl edilir, çirkin olursa hoş gitmez, fakir olursa varı yoğun yer bitirir, zengin olursa tagallüb eder. Binaenaleyh hangisini isterseniz intihâbda muhtârsınız, demiştir.

1065

Telaşla eczahaneden içeri giren bir şahısla eczacı arasında muhâvere:

— Ay! Ay! Ay!..

Eczacı — Nenez var mösyö?

— Aman! Aman! Fenalaşıyorum!

— Bir yeriniz mi ağrıyor? Yoksa sancınız mı var?..

— Hayır, bir yerim ağrıyorum! Sancım da yok!

— Öyleyse telaşınızın sebebi nedir?

— Nasılsa geceleri ağızım açık yatmak mutâdımdır. Bu gece sabaha yakın tam uyanacağım vakitte ağızıma bir fındık sıçanı girdi. O sırada uyanarak her ne kadar kuyruğundan tuttuysam da, elimden kurtulup karnıma kaçtı!..

— Acayip! Bunda bu kadar telaşa mahal var mı ya? Arkasından ihmâl etmeyip bir kedi yutmalısınız!...

Herifteki hiddetli surat!

1066

İki rakîb süpürgeci arasındaki muhâvere:

— Düşünüyorum da; senin alışverişine; nasıl olup da benden daha ucuz sattığına bir türlü aklım ermiyor! Zira ben malzemeye de para vermiyorum. Bunları sirkat ediyorum. Yalnız bir el emeği mukabili satıyorum.

— Arkadaş, sen yalnız malzemeyi çalyorsun, ben el emeği bile sarf etmeksizin heyetiyle beraber süpürgeleri çalıp satıyorum da onunçün senden daha az kâra kanaat ediyorum.

1067

Atinalı ressam-ı şehîr (Apel) muâsırı bulunan agniyâ ve muteberân-ı memleketten bir zâtın ona râkib olduğu halde, yağlı boya ile gayet güzel bir resmini yaparak kendisine takdim eder. Ressam bu takdimesinden dolayı, takdir ve sitâyîşe muntazır iken hilâf-ı ümid bir kelime-i tahsiniyeye bile nail olamayınca son derecede mugber olur. Tam bu sırada tablonun mevzu bulunduğu mahalden geçirilmekte bulunan bir bârgîr resmin kendisine müşâbehet-i tâmme ve fevkaladesinden dolayı bunu hemcinsi bir at zannederek alabildiğine kişnemeye başlamakla münfeil ressam o zâta hitaben:

— Efendim, görüyorsunuz ya! Bu hayvan sizden ziyade sanat-ı tersîme âşinâdır, demek suretiyle öç almıştır.

1068

Karın buram buram yağdığı bir kış gününde tiryakinin biri yıkanmak için Alaca Hamamı'na gider, soyunmazdan evvel mutâdı vechiyle bir buçuk dirhem afyon yuvarlar. Sonra elbisesini çıkarıp içeriye girer, göbek taşında oturur. Bir de hamamda bulunan sâir müşterilerin aceleyle dışarıya çıktıklarını görünce bizim tiryaki de sıcak hamamda çektiği afyonun tesiriyle sekr bir halde önünde peştemal, sırtında havlu olduğu halde hamamdan dışarı fırlar. Meğerse sokaktan bir düğün alayı geçiyormuş. Kar da lapa lapa yağıyor. Bizim tiryaki kışın şiddetine ve lapa lapa yağmakta bulunan kara ehemmiyet vermeyerek düğün alayına

karışır. Ve hâlâ kendisini hamam kapısında zannederek düğün halkıyla tâ Mahmutpaşa yokuşu başına kadar çıkar. Oradaki hamamın önüne geldikte düğün alayını seyretmek için bu hamamdan dışarı çıkanlara karışır ve kendini hâlâ soyunmuş olduğu hamamın kapısında zannederek:

— Artık üşüdüm, içeri gireyim der, hamama girer.

Tiryaki, Alaca Hamam'da soyunup Mahmutpaşa Hamamı'nda yıkandıktan sonra gitmek üzere bohçasını ister. Hamamcılar hamamı alt üst ettikleri halde tiryakinin bohçasından hatta fazla bir bohçadan bile eser bulamayınca hamamcı tiryakiye dönerek:

— Baba, sen nerede soyundun? Bohçanı nereye koydun? diye sorduklarında bizim tiryaki daha ziyade hiddet ve telaşla:

— Ne demek? İşte ben burada soyundum! Bohçamı da şuraya bıraktım! Bak, bir şeyim eksik olmasın ha! Sonra hamamı alt üst ederim! Hani ya benim sapı mercanlı afyon bıçağım? Afyon kutum, lahuri şalım, piryol saatim diyerek birer birer saymaya başlamış.

Hamamcı tiryakinin bağıırıp çağırmasından utanarak yanına gelir ve yavaşçacık!

— Baba! Telaş etme. Bu hamamda hiçbir şey zayi olmaz. Senin bohçanı bulmak benim vazifem olsun. Fakat şimdilik şu benim esvabımı giyin de yarın gel diyerek güç hal ile tiryakiyi kandırıp yola koyar.

Şimdi hamamcılar tiryakinin bohçasını aramakta olsunlar, Alaca Hamam'da da akşam oldukça bir bohça fazla bulunur. Sabahleyin gelip soyunan tiryakinin bohçası olduğu anlaşılırsa da hamamın her köşesi aranıldığı halde tiryakiden eser bulunmaz. Bu anlaşılmaz vak'a hakkında hamamcılar konuşup dururken Mahmutpaşa Hamamı tellâklarından biri hemşehrilerinden birini görmek üzere Alaca Hamam'a gelir. Ve burada tiryakinin bohçası olduğunu söyler. Bunun üzerine iki hamamcı birleşerek bohçayı tiryakiye vermeye karar verirler. Ertesi gün tiryaki Mahmutpaşa Hamamı'na gelip bohçasını istediğinde: İşte bohçan diyerek önüne koyarlar.

Tiryaki de, Tamam! İşte benim bohçam budur, diyerek kemâl-i şevkle giyinmeye başlar.

Hamamcı bu esnada tiryakiye takarrüb ederek der ki:

— Baba, nerede soyundun?..

— İşte bu hamamda, burada!

— Burası neresidir? Ne hamamı derler?

— Alaca Hamam!

— Sen Alaca Hamam'da mı soyundun?

— Öyle ya!

— Öyle ise senin yuttuğun afyonun tesiri hâlâ geçmemiş. Hamam parası da lazım değildir. Haydi Allah selamet versin: diyerek tiryakiyi oradan def eder.

1069

Taşralı ve henüz yirmi yaşında genç bir adam teehhül arzusunda bulunur, kendisi kimsesiz olduğundan bittabi teehhülü için bir kılavuz kadına müracaat eder. Genç adam ile kılavuz kadının aralarında şu yolda bir muhâvere cereyân eder. Kılavuz kadın der ki:

— Oğlum, mademki işi benim reyime bırakıyorsun, sana hem zengin, hem duvak düşkününü bir kadıncağız alayım da ömrün oldukça bana da dua eyle!

Genç Adam — Teşekkür ederim valideciğim. Ben zaten kimsesiz olduğumdan artık bu bâbda atalık etmiş olacaksın. Göreyim seni! Elbette ben de insansam, size elden gelen mükâfatta mangır hadd-ı dirîğ kusur etmem!

(Genç delikanlı ile kılavuz kadın arasında neticepezîr tenâhî olan şu muhâvere üzerine kılavuzun bulduğu o mahalle sakinlerinden Dul Ferah Kadın isminde biriyle delikanlının akd-i izdivaçları icra kılınmıştı.)

Bu ciheti de unutmayalım ki genç delikanlı için kılavuz kadının bulunduğu Dul Ferah Kadın oldukça sahabe-i servet olmakla beraber seksen yaşında abûs-ül-vech bir acûze idi. Leyle-i zifâfa tahsis kılınan gece alelusûl genç delikanlı güveyi girer ve arûsa mahsûs odaya çıkınca otuzu mütecaviz birtakım komşu hanımların birer birer ve sırasıyla:

— “Allahaismarladık Ferah Kadın” diyerek henüz duvağı yüzünde bulunan Ferah kadına veda ederek gittiklerini gören güveyi efendi, gelin hanımın sabırsızlıkla duvağını kaldırmasını müteakib seksen yaşında abûs-ül-vech acûzeyi görmesiyle beraber defaaten tevhiş ederek o dahi komşu hanımların vedası misilli:

— “Allahaismarladık Ferah Kadın!” diyerek sıvışıp gitmiştir.

1070

Bir, bir, bir, bir, bir, bire. Ber, ber, ber: Beri gel: demiş de: Kel, kel. Kel, imlâlarını unutam mı? İşte hikâye:

Vaktiyle rekâket-i lisâniyesine mebnî bir sözü mükerrer söyleyen herifin biri de bir ilkbahar mevsiminde, başı kel bir şahsa hitaben:

— Kel kel kel, kel kel kel. Bul da kil kil “gül”, zamanıdır. Keline bir ilaç yapayım, demiş.

(Bu kelden birincisi çağırmaktan maksat olan “kel”, ikincisi ise ilaç için müstamel olup “kil” gibi telaffuz olunan ve ekseriya imlâsı “kel” gibi yazılan madde olup üçüncüsü ise rayiha-yı tayyibesini malûm-i enâm olan ve ale-l-ekser mevsim-i baharda mebzûl bulunan “gül”dür ki bundan maksat güya kel adamın başına ilaç yapacak herif kel, bul da kil, gül zamanıdır, başındaki keline ilaç yapayım, demek istemiş.)

İşte size bâd-ı hevâdan bir de tercümanlık!..

1071

Orta halli bir efendi bir gün kübrâdan bir zâtın konağına gider, sahib-i hâne nezâketperver, mültefit bir zâtmış. Esnâ-yı musâhabede misafir efendi dahi kendince bir tevazu-yı mahsusa alarak sahib-i hâne efendi her ne söylerse, evet efendim, ayn-i kerâmet buyurdunuz efendim, hakk-ı âliniz var efendim, yollu mukabelede bulunurmuş.

Sıra avdet zamanına gelince: misafirin kıyâmıyla beraber sahib-i hâne de yerinden kalkarak tâ merdiven başına kadar misafiri teşyî'e şitâb edince, misafir efendi de arka arka giderek:

— Aman efendim! Merhamet buyurunuz efendim! Zahmet buyuruyorsunuz efendim! diye görülür imiş ki bu sırada arkasında merdiven olduğunun farkına bile varamayarak paldır küldür merdiven aşağı fırlayıp kendisini merdivenin aşağı katında bulmaz mı!

Sahib-i hânedeki hayret ile misafirdeki yerinden kalkmaya gayreti görmeli!

1072

Bir madam ile iki mösyö demir yolu vagonuna râkib olurlar. Vagonda birbiriyle maârifesi olmayan mösyönün biriyle bir madam yan yana, diğer mösyö de karşılarına tesâdüf eder. Tren bir müddet tayy mesafe ettikten sonra, uzun bir tünele dâhil olur, göz gözü görmez bir halde vagonlar karanlık içinde kalır. Madamın yanında ahz-ı mevki etmiş olan mösyö tünelin bu karanlığından bil-istifade aklına gelen bir şeytanlığı icra için sol elini şapırdatarak öpmesiyle beraber sağ eliyle de karşıdaki mösyöye bir tokat aşk etmesi üzerine zavallı herif:

— Aman ben değilim madam! diye i'tizare mecbur olur.

Nasıl? Bu azizlik hoş değil mi!?

1073

Şarlatan bir kimyager ilm-i kimya ve simyaya vukuf fevkaladesini ale-l-husûs mevâd-ı âdiyeyi altına kalıb ve tahvil etmekte olduğunu nâtık-ı tertib ettiği bir risaleyi Papa müteveffa V. Leon'a takdim eder. Bu tarîk ile müşarünileyhten kıymetdâr bir hediye kapmak ister. V. Leon risaleyi okuduktan sonra herifin şarlatanlığına vakıf olmakla herife gayet büyük örme bir kese gönderir ve der ki:

— Efendiye benden selam söyleyiniz; mademki her âdi şeyi altına tahvîl etmek iktidarında imiş, o halde kendisine para veya sâir kıymetdâr bir şey takdimi ayıp olur, yalnız tahvîl edeceği altınları muhafaza etmek üzere şu keseyi ihdâ-yı münasib gördüm.

1074

İki çiftçi; havaların güzel gitmesinden ve böylece imtidâd ederse o sene mahsûlâtın ziyadesiyle feyizli, bereketli olacağından bahsettiği sırada biri der ki:

— Arkadaş! Bu güzel havaların üzerine bir de on beş gün bilâ-fâsıla yağmur yağacak olursa artık değme gitsin! Toprak altında ne var ne yoksa derhal fıskırıp yüze çıkıverir!

— Aman öyleyse Allah esirgesin!

— Neden?...

— Neden mi? O toprak altında evvelki iki karım rahatça yatıp duruyor, onlar fıskırıp da yeryüzüne çıkarlarsa benim halim neye varır!

1075

Bir mahallede efendinin birinin her gün mahalle mektebine gider bir çocuğu varmış ki her sabah evden çıkınca uşağıyla beraber mektebin ittisâlinde dükkânı bulunan Kadri Ağa nâmında bir şekerçiye uğrayıp on paralık şeker almak mutâdı imiş. Fakat ekseri eski zaman uşaklarının olduğu gibi bu uşak dahi "hebenneka"lardan olmakla her gün alışveriş ettiği şekerçinin bir türlü adını bilemeyerek "Şükrü Ağa" der ve kendisine daima böyle hitâb edermiş. Kadri

Ağa'nın buna pek ziyade canı sıkıldığından bir sabah bunla gelmezden evvel şekerci, uşaklarına tembih eder ki herif geldiği zaman hepsi birden kendisine “Kadri Ağa” ! “Kadri Ağa” diye hitâb etsinler.

Herif gelir. Uşaklar ustanın tembihi üzere “ Kadri Ağa, Kadri Ağa” diye bağırmaya başlarlar. Herif dönüp der ki:

— Şükrü Ağa, baksan a, uşaklar seni çağırıyorlar!..

Zavallı Kadri Ağa'nın bu tedbirinin de faydası olmaz! Ne yapsın? Şöyle bir tedbir daha ittihâz eder: Ertesi gün uşak gelir. Kadri Ağa bunu bir tarafa çeker, der ki:

— Canım ağa, sen beni daima (Şükrü) diye çağırıyorsun. Halbuki benim ismim (Kadri)dir. Hatta doğduğum zaman babam beni kucağına alıp kulağıma ezan-ı şerif okuduktan sonra üç defa “Kadri! Kadri! Kadri!” demiş, demesi üzerine uşaki herifin yüzüne bakarak:

— Ya! Öyle mi Şükrü Ağa!... demez mi?

Artık şekercinin hiddetini seyretmeli!

Ertesi gün herif geldiği zaman şekerci daha başka bir tedbirde bulunur. Yine herifi bir tarafa çekip der ki:

— Derken, ben büyüdüm. Mektebe başladım. Fakat çocukluğumda pek yaramaz olduğumdan mektepteki çocuklarla hırlaşmaktan ve hocamızdan dayak yemekten hâlî kalmazdım. Çocuklarsa bana daima galebe ederlerdi. Kimi “Kadri!” diyerek yanağıma tokat vurur, kimi “Kadri!” diye arkama bir tekme indirir, kimi “Kadri!” diye kulaklarımı çekerdi. Bundan başka da hocanın elinde yalnız ben kalıp:

— “Oğlan Kadri, hep kabahat senin” tekdiriyle hocadan da birçok değnekler, falakalar yerdim, deyince herif yine ne dese beğenirsiniz?

Vah zavallı Şükrü Ağa, vah!... demez mi?!..

1076

Sulh mahkemesinde:

Reis — Kadın! Kocan seni evvelleri çok sever miydi?

— Evet efendim, o kadar severdi ki beni görünce kalbi “Güp! Güp!” vururdu!

Reis — Şimdi?

— Şimdi de elleri vuruyor!..

1077

Demir yolu vagonunda:

Mösyönün biri cebinden nefis bir Havana sigarası çıkarır fakat bunu yakacağı sırada yanında bulunan diğer bir yolcunun istihsâl-i müsaadesini adab-ı terbiye ve zarafete muvafık gördüğü cihetle sigarayı göstererek herifin sigarasından kendi sigarasını yakmak için:

— Müsaade buyurulur mu? diye izin ister. Öteki mösyö ise sigara kendisine takdim olunur zannıyla:

— Maalmemnûniye! diyerek sigaraya çullandır ve bir kibrit çakıp tellendirir. Öteki mösyönün yanında ise ondan başka sigara yok. Gidilecek yol da tamam iki saatlik!

1078

Elli yaşını tecâvüz etmiş olan bir kadın berây-ı şehadet-i mahkemeye celb edilir. Kâideten şâhit; evvelâ tahlîf, ba'dehu est cevâb edilmek lazım geldiği halde reis-i mahkeme kadınların yaşlarını gizlediklerini herkes gibi pek güzel bildiğinden hilâf-ı usûl olarak tahlîften evvel kadının yaşını sormakla, o da bilâ-fütûr:

Otuz yaşındayım! demiş.

Reis de (gülümseyerek):

— Pekâlâ, şimdi sorulan suallere doğru cevap vereceğinize yemin ediniz! demiştir.

1079

Malûm a, yaz geceleri Kadıköyü'nde bulunanlar ev içinde oturamazlar. Bu lodos uğrağının en kadîm yerlilerinden bulunan tahtakurusu kavmiyle sivrisinek tayfası insanı rahat bırakmaz ki! Bir kere o kokusu güzel habîs ense kökü tarîkiyle aheste aheste omuz cihetlerine, oradan da koltuk altı tüneliyle şairlerin fezâ-yı sîne dedikleri mahale çıktı mı, vay babam vay! Ufacık vücuduyla koca bir adamı göğüs çaprazına alır. Sürükledikçe sürükler! Bu aralık bir adet çapkın pire de bel kemiğine dehşetli bir çifte atınca artık sokağa fırlamaktan başka çare kalmaz.

Zürefâdan, fakat mübalağacı bir zât Kadıköyü'nde yoğurtçudaki sivrisineklerden en ufağının bel kemiğinden mükemmel bir çubuk çıkacağını söylüyordu! Ben o kadar mübalağacı değilim ama bu yaz komşular arasında kuvvet-i şemşîr ile işâr eden bir sivrisineğin cibinlik üzerinden iğnesini yüzüme doğru uzattığını re'y-ül-ayn görmüştüm. Sûz neredeydi? Gece icbâr-ı berâgîs ile sokağa çıktığımızı söylüyordum, değil mi? Biz çayırdaki bir aşağı bir yukarı gezinirken öteden yangın nöbetçisi zuhûr etti. Elde harbî, ayakta yemenî, (veya ...o!) diye manâsız bir na're attıktan sonra, bekçinin kapısına geldi. Orada da yangını söyledi ama bekçi baba (Pangaltı)nı, nasıl hatırdaki tutsun, tamam olsun odasından çıktı. Bir iki öksürükle beraber sopayı yere vurdu. Yangın var!.. diye dört elf miktarında bir başlangıcı müteakiben ne dese beğenirsiniz? (Mangaltı'da!) demez mi! Gülüşmenin revnaklısı bu noktada kopmuştu.

1080

Biri — O! Maşallah! Artık saat sahibi de oldunuz?

Diğeri — Ne zannettin ya?

— O gümüş saat sana kaç mal oldu bakalım?

— Bunu bilemeyecek ne var? Altı ay hapse mal oldu!

1081

Sahibe-i Hâne — Vücûdunuz gayet nahîf, üç çocuğumu görüp gözetecek derecede sizde kuvvet ve kudret göremiyorum. Binaenaleyh işime gelmezsiniz!

Hizmetçi — Aman madam, merhamet buyurunuz! Ben üç çocuğu değil, bir o kadar daha olsa çekip çevirebilirim...

Sahibe-i Hâne — Müddeânızı ne ile ispat edeceksiniz?

Hizmetçi — Köyde iken sürüler ile kaz palazlarını güder, idare ederdim! Haber gönderip tahkîk buyurabilirsiniz!

Sahibe-i hânedeki surat!

1082

Hafifmeşrep herifin birinin evine gece hırsız girer. Herif uyanıp hırsız tutar ve ceza olarak, kulağının birini keser ve aralarında şu muhâvere cereyân eder:

— A hain! Pek iyi etmedim mi?

— Merhametsiz herif! Paralarını aldımsa kaçmadım a!.. Al paralarını başına çal!

— Sen de al kulağını def ol, git! der ve herifin kulağını yüzüne atar.

1083

Ukalâdan biri oğlunu pek erken evlendirmeye kıyâm eder. Zevcesi der ki:

— Efendi! Çocuğu pek erken evlendiriyorsunuz, biraz daha büyüse de akli başına gelse olmaz mı?

— Hakkın var karıcığım ama! Azıcık akli başına gelecek olursa hiçbir vakit evlenmeyeceğini biliyorum da onun için!..

1084

Paris'in "Batinyol" mahallesindeki arsalardan bazılarını satın almak üzere ziyarete giden iki ahbâb şu surette yekdiğeriyle konuşuyormuş:

— Azizim! Ben bu mahallenin o derece itibarsız ve kıymetsiz zamanlarını bilirim ki burada bir dönem yer bir çift pabuca satın alınabilirdi!

— O halde, neden o vakit mübâyaatta bulunmadınız?

— Bunu anlayamadığınıza teessüf ederim! Ayağımda giyecek papuç yoktu da onun için!

1085

Mirasyedi beyin biri dalkavuğuyla beraber tütüncü dükkânında otururlarken enseni kalınca, vücûdu irice adamın biri sokaktan geçerken; mümaileyh dalkavuğu bulunan adama hitâben:

— Eğer şu adamın ensesine gidip bir tokat vurabilirsen sana iki tane altın var! demesiyle:

— Peşin ver altınları! Dedikte, mir mümaileyh alelacele meblağ-ı mezkûru te'diye eder. Merkum dahi herifin arkası sıra gidip ensesine bir tokat aşk eder. Adam arkasına dönüp kaşlarını çatarak bunun yüzüne baktıkta:

— Aman efendim, af buyurun, sizi birine benzettim ve pek ziyade mahcub oldum! diyerek tarziye vermeye başlayınca biçare adam hiç sesini çıkarmayıp yoluna devam eder.

Yine bey, dalkavuğuna iki adet altın daha verip:

Bir tokat daha vurabilir misin? der.

Merkum iki altını görünce tahammül edemeyerek herçibâdâbâd diyerek yine evvel adamın arkası sıra gidip bir tokat daha atar. Adamcağız bu defa hiddetle geri döndükte, merkum avcundaki altınları gösterip diğer elinin parmağını ağzına

götürerek (Sussss!..) der. Biçare adam neye uğradığını bilemeyip başını sallayarak tekrar yoluna devam ederse de yine beyefendi iki altın daha verip:

— Bir tokat daha vurabilir misin?

Paranın yüzü sıcak olduğundan dalkavuk karşılık olarak “Ben de dayak yersem zararı yok” deyip o iki altını dahi alarak biraz uzaklaşmış olan adamın arkası sıra koşarak bir tokat daha yerleştirir!

Bu defa herif pür hiddet mukabele-i bilmisil kâidesini icra edecek iken merkum avucundaki altınları gösterip:

— Yahu! Bende bu altınlar, sende de o ense var iken çabuk geç git! Zira akşama kadar dayak yersin, demiştir.

1086

Bundan yüz sene mukaddem, Kastamonu’dan henüz gelmiş ve İstanbul’un semt ve mahallâtını öğrenmemiş hamalın biri Bahçekapısı civarında yük götürmek üzere dolaşmakta iken hanımın birinin kundak kucağında olarak gelip merkuma hitâben:

— Çocukla bohçayı Altımermer’e kadar götürmek için kaç para vereyim? dedikte, merkum Altımermer’in ne tarafta olduğunu bilmediği halde, “Her ne verirsen bereket versin!” cevabını verir.

Mezbure çocukla çocuğun bez bohçasını merkuma vererek önüne düşüp tîz-i refât Mercan yokuşundan yukarı çıkarlarken o esnada hamal hemşehrilerinden birine tesadüf ederek “Merhaba” deyip muhabbete girerler.

Hamal meğerse hemşehrisi ile görüştüğü müddetçe çocuğun validesini de yanı başında bekliyor zannedermiş.

Biçare hatun da hamal arkam sıra geliyor diyerek süratle gidip Sultan Bayezid meydanına vâsıl olur.

Hamal ile hemşehrisi bu sırada muhabbete dalarak “Filanın sana mektubu var! Lakin odadadır! Sabah gel, al. Filan oğlu filanda sana pek çok selam gönderdi!

Köyümüzün hali böyledir, bağlar bahçeler şöyledir” diyerek muhabbete dalar, bir müddet sonra arkadaşları gittikte etrafını arar, bakar ki kadın yok.

— Bre aman! Bu beni beklemedi mi? Acaba nereye gitti? deyip etrafına alık alık bakar ve gelen geçenlerden “Çocuğun anasını gördünüz mü?” diye sorarsa de kimi güler, kimi hiç cevap vermeyerek geçer. Biçare hamal çocuk kucağında olduğu halde, kadını bulmak üzere gider ve gittiği yolları kendi dahi bilmediğinden Süleymaniye’ye kadar çıkar.

Elkissa, birkaç saatler evvel civarları dahi dolaştıktan sonra, Zeyrek yokuşundan, Çırçır’dan Otlakçı yokuşu tarafını bulur ve rast geldiği kadın ve erkeğe sorarsa de “Bilmiyoruz” cevabından başka bir şey öğrenemediğinden “Kadını bulurum” efkârıyla me’yûsâne yola devam eder.

O aralık kucağındaki çocuk uyanarak ağlamaya başlayınca merhum hamal bütün bütün şaşırarak sada-yı kerîh ile “kış kış” derse de çocuk bu korkunç sadayı duyunca feryad ü figânını daha ziyade artırmaya başladıkta:

Hamal, “Aman Yarabbi, bu hal benim başıma nereden geldi?” diyerek susturmak tarafına çalışırsa da evvel tıfl-i dilbâz, biraz nâle-i avaz ederek tâb ü tüvânı kalmayıp nihayet merhum hamalın kucağında bî tâb kalarak hâba varır, işte merhum hamal sokaklarda rast gelene kadını sormakta iken bir hayırsız adama tesadüf ederek indinde sorarsa, “Merhum çocuğu nereden buldun?” diye sorar, bu da vukû’ hali beyan edince —Sanki bir hayırlı işte bulunur gibi cevap— olarak:

— Adam sen de! Sanki bunun validesini ne için arayıp bulacaksın? Götür şu تنها sokağın birine bırak, elbet bir geçen merhametli adam alır, demesi üzerine garip hamal ilk defa olarak başına gelen kaza-i felaketten şaşkına dönüp bu hayırsız nâdânın sözlerini sahîhen dinleyerek o civarda تنها bir sokak içine girip kapının önünde olan yüksekçe bir taşın üzerine mezkûr kundakla bohçayı koyarsa da merhumun vicdanı kail olup da bırakıp gidemez, belki köpekler bir zarar-ı irâs ederler diye biraz ileride bir mahale siper olarak gözetir.

Meğerse hamal kundağı ve bohçayı oraya koyarken karşiki hanenin penceresinden bir kadın görmüş olacak, bu ya! İki gün evvel dahi orada yine böyle bir çocuk bırakmışlar imiş, merhameten mezbure kadıncağz almış ve iki gecedir çok sıkıntı çektiğinden bu kere de tekrar bir çocuğun geldiğini görünce sabredemeyip başına örtüyü feraceyi alarak, fazla bir de sopa alıp hamalı gizlendiği mahalde yakalar, bir güzel darb ettikten sonra yakasından tutarak getirmiş olduğu çocuğu verdikten maada, fazla olarak evvelki gün dahi getirip bırakmış olduğu çocuğu dahi verir.

Biçare hamal her ne kadar, “Evvelki çocuğu ben getirmedim” diye feryâd ederse de mezbure hiddetinden feryâd ü figan ederek civar komşuları dahi tecemmu edip tekrar merkumu darb ederek:

— Nereden getiriyorsan yine oraya götür! Yerlerine ver, yoksa seni fena ederiz deyip zor ile evvelki çocuğu dahi verirler. Garip hamal evvelki çocuğun validesini ararken şimdi fazla olarak çiftlendiğine taaccüpte kalıp:

— Şimdi ben ne yapayım! Bu iki çocukla nereye gideyim? diyerek düşüne düşüne yolda giderken karşıdan kendisine doğru bir hanımın geldiğini görür, acaba çocuğun validesi mi, diye yanına doğru gittikte validesi olmadığını anlayınca başını sallayarak

— Of! Of! demeye başlar: Hanım hamalın kucağında iki çocukla yanına doğru geldiğini ve sonra “Of of” diyerek başını salladığını gördükte merak edip esbâbını sual eder ve merkum dahi vuk’u hali beyan eder, hanım biçarenin uğramış olduğu hâlât-i garibe ve tesadüfât-i acibesine taaccüp eder ve biraz düşündükten sonra:

Arkam sıra gel! deyip hamalı alarak biraz vakit giderler, ve hanım ileride bir hamam kapısı göstererek:

— Şu kapıyı gördün mü?

— Şu kapı mı?

— İşte orası hamamdır.

— Ey, hamam ise ne yapmalı?

— Şimdi buradan gidersen, hamamın kapısını vurursan içeriden ana çıkar.

— Aman, çocuğun anası mı?

— Yok canım, hamam anası!

— Ey, sonra?

— Dersin ki, al bu çocuklar ile bohçayı, valideleri de arkadan geliyor.

— Acaba alır mu dersin?

— Elbette alır, o çocukları aldı mıydı, sen de durma, kaç, sonra ana kadın seni nerede bulacak!

— Öyle ya öyle, lakin alsa!...

— Alır, alır. Sen hiç merak etme!

Hanım ile hamal arasında bu sözler teati edildikten sonra, hanım diğer bir sokağa saparak gider. Hamal dahi kucağında iki çocukla beraber salına salına hamam kapısına dahil olup tak tak vurdukta...

Ana kadın içeriden:

— Kimdir o?

— Ana kadın, baksan a!..

— Ne istersin?

— Al şu çocukları, anaları da arkadan geliyor!

— Peki! Anaları gelsin de alayım, biraz sen de bekle, ben de!.. deyince bu sözden hamalın bittabi benzi atar.

— Dur bakalım, nerede kaldı? diye gitmek isterse de Ana kadın merkumun yakasını tutarak:

— Nereye gidiyorsun? Bekle, valideleri gelsin! diyerek merkumu koyuvermek istemez. Meğerse tıpkı bunun gibi bir gün evvel yine o hamama bir adam gelerek kapıyı vurup bir çocuk bırakmış ve “Validesi arkadan geliyor.” cevabını vermişse de validesi zuhûr etmediğinden çocuk Ana kadının başına kalıp o gece sabaha kadar başına gelmedik kalmamış.

İşte o sebepten bu kere dahi hamal merhum iki çocukla gelince haliyle anasını beklemeye mecbur olur. Ve aklına şurası dahi gelir ki, “Acaba o çocuğu da getiren bu hamal mıdır? Hele validesi gelmezse şüphesiz odur! Bendeki çocuğu da vereyim de getirdiği gibi götürsün.” gibi şeyler kurar. Nihayet-ül emr aradan biraz vakit daha geçer, kimseler gelmez. Zâtî kim gelecekti!

Hamal yakayı kurtarmak için tekrar gitmeye yeltenirse de Ana kadın koyverir mi ya!

Ana Kadın — Hani ya, çocukların anası daha gelmedi?

Hamal — Bilmem, gidip bir kere bakayım!

— Sana ne dediler?

— Bilmem, “Sen git, hamama bırak, biz geliyoruz” dediler.

— Bunların evleri nerede? Haydi bana göster bakalım!..

(Hamalın etekleri bütün bütün tutuşarak)

— Ben evden almadım. Şurada sokakta rast geldim!

Hamalın bu ifadesi üzerine mezbure Ana kadının asla şüphesi kalmayarak, “Mutlak dünkü gün o çocuğu da bu getirdi” der ve hamalın yakasına sarılıp kavgayı azıştırır. Hamamcı ve nâtır hanımlar dahi bir şeye bürünerek yetişirler ve:

— Seni gidi utanmaz herif! Sen artık burayı iyi öğrendin, her gün ikişer çocuk taşıyacaksın, öyle mi? Aklını başına al! Biz sana daha çok şeyler ederiz ama hele bu defa böyle gitsin! diyerek içerideki çocuğu dahi çıkarıp:

— Al bakayım! Şu dünkü gün getirmiş olduğun çocuğu da, nereden getiriyorsan götür yerine ver!...

— Aman efendim! Ben bu çocukları taşımadım, her kim taşımışsa taşımış. Şimdi ben topluyorum.

— Bak utanmaza! Daha lakırdı da söylüyor? Senin ne alçak, ne rezil adam olduğunu anladık!

— Canım efendim, iki çocuk iki kucağımda, şimdi bunu nereme alayım?

— Bunu da arkana bağla! Getirdiğin zaman nasıl getirdin?

— Merhamet edin, ben getirmediğim!

O aralık ayaklarındaki nalınlar ile bunun kafasına bir iki defa vurduklarında, biçare hamal o çocuğu da almadan başka çare bulamayıp vermiş oldukları eski peştemal ile onu da arkasına bağlayıp iki kundak kucağında, bir kundak arkasında ve bir bohçası elinde olarak geldiği yola doğru avdet eder, ve yolları bilmediğinden şurası senin, burası benim derken Sultan Bayezid meydanına dâhil olur. Sultan Bayezid meydanında alık alık etrafına bakılmakta olsun, biz gelelim eski yani evvelki çocuğun validesine!...

Mezbure çocuğu hamala verip hamal arkamdan geliyor zannıyla tîz-i reftar hiç arkasına bakmayarak Okçularbaşı'na kadar gelir. Bir aralık arkasına bakıp da çocukla hamalı göremeyince biçare hatuncağız şaşırarak gerisi geriye avdet edip Bahçekapısı'na kadar arar. Malûm a, bizim hamal da bu aralık Süleymaniye'den, Zeyrek'ten, Otlakçı yokuşuna kadar gitmiş bulunur. İki taraftan dayak yediğinden başka, fazla iki çocuk sahibi daha olur. İşte, kadıncağız çocuğunu bulamayınca ağlayarak tekrar Bayezid'e kadar gelir ve yine tekrar "Bulurum." hûlyasıyla Bayezid'den Bahçekapısı'na gelir.

Elkissa, o gün Bayezid'den Bahçekapısı'na, Bahçekapısı'ndan Bayezid'e üç dört sefer eder. Artık çocuğundan kat'-i ümid ederek camii-i şerifin duvarına dayanıp ağlamaya başlar.

O aralık, sekbânbaşı dahi esbsüvâr olduğu ve etrafında sekbânlar bulunduğu halde geçerken mezbure hatunun öyle hazin hazin garibane ağladığını görünce acele hizmetkârlarının birini gönderip çağırır, daha kendisi bir şey sormadan mezbure sekbânbaşının hemân damenini bus edip:

— Aman efendim! Evladımı kaybettim. Onu bulmanızı istirham ederim!

Sekbânbaşı, nerede kaybeylediğini ve nasıl olduğunu sual eder.

Mezbure işin aslını ifade eyledikte:

— Sen hiç merak etme, ben onu neredeyse buldururum! diye mezbureyi teselli ederken bu sırada, hamal merkum üç çocukla Sultan Bayezid meydanına gelir ve şaşkın şaşkın etrafına bakınır.

Sekbânbaşı maiyetindeki sekbânlara emrederek:

— Her biriniz bir tarafa gidin, böyle bir hamal buldunuz halde, derdest edip getirin! deyip herbirini birer tarafa i'zam eder.

Birisi Sultan Bayezid meydanının biraz ilerisine vardıkta, iki çocuk kucağında ve bir çocuk arkasında ve bir bohça elinde hamalın birini görünce, yanına varıp:

— Baksan a! Nereye gidiyorsun? Çocuklar kimindir?" diye sual edince, merkumun bir yandan yorgunluk, bir yandan açlık ve bir yandan da çocuklar ve bir de yediği dayak kendisi bütün bütün sersem etmiş olduğundan cevap olarak:

— Savul şuradan! Sana da derdimi anlatayım da bir çocuk da başıma sen yükletir misin?

Sekbân sualini tekrar ederse de, hamalın hiddetlenip asla cevap vermediğini görünce kolundan yakalayıp zorla sekbânbaşının olduğu mahale götürür. Birden kadıncağız, hamalı görür görmez tanıyıp:

— Ah, evladım! diyerek merkumun kucağından evladını alıp hem sevinerek ve hem de ağlayarak bağrına basar. Sekbânbaşının kalbine şöyle gelir ki, "Acep bu herif çocukları sirkat mi ediyor?"

— Baksan a! Fazla olarak kucağında iki çocuk daha var,? Bunu güzelce tahkik etmeli! derken tahkike hacet kalmayıp hamal der:

— Be kadın, sen nerede kaldın? Bu sabah başıma sen nereden gelip musallat oldun? Zâtî ben bir yerleri bilmem, buranın acemisiyim. Sabahtan beri seni ararım. Yediğim dayaklar da başka, ya bu çocukları ne yapayım?” diyerek ağlamaya başlar.

Sekbânbaşı çocukları nerede bulunduğunu sual ettikte merkum dahi birer birer başına gelen felaketi beyan eder.

Sekbânbaşı hikâye-i vak'aya gâh gülerken gâh acıyarak sergüzeşti dinledikten sonra, kucağında mışıl mışıl uyuyan yavrucakları almak üzere hizmetkârına emir ile, “bu çocukların da sahipleri kimlerse bulunmasını” söyler ve elini cebine sokarak hamal merkumu memnun edecek mertebede bahşış verip esbine râkiben azimet eder.

Hanım dahi merkuma bir miktar para verip evladının bulunduğundan dolayı Cenab-ı Hakka hamd ü senalar ederek hanesine avdet eder, hamal ise sanki arkasında iki yüz okka yük varmış gibi üç çocuktan kurtulduğuna şükreder ve almış olduğu paraları kesesine koyarak hemşehrilerinin yanına yani ikamet ettiği hana gelir ve ba'demâ işine dikkat ve birkaç sene sonra memleketine azimet eder.

1087

Oldukça ehl-i servetten olup kendi zevkine mecbur bulunan Nail Bey, bir gün ahabından Âkif Efendi'ye tesadüf ederek ertesi günü akşamı hanesine davet edip ayş ü işret edeceklerini ve o akşam ahibbâsından Tahir Bey'in dahi bulunacağını söyler.

Âkif Efendi ise böyle eğlenişlerden bir vakitte girip kalan bir adam olmadığından maalmemnûniye geleceğini bildirir ve oradan ayrılıp giderler.

Nail Bey, yolunun üzerinde bulunan Tahir Bey'in hanesine de uğrayıp doğru kendi hanesine gelir.

Yarın akşam, Magrit'i alıp gelmesi için, kemânî Artin'e kâğıt yazar, uşağın eline vererek gönderir.

Nâil Bey, o akşamı yalnızca geçirip ertesi günü sabahleyin kalktıktan bakar ki bir gün mukaddem kömürcü Mehmet Ağa'ya ısmarlamış olduğu on deve kömür kapıya gelmiş.

“Bugün sırası değildi ama, her nasılsa olmuş” diyerek kömürlüğe boşalttırtıp hesaplarını görür. O gün uşak da diğer hizmetlerle meşgul bulunduğu bittabi holün kömür tozlarını süpürmeye vakit bulamaz.

Nâil Bey, yukarı kattaki odaya sofraya takımlarını hazır ederek misafirlerinin gelmelerine muntazır olur.

Biz gelelim Âkif Efendi'ye! Âkif Efendi, “Vakit geldi” diyerek yavaş yavaş hazırlanıp, Bahçekapısı'ndan ve Balık Pazarı'ndan doğru Unkapanı civarında bulunan Nâil Bey'in hanesine gitmek üzere iken Yemiş İskelesi'nde ahabından birine tesâdüf eder.

Dostu — Canım, nerelerdesiniz, çoktandır görüşülemiyor?

Âkif Efendi — Epey vakittir bu tarafa çıktığım yok da onun için buluşulamıyor zannedirim.

Dostu — Demek bu akşam niyet burada!

Âkif Efendi — Hayır efendim! Ahabından Nâil Bey nâmında bir zât var, bu akşam ona davetliyiz.

Dostu — Ne, bir düğün falan mı?

Âkif Efendi — Hayır hayır!..

Dostu — Demek ziyâfet?

Âkif Efendi — İşte onun gibi bir şey! Daha vakit erken ama, yavaş yavaş gidinceye kadar vakit de gelir!

Dostu — İsterseniz, şurada biraz oturalım!

Âkif Efendi — Geç kalırım zannederim!..

Dostu — Ne geç kalacaksınız? Biraz görüşürüz!

Âkif Efendi — Haydi bakalım, sizin hatrınızı da kırmamış olayım!

(Bu muhâvere uzarsa, Âkif Efendi ile dostu Yemiş İskelesi'nin yanındaki gazinonun üst katına çıktılar, sofrayı kurdurarak yine sözlerine devam ettiler.)

Dostu — Demek davetli olduğunuz yerde ayş ü işret, zevk ü muhabbet ederek bir güzel eğleneceksiniz.

Âkif Efendi — Bendeniz de öyle ümit ederim! Çünkü gideceğim yer öyle sıkılacak teklifli bir mahal değil! Eğer maniniz yoksa birlikte gidelim.

Dostu — Hayır, benim gitmekliğim olamaz, hem evden de haberleri yok!

Âkif Efendi — Siz bilirsiniz!..

(Böyle birtakım lakırdılar ile muhabbet uzadı. Âkif Efendi her ne kadar gitmeye müsaade istediye de dostunun ısrarı üzerine:)

— Haydi biraz daha eğlenelim! diyerek kaldı.

Bunlar tekrar uzun uzadıya sohbe dalarak, şişeyi tekmi l ettiler. Âkif Efendi, hızlı hızlı söylemekte olduğu lakırdısını anlatacağım diye çalışırken arkadaşının, tekrar şişeleri doldurduğundan bile yoktu.

Artık Âkif Efendi derin derin muhabbetlere dalmakta olsun, biz gelelim Nâil Bey'in konağındaki ziyafete:

Nâil Bey, davetli ahabâblarının gelmelerine muntazır iken, hanende Magrit ve sazende Artin geldiler.

Arası çok geçmeyerek Tahir Bey de geldi. Âkif Efendi'nin "Davete herkesten evvel icabet ederken bu defa nasıl oldu da gecikti" gibi lakırdılarla işrete başladılar.

Adeta akşam olduğunu ve ortalığın karardığını görerek Âkif Efendi'nin geleceğinden kat'i ümid bile ettiler.

Bunlar artık yavaş yavaş, sofraya kenarına yaklaşarak ahenge başladılar.

Biçare Âkif Efendi ahabbâbının teşvikiyle üçüncü şişeyi dahi yuvarlayarak gitmek üzere ayağa kalktı.

Arkadaşı dahi "Pek âlâ" diyerek kalkıp tezgâh başında hesap görüldükten merdivenden güç hâl ile aşağı indiler, birbirlerinden ayrıldılar.

Vakit akşam olduğu gibi hava da bozarak şiddetlice yağmur yağmak üzereydi.

Âkif Efendi gazino kapısından çıkar çıkmaz, yüzüne çarpan rüzgâr kendisini bir kat daha sersemlendirdi, şemsiyesini bile açmayı unutmuştu, yağmuru yiyerek bazı yerde kayarak gitmeye başladı.

Biraz ileride boydan boya bir dükkâncının oluktan akan suyu almak üzere sokağa koymuş olduğu gaz tenekesine çarparak teneke ile beraber birkaç adım yuvarlandı. İslandıktan başka üstü başı, eli yüzü çamur içinde kaldı.

Biçare Âkif Efendi, ne olduğunu ve neye uğradığını bilemeyerek tenekeyi oraya koyana sövmeye başladı.

Dükkâncı — Ağzını topla herif, düşmeyeydin!

Âkif Efendi — (Kendisini güç belâ toplayarak yerden kalkıp) Şuna bak, daha karşılık da veriyor!

Dükkâncı — Haydi, haydi! Çek arabayı bakalım! Ne geldiyse bizim tenekenin başına geldi!

(Bu aralık civarda bulunan bir iki kişi araya girerek)

— Haydi efendi, haydi! Nene lazım, size yakışmaz!

Âkif Efendi — Yok ama, şu zûkâğın orta yerine tenekeyi koymaklığın münasebeti ne?

Dükkâncı — Bilemedik, bilemedik sizin geçeceğinizi!.. Hah hah ha!

Diğer biri — Adam sen de, şuna uyup da lakırdı söylüyorsun!

Âkif Efendi — Affedersiniz, diyerek ve bütün bütüne sersemleyerek, sendeleye sendeleye yoluna gitmeye başladı.

Biraz sonra Nâil Bey'in hanesine dâhil olup aman, ara vermeyerek hızlı hızlı, tak tak tak kapıyı çaldı.

Bu esnada da, Nâil Bey'in uşağının elinde diğer bir işi bulunmakla acele kapıyı açmaya meydan bulamadı.

Âkif Efendi ise kapının açılmadığını görünce kemâl-i hiddetle kapının iki tokmağını birden eline alarak, bilâ-fâsıla çalmaya başladı.

Bu sırada uşak merdivenin birkaç ayağını birden inip koşarken ayağı sürçüp kalarak, kırk elli ayaktan ibaret bulunan merdivenin üst başından alt başına kadar yuvarlandı.

Biçare uşağın canı yandığından sövüp sayarak kapıyı açtı. Âkif Efendi de uşağın sövmekte olduğunu görünce, iyiden iyiye hiddetlendi:

Âkif Efendi — Sen bir uşaksın, kime sövüyorsun?

(Uşak, yüzü gözü çamur içinde böyle gece vakti bir adamı görünce zihninde bir manâ veremeyerek zaten canının acısıyla)

— Sen de ne oluyorsun da, kapıyı bu kadar hızlı çalıyorsun? diyerek göğsünden itti.

Âkif Efendi — Sen kimi itiyorsun? demeye meydan bulamayarak, holde sabahtan kalmış olan kömür tozlarının içine bir yuvarlandı.

Zaten, çamurlu olan üstü başı bir kat da kömür tozlarına bulandı.

Bu gürültü yukarıya aks edince Nâil ve Tahir Beyler ile Magrit ve Artin aşağı indiler. Bir de baktılar ki, uşak ile eli yüzü belirsiz bir adam boğaz boğaza, kucak kucağa kavga edip duruyorlar.

İkisini birbirinden ayırdıktan sonra Nâil Bey, Âkif Efendi'nin yüzüne mum ile baktı, tanıyamadıysa da sesinden anladı.

Nâil Bey — Âkif Efendi, birader sen misin? Bu hâl ne?

Âkif Efendi — Sizde adet hem misafir davet edip hem de uşağa tembih edip kovdurmak mıdır?

Nâil Bey — Affedersiniz, bir şey anlayamadım! Hele yukarı buyurun!

Âkif Efendi — Hayır hayır, bana bir fener verin, gideceğim!

Nâil Bey — Nereye gideceksin? Hele yukarı çık... diyerek zor hal ile Âkif Efendi'yi yukarı alırlar!...

Nâil Bey, Âkif Efendi'yi yukarı aldıktan sonra elini yüzünü yıkayıp bir kat gecelik elbisesi götürerek giydirmekte olsun, o aralık Tahir Bey, dahi abdesthaneye giderken ahır kapısında bir şişe görür, meğer orada duran hasırlı şişe bundan akdem Nâil Bey, hanesini tamir ettirdiğinde boyacıdan kalma petrol yağı imiş...

Biçare Tahir Bey, rakı zanniyle avcuna döküp kokladıktan sonra elini yıkamayı unutarak abdesthanede o eliyle taharetlenir.

İşte Âkif Efendi'nin üstü başı temizlenerek biraz adama dönüp Tahir Bey de gelerek ahenge başlarlar.

Biraz sonra Tahir Bey, yavaş yavaş petrol yağının eser-i hükmü olan ateşi hissederek oturduğu sandalyeye yavaş yavaş sürünüp kaşınmaya başlar, daha ziyade yanmaya başlayınca artık tahammül edemeyerek ve iki eliyle kaşınarak bir aşağı bir yukarı odanın içinde koştuğunu Nâil Bey görünce:

Nâil Bey — Birader ne oldun?

Tahir Bey — Aman, ben de bilmiyorum ne olduğumu!..

Nâil Bey — Canım birader, şöyle dur da anlat! diyerek kolundan tutar.

Tahir Bey — Bırak bırak, durmaya vaktim yok, zira ziyadece yanıyor!

Nâil Bey — Neren yanıyor? Ne oluyorsun anlatsan a!..

Tahir Bey — Vay! Vay! Vay!..

(diyerek Nâil Bey'in elinden kolunu kurtarıp koşarken, şaşkın şaşkın bakan hanende Magrit'in dairesi üzerine basıp kırar.) Oradan minder üzerine sıçrayayım derken, biraz rahata varmak üzere uzanıp yatan Âkif Efendi'nin karnına basıp atlar!

Artin — Zû? Gözüm gibi sakladığım, dedemden kalma kemânım!

Magrit — Âhbâr! Dairenin kursağını dün geçirttim daha!

Âkif Efendi — (Hiddetle kalkarak) Be herif, kör müsün? Koca odada yer bulamadın mı?..

Nâil Bey — Canım birader, biraz dur, sıçrama!..

Tahir Bey — Aman duramıyorum, sabredemiyorum!..

(diyerek süratle oda kapısından dışarı çıkar.)

Nâil Bey, Artin, Magrit, Tahir Bey'in halinden bir şey anlayamadıklarından arkası sıra aşağıyacık koşarlarken, uşak da "Bu gürültü nedir?" diyerek merdiven yukarı çıkmak hengâmında iken, önden koşmakta bulunan Tahir Bey'le surat surata çarpıp düşerler... Hele Tahir Bey'i yakalayıp ne olduğunu ve neye uğradığını anlamakta olsunlar... bizim Âkif Efendi de güya işin ne olduğunu anlamak üzere zor hal ile kendisini tartıp yerinden kalkarak bir iki adım yürür yürümez, ayağı sendeleyip odada kurulu sofranın üzerine doğru yuvarlanmaz mı! Artık sofranın üzerinde bulunan sardalya balıklarının, havyar salatalarının keçe ve minderler üzerine serpintisini, tekrar Âkif Efendi'nin üstü başı kirlenişini zihninizde siz bulunuz!

Biçare Nâil Bey, bu defa da Tahir Bey'i bırakarak yukarıdaki gürültüye koştu:

Bir de ne görsün? Sofra falan dürülmüş, Âkif Efendi ise çarpılıp düşmüş olduğu masanın arasından kalkmaya çalışıyor!..

Nâil Bey, vermiş olduğu ziyafette, görmüş olduğu rezaletlere ziyadesiyle canı sıkıldıysa da ne desin, Âkif Efendi'nin koltuğuna girerek bilâ-tekrar kaldırıp yerine oturttu.

Âkif Efendi — Beyefendi, bu gece sizi pek taciz ettim.

Nâil Efendi — Estağfirullah.. Neden taciz olayım? Lakin bendeniz biraz Tahir Bey'e bakıvereyim, siz yerinizden kalkmayın! (diyerek aşağı indi.)

Magrit ve Artin, Tahir Bey'in derdini anlayıp, yapmış oldukları ilaç ile biraz teskin ettirerek yukarıya aldılar.

Hele güç hal ile sabahı ettiler. Erkence hepsi de giyinip Nâil Bey ile birlikte olarak civarda yakın bulunan hamama dâhil olup soyunarak içerideki yunaklara alelacele bir düştüler!..

İşte bu yüzden vuku'a gelen halleri söyleşirlerken:

Âkif Efendi, "Ben de size bir şey nakl etsem dinler misiniz?"

Nâil Bey — Hay hay! Zaten ne ile vakit geçireceğiz?

Âkif Efendi — Birader, işretin nihayeti, işte böyle bir rezalettir! Ahabbdan bir Nazîf Efendi vardı, bu işret onun başına da bir büyük felaket getirdi. Bu hikâye bize bir nazîre olduğun için işte size hikâye ediyorum diyerek zîrdeki fıkranın nakline bada etti.

Bu Nazîf Efendi gayetle tuhaf, nazik bir zat olup işret âleminde ağzından fena kelâm sâdır olmazsa da yapmış olduğu işleri ve söylediği sözleri bilmezdi.

Siz bendenizi davet eylediğiniz gibi bir gün nu Nazîf Efendi'yi de kibâr-ı muta'assıb bir zat davet eder.

Bir akşam med'uv bulunduğu zatın hanesine gitmek üzere iken, benim başıma geldiği gibi, bu da Balık Pazarı'ndan mürûrunda, çanak yoldaşlarından bir ahabbına tesâdüf eder.

İşte ahabbının hatrını kırmayıp, birlikte içeriye dalarlar.

Zavallı Nazîf Efendi, birkaç kadeh içip de bir miktar karanfil yiyerek ağzının kokusunu giderdikten sonra med'uv bulunduğu sofuzatın hanesine gidecekti. Bir parça tattı ya! Tabii birkaç defalar önündeki şişe dolacak! Elbette o şişe mükerreren doldukça kendi de olacak ya!

İşte Nazîf Efendi de, benim gibi belki de benden ziyade olarak dışarıya çıktı: Doğru balıkçı dükkânına gidip bir kıyye uskumru balığı alarak, arkasında bulunan sakosunun kukuletasının içine koydurdu!

İşte arkasındaki başlığının içinden, balıkların kimisinin başları ve kimisinin kuyrukları çıkararak giderken bir kadayıfçı dikkânının önüne gelir.

Balığa da tatlı yakışır! diye bir miktar da kadayıf alarak başlığının içine koyar, ba'dehu bir bakkal dükkânına giderek biraz da şeker alıp kâğıda koydurmayarak teraziden başlığına boşalttırır!

İşte sakonun başlığı, arkasında adeta bir pazarcı küfesi gibi olarak kendisi de yıkıla yıkıla, düşe kalka, doğru med'uv bulunduğu haneye dâhil olur.

Evvela sahib-i hanenin muta'assıb bir zat olduğunu hikâyeye eylemiştik, kendi gibi zatlar o gece misafir bulduklarından, kendi hallerinde oturarak muhabbet etmekteelerken, bizim Nazîf Efendi de oda kapısından içeriye girerek selam verir ve (kendi kendine) birtakım şarkılar çağırarak, odanın ortasına doğru ilerler, hane sahibi Nazîf Efendi'yi görünce:

— Vay! Maşallah, Nazîf Efendi, buyursunlar! diyerek karşılar. Nazîf Efendi ise hiç oralarda olmayarak hane sahibi efendinin boynuna sarılarak şapır şupur öpmeye başlar.

Arkasından sakosunun başlığını çıkararak, toz şekerine bulanmış olan uskumru balıklarını tane tane çıkarıp sandalye üzerine koyar. Sahib-i hane biçare efendi ise, sarhoş halinden layıkıyla bilmediğinden Nazîf Efendi'nin bu haline şaşırıp kaldıktan sonra, hiç bozmayarak:

— Pek âlâ Nazîf Efendi, pek âlâ, uşağa ver aşçıya versin de pişirtsin! diyerek, Nazîf Efendi'nin getirmiş olduğu şeyleri alırlar.

İşte Nazîf Efendi, oturduğu müddetçe, abuk sabuk lakırdılar ile hiç kimseye söz söylemeye meydan vermez, artık kendinde de oturmaya mecâl kalmadığını hane sahibi görerek, diğer bir odaya yatak hazır ettirtip:

— Buyurun, istirahat edin! diyerek Nazîf Efendi'yi yatırır. Nazîf Efendi, bir vakit uyuduktan sonra nisf-ül leyde uyanır. Bir de ne baksın? Ziyadesiyle safrasının kabarmış olduğunu görünce, abdesthaneye gitmek üzere yatağından kalkar ve bir iki adım yürür yürümez artık meydan bulamayarak; iki avucunun içine birden istifra eder. Karanlıkta etrafına bakıp pencereyi gördüğünde hızla avcundakileri pencereye doğru atar, defa bir daha avcunun içine gaseyân ederek yine pencereye doğru attıktan sonra, ellerini mendiliyle tathirle yatağına girerek hâba varır.

Sabahleyin erkenden kalktıktan akşamki halini tefekkür ederken bir de ne görsün? İşte, Nazîf Efendi orada bitti! İşte Nazîf Efendi, etmiş olduğu hata, etmiş olduğu kazadan dolayı, biçarenin yüreğine inecek!

Meğer gece avcuna gaseyân ederek, pencereden aşağı atmıyor muydu? Pencere zannelediği konsol! Konsolün üzerinde etrafı oymalı ve yaldızlı büyük endam aynası değil miymiş! Bütün ayna ve konsolün üzerleri ve etrafının oymalarının araları bütün berbat olmamış mı!

İşte Nazîf Efendi, akşamki halini düşünürken, bu ikinci kabahatinin daha büyük olduğunu görerek erkence giyinip kararı firara tebdil ve fimâba'd bir daha içmemek üzere şimdiden tövbe eder.

Âkif Efendi şu fikreti tekmiil ettikten sonra bilâ-tekrar lakırdısına devam ederek:

İşte birader, bu işret yüzünden görülmedik felaket, çekilmedik eziyet ve rezalet kalmıyor, artık bu kadar rezaletlik üzerine Nazîf Efendi gibi biz de işreti terk edelim, demesiyle Âkif Efendi'nin berây-ı intibâh nakl eylediği bu fıkra üzerine üç ahabî birden işrete tövbe ederler.

1088

İspanya asilzâdegânından isim ve lakabı ve unvanlarının pek uzun olduğu ve kendilerinin unvanlarını saymakla iftihar ettikleri malumdur.

Bunların biri gece vakti bir hotele gidip, kapıyı birçok çaldıktan sonra, hotelci yatağından kalkıp, pencereden:

— “Kimdir o?” diye sormakla:

Herif — “Don – Juan – Pedro – Hernandez – Rodriges – de Villanova – Kont de Malafra – Kavallero de Santiyago – y – d’Alkantara” diye cevap verince:

Hotelci — “Bizim hotelde, o kadar adam için yer yoktur” deyip herifi dışarıda bırakarak pencereyi kapayıp yatmıştır.

1089

Amerika gazetelerinden birinin ser-muharriri bir gün Amerika kumarhaneleri aleyhinde gazetesine şedîd-ül mihal bir makale yazar! Makale mündericâtı galiba kumarhane direktörlerinin hoşuna gitmemiş olmalı ki makalenin neşrinden bir gün sonra gönderilmiş olan bir mektupta (ba’demâ kumarhaneler aleyhinde makale yazmamaları) lüzumu beyân edilir.

Ser-muharrir efendi buna bir güne ehemmiyet-i mahsusa vermedikten ma’adâ ertesi gün yine kumarhaneler aleyhinde evvelkinden şiddetli bir makale daha yazar!... Bu defa mektup gelmez! Fakat ser-muharrir efendi sabah keyfini odasında geçirmekte olduğu sırada oda içinde husûle gelen ayak patirtısından başını çevirip de yan tarafına bakmasını müteakib ne görse beğenirsiniz? Elinde büyük bir baston! Gayetle gazab-nak abûs-ül-vech bir herifin karşısında arz-ı endâm ettiğini görmez mi?

Ser-muharrir ile şahs-ı merkum arasında şu muhâvere cereyân eder:

Şahs-ı merkum — “Hiddetle” Baksan a mösyö! Baş muharrir nerede? demesiyle (Baş muharrir herifin böyle hiddetle içeri girerek baş muharriri sual eylemesinden kendisine gönderilen mektubun sahibi bu adam olduğunu derk ederek)

— Baş muharrir efendi şimdi burada idiler, buyurunuz, oturunuz! Biraz gazete mütalaa ededurunuz da bendeniz şimdi gider, kendilerini çağırırım! cevabını vermesiyle, gelen adam eser-i sabr göstererek sandalyeden birine oturup eline aldığı bir gazeteyi mütalaa başlar. Ser-muharrir efendi ise herifin oturmasından bilâ-istifade heman oradan savuşup kaçmak üzere tabanları kaldırır. Fakat daha henüz ikinci kat merdivenleri inmekte olduğu esnada evvelki gelen herif gibi dev cüsse, elindeki büyük bastonuna ittikâ etmiş bir herifle karşı karşıya kalır.

Bu ikinci herif dahi ser-muharrir efendiye gazûbâne bir nigâh savurduktan sonra:

— Baksan a! Baş muharrir efendi nerede? sualine baş muharrir bu herifin etvar ü evza'ından bunun da mutlaka kumarhaneler hakkında yazılan makalelerden münfeil olanlardan ve binaenaleyh kumarhane sahiplerinden biri olduğunu teferrüsle herife derhal cevaben der ki:

— Efendim, şey! Baş muharriri istiyorsunuz, değil mi? O gazeteleri mütalaa ediyor. Kendi odasındadır. Gidip görüşebilirsiniz efendim! der.

Bunun üzerine herif derhal muharririn odasından içeri girerek kendisinden evvel gelmiş olan herifin üzerine bağıteten şiddetli bir hücum gösterince evvelki gelen herif de sonradan gelen adamı baş muharrir zanniyle bastonunu kaptığı gibi mukabeleye başlar.

Bu iki herif bastonlarıyla birbirini telef edecek derecede mudârebe ederlerken gürültüyü işitenlerin ihbârı üzerine polis memurları yetişerek her ikisini de tevkif ederler. Bizim baş muharrir efendi de bu suretle yakayı kurtarır.

1090

Efendi — Oğlan, ben sana kaç defadır söylüyorum ki misafirlerin yanında bir şey emredersem, “Hangisini?” diye sor çünkü ben öyle isterim. Mesela “Kürk getir!” dersem, “Efendim, hangi kürkü getireyim?” de.

Uşak — Baş üstüne efendim! Bundan sonra öyle yaparım.

Bir gün misafirlerin yanında yine efendi ile uşak arasındaki:

Efendi — Oğlan, Dûlâbi avrada söyle haremde pederi göndersinler.

Uşak — Hangi pederi efendim?

Efendi — Hele bak şu habîse! Benim pederim kaç tane?

Uşak — Ne bileyim efendim, geçende siz öyle tembih etmediniz mi?

1091

Köylü bir adamın karısı her ne iş yapacak olsa “Kısmette varsa şöyle yapacağım, kısmete varsa filan mahale gideceğim” dermiş. Bağ bozumu mevsimi gelip kocası bir gece, “Karı, yarın gidip bağı bozacağım” der.

Zevcesi mutadı vechiyle “Kısmette varsa...” deyince köylü kızarak:

— Ne karı! Meyveler oldu, fırtınalar geçti, bunun kısmeti filanı kalmadı! deyip bağı gider. Bağ bozar, mahsulatı küfelere doldurur, hayvanlara yükler, köye avdet ederken esna-yı râhta bir fırtına, bir yağmur, bir sel zuhur eder ki bir iki saniyede göz gözü görmez olur. Seller her tarafı ihata eyler. Köylü heman hayvanları bıraktığı gibi kendisini mağara gibi bir yere atar. Canını güç hal kurtarabilirse de hayvanları sel götürmüş, elde avuçta bir şey kalmamış, o hal ile köye gelir. Evinin kapısını çalar. Karısı içeriden:

— Sen kimsin? deyince herif dışarıdan:

— Kısmette var ise kocanım! der.

1092

Oburun biri, sofrada beş parmağıyla yemek yermiş. Bu hali görenler:

— Niçin beş parmakla yiyorsun? dediklerinde:

— Altı parmağım olmadığı için! demiştir.

1093

Herifin birinin evine hırsız girip pabuçlarını kapının yanına bırakır. Evin her tarafını ararsa da çalacak bir şey bulamayınca meyusane döner, bir de bakar ki bıraktığı yerde pabuçlar yok. Meğerse sahib-i hane hâle vakıf olup pabuçları kaldırmışmış. Tamam hırsız kapıdan çıkarken sahib-i hane:

— Evime hırsız girdi! diye bağırınca komşular koşuşurlar.

— Eve giren kimdir? diye sual ettiklerinde!

Hırsız — Ağalar, telaş etmeyin, eve giren benim, fakat pabuçları götüren kendisidir! demiş.

1094

Hoca — Hazret-i Nuh'un gemisine zeytin dalını getiren güvercin erkek miydi? Yoksa dişi miydi?

Şakird — Mutlaka erkek olmalı, efendim. Çünkü dişi olmak lazım gelseydi, mümkün değil, birçok zamanlar ağzını kapalı tutamazdı.

1095

Kadın — Baksan a! Oğlum, filan mahale bana bir mektup yazar mısın?

Yazıcı — Valide hanım, bugün ayaklarım pek ağrıyor, yazamam!

Kadın — Ay oğul, ayaklarınla yazacak değilsin a, ne zararı var?

Yazıcı — Valide öyle ama, evinin orasını ben biliyorum.

Kadın — “Taaccüble” Bildiğin neyse söyle de ben de anlayayım.

Yazıcı — Valide, senin anlayacağın yazdığım mektupları gönderilen yerlerde kimse okuyamıyor. En sonra ben gidip okumaya mecbur oluyorum. Onun için ayaklarıma ağrı düştü de mektup yazmıyorum! demiştir.

1096

Bir gün herifin biri, hanesine bir okka uskumru balığı alır, zevcesi balıkları kızarttıktan sonra akşam üstü mektepten eve gelen mahdûmlarını sofraya alıp ekl-i taâma başladıkları sırada çocuğun validesi, zevci ile mahdûmundan gizlice balıkların bir kısmını bir takrîb diğer bir tabağa ayırıp ferdası gün kendisi ekl etmek niyetiyle sofranın altına saklar. Binaenaleyh bu hâli hisseden çocuk eğilip sofrada bulunan balıkların kulağına bir şey söyler.

Babası — Oğlum ne yapıyorsun?

Çocuk — Balıklardan tufanı sordum!

Babası — Ey, ne diyorlar?

Çocuk — Daha biz küçüğüz, bilemeyiz, sofranın altındakiler daha büyüktür! Onlardan sorun! cevabını verdiler.

1097

Zürefâdan biri, yağmurlu bir günde hanesinde otururken herifin biri gelip:

— Bu akşam bir rüya gördüm. Çayır mı desem, çimen mi desem, bağ mı desem, dağ mı desem, tepe mi desem? diye sözü uzatması üzerine sahib-i hanenin fevkalade canı sıkılarak:

— Allah senin cezanı verecek ama, bu gün mü desem, yarın mı desem, öbür gün mü desem, daha öbür gün mü desem? deyip herifi istiskal eylemiştir.

1098

Hasta olan bir ahbâbını istifsâre gitmiş olan bir şahıs ile hasta arasında musâhabe:

— Birader geçmiş olsun, nasılsın?

Hasta — Sorma birader! Hâlim pek fena! Madem hiçbir şey kabul etmiyor, zaafım derece-i nihâyede gözlerim kararır, gönlüm bulanır, başım döner, dizlerim tutmaz,

geceleeri gözüme uyku girmez, ateşler içinde yanarım, bendenizi sual eden ahhâblara böyle söyle! deyince:

— Aman birader, affet! Ben bu kadar sözü hatırımda tutamam. Soranlara, “Vefat etti.” der, işin içinden çıkarım vesselâm! demiştir.

1099

Paris’te birtakım med’uvvîne mahsûs gayet mükellef bir sofraya tasavvur ve tahayyül eylemeli ki med’uvvînim kaffesi muteberândan olsun. Binaenaleyh en aşığı derecede olan gayet mahçup bir adamı da hane sahibesi kontes davet etmiş, o sofrada kendisini karşısına almıştı.

Kontes cenapları ne güzeldir, ne genç ve ne de simaca zarif! Fakat ne çare? Kontes her ne söylerse alkışlamaya mecbur olurmuş!

Şimdi gözünüzün önüne geriniz. O biçare delikanlıyı ki kontesin o esnada söylediği bir sözü sanki en revnaklı bir söz olmak üzere telakki ederek gülyüz göstermeye mecbur iken yine o hengâmede içmekte olduğu şarap her nasılsa genzine sıçrar!

Bir tıkanış, bir öksürük, ağızından burnundan tulumba fışkırır gibi şaraplar fışkırır. Binâberin o sofrada davetli bulunan mahçup adamın yanında olan başka bir kontesin beyaz ve zarif elbiseleri de bu şarap fışkırmamasından al kanlara döner. Mahçup adamsa sebak eden şu halden ziyadesiyle sıkılarak elindeki kadehi sofraya üzerine bırakayım derken kadeh devrilip birer birer sofradaki şarap şişelerine de vurup kırarak gerek kadınların gerekse erkeklerin üzerlerini berbat etmiş.

1100

Bir köyde gayet hiddetli bir adam varmış. En ufak bir şeye hiddetlense rast geldiğini dövermiş! Bu adamın halini köylüler bildiğinden çekinirlermiş.

Bir gün herifin biri yokuştan yukarı çıkarken, o sırada bir kocakarı da elindeki değneğine dayanıp inleye inleye yokuşu çıkmaya çabalarmış. O aralık bu hiddetli köylü, yokuştan aşağı zuhur edince, kocakarı derhal yanında yürümekte olan herifi göstererek bülend-âvâz ile:

— Ah zamane evlâdı, ah! Bak hele şuna! Anamı elinden tutup da yokuşu çıkarayım diyor mu? dedikte, merhum hadîd-ül meşreb adam ziyadesiyle hiddet ederek, herife hitaben:

— Al ananı arkana da yokuşu çıkar!.. demez mi?

Herif — Aman efendim! Bu benim validem değildir!.. derse de kocakarı, yine bağıarak:

— Bak şu hayırsız evlâda bak! Anasını da inkâr ediyor! deyince bu kere hadîd-ül meşreb köylü, hiddetini ziyadeleştirip, kocakarıyı zorla herifin arkasına yükletir. Herif inleyerek kocakarıyı yokuştan yukarıya çıkarırken tesadüf bu ya, biraderine rast gelir.

Biraderi — Nedir o? Bu kadın kim?

— Kim olacak? Bizim valide!

Biraderi — Bizim valide vefat edeli yirmi seneyi mütecaviz!..

— Sen onu bu herife anlat!

1101

Zabit — İsmi nedir?

Nefer — Hasan Barkley!

Zabit — “Barkley”i ne ile yazarsın bakayım?..

Nefer — Bazen yazı! Bazen de kurşun kalem ile! demiştir.

1102

Avrupa tiyatrolarının birinde suflörden⁶ almakta oldukları söz üzerine icra-yı lubiyât etmekte olan aktör ve aktris rollerini güzelce ezber edemediklerinden dolayı, aktrisin söyleyeceği sözü, aktör söyler, suflör ise aktörün yanlış söylediğini görerek:

Suflör — “Aktöre hitaben” Bana bak, yanlış söyledik, bu sözü sen değil, öbürü söyleyecekti.

Aktör — “Suflörün ihtardan ibaret bu sözünü de (piyes) derûnunda muharrir zannederek” Bana bak, yanlış söyledik, bu sözü sen değil, öbürü söyleyecekti!

Suflör — Canım, ne yapıyorsun, ne söylüyorsun!

Aktris — Canım, ne yapıyorsun, ne söylüyorsun!

Suflör — Şaşırdınız, şaşırdınız! Ne..

Aktör — Şaşırdınız, şaşırdınız! Ne?

Suflör — Oynadığınız oyuna söylediğiniz sözler münasebet alıyor mu?!

Aktris — Oynadığınız oyuna söylediğiniz sözler münasebet alıyor mu?

Suflör — Ama, halt ediyorsunuz, artık susun diyorum!

Aktör — Ama, halt ediyorsunuz, artık susun diyorum!

Suflör — Of, şimdi çatlayacağım!

Aktris — Of, şimdi çatlayacağım...

---

⁶ (Suflör), tiyatro sahnelerinde oyuncuların oynadığı mahalın orta yerindeki mahal-i mahsûsundan oyunculara oyun kitabını okuyan muhattara denir. Erkek oyunculara (aktör), ve kadın veya kız oyunculara (aktris) denilip, binaenaleyh her bir oyuncuya ezberleyip de oyunda suhûletle söylemesi için evvelce verilen yazılmış kâğıtlara (rol) denir. Alelumum tiyatro kitaplarına da, (piyes) tabir olunur.

Suflör — Ne söz anlamaz, ne ahmak öküzsünüz?..

Aktör — Ne söz anlamaz, ne ahmak öküzsünüz?..

Suflör — Canım bunlar oyunun haricinde sözler!

Aktör — Canım bunlar oyunun haricinde sözler!..

Suflör — Saçma sözlerle, oyun karmakarışık oldu gitti!

Aktör — Saçma sözlerle, oyun karmakarışık oldu gitti!

İşte biçare suflör, oyunda şaşırdıklarını bu nev-heves aktör ve aktrise anlatıncaya kadar henüz mübtedi olup bununla beraber kendilerine suflör tarafından evvelce yazılıp bir kaide verilmiş olan, rollerini iyice ezber etmeksizin sahneye çıkan bu genç aktör ile aktrisin icra kılınan lubiyâta hiçbir münasebet ve telakki olmayan şu muhavere ve falsolarını la'b-ı mezkuru temâşâ etmekte bulunan huzzâr, derhal anlayarak dramı komedyaya çeviren mübtedi aktörle aktrisin hallerine hande-i istihza ile el çırparlar, zavallı suflör ile oyuncular da mahcub olur.

1103

Malumdur ki bundan otuz sene evvel Boğaziçi'ne âmed ü şüd eden şirket-i hayriyye vapurlarının yolcu biletleri şimdiki gibi köprü ile Boğaziçi iskelelerindeki biletçi barakalarında satılmayıp evvel tarihte ellerinde tenekeli biletçiler tarafından vapurlar derûnunda satılırdı.

Bir de Boğaziçi'nin Anadolu ve Rumeli iskelelerine karşılıklı uğrayan ve şimdiki ismi “zikzak” olup, tarih-i mezkurda “dilenci vapuru” tesmiye edilen vapurlardan birine tesadüfen binmiş olan bir şahıs vapurun böyle iki taraflı iskelelere uğrayıp çokça dolaşmasından vapurun içinde canının sıkıldığını mahalle kahvehanesinde anlatırken o sırada kahvehanede bulunan nekrelere biri de bu adamın nakleylediği bu sözleri duyar duymaz “kendi kendine”:

— Acayip şey! Dilenci vapuru da varmış ha! der ve heman ertesi gün mahalle imamından dilenci olduğuna dair bir ilmühaber alarak doğru köprüye ve ondan dilenci vapurunu sual edip haber aldıkta vapura girer. “Yani kendi zımnınca şirket-

i hayriyye tarafından dilencilere de mahsûs meccanen bir vapur tayin olunmuş zanneder!” Bir de yolculardan birtakımlarının davlumbaz üzerindeki mevkide ve birtakımlarının da kamaralarda bulunduğunu görünce, “zihninde”:

“Galiba bunlar kibar dilenci olmalı! Neme lazım, ben şurada oturup biraz ısınayım!” diyerek vapur kazanının yanına oturur. O aralık öteden vapur kahvecisinin elinde simit, peynir, kurabiye gibi şeylerle geldiğini gördükte: yine (kendi kendine)

— “Hay Allah razı olsun, zâhir karnı aç olanlara simit, peynir, kurabiye de veriyorlarmış!” diyerek kahveciyi çağırır.

Nekre — Simitçi! Simitçi, simit versene, biraz da peynir!

Kahveci — Efendi, kaç tane istiyorsun?

Nekre — Mürüvvete endaze olmaz ya! Kaç tane verirsen ver!

Kahveci — (Bu sözlerden bir şey anlayamayarak) Altı tane versem?

Nekre — Olur olur!

Kahveci — Buyurun!

Nekre — (Alarak) Yetişir artık!

Kahveci — Hani ya parası?

Nekre — Parası ne demek?

Kahveci — Parasız olur mu?

Nekre — Vah! Biz yanlış mı girdik? Baksan a, bu dilenci vapuru değil mi?

Kahveci — Evet, dilenci vapuru!

Nekre — İyi ya! Ben de dilenciyim, işte mahallemden dilenci olduğuma dair ilmühaber de var!

Kahveci — Şu simitleri iade etsen e! Parasız olamaz!

Nekre — “Parasız olmazsa al, buyurun” deyip simitleri geri verdikten sonra yine “kendi kendine”:

— “Öyle ya, hem vapura para verme, hem simide para verme, olmaz ya!” gibi kurarken o esnada:

Öteden beri tenekesini vurarak biletçi gelir, nekre bunu görünce:

“Aferin be! Zannedersenem para dağıtıyorlar, işte buna hepsinden ziyade memnun oldum” derken biletçi bizim nekrenin de önüne gelerek “Bilet” der, nekreye dahi bir tane koparıp verir. Nekre bileti alıp yeğinin cebine koyarsa da bilet parası vermek hususuna ilişik etmediğinden biletçi ile beynlerinde zîrdeki muhâvere sebkat eder:

Biletçi — Parasını versen e!

Nekre — Ne parası?

Biletçi — Bilet parası

Nekre — Canım ben dilenciyim!

Biletçi — Dilenci ol, ne olursan ol!

Nekre — Anladık ama dilenciler de dilenci vapuruna para verirler mi?

Biletçi — Ben bu sözlerden bir şey anlayamıyorum. Çabuk para vermeli!.. gibi sözlerle kavgayı ziyadeleştirirler. Nihayet orada bulunan efendinin biri nekrenin bilet parasını verip Anadolu Hisarı’na çıktıklarında yanında bulunan uşağına hitaben:

— Şu adamı al da yalıya götür! der. Uşak da efendinin emrine itaatle nekreyi alarak yalıya götürür.

Nekreyle ayağında bulunan rengi solmuş papuçlarını çıkarıp “Ne olur ne olmaz, belki çalınır!” diye entarisinin koynuna sokarak doğru efendinin odasına girip minder üzerine oturur.

Hoşâmedî filandan sonra uşak bir kalıp sigarası getirir. Nekre sigaranın tütünlü tarafını ağızına alarak kâğıtlı tarafını yakar, başlar kâğıdın keskince dumanından gözleri sulanmaya, bir de ne baksın? Sigaranın kâğıtlı tarafını yakmış! Tekrar tütünlü tarafını yakar, önüne konmuş olan tabağı tabla zannettiğinden sigaranın bittiğinde koynundan papucunun bir tekini çıkarıp arkasına dönüp tükürerek sigarasını papucunun üzerine bastırıp sönmüş olan sigarasını tahta üzerine koyar.

Sahilhane sahibi efendi, nekrenin bulunduğu hale belli etmeksizin yavaş yavaş gülmekte olsun!

O esnada uşak da taamın hazır olduğu haberini getirince efendi, nekreye —“Buyurun!” deyip birlikte yemek odasına girerler.

Bir de nekre sofranın etrafında bulunan sandalyelerden birinin üzerine oturup sininin ortasına vaz’ edilmiş olan çorba kâsesine kolunun nasıl yetişeceğini mülâhaza ederken, uşağın gayet büyük bir kaşığı eline alarak efendinin önünde bulunan ufak kâseye çorba koyduğunu görünce heman ayağa kalkarak: “Kendi kendine” İşte efendi hissesini aldı! Bu da benim hissem, deyip çorbanın kendi önündeki ufak kâseye konulacağını anladığından ona kanaat etmeyerek ortada bulunan koca kâseyi kapıp önüne alır. Ma’hud koca kaşıkla da yemeye kanmayıp kâsesi ile içerken nasılsa kâsenin elinden fırlamasıyla üstü başı ve bütün sofranın takımı bulanır. Efendi ise bu hale yine gülmekten başka bir çare bulamayıp:

— “Kazadır kazadır!” falan diyerek geçiştirir.

İşte et, börek, vesair me’kulât geçerek meydana ekmek kadayıfı geldikte merkurum nekre: “Kendi kendine”

“Kadayıfı efendi yiyecek, bana kalmayacak!” mülâhazasına mebni nasıl olup da kadayıftan efendiye yedirmemesi çaresini tahrir ederken bagteten bir deva-yı münasebe zihninde tulu’ etmesinden mahsûsu olarak kadayıfın üzerine bir aksırır ve bu suretle kadayıfın üstüne tükürüğün serpildiğini efendi görünce elini çeker. Nekre kadayıfı önüne alarak tekmiller “ve kass-ilâ-heza-el-bevaki” buna mümâsil bazı kabalıklarla yemek nihayet bulur.

Efendi bunun etmiş olduğu terbiyesizliklere canı sıkılacağı yerde bilakis memnun olup zevkine gittiğinden ara sıra gelmesiçün tembihâttan sonra bir miktar bahşış ve bir kat da urba ihdâ ederek hanesine gönderir.

1104

Şık beyin biri giyinip süslenip elde baston, cepte bir yirmi paralık metelik ile Galata'dan Beyoğlu'na doğru çıkar, bir de kendisi gibi süslü ahabından birine tesadüf ederek aşinalıktan sonra:

— Beyim ne tarafa?

— Malum ya, can sıkıntısı, dolaşıyorum!

— Birlikte gezsek acaba taciz eder miyim?

— Estağfirullah efendim! Neden taciz olacağım, siz refakate muvafakat ederseniz bu bâbdaki teşekkürümü tarif edemem!

— Buyurun! “diyerek bunlar kol kola Beyoğlu'ndan Taksim'e oğru çıkarlar.”

İşte cebinde 20 parası olan beyim kendi kendine hülya eder ki: Bugün bizim eğleniş bâd-ı hevâdan çıktı!

Diğer beyin ise cebinde bir kuruş olup o biçare de buna güvenerek giderken bir pastacı dükkânının önüne gelirler.

— Tesadüf bu ya! O gün bunların dühül eyledikleri pastacı dükkânında dükkân sahibi bulunan pastacı bulunamayıp dükkâna yalnız bir alık uşığı bulunur. Bunları görünce — “Ne istersiniz?” diye sualine bunlar da birer mastika! deyip işte lakırdıyla birer ikişer, birer ikişer diyerek ve herife birinci nevinden birer paket sigara ısmarladıktan maada mezelik siyah havyar ile gravyer peyniri vesaire ısmarlayıp bunlarla da iyice karınlarını doyurduktan sonra bu ricalarını iki beyaz mecdiyeye kadar çıkarırlar.

Halbuki bu iki bekârın ceplerinde altmış paraları olduğundan başka pastacının alık uşığının haberi olmadığı gibi henüz bizim beylerin de birbirlerinden haberleri yok.

O aralık beyin biri diğere hitaben:

— Kuzum! Birader bendeniz bugün yanıma para almadım. Bugünlük hesabı siz görün de! gibi söz açınca:

Diğeri — Aman birader ne söylüyorsun? Bende olan para işte!

— Bırak ayağını öpeyim. Şaka etme!

— İşte kardeşim! Soyunayım da bak, eğer ziyade bulursan!

— Şimdi çıldıracağım!

— Bendeniz de size güveniyordum!

— Ya bendeniz de size!

— Şimdi ne yapacağız?

— Şaşırdım gitti!

— Aman buna bir çare?

— Şimdi hatırıma bir çare geldi!

— Çabuk söyle!

“Eliyle pastacının alık uşağını göstererek”

— Bu uşak bir ahmak bir şey! Şimdi ben ona bir şey tarif ederim, hem de ümit ederim ki kandıracağım da, binaenaleyh bendeniz her ne dersem siz de mutabakat ediniz! deyip hemen alık uşağı çağırıp merkuma hitaben:

— Bana bak, şu duvardaki asılı olan saati gördün mü?

Uşak — Evet efendim, görüyorum!

— Bak, onun içinde bir yandan bir yana bir şey sallanıyor, görüyor musun?

— Gördüm, gördüm!

— İşte yüzünü o yana dönersen, onunla beraber on dakika hiç şaşırmadan sallanabilirsen sana iki lira var!

— Sallanırım, sallanırım!

— Ya sallanamazsan?

— Sallanırım dedik ya!

— Haydi bakalım, sallanabilir misin? demeleriyle:

İşte uşak şaşırılmayayım fikriyle hiç arkasına bakmayarak iki tarafa sallanmak üzereyken bizim beyler de oradan firar ederler.

Biçare alık uşak “İki lira alacağım” hevesiyle muttasıl sallanmakta olsun, bu sırada, öteden beri ustası dahi kapıdan içeriye girerek, o gece tiyatroya muahharen baloya gidip sabahlayarak uykusuz kalmış ve çâr nâçâr sabahleyin de kendi işlerinin tesviyesi zımında öteye beriye gittikten sonra dükkânına uğramayarak doğruca hanesine avdetle o vakte kadar uykuya dalmış ve henüz bîdâr olup hanesi ittisâlinde bulunan dükkânına gelmiş bulunduğundan nâşî bir yandan gözlerini eliyle açmaya çalışarak ve bir yandan da uşağın bu yolda sallanmasına kemâl-i derece taaccüb ve tahayyürle bakmaktaydı. Nihayet istigrabını yenemeyip yanına yaklaşarak istifsâra başladı.

— Oğlan ne sallanıyorsun?

— Acele etme! İşte on dakika olacak!

— Oğlan nasıl on dakika?

— Dur dedim ya! İşte on dakika oluyor.

— On dakika olup ne olacak?

— İki lira vermeyecek misin ya!

— Nasıl iki lira?

— Tanımam ha! Evvelâ kavî edip de sonra kavilden nükûl etmek olmaz!

— Şimdi yiyeceksin tokadı!

— Öyle tokat yiyeceksin filan diyerek beni iki liradan vazgeçer zannetme!

Bir de ustası kulağından yakalayıp başını çevirdiğinde uşak ustasını görünce şaşkın bir halde:

— Aman ustacığım!

— Oğlan ne sallanıp duruyorsun?

— Hani ya burada iki müşteri vardı!

— Sana sormalı, ben ne bileyim!

— Vay kaçtılar mı? Eğer on dakika mütemadiyen sallanabilirsen sana iki lira veririz demişlerdi.

— Sen de inadın da sallandın, onlar da içki parasını vermeden buradan kaçtılar öyle mi?

— Evet, öyle olmalı! demesiyle pastacı büsbütün bîdâr olarak dükkânına gelen bu iki müşterinin dükkânında içtikleri işret parasını vermedikten başka fazla olarak alık uşağa sigara, havyar, gravyer peyniri vesaire aldırıp esmânını da o günkü dükkân hasılatından tesviye ettiklerini merkum alık uşağın ifade-i vak'asından anlayınca ziyadesiyle hiddetlenip çırağa birkaç tokat vurarak:

— Daha utanmadın da evet diyorsun öyle mi? Çok tama' çok ziyân getirir. Sen iki lira alacağım fikriyle iki mecdiyeyi de kaçırdın ha! İyi bilmiş, evveki bu zararımı senin haftalığına mahsûb edeceğim diye takdir eder.

1105

Efendinin biri Ramazan-ı şerifin takarrübü cihetiyle konağına beş on tabak iktizâ ettiğinden henüz konağına gelmiş olan uşağa beş on tabak ısmarlar.

Efendinin bu sözü üzerine, merkum uşak sokağa çıkıp ötekine berikine:

— Debbağlar nerededir? sualine:

— Debbağlar Yedikule'dedir! cevabını verirler.

Bunun üzerine merkum var kuvveti tabana vererek doğru Yedikule'de debbağhaneye duhûl ile:

— Debbağlar burada mı? diye vuku bulan sualine:

Debbağlar da — Evet hepimiz debbağız! cevabını verirler.

— Öyle ise “Efendi on tane debbağ al gel” dedi! Haydi gidelim! demesi üzerine debbağlar birbirinin yüzüne bakarak “kendi kendilerine”:

— Zâhir bir iş için çağırılmış olmalılar. Kalkın gidelim! deyip ahmak uşağın arkası sıra daltaban, soluk soluğa konağa dâhil olurlar. Uşak bunları bir odaya oturtup:

— Bekleyin de şimdi efendi haremden çıkar, diyerek bunları bekletmek üzereyken efendi de haremden çıkarak odaya gelir. Bir de ne görsün? Birçok misafir!

Efendi bunlara — Safa geldiniz! filan gibi birtakım taltiften sonra “kendi kendine” Acaba bunların bir ifadeleri mi var? der ve aralıkta yüzlerine bakar! Debbağlarsa: “Acaba efendi bize ne söyleyecek? diye sual etmesine muntazır olurlarken efendinin sükût ile bunların hayretle yüzlerine bakmasından heman içlerinden biri:

— Efendim bendelerinizi çağırılmışsınız. Acaba bir emriniz mi var?

Efendi — “Şaşırarak” Hayır, bendeniz sizi çağırtmadım. Yanlışlık olmalı!

Debbağlar — Efendim uşak bendeniz, geldi çağırdı.

Debbağların bu sözü üzerine efendi taaccübde kaldı ve uşağı çağırarak:

— Oğlan, bu ağaları niye çağırdın? demesiyle:

— Efendim, siz on tane debbağ al gel demediniz mi?

— Oğlan, ben senden tabak istedim, git debbağhaneden debbağları mı al gel dedim, öküz herif!...

Efendinin bu sözleri üzerine debbağlar işte yanlışlık olduğunu anlayarak:

— Yanlışlık olmuş, zararı yok efendim, müsaadenizle gidelim! demeleriyle:

“Efendi de revîş-i hâle nazaran fevkalade mahcub olup kıpkırmızı kesilerek”

— Ağalar kusura bakmayın! diyerek her birlerine beyan-ı i'tizârdan sonra:

(...)

19. EK: 1909 – MEHMET HİLMİ – KIŞ GECELERİ GÜLÜNÇLÜ HİKÂYELER

1106

Oldukça ehl-i servetten ve kendi zevkine mecbur bulunan Nail Bey bir gün ahhâbından Âkif Efendi'ye tesadûf ederek ertesi günü akşamına hanesine davet edip ayş ü işret edeceklerini ve o akşam ahhâblardan Tahir Bey'in dahi bulunacağını söyler.

Âkif Efendi ise böyle eğlenişlerden hiçbir vakitte girip kalan bir adam olmadığından maalmemnûniye geleceğini bildirir ve oradan ayrılıp giderler. Nail Bey, yolunun üzerinde Tahir Bey'in hanesine de uğrayıp kendisini bulamadığından ertesi akşam gelmesi için haber bırakıp doğru kendi hanesine gelir.

Yarın akşam, çalgıcı Makrit'i alıp gelmek üzere, kemânî Artin'e bir kâğıt yazıp uşağının eline vererek gönderir.

Nâil Bey, o akşamı yalnızca geçirip ertesi günü sabahleyin kalktıktan bakar ki birkaç gün mukaddem kömürcü Mehmet Ağa'ya ısmarlamış olduğu on deve kömür kapıya gelmiş. “Bugün sırası değildi ama, her nasılsa olmuş” diyerek kömürlüğe boşalttırtıp hesaplarını görür. O gün uşak da diğer hizmetlerle meşgul bulunduğundan bittabi holün kömür tozlarını süpürmeye vakit bulamaz.

Nâil Bey, yukarı kattaki odaya sofraya takımlarını hazır ederek misafirlerin gelmelerine muntazır olur.

Biz gelelim Âkif Efendi'ye! Âkif Efendi, “Vakit geldi” diyerek yavaş yavaş hazırlanıp, Bahçekapısı'ndan, Balık Pazarı'ndan doğru Unkapanı civarında bulunan Nâil Bey'in hanesine gitmek üzere iken Yemiş İskelesi'nde ahhâbından birine tesadûf eder.

Ahhâbı — Canım, nerelerdesiniz, çoktandır görüşülemiyorum?

Âkif Efendi — Epey vakittir bu tarafa çıktığım yok da onun için buluşulamıyorum zannederim.

Ahbâbı — Demek bu akşam niyet burada!

Âkif Efendi — Hayır efendim! Ahbâbdan Nâil Bey nâmında bir zât var da bu akşam ona davetliyiz.

Ahbâbı — Ne, bir cemiyet falan mı?

Âkif Efendi — Hayır hayır!..

Ahbâbı — Demek ziyâfet?

Âkif Efendi — İşte onun gibi bir şey! Daha vakit erken ama, yavaş yavaş gidinceye kadar vakit de gelir!

Ahbâbı — İsterseniz, şurada biraz oturalım!

Âkif Efendi — Geç kalırım zannederim!..

Ahbâbı — Ne geç kalacaksınız? Biraz görüşürüz!

Âkif Efendi — Haydi bakalım, sizin hatrınızı da kırmamış olayım! (dedi. Bu muhâvere üzerine Âkif Efendi ile ahbâbı Yemiş İskelesi'nin yanındaki gazinonun üst katına çıktılar ve bir iki nevi meze ile iki şişe mastika ısmarlayıp sofrayı kurdurarak yine sözlerine devam ettiler.)

Ahbâbı — Demek davetli olduğunuz yerde ayş ü işret, zevk ü muhabbet ederek bir güzel eğleneceksiniz.

Âkif Efendi — Bendeniz de öyle ümit ederim! Gideceğim yer öyle sıkılacak teklifli bir mahal değil! Eğer maniniz yoksa birlikte gidelim.

Ahbâbı — Hayır hayır, benim gitmekliğim olamaz! Hem evden de haberleri yoktur!

Âkif Efendi — Siz bilirsiniz!..

Böyle birtakım lakırdılar ile şişeler dökünür, tekrar doldurulmak üzere garsona verildikte Âkif Efendi her ne kadar gitmeye müsaade istediye de ahbâbının ısrarı üzerine “Haydi bir şişe daha içelim!” diyerek kaldı. Bunlar yine tekrar uzun uzadıya lakırdıya dalarak, şişelerini tekmîl ettiler ki bu sırada Âkif Efendi'ye ise

adeta sarmaya başladı, Âkif Efendi hızlı hızlı söylemekte olduğu lakırdısını anlatacağım diyerek çalışırken arkadaşının şişeleri tekrar doldurduğundan haberi bile yoktu. Artık Âkif Efendi kafayı iyice tutup derin derin muhabbetlere dalmakta olsun, biz gelelim Nâil Bey'in konağındaki ziyafete...

Nâil Bey, davetli ahabâblarının gelmelerine muntazır iken, hanende Mikir ile sazende Artin geldiler. Arası çok geçmeyerek Tahir Bey de gelip (Âkif Efendi'nin her davete herkesten evvel gelirken bu defa nasıl oldu da gecikti?) gibi lakırdıya ve aralıkta çakıntıya başladılar. Adeta akşam olduğunu, ortalığın karardığını görerek Âkif Efendi'nin geleceğinden kat'i ümid bile ettiler, bunlar artık iyiden iyi sofraya kenarına yaklaşmış ahenge ibtidâr eylediler.

Biçare Âkif Efendi, ahabâbının teşvikiyle üçüncü şişeyi dahi yuvarlayarak gitmek üzere ayağa kalktı.

Arkadaşı dahi "Benim de gıdam tamam!" diyerek kalkıp tezgâh başında hesap görünceye kadar bir iki kadeh daha içildikten sonra merdivenden güç hâl ile aşağı indiler, birbirlerinden ayrılarak yollara revan oldular.

Bu aralık akşam üzeri olduğu gibi hava da bozarak şiddetlice yağmur yağmak üzereydi. Âkif Efendi gazino kapısından çıkar çıkmaz, yüzüne çarpan rüzgâr kendisini bir kat daha sersemlendirir, şemsiyesini açmaya akıl nerede? İşte o yağmuru yiyerek bazı yerde kayarak orsa boca gitmeye başladı.

Biraz ileride dükkâncının biri oluktan akan suyu almak üzere koymuş olduğu gaz tenekesine çarparak teneke ile beraber birkaç adım yuvarlandı. İslendiğinden başka üstü başı, eli yüzü çamur içinde kaldı. Biçare Âkif Efendi, ne olduğunu ve neye uğradığını bilemeyerek tenekeyi oraya koyana sövmeye başladı.

Dükkâncı — Ağzını topla öküz herif, biraz az içeydin de düşmeyeydin!

Âkif Efendi — (Kendisini zorla toplayarak yerden kalkıp) Bak edepsiz bak, daha karşılık da veriyor!

Dükkâncı — Haydi, haydi! Çek arabayı bakalım! Ne geldiye bizim tenekenin başına geldi!

Âkif Efendi — Alçak herif... Şimdi seni tepelerdim ya!..

Dükkâncı — Kendini topla da doğru yoluna git, beni tepelemek sonraya kalsın!..

(Bu aralık civarda bulunan bir iki kişi araya girerek)

— Haydi efendi, haydi işine! Nene lazım, size yakışmaz!

Âkif Efendi — Yok ama, şu zûkâğın orta yerine tenekeyi koymaklığın münasebeti ne?

Dükkâncı — Bilemedik, bilemedik sizin geçeceğinizi!.. Hah hah ha!

Diğer biri — Adam sen de, sarhoşa uyup da lakırdı söylüyorsun!

Âkif Efendi — Affedersiniz! Ben sarhoş değilim, aklım başımda!..

Diğer biri — Sarhoş olmadığınız belli, belli!

Âkif Efendi — Ben sizin haddinizi bildirirdim ama!.. diyerek ve bütün bütün sersemleyerek, sendeleyek gitmeye başladı. Biraz sonra Nâil Bey'in hanesine vasıl olup, aman ara vermeyerek hızlı hızlı, tak tak tak kapıyı çaldı. Bu esnada da, Nâil Bey'in uşağının elinde ise diğer bir işi bulunmakla acele kapıyı açmaya meydan bulamadı.

Âkif Efendi ise kapının açılmadığını görünce kemâl-i derece-i hiddetle kapının iki tokmağını birden eline alarak, bilâ-fâsıla çalmaya başladı. Bu sırada uşak merdivenin birkaç ayağını birden inip koşarken ayağı kilime sürçüp kayarak, kırk elli ayaktan ibaret bulunan merdivenin üst başından alt başına kadar yuvarlandı. Biçarenin canı yandığından sövüp sayarak kapıyı açtı.

Âkif Efendi de uşağın sövmekte olduğunu görünce, iyiden iyiye hiddetlenerek:

Âkif Efendi — Edepsiz alçak! Sen bir uşaksın, kime sövüyorsun?

Uşak, yüzü gözü çamur içinde gece vakti bir adamı görünce zihninde bir manâ veremeyerek:

— Sen de ne oluyorsun da, kapıyı bu kadar hızlı çaluyorsun? diyerek göğsünden itti.

Âkif Efendi — Sen kimi itiyorsun? demeye meydan bulamayarak, holde sabahtan kalmış olan kömür tozlarının içine yuvarlandı.

O yaş ve çamurlu olan üstü başı bir kat da kömür tozlarına bulandı. Bu gürültü yukarıya aks ederek Nâil ve Tahir Beyler ile Makrit ve Artin aşağı indiler. Bir de baktılar ki, uşak ile eli yüzü belirsiz bir adam boğaz boğaza, kucak kucağa kavga edip duruyorlar. İkisini birbirinden ayırdıktan sonra Nâil Bey, Âkif Efendi'nin yüzüne mum ile baktıysa da tanıyamayarak hele sesinden anladı.

Nâil Bey — Vay Âkif Efendi birader, sen misin? Bu hâl ne?

Âkif Efendi — Sizde adet hem misafir davet edip hem de uşağa tembih edip kovdurmak mıdır?

Nâil Bey — Affedersiniz, bir şey anlayamadım! Hele yukarı buyurun!

Âkif Efendi — Hayır hayır, bana bir fener verin, ben gideceğim!

Nâil Bey — Gece vakti nereye gideceksin? Hele yukarı çık... (diyerek zor hal ile Âkif Efendi'yi yukarı alırlar.)

Tahir Bey ise “Bizim rakımıza ortak geldi, acaba rakımız ziyadece mi?” diyerek kendi kendine etrafına bakarken ahır kapısının önünde bir hasırlı şişe gördü. Şişenin ağzını açarak bir miktar avucuna boşaltıp kokladı. Baktı ki rakı değil, diğer bir keskin kokulu bir şey, heman avcundakini dökerek “Rakı değilmiş” yollu kendi kendine söylenerek arkaları sıra yukarı çıktı.

Nâil Bey, Âkif Efendi'yi yukarı aldıktan sonra elini yüzünü yıkayıp bir kat gecelik elbisesi götürerek giydirmekte olsun, Tahir Bey dahi abdesthaneye gider. Meğer ahır kapısının önünde duran hasırlı şişe bundan akdem Nâil Bey, hanesini tamir ettirdiğinde boyacıdan kalma petrol yağı imiş... Biçare Tahir Bey, rakı zanniyle avcuna döküp kokladıktan sonra elini yıkamayı unutarak abdesthanede o eliyle taharetlenir.

İşte Âkif Efendi'nin üstü başı temizlenerek biraz adama dönüp Tahir Bey de gelerek çakıntı ve ahenge başladılar.

Biraz sonra yavaş yavaş Tahir Bey, neft yağının eser-i hükmü olan ateşi hissederek oturduğu sandalyeye usul usul sürünüp kaşınmaya başladı. Daha ziyade yanmaya başlayınca artık tahammül edemeyerek ve iki eliyle kaşınarak bir aşağı bir yukarı odanın içinde koştuğunu Nâil Bey görünce:

Nâil Bey — Birader ne oldun?

Tahir Bey — Aman, ben de bilmiyorum ne olduğumu!..

Nâil Bey — Canım birader, şöyle dur da anlat! (diyerek kolundan tutar.)

Tahir Bey — Bırak bırak, durmaya vaktim yok, zira ziyadece yanıyor!

Nâil Bey — Neren yanıyor? Ne oluyorsun anlatsan a!..

Tahir Bey — Vay! Vay! Vay!..

(diyerek Nâil Bey'in elinden kolunu kurtarıp koşarken şaşkın şaşkın bakan Artin'in kemanı, Makrit'in dairesi üzerine basıp kırar. Oradan minder üzerine sıçrayayım derken, biraz rahata varmak üzere uzanıp yatan Âkif Efendi'nin karnına basıp atlar.)

Artin — Zû? Gözüm gibi sakladığım, dedemden kalma kemânım!

Makrit — Âhbâr! Dairenin kursağını dün geçirttim daha!

Âkif Efendi — (Hiddetle kalkarak) Be herif, kör müsün? Koca odada yer bulamadın mı?..

Nâil Bey — Canım birader, biraz dur, sıçrama!..

Tahir Bey — Aman aman duramıyorum, sabredemiyorum!..

(diyerek süratle oda kapısından dışarı çıkar.)

Nâil Bey, Artin, Makrit, Tahir Bey'in halinden bir şey anlayamadıklarından arkası sıra aşağıyacık koşarlarken, uşak da “ Acaba bu gürültü nedir?” diyerek merdivenden yukarı çıkmak hengâmında iken, önden koşmakta bulunan Tahir Bey'le surat surata çarpıp yere düşerek yuvarlanırlar. Hele Tahir Bey'i yakalayıp ne olduğunu ve neye uğradığını anlamakta olsunlar... Bizim Âkif Efendi de güya işin ne olduğunu anlamak üzere zor hal ile kendisini tartıp yerinden kalkarak bir iki adım yürür yürümez, ayağı sendeleyip ortada kurulu olan sofranın üzerine doğru yuvarlandı! Artık sofranın üzerinde bulunan mezelerin ve sardalya balıklarının, havyar salatalarının keçe ve minderler üzerine serpilmesini, tekrar Âkif Efendi'nin üstü başı kirlenmesini zihninizde siz bulunuz!

Zavallı Nâil Bey, bu defa da Tahir Bey'i bırakarak yukarıdaki gürültüye koştu. Bir de ne görsün? Sofra falan devrilmiş, Âkif Efendi ise çarpıp düşmüş olduğu masanın arasından kalkmaya çalışıyor!.. Nâil Bey, vermiş olduğu ziyafette, görmüş olduğu rezaletlere ziyadesiyle canı sıkıldıysa da ne desin? Âkif Efendi'nin koltuğuna girerek bilâ-tekrar kaldırıp yerine oturttu.

Âkif Efendi — Beyefendi, bu gece sizi pek taciz ettim.

Nâil Bey — Hayır efendim! Neden taciz olayım? Lakin bendeniz biraz Tahir Bey'e bakıyorum, siz yerinizden kalkmayın! (diyerek aşağıya indi.) Hele Makrit ve Artin, Tahir Bey'in derdini anlayıp, yapmış oldukları ilaç ile biraz teskin ettirerek yukarıya alıp güç hal ile sabahı ettiler. Erkence hepsi de giyinip Nâil Bey ile birlikte olarak civarda yakın bulunan hamama dâhil olup soyunarak içerideki yunaklara alalacele bir düştüler!.. İşte sarhoşluk yüzünden vuku'a gelen halleri, birçok rezaletleri söyleşirlerken:

Âkif Efendi — “Beyler, size bir şey nakletsem dinler misiniz?”

Nâil Bey — Hay hay! Zaten ne ile vakit geçireceğiz?

Âkif Efendi — Birader, bu işretin nihayeti, işte böyle bir rezalettir! Ahbâbdan bir Nazîf Efendi vardı, bu işret onun başına da bir büyük felaket getirdi. Bu hikâye sahîhen bize bir nazîre olduğu için işte size hikâye ediyorum!.. deyip zîrdeki hikâyeyi bada etti.

Bu Nazîf Efendi gayetle tuhaf, nazik bir zat olup işret âleminde ağızından fena kelâm sâdır olmazsa da yapmış olduğu işleri ve söylediği sözleri bilmezdi. Siz bendenizi davet eylediğiniz gibi bir gün bu Nazîf Efendi'yi de kibâr ve sofu bir mahalleden davet ederler. Nazîf Efendi o akşam med'uv bulunduğu zatın hanesine gitmek üzere iken, benim başıma geldiği gibi, bu da Balık Pazarı'nda çanak yoldaşlarından bir ahbâbına tesâdüf eder.

İşte ahbâbının hatrını kırmayıp, birlikte meyhane kapısından içeri dalarlar.

Zavallı Nazîf Efendi, birkaç kadeh içip de bir miktar karanfil yiyerek ağzının kokusunu giderdikten sonra med'uv bulunduğu mahale gidecekti. Bir parça tattı ya! Tabii birkaç defalar önündeki şişe dolacak! Elbette o şişe mükerreren doldukça kendisi de olacak ya!

İşte Nazîf Efendi de, benim gibi belki de benden ziyade kafayı tutarak meyhane kapısından dışarı çıktı. Ve rakının ettiği hüküm üzerine doğru balıkçı dükkânına gidip bir kıyye uskumru balığı alarak, arkasında bulunan sakosunun kukuletasının içine koydurdu. İşte arkasındaki başlığının içinden, balıkların kimisinin başları ve kimisinin kuyrukları çıkarak giderken bir kadayıfçı dikkânının önüne gelir, ve kendi kendine “Balığa da tatlı yakıştır!” diyerek bir miktar da kadayıf alarak kadayıfı da başlığının içine koyar, ba'dehu bakkal dükkânına gelerek biraz toz şekeri alıp kâğıda koydurmayarak teraziden başlığına boşalttırır!

İşte sakonun başlığı, arkasında adeta bir pazarcı küfesi gibi olarak kendisi de yıkıla, düşe kalka, doğru med'uv bulunduğu haneye dâhil olur.

Evvela sahib-i hanenin muta'assıb bir zat olduğunu hikâye eylemiştik, o gece bu zatın konağında kendi gibi sofu birkaç misafir bulunduğundan bunlar kendi hallerinde oturarak muhabbet etmekteelerken, bizim ayyaş Nazîf Efendi de orsa boca oda kapısından içeriye girerek selam verir ve (kendi kendine) birtakım abuk sabuk mani ve şarkılar çağırarak, odanın ortasına doğru ilerler, hane sahibi Nazîf Efendi'yi görünce:

— Vay Nazîf Efendi, buyursunlar! diyerek istikbal eder. Nazîf Efendi ise hiç oralarda olmayıp hane sahibi efendinin boynuna sarılarak şapır şupur öpmeye

başlar. Arkasından sakosunun başlığını çıkararak, toz şekerine bulanmış olan uskumru balıklarını tane tane çıkarıp sandalye üzerine koyar.

Hane sahibi zavallı efendi ise, sarhoş halinden layıkıyla bilmediğinden Nazîf Efendi'nin bu haline şaştı kaldı ve hiç bozmayarak:

— Pek âlâ Nazîf Efendi, pek âlâ, uşağa ver de aşçıya versin, pişirtsin! diyerek, Nazîf Efendi'nin getirmiş olduğu şeyleri alırlar.

İşte Nazîf Efendi, oturduğu müddetçe, abuk sabuk lakırdılar ile hiç söz söylemeye kimseye meydan vermez, artık kendinde de oturmaya mecâl kalmadığını hane sahibi görerek, diğer bir odaya yatak hazır ettirip:

— Buyurun, istirahat edin! deyip Nazîf Efendi'yi yatırır. Nazîf Efendi, bir vakit sızdıktan sonra nısf-ül leyde uyanır. Bir de ne baksın? Ziyadesiyle safrasının kabarmış olduğunu görünce, abdesthaneye gitmek üzere yatağından kalkar ve bir iki adım yürür yürümez artık meydan bulamayarak; iki avucunun içine birden gaseyan edip doldurur ve karanlıkta etrafına bakıp pencereyi gördüğünde hızla avcundakileri pencereye doğru atar. Defa bir daha avcunun içine gaseyân ederek yine pencereye doğru attıktan sonra, ellerini mendiliyle tathirle yatağına girerek hâba varır.

Sabahleyin erkenden kalktıktan akşamki hali tefekkür ederken bir de ne görsün? İşte, Nazîf Efendi orada bitti! İşte Nazîf Efendi, etmiş olduğu hata, etmiş olduğu kazadan dolayı, biçarenin yüreğine inecek! Meğer gece avuç avuç gaseyân ederek, pencereden aşağı atmıyor muydu? O pencere zannelediği konsol, konsolün üzerinde etrafı oymalı ve yaldızlı müzeyyen mükemmel (endam aynası) değil miymiş? Bütün ayna ve konsolün üzerleri ve etrafının oymalarının araları bütün berbat ve mülevves olmamış mı! İşte Nazîf Efendi, akşamki kabahati düşünürken, ikinci kabahatinin daha büyük olduğunu görerek kimseye görünmeksizin erkence giyinip kararı firara tebdil ve fimâba'd bir daha içmemek üzere şediden tövbe eder.

Âkif Efendi hikâyeyi tekmiil ettikten sonra bilâ-tekrar lakırdısına devam ederek:

— İşte bey birader, bu işret yüzünden görülmedik felaket, çekilmedik eziyet ve rezalet kalmıyor. Binaenaleyh bendenizin sözümü dinlerseniz artık bu kadar rezaletin üzerine Nazîf Efendi gibi biz de işreti terk edelim, demesiyle o günden itibaren işreti terk ederler.

1107

Vaktiyle ayyaşından bir herif şarabül-leyl ven nehâr olmakla ziyadesiyle içer ve işret ettiği sırada, ne yaptığını, ne ettiğini, ne söylediğini bilmez bir hale gelirmiş. Bir gün yine ziyadesiyle işret ettikten sonra zevcesinin entarisini arkasına, hotozunu başına giyip sokağa çıkmış, bunu görenler kahkaha ile gülerlermiş. O esnada merkum herif bir berber dükkânının önüne varıp, berbere hitaben:

— “Canım bana ne gülüyorlar? Sebebi nedir?” demesiyle:

Berber bir ayna getirip (Bak!) diye eline vermiş, herif aynaya bakıp kendisini kadın kıyafetinde görünce:

— “Eyvah eyvah, kocamdan izin almadan sokağa çıkmışım. Herif duyarsa kıyametleri koparır!” diye koşarak hanesine gitmiştir.

20. EK: 1910 – MEHMET HİLMİ – GÜLÜNÇLÜ LETAİF-İ RAMAZAN

1108

Oldukça sahib-i servetten bulunan efendinin birinin uşağı memleketine gitmekle, hemicek, “henüz” memlekette gelmiş olan Memiş Ağa’yı uşaklık hizmetiyle konağına alır..! Meğerse Memiş gayetle kaba, nâ-kâbil terbiye bir adammış! Mesela zembili sırtına alarak sebze ve et almaya giden Memiş yine zembil boş olduğu halde avdet edip:

— “Al, ahçıbaşı sana zerzevat gottüm!” diyerek aşçının önüne boş zembili bıraktığı mükerreren vaki’ olmuş. Hele ısmarlanan eşyanın bazısını unuttuğu kesir-ül vuku’ bulunmuştu.

İşte bu zat Memiş’in efendisi Ramazan-ı şerifte en teklifli ahbâblarından bazı zevâtı ifara davet ederek, alınacak şeyleri Memiş’e emniyet edemediğinden bizzat kendisi mübayaa eder ve ayrıca Memiş’i bir tarafa çekerek misafirlerin bulunacağı akşam gerek yemeklerin sırasıyla verilmesi ve gerekse yemekten sonra icab edecek kahve ve şerbetlerin suret-i takdimi ile i’zaz ve ikramı hakkında Memiş’e dersler verip tembihât-ı mukteziye icra eder. Efendi bir kere kendisi söyler, sonra Memiş’e söyletir.

Mesela der ki:

— Ey Memiş, iftarlık tepsisiyle çorbayı kaldırdıktan sonra ne getireceksin?

— Et lengerini getirür goyuyun! demesine:

— Oğlan, hani ya nihâli ile yumurta?..

— Senin söyledüğün yemuhlarda yağlı yoh kim gotüreyin!.. cevabını vermesiyle efendi hiddetlenerek:

— Oğlan, hâlâ öğrenemedin mi? Nihâli, küçük tahta parçalarından yapılmış, şu tekerlek değil mi?.. Ben sana yüz bin defa tarif etmedim miydi?

— Ha! Gerçek efendi! Ben onu unutakoymuşum!.. dedi.

Zaten Memiş hangisini unutmuyor, Memiş'in zihninden her şey "Seyyâle-i berkıyye misâli güzer eyler, her şeyi ufûl" ederdı. Nihayet akşam takarrübe başladı, iftariye içeride hazırlanıp sofraya konuldu. Topun endaht edilmesine beş on dakika kalarak misafirler de birer ikişer geldiler. Bizim Memiş ise güya efendisinin tembihâtını icra ediyordu. Paltosunu yakası kalkık bir surette giymiş, kapının önünde ahz-i mevki ederek nâ-bemahal bir tavr-ı tevâzukârane almış, ellerini böğrüne doğru kavuşturmuş, içeriye girecek olanların eteklerini pis müstekreh elleriyle kavramakta, zeaminca dâmen-bus hoşâmedî olmaktaydı. Misafir efendiler biraz sonra vakt-i iftar hülûl etmekle sofraya başına oturdular. O aralık bizim Memiş, elinde yumurta sahanıyla göründü!.. Heyhat!.. İşte ilk yanlışlık... Sahib-i hane efendi dudağını ısırarak başıyla işaret etmesiyle nasılsa Memiş işareti hissetti. Sezdirmeden bir tavr-ı garabet perverâne ile kâseyi getirip iftariye tepsisinin üstüne koydu. Bir iki lokma reçel filan alındıktan sonra sahib-i hane efendi çorbayı tevzi etmek üzere bir eline kepçeyi (kefçe) diğer eline de, davetli misafirler içinde en ziyade şâyân-ı ihtirâm olan mamur beyin tabağını almış, Memiş dahi çorba kâsesinin kapağını kaldırmasını emretmişti!.. Bir de görsün?.. Bizim Memiş, çorba yerine hoşab kâsesini getirip koymamış mı?.. Heyhat! Daha taamın bidâyetinde bu da ikinci yanlışlıktı.

Efendi hiddetle — "Kaldır şunu herif, gözlerin görmüyor mu? Çorba ile hoşabı fark etmiyor mu? Birisi sıcak, diğeri soğuk, ondan da bilemiyor musun? Haydi çabuk ol, çorbayı getir!" diye haykırdı. Efendinin bu tekdiri üzerine bütün bütün şaşırılmış olan Memiş heman ellerini sofrada bulunan Kâzım Bey'in tepesinden aşağıya doğru uzattı.

— Oğlan ne yapıyorsun, demeye kalmadı, kâseyi yakaladı. Birdenbire getirmek istediye de buna da muvaffak olamayarak nasılsa elinden bir kulpu kurtulmuş bulunan kâseyi Kâzım Bey'in başından ta kulaklarına kadar geçirdi!..

Hep bir ağızdan — "Aferin Memiş!!!" dediler. Sonra sürekli kahkahalar çıktı. Lakin bu aralık sahib-i hane efendi hiddetinden kıpkırmızı kesildi. Hâlâ orada durup efendinin yüzüne aval aval bakmakta olan Memiş'e:

— Beyin başından kâseyi alsan a! diyerek kemâl-i şiddetle bir tokat aşk ettiyse de o aralık biçare Kâzım Bey'in tepesinden aşağıya hoşab süzülüp akıyor. Gayet biçimli siyah yeleğinin arasından görünen beyaz sakız gibi frenk gömleğinin üzerinde uçuşan kayısı taneleri önünde bulunan havlu üstünde karar kılıyordu. Memiş dahi yaptığı işten ve yediği dayaktan fevkalade mahcub olarak oda kapısından çıkıp gitmesiyle o akşamki misafirlere hizmet vazai fi bittabi sahib-i hane efendiye aid kaldı.

1109

Herifin biri Ramazan-ı şerifte iftâr ettiği bir konakta gece dahi kalıp imsak vakti takarrüb ettikte aşçıdan yemek ister. Aşçı ise nasılsa hiddetlenip herifin ağzına iki tokat vurur. Sabah oldukta sahib-i hane efendi giderken herife hitaben:

— Sahurda ne yediniz? diye sorunca:

Herif — “Aşçıdan iki tokat” cevabını vermiş.

1110

Kariîn-i kirâmın da malumudur ki Ramazan kavgası eğlencelerin an âlâsıdır. Şu kadar ki adam tahammül edip karışmamalı. Uzaktan seyirci olmalı. Çünkü incir çekirdeği dolduramaz bir sözden öyle kavgalar çıkar ki adam gülmekten katılır. Hem bu kavgalar kadınlar hamamı kavgası gibi sârîdir. Mesela iki kişi beyinde bir münazaa zuhur eder. Derhal etraftan öteki beriki müdahale eder. O onunla, beriki ötekiyle tutuşup kavga teş'ib eder. İlk kavgaya tutuşanlar barışırlar. İşlerine belki akşam evlerine giderler. Hâlâ kavganın teferruatı bâkî. Başta bu kabilden meşhur merkepçi İzzet ile lüleci Mehmet'in Ramazan kavgası gerçekten eğlencelerin eğlencesi. Şöyle ki merhum merkepçi İzzet ile lüleci Mehmet, işi evvelce beylerinde kararlaştırırlar. Bir gün saat on birde Bayezid Camii Şerifi avlusuna giderler. Güya bunlar birbirlerini bilmezlermiş gibi, karşı karşıya gelince İzzet görmemiş gibi lüleciye bir çarpar.

Lüleci Mehmet — Kör müsün be herif, etrafına baksan a!..

Merkepçi İzzet — Kör sensin, azıcık dokunmakla canın çıkmadı ya?..

Lülecî — Canın senin çıksın. Dünyada ne hayvan insanlar var!...

Merkepçi — Çok ağzını bozma, hayvan sensin!..

Sensin bensin derken iş azar. Halk toplanır. Bakarlar ki ikisi de ağadan adam. Ayırmaya semî' ettikçe bunlar işi azdırırlar. Bitirip bitirip tekrar tazelerler. Herkeste de hal kalmaz, ezana da çâryek kalır. O aralık merkepçi İzzet geri çekilip de lülecî Mehmet'e hitaben:

— “Mehmet, Mehmet, burada kavganın kadri bilinmiyor, yarın akşam Ayasofya Camii Şerifi avlusuna gel!!!” deyip de ellerini sallayarak Kâğıtçılar'a doğru yürümeye başlayınca herkesteki hal-i hayret ve taaccübü seyretmeli. Çünkü sebkât eden bu münazaayı seyredenler meyânında ihtiyar var, genç var, esnaf var, kimi Aksaray'a kimi Edirnekapısı'na, kimi Yenibahçe'ye gidecek, zihninizde tasavvur ediniz ki kavgada böyle bir netice ile hitâm buluyor. Siyâm haliyle de nasılsa dalıp akşam ezanına da bir çâryek kalıncaya kadar kavgayı seyretmiş olduğunuzdan hanenizde iftara yetişmek için her ne kadar isti'câl gösteriyor sürat-i mümkinine ile yolda yürüyorsanız da daha hanenizin yolunu yarı bile etmeksizin, ne o?.. İftar topu atılıyor!..

Artık bu iki nekre-gû adamların taklit olarak icra ettikleri kavgalarına sahih zannıyla aldanıp da vaktiyle iftara yetişmediğinize bu sırada kim bilir kendi kendinize neler söyleniyorsunuz?..

1111

Şikempervêrandan biri Ramazan-ı şerifte bir zatın iftarında bulunur. Herifin şiddet-i iştihadan dişleri çatır çatır çarpar ve it'am-ı nefise ve hulviyyât gibi şeyler sofraya geldikçe cn atarmış!.. Bir de it'ame arasına eski maden büyük bir tabak içinde gayetle mükellef ve mülevven olarak dondurulmuş olan “elmasiye”nin (güya kendisinin darb-ı dest hırsından ürkerek) tiril tiril titreye titreye geldiğini merkum herif görünce kanun-u iştihâsı galeyana ve canı dehane gelip, elmasiye tabağı sofraya konulduğu gibi herif önüne etrafa bakmayıp kemâl-i derece hırs ile kaşığı vurduğu gibi bittesadüf elmasiye takımıyla tabaktan fırlayıp sahib-i hanenin kucağına doğru gider.

Zürefadan bulunan sahib-i hane ise elmasiyeye bir atf-ı nigâh tebessümüyle:

— “Elmasiye bana sığınyor” diye izhâr-ı nükte-gûyu ve zarafet eylemiştir.

1112

Şikemperver bir zat ahibbâsından birkaç zatı iftara davet etmiş. Ancak misafirlerin önlerine konulan kaşıklar adeta kahve kaşığı kadar ufak, halbuki hane sahibinin önündeki kaşık ise ötekilere nispetle “kefçe” derecesinde büyükmüş. Mevsim de yaz mevsimine tesadüf etmekle sofraya buzlu hoşab konulmuş. Misafirler kaşıklarının küçüklüğü cihetiyle hoşabdan ancak damla damla alabildikleri halde hane sahibi o kocaman kaşığını her daldırdıkça yüz dirhem kadar hoşaf “hoş âb” alıp içer ve içtikten sonra da:

— “Oh!.. Öldüm!..” dermiş.

Misafirlerden biri sabredemeyip sahib-i haneye hitaben:

— “Aman efendim, lütfen şu elinizdeki kaşığı inayet buyursanız da bir kere de bendeniz ölsem!..” demiş.

1113

Bu fıkra ile de Ramazan-ı şerifte bir iftar bahsi yazılacaktır: Malum a! İftarda birkaç nev reçel ile çorba, kebab, taze yumurta, birkaç türlü tatlı, börek, hele kaymaklı yahut bademli güllaç bulunmak âdet. Bu davetlerde birkaç latif ahbâb da bulunursa artık o muhabbete doyulmaz. İftarları ve iftar muhabbet ve eğlencelerini ve edilen teklifleri her ne kadar tafsil etsek, yine nakledeceğimiz Meşrebi Efendi merhumun meşhur iftarı kadar tuhafını, latifini söylememiş oluruz. Şöyle ki Meşrebi Efendi merhum, orta halli, fakat kibar nazlısı, tuhaf hem de tuhafların da tiryakisi olup İstanbul’da küberâdan görüşmediği kimse yoktu. Herkes kendisini sever, hatırını sayar. Latif surette latifeler ederlerdi. Ramazan-ı şerifin yirminci günü akşamı Meşrebi Efendi bir iftar daveti kurdu, haremini çağırıp:

— “Hanım, Ramazan-ı şerifin yirminci akşamı falan ve filan ve falan zatlari iftara davet ettim. Ona göre tedârikâtta bulun!..” dedi.

Ramazan-ı şerifin yirminci akşamı oldu. Meşrebi Efendi gelecek zevâtı biliyor ya!.. Gidip arayacak değil. Hatta o gün kendisi de evden çıkmadı. Haremiyle beraber iftariye ve taam tertibiyle meşgul oldu. Akşam takarrüb etti. Sofra kuruldu. İftariye tepsisi hazırlandı. Ezana da çâryek kaldı. Lakin gelen giden yok!.. Yok ama!.. Hani adettir, iftara da ezana lâakall beş dakika kalmadan evvel gidilmez a! Ancak beş dakika kalarak gidilir. Onun için Meşrebi’de bir ufak telaşla beraber tefekkür emareleri görülüyorsa da bütün bütün ümitsizlik hali de görülmezdi. Ezana beş dakika ve biraz daha geçip iki dakika kalınca ve hele bir kere iftar topu patlayıp da davetlilerden hiçbiri gelmeyince, Meşrebi’deki hayreti, telaşı, hareminin, ev halkının:

— “Acaba ne oldu? Misafir gelmediler!..” gibi birbirleriyle ettikleri fısıltıları görmeli!..

Meşrebi — Çok şey, latifenin de bu derecesi olmaz! Diyelim ki beni biraz üzme istesinler! Lakin ezanı on geçti, hâlâ hiçbiri gelmedi!..

Haremi Hanım — Efendi sakın yanlış anlamasınlar?..

Meşrebi — Hepsi de mi yanlış anlarlar!..

Haremi — Latife mi olacak?..

Meşrebi — Latifenin de bu derecesini onlardan memul etmem çünkü öyle adamlar değil!..

Saat yarım oldu. Hâlâ gelen giden yok.

Meşrebi — “Ailesine hitaben” Gel elimizin emeği olan yemekleri pek âlâ yiyelim. Bundan sonra da iftara gelinmez a!.. deyip Meşrebi ile hane halkı yemekleri pek âlâ yediler.

Ferdası gün Meşrebi camiye gitti. İftara davet ettiği zatlardan birine tesadüf eyledi. Meşrebi de bir suret:

Ahbabı — Vay efendim, dargın mıyız?..

Meşrebi — Pir-i evvel, bu da layık mıydı? Tenezzül buyurmuş olaydınız kadrinize noksan mı gelirdi?

Ahbabı — Nereye tenezzül efendim!..

Meşrebi — Nereye olacak, bendehanenize! Dün akşam iftarı bendehanede edecek değil miydiniz, öyle söz verilmedi mi?..

Ahbabı — Hayrola! Ne zaman öyle bir söz söylediniz!.. Rüyada mı?.. Hulyâda mı?..

Meşrebi — Canım efendim, falan filan zatlar ile birlikte gelecek değil miydiniz? O kadar özendim, Allah ne verdiyse hazırladım, o da bir şey değil, çoluk çocuktan mahcub oldum!..

Ahbabı — Aman efendim ne söylüyorsunuz!.. Sahih mi? Ha, işte filan bey de geliyor. Soralım bakalım, belki onları davet ettiniz de gelmedilerse o başka!..

— Vay efendim, ne o? Meşrebi Efendi ile telaşlı telaşlı konuşuyordunuz?..

— Hiç sormayın efendim, ilk itâba bendeniz müstehak oldum. Fakat pek haksız bir itâb!..

Meşrebi — Hayır hayır! İtâb haddim mi? Lakin mahzun oldum da!..

— Canım nedir? Merak ettim, çabuk söylemeniz e?

— Efendim, Meşrebi Efendi hâk-i pâyenizi, bendenizi, daha falan filan efendileri dün gece iftara davet etmiş. Teklif buyurmuşlar, muntazır olmuşlar da biz de gitmemişiz, lakin bendenizin haberim yok!..

— Hakikaten bendenizin de haberim yok. Hiç öyle bir söz olmadı. Öyle bir şey olsa ma'-al-teşekkür giderdim!..

Meşrebi, davet ettiği zatların hangisine tesadüf ettiyse muhavere bu.

Meğer Meşrebi Efendi zihince bu iftarı kurup haremine söylemiş ve Ramazan haliyle me'duvunu zihninde davet eyledim zannetmiş o kadar.

İşbu davet fıkrası Meşrebi Efendi'nin sair ahbablarının da mesmu'yu olunca gülmekten kendilerini alamadılar.

1114

Taşra köylülerinden cahil herifin biri Ramazan-ı şerifte vakt-i imsakı bilmek için İstanbul'da bulunan ahbâbından bir zata mektup yazarak bir imsakiye göndermesini rica eder. Ahbabı bulunan zat da li-ecli-il-nezaket zarif ciltli bir takvim ile ayrıca bir imsakiye alarak kendi uşağına bittevidi' köylüye gönderir. Uşak gidip köylüye o müzeyyen ciltli takvim ile imsakiyeyi ita eder. Ancak cahil olduğunu bâlâda yazdığımız köylü kendisine gönderilen takvime bir göz gezdirdikten sonra meşhur rumiyyeden olan "temmuz" mâhını "domuz" diye okuyarak kendisine takvimi getiren uşağa hitaben:

— Baksan a ağa, acaba bu (domuz) ne olacak? diye sual edince:

Uşak — "Siyam haliyle kemâl-i derece hiddet ve tahavvür ile" Ne olacak, senin gibi cahil bir herife takvim gönderdiği için şüphesiz bizim efendi olacak!.. cevabını vermiştir.

1115

Gayet sıcak mevsim sayfa tesadüf eden bir Ramazan-ı şerifin ilk günü İstanbul'da Koska'da sakin, ketebeden bir efendi akşama yakın, hanesinden gecelik elbisesiyle başına takkesini giyerek sokağa çıkar. İftar vaktine de ancak yirmi dakika varmış. Bir de o aralık dört kişinin bir tabut getirmekte olduklarını görür, zihince "Sevaptır, azıcık da şu tabutun bir kolundan tutup birkaç adım da ben götürüyüm!" diyerek tabutun bir kolunu yakalar. Yakalar ama, yolda giderlerken "Acaba başka biri de tabutun koluna girer mi?" diye efendi ara sıra etrafına bakarsa da kimse girmez ve süratle götürülen tabutun kolunu kimse tutmaz ki bizim efendi de bıraksın. Nihayet gide gide Aksaray'dan falandan geçilir. Efendi kan ter içinde kalır. Yolda iftar topu atılır. Hâlâ da gidiyorlar. Bir de ta Silivri kapısına vasil olarak orada dururlar. Artık saat de tam biri bulmuş imiş. Bir de

bizim efendi ne görse beğenirsiniz? Mahalle ahalisinden birçok kimseler tabutun yanına yaklaşmış ve bir yandan da efendiye gülerek tabutun kapağını açtıklarında içinden ne çıkar, acaba biliyor musunuz? Meğerse evvel civardaki caminin iki kıta büyük mumları değil miymiş!!! Yolda getirilirken kırılmasın için mahsusen tabuta konulmuşmuş. İşte o aralık tabut ile gelen efendideki hayreti tecemmu' eden ahalinin de efendiye bakıp bakıp da tebessümlerini tahayyül ediniz!

1116

Vaktiyle tavuk pazarında meşhur işkembeci Barba Dimitri'ye her gün işkembenin âlâsı, yağlısı Yedikule kasaphanesinden gelir. Çıraklar temizlerler. Hem de kar gibi beyaz oluncaya kadar temizlerler, zaten dükkân temiz. Kazanın "kazgan" olduğu mahalın duvarları âlâ çinilerle müzeyyen, raflarda kâseler dizili, kazgan, kepçe (kefçe) haftada bir kere kalaylanır. Her şeyi temiz, pak, işkembeci Barba Dimitri'nin üstü başı da temiz.

Gelelim bahsimize: Ramazan-ı şerifin vâsitinde bir gün idi ki saat on biri henüz vurmuydu. Barba Dimitri temiz giyinmiş, kuşanmış. Boynuna aşçı astarını atmış olduğu halde dükkânına geldi. Dükkânı her günkü halde buldu. Konaklardan ayvazlar, ağalar ile gelen kapaklı çorba kâseleri gelmiş. Kazganın etrafına dizilmiş peyderpey etraf ve mahallâttan dahi gelmekte, ve her kimin kâsesi evvel gelmişse sırasıyla dizilmekte ve kalfalar, çıraklar Barba Dimitri'nin işaretine muntazır bulunmakta ve müşteriler Barba'nın harekâtına dikkat etmekteydiler. Barba Dimitri, bir kere etrafına göz gezdirdi. Bu kâselerin her biri kimin olduğu ve ne kadar çorba alacağı Barba'nın ve verecekleri paranın miktarı da müşterilerin bildikleri şey! Sual ve cevap ne hacet!

Barba beş on dakika kazganın yanında durup ezana da ancak yarım saat kalmış idi ki, kalfası terbiye kepçesini (kefçe) eline alıp Barba'nın karşısında durdu, çıraklar el kavuşturup yanına dizildiler. Barba elindeki beyaz astarla kazganın kapağını bir kere silip kaldırdı!!! Ne gördü?.....

Ne görecekti! .... Çorbanın üzeri alâ çayır! Envâi nebâtât! Kalfa morardı, çıraklar kızardı. Fakat Barba Dimitri, pişkin herif, ne kızardı ne morardı, anladı ki

işkembenin biri temizlenmeden, belki boşalmadan kazgana atılmış. Barba Dimitri, hiç istifini bozmayıp müşterilerine hitaben:

— “Efendiler, ağalar, bu akşam da çorbayı maydanozlu (mide-nüvaz) yaptım!..” demesiyle müşterilerde de bir kahkahadır gitti.

1117

Pederinden mevrûs serveti hüsn-ü istimal ile beraber hasenâta sarf hususuna itimatta kusur etmeyen kibar bir zatın hanesine ara sıra konu komşulardan bazıları gelip istifsar-ı hatır ile hukuk-u cirâniyeti ifa ettikleri halde mezkur haneye muttasıl olup ahval-i zâhiriyesi kendisinin iyi bir adam olduğuna delâlet eden Hicabi Efendi'nin bir kere olsun hanesine gelmemesi mucib-i merak olduğunu kendi halîlesi hanımla musâhabat esnasında, beyefendi tarafından söylenmiş olmasına mebni, hanım mumaileyh zaten görüşmekte olduğu Hicabi'nin haremine keyfiyeti açar, vesair komşular gibi beyefendinin ziyaretine gelmemesi sebebini sorar. Hicabi Efendi'nin zevcesi zevcinin pek sıkılgan bir adam olup bu gibi kibar zatların huzuruna çıkmaya alışık olmadığından bahisle bir kere kendisine söyleyeceğini ve gitmesi için de ibram edeceğini temin eder.

Bir sabah beyefendi hanesinde yalnızca oturmakta ve taşradan gelmiş olan mektuplara cevap yazmakla meşgul bulunmaktayken oda kapısı açılır ve Hicabi yüz gösterir. Beyefendi kemâl-i memnuniyetle kıyam ve mumaileyhi karşılar. O sırada heman kapı dibine oturmak isteyen Hicabi Efendi'ye minder üstüne buyurmasını teklif ile o tarafa sevk eder. Hicabi Efendi ise:

— “Aman efendim, haddim değil efendim!..” gibi sözlerle minderin üstüne oturur. Hoşbeşten ve kahve sigaradan sonra bir aralık beyefendi odadan dışarı çıkar. Mahcubiyetten gözleri kararmış olan Hicabi Efendi de bir de baksın ki beyefendinin yazı hokkası üzerine oturmuş. Hokka devrilip mürekkepler de dökülmüş ..... cebinden mendilini çıkarıp mehma-emken minderi temizleye ..... soktuğu sırada uşak gelir:

— “Yemeğe buyurun efendim!..” der.

Alt katta bahçeye nazır bir odada beyefendi ile beraber karşı karşıya sofraya otururlar. Çorbayı müteakib et gelir, onu da yerlerken beyefendi elinde olan kemiği bahçede pencere dibinde dolaşmakta olan köpeğe fırlatır. Misafir Hicabi Efendi de bu hali bir usul zannıyla o usule riayet kasdiyle yediği etin kemiğini köpeğe doğru diğer bir pencereden atarsa da pencere kapalı olmak mülâbesesiyle ayna cam “ayine cam” kırılmakla bundan pek ziyade mahcub kalarak terlemeye başlar. Gerçi hane sahibi beyefendi:

— “Beis yoktur efendim!..” diyerek mahcubiyetini izale etmek isterse de biçare Hicabi muttasıl ter döker ve cebinden mendilini çıkarıp yüzünü siler, lakin mendilinin mürekkepli olduğu da hiç hatırına gelmez. Yüzü gözü simsiyah kesilir, beyefendi bittabi tebessüme başlarsa da kendini pek de zaptedemez. Hicabi ise beyefendinin gülümsemesinden mütereddidane etrafına bakınırken karşısında bulunan büyük aynaya gözü ilişir. Yüzünün simsiyah mürekkepli olduğunu görmesiyle yıkanmak için dışarı fırlamak ister. Fakat yemeye oturdukları sırada peçetenin iki uçlarını boynuna ilıştiren beyefendiyi takliden sofraya örtüsünü boğazına bağlamış olan Hicabi, sofraya takımını paldır küldür yere devirir. Beyefendide artık sabır ve tahammül kalmaz. .... memzûc kahkahayı salıverir. Maazalik ezhâr-ı nezaketten de geri .... Hicabi Efendi bin türlü hicâb altında müsaade taleb .... avdet eder.

21. EK: 1910 – MEHMET HİLMİ

MUSAVVER MÜNTEHABAT-I LETAİF-İ HİLMİ

1118

Herifin biri elinde yarım okka ekmek olduğu halde bir eskicinin yanına gidip, kösele ıslattığı çanağı göstererek:

— “Şuradan yirmi paralık hoşab ver!” dedikte eskici işini belli etmeyerek çiriş kâsesini daldırıp herifin eline verir. O da etmeğini bandırarak karnını doyurduktan sonra yirmiliği eskiciye verip kulağına yavaşça:

— “Hoşab ekşimiş ama her neyse, sakın anlamadı zannetme!” demiş. Ne de anlayış!!?

1119

Mükellef bir zata “Osman ne ile yazılır?” diye sormuşlar, cevabında “Hasan” (sin) ile yazılır ama (Osman)ı bilmem, demiş.

1120

Herifin biri tiyatroya gider, locaya gireceği sırada paltosunu çıkarıp tiyatrodaki bulunan hizmetçilerden birine teslim eder. Tiyatronun hitâmında herif paltosunu aramaya gelir:

Hizmetçi — Hani ya numeronuz..?

— Kaybolmamak için paltomun cebine koymuştum!..

Hizmetçide taaccüb!..

1121

Oldukça ehl-i servetten olup kendi zevkine mecbur bulunan Nail Bey, bir gün ahhâbından Âkif Efendi'ye tesadüf ederek ertesi günü akşamı hanesine davet edip ayş ü işret edeceklerini ve o akşam ahibbâsından Tahir Bey'in dahi bulunacağını söyler.

Âkif Efendi ise böyle eğlenişlerden bir vakitte girip kalan bir adam olmadığından maalmemnûniye geleceğini bildirir ve oradan ayrılıp giderler.

Nail Bey, yolunun üzerinde bulunan Tahir Bey'in hanesine de uğrayıp doğru kendi hanesine gelir.

Yarın akşam, Magrit'i alıp gelmesi için, kemânî Artin'e kâğıt yazar, uşağın eline vererek gönderir.

Nâil Bey, o akşamı yalnızca geçirip ertesi günü sabahleyin kalktıktan bakar ki bir gün mukaddem kömürcü Mehmet Ağa'ya ısmarlamış olduğu on deve kömür kapıya gelmiş.

"Bugün sırası değildi ama, her nasılsa olmuş" diyerek kömürlüğe boşalttırtıp hesaplarını görür. O gün uşak da diğer hizmetlerle meşgul bulunduğu bittabi holün kömür tozlarını süpürmeye vakit bulamaz.

Nâil Bey, yukarı kattaki odaya sofrâ takımlarını hazır ederek misafirlerinin gelmelerine muntazır olur.

Biz gelelim Âkif Efendi'ye! Âkif Efendi, "Vakit geldi" diyerek yavaş yavaş hazırlanıp, Bahçekapısı'ndan ve Balık Pazarı'ndan doğru Unkapanı civarında bulunan Nâil Bey'in hanesine gitmek üzere iken Yemiş İskelesi'nde ahhâbından birine tesâdüf eder.

Dostu — Canım, nerelerdesiniz, çoktandır görüşülemiyor?

Âkif Efendi — Epey vakittir bu tarafa çıktığım yok da onun için buluşulamıyor zannederim.

Dostu — Demek bu akşam niyet burada!

Âkif Efendi — Hayır efendim! Ahbâbdan Nâil Bey nâmında bir zât var, bu akşam ona davetliyiz.

Dostu — Ne, bir düğün falan mı?

Âkif Efendi — Hayır hayır!..

Dostu — Demek ziyâfet?

Âkif Efendi — İşte onun gibi bir şey! Daha vakit erken ama, yavaş yavaş gidinceye kadar vakit de gelir!

Dostu — İsterseniz, şurada biraz oturalım!

Âkif Efendi — Geç kalırım zannederim!..

Dostu — Ne geç kalacaksınız? Biraz görüşürüz!

Âkif Efendi — Haydi bakalım, sizin hatrınızı da kırmamış olayım!

(Bu muhâvere uzarsa, Âkif Efendi ile dostu Yemiş İskelesi'nin yanındaki gazinonun üst katına çıktılar, sofrayı kurdurarak yine sözlerine devam ettiler.)

Dostu — Demek davetli olduğunuz yerde ayş ü işret, zevk ü muhabbet ederek bir güzel eğleneceksiniz.

Âkif Efendi — Bendeniz de öyle ümit ederim! Çünkü gideceğim yer öyle sıkılacak teklifli bir mahal değil! Eğer maniniz yoksa birlikte gidelim.

Dostu — Hayır, benim gitmekliğim olamaz, hem evden de haberleri yok!

Âkif Efendi — Siz bilirsiniz!..

(Böyle birtakım lakırdılar ile muhabbet uzadı. Âkif Efendi her ne kadar gitmeye müsaade istediysede dostunun ısrarı üzerine:)

— Haydi biraz daha eğlenelim! diyerek kaldı.

Bunlar tekrar uzun uzadıya sohbe dalarak, şişeyi tekmil ettiler. Âkif Efendi, hızlı hızlı söylemekte olduğu lakırdısını anlatacağım diye çalışırken arkadaşının, tekrar şişeleri doldurttuğundan bile yoktu.

Artık Âkif Efendi derin derin muhabbetlere dalmakta olsun, biz geelim Nâil Bey'in konağındaki ziyafete:

Nâil Bey, davetli ahabâblarının gelmelerine muntazır iken, hanende Magrit ve sazende Artin geldiler.

Arası çok geçmeyerek Tahir Bey de geldi. Âkif Efendi'nin "Davete herkesten evvel icabet ederken bu defa nasıl oldu da gecikti" gibi lakırdılarla işrete başladılar.

Adeta akşam olduğunu ve ortalığın karardığını görerek Âkif Efendi'nin geleceğinden kat'i ümid bile ettiler.

Bunlar artık yavaş yavaş, sofraya kenarına yaklaşp ahenge başladılar.

Biçare Âkif Efendi ahabâbının teşvikiyle üçüncü şişeyi dahi yuvarlayarak gitmek üzere ayağa kalktı.

Arkadaşı dahi "Pek âlâ" diyerek kalkıp tezgâh başında hesap görüldükten merdivenden güç hâl ile aşağı indiler, birbirlerinden ayrıldılar.

Vakit akşam olduğu gibi hava da bozarak şiddetlice yağmur yağmak üzereydi.

Âkif Efendi gazino kapısından çıkar çıkmaz, yüzüne çarpan rüzgâr kendisini bir kat daha sersemlendirdi, şemsiyesini bile açmayı unutmuştu, yağmuru yiyerek bazı yerde kayarak gitmeye başladı.

Biraz ileride boydan boya bir dükkâncının oluktan akan suyu almak üzere sokağa koymuş olduğu gaz tenekesine çarparak teneke ile beraber birkaç adım yuvarlandı. Islandıktan başka üstü başı, eli yüzü çamur içinde kaldı.

Biçare Âkif Efendi, ne olduğunu ve neye uğradığını bilemeyerek tenekeyi oraya koyana sövmeye başladı.

Dükkâncı — Ağzını topla herif, düşmeyeydin!

Âkif Efendi — (Kendisini güç belâ toplayarak yerden kalkıp) Şuna bak, daha karşılık da veriyor!

Dükkâncı — Haydi, haydi! Çek arabayı bakalım! Ne geldiyse bizim tenekenin başına geldi!

(Bu aralık civarda bulunan bir iki kişi araya girerek)

— Haydi efendi, haydi! Nene lazım, size yakışmaz!

Âkif Efendi — Yok ama, şu zûkâğın orta yerine tenekeyi koymaklığın münasebeti ne?

Dükkâncı — Bilemedik, bilemedik sizin geçeceğinizi!.. Hah hah ha!

Diğer biri — Adam sen de, şuna uyup da lakırdı söylüyorsun!

Âkif Efendi — Affedersiniz, diyerek ve bütün bütüne sersemleyerek, sendeleye sendeleye yoluna gitmeye başladı.

Biraz sonra Nâil Bey'in hanesine dâhil olup aman, ara vermeyerek hızlı hızlı, tak tak tak kapıyı çaldı.

Bu esnada da, Nâil Bey'in uşağının elinde diğer bir işi bulunmakla acele kapıyı açmaya meydan bulamadı.

Âkif Efendi ise kapının açılmadığını görünce kemâl-i hiddetle kapının iki tokmağını birden eline alarak, bilâ-fâsıla çalmaya başladı.

Bu sırada uşak merdivenin birkaç ayağını birden inip koşarken ayağı sürçüp kalarak, kırk elli ayaktan ibaret bulunan merdivenin üst başından alt başına kadar yuvarlandı.

Biçare uşağın canı yandığından sövüp sayarak kapıyı açtı. Âkif Efendi de uşağın sövmekte olduğunu görünce, iyiden iyiye hiddetlendi:

Âkif Efendi — Sen bir uşaksın, kime sövüyorsun?

(Uşak, yüzü gözü çamur içinde böyle gece vakti bir adamı görünce zihninde bir manâ veremeyerek zaten canının acısıyla)

— Sen de ne oluyorsun da, kapıyı bu kadar hızlı çalıyorsun? diyerek göğsünden itti.

Âkif Efendi — Sen kimi itiyorsun? demeye meydan bulamayarak, holde sabahtan kalmış olan kömür tozlarının içine bir yuvarlandı.

Zaten, çamurlu olan üstü başı bir kat da kömür tozlarına bulandı.

Bu gürültü yukarıya aks edince Nâil ve Tahir Beyler ile Magrit ve Artin aşağı indiler. Bir de baktılar ki, uşak ile eli yüzü belirsiz bir adam boğaz boğaza, kucak kucağa kavga edip duruyorlar.

İkisini birbirinden ayırdıktan sonra Nâil Bey, Âkif Efendi'nin yüzüne mum ile baktı, tanıyamadıysa da sesinden anladı.

Nâil Bey — Âkif Efendi, birader sen misin? Bu hâl ne?

Âkif Efendi — Sizde adet hem misafir davet edip hem de uşağa tembih edip kovdurmak mıdır?

Nâil Bey — Affedersiniz, bir şey anlayamadım! Hele yukarı buyurun!

Âkif Efendi — Hayır hayır, bana bir fener verin, gideceğim!

Nâil Bey — Nereye gideceksin? Hele yukarı çık... diyerek zor hal ile Âkif Efendi'yi yukarı alırlar!...

Nâil Bey, Âkif Efendi'yi yukarı aldıktan sonra elini yüzünü yıkayıp bir kat gecelik elbisesi götürerek giydirmekte olsun, o aralık Tahir Bey, dahi abdesthaneye giderken ahır kapısının önünde bir şişe görür, meğer orada duran hasırlı şişe bundan akdem Nâil Bey, hanesini tamir ettirdiğinde boyacıdan kalma petrol yağı imiş...

Biçare Tahir Bey, rakı zanniyle avcuna döküp kokladıktan sonra elini yıkamayı unutarak abdesthanede o eliyle taharetlenir.

İşte Âkif Efendi'nin üstü başı temizlenerek biraz adama dönüp Tahir Bey de gelerek ahenge başlarlar.

Biraz sonra Tahir Bey, yavaş yavaş neft yağının eser-i hükmü olan ateşi hissederek oturduğu sandalyeye yavaş yavaş sürünüp kaşınmaya başlar, daha ziyade yanmaya başlayınca artık tahammül edemeyerek ve iki eliyle kaşınarak bir aşağı bir yukarı odanın içinde koştüğünü Nâil Bey görünce:

Nâil Bey — Birader ne oldun?

Tahir Bey — Aman, ben de bilmiyorum ne olduğumu!..

Nâil Bey — Canım birader, şöyle dur da anlat! diyerek kolundan tutar.

Tahir Bey — Bırak bırak, durmaya vaktim yok, zira ziyadece yanıyor!

Nâil Bey — Neren yanıyor? Ne oluyorsun anlatsan a!..

Tahir Bey — Vay! Vay! Vay!..

(diyerek Nâil Bey'in elinden kolunu kurtarıp koşarken, şaşkın şaşkın bakan hanende Magrit'in dairesi üzerine basıp kırar.) Oradan minder üzerine sıçrayayım derken, biraz rahata varmak üzere uzanıp yatan Âkif Efendi'nin karnına basıp atlar!

Artin — Zû? Gözüm gibi sakladığım, dedemden kalma kemânım!

Magrit — Âhbâr! Dairenin kursağını dün geçirttim daha!

Âkif Efendi — (Hiddetle kalkarak) Be herif, kör müsün? Koca odada yer bulamadın mı?..

Nâil Bey — Canım birader, biraz dur, sıçrama!..

Tahir Bey — Aman duramıyorum, sabredemiyorum!..

(diyerek süratle oda kapısından dışarı çıkar.)

Nâil Bey, Artin, Magrit, Tahir Bey'in halinden bir şey anlayamadıklarından arkası sıra aşağıyacak koşarlarken, uşak da "Bu gürültü nedir?" diyerek merdiven yukarı çıkmak hengâmında iken, önden koşmakta bulunan Tahir Bey'le surat surata çarpıp düşerler... Hele Tahir Bey'i yakalayıp ne olduğunu ve neye uğradığını anlamakta olsunlar... bizim Âkif Efendi de güya işin ne olduğunu anlamak üzere zor hal ile kendisini tartıp yerinden kalkarak bir iki adım yürür yürümez, ayağı sendeleyip odada kurulu sofranın üzerine doğru yuvarlanmaz mı! Artık sofranın üzerinde bulunan sardalya balıklarının, havyar salatalarının keçe ve minderler üzerine serpintisini, tekrar Âkif Efendi'nin üstü başı kirlenişini zihninizde siz bulunuz!

Zavallı Nâil Bey, bu defa da Tahir Bey'i bırakarak yukarıdaki gürültüye koştu:

Bir de ne görsün? Sofra falan dürülmüş, Âkif Efendi ise çarpılıp düşmüş olduğu masanın arasından kalkmaya çalışıyor!..

Nâil Bey, vermiş olduğu ziyafette, görmüş olduğu rezaletlere ziyadesiyle canı sıkıldıysa da ne desin, Âkif Efendi'nin koltuğuna girerek bilâ-tekrar kaldırıp yerine oturttu.

Âkif Efendi — Beyefendi, bu gece sizi pek taciz ettim.

Nâil Efendi — Hayır efendim, neden taciz olayım? Lakin bendeniz biraz Tahir Bey'e bakıvereyim, siz yerinizden kalkmayın! (diyerek aşağı indi.) Hele Magrit ve Artin, Tahir Bey'in derdini anlayıp, yapmış oldukları ilaç ile biraz teskin ettirerek yukarıya alıp güç hal ile sabahı ettiler.

1122

Gazetecinin biri gazetesinde "Abone olmak isteyenler yalnız akçe göndermeye mecbur olmayıp, sanat veyahut ticaretlerinin mahsulatından dahi gönderirlerse, kabul olunur." diye yazar. Bunun üzerine, bir gün gazete idarehanesine bir tabut getirirler. Tabutun içinde de şu me'alde bir mektup çıkar:

"İlanınızı okudum, pek memnun oldum. Sanatım tabutçudur."

1123

Londra'da büyük bir otelin sahibi olan İsak namında bir mösyö bir gece zevcesiyle beraber tiyatrodan avdet ederek yatak odasına girdikleri sırada zevcesi havf ve helecanla birdenbire geriye çekilir. Zevci de bittabi daha evvel firara bir yer arar. Madam helecanlı sada ile der ki:

— İsak... İsak...

— Ne var? Neden korkuyoruz, anlayamıyorum.

— Karyolanın altında bir adam uyuyor. Horultusunu duymuyor musun?.. Hırsız var!..

— Öyleyse ne korkuyorsun?.. Bunda korkacak ne var?.. Bu gecelik kendi odamızı da kiraya vermiş olduk..!

— Nasıl? O ne demek?..

— Nasıl olacak, anlayamadın mı?.. Hırsızı uyandırmayalım da yarın sabah heriften oda kirasını isteyelim!

1124

Tiyatro müelliflerinden biri yeni bir eseri icra olunup da beğenmediği vakit, can sıkıntısından evine gidip sarhoş olurmuş.

Bir akşam yine yeni bir eseri tiyatroda icra olunduğu sırada locasında bulunan sekiz yaşındaki kızına oyunu beğenip beğenmediğini sormasıyla:

Kız cevap olarak: — “Baba! Evde pek iyi mastikamız vardır!” demiş.

1125

Vaktiyle ecnebilere biri Yunanistan'da (Lasedemon) şehrine giderek hiç görmediği bu şehri mütehayyirâne seyr ü temaşaya daldığı sırada yalnız bir heykelin karşısında bir ayak üzerinde saatlerce durmuş. Şehir ahalisinden birisi de bu adamın hâl-i istiğrakına ve bahusus saatlerce müddet bir ayak üzerinde durduğuna bakakalınca:

Ecnebi — “Ne bakıyorsun? Sizin hemşehrileriniz böyle saatlerce bir ayak üzerinde duramazlar mı?..” demekle Lasedemonlu mukabiline:

— “Hayır! Biz buna muktedir olamayız; fakat kazlarımız durabilirler!” diye herifi iskât etmiştir.

1126

Kadının biri pâçe pişirmek isteyerek altı yedi yaşındaki mahdumunu çağırıp:

— “Oğlum, haydi bak kasapta ayak var mı?” demesiyle çocuk dükkâna giderek kasabın ayaklarına dikkatli dikkatli baktıktan sonra avdetle validesine:

— “Anneciğim, kasap kocaman bir çizme giymiş, bir şey göremedim. Ayağı var mı, yok mu, bilemem!..”

1127

Muallim — Efendiler! Şimdi bahsimiz merkep denilen ve insana pek çok faydası olan hayvana geldi. Bunu arîz ü amîk mevzubahis edeceğiz. Lakin rica ederim, bana dikkat ediniz. Eğer bir an gözünüzü benden ayırırsanız bu mühim hayvan hakkında bir fikir icmâli hâsıl edemezsiniz!... der.

1128

Fakir kayıkçının biri akşama kadar para kazanamaz. Me'yusen kayığını kayıkhaneye çekmek üzere iken bir herif gelip:

— “Bizi karşı yakaya götür.” der. Kayıkçı, “Ekmek parasını olsun çıkarırım” diye sevinerek herifi karşıya geçirir. İskeleye çıkınca:

Herif — “Kayıkçı baba, benim bir param yok, istersen para yerine sana nasihat vereyim” der. Biçare kayıkçı ne yapsın? Çâr nâçâr muvafakat gösterince:

Herif — “Sakın bir daha ücreti peşin almadıkça, kimseyi kayığa koyma” deyip çıkar, gider.

1129

Malum a, hekimlerin başlıca nasihatleri insanın me'lûf olduğu yahut olmadığı şeyleri bırakmasını tavsiye etmektir. Bilmem hekimler haklı mıdır? Geçenlerde bir hekimle bir hasta arasında cereyan eden bir muhavere hakkın kimde olduğunu ispat edeceği için kaydediyoruz:

Hekim — Efendim, içkiyi terk etmelisiniz!..

Hasta — Affedersiniz Doktor Efendi! Ağzıma içki koyduğum yoktur!

Hekim — Pekâlâ! O halde tütün kullanmamalısınız!..

Hasta — Lakin .. tütün içtiğim de görülmemiştir...

Hekim — O halde... demek ki bırakacak bir şeyiniz yok ... Bakalım, yeniden bir muayene edelim? ...

Hastada taaccüb!...

1130

Prusya krallarından meşhur büyük Frederik'e bir kış günü hadika-yı hassası mahsulatından birkaç tane kiraz takdim olunur. Müşarünileyh kraliçenin kirazdan pek ziyade hoşlandığını bildiğinden saray hademesinden biri vasıtasıyla müşarünileyhe gönderir. Merhum esnâ-yı râhta kirazlara her sallanmasıyla bir tanesini ve zevkine giderek yavaş yavaş cümlesini birer birer yer, bitirir! Muahharen kral zevcesini gördüğü zaman kirazlardan memnun olup olmadığını sual ettiğinde kraliçe kirazdan filandan haberi olmadığını söyleyince kral hiddet ederek sarayın muhafazasına memur karakolun zabıtine hitaben: "Bu kâğıdı getiren adama temiz bir dayak atasın!" mealinde bir emirname yazıp kirazı götüreren ma'hud herife tevdi ile karakola götürmesini emreder. Herif aldığı emre imtisâlen kâğıdı alıp fakat kiraz maddesinden dolayı hâlâ kuşkuda olduğundan ve böyle karakola gidecek bir emrin kendisiyle gönderilmesi bunun mutlaka kendi hakkında bir ceza icra olunacağı ihtimalini derhatır ettirdiğinden nasılsa o aralık bittesadüf ahibbasından bir Yahudi'nin oradan geçtiğini görerek kâğıdı ona tevdi ile:

— “Aman dostum! Pek müste’cel bir işim var. Bu kâğıdı şuradaki şuradaki karakola bırakıver!” diye rica eylediğinde Yahudi kâğıdı alarak karakolhaneye teslim eder. Karakol zabiti emirnamenin zarfını açıp da mealine muttali’ olunca derhal (trampet) emrederek Yahudi’yi yatırıp kralın istediğinden âlâ bir dayak atar ve hitâm-ı darpta ölüm derecesine gelen biçareyi hastahaneye gönderir. Aradan birkaç gün geçtikten sonra kral hademeden olan ma’hud herifi görünce (çünkü emrettiği dayağı yiyen bir adamın hayatta kalacağını pek de me’mul etmediğinden) taaccüb ederek karakol zabitini huzuruna celb ile sual-i keyfiyyet etmesi üzerine zabıt kazıyye-yi âlâ vukua hikâye ettiğinde herifin kurnazlığı kralın hoşuna giderek suçunu affettikten maada hem kendisini ve hem de zavallı Yahudi’yi atâyâ-yı vafire ile taltif eder.

1131

Gayet ihtiyarlamış bir general bir gün bulunduğu bir ziyafette ve davetlilerden genç bir zabitin zekâ ve dirâyeti hakkında hazzâr tarafından derece-i nihayeye vardırılan sitayişler urûk hasedini tahrik etmesiyle istihza tarikiyle:

— “Lakin ekseriya gençliğinde zeki olanlar, ihtiyarlıklarında gabi olurlar.” dediğinde genç zabıt dahi generale cevaben:

— “General cenapları! Nasıyenizden anlaşılıyor ki zat-ı âliniz de gençliğinizde pek zekiymişsiniz!” der.

1132

Hamalın biri bir gün ale-s-seher sırtına birçok eşya yüklenip yolda giderken gözünün biri kör adamın biri yalnız bir kanadı açık bulunan pencereden başını çıkarıp müteaccibâne bir suretle hamala hitaben:

— Böyle erkenden bu kadar yük yüklenip nereye gidiyorsun? dedikte hamal başını kaldırırıp de herifin yekçeşm olduğunu görünce hem kendisine hem de pencereye şâmil olmak üzere: — Hakkın var! Gerçekten pek erkenmiş. Hatta sen de daha bir pencere açmışsın! demiştir.

1133

Latifegüyândan biri:

— Doktorlar en evvel hasta eline (nabzına demek ister) bakarlar çünkü bunun sebebi de, para elden çıkar demiştir.

1134

Şehirli iki kız bir köyde geşt ü güzâr ettikleri esnada, kucağında bir keçi yavrusu götürmekte olan bir delikanlı çobana rast geldiklerinde kızlardan biri keçiye okşayarak refikasına:

— “Bakınız, ne kadar güzel! Fakat boynuzları yok!” diye çobana harf-endazlıkta bulunduğundan: Çoban — “Boynuzları evlendikten sonra gelir!..” diyerek kızı mahçup etmiştir.

1135

Fransa letâif-nüvisânından ve aliyyülhusus gülünçlü komedyalar yazmakla şöhretşiar olan (Molyer) her zaman etıbbâ ile istihza edermiş. Bir defa hastalanarak birkaç gün yataktan çıkamadığından kendisini sevenlerden biri hanesine bir tabib gönderir...

(Molyer)'in uşağı, tabibin vürûdunu kendisine ihbar edince mumâileyh:

— Şimdi hastayım. Kimseyi kabul edemeyeceğimi tabib efendiye söyle! demiş, tabibi istiskal eylemiştir.

1136

Mesela bizzat siz köprü üzerinde giderken köprünün bir tarafında gayet teklifsiz ahibbadan bir efendinin dalgın bir surette denize bakmakta olduğunu görmüşseniz...

Bir tuhaflık olmak üzere yavaş yavaş arkasından sokulup iki elinizle gözlerini kapamışsanız...

Malumdur ki bu türlü latifelerde gözlerini kapadığınız zat, sizi tanıdığını ispat etmek için isminizi resminizi haber verince ne kadar gözlerini açmayıp kendisini üzerseniz...

Halbuki gözlerini kapadığınız adam size isminizi söylemediği gibi başka bir isim dahi söylemeyerek yalnız elinizden kurtulmak için çalışıp çırpınmaya başlar. Siz de daha ziyade kuvvetle gözlerini kaparsınız, sıkarsınız, o çalışır, siz zorlarsınız.

Nihayet adamcağız kendini sizin elinizden kurtarır. Bir de yüzüne bakarsınız ki, hiç tanıdığınız bir adam olmadıktan fazla, suratından düşenler bin parça olacak kadar sert suratlı, tünd çehreli bir herif!..

Güler misiniz? Yoksa herifin haklı olarak şimdi yüzünüze karşı şetm ü tekdir etmesine kızar mısınız?..

(Tembih) Dikkat etmelidir ki o adama edeceğiniz i'tizârdan bahsetmedik. Zira ne kadar i'tizâr etseniz, kabil değil, kabul edecek adamlardan olmadığı gibi kabil-i hitâb bir adama da benzemez, hatab misali bir adam.

Şimdi ne yapmalı? Ne yapılacak! Tekdirlerine sükût etmeli! Çünkü biçarenin gözlerini patlatmak derecesinde kendisine çektirdiğiniz ıztırab zaten i'tizâr ile de affolunur şeylerden değildir.

1137

— Ay! Ay! Ay!..

— Eczacı — Neniz var mösyö?

— Aman! Aman! Fenalaşıyorum!

— Bir yeriniz mi ağrıyor? Yoksa sancınız mı var?..

— Hayır, bir yerim ağrımıyor! Sancım da yok!

— Öyleyse telaşınızın sebebi nedir?

— Durun anlatayım. Nasılsa geceleri ağzım açık yatmak mutâdımdır. Bu gece sabaha yakın tam uyanacağım vakitte ağzıma bir fındık sıçanı girdi. O sırada uyanarak her ne kadar kuyruğundan tuttuysam da, elimden kurtulup karnıma kaçtı!..

Eczacı — Acayip! Bunda bu kadar telaşa mahal var mı ya? Arkasından ihmâl etmeyip bir kedi yutmalısınız!..

1138

Karnı ziyadesiyle acıkmış taşralı bir herif Galata'da Karaköy'deki börekçi dükkânının önüne dikilerek börekçiye:

— Bütün bu börekler senin mi?

— Evet!

— Be herif, öyledir de ne duruyorsun, yesene?

1139

Vaktiyle doktorun biri kenâr bir yerde oturduğu için kesb-i şöhret edememiş. Anlaşılan doktorun mahareti, hazâkati de yerinde! Doktorun celb edildiği hanelerde ekseriya dışarı çıkmadan gassâl içeriye girermiş. Doktor böyle bir su-i şöhret neticesinde unutulmuş ismi lisâna alınmamaya başlar. Halbuki bir tabib

için bu nisyânın ne kadar mühlik bir maraz-ı maişet husûle getireceğini izâha lüzum var mı? Zavallı adamcağız artık terk-i sanat etmiş gibi bir halde bulunduğu sırada bir gün nasılsa tesadüfen komşulardan biri kendisini celb eder. Doktor metâib-i zaruretten inleye inleye hastanın yukarı katta bulunan odasına çıkar, nabzını alır. Arîz ve amîk darabâna dikkat ettikten sonra, diğer bir odaya geçerek hastanın hali uzun uzadı reçete yazılmaya müsait olmadığını, binaenaleyh yapılması lazım gelen muâlecâtı hemân kendi tedarik edeceğini söyler. Hastanın akrabası bittabi bu tedbir-i seriye muvafakat ederler. Ortaya bir mangal (mankal), bir tava, birkaç yumurta, biraz da yağ getirilir. Doktor bittabi büyük bir telaş içinde kalan ev halkını dışarı çıkardıktan sonra yumurtayı pişirir, mükemmelen yer, ondan sonra kapıdan başını uzatarak:

— Bana bir sigara ile sade bir kahve getirin, demez mi? Artık ev sahibinin tahammülü kalmaz. Doktora (Hani ilaç?) Suratında şedîd bir istîzâh da bulunur. Doktor der ki:

— İlacı ben kendime yaptım yedim, eğer derhal bu çare-yi tedaviye müracaat etmeseydim, şimdi evinizden iki cenaze birden çıkacaktı!...

Meğer zavallı üç dört gündür aç değil miymiş!!!

1140

Bir kitapçı ile müşteri arasında:

Kitapçı — Efendim bunu da alınız, iki tercüme ve tab' olundu, güzel bir roman!

Müşteri — İsmi ne?

Kitapçı — Kadınlar Muharebesi!

Onun mükemmeli bizde var!..

Kitapçı — Bundan başka o isimde bir roman ne gördüm ne de işittim!..

Müşteri — Var, var, hem de pek mufassal!

Kitapçı — Müellifi kim?..

Müşteri — Kim olacak bizim ka'in valide ile zevcem!

1141

Efendinin birisi fukaranın birine bir ayakkabı alır ve her gün peşi sıra dolaşarak:

— “Basma çamura, sonra bir daha almam ha! Önünde sivri taş var! Kunduran delinirse almam ha! Sendeleme, kunduran yırtılırsa almam ha!... diyerek biçare fukarayı bihuzur eder, velhasıl fukaranın canına tak eder ve kunduraları çıkarıp başına atar:

— Baksan a! Ben yalın ayak gezerim, istediğim yere de basarım, senin kunduranın bana lüzumu yoktur!.. der.

Bu hali diğer efendinin biri görerek kunduraları atmasının sebebini fukaradan sual edince fukara dahi vuku' hali beyan eder. Bu efendi ise:

— Gel arkam sıra, bu def'a da ben alayım deyip merkum fukaraya bir çift kundura alır. Bu def'a bu efendi de her gün biçare fukaranın peşi sıra dolaşarak:

— “Bas bas, çamura bas! Eskirse yine alırım! Bas bas, taşta bas! Eskirse yine alırım. Bas bas, sıkı bas! Eskirse yine alırım!..” diyerek gezdikçe fukaranın bütün bütün canı sıkılır.

1142

Hükemadan birinin karısı çirkinmiş:

— “Niçin güzel bir kadın almadın?..” diye sormuşlar.

— “Ehven-i şeri ihtiyar ettim!..” cevabını vermiş.

1143

Bir kadın beş kocaya varmış, beşi de vefat etmiş. Sonra bir adama daha varır. Bir gün bu adam dahi hastalanıp esir-i firâş olur. Zavallı dalgın dalgın yatarken zevcesi başucuna geçip ağlamaya başlar. Ve:

— “Ah efendi! Beni yine bırakıp da gideceksin.” der. Herif bu sözü işitince hemân yataktan başını kaldırıp:

— “Yedinci kocan olacak bedbaht!” cevabını verir.

1144

Efendilerden biri bir gün hizmetkârını çağırıp eline bir tezkere vererek:

— “Haydi çabuk filan efendiye git de cevabını al gel!” diye ahabından birinin hanesine gönderir ve herif tezkereyi cebine atıp doğru tarif olunan zatın nezdine gider.

— “Efendim! Bizim efendi mahsus selamlar etti!” deyip hane sahibinin karşısına dikilir. Mumâileyh selamı aldıktan sonra:

— “Ne var? Bir şey mi söyleyeceksin?” der.

Hizmetkâr — Hayır efendim! deyip yine gözünü efendinin gözünden ayırmaz. Bunun üzerine evvel-i zat herifin yüzüne bakıp nihayet:

— “Hay ayı hay!..” der. Uşak bu sözü işitince hemân oradan ayrılıp doğru konağa avdet eder. Efendisinin huzuruna çıkınca beynlerinde şöyle bir muhavere cereyan eyler:

Uşak — Efendim! Dediğiniz zatı buldum, selamınızı söyledim.

Efendi — Tezkereyi ne yaptın?

Uşak — Cebimde duruyor efendim!

Efendi — Cebinde mi duruyor? O zata vermedin mi?

Uşak — Hayır efendim!

Efendi — (Hiddetle) Be hey herif, öyleyse gittiğinde ne dedin?

Uşak — Efendi selam etti, dedim.

Efendi — Ey, sonra o zat ne dedi?.. Bir şey söylemedi mi?

Uşak — Söyledi efendim! Evvela selamınızı aldı. Sonra baktı baktı da “Hay ayı hay!” dedi. Lakin sana mı dedi? Bana mı dedi? Bilemem!.. cevabını vermiştir.

1145

Ramazanda imamet etmek üzere hocanın biri bir köye gitmiş. Köyün yerli imamı, gelen hoca efendiyi çekemeyerek bir takrib ile oradan aşırmaı kurar! Nihayet köylüleri bir mahale toplayıp:

— “Ben bu gelen hoca ile imtihan olacağım, eğer ben ondan âlim çıkarsam onun burada ne lüzumu kalır? Def’ olup gitsin! Yok eğer o benden âlim çıkarsa ben başka bir yere gideyim, o burada kalsın!” der.

Köy halkı bu tedbiri münasip görüp yeni gelen hocayı meclislerine celb ü davet ederler. Hoca efendi gelir gelmez imam efendi söze ibtidâr ile:

— “Al bakalım şu hokkayı kâğıdı da bir öküz yaz!..

Hoca efendi dahi yazdığı üzere bir “öküz” kelimesi yazar.

Badehu imam efendi kâğıdı alıp boynuzlu kulaklı bir öküz resmi yapar ve köylülere hitap ederek:

— “Ey ağalar, doğru söyleyiniz. Şunların hangisi öküze benziyor?” diye irae ettikte köylü ağalarsa yeni gelen hoca efendinin yazdığı öküzde öyle boynuza, kulağa benzer bir şey görmediklerinden imamlarına taraftar çıkıp biçare hocaya yol verirler.

1146

(Mâlik bin Dînâr) nâm zâta:

— “Niçin bekâr duruyorsunuz? Evlensenize!” demişler.

— “Ben muktedir olsam, nefsimi tatlîk eyleyeceğim!” cevabını vermiş.

1147

Sevâlif-i eyyâmda veba denilen o korkunç sârî hastalık İran'da birkaç seneler hükmünü şiddetle icra eder. Vaktin şâhı bu halde muztar ve vükelâ ve hükemâ illetin def'i tedbirinden âciz kalırlar. Bir yaz mevsimi illetin şiddetli zamanında gölge ve serin mahallerde ve tam üzerlerinde vakit geçirdikleri gibi geceleri dahi damda yatarlar ve evlerin damlarından birbirlerine geçerlermiş. Bir gece kızın biri dama yatağını serip yatar. Uyuyacağı zaman herifin biri gelip kızın yatağına girer. Kız havl-i cân ile:

— “Sen kimsin?..” deyince:

Herif — “Ben vebayım!.. Eğer teklifime muhalefet edersen, seni ve ananı, babanı öldürürüm. Muhalefet etmezsen hiçbirinize zararım dokunmaz!..” der. Kız ise:

— “Aman canımıza kıyma da ne yaparsan yap!”

Herif bu hile ile kıza tasallut ederek çıkıp gider. Bu vak'a şehre şayi' olur ve şâhın nedimlerinden biri vak'ayı tarz-ı latife ile şâha hikâye edince:

— “Şâh, teessüf olunur! Biz vebayı bekârken def' edemiyorduk, şimdiyse evli barklı oldu. Bundan böyle hiç def' edemeyiz!..” demiştir.

1148

Biri — Ah birader, acaba bu âlemde evli olup da rahat etmiş var mıdır?..

Diğeri — Birader, doğrusunu istersen bunu ben de pek çok düşündüm, bir kişi bulabildim. Olsa olsa o olabilecek!

— Aman o zat kim?

— Malum a! Âdem babamız!..

— A birader, onun da rahat ettiği nereden malum?..

— O da rahat etmesin de kim etsin? Kaynatası da yok, kaynanası da!..

1149

Doktor meşhur (Felâtun) bir gece hanesine gelirken bakar ki birtakım çapkınlar hanesini taşılayıp camlarını kırıyorlar!

Doktor:

— Ne yapıyorsunuz! Ne halt ediyorsunuz?.. deyince:

Merkumlar — “Bizim babamız camcıdır. Bir vakittir alışverişine kesâd âriz oldu. Onun için kırıyoruz ki ticaretlerine revâc gelsin!..” cevabını verirler. Doktor dahi elindeki bastonla merkumları darp ederek:

— “Benim sanatım da mecruhlara bakmaktır!..”

1150

İsviçre köylerinde gelinlik kızlar ile bir kocakarı ırmak kenarında otururlarken kızın biri kocakarı ile eğlenmek için akranlarına hitaben:

— “İşittiniz mi? Bugünlerde ihtiyar kadınların genç delikanlılarla evlenmeleri için bir ferman okunacakmış!..” deyince, genç kızlar kendilerini zapt edemeyip kahkahayı salıverdikleri gibi, kocakarı ziyadesiyle kızıp:

— “Sizi kahpeler sizi! Hele bir kere ferman okunsun da gülmeyi o zaman görürsünüz!..” demiştir.

1151

İki yankesici yolda giderken diğer bir yankesiciye tesadüf edip kemâl-i ta’zîm ile selama dururlar. Tesadüf ettikleri üçüncü yan kesici bunlara selam vermeyince evvelki iki yankesici arasında şu muhavere cereyan eder:

— Birader bu herif bize niçin selam vermedi?

— Hiç tenezzül eder mi!..

— Sebeb?...

— Bilmiyor musun?...

— Yok!..

— A birader, divan-ı cinayete çıkmış bir herif bizim gibi henüz sabıkası olmayanlara tenezzül eder mi!..

1152

Gayet müzeyyen elbise giyinmiş bir kadını bir feylesofa gösterip hakkında mülâhaza beyan eylesini rica ettiklerinde:

— “Üzerindeki eyer, altındaki etten bin kat müreccahtır!..” demiş.

1153

Bir gemiciye, “Gemilerin hangisi en ziyade tehlikeden salmadır?..” diye sormuşlar. “Karaya çekilenler!..” cevabını vermiş.

1154

Hoca Nasreddin Efendi, merhuma nisbet evlenen fukaralardandır ki merhum vefatına karîb dostlarını davetle:

— “Ben ölürsem mezarıma tepesi üzerine dikine gömünüz!.. demiş.

Sebebini sorduklarında:

— “Yarın kıyamet kopunca dünya altüst olacak diyorlar. O halde yani dünyanın altı üstüne, üstü altına gelince ben dosdoğru kalkarım!..” demiştir.

1155

Ruklor dükasının sarayında iki madam birbirleriyle fena halde kavga ederler. Bunların müşatemesi düke haber verilince dük haberi getirene der ki:

— Kadınlar birbirlerine ne söylediler?..

— O kadar söylediler ki söylenmedik söz kalmadı!..

— Güzelce dikkat ettiniz mi birbirine çirkin dediler mi?..

— Hayır efendim, yalnız o sözü söylemediler!..

— Öyle ise beis yok. Korkmayınız, şimdi barışlılar!..

1156

Şirket-i Hayriyye vapurlarının tesisinden evvel İstanbul'da Boğaziçi'nin iki taraf yalılarında mukîm zevâtın kendilerine mahsus kayıkları vardı ki gerek memuriyet ve gerek ticaret için İstanbul'a onlar vasıtasıyla gelinir, gidilirdi.

O zamanlar devâir-i devletten birine müdavim olup zaten de ağniyâdan bulunan bir zat her gün iki çifte kayığı ile sabahları İstanbul'a inip akşamları yalısına çıktığı gibi bir gün Bursa'dan hediye olarak gelen âlâ bir sepet şeftaliyi kayığa alıp yalısına getirmekte iken yolda şeftalinin güzel kokusu efendinin iştihasını tahrik eder. Bir tanesini soyup kendisine vermesini uşağa emretmekle uşak çakısı ile şeftaliyi soyarsa da biçare uşağın şeftaliye ağzı sulandıkça sulanarak yutkunmakla da teskin-i ataş edemediğinden soyulmuş şeftaliyi efendiye vermekle beraber mümkün mertebe efendisine göstermeksizin denize tükürmek için mecburiyet-i tâkatfersâ hisseder. Fakat zavallı adamcağız kimbilir şeftaliye ne kadar imrenmiş ve kendisini ne derecelerde kaybetmiş ki şeftaliyi efendiye verip denize tüküreceğine bilâkis şeftaliyi denize atıp ağız dolusu salyalı tükürüğü efendinin suratına püskürmez mi? Bu anda efendideki hiddet ve uşaktaki mahcubiyeti görmeli!..

1157

Ahmak herifin biri yolda bulmuş olduğu bir yirmilik altınını bozdurmak üzere birkaç günler sarrafları dolaşırsa da hangi sarrafa gösterirse kenarının kesik olduğundan bahsettiklerinden nihayet beş kuruş eksikliğine bozdurur. Hanesine avdet eylemekteyken yerde bir yirmilik altını daha görünce:

— Ha! Seni de alayım da beş kuruş zarar edeyim, öyle değil mi? demiş.

1158

Ömründe kahve içmemiş bir Kıpti nasılsa bir gün bir köy kahvehanesine girer. Kahveci bunun yabancı olduğunu görerek bir iki müşteri kazanmak için gayet büyük bir fincan ile kahveyi çenesine dayar. Fakat çingene nasıl içileceğini bilmediğinden etrafa bir iki göz gezdirdikten sonra birdenbire fincanı tepesine dikince ağzı kavrulup gözleri sulanmaya başlarsa da “Hele atlattık” diye müteselli olmakta iken kahvede bulunan köylüler dahi adetleri üzere merkuma kahve ısmarlamaya başlarlar ve bir taraftan gelen kahveleri de çingene diz üstü çöküp kendi kendine hitaben:

— “Sıkı dur kara oğlan, yıldırım çorbası geliyor!” diye birer birer içmeye başlar.

1159

Bir adam ahbabından birine ciğerin en nefis baharatla ne türlü pişer olduğunu tarif eder. Bu iki ehl-i meraktan biri cebinden bir kâğıt çıkarıp ahbabının tarifi vechle suret-i tabhını yazarak kâğıdı cebine vaz’ ile derhal kalkıp bir ciğer alıp pişirmek üzere hanesine giderken damın birinden bir çaylak ciğeri kapıp uçtukta herif elini cebine sokup:

— Be hey kahpe oğlu kahpe, nafiye ağız tadıyla yiyemezsin ki, suret-i tabhına dair olan kâğıt işte cebimde!...” deyip çıkarıp kâğıdı göstermiştir.

1160

Cühelâdan herifin birinin eline nasılsa celî bir yazıyla yazılmış (Nûr-u alâ nûr) yazılı bir levha geçer. Bu yazıyı okutmak üzere diğer bir cahil adama müracaatında merkum derhal gözlüğünü takıp yazıya bir hayli dikkat ettikten sonra:

— Be hey adam, bu kadar çok yazıyı okuyamadın mı? “Ne var Ali, ne var?” yazılı!.. Hamdolsun şimdilik bir şey yok!.. demiş.

1161

Daima merkep ile gelip giden zat bir gün mahal-i memuriyetinde geç vakte kadar oturur. Refikasından biri merak ederek:

— “Efendim! Hiç böyle geciktiğiniz yoktu?.. dedikte:

— “Evet, bizim merkep gelmedi de onun için!..” diye verdiği cevabı işiten diğer bir kimse dahi lakırdıya karışarak:

— “Evet evet, pek doğru söylüyorlar, çünkü efendi (eşek olmayınca) gidemez! demiştir.

1162

Latife-perdâzlardan biri hâlet-i nez’de iken zevcesini yanına celb ile der ki:

— Haydi karıcığım! En güzel elbiseni giyerek, en latif elmaslarını takınarak dilfirîb bir surette süslen de gel!

Zevcesi — Kocacığım! Bu nasıl lakırdı? Sen böyle esîr-i firâş iken ben nasıl süslenebilirim? Beni o kadar merhametsiz, vefasız mı zannediyorsun? Hem böyle tuhaf bir teklifte bulunmaklığına sebep ne?

— Sebebini söylersem gücenmez misin?..

— Hayır! Niçin gücenecekmişim?..

— Gücenirsin!..

— Gücenmem dedim a, söyle!

— Sen öyle süslü süslü yanımda durursan ecel odaya girdiği vakit seni beğenir de!..

— Ey, sonra?..

— Hay kalın kafalı hay! Sonra seni, anlayamadın mı?..

— Anlasam sorar mıyım?..

— Sonrası şu ki ecel beni bırakarak seni alır götürür?..

1163

Parisli bir gelin ile kaynanası arasındaki muhavere:

Kaynana — Evladım! Ne zaman güzel bir nasihata ihtiyacınız olursa beni hazır bulursunuz.

Gelin — Oh, teşekkürler ederim efendim!.. O halde size rica ederim, en güzel pudra nerede satılır? Söyleyebilir misiniz?

1164

Yeni çıkma zübbe müteşâirin biri nazm ettiği bir kasideyi eâzım-ı şu'radan birine okuduktan sonra:

— Bu kasidenin hangi beyitlerini daha iyi buldunuz?.. diye sual ettiğinde:

Şair — “Okumadığınız beyitleri!..” cevabını vermiştir.

1165

Birkaç Parisli madam, bilhassa delileri görmek için hastahaneye giderler. Cümlesi müttefikten delinin birinden kendilerine birkaç piyango bileti numerosu yazmasını talep ederler. (Malum a?.. Delilerin yazacağı numerolar çıkar fikri vardır.) Deli bu talebi maalmemnûniye kabul ederek bir kâğıt üzerine üç tane numero yazdıktan sonra kâğıdı yutar ve kadınlara:

— Madamlar! Yarın yine geliniz, numerolarınızı çıkmış bulacaksınız!.. der.

1166

Ziyadesiyle kar yağmakta olan bir kış gecesi zaten seyirci az bulunan Paris tiyatrolarının birinde, sahnede bulunan iki aktörün biri oyunun iktizasından olarak diğerinin kulağına gizli söz söylemek isteyince, diğer aktör arkadaşı dahi:

— “Açık söyle, açık söyle! Çünkü işitecek kimse yok!” cevab-ı mudhikesini vermiştir.

1167

Bir köylü ile saatçi mağazasında muhavere:

Köylü — (Saatçiye hitaben) Güzel bir barometreniz var mı?

Saatçi — Hay, hay! İşte şu nev'i en mükemmelidir. Pahası da iki frank!..

Köylü — Pek âlâ! İsteddiğiniz kadar para vereyim. Fakat evvela yağmur yağmasını istediğimizde, bu barometreye ne yapacağımızı öğretmelisiniz!

1168

Vaktiyle Sibiryâ köylerinden birinde lokantanın birine girmiş olan bir ecnebiye götürülen çorba içinde bir fare zuhur eder. Müşteri hiddetlenip lokantacıya hitaben:

— Bu ne behî herif, çorba içinde bir fare var?.. deyince:

Meğerse o köyde fare çorbası çorbaların en nefisi telakki olunarak her lokantada pişirilmekte olduğundan bu ecnebi müşteriye dahi verilen çorba içine iki fare konulmuş olduğu halde; lokantacı ecnebinin işbu ihtarını (çorbanın içine niçin bir fare konulup iki konulmadığına) darılıyor zannına düşüp ecnebi müşteriye cevaben:

— Efendim niçin darılıyorsunuz? Çorbanızda fare bir değil ikidir!.. ihtarını edince herif büsbütün hiddetlenip çorbayı kâsesiyle beraber yere atıp bırakıp gitmiştir.

1169

Bu fıkra bir köyün sayfiyesi yani yazlığı tabir olunan bir çayırılığında vukua gelir.

Şöyle ki:

Köylünün biri evvel civarda tarlasını sürerken bir çoban gelip koyunlarını kaybettiğini söyler. Köylü, çobanın bu sözünden bir şey anlayamazsa da başından savmak için bağın yanında bulunan mağara gibi bir oyuğa işaret eder. Tesadüf bu ya! Çoban gider, koyunları orada bulur: Müjdelik olarak köylüye

bahşış vermek üzere koyunlarının içinden boynuzu kırılmış bir koyun tutup köylünün tarlasına götürür.

Çoban — Birader! Allah senden razı olsun. Koyunları dediğin yerde buldum ve sana müjdelik olmak üzere şu koyunu getirdim! Al, afiyet olsun!..

Köylü — Ah birader, yalnız bu tarla olsa ne güzel! Bunu sürdükten sonra karşiki tarlayı da sürmeli! Lakin doğrusu, ben senin ne koyunlarını gördüm, ne de koyunun boynuzunu kırdım!

Çoban — A birader! İstersen on tane tarla sür, o benim vazifem değil, yalnız koyunlarımın gittiği yeri haber verdiğin için sana hediye olarak şu koyunu veriyorum, al ya, helal olsun!..

Köylü — Görmedim diyorum! İnanmıyor musun? Şu tarlayı sürüyorum, şimdi gidip öteki tarlayı da süreceğim. Ben onu düşünüyorum, sen ise bu koyunun boynuzunu kim kırdı diyorsun! Ben ne bileyim? Ben kırmadım, görmedim, işte bu kadar!..

Çoban — Canım koyunları dediğin yerde buldum, memnun oldum!..

Köylü — A oğul! Sade bu tarla olsa kolay diyorum! Ötekini de sürmeli! (Bunlar bu muhaverede iken öteden beri merkep-süvar bir herif zuhur eder.) “Bunların yanına gelip sebab-i münazaayı sorar.”

Çoban — Ben koyunlarımı kaybetmiştim, bu da bu tarlayı sürüyordu!..

Köylü — Sade bu tarla olsa kolay. Ötekini de sürmeli!..

Çoban — Orası bana lazım değil, bundan sordum! Şu mağaranın içinde olduğunu söyledi, gittim koyunlarımı dediği yerde buldum. Bu koyunu kendisine müjdelik veriyorum!

Köylü — Ben de onu diyorum, şimdi gidip öteki tarlayı da süreceğim, fakat ne yalan söyleyeyim, ben ne koyunlarını gördüm, ne de koyunun boynuzunu kırdım, hâşâ iftiradır!..

Merkepli — A canım! Bunda kavga edecek ne var? Merkebin sizin olduğunu bileydim binmezdim! Ben uzak yoldan geliyorum, yoruldu, bu merkebi şurada buldum. Başlığı vurdum, bindim; verin başlığı, alın merkebi!.

Çoban — Tamam, benim de dediğim o, alsın, varsın afiyetle yesin. Ben ona müjdelik olarak veriyorum!.

Köylü — Güzel ama, kim sürecek? Haydi ben bu tarlayı süreyim, ötekine karışmayayım. Olmaz ki, çare yok ikisini de sürmeli!..

Merkepli — A oğul, bilmezlikle bindim, hem de on adım ya gittim ya gitmedim, ne olmuş, alınız merkebi veriniz başlığı. Ama siz dava edecekmişsiniz, ne yapayım ona da razıyım!.

Çoban — Dava mı? Kim edecek? Helal olsun, ben ona müjdelik veriyorum!..

Köykü — Ben ne koyun gördüm, ne de boynuzunu kırdım!..

(O sırada bir kocakarı peyda olup bunların derdini sorar.)

Çoban — Ben koyunlarımı kaybetmiştim, bu adam da şu tarlayı sürüyordu. Sordum, şu mağarada dedi. Söylediği yerde buldum. Müjdelik olarak bu koyunu veriyorum!..

Köylü — Evet, bu tarlayı ben sürüyorum, ötekini de süreceğim, lakin koyunları görmedim, boynuzunu kırmadım.

Merkepli — İnkâr etmem, bu merkebi şurada gördüm. Uzak yoldan geliyorum, yorulmuştum, başlığımı vurdum bindim. On adım ya gittim ya gitmedim, şimdi işitiyorum ki merkep bunlarınmış! Versinler başlığı, alsınlar merkebi! Bunda darılacak, dava edecek ne var?

Kocakarı — Evladım! Nafile zahmet etmeyin, ben sizin dediğinizi anlıyorum. Lakin ne yapayım, elimde değil. O gelin evde iken ben o eve gidemem! Ama evladın var, diyeceksiniz. Evladım evladımdır, ondan vazgeçmem!

Çoban — Müjdelik olarak veriyorum, hâlâ inanmıyor. Bu nasıl şey, bilmem ki?

Köylü — Görmedimse ne yapayım? Yalan mı söyleyeyim? Koyunları görsem, boynuzunu kırsam o başka!

Merkepli — Kimin bir şey dediği var? İşte merkep meydanda! Sizinse alın, gürültü bitsin! Dava nizânın ne lüzumu var? Ben ne bileyim sizin olduğunu? Bileydim biner miydiniz?

Kocakarı — Oğullarım, pek güzel, cümlemin sözü başımla beraber, fakat ne çare ki o gelin evde iken eve girmem elimden gelemez!

(O aralık arkasında mavi yeldirme köy muhtarının kızı elinde ufak bir sepet olduğu halde gelip sebep-i münazaayı sorar.)

Çoban — Kızım, ben bu koyunları kaybetmişim, bu adam da şu tarlayı sürüyordu, sordum, mağarada olduğunu söyledi. Gittim buldum. Bu koyunu kendisine müjdelik veriyorum!.

Köylü — Doğru! Bu tarlayı ben sürüyorum. Yalnız bu tarla değil, sonra öteki tarlayı da gidip süreceğim. Fakat kızım, ben ne koyunları gördüm ne de bu koyunun boynuzunu kırdım!..

Merkepli — Yalan değil, uzak yoldan geliyordum, ziyade yorulmuşum, merkebi şuraya yakın bir mahalde buldum. Başlığı vurdum, biraz bindim, fakat merkep bunlarınmış. Ben ne bileyim? Alsınlar merkebi, versinler başlığı. Ama sen demek istersin ki dava edeceklermiş. Şimdi ben ne bileyim, bir şeydir oldu!

Kocakarı — Ne yaparsanız nafiler! Evladımın razıyım, hoşnudum. Ona bir diyeceğim yok! Lakin o gelin evde oldukça ben o eve giremem. Cümlemin evladımsınız! Başka bir şey rica edin, başımla beraber!..

Muhtarın kızı — Adam siz de! Ben de bir şey zannettim. Bunda ne var? Babam beni bir kocaya versin de, ister sakallı olsun, ister bıyıklı!.

Çoban — Aferin kızım! Benim de dediğim o! Bu adamın tarif ettiği yerde koyunlarımı bulduğum için şu koyunu kendisine müjdelik veriyorum.

Köylü — Onu kim inkâr ediyor! Tarlayı ben sürüyorum, şimdi öteki tarlayı da süreceğim, fakat koyunları görmedim ki boynuzunu kırayım!

Merkepli — Öfke topuğuma iniyor, Be hey adamlar! Alınız merkebinizi, veriniz başlığımı!

Kocakarı — Olmaz olmaz! Ha, gelin olmasa hatırlınız için gideyim lakin gelin evdeyken o olamaz!

Muhtarın kızı — Vazifem bile değil! O benim bileceğim şey mi? Babam beni tek bir kocaya versin de bıyıklı olsun, sakallı olsun!

(Bu esnada öteden bir ihtiyar köylü bunları görüp yanlarına gelerek münazaalarının aslını sorar.)

Çoban — Baba, ben koyunlarımı kaybetmişim. Bu adam da şu tarlayı sürüyordu. Koyunları sordum, karşığı mağaraya girdiklerini söyledi. Gittim, koyunları orada buldum. Bu koyunu kendisine müjdelik veriyorum.

Köylü — Evet, bu tarlayı ben sürüyorum, öteki tarlayı da süreceğim. Lakin ben ne koyunları gördüm ne de boynuzu kırdım!

Merkepli — Canım inkâr etmiyorum a! Uzak yoldan geliyordum, yorulmuştum. Merkebi şu civarda buldum, başlığı vurdum, üzerine bindim, on adım ya gittim ya gitmedim meğerse merkep bunlarınmış. Versinler başlığı, alsınlar merkebi. Bunda davaya ne lüzum var bilmem ki?

Kocakarı — Dava değil, ne yapsanız nafîle. O gelin evde iken ben o eve gidemem!

Muhtarın kızı — Canım bu işte dava edecek bir şey var mı? Babam beni tek bir kocaya versin de, ama bıyıklı olmamış, ne zararı var, varsın sakallı olsun!..

İhtiyar köylü — Oğlum! Bizim gibi adamlara bundan sonra bir tas sıcak çorba olduğu oluyordu, gitti!..

Tesadüfen o gün Ramazan-ı şerifin yirmi dokuzuncu günü olmak münasebetiyle bu sağırlara oruç hali dahi munzam olarak dava uzar ve bilmecebûriye köyün muhtarına haber verirler. Muhtar gelip münazaayı sual eder. Evvela çoban, sonra köylü sırasıyla müddeâlarını söylerler.

Köyün muhtarı — (Sanki işi anlamış gibi) Canım iyi ya! Mademki bu kadar adam şehadet ediyorsunuz, öyleyse yarın bayram-ı islâm! demesiyle cümlesi dağılırlar.

1170

Lokantanın birinde müşterinin biri listeyi okuyup (kuzu fırını) yemeye karar verir. Lokantacı kuzu fırını yerine kızartma getirir.

Müşteri — Bu kızartma, ben kuzu fırını istedim!

Lokantacı — Listede ne yazılıdır?

Müşteri — İşte bak kuzu fırını!

Lokantacı — Öyleyse siz de o niyette yiyiverin!

Müşteri hiç ses çıkarmayıp kızartmayı yer ve cebinden bir on paralık çıkarıp lokantacıya vererek şöyle der:

— Şu yarım lirayı boz da borcumu alıkoy!

— Efendim bu on para!

Müşteri — Sen de o niyette bozuver!

1171

Paris'te hüsn ü âniyle meşhure madamlardan biri bir ziyafette bulunur. Esna-yı taamda yüz vermediği mösyölerden biri o kadar halk içinde madama tariz yollu birkaç söz söylemeye bahane ararken sofraya külbastı konur. Mösyö külbastının biraz çiğce olduğunu görüp o güzel madama hitap ile:

— Efendim, ateş-i aşkınız ciğerleri kavururken bilmem ki bu külbastıya bir parça olsun tesir etmemiş! dedikte güzel madam dahi meğer hazır cevaplardan olmakla derhal:

— “Evet mösyö! Külbastının biraz çığce olduğunu tasdik ederim lakin teessüf ederim ki siz külbastı kadar da pişmemişsiniz!” cevab-ı latifini vermiştir.

1172

Herifin biri papağan satıp (Ona ne şüphe!) sözünü talim ederek papağana öğretmiş. Aradan bir müddet geçtikten sonra papağanı bir tacire götürüp yirmi altına satacağını ifade etmiş. Tacir — “Bu papağan yirmi altın eder mi?” demesine papağan — “Ona ne şüphe!” diye cevap verince, tacir papağanın şu zarafetine ziyadesiyle hayran olup taaccüb ederek hemân papağanı yirmi altına satın almış, hanesine götürmüş, papağana her ne sorsa papağan yalnız:

— “Ona ne şüphe!” diye mukabele cevap verirmiş. Bir gün artık tacirin canı sıkılarak ve kendi kendine söylenerek:

— “Yazıklar olsun, bu kadar parayı beyhude yere şu papağana vereyim! Meğerse hayvan gibi aldatılmışım!” deyince kafesteki papağan yine:

— “Ona ne şüphe!” demez mi!

1173

Sağır mösyönün biri, ikide bir de nezleye uğrarmış. Yine nezleye uğradığı bir sırada zevcesiyle beraber ahabından bir kimse tarafından ziyafete davet olunur. Esna-yı taamda hane sahibi, sağırın zevcesinin hatırını sual ederek:

— “Ah efendim, sormayınız! Bu belayı çoktan beri çekiyorum! Bir türlü kurtulamıyorum, ne yaparsın? Sabırdan başka çare yok!” der.

1174

Derler sahihtir! Bakınız nasıl!

Vaktiyle İsmet Bey namında bir efendinin haremi hanım, beyden birkaç derece daha ziyade zengin bulunduğundan başka birkaç da cariyeleri varsa da o günlerde bir Acemi beyaz halayık daha alır. Cariye iyice, parlakça, güzelce bir şey olduğundan aldığı günden beri İsmet Bey merkumeye göz atarak bir vakt-i fırsat arardı. Bir sabah hanım erkenden kalkarak bu Acemi dil bilmez cariyeyi dahi birlikte alarak hamama gider ve esna-yı râhta yemeni bohçasını konakta unuttuğu hatırına gelerek yeni alınmış cariyeye hitaben:

— Baksan a, kız! Buradan yalnızca gidip de konağı bulabilir misin?

Bulurum efendim!

— Haydi git de, beyefendinin odasında yastık üzerinde yemeni bohçasını unuttum, al da gel!

Cariye — Peki efendim! diyerek koşa koşa konağa gelip oda kapısından içeri girer. Meğer İsmet Bey de henüz giyinmiş, memuriyetine gitmek üzere iken cariyenin avdet ettiğini görüp:

— Kız, niye geldin?

— Efendim, hanım yemeni bohçasını unutmuş da onu almaya geldim! sözünü zor hal ile çatra patra anlatabildi.

Bey ise işbu fırsatı ganimet-i ittihâz ile cariyeye:

— Kız, senin hitânın icra edildi mi? diye sualine cariyeye şaşırıp hayretle:

— Hayır efendim, bilmiyorum! cevabını verince bey bu sözden bilâistifâde cariyeyi iğfal ile bokrini izâle eder.

Cariyenin alı al moru mor bir suratla hamama geldiğini hanım görünce kızı isticvâb eder. Kız dahi helecanından neye uğradığını hanımdan saklayamaz. Bunun üzerine hanım o gün hamamda yıkanmayı terk ederek doğru konağa geldi

ve mevcut halayıkların kaffesini mutfağa sokup akşama kadar sıcaklı soğuklu birkaç tabla yemek hazırlamalarını tembüh ettikten sonra, dolaba uşaklardan birini çağırarak akşama bir kanun, keman, daire, ud ve saireden müretteb bir takım ince saz ve hokkabaz ve bir kol Zuhurî ve hayal tutmak üzere Tahtakale'den oyuncular kahvehanesine gönderdi.

Bundan başka içeride bulunan bir ihtiyare hatun vasıtasıyla dahi beyefendinin ve kendisinin görüşmekte oldukları ahbablarından erkek ve kadınları (Beyefendinin oğlu sünnet oldu) diyerek o akşamki düğün cemiyetine davet eyledikten maada, Ayvansaray ile Sulukule cihetlerine de adamlar i'zam ile iki kul çengi ismarlayıp, halayık için dahi harem sofasına bir karyola koyarak yatırdı. İşte akşama yakın selamlığa mahsus Zuhurî kolu ile hayal, ince saz, hokkabaz ve hareme mahsus çengiler ile çalgıcılar gelir. Hanım selamlıkta tertipli bulunan uşağa da her bir şeyleri öğrettikten sonra:

— Köşebaşında bir adam beklesin, tamamdır, beyefendinin fayton ile geldiğini görünce oyuncular hep bir ağızdan curcunaya ve çalgıcılar ahenge başlasın, şayet beyefendi “Bu iş nedir?” diye sual edecek olursa “Bilemem beyim! Hanım böyle emretti.” desinler! diyerek tenbihât-ı lâzime icrasından sonra akşam da takarrüb ettiği cihetle erkek ve kadın davetli misafirler de yavaş yavaş gelmeye başladılar. Gelip vuku hâli gören hanımlar gülmeye, çengiler raksa, hanım da safâsında olsun:

Biz gelelim beyefendinin konağa vürûduna:

Bir de köşebaşında beyin gelmesine muntazır bulunan adam, beyefendinin râkib olduğu faytonun gelmekte olduğunu görünce koşarak haber vermesini müteakib hokkabazlar ile sair oyuncular beyefendinin râkib olduğu faytonu karşılayıp etrafına dizilerek, curcunaya başladıkları gibi:

Çalgıcılar da — “Atina balığı, şam şekeri, a kuzum, bunda bir iş var!” diyerek hep bir ağızdan ahenge başlarlar:

Biçare İsmet Bey ise şu hâle şaşırarakla beraber, oyuncular ile çalgıcıların şu nümayişlerini asla kendi üzerine mal etmeyip yalnız kendi kendine söylenerek

“Bizim konağa yakın bir mahallede mükemmel bir düğün cemiyeti var ama, acaba kimindir?” diyerek hulya ile kapıdan içeriye girer. Bir de ne baksın? O mükemmel düğün cemiyeti kendi konağında icra ediliyor! Beyefendi zihninde bu işe bir mana veremeyerek, binek taşında kunduralarını çıkarıp bir iki ayak merdivenden yukarı çıktuktan sonra uşaklarından birini çağırarak uşağa hitaben:

— Bu ne? Bu ne haldir?

— Efendim, bendeniz de bilmem, hanım bendenizi dolaba çağırdı... derken diğer bir uşak koşarak gelip:

— Beyefendi, beyefendi! Filan efendi teşrif etti!

Biçare bey bütün bütün şaşırıp kendi kendine “Ay onu kim davet etti?” diye söylenerek çâr nâçâr aşağıya inerek istikbâl etti.

İsmet Bey — Buyurun efendim, buyurun!

Gelen Efendi — Canım böyle akşam üzeri davet olur mu? Birkaç gün evvel haber vermek yok mu?

— Zararı yok efendim, affedersiniz! diyerek yukarı kattaki odaya alır. Alır ama, hâlâ zavallı bey efendinin şu davetten kendisinin de haberi yok. Neyse misafir gelen efendi ile biraz odada oturduktan sonra, tekrar dışarı çıkarak uşağa hitaben:

— Canım bunu kim davet etti? Bu hâl nedir? derken diğer uşak koşa koşa gelerek:

— Beyim filan efendi geliyor! demesine:

Beyefendi hem şaşırıp ve hem de hiddet ederek yine kendi kendine “Canım bunları kim davet etti?” deyip ve çâr nâçâr bilâ-tekrar aşağı inerek ikinci gelen misafiri de karşıladı.

Evde evvelki misafirin dediği gibi:

— Canım, böyle akşam üzeri davet olur mu? Davet dediğin birkaç gün mukaddem olur! Bunu birkaç gün evvel haber vermek yok mudur? Hatta bu sabah da beraber idik de bir şey açmadın! diyerek birtakım sitemlerle hele yukarı odaya çıkarlar. Biçare beyefendinin neden haberi var ki ne açsın? Resm-i hoş-âmediyi filan icra ettikten sonra, beyefendi şu işten bir haber almak üzere bir fırsat bularak dışarı çıkarsa da alay alay gelmekte olan misafirlerin izdihamından bir türlü meydan bulup da matluba muvâfık bir haber alamaz ve nihayet kendi kendine “Varayım hareme gideyim de işi oradan anlayayım!” diyerek hareme gider.

Bir de orta kapıdan içeri gire girmez, ne görse beğenirsiniz? Müzeyyen karyola üzerinde halayığın yatmakta ve sünnet çocuklarına mahsus olan envâî surette oyuncakları yatağının yanında bulunduğunu görmesin mi?

İşte beyefendi âr ü hicâbetten orada bitti!

Hareme girip gireceğine bin kere pişman olduktan başka o dakika zihninden dışarıya firara karar verdiyse de avdet etmeye kapının yolunu bulamadı.

Artık çengilerin ve çingâne karılarının sarakaları malum ya!

— “Beyefendi, beyefendi! Mahdumunuzun hitân-ı cemiyetini gördük, yakında teehhül cemiyetinde de bulunuruz. Âlâ âlâ, âlâ âlâ âlâ mı? gibi alaylar İsmet Bey’in bir kat daha zihnini herc ü merc eder. Hele zor hal ile geldiği kapının yolunu bularak süratle selamlığa fırlar, çıkar. Bu def’a da selamlığın sofasında ince saz takımı ahenge başlamış ve Zuhurî kolu ile hayâl oyunları münâvebeten lu’biyyata âmade olduğu ve hokkabaz ile ateşbazın türlü türlü masharalıklarla kendisini karşıladıklarını görünce bütün bütün alıklaşmıştır.

Selamlıkta ahibbâsı bulunan efendilerden bazıları ise:

— “Efendim, hani ya, ya mahdum beyi görmeyecek miyiz? Görmek isteriz! filan gibi sual ile ısrarlarına, beyefendi de çâr nâçâr işin neden ibaret olduğunu nakleder ve bunun üzerine hâzırûn hande-i istihzayı koparıp ba’dehâ orta kapıya hanımı çağırarak beyefendiden sâdır olan kusuru affettirdikten sonra o gece bu vesile ile eğlenip giderler.

1175

Meşhur Vehbi merhum birkaç gün nâ-mizâc olarak cariyesi bulunan (Nergiz) kalfa perhiz yemeğini pişirip akşam, sabah sim tepsiye koyup getirdikçe Nergiz'in endâm-ı dil-ârâmı Vehbi'nin gönlünü hayliden hayli celb ettiğinden, Vehbi yavaş yavaş latife yollu harf-endâzlıklara ve aralıkta kızın elini ve yanağını sıkıp okşamaya başlar. Bu cariye Nergiz ise sâdika ve mahçube bir kızcağız bulunduğundan hanımının üzerine böyle bir alçaklığı asla kabul etmeyeceğini ve edemeyeceğini efendiye bil-beyân rûy-i rıza göstermedikten maada adeta bed muamelelere bile kalkışır. Vehbi ise Nergiz'in kendisinden teneffürüne hiddet edip soğuyacağı yerde bilâkis muhabbeti artırarak zorla öpmeye bile kalkar. Nergiz de efendinin bu hâl-i nâ-sezâsını artık saklamaya lüzum görmeyip doğruca hanımın yanına giderek vuku' hâli imâ eder bir tarzda:

— Efendim, efendinin yemeğini bundan sonra ben götürmeyeceğim.

— Kız, niçin?

— Götürmem efendim, Bezmidil götürsün Resmigül götürsün, Sahba Kalfa götürsün, kim götürürse götürsün.

— Sen niçin götürmüyorsun? Sebeb ne?

— Ben götürünce efendi türlü şeyler yapıyor. Adama sataşıyor!

— Kız, sataşıp da ne yapıyor? O öyle şaka eder.

— Hayır efendim, hiç şaka değil!

— Kız, öyleyse anladım. Haydi sen yine efendinin yanına git, eğer sana sataşmaya başlarsa de ki, “Efendim, böyle sataşmaktan ne hâsıl olur? Hanım uyduktan sonra kalkın, doğru yatağıma geliniz de sonra ben işimi bilirim.” dedi:

İşte hanımının bu emr-i kat'îsi üzerine Nergiz Kalfa tekrar efendinin odasına giderek mükellef olduğu hizmeti hîn-i icrâda Vehbi yine sataşmaya başlayınca, Nergiz dahi hanımının ta'lîmi üzere:

— Efendim, böyle sataşmakla ne hâsıl olur? Bu gece hanım uyuduktan sonra benim yatağıma teşrif buyurun da mahvîce muhabbet ederiz! demesi üzerine Vehbi Nergiz'in bu sözünden kemâl-i derece memnun olarak gece olmasına, hanımının bir an evvel uyumasına bin can ile muntazır bulunur.

Diğer taraftan hanım ise akşamın takarrübünü çehâr-ı çeşmele beklemekte olduğu halde Ayvaz (Serkiz)i harem dairesine aldı ve Nergiz Kalfa'nın bi-nazîr elbisesini Ayvaz Serkiz'e giydirerek Nergiz Kalfa'nın yatmakta olduğu döşeğe yatırdı ve efendinin odasına giderek:

— Kuzum efendi, hiç duracak halim yok, yatacağım. demesi üzerine zaten Vehbi'nin dünden canına minnet olduğu cihetle memnunen muvafakat göstererek:

— Pek âlâ hanım, yatın. Zaten ben de yatacağım!.. diyerek yatarlar. Herif yalancıktan derin derin uykulara dalar. Vehbi, hanımın uyuduğunu görünce yavaş yavaş yataktan kalkar ve tahta papuçlarını giyip eline de şamdanı alarak aheste aheste Nergiz'in odasına girip orada Nergiz zannıyla Serkiz'in yattığı yatağa yaklaşıncaya kadar mumu söndürerek gayet yavaş bir sesle:

— Nergiz, Nergiz, uyuyor musun? demesiyle Ayvaz Serkiz de cevaben:

— Efendi ne o? Ne istiyorsun? der.

Vehbi ise bu kalınca ve kabaca sesi duyarak zihninde bir mana veremediğinden:

— Nergiz, Nergiz, bana bak! Sen Nergiz değil misin? Nergiz?

Serkiz — (Yorganın altından boğuk bir sesle) Hayır efendim hayır, yaklaş yaklaş!

Vehbi — (Bütün bütün şaşırarak) Canım nasıl hayır?

Serkiz — Efendi, ben Nergiz değilim, ne yapıyorsun? Yanağımı sıkıyorsun!

Vehbi — Elmascığım, yüzüne bütün saçların dökülmüş, kaldırsan a!

Serkiz — Efendi nasıl saç? Onlar benim bıyıklarım!

İşte bu muhaverenin üzerine Vehbi sıçrayıp kibriti çakarak mumu yaktıktan sonra baktı ki beş on dakikadan beri kemâl-i derece hırs ve şehvetle okşayıp sıkıştırdığı Nergiz olmayıp Ayvaz Serkiz imiş.

Vehbi neye uğradığını bilemeyip ve kendi kendine “Vay, yanlış kapı çaldım!” diye süratle kapıdan dışarı çıkmak üzere iken elinde fiske şamdan ile hanım oda kapısının perdesini kaldırarak:

“Hâb-ı nevden kalktı Vehbi gitti Nergiz koynuna”

“Bir muhalif rüzgâr esti attı Serkiz koynuna”

deyince Vehbi artık bütün bütün tahayyürde kalarak damen-i dermiyan kendi odasına şitâbân oldu. Hanım, Vehbi'nin şu haline yarı kıskançlık ve yarı hiddetle istemeye istemeye kahkahalar ile gülerek odaya gelir. Vehbi ise refikası hanıma karşı arz-ı mazeretle etmiş olduğu kusurun affını istirhamdan başka çaresi kalmaz, ricaya başlar. Bunun üzerine hanım bir müddet daha güldükten ve Vehbi ile eğlendikten sonra Vehbi'nin ba'dema böyle bir hâl tasaddî etmeyeceğini kaviyyen beyan etmesiyle barışırlar.

1176

İzdivaç etmek arzusunda bulunan bir şahıs, hekim-i şehir (Aristo'ya) müracaatla nasıl bir kadın intihâb etmesi lazım geleceğini sual etmiş, mumâileyhe cevaben: — Eğer güzel olursa ihtimal ki iğfal edilir, çirkin olursa hoşâ gitmez, fakir olursa varı yoğu yer bitirir, zengin olursa tagallüb eder. Binaenaleyh hangisini isterseniz intihabda muhtarsınız! demiştir.

1177

(Kudemadan bir ağa!) dediğimiz zaman ne anlarsınız? Bu nev'i ağalar, yüz seneden beri nedret peyda eylemiş oldukları cihetle hiçbir şey anlayamamış olsanız size hak veririz.

Bakınız, kudemadan dediğimiz ağada baş matrûş, kaşların hizaları ve yanakların sakal hudutları ibrişim ve cımbız ile yolunup muntazam bir surette parıl parıl parlar. Bir kucak sakal, ama hiçbir vakit de ağarmaz. Zira kır serpmeye

başlayınca, “mazi” ve saireden müretteb bir nev’i boyayı hamamdan hamama isti’mal ederek sakal daima kömür gibi siyahtır. Elbise cihetine gelince: başta bir top şaldan sarık: âlâ kumaştan boy entarisi serpmiş şalvarın üzerine dökülür. Belinde gayet kıymetdâr bir acem şalı, onun üzerinde servetine göre ya gümüş yahut altın, ya mücevher kabızalı bir hançer! Arkasında topuklarına kadar bir boy kürkü! Eğer bir köşede oturacak olursa çubuk dahi kapıya kadar uzanır gider.

İşte kudemadan dediğimiz ağa budur ki, şimdi böyle bir adam görmüş olsanız heybetinden korkardınız. Yüzü asla gülmez, hatta hızlıca yürümek vakarına muvaffak olmadığından aheste aheste yürümek bunların şanıdır. Hele vakarlarını en ziyade arttıran şey sakallarının büyüklüğü olup herhangi bir mahalde bulunsa “Sakala bakınız da, beni ona göre nazar-ı mülahazaya alınız!” mefhumunu ilan için daima parmaklarıyla sakalını karıştırır. Nasıl? Kudemadan dediğimiz ağayı nazar-ı dikkatinizde güzelcene büyüttünüz ya! Şunu da bilmelisiniz ki bu ağalarda konak, daire, debdebe dahi mükemmeldir. Hatta çarşı hamamlarına gitmek bunlar için tenezzül olunur ahvalden olmadığı cihetle konaklarında hamamları dahi vardır.

İşte! Bizim ağa dahi bir sabah hamama girmeye davranır. Her şey hazırlandığından ağa hamama girer. Adet malum a! Evvel-bi-evvel sakala boya konulur. Bu terkinin kokusu pek de buruna sefa verecek bir şey değilse de çare ne? Ağa tahammül eder. Zira bunun güzelce tutması için bir çeyrek saat kadar beklemek lazımdır.

Nihayet iş tavına gelir. Ağa kurna başına geçip sakalından boyasını çıkarmaya davranıp, şimdi o vakarlı ağayı gözünüzün önünde güzelce tecessüm ettiriniz. Bir tas su! Bir daha! Bir daha! derken bir kucak sakal peştemal üzerine yığılmaz mı? Ağanın çenesi dahi matruş kafası gibi tüyden ârî ve çıırçıplak kalmaz mı? Şimdi ağada bir hiddet ki, bağırmasından hamamın kapısını çatlatacak:

Meğer konakta bulunan Arap cariye, ağanın sakal boyası konulmuş olan bir tas yanında diğer bir tas daha görüp onun içinde kadınlara mahsus bir başka terkip var ise de ikisi ayrı ayrı taslarda bulunup da tas kalabalığı olacağına, ikisini bir tase koymuş ve renkçe adem-i müşâhebetlerini dahi kaybetmek için eliyle

güzelce yoğurup halletmiş. Biçare ağa, “Burnuma fena fena bir koku geliyordu!” dedikçe hiddeti artar ve hiddeti arttıkça bağırırdı!

1178

Herifin biri esrar içilen bir kahvehaneye gidip bir miktar esrar içerek mest olur. Hulyâsında iskeleden denize düşüp ıstakoz olduğunu görünce hemcinslerini bulup onlara:

— “Ben insandan bozma ıstakozum, ben insanların hilelerini bilirim, siz benimle beraber geziniz!” diye cümlesini alıp denizde dolaşmaya başlarlar. O esnada kazaen balıkçıların ağına düşüp tutularak satılmak üzere bir balıkçı dükkânına giderler. İnsan azmanı olan ıstakoz başına gelecek felaketleri düşünerek müteessir olmakta ve bir taraftan gelen geçen ahibbâsına kendisini kurtarmaları için hâlince birçok işaretler etmekte iken bir müşterinin sepetine doldurulan ıstakozlar arasında bu insandan bozma ıstakoz herif de sepetine girer. Alan adam dahi bu ıstakozları evine götürüp sıcak suyun içine atınca zavallı esrarkeş herif:

— “Aman aman, ben senin bildiğin ıstakozlardan değilim, ben insan bozması ıstakozum, beni pişirme!” diye can havli ile sıçrayıp çabalamaya başlayarak oturduğu esrar kahvehanesinin cam ve çerçevesini kırdıktan sonra korkusundan ayılıp ettiği mezmum işe ezhâr-ı nedâmet eder.

1179

Bir mecliste kamburun birini methederlerken:

— “Efendim öyle tarih bilir ki adeta birkaç bin sene yaşamış gibidir.” derler. Bu lakırdı kamburun gücüne giderek:

“Eğer siz birkaç bin sene yaşadığımı arkamdaki kamburdan anlamak istiyorsanız o daha geçen hastalığımda peyda oldu!” demiş.

1180

Herifin biri gayet kısa boylu olan damadının uzun bir kılıç taktığını görünce:

— “Acaba damadımı bu kılıca kim astı?” demiştir.

1181

İki arkadaş bir sabah hamama gitmek üzere akşamdan kavlı ü karar edip ayrılır. Ertesi sabah erkenden biri diğèrinin hanesine gelip birlikte hamama giderler. Daha erken olmak münasebetiyle kimse bulunmadığından yalnızca kurna başında otururlar. Bu sırada haneye uğrayan arkadaşın bakıp dururken gözleri uzaya uzaya hamamın kapısına değèr. Bu hali beriki arkadaşı görünce kendi arkadaşı zannettiğı herifin cin taifesinden olduğunu anlayarak bir takrîb dışarı savuşup soluğı evinde alır.

Biraz müddet sonra tekrar kapı çalınarak arkadaşı geldikte:

— “Aman birader! Başıma geleni anlatayım!” diye başlarsa da arkadaşı:

— “Hamamda konuşuruz!” diyerek lakırdıya yekûn çektirip giderler ve kurna başına oturarak bu iki arkadaşına macerayı ibtidasından başlayıp hikâye ederken “Birader gözleri uzaya uzaya kapıya değdi.” deyince yanındaki arkadaşı, “Sen de ayağını kaldırıp şöyle gözlerine vuramadın mı?” diyerek ayağını kapıya güm güm vurunca biçare herif bunun da evvelki olduğunu anlayıp her nasılsa kendisini hanesine atar. Asıl arkadaşı olan zat gelip kapıyı çaldıkta beyinlerinde şu vechle muhavere cereyan eder.

— Ne kadar uyku bu? Kalk bakalım kalk!

— Sen sabahleyin buradan çekilip gider misin? Yoksa belanı mı arıyorsun?

— Birader sen deli mi oldun, ne söylüyorsun?

Haydi haydi, kör olayım şimdi ha! Gelen arkadaş artık refikinin tecennün ettiğine epeyce kanaat hâsil ederek yalnız başına kendi nefsine de mazarratı melhûzdur! diye kapıyı kırmaya karar verip tekmelemeye başlar. İçerideki zavallı da ecinni taifesine başka şey tesir etmeyeceğini bildiğinden pencereden (besmele) çekip bağıra bağıra okumaya başlar ve bu aralık mahalleli tecmi' ederek hakikat hâl meydana çıkar. Şöyle ki evvelki gelen arkadaşlar rüyada gördüğü hâlâtтан ibaret imiş.

1182

Bir Arap cariyeinin sanki bir gülünç hâle dûçâr olacağını ümit edemez misiniz?
Hem de bakınız nasıl gülünçlü bir hâle!

Bir gün birtakım haşarı çocuklar, Arap cariye mutfakta yemek pişirmekle meşgul iken gelip zûkak kapısını çalarlar. Arap cariye koşup kapının ipini çeker. Kimse yok değil! Var! Var ama!.. Sokağın öte başında çapkın sekiz çocuk var ki Arap cariye dillerini çıkarıp istihzâ ediyorlar. Cariyenin artık sabr ü tûvânı tükenir. Bir murdâr-ı meydan süpürgesi eline alıp bekler.

(Bir def'a daha çapkın çocuklar kapıyı çalınca birdenbire kapıyı açmakla beraber süpürgeyi dahi kafalarına indirmeye bi-hakk karar vermiştir.) Tamam bu karar ile intizarda iken kapı gayet şiddetli şiddetli bir daha çalınır.

Arap cariye bir tebessüm-i müntakimâne! Hemân kapıyı açar açmaz kapıyı çalanın başına meydan süpürgesini aşk eder.

Bir de ne baksın! Çocuklar değil, hanenin efendisi! Hem de efendiyi bazı ihtiyâcât-ı acele-i tabiiye sıkıştırmış olduğundan onun için kapıyı şiddetli şiddetli çalarmış.

1183

Zaruret halinde bulunan bir zarifin bir gün canı et isteyip mütehassirâne karısına hitaben:

— “Ah biraz et olsaydı da et suyuyla bir pirinç çorbası pişirseydin?” dediği sırada elinde bir tas ile komşusunun çocuğu gelip:

— “Babam selam etti, biraz et suyu istiyor!” dedikte:

Zarif — “Acayip! Bizim komşular mâl-i hulyânın da kokusunu duyuyorlar!” demiştir.

1184

Bir kör ile bir kambur bir sabah erkenden sokakta birbirlerine tesadüf edip kör, kambura hitaben:

— Birader! Bilmem ki bu sabah ne oldu? Uykudan gözümü açamıyorum deyince! kambur dahi buna cevaben:

— Eğer benim gibi senin de karı sırtına bohçayı verip kapıdan (deh) edeydi, gözlerin fal taşı gibi açılırdı! demiştir.

1185

(L) harfini (y) harfi gibi telaffuz eden bir adama demişler ki:

— Niçin lâmları yâ gibi telaffuz edersiniz? Cevap vermiş ki:

— Hiç yâm harfi yâ gibi teyaffuz oyunur mu?

1186

{Şârivâriye Dair Fenn-i Tıbbdan Bazı Mualecelerin Tertibi}

(Mayasıl için)

Vapur Dumanı	Efiye Suyu	Soğan Zerra'ı
Arşın	Kıyye	Çeki
8	3	5

(Macun tertibi) Bâlâda zikr olunan ecza ateşte kavrulup iyice havanda sahk olunduktan sonra (8) kantar neft yağı ile karıştırılıp hallolundukta sabahları aç karnına yarımşar kıyye ekl oluna!

1187

Mide fesâdı için

Pazar Kayığı

Dolap Gıcirtısı

Ateş Kayığı

Adet

Top

Düzine

1-

2

3

Ayna ve cam kırığı

6 kıyye

(Şurup tertibi) Bâlâda zıkr olunan eczacı hamama getirdikten sonra kalafat edip ba'dehu (5) fıçı ispirto ile karıştırıp akşam sabah taam üzerine birer hadeh şürb oluna.

1188

(Bel soğukluğu için)

Kara teker hülâsası

Maune

Öküz Arabası

Denk

Çift

Dirhem

5

2

80

Minare Gölgesi

Merfenenin Düz Rakısı

Kırat

Fıçı

4

65

(İhtikan tertibi) Bâlâda terkim olunan eczayı havanda sahk edip elekten elendikten sonra 760 sandık gaz ile hallederek bir yangın tulumbası ile ihtikan olunsa birebirdir.

1189

(Sıtma için)

Davul Tozu

Şeytan Sidiği

Unkapanı Köprüsü

Metre

Endaze

Gram

7

6

6

Şirket Vapuru

Avdeğirmen Boğazı

Çekirdek 5

Kıyye 3

(Suret tertibi) Bâlâda zikr olunan eczayı 78 kıyye kuyruk yağıyla kavurup yarım kıyye revolver hülasasıyla halledip, yatarken vücuduna sürülür.

1190

(Şârivâriye Dair Vârid Olan Havâdis)

Semiz ot efendinin zuafâ'dan bulunan tere otu nâm cariyesini nane (na'na') mollaya terfikan döğmecilerde lenger-endâz ikamet etmekte bulunan piriñ çalı ile hîn-i mülâkatlarında keçi derisinin süt biraderi bulunan rugan-ı zeyt bi-zünûb ile birleşerek enginar beyin derûn-u âlilerine kemâl-i ehemmiyetle vaz' olunup parmak kapı vasıtasıyla boğaz içine bila-sıhhat ve-l-afiyet teşrif buyurdıkları maalmemnûniye işitilmiştir.

1191

Bit pazarında serseri gezmekte iken ırgat pazarında bir ırgatın yakasına bitip orada bir tahta kehlesi ile bad'el-mülakat mahal-i memuriyetlerine azîmet eyledikleri sivri sinek vasıtasıyla hayır alınmıştır.

1192

Kazma kazana (kazgan) gücendiğini kazgan kızandan malûmat aldıktan çorba tasının loğusalığı (lohusa) münasebetiyle kârgîr kepçe kollarını sıyırıp maslahatı kevgirden süzüp temize çıkarıldığı yumurta tavası uzun kolluktan işitmişmiş.

1193

Kuru kahvenin çürük suya terfik olunarak ateş gemisinde cezve (cezbe) ile muhabbeti kaynatarak fincan filikasına rakiben ve boğaz içine müteveccihen yanıp yakılarak tahrik-i çerh azimet eylemiş oldukları işitilmiştir.

1194

Köpek tütünün mirasyedi tabakasında beytütet etmesine adeta tatlı sert, tatlı tatlı sertleşmiş olduğu orta toknaklının merakına dokunup keyfiyeti yaprak tütün vasıtasıyla bir sıçana lede-l havale mezkûr köpek tütününün havanda katline karar verilmiş olduğu Bafra'dan vapurla vürûd eden fırtınadan rivayet olunmaktadır.

1195

Tekneci mahallesinin Karaağaç'tan gece karanlıkta Karaköy'e giderken Sirkeci iskelesi mezburun başında olan tekyesini sirkat ettiğini Kazlıçeşme görünce dayanamayıp Karakulak'a haber vermekle Karakulak dahi Çakmakçılar yokuşundan kırk bin çakmak alarak bu işe sebep olan Balcı yokuşuna hücum ederek tarafeyn karakol altına alınıp vuku' bulacak istintakları Keşişdağı'na havalesiyle Balcı yokuşu dahi Balyemez topuyla mukabele-i bil-misil kaidesine riayetle Kanlıkavak'ta çok kanlar dökülerek bu bâbda Göztepe dahi işbu keyfiyeti layıkı vechiyle Ebulhayat'ta ba'de-l istifsar Küçüksu dahi aralıkta çocukluğuna bakmayarak Gümüşsuyu'nun güllü akçesiyle bir miktar gülle yedirmiş imiş.

1196

Vaktiyle yolcunun biri gideceği memâlik uzak olması ve tesadüfen kış günlerinden bir gün olup karın buram buram yağması ve hususiyle akşamın da takarrüb etmesinden nâşî çâr nâçâr köyün birinde bir haneye misafir olur. Hane sahibi olan kimse, merkum misafire bir oda gösterip misafirin bir müddet ârâmından sonra dahi bir büyük çanağa pekmez doldurup akşam taamı olmak üzere çocuğuna vererek misafire gönderir. Çocuk, çanağı yolcu olan misafirin önüne koydukta:

Misafir — “Oğlum! Bu ne? Bu ne kadar çok pekmez, yazık, israf olur, ben hepsini yiyemem!” deyince çocuk dahi “Varsın israf olursa oluversin, küpe sıçan düşdüğünden biz kendimiz yemiyoruz ancak çabuk tükensin diye böyle çok çok koyup misafirlere yediriyoruz!” cevabını verir. Bunun üzerine yolcu kızarak çanağı kırmasıyla:

Çocuk — “Tekrar söze mübaderetle” Vay nankör herif vay! İkramımıza mukabil teşekkür edecekken bizim köpeklerimize su verdiğimiz çanağımızı da kırdın ha! der ve zavallı yolcu ise böyle işitilip görülmedik ikramdan hayrette kalarak pür hiddet çıkıp gider.

1197

İstanbul’a gelmemiş ve İstanbul lisanına hiç vaktiyle alışmamış taşra Türklerinden Dersaadet’e dört tane Türk gelerek dördü de ayrı ayrı birer sanata sülûk ve birbirlerinden ayrılmamak üzere beyinlerinde müzakere ederler:

(Türklerin sülûk ettikleri sanatlar) “Kızılıcıkçı, turşucu, leblebici, ayvacı.” İşte bu dört Türk ayn-ı müzakereleri üzere birbirlerinden ayrılmayıp dördü birlikte İstanbul’un mahallelerini gezmeye başlarlar. Halbuki Türklerin dilleri dönmediğinden (kızılıcıkçı, kızılılık) (turşucu, tutuştu) (leblebici, bile bile) (ayvacı, vay vay) diyerek mahallelerde gezip bağırırmaktalarken mahalleliler zukâğa dökülüp:

— “Acaba yangın neredeymiş?” diye birbirlerine arîz ü amîk sual etmekteyken merhum Türkler, yine bağrıışmaya başlayınca evvel vakit mahalleliler işi fark u temeyyüz ederek evlerine çekilmişlerdir.

1198

— “Okuduğun yeter, biraz da ahz ü itâda maharet kesb et!” diyerek kendi dükkânına alır, usûl-i ahz ü itâyı Hâşim tamamıyla öğrendikten sonra artık dükkânı kendisine emniyet ederek kendisi ötede beride dolaşmaya başlar. Bir gün orta boylu, beyazca, kara kaşlı, kara gözlü, gayetle taze hanımın biri Hâşim’in dükkânına gelir. Söylemeye ne hacet, elbette böyle hanımın arkasında bir de halayık bulunacaktır. İşte Hâşim’e kırıla döküle naz ü şive ile söylemiş oldukları

birkaç söz üzerine çocuğun gönlünü mıknatıs-ı âsâ cezb eder ve akşama gelmek üzere Sultan Ahmet avlusunda top ağacın yanında (o zamanlarda mevcut olan koçu)nun bekleyeceğini ve kendisini alarak doğruca konağa getireceğini söyler. Hâşim bu nimet-i metrukiyeyi teşekkürle beraber geleceğini arz eyler. Akşam üzeri, Hâşim “Biraz şuradan bir şey alacağım.” diyerek pederinden ruhsat alıp doğruca Sultan Ahmet Meydanı’na çıkar. Hakikaten kendisini beklemek üzere top ağacın altında muntazır olan koçuyu görür.⁷ Sanki arabacı bunu evvelden biliyormuş gibi kemâl-i derece ta’zîmle beraber koçunun kapısını açarak:

— Buyurun! demesiyle, tam Hâşim koçuya bineceği esnada:

Arabacı — Dur beyim dur, koçuya binmesi kolay, lakin teklifâtımı kabul ederseniz? der.

Hâşim — Buyurun, söyleyin!

Arabacı — Evvela mendil ile gözlerini bağlayacağım. Sâniyen iki elini de arkaya!...

— Ne söylüyorsun? Bir cünha, bir cinayet ile mi gidiyorum?

— Hayır efendim, o görmüş sevmiş olduğunuz hanımın emri böyle!..

— Ben zaten gönlümü o güzel hanımın zülf-ü zincirine bend ettim. Şimdi elimle gözüm mü kaldı? Onu da sen bağlayıver vesselâm! diyerek Hâşim iki elinin arkasına ve yanında bulunan ipekli mendilini dahi gözlerine bağlattırarak koçuya râkiben maşukasına muvasala eder.

İşte o gece şüphesiz ayş ü işret, zevk ü sohbet olacak ya! Orası lazım değil! Bu muhabbete dalan beyin o günden itibaren peder ve maderinin nush ve pendî hiç kulağına girmez ve her akşam ma’hud koçuya râkiben hanımın hanesine gitmekten vazgeçmezdi. Biraz vakit böyle devamdan sonra, hanım bir gün tebdil-i kıyafet ederek yani siyah ferace, sıkma yaşmak, boynunda boyun bağı, orta yaşlı, soyucu kıyafetli bir kadın heyete girer ve doğru Hâşim’in dükkânı önüne

⁷ Koçu evvel tarihte bir nevi arabaya denilirdi.

gelir. Tesadüf kabilinden olarak Hâşim'in pederi de o gün dükkânda bulunmadığından hanım fırsatı ganimet bilip Hâşim'e hitaben:

— Kuzum bey, bana göre bir kat zenne elbisesi. Hâşim — Bizde bulunmaz! “Hâlâ hanımın kendi dostu olduğunu anlayamayıp bir eliyle bir zûkak göstererek” Şu zûkağa dönerseniz zenne elbiselerinin satıcıları oradadır!

Hanım — Siz bir doğru sözlü, sadık bir adama benziyorsunuz şüphesiz, simanız da ispat ediyor a! Lütfen cariyenizle beraber gelseniz de şöyle az kullanılmış bir entari alıverseniz... Çünkü bîkesim, garip ve âcize bir kızım, beni aldatacakları şüphesizdir, lakin siz benim yanımda buldukça herhalde on kuruş isteyeceği şeye, yirmi kuruş isteyemez! dedi. Hâşim ise hanımın bu sözlerine maalmemnuniye rûy-ı rızâ göstererek hanımla birlikte gider ve yolda gizliden gizli, Hâşim'in göz ve kaş işaretlerine hanım da zarîfâne mukabele ile beraber, miyânelerinde şu sözleri devrân eder.

Hanım — Beyim, muradım entari filan almak değil, sizin gönlünüzü kapmak idi.

Hâşim — Ne söylüyorsunuz? Bu sözünüzden bir şey anlayamadım!

— Aman beyim, rica ederim böyle deme, çünkü sizin hüsnünüz gibi zarâfet ve dirâyetiniz de elbette güzel olacaktır!

— Söylediğiniz sözü şimdi anladım!

— Peki eğer anladınız ise, fikrimi şimdi şifâhen söyleyemem, şu kadar söylerim ki, bu şeb ağuş-u muhabbetime senin gibi bir tıfl-ı nazenini davetle beraber ülfet ve muhabbet etmek etmek arzusundayım.

— Bu lütufunuzun minnettariyım, teşekkürler ederim! “Kendi kendine düşünerek” Lakin bu akşam koçu da bekleyecek, o tarafa ne yalan uydurmalı? “Birdenbire tebdil-i levnle, sevinç alameti göstererek, yine kendi kendine” Evet evet, buldum buldum, pederimin icbâr-ı şedîdi üzerine bu gece de eve gideyim vesselâm. Bu gece de bu hanımın ninnisi ile uyusam kıyamet kopar a! diyerek o tarihlerde Ayasofya şekercisinin yanındaki büyük kahvehanede saat onda beklemek üzere karar verirler, işte Hâşim de vermiş olduğu sözden yarım saat evvel giderek

kahvede bulunur. Saat on değil, on bire bile gelir, ne öteki sevgilisinden (koçu) ve ne de hanımdan bir haber almadığını görerek “Eski dost, düşman olmaz, yine ben bizim eski haneye gideyim” hulyâsını kurar. İşte o aralık umumi saatler de on ikiyi vurarak akşam dahi okunur. Henüz bir hanımdan haber gelmediği gibi koçuludan dahi bir eser görünmez. Bizim Hâşim soba borusu gibi yanan derûnundan dolayı kahveden kalkarak ortalığın karanlık zamanı top ağacının dibine oturur ve o günkü gördüğü hanımı bulamadıktan sonra elde bulunan sevgilisini dahi kaybettiğine fevkalade teessüfle ağlayıp ve kendi kendine söylenmekte iken ağacın dalına bir kumru konar, “kukuk kukuk” diyerek ötmeye başlar. Bu şûride-i dil biçare kumrunun da kendisi gibi eşini kaybettiğini bilerek kumruya hitaben:

— Ah kumru kumru, ah sen de benim gibi eşini mi kaybettin? Kumru da “kukuk kukuk” cevap verir.

— Ah kumrucuğum, şüphesiz sen de eşini kaybetmişsindir. Bu hazin hazin sadâların, ah bu garip nidaların sinemi çâk, vücudumu lerze-nâk etti. En sonunda da sebab-i helâkim olacaktır. demesini müteakip, yine kumru “kuk kuk” diyerek ve ağacın dalından inerek gelip Hâşim’in dizine konar. Gönlünü teselli etmek üzere bu kumru ile görüştüğünü mahalle bekçisi görerek, işgüzarlık ediyorum kıyasıyla mahalleye şöylece bir velveleye verir. “Ahmet Ağa, Mehmet Ağa, Veli Ağa, Hasan Ağa, Hüseyin Ağa gelin, gelin, gelin de şuradaki kumru delisini görünüz! Bakınız, ne de acayip delidir. Şöyle yapıyor, böyle ediyor.” gibi birtakım mübalağalar ile zavallı Hâşim’i mahsusen deli bildirerek ve evvel tarihte bâb-ı zabıta ve şehremini nezdinde etibbâ dairesi filan olmadığı cihetle, yalnız mahallenin bir ilmühaberi ile biçare Hâşim’i Süleymaniye bîmârhanesine kadar dayadılar, lakin ne dersiniz, kumru Hâşim’den ayrıldı mı? Hayır, hayır, hiçbir vakitte! Hatta Süleymaniye’ye kadar beraber gidip bîmârhane penceresi parmaklığına kondu ve kâlâvel hasbîhâle başladılar, zavallı Hâşim bîmârhaneye girer girmez öte taraftan birer ikişer zır deliler etrafını aldı ve şu yolda icrâ-yı hoş-âmedîye başladılar:

1199

Delilerden biri — Vay, vay, vay, vaya vay vay vay, sen Taktakızade, Yâkûhki Efendi değil misin ha?

Diğer delinin biri — Hayır hayır, ne münasebet! Efendi, an-asl aşçı dükkânı sakinlerinden geçen poğaçacı dükkânı kayınvalidesi tarafından yalvarır. Sekiz seneden beri umûr-ı evkatla karnabit tahammülleri olup yani bir pırasa tarafından ba'ir-i dahâl düyun-u kesireye müstağrak olmak hasebiyle iki buçuk çifte kayık derûnunda yedi sekiz yaşında iki aded salatalık hıyar akçesiyle mide-nüvaz (maydanoz) tahammülleri olup, bahçivanbaşığı tekdir edeceğim der-kâr, Mart ibtidasından Muharrem-ül haramın bilmem kaçına kadar kapı oğlanı tarafından bilâ-istida'sinameki tarlasından kudret helvasının geçtiğini işittiğim anda ve câ'inin şiddet-i darbından usûl-i perişanı, inkıbâz-ı medd yeri ve câyetli Mayısın on sekizinde sakız ceziresi ittisâlinde limon ve portakal saksılarının arasında hâsıl olan salyangoz turşusu demekle ma'ruf bir kamış sepet derûnunda otuz altı tane çelevi mâtûlayı bulana helâlinden bir adet sıvacı malası müjdesi var.

Diğer bir deli — Evet evet, keyfiyyet malum oldukça sakız kabakları ben harem kâhyası “kethüdası” olamam. deyip cellat çeşmesi mütevelliliği üzerine verilmeye, ortası tarçınlı karanfilli nohut topları, taama gûna gûn lezzet vereceğinden aşçıbaşına dağ-ı derûn olarak Sultan Bayezid'in güvercinlerinin darılarına Hakk bereket versin.

Hâşim — (Kendi kendine) “Yarabbi nedir benim isyanım ki, beni âkıbet buralara düşürdün? der ve muttasıl kumru ile âşıkane hasbihal eyleyerek mahud zır delilerin sözlerine bazen, ara sıra güler ve bazen de yanına takarrüb etmemelerini işaret ederdi. Lakin deli kısmı istiskalden filan ne anlar? Şüphesiz bunlar da istiskali kâin lem-yekün hükmünde tutarlar ve muttasıl zîrdeki saçmaları ifade ederlerdi.

Yine delilerden biri — Hayır efendim hayır, münâdiler nidâ etmekte, bir pekmez koçusu havfından tapaları atmakla dümeni bir dondurma tabağı tarafından mangal tahtası bayram haftası icab etmiyor diye hemân, mısır buğdayı gibi sakal koyuvermek olmaz a!

Diğer delinin biri — Yok, yok olamaz, mademki ben doktorum, asma kabağının ayağına cam batmış, varayım gözüne limon sıkayım da hezeyan etmesin.

Âhir bir deli — Sivri sinek, üç girişli boğaz tamburasını çalmışsın, engerek yılanları delik delik seni arıyorlar. Kesesindeki dükkânını kapa da ağzını kurbağa ile doldur. Burnundan soluk alma ha!

Diğer bir deli — Muşmula küfesine kuyu çengeli düşmüş. Kira beygirlerine tembih edeyim de curcuna tepsinler!

Başka bir deli — Değirmenci beygirleri Marmara Denizi açıklarında ve olta vururlarken cündî meydanına hamsi balığı yağmadı ya!

Diğer bir deli — Bu günlerde mektep seyirlerinin kesreti cihetiyle fincanı on paraya fırlamasından dolayı maharette meşhur bir gözü açık dikiş iğnesinin terzi dükkânından tard olunması bir kabahate mebni olmayıp hatta yetmiş dört tarihinde bazı gazetelerde munderic olduğu vech üzere havacı kabağının tarla-yı derûnunda hamlını vaz' edeceği mervîdir.

Diğer bir zır deli — Yedikale marulları, langa hıyarlarıyla kavga etmişler. Kiminin başı yarılmış, kiminin gözü çıkmış. İşittiğime göre duvar lambalarının gözleri görmüyormuş. Varıp fitillerini kesip şişelerine domates doldurayım.

Diğer deli — Hay hay, hatta o esnada süprüntü küfesi “Ben mutlak gelin olacağım” diye kalaycı kürklerinin ellerini arkasına bağlayıp yağmur kalayladığımız günü işkembeci kazanından hamal semeri çıkmış diye odun beygirleri curcuna teptiğimizi unuttun mu?

Diğeri — Mezar taşlarının başında fesleri eskidi, varıp birer reçel kavanozu getireyim, zira Okmeydanı'nda ördeklerin teferrucu varmış!

Diğer bir deli — Bilemedik, domates ishâle uğramış, gidip bir hab tertip edeceğim, galiba şalgam tarlasından kuru fasulye geçmiş, yer elması başına çorba tasını giymiş, sütlaç göz süzerek, dudak büzerek gözlerini üstüne niçin açıyor, kadayıf tepsiyi can üstündeymiş, varayım bakayım!

Kezâ delinin biri — Lüfer balıkları, ustalarından destur alıp peştemal kuşandılar da tütün çubuklarıyla Kadıköyü'ne gidip Moda'nın burnuna halka takıp zincirini beline dolayarak hırsız ata meydanında çıkıp ceviz oynadıklarını bilmiyor musun?

Diğer deli — Saman kayıkları örümcek yuvasına demir atmışlar. Akreplerin hatırı için varıp gideyim de yılanlara kurbağa yutturayım!

İşte bizim Hâşim bu zır deliler içinde buldukça daima canı sıkılır ve cenâb-ı haktan tahliye-i sebili hususiyle nail-i emel olması kaziyyesini istida eylerdi.

Evvel tarihlerde yeniçeri ağası iki üç ayda bir kere meyhane ve tımarhaneyi gezmek mu'tadı olmakla bir gün bir mu'tad bîmârhaneye gelerek ayrı ayrı delilerin halini teftiş ettikten sonra nöbet bizim Hâşim'e gelmekle Hâşim'in dahi halini ba'del-teftiş halinde eser-i cünuniyet göremediğinden nezdine celb ile vukuatı layıkıyla anladıktan sonra merkumun bîmârhaneden ihracına müsaade etti ve ba'del-ihraç konağına yollayarak ve o gün der-akab koşucu başı ile silahtar ağaya dahi ne yapıp yapıp Hâşim'in sevgilisini bulmasını şediden tembih ve te'kîdle beraber şayet ki eyyam-ı muayyeninde bulamadıkları halde üzerlerinde olan koşuculuk ve silahtarlık ref' olunacağını söyledi.

Bunlar çâr nâçâr işe mübaderet ve o günden itibaren günleri saymaya mübaşeret ettiler.

Koşucu başı her tarafı aradıysada kumrunun eşini bulamadığından me'yus idi. Nihayet aklına (çocuktan al haberi) lafzı sudûr etmekle hemân ceplerine bir miktar çil para doldurup eline dahi mezkûr kumruyu alarak doğru Bayezid'e çıktı ve orada birtakım çocukları oynar görmekle der-akab yanlarına giderek bunlara hitaben: — Çocuklar, böyle bir kumru içinizden kimde varsa, yahut yerini tarif eden bulunursa şu çil paralar onun. demiştir.

Çocuklardan biri — Evet, onun aynı bir kumruyu iki ay mukaddem ben tutmuşum! deyip ve koşucu başının önüne dönerek hanesine geldi ve diğer kumruyu irae etmesiyle der-akab kumrular birbirlerine takarrüble bir miktar para verdikten sonra kemâl-i sürûr ve anîsât ile yeniçeri ağasının yanına avdet etti.

Diğer taraftan silahtar ağa dahi İstanbul'u mahalle mahalle aradıysa da Hâşim'in maşukasından bir haber alamamıştı ve ara sıra sokaklarda rast geldiği hanımlara:

— Kuzum hanımlar, kumrulu delinin maşukasını acaba bilir misiniz? sualine:

Kadınlar da — A! Üstümüze iyilik sağlık! Ayol sen kendini git de papucu büyüğe okut, biz ne bilelim! cevabını verirler ve nazar-ı istiğrabla gülerlerdi. Nihayet itmam ü ikmal va'denin otuz dokuzuncu günü idi ki silahtar ağa gezmedik bir yer bırakmayıp bilâhere yine me'yusen konağına avdet, ve kendisinin üç kızı olduğu cihetle üçünü birden nezdine davet ve vuku' hali sert ü ityân ve onlara hikâyet ile kendisinin ferdâsı günü silahtarlık cihetinin üzerinden ref'inden evvel, yâr ü ağyâra karşı münasebetsiz gezmek üzere, İstanbul'u terk ile taşraya azimet edeceğini beyan ve kendisi gittikçe sin-i şeyhûhete vâsıl olduğunu âtiyen ile, bunların miraslarını dahi sağlığında kendi eliyle ayırması lüzumu birinci ve ikinci kızları kemâl-i derece teessüfle telakki edip, üçüncü kız ise kahkaha ile güldü, silahtar ağa ise küçük kızının bu kahkahasını adem-i terbiyesine vererek tekdire bile kalkıştıysa da, Hâşim'in maşukası olduğunun farkında bile değildi.

Binâberin muahharen işi anlaması üzerine kemâl-i mesrûriyetle vukuatı gidip yeniçeri ağasına ifade ve bir şeb-gerd gâha vassâlı âmade ettiler.

1200

Bir zat uşağını bir işi için ahıbbâsından birine göndermiş. Bu zat gayet mustalah söz söylemek merakında olanlardanmış. Uşak gelip kendisini bahçede çiçek dikmekle meşgul bulmuş. Söyleyeceğini söylemiş. Efendi de vereceği cevabı verdikten sonra sözü bahçeye intikal ettirerek:

— “Ah birader ağa! Yek masura mai lezizimiz olsaydı, şukûfeler matlûb vechle husûl-pezîr olurdu!” demiş. Uşak bundan hiçbir şey anlayamadığından başını sallayıp çıkmış gitmiş. Yol uzuncaymış, herif yorgunluk almak için yolda bir kahvehaneye girmiş. Bir de bakmış ki peykenin üzerinde bir adam, benzi sapsarı gelmiş olduğu halde kıvranıp duruyor. (Hasta mı?) diye sormuş. “Zavallı basurdan ölüyor!” demişler. Uşak hemân gerisin geriye dönüp doğruca efendinin yanına gitmiş, demiş ki: — “Aman efendim, şurada biri fena halde basura uğramış. Sizse

demin bana basur ilacı sağlık vermiştiniz ama, iyi hatırımda kalmadı, rica ederim tekrar tarif ediniz!

Efendi şaşırarak — “Deli mi oldun be herif! Ben sana hiç öyle bir şey söylemedim!” deyince:

Uşak — “Aman efendim! (Yek basura maî bezi, bezir yağına bulamalı da.....) diyen siz değil miydiniz?” demiş.

1201

Madamın biri bir gün elindeki iğneyi zevcine göstererek der ki:

— Kadınlarda fikr-i ihtira’ olmadığını iddia edersiniz, değil mi?

Zevci — Evet! Yalan değil ya!

Zevcesi — Fakat şu iğne ile ne iş isterseniz yapabilirim. Yalnız bir iğne ile! İşte şu iğnecik ile neler yaparım neler? (Herif bir iki def’a iğnenin tadını tatmiş olmalıdır ki zevcesinin bu sözüne hiç sesini çıkarmaz!)

1202

şikemperver bir zat ahibbâsından birkaç zâta ziyafet vermiş. Misafirlerin önlerine konulan kaşıklar adeta kahve kaşığı kadar ufak, halbuki hane sahibinin önündeki kaşıksa ötekilere nispetle “kepçe” denilebilecek derecede büyükmüş.

Mevsim, mevsim seyf olmakla hasb-el-mevsim sofraya buzlu hoşaf konulmuş. Misafirler kaşıklarının küçüklüğü cihetiyle hoşaftan ancak damla damla alabildikleri halde, hane sahibi kocaman kaşığını her daldırdığında yüz dirhem kadar hoşaf alıp içer ve içtikten sonra da:

“Oh! Öldüm!” dermiş.

Misafirlerden biri sabredemeyip:

“Lütfen şu elinizdeki kaşığı inayet buyursanız da bir kere de bendeniz ölsem!” demiş.

1203

Vaktiyle mültezemlerden birinin idaresinde birçok çiftlik ve meralar bulunmakta, ve bunlardan bazılarına ara sıra gidip kendi tarafından bil-vekâle koymuş olduğu kethüdalarla hesap görmekteymiş.

Yine bir gün, mu'tadı üzere mültezemi bulunduğu çiftliklerden birine giderek, çiftlik kethüdasına emaneten bırakmış olduğu koyunlardan on beş adedini nâ-mevcud gördüğünden kethüdadan lede-l-istifsar, kethüda cevaba tasaddi edip:

“Efendim, bayırdan uçtu beş koyun, arkasından gitti beş koyun, birini verdim kasaba, sen onu katma hesaba, üçünü çocuk çingirak taktı boynuna, ne sana verir onu ne bana! diyerek kaybolan koyunların adedini on dörde iblâğ etmesiyle:

Mültezem — “Bila-taahhur” Ey, hani ya birisi? Demesine:

Kethüda — İşte onun da derisi...! deyince, mültezem bütün bütün hiddete gelerek:

“Ey def’ ol imdi karşımdan!” diye önünde bulunan yoğurt memlû büyük bir kâseyi yoğurduyla birlikte kafasına vurup herifin yüzünü bembeyaz etmesiyle, kethüda bakıp refikasına hitaben:

Hesabı doğruca verin, benim gibi yüzünün akıyla!

1204

Herifin biri yokuştan yukarı çıkarken, bir kocakarı da elindeki değneğine dayanıp inleye inleye yokuşu çıkmaya çabalar. O aralık bir yeniçeri de, yokuştan aşağı zuhur edince, kocakarı derhal yanında yürümekte olan herifi göstererek bülend-âvâz ile:

— Ah zamane evlâdı, ah! Bak hele şuna! Anamı elinden tutup da yokuşu çıkarayım diyor mu? dedikte, yeniçeri hiddet ederek, herife hitaben:

— Al ananı arkana da yokuşu çıkar!.. demez mi?

Herif — Aman efendim! Bu benim validem değildir!.. derse de kocakarı, yine bağırarak:

— Bak Şu hayırsız evlâda bak! Anasını da inkâr ediyor! deyince bu kere yeniçeri hiddetini ziyadeleştirip, kocakarıyı zorla herifin arkasına yükletir. Herif inleyerek kocakarıyı yokuştan yukarıya çıkarırken tesadüf bu ya, biraderine rast gelir.

Biraderi — Nedir o? Bu kadın kim?

— Kim olacak? Bizim valide!

Biraderi — Canım bizim valide vefat edeli yirmi seneyi mütecaviz!..

— Vak'a öyle ama! Sen onu bu yeniçeriye anlat!

1205

Vaktiyle Anadolu'nun bir mahalinde nasb-ı hıyâm-ı ârâm etmiş olan bir bölük yörük geceleri beylerinin çadırında tecmi' ile kendilerine müteallik birtakım Şeyler müzakere ettikleri sırada:

Kadınlar da — “Bakalım, erkekler ne söyleŐiyor?” diye gelip çadırın etrafından içerideki edilen müzakereyi dinlerler imiş. Erkeklerin içinde bir kimse bir köşeye çekilip uyulamakta ve asla lakırdıya karışmamakta olduğundan merkumun bu halini göre göre artık karısının canı sıkılmış olmakla bir gece çadırlarına avdet ettiklerinde:

Karısı — “Kocasına hitaben” Be hey herif, sen nasıl adamsın? Toplanan erkeklerin kaffesi lakırdıya karışıp birer birer söz söylüyorlar, sen niçin bir köşeye çekilip oturuyor ve Şakşafa etmiyorsun?” yollu birtakım itâblar ettikte:

Herif — “Be karı, benim bağım yok ki?” demiş olduğundan ertesi günü, kadın çadırın içinde bulabildiği bir parça çuvaldan kocasının bir koluna (bağ) yapıp o akşam söze karışmasına muntazır olmakmış. Biz de herkes toplanıp çadırdaki kahveler içildikten sonra, yine müzakereye beda ile:

— “Bu yaz ne tarafa göçelim? Burada daha kaç gün eğlenelim?” yollu lakırdılara gelince:

Evvelce söze karışmayan herif, hemân olduğu mahalden kalkıp nutuk irad edecek gibi biraz ileri doğru sürünüp “bağ yapılmış” olan kolunu sallaya sallaya beye hitaben:

— “Bey bey! Oba göçerse göçerük, durursa dururuk!” deyip sözü kesmiş oluşunu müteakip bu herifin söze karışmasına muntazır olan karısı sevincinden bir türlü tahammül edemeyerek hemân çadıra girip kemâl-i tahsin ve aferin ile kocasına hitaben:

— “Vay, demek ki senin şimiye kadar böyle sümsük sümsük durup söze karışmadığının sebebi meğerse sahihen “bağın” olmadığındanmış, sabah şalvarımı keseyim de sana bir bağ daha yapayım!” demiştir.

22. EK: 1916 – MEHMET HALİT – LETAİF-İ HALİT

1206

Kastamonu'nun Abana kazası karyelerinden birinde Nebi Dayı ismindeki delikanlının biri diğer karyede Ali Ağa namında birinin üç kızından en büyüğünü ister.

Aradan bir iki ay müddet geçtiği halde kız tarafından hiçbir haber çıkmamasından canı çok sıkılan Nebi Dayı, kızın bulunduğu köye doğru yola çıkar. Köyün kenarında çift sürmekte olan kayınpederine rast gelerek meselenin ne olduğunu sorar.

Ali Ağa — Ne bileyim Nebi Dayı, en büyüğü babasız bir oğlan doğurdu. Ortancayı da köy imamından gebe diyorlar. İşte şu karşıda oynayan en küçüğü varsa da kardeş, o da daha pek küçük.

Kız — A!.. Nerem küçük olsun. Geçende emmimin oğluyla yedi defa ettik de ah bile demedim.

Delikanlı — Zaten ben anlamıştım, senin kızların cinstir. Bak gördün mü dayanıklı malı! Kısmet bu imiş, bari bunu alayım, cevabıyla tarafeynin inzımam-ı muvafakatı üzerine akd-i nikâh ve tarafeyn nail-i meram olurlar.

1207

Şehirde satmak üzere manda arabasını kuru ot yükleyen köylünün biri, şehre yakın bir diğer köyün kenarında mandalarını otlamaya koyuvererek kendisi arabanın gölgesine yatar. Köyden üç kız koşa koşa gelerek “Kızlar bakınız, haydi şu arabanın üstüne çıkıp oturalım” diyerek otların üzerine tırmanırlar.

Kızların ne küçüğü — Kızlar, benim varacağım koca on beş – on yedi arasında, benim gibi tüysüz olmalı.

Ortanca — Haydi oradan sersem, onun öylesi daha çocuktur, karı ve kocalık ne bilir!

En büyüğü — Siz ikiniz de koca lezzeti nedir, varılması lazım gelen koca nasıl olmak lazım geleceğini hiç bilmiyorsunuz. Benim varacağım bir erkek, iki günlük tıraşlı sakalını yüzüme sürdüğü suratımın her tarafından kan fışkırmalı.

Diğer kızlar — Aman sus abla, işedik.

Bu sohbeti dinlemekte olan arabacı (Ulan dur, üstüme başıma edeceksiniz, hay Allah) diyerek arabanın altından çıkması üzerine:

Kızlar — A! Ayol erkek varmış deyip arabadan atlayarak köyün yolunu tutarlar.

1208

Takriben yirmi iki sene akdem, Balat'ın Yazıcı mahallesinde Hüseyin Ağa isminde biri bir akşam evine gelemeyeceğini haber verir.

Haremi sevmekte olduğu bir diğerini fırsatından bilâ-istifade eve alır, zenpare ile eğlentileri esnasında kapı çalınarak zevci gelir. Kadın her ne kadar zenpareyi saklarsa da zevci işi anladığından kendi eliyle hasmını tutar.

Hüseyin Ağa — Vay alçak vay! Benim evime girmek, namusuma tecavüz etmek ha!

Zenpara — Aman değildi, afedersiniz. Şey, ben şey için geldimdi, neydi o şey?

Hüseyin Ağa — Saçma, para etmez, gel peşimden aşağı.

Zenpare “Acaba kesecek mi, nedir?” korkusuyla aşağı inerler.

Hüseyin Ağa — Bin sırtıma.

Zenpare biner.

Hüseyin Ağa, zenpareyi sırtında Cibali'ye kadar götürüp yere indirerek:

— Rezil herif, yapmış olduğun şenâata mücazeten seni buraya kadar getirdim. Bu halin tekrar ederse bilir misin nereye kadar götürürüm, ta!.. Makriköyü'ne kadar, sonra karışmam ha!..

1209

Rumeli-yi şarkînin Karînâbâd kazasında 1285 senesinde Mahmud Efendi ile Fatma Hanım pek küçükken tezevvüc ederler.

Bir akşam kayınpeder ve valide de sofrada olduğu halde yemek yiyorlarmış.

Fatma Hanım — (Zevcine) Hu ... Sen benim nikâhımı niye vermiyorsun?

Zevci — (Pek mevsimsiz ve sırasız olan bu söze taaccüb ederek) Beni sevmiyor musun?

Zevcesi — Seviyorum!..

Zevci — Benden ne türlü bıkkınlığın var?

Zevce — Hayır hiçbir vechle.

Zevci — Pekâla, o halde nikâhı ne yapacaksın?

Zevce — Canım, sen benim hakkımı ver de , nene lazım.

Zevci — Vereyim, fakat zevcinden bir kadının nikâhını istemesi, ayrılmak demektir. Sen bu fikirle mi bu sözleri söylüyorsun?

Zevce — Yok canım, iki üç gün sonra panayır olacak, kendime kına, sakız, boncuk gibi şeyler alacağım. Öbür seneye kadar idare etsin.

Sofradakiler gelin hanımın çocukçasına olan şu sözlerine kahkahalarla gülerler.

Zevci — Mademki maksadın böyledir panayıra beraber gidelim. Her ne istersen daha fazlasını alayım.

1210

Gayet müsin fakat müddet-i hayatında hiç tehhül etmemiş son derece bir ihtiyar halet-i nez'e gelmiş, Cenab-ı Hakk'a af ve mağfiret dileyip tevbe-i istiğfar ediyormuş.

O esnada bir bardak su getirmiş, ayakta beklemekte olan çocuğu görerek hicab eder.

Başını çevirip gözlerini kaydırarak çocuğu gösterip:

“Yarabbi, ama diyeceksin ki şöyle böyle ne yapalım?

Gariblik, hanım besleyemiyorduk.”

1211

Beyfendinin biri uşak aramak üzere epeyce gezip dolaşır. Nihayet işten hiç de haz etmez bir delikanlı bulur.

Bey — Oğlum, benim yanıma hizmetkârlığa gelir misin?

Uşak — Gelirim fakat ne gibi işler göreceğim?

Bey — Bizim evde hiç iş yok. Uzat bacaklarını, yat aşağı.

Uşak — Lütfen izah eder misiniz?

Bey — (1) Bak oğlum, sabahleyin ezandan evvel kalkar, tulumbadan su çekerek ayak yollarını yıkar ve muslukları doldurursun, sonra yat aşağı.

(2) Ezan okunurken tabii kalkar, abdest alıp çabucacık namazı kıalarsın, o sırada çeşme تنها olur, heman yimi beş otuz teneke suyu eve atı atıverirsin, sonra yat aşağı.

(3) Biz kalkmadan mangalı yakar, etrafını küllersin, çay takımlarıyla kahvaltımızı tertip ettin mi bitti, yat aşağı.

(4) Biz kahvaltı edip çayımızı içtik mi tabii onları kaldırıp yıkayarak yerli yerine koydun mu, yat aşağı.

(5) Ben kaleme gitmeden evvel ahıra iner, beygirimi tımar ederek kolan ve kaltağını üzerine vurup hazırlarsan ondan sonra yat aşağı.

(6) Ben kaleme gitmeden evvel birlikte çarşıya çıkarak et sebze alırım. Eve getirdin mi, getirdin, yat aşağı.

(7) Ben kaleme gittim mi, sen evi yukarıdan aşağıya sıkı sıkı süpürerek örümcekleri filan alırsın. Bu iş de biter, sonra yat aşağı.

(8) Tabii ahırda beygirin gübresini kaldırıp temizlemen ve akşama yatağı hazırlanmak elzendir. Ondan sonra yat aşağı.

Zavallı uşak kuşluk zamanına kadar olan ve ta'dâd edilen işi yatmak değil, hatta gece uykusu bile uyumadığı halde bir kişinin göremeyeceğini düşünerek:

Uşak — Afedersiniz beyefendimiz, siz evinize gayet tembel bir uşak arıyormuşsunuz. Halbuki ben tembellik yapamam çünkü elimden gelmez. Hem o derece yatmaktan da hoşlanmam, binaenaleyh siz kendinize yatmayı çok seven bir hizmetçi bulunuz.

1212

Sultan Aziz cennetmekân hazretleri her taamda tablakârbaşına behemehal “Kapuska yok mu?” diye sorarmış.

Tablakârbaşı, bu kapuskadaki kerameti ve nasıl piştiğini merak ederek aşçıbaşından sordukta, kapuskanın elli veya yetmiş arasında koyun beyniyle piştiğini öğrenir.

1213

Sultan Hamid cennetmekân hazretleri, Arap aşiret beylerinden birini nezdine celb ettirerek dilediğini sorar.

Aşiret Beyi — Ben kanaatkâr bir adamım. Evvelâ şura-yı devlet-i aza, bin dinar maaş, bir konak, bir köle, bir cariye, bir araba, bir çift beygir, pes...

demek suretiyle çok azdan istemiş ve kanaatkârlığının derecesini o suretle göstermiştir.

1214

Aile halkı sofrada yemek yemekteyken misafir gelen bir komşu kadını sofraya davet ederler.

Misafir kadın usulen beyan-ı af ve mazeret ile (gırtlığını göstererek) “Burama kadar tokum, buyurunuz, afiyet olsun” yolundaki mukabelelerine karşı yine ısrar edildiğinden sofraya oturup birlikte yemek yenildikten sonra...

Ev sahibinin çocuğu — Hanım Teyze, sen gırtlığına kadar tok olduğunu söylüyordun. Halbuki şimdi bizimle beraber tamam altmış altı lokma daha yediğine nazaran senin gırtlığından yukarısı amma da genişmiş ha!!

1215

Ramazan-ı şerifte pilav veya hamur işi çokça yenildiği gibi, Ramazan’dan sonra da biraz müddet fasıla verilmek mutadına binaen pilavı pek ziyade sever bir çocuk bir buçuk ay kadar annesinin pilav pişirmediğini görerek annesine “Enginar, fasulye, şu veya bu çıktığı halde pilav ne için çıkmadı, ne vakit çıkacak?” demiş.

1216

Şehirli bir hoca efendi köyün birinde misafirliğe gider. Sahib-i hane, hocaya ikram olmak üzere kaçamak vesaire yapmaya başladığını görerek:

Hoca Efendi — Canım, Allah’ınızı severseniz bu kadar zahmete ne hacet! Benim gibi bir acizin, paçası (b.k)lu bir tavuk nesine yetmiyor?

1217

Güvey girmekte bulunan humekâdan birine refikası muziplik yapmak istediklerinden müthiş ishâl verici iki tane hap yaptırtıp delikanlıya vererek “Güvey girdiğinde bu hapları yutarsan gelin hanıma karşı iyi bir vaziyet alırsın” derler.

Zavallı vesâyâyı harfiyen icra etmekle beraber, aradan yarım saat geçmeden karnında hasıl olan kıvrandırıcı bir acıyı müteakip ta sabah helaya taşınmaktan gelin hanımın yanında cem’an yekûn bir saat bile oturamadıktan başka, dermansızlıktan yatağa serilir.

1218

İzolski çizmelerini boyatırken boyacı sandık üzerindeki ayağı düzeltmek üzere iki eliyle tutuverince ayak, diz kapağından koparak boyacının elinde kalır.

Biçare boyacı bu halden son derece korkarak boya sandığında bırakarak firara kadem basar.

1219

Sineğin biri bataklıkta keyfetmekte bulunan bir mandanın boynuzuna konup bir saat kadar tevakkuftan sonra, mandanın kulağına sokularak:

“Manda kardeş, bir saattir boynuzunda idim. Seni çok yordum, artık ineyim mi?”

Manda, “Ayol, ben senin konduğunu duymadım ki kalktığın veya kalkacağından haberim olsun!” demiş.

1220

Haylaz veledine birçok saat mütemadiyen nasâyih-i lâzîmede bulunan bir peder, oğlunun daima önünde bir noktaya bakarak dinlemekte olmasını nasâyihin tesir etmekte olduğunu zannederek iftiharını artırıyor ve bir yandan da müteaddid deliller ile sözlerini ispata çalışıyormuş.

Çocuk uykudan uyanmışcasına başını kaldırıp “Baba, şu delik yok mu? İşte buraya oturduğumuz zamandan beri sayıyorum, tamam beş yüz karınca girdi, on sekiz tane çıktı.

Biçare peder, o kadar patlattığı çeneye mi yansın yoksa veledinin havai meşreplikle atiyen istikbaline olabileceğine mi yansın?

23. EK: 1916 – MEHMET SÜLEYMAN AVANZADE – ALMAN LETAİFİ

1221

Mektep hocasıyla küçük, saf ve fakat okuyup yazmaya o kadar heves-nâk olmayan bir şakird arasında cereyan eden muhavere:

Hoca — Ştayn (Stein), okuyup yazmaya gayret etmiyorsun oğlum. Sonra ne olacaksın?

Şakird — Hoca olurum efendim. Çocuklar okur, ben de dinlerim. Bundan daha iyi ne olabilir?

1222

Gayet tama'kâr adamın biri oğlunu hanesinde okutmak üzere bir hoca tutmak arzusunda bulunur. Hocaya ayda kaç kuruş istediğini sual eder. Hoca cevaben:

— Birinci ay için iki yüz ve ikinci aydan itibaren yüz elli kuruş isterim. demesi üzerine taam'kâr:

— Öyleyse oğlumu okutmaya ikinci aydan itibaren devam ediniz! demiş.

1223

İki günden beri mektebe gidip üçüncü günü akşam üstü mektepten hanesine avdet eden oğluyla pederi arasında cereyan eden muhavere:

Pederi — Bugün mektebe gittin, değil mi oğlum?

Çocuk — Evet babacığım!

— Nasıl, bir şey öğrenebildin mi?

— Ne mümkün babacığım, bir şey öğrenemedim!

— (Merak ve hayretle) Niçin?

— Hocamız hiçbir şey bilmiyor. Her şeyi, hatta harflerin isimlerini bile bize soruyor!

1224

Muhabbet-i pederâneye bir misal olmak üzere saf bir pederle mektep hocası arasında cereyan eden muhavere:

Peder — Oğlumdan memnun musunuz, hoca efendi?

Hoca — Doğrusunu isterseniz memnun değilim. Sınıfın sonuncusu daima odur.

— Hep kusuru bundan ibaret ise beis yok, hoca efendi. Zaten her sınıfa bir sonuncu lazım değil mi? Bunu da oğlum teşkil etmiş!

1225

Amca ile yeğen arasında bir muhavere:

Amca — Nihayet gelecek sene ikmâl-i tahsil edip mektepten çıkacaksın. Hangi mesleğe sülûk edeceksin bakayım?

Yeğen — Şair olacağım, amcacığım.

— Şair mi? Alman şuarâsından “Zaks”ı taklit edecek olursan belki kazanırsın. Her halde sana şunu nasihat ederim ki şairlikle beraber aynı zamanda kunduracılığı da öğren ki her zaman sağlam bir ayakkabıya mâlik olabilesin. Aksi halde yalın ayak, başı kabak kalırsın!

1226

Tarih-i Tabîî dersinde:

Muallim — İşte efendiler, size bir hayvan iskeleti ibraz ediyorum. Ben tarif etmezden evvel bakayım bunu bilecek misiniz? (Talebelerden birine hitap ederek) Frederik, söyle bakayım bu ne iskeletidir?

Frederik — Ölmüş bir hayvanın iskeleti!

1227

İlm-i Eşya dersinde:

Muallim — (Talebelerden birine hitap ederek mermerin zîr-i zeminde hangi yerlerde bulunduğunu söyletmek arzusuyla) Baksana oğlum, mermer nerede bulunur?

Talebe — (Bilâ-tereddüt) Masaların üstünde.

1228

Saf askerin birine onbaşısı niçin geceleri üniformayla yattığını sual etmesi üzerine asker:

— Bugünlerde çok rüya görüyorum. Üniformasız bunlardan birine veya generalime tesadüfte ayıp olur diye korktuğum için üniforma ile yatıyorum! cevabını vermiş.

1229

Alman muharrirlerinden biri sevdiği ve izdivaç etmek arzusunda bulunduğu asil, genç ve zengin bir kıza âtîdeki mektubu gönderir ve nail-i maksat olur:

“Muhterem Matmazel! Rüya hâli malum! Rüyada her şey mümkündür. Ben de dün gece rüyamda kral olmuşum. Tabii debdebe ve tantana ile imrâr-ı hayat etmeye başladım. Muhteşem bir alay ile bir yerden geçiyordum. Sizi gördüm. Hüsn ü ân ve letâfetinize dildâde oldum. Hatta size bir vesileyle ilân-ı aşk da ettim. Sizinle izdivaç ederek mesut olmak istiyorum. Bir aralık uyanmışım. Bir de ne göreyim, rüya değil mi? Gece bütün saadetleri alıp götürmüş. Yalnız bir şey bırakmış ki o da sizi seven kalbimdir.”

1230

Ressamlardan biri elleri güzel ve resmedilmeye şâyân bir fakireyi görerek der ki:

— Güzel bir çift ele ihtiyacım var. Bunu da sizde buldum. Müsaade ederseniz ellerinizi tersim etmek ve buna mukabil istediğiniz ücreti de vermek isterim. Fakat evvel emirde ellerini yıkamalısın.

Meğer fakir kadın gayet tembelmiş. Ressama dönerek endişekârâne bir tavır ve eda ile cevap verir:

— Muvafakat ederim. Fakat bir şart ile: Hangi elimi tersim edeceksen söyle de yalnız onu yıkayayım! İkisini birden yıkamak zahmetli olur!

1231

Fişenghane nöbetçilerinden birinin yanına elinde sigarası bulunan şık bir mösyö gelir. İçeride tanıdıklarından birini görmek istediğini söyler. Nöbetçi der ki:

— Affedersiniz mösyö, içeri girmezden evvel sigaranızı söndürmeniz lazım.

Şık mösyö — Sigaraya yazık, daha yeni yaktım. Tütünü pek nefistir.

— Zararı yok, bana veriniz. Siz çıkıncaya kadar ben içerim!

1232

Alman hükemasından birine sormuşlar: Dünyada tam manasıyla bir sükûn ve istirahat ve saadet mümkün müdür ve bu ne zaman kabil olabilir? Hekîm cevap vermiş:

“İnsanlardaki hırs ve tama’ ve menfaat ne zaman medafi’ olursa o zaman sorduğunuz sualin cevabını verilmiş olur.”

1233

Bir çocuk ile peder ve validesi arasında:

Çocuk — Anne, sana bir şey söyleyeceğim.

Validesi — Olmaz, oğlum. Sana bin def'a tembih ettim ki sofraya söz söylemeyeceksin. Bekle, yemek bitsin, pederin gazetesini okuyup bitirsin, sonra söyle.

— Peki anne! Taam biter. Peder gazetesini okuyup bitirdikten sonra oğluna hitaben:

— Küçük geveze, şimdi söyle bakalım! Validene ne söylemek istiyordun?

Çocuk — Tuvalet odasındaki musluğun açık kaldığını söyleyecektim! Valide ve pederdeki hayret ve hiddet!

1234

Malûmat-ı Nafia dersinde:

Malum kumaşlar hakkında malûmat-ı itâ eyledikten sonra, talebeden Rober'e hitaben:

— Kumaşın ne olduğunu anladın mı?

Talebe — Evet efendim.

— O halde tarif et bakayım!

— ...

— Niçin sükût ediyorsun? Üzerindeki ceket ve pantolonun neden yapıldığını bilmez misin?

— Bilirim efendim.

— O halde söyle. Neden yapılır?

— Babamın eskilerinden!

1235

Babası oğluna hitaben: — Oğlum, yalan söylemekten utanmıyor musun? Ben senin yaşındayken asla yalan söylemezdim.

Oğlu pederine — O halde yalan söylemeye ne zaman başladınız? Pederde hayret!

1236

Doktor ile köylü arasında:

Doktor — Oğlunuzun lisanında daima rekaket (pelteklik) var mıydı?

Köylü — Hayır doktor. Yalnız söz söylediği zaman ârız olur!

1237

Kavaid dersinde muallim, talebeden birine hitaben:

— Karl, hall et bakayım. Mesela [Rişar, verilen altın saati almadı.] desem burada Rişar nedir?

Talebe — Aptalın biri!

1238

İki ahbâb arasında:

— Bu sabah içi dolu bir para cüzdanı buldum.

— Sahibini bulup verdin mi?

— Düşündüm: Sahibi bulup verecek olsam herhalde bana bir bahşış verecek! Benim ise bahşış almak adetim olmadığından cüzdanı yanımda alıkoymaya karar verdim!

1239

Bir doktor ile teklifsiz bir dostu arasında:

— Doktor, sizi her gün nihayet derecede meşgul ve mütefekkir görüyorum.

Doktor — Filvaki öyle dostum. Çok hastalarım var, yoruluyorum. Böyle devam edecek olursa hastalar yakında hayatıma hitâm verecekler.

— Bir şey değil! Mukabele-i bilmisilde bulunmuş olurlar!

1240

Cahil ve safdil bir adam mürettib yazılmak üzere bir matbaaya müracaat eder. Kendisinden okuyup yazmak bilip bilmediği sual olundukta merkum cevaben:

— Ben matbaadaki harfleri yan yana getirip dizeceğim. Bunda okuyup yazmanın ne lüzumu var?

1241

Mahkeme reisi — (Maznûna hitaben) Şimendifer trenini hattan çıkarmaya çalışmakla maznûn bulunuyorsun, bu hareketine sebep neydi?

Maznûn — Sebep, vücudunu ortadan kaldırmak istediğim kayınvalidemin trende bulunması...

1242

Hastanın biri günden güne kesb-i ifâkat edip iştihası açılır. Yemek yemek ister. Hekim meraklı olduğundan geldiğinde muttasıl sabır tavsiye edermiş. Bir gün hekim yine gelerek sorar:

— Dünden beri nasılsınız?

— İyiyim! Fakat bana yemek yerine sabır yedirmekte bir iki gün daha devam edecek olursanız fenalaşacağım galiba!

1243

Bir müttehemlin müstantıka vereceği ifade ile bir hastanın hekime vereceği ifade arasında aynı fark vardır. İkisi de kendisini kurtarmak için çalışır. Evvelkisi cezadan, ikincisi hastalıktan kurtulmak ister.

1244

Fevkalade karnı acıkmış olan tama'kâr biri gece saat ikide bir misafirhaneye gider. Garson ile arasında muhavere-i âtfıye vuku' bulur:

— Akşam yemeği kaç mark?

Garson — İki buçuk mark!

— Öğle yemeği?

— İki mark!

— Öyleyse çabuk bana bir öğle taamı getir!

1245

İki arkadaş arasında:

— Azizim, dün Rihard beni aptal diyerek tahkîr etti. Şimdi düşünüyorum: Ben de kendisine aptal sensin mi diyeyim, yoksa dava mı edeyim?

— Bana kalsa ona bilmukabele aptal deyip de meseleyi kapatsanız daha iyi. Çünkü sözünü mahkemede ispat etmesinden korkarım!

1246

Her şeyi merak edenlerden biri bir mecliste “Acaba dünyada kusur etmemiş insan bulunur mu?” demesine karşı hâzırûndan biri cevap verir: “Evet, bulunabilir. Fakat o adamın kılsız olması lazımdır.” demesine mukabil meraklı zat: “Kılsız adam bulunması mümkün mü?” demesine karşı muhatabı tebessümle: “O halde sizin dediğiniz de mümkün değildir. Çünkü kul kusursuz, insan kılsız olamaz!” demiş.

1247

Seyyahın biri gezdiği memleketlerde ekseriya vaktini kütüphane kapılarıyla kitapçı dükkânlarının önünde geçirirmiş. Bu haline dikkat edenlerden biri bir gün bunun sebebini sual etmesine karşı seyyah der ki: “Bir memleketin intizamıyla refaheti, ahalsinin terakki ve temeddünü ile beraber ahlâk ve etvârı ancak kütüphaneleriyle kitapçı dükkânlarına verilen ehemmiyet ve rağbetten anlaşılabilir. Ben de tetkikatta bulunan bir seyyah olduğum için gördüğüm memleketlerin kütüphanelerini teftiş ve tecessüs ediyorum!”

1248

Alman hükemâ-yı meşhûresinden birine: “İnsan ne suretle nail-iistirâhat ve selâmet olur?” demesine karşı mumaileyh şu cevabı verir:

Söz söylemekten ziyade dinlemeyi itâd et. Sükût, söylemekten; az söylemek çok söylemekten, noksan söylemek fazla söylemekten, lüzumunda söylemek lüzumsuz yere söylemekten her hâlde hayırlıdır. Bundan başka söylemezden evvel iyice düşünmeli. Mümkünse sükût ile ifade-i hâl etmeli. Hiddet ve heyecan esnasında lisanı muhafaza etmeli. Çok söz söylemeye arzu hissedildiği zaman sükût etmeli. Kimsenin sözünü kesmemeli. Daima mütevâzîâne ve ihtiyâtkârâne söz söylemeli. Sözü ne bağırarak söylemeli ne de yavaş. Hiçbir şeyden ve hiç kimseden şikâyet etmemeli. Ahvâl-i husûsiyenden ve akraba ve taallukatından kimseye bahs etmemeli. Söz söylerken kusur etmeyen adam âkil ve kâmilidir.

1249

Mektebinde yüz çocuk bulunan bir hocaya ahibbâsından biri:

— Yüz çocukla her gün nasıl uğraşıyorsunuz, hayret ediyorum! demesi üzerine hoca cevaben:

— Yüz çocukla uğraşmak bir şey değil. Onların anaları ve babaları ile uğraşmak bana daha ağır geliyor. Söz anlamıyorlar. Bu koca çocukların her birine söz anlatmak hendeği anlatmaktan beter!

1250

Leyli mektep müdürlerinden biri bir gün taam etmekte bulunan talebelere hitaben:

— Her kim patatesten çok yerse et yemeğinden ona çok vereceğim. demesi üzerine talebeler karınlarını doyuruncaya kadar patates yerler. Sonra müdür bunlara hitaben:

— Patatesi en çok kim yedi ve karnını doyurduysa haber versin! demesi üzerine mevcut talebeler hep birden:

— Ben, ben! demeleri üzerine müdür:

— Mademki hepinizin karnı doymuş, bir yemeği daha israfa hacet yok! Et yemeğini de yarın yersiniz! diyerek et yemeklerini muhafaza olunmak üzere mutfağa göndermiş!

1251

Muallimin biri, ders esnasında şakirdâna her şeyin ve bhusus insanların adem-i bekâsından bahs eylediği sırada der ki: “Cenab-ı hakk bizi topraktan halk etti. Yine toprak olacağız!” demesi kalbi gayet rekîk bir çocuğa ölmek ve toprağa girmek bahsi tesir eylediğinden ağlamaya başlamış. Bunu gören yanındaki bir Musevî çocuğu:

— Ne ağlıyorsun be! Altından yaratılıp da sonra toprak olsaydık yüzde yüz kaybederdik. Halbuki topraktan yaratıldık, yine toprak olacağız. Bu sebeple hiçbir şey kaybetmeyeceğiz! demiş.

1252

Tarih imtihanında muallim, “(Valenştayn) en büyük bir adam olurdu” cevabını almak maksadıyla talebeden birine:

— Valenştayn maktûl olmasaydı, ne olurdu? demesi üzerine talebe şu cevabı vermiş:

— Ölünceye kadar yaşardı!

1253

Bir gözlükçü ile müşteri arasında:

Müşteri — Şu gözlüğü bir kere muayene et! Galiba bozulmuş, geceleri bununla biri iki görüyorum. demesi üzerine gözlükçü müşterinin ağız koktuğunu hissetmekle:

— Kabahat gözlükte değil, akşamları içtiğiniz kadehlerin camında! demiş.

1254

Coğrafya dersinde muallim talebeden birine:

— Denizlere mütemadiyen çaylar, nehirler, ırmaklar döküldüğü halde, nasıl olup da denizler taşmıyor? Sen cevap ver Humber:

Talebe — Efendim, fazla suları büyük balıklar içiyor da ondan taşmıyor! demiş.

1255

Kadının biri hasta bulunan zevcinden birkaç def'a kan alındığına itiraz etmesi üzerine doktor der ki:

— İyi ama zevciniz üçüncü def'a kan alındıktan sonra kendisine geldi.

Kadın — O halde siz de kendini zayıf düşürmemek için evvelkileri almayarak yalnız üçüncü kanı almalıydınız!

1256

Bir gün mektepte hoca, talebelerden birine:

— Sen söyle bakayım Piyer, şu köyün karşısındaki zümürürdin tepelerle ormanı kim yarattı?

Talebe — Ne bileyim hoca efendi. Biz bu köye geleli daha bir hafta oldu!

1257

Muallim ile şakird arasında:

Muallim — Büyük paskalyadan evvel gelen haftaya niçin eziyet haftası derler?

Talebe — İmtihanlar o haftaya tesadüf ettiği için!

1258

Talebe — (Coğrafya muallimine) Muallim efendi, bugün hava niçin birdenbire soğudu?

Muallim — Şimâl rüzgârı esmeye başladığı için .

— Bu rüzgâr daima soğuk mı eser?

— Evet oğlum, şimâl rüzgârı öyledir! Ne cihetten eserse essin, daima soğuktur!

1259

Muallimin biri, yakında zuhûru muhtemel bir kuyruklu yıldızla dair hesâbât ile meşgul imiş. Bir aralık hizmetçi kadın gelerek: “Mösyö, madam sofranın ne zaman hazır olunacağını soruyor.” demesi üzerine muallim iki saatten ziyade meşgul olduğu uzun ve derin hesâbâtı bırakmayarak ve başını kaldırmayarak: “Evet, ne zaman? Ne zaman? Biraz dur!” Birtakım rakamlar daha yazdıktan sonra: “1911 senesi eylülünün yirmi yedinci günü sabahleyin saat tamam yediyi on sekiz dakika ve iki buçuk saniye geçerek...” demiş.

1260

Muallimin biri zekice şakirdlerinden birine irâd eylediği suallerin hiçbirine cevap alamaması üzerine hiddetlenerek:

— Be oğlum, sen hiç çalışmadın mı? Hiçbir sual bilmiyor musun? demesi üzerine şakird cevaben:

— Suale kalırsa pek çok sual bilirim. Yalnız suallerin cevaplarını bilmiyorum! demiş.

1261

Bir coğrafya muallimi şakirdlerinden birine kutb-ı şimâlfideki soğuğun derecesini sual etmekle şakird cevaben:

— Muallim efendi, o tahammülsüz soğuğu hatırıma getirdiğim vakit vereceğim cevap dilimin ucunda incimâd edip kalıyor! demiş.

1262

Hesâb dersinde muallim, çocuklardan birine:

— Bana bak Vilhelm! Pederin sofraya beş tane kurabiye koysa, bunlardan iki tanesini sen yiyecek olursan sofrada kaç kurabiye kalır?

— Hiç kalmaz efendim!

— Niçin?

— Hepsini ben yerdim de ondan!

1263

Büyük Frederik bir gün bir köyden geçerken mektebin ne halde olduğunu anlamak üzere içeri girer. Mektep hocası giren zâtın kim olduğunu bildiği halde, asla yerinden kımıldanmaz ve derse devam eder. Ders bittikten sonra çocukları savar. Kemâl-i ta'zîmle Frederik'in yanına gelir.

Frederik — Benim kral olduğumu bildiğin halde, ta'zîmen niçin ayağa kalkmadın? demesi üzerine mektep hocası cevaben:

— Kusurumu affediniz efendim! Filhakîka kusur ettim. Bunda da mazur idim. Çünkü bu terbiyesiz çocuklar dünyada benden büyük bir adam daha bulunmadığını anlayacak olurlarsa onlarla başa çıkmak pek güç olur. Bu sebeple sizin benden büyük olduğunuzu onlara çaktırmak istemedim!

1264

Coğrafya dersinde muallim, şakirdlerden birine:

— Jorj, sen kalk bakayım! Bana Fransa'nın makarr-ı idaresini bul!

Jorj — Buldum efendim.

— Paris civarında neler var?

— (O sırada gezinmekte olan bir tahta kurusunu görerek) Efendim, Paris'in üç dört mil şimâl-i garbinde bir tahta kurusu geziniyor! demiş.

1265

Doktor — (Tanıdıklarından birine) Benden niçin kaçıyorsunuz azizim?

— Çoktan beri hasta olmadım da sizi görünce utanmaya başladım!

1266

Meşâhir-i etıbbâdan birinin vefatında gayr-i matbû' kitaplarından biri güya doktorun esrâr-ı tıbbiyesini hâvî olduğu için gayet pahalı olarak satılır. Bakmaksızın kitabı alan adam doğruca hanesine giderek kemâl-i merakla kitabın sayfalarını karıştırır. Bütün sayfaların boş olduğunu görünce hiddetlendiği sırada, bir sayfada gözüne şu birkaç satır yazı ilişir:

“Daima başınızı serin, ayaklarınızı sıcak, karnınızı serbest bulundurunuz; o zaman hiç korkmayınız, hekimlerle istihza ediniz!” Meğer koca gayr-ı matbû' kitapta bu iki satırdan başka hiçbir yazı yokmuş!

1267

Zürefâdan biri züğürt bir genç ile fakir bir kızın izdivaç etmiş olduklarını işittiği zaman, “Tamam! Açlık ile susuzluk birbirine karışmış!” demiş.

1268

Lokantada müşteri — Garson, biraz daha buz getir!

Garson — Buzumuz bitti mösyö. Yalnız erimiş buz var!

1269

Komiser — (Maznûna) Üzerinizde çıkan bu para çantasını iade edeceğiniz yerde, fena bir maksatla muhafaza ettiniz, değil mi?

Maznûn — Maksadım fena değildi komiser efendi. Çantanın kaybolmaması için yanımda alıkoymak istediğim hüsn-ü muhafaza maksadına mübtenî idi.

1270

Hayatını sigorta ettirmiş olan safdil bir adamın hanesinin alt katından harîk zuhûr ettiği halde, müsterîhâne oturduğunu gören biri kendisini kurtarmak istediğinde:

— Ne telaş ediyorsun? Ben sigortalıyım! demiş.

1271

Evinin önünde duran çocuğa hitaben bir dilenci:

— Yavrum, burada ne zaman yemek yenilir?

Çocuk — Dilenciler çekilip gittikten sonra...

1272

Efendi ile hizmetkârları arasında:

Efendi — Piyer, orada mısın?

— Evet efendim.

— Ne yapıyorsun?

— Bir şey yapmıyorum efendim.

— (Diğer hizmetçiye hitaben) Jan, orada mısın?

Jan — Evet efendim.

— Ne yapıyorsun?

— Piyer'e yardım ediyorum!

— İşinizi bitirdiğiniz zaman, çizmelerimi bana veriniz!

1273

Mösyönün biri pek derin olmayan bir bostan kuyusuna düşer. Bunu gören bir Hristiyan merkumu kurtarmak üzere bir merdiven aramaya başlar! Nihayet getirir.

Mösyö — Kabil değil! Merdivene çıkamam, bilmiyor musun, bugün cumartesi!

Bunun üzerine mösyö zaruri o geceyi kuyuda geçirir. Ertesi gün Hristiyan kuyu başına gelir.

Mösyö — Merdiveni! Allah aşkına merdiveni getir, bittim!

Hristiyan — Allah göstermesin!

— Niçin?

— Bilmiyor musun, bugün pazar, bir iş göremem!

1274

Doktor ile müşterisi arasında:

— Doktorcuğum, hayatımı size borçlu olduğumu asla unutmayacağım!

Doktor — Bana on beş vizite ücreti borcunuz olduğunu unutmasanız daha iyi olur!

1275

Valide — (Çocuğuna) Seni gidi yaramaz, seni! Kedinin kuyruğunu çekme demiyor muyum sana?

Dört yaşındaki çocuğu — Anneciğim ben çekmiyorum, yalnız kuyruğunu tutuyorum. O kendisi çekiyor!

1276

Bir hekimin sözü:

Asma üç türlü üzüm verir: Biri neşe ve şetâret, ikincisi maraz ve illet, üçüncüsü ise nedâmettir.

1277

Fakir — Rica ederim efendim. Bir sadaka veriniz, benim duam kabul olur. Sana daha çoğunu vermek için Allah'a yalvarırım.

— Duan kabul olsaydı parasız kalıp da bunduk sadaka istemezdin. Çok parayı sana vermesi için Allah'a kendin için yalvar.

1278

Torun ile büyük valide arasında:

Büyük valide — Niçin öyle dikkatle yüzüme bakıyorsun oğlum?

Torun — Darılmazsan sana şey soracağım, büyükanne.

— Darılmam, sor yavrurum!

— Sen küçükken de bu kadar çirkin miydin?

Büyük validede surat!

1279

Peder — Oğlum, bugünün işini yarına bırakmak iyi değildir.

Oğul — O halde yarısını yarına bıraktırmak istediğin çöreği ver de yiyeyim ki bugünün işi yarına kalmasın!

1280

İki çocuk arasında:

— Senin pederin ne yapar?

— Hiç! Seninki ne yapar?

— Benimki de öyle!

— Hiçbir şey yapmaz mı?

— Yapar!

— Ne yapar?

— Sabahtan akşama annem ile kavga eder!

— Benimki de öyle!

1281

Mösyö, kerimeniz Matmazel Jan'ı perestiş edercesine seviyorum. İzdivacımıza müsaade ederseniz onu mesut edeceğimi kaviyyen vaat ve temin .....

— Teminata hacet yok mösyö. Bu usûlü bilirim. Kırk sene evvel kayınpederim olan zata ben de aynı usûlü tatbik ettim.

1282

Sokakta bir adam ile bir çocuk arasında:

- Oğlum adın ne?
- Pederiminki gibi!
- Pederinin adı ne?
- Benimki gibi!
- Yemek zamanında seni ne diye çağırırlar?
- Çağırmaya meydan vermem ki!
- Ne yaparsın?
- Herkesten evvel giderim!

1283

İzdivaç ile fena işler arasında ne münasebet vardır? İzdivaçta kadın, zevcinin nâm ü unvânını hâiz ve hâmil olur. İşler fena gittiği zaman ise zevc, zevcesinin nâm ü unvânını kullanır.

1284

Meşâhîrden bir zâta bir gün Avrupa'nın bazı memâliğinde meselâ on beş yaşında taht-ı kraliye kuûd etmek mümkün olduğu halde, izdivaç için neden on sekiz yaşına kadar beklemek mecburiyeti hâsıl oluyor demesi üzerine muhâtabı: "Çünkü bir memleketi idare etmek herhalde bir kadını idare etmekten kolaydır!" cevabını vermiş.

1285

Bir mübâhase-i fenniye sırasında bahs, kamerin meskûn olup olmadığına intikal eder. Kamerin meskûn olduğuna karar verildiği sırada safdil bir adam söze katılarak:

— Kamer, bedir nâm halinde olursa kabil-i iskân olduğuna aklım erer. Fakat henüz hilâl hâlinde ipince bulunduğu zaman iskân ve ikametın nasıl mümkün olabileceğine akıl erdiremem! demiş.

1286

Tarih dersinde muallim, talebeden birine:

— XIV. Lui hangi tarihte doğdu ve hangi tarihte vefat etti?

— (Talebe sükût eder.)

— Cevap ver oğlum.

— (Talebe yine sükût eder.)

— Kitabı aç. Bak 1638 – 1715 yazılı. Bunu görmedin mi?

— Gördüm efendim. Fakat ben o numarayı onun telefon numarası zannediyordum!

1287

Aile reiselerinden birinin gayet saf ve cahil bir hizmetçi kadını varmış. Bir gün kadının duvardaki saat ile uğraştığını görerek ne yaptığını sorar. Hizmetçi safiyâne şu cevabı verir:

— Gündüzleri saat tembellikle akşamı etmiyor. Sabahları biraz rahatça uyumak istiyorum. Hemân öğle vaktini getiriyor. Bu sebeple öğleyi geç getirmesi için düzeltmek istiyordum!

1288

Zevc — (Zevcesine) Haydi karıcığım, aşağıya bak! Bir koku var! Galiba ciğer yanıyor.

Zevce — Ne yanarsa yansın, umurumda değil, sen benim her gün ciğerimi yakıyorsun. Bir gün de senin iki paralık ciğerin yansın!

1289

Meşhur doktorlardan biri terk-i hayat edeceği sırada, tedavi ve istifsâr-ı hâtır için yanına gelmiş olan doktorlara hitaben dünyada üç büyük doktor bırakarak terk-i hayat edeceğini beyân ve der-miyân eylemesi üzerine doktorlardan her biri: “Acaba bu üç büyük doktor kim? Bunlardan biri ben miyim?” diye söylenmekle beraber bu üç büyük doktorun kimler olduğunu sorular ederler. Meşhur doktor cevâben: “Bu üç doktorun biri banyo, ikincisi hareket, üçüncüsü ise perhizdir!” demiş.

1290

Ayyaşın biri midesinden muztarib olmakla doktorun birine müracaatla derdine bir çare bulmasını talep eder. Doktor: “Yemeklerden evvel gayet hâlisinden bir, nihayet iki kadeh mastika içiniz!” demesi üzerine ayyaş:

— “Ben onu okkalarla içtim de bir hayrını görmedim. Bir iki kadehin sözü mü olur?” diyerek çekilip gitmiş.

1291

Lokantada yemeğini yedikten sonra kahvesini içen bir mösyö, garsona hitaben sıcaktan bahs ile karşıdaki pencereyi açmasını emreder. O sırada yemek yemeğe gelen bir mösyö, garsona soğuktan bahs ile pencereyi kapatmasını emreder. Kimin emrine itaat edeceğini şaşırarak garson lokanta sahibine müracaat ederek:

— Hangisinin sözünü tutayım? der.

Lokanta sahibi — Peki, gelip yemek yiyecek olan mösyönün sözünü tut! demiş.

1292

Ziyarete gelen dostlarından biri hastaya hitaben:

— Sizi çok muztarib görüyorum dostum!

Hasta — Evet azizim, pek muztaribim.

— Hastalığınız nedir?

— Zatürre!

— Nereden yakalandınız?

— Dün lügat kitabında arıyordum. Oradan sirâyet etmiş olacak!

24. EK: 1927 – HİMMETZADE – BEKR-İ MUSTAFA

1293

İşretin memnu' olduğu bir zaman Bekri Mustafa'yı bir meyhanede içerken tutarlar ve inkâra mahal kalmamak için şişesini, kadehini beraber alıp Bostancıbaşı'nın huzuruna götürürler. Meğer Bekri Mustafa'yı yakaladıkları zaman şişenin dibinde biraz rakı kalmış. Bostancıbaşı, şişeyi elinde sallayarak:

— Be adam! Şu zıkkımı nasıl içersin! deyince Bekri, şişeyi ve kadehi eline alır:

— Efendim işte böyle, ibtida şişeyi elime alırım, sonra kadehi boşaltırım; kadeh dolduğu gibi kaldırır, yuvarlarım! demiş ve artan rakıyı da Bostancıbaşı'nın yüzüne karşı içmiş... Bu suretle hazır cevaplığı sayesinde ağanın hışmından kurtulmuştur.

1294

Bekri Mustafa nasılsa bir gece hasta olur, hekim celp olunur. Hasta muayene edilir:

— Artık ümit yok, kendisini rahat bırakınız, deyince Bekri Mustafa yorgandan başını çıkararak:

— Öyleyse dışarı çıkın da mumu söndürün, ziyan olmasın, der.

1295

Bir gün esna-yı musahabede Bekri Mustafa'ya:

— Şimdi içtiğin rakılar, ihtiyarlığında burnundan gelecektir, demişler. Bunun üzerine Bekri gelerek:

— Oh ne âlâ, ben de doldurur doldurur içerim.

— İhtiyarlıkta da mı sefâ Bekri Mustafa! cevabını vermiş.

1296

Bekri Mustafa Ağa bir gün gizlice bir meyhanede içerken Bostancıbaşı apansız içeri girer, Bostancıbaşı'nın geldiğini gören Bekri Mustafa ise şişesini, kadehini aldığı gibi meyhanenin bahçesindeki havuzun içine girer. Bostancıbaşı işin farkına varır:

— Bekri oradan çık! diye bağırır. Bekri başını sudan çıkararak:

— Yok: Bana şimdi sen karışamazsın, Kaptan Paşa karıştır! cevabını vermiş.

1297

Bekri Mustafa, bir akşam Kumkapı'da Agop'un Gedikli meyhanesinde kafayı tuttuktan sonra hanesine avdet etmek üzere yola çıkar ve Ermeni kilisesinin önünden geçtiği sırada kiliseyi gezmek fikrine düşer.

Kafadaki ispirtonun verdiği bu hükmü derhal icra-yı müsaraatle kilisenin kapalı bulunan kapısını şiddetle çalmaya başlar. İçeride nöbetçi bulunan Janicos ile rahip kapının şiddetle vurulduğunu duyunca bir mühim iş olduğunu, belki bir cenaze için müracaat edildiği zannıyla kapıya gelerek açarlar ve karşılarında Bekri Mustafa'yı bulurlar. Rahip ile Janicos pek iyi tanıdıkları ve hiç me'mul etmedikleri bu zairi görünce şaşırarak sebep-i ziyaretini sorarlar. Bekri Mustafa hiç görmediği kilisenin dahilini ziyaret ve temaşa etmek arzusunda bulunduğunu beyan etmesi üzerine rahip:

— Aman ağa, böyle gece vakti herkes uykudayken kiliseyi ziyaret münasip olmaz. Yarın teşrif ediniz de gündüz gözüyle görünüz, derse de misafire söz anlatmak mümkün olamaz. O her halde içeri girip temaşa etmekte ısrar eder. Bu ibram ve ısrar karşısında mecbur kalan rahip ile Janicos, ağayı içeri alırlar ve kiliseyi gezdirmeye başlarlar. Bekri Mustafa, Hazret-i Meryem'in resmi önünde durarak bunun kim olduğunu sorup cevabını aldıktan sonra, önlerinde kandil yanan diğer resimleri de birer birer sual eder. Nihayet kapının arkasında önünde kandil olmayan bir resim görür. Bu resmin kim olduğuna dair irad eylediği suale Janicos, bunun şeytan olduğunu cevap verir ve arada şöyle bir muhavere başlar:

Bekri — Ne için bunun önüne de ötekiler gibi kandil yakmadın?

Janicos — Aman ağa, şeytanın önüne kandil yakılır mı? Kandil, surpların (azizler) önüne konulur.

— Olmaz, bu herif böyle karanlıkta bırakılmak doğru değildir.

Janicos, Bekri Mustafa'nın bu emrini icraya mecbur kaldığından bir mum getirerek şeytan resminin önüne koyar ve yakar. Bekri Mustafa, şeytanı karanlıktan kurtarmış olduğundan memnun olarak kiliseden çıkıp hanesine gider ve yatağına yatar.

Gece yarısında odasının kapısı açılarak içeri giren bir adam, Mustafa'ya der ki:

— Ben bu gece sana teşekkürle geldim. Senelerden beri karanlıkta bırakıldığım halde bu akşam luffedip benim önüme mum yaktırdın ve beni zulmetten kurtardın. Senin bu iyiliğini hiçbir vakit unutmayacağım. Hatta şu anda sana bir de iyilik yapmak isterim.

Bekri — Bana ne gibi bir iyilik yapacaksın?

— Seni bu gece zengin edeceğim. Haydi kalk ve benimle beraber gel.

Bekri Mustafa, şeytanın bu teklifini kabul ile kalkıp beraber haneden çıkar. Şeytan önde, diğeri arkada olarak Sultan Bayezid'e çıkarlar. İblis, Mustafa'yı bedestenin kubbesi üzerine çıkarıp oradaki pencerelerden birini açarak ve içeriye bir merdiven uzatarak der:

— Haydi Mustafa Ağa, içeri git, dükkânlardan istediğin kadar mücevherat, kıymetli eşya al. İşte seni zengin ediyorum.

Bekri Mustafa, şeytanın verdiği çuvalı alarak merdivenden bedestene girer. Açık dükkânlardan yükte hafif pahada ağır bulduğu şeyleri çuvala doldurup arkasına yüklenir ve dışarı çıkmak üzere merdivenin yanına gelir. O sırada bedesten bekçileri içeride hırsız olduğunu duyarak bağırma ve koşmaya başlarlar.

Bekri Mustafa süratle merdivenden yukarı çıkmaya başlar ve tam orta yere vasil olduğu zaman bekçiler yetişerek eteğinden yakalarlar. Bekri Mustafa, yakayı ele

vermekten korkarak pencerenin dışarısında beklemekte olan şeytandan istimdad ile:

— Aman şeytan kardeş, bekçiler ayağımdan yakaladılar, bana yardım et de kurtar, diye ricaya başlar, der ki:

— Ağa, durma, hemân üzerlerine koyuver. Başlarına incek levsiyyâttan korkar, seni bırakırlar.

Bekri Mustafa, şeytanın tavsiyesi vechiyle hareket etmeye müteakip gözlerini açar ve kendi yatağı içinde levsiyyât arasında bulur. Bundan son derece hiddet ederek heman kalkıp üst ve başını tathîr ettikten sonra üstünü giyerek sokağa çıkar ve doğruca kiliseye giderek kapıyı çalıp açtırır.

Hayretle bakan Janicos'a hitaben:

— Çabuk şu keratanın önündeki önündeki kandili söndür. Böyle menhûs şeyin karanlıkta kalması evladır, der ve şeytanın önündeki mumu söndürttükten sonra hanesine avdet eder.

1298

Bir gün ahibbâsı Bekri Mustafa Ağa'ya:

— Ömründe kaç defa içtin, diye sual etmişler, o da:

— Ben ömrümde yalnız bir defa içtim, ondan sonra hep mahmurluk bozdum, cevabını vermiş.

1299

Bir gün Bekri Mustafa Ağa'yı, karakola ve Botancıbaşı'nın huzuruna götürmüşler. Bostancıbaşı, Bekri Mustafa'ya:

— Senin şarabı besmele ile içtiğini ahali şikâyet ediyor, demesi üzerine Bekri Mustafa hiç telaş eseri göstermeyerek:

— Aman ağa, ben suyu içerken bile aklıma besmele gelmiyor, nerede kaldı ki şarap içerken hatırıma gelsin, demiş ve bu suretle Bostancıbaşı'nın cezasından kurtulmuştur.

1300

Bir gün Bekri Mustafa sarhoş olduğu halde kayık ile bir saray önünden geçerken kayıkçıya neresi olduğunu sorar ve “Saray” cevabını alınca, “Acaba satmazlar mı?” der, kayıkçı Bekri'nin bu sualine hayretle:

— Aman ağa, hiç saray satılır mı? derse de Bekri Mustafa, “Para ile değil mi? Niçin satmasınlar?” diye hiddetlenir ve ağzına geleni söyler. Bu mesele üzerine akşam kayıkçı, bugün bir belaya tesadüf ettiğini ve sarhoş bir müşteri ile aralarında geçen muhavereyi arkadaşlarına anlatırken mahal-i mezkûr da Bostancıbaşı'nın adamlarından biri muhavereyi dinleyerek her halde bu müşterinin bulunmasını kayıkçıya söyler. Ertesi günü güç hal ile Bekri Mustafa'yı müdavimi bulunduğu meyhanelerden birinde tevkif ederler ve doğruca Bostancıbaşı'ya götürürler. Bu mesele dal budak olarak IV. Murad'a kadar akseder. Murad-ı Râbi emreder. Bekri'yi huzuruna getirirler. Hiddetle:

— Sarayı sen mi satın almak istiyorsun, der... Bekri Mustafa, neticenin ne olacağını derhal anlayarak Murad-ı Râbi'nin gazabını teskin ve bu suretle kurtulmayı kurar ve derhal:

— Efendimiz ferman buyursunlar, ben sarayın kimin tarafından alınmak istendiğini re'y-ül-ayn göstereyim der ve Murad-ı Râbi ise:

— Pek âlâ, demesi üzerine “Ferman buyurunuz da bendenize iki gözü alfil bir ama, iki kolu olmayan bir ma'lûl ve bir de hiç akçeye sahip olmayan bir züğürt getirsinler.” der. Murad-ı Râbi, bunları ne yapacağını sual ederse de Bekri Mustafa:

— Efendimiz ferman buyururlarsa netice şimdi anlaşılır, cevabını verir ve ferman buyurulur. Bekri Mustafa'nın istediği üç şahıs buldurularak getirilir. Bekri Mustafa bunlara bizzat eliyle doldurarak rakı ikram eder. İlk önce ama olan şahıs sarhoş olur ve iki gözü görmediği halde eline almış olduğu rakı kadehini uzatarak:

— Allah, bak şu rakının ne güzel rengi var, diye söylenmeye başlar başlamaz, ondan sonra sarhoş olmaya başlayan kolsuz ma'lûl ise:

— Ulan senin iki gözün olmadığı halde bunun rengini nasıl gördün diye hiddetlenir ve şimdi seni bıçağı çektiğim gibi iki parça ederim, der. Bunun üzerine zaten sarhoş olmuş bulunan züğürt:

— Korkma, vur! Diyetini ben vereceğim, der. Bunları gizlice temaşa etmekte olan Murad-ı Râbi'nin hoşuna gider, güler ve gazabı teskin olur. Cümlesini affederek ihsanda bulunur, bu suretle de Bekri Mustafa memnunen yakayı kurtarır.

1301

Bir gün Bekri Mustafa'ya bir bardak iyi su verip ve:

— Ağa bak, bu su iyi midir? diye soranlar. Bekri Mustafa suyu içmiş ve:

— Vallahi ömrümde içtiğim şey değil ki iyi olup olmadığını anlayayım. Hatırınız için içtim, her halde bir de ehline muayene ettiriniz, cevabını vermiş.

1302

Bir gün Bekri Mustafa'ya esna-yı musahabatta vüzerâdan bir zat masârifin fazlalığından şikâyet etmiş. Bekri Mustafa derhal!

— Bu pek kolay efendimiz, namaz kılmadığınız için imama, başınız kel olduğu için berberbaşına para vermezsiniz ve bu suretle de masârif kısalmış olur, cevabını vermiş.

1303

Bekri Mustafa, Murad-ı Râbi'nin nedimâsı sırasına geçmezden evvel, bir akşam sarhoş olarak tutulup karakola götürülmüş. O sıralarda işret etmek şiddetle memnu'olup sarhoş olanlara yirmişer değnek darb edilmek âdet imiş.

Ertesi günü sabah olunca Bekri Mustafa'yı, o gece sarhoş olarak derdest edilen bir hayli eşhâs ile yeniçeri ağasının huzuruna çıkarmışlar. Ağa birer birer sormaya başlamış:

— Sen kimsin?

— Efendim, ben yeniçeriyim.

— Ben de yeniçeri ağasıyım, dövün keratayı.

Diğer birine:

— Sen nesen?

— Bendeniz kalyoncuyum.

— Ben de kaptanbaşiyım, dövün keratayı.

Diğer birine:

— Sen nesen?

— Bendeniz sipahiyim.

— Ben de sipahi zabitiyim, dövün keratayı.

Diğer birine:

— Sen nesen?

— Bendeniz çulhayım.

— Ben de esnaf kâhyasıyım, dövün keratayı, diyerek cümlesini dövdürdüğünü gören Bekri Mustafa, sıra kendisine geldikte ağa:

— Sen kimsin? diye sorunca:

— Bendeniz Balat Yahudi Havrası hademesiyim. cevabını vermiş ve ağa bundaki nükteyi anlayıp kahkaya ile gülerek dayaktan af ve itlak etmiştir.

1304

Bekri Mustafa bir gün sabah keyfini Kumkapı meyhanelerinde ikmalden sonra, Sultan Bayezid Camii Şerifi önünden geçtiği sırada, henüz namazı kılınmış bir

cenazenin götürüldüğünü görünce derhal cemaatin önüne çıkarak durmalarını ihtar eder.

Bekri'nin bu hareketinden dûçâr-ı hayret olan cemaat dururlar, Bekri tabutun yanına takarrüble yere indirilmesini söyler ve bittabi emri de icra olunur. Mustafa Ağa tabutun kapağını açarak mevtanın kulağına bir şeyler söyledikten sonra:

— Ey cemaat, artık gidebilirsiniz. demekle cenaze kaldırılarak yürümeye başlarlar. Bu hali görüp dûçâr-ı merak olan bir zat Bekri Mustafa'ya takarrüble selam verdikten sonra mevtanın kulağına ne söylediğini sorar. Bekri bu zatın yüzüne dikkatle bakıp hâl ve tavrını beğendikten sonra cevap verir.

— Dünyadan ahrete gitmekte olan bu zatı görünce hatırıma geldi. Kendi kendime düşündüm ki ahrettekiler bu yeni misafire herhalde dünyanın ahvaline dair sualde bulunacaklar. Bu da belki onlara lüzumu derecesinde malumat vermeyecek. İşte bunun için cenazeyi durdurarak kulağına dedim ki! Ey arkadaş, Allah selamet versin. Ahrete vasil olduğun zaman sana dünyanın ahvalinden sual ederlerse “Bekri Mustafa Camiî Kebir’de vaiz oldu.” cevabını ver. Artık dünyaya dair başka malumata ihtiyaçları kalmaz.

1305

Bekri Mustafa bir akşam, mutadından fazla kaçırılmış olduğu halde hanesine gitmek üzere meyhaneden yola çıkar. Hava yağmurlu olduğundan her taraf çamur içinde olduğu gibi Cümdi Meydanı'nın ortasında genişçe bir su terâküm ederek orasını ufacık bir göl haline getirmişti. Bekri Mustafa oradan geçerken ayağı kaymış ve bu suyun içine böyle boyuna düşüp uzanmış. Hava sıcak olduğu cihetle suyun serinliğinden mütelezziz olan Bekri oradan kalkıp hanesine gitmekten tesir-i seker ile feragat ederek derin bir uyku çekmeye başlamış.

Bir müddet sonra, o civardan mürur eden karakol efradı Bekri Mustafa'yı suyun içinde uzanmış görünce kaldırarak karakola götürmek için uyandırmak isterler. Bekri Mustafa uyanarak hiddetle sorar:

— Ne istiyorsunuz, beni niçin rahatsız ediyorsunuz?

— Burada böyle niye yatıyorsunuz?

— Sizlerin ne vazifeniz? Keyfim öyle istedi.

— Öyle şey olmaz, haydi kalk bakalım.

— Ben kalkmam. Burada yatacağım. Hem sizin ne üstünüze lazım?

— Ne demek? Biz karakol efradıyız.

— O halde, haydi çekin arabayı! Burası size ait değildir, Kaptan Paşa gelsin. Deryaya o karışır.

Nihayet karakol efradı, Bekri Mustafa'yı kaldırarak hanesine götürürler.

1306

Bir gün iki zat Bekri Mustafa'nın itikatından mübaheseye tutuşurlar. Biri, mumaileyhin ayyaşlığı zaaf itikadından ileri geldiğini iddia eylediği halde diğeri her ne kadar leyl ü nehâr şârib ise de itikadı pek sağlam olduğunu ileri sürer. Hatta onun ekser hocalardan daha kavî itikadı olduğunu söyler ve bunu ispat edeceğini beyan eyler.

Her ikisi fikrinde ısrar eylediklerinden tecrübeye karar vererek doğruca bir medreseye giderek bir hoca efendiye müracaat ederler. Ba'd-üs-selâm derler ki:

— Hoca efendi, Cenab-ı Hakk'ın bütün dünyayı bir iğnenin deliğinden geçirmeye kadir olduğu şüphesizdir, değil mi?

— Hay! Hay!

— Fakat merak ve terdidimizi bâdî olan bir cihet var, onu sizden sormaya geldik.

— O cihet ne imiş?

— Acaba Cenâb-ı Hakk dünyayı iğnenin deliğinden geçirmek için dünyayı mı küçültür yoksa iğnenin deliğini mi büyütür?

Bu sual üzerine dūçâr-ı hayret olan hoca efendi bu suale cevap için kitaba müracaat edilmek lazım geldiğini söyler.

Oradan çıkan bu iki zat, Bekri Mustafa'yı bulmak üzere Kumkapı'daki Agop'un meyhanesine giderler. Mustafa orada bir köşede kurulmuş ayş ü neşve ile meşgul bulunmuştu. Bunun yanına takarr ile selam verir ve otururlar. "Bekri" iki misafirin sebep-i ziyaretini sorunca biri der ki:

— Bir şüphemiz var, onu sizden suale geldik.

— Sorunuz bakalım.

— Cenâb-ı Hakk dünyayı iğnenin deliğinden geçirmeye kadirdir, değil mi?

— Amenna! Kadirdir.

— O halde, acaba nasıl yapar? Dünyayı mı küçültür, iğnenin deliğini mi büyültür?

— Ne dünyayı küçültür, ne de iğneyi büyültür. Vızır vızır, vızır vızır....

Bekri, bu vızır vızırı uzandıkça uzatır. Misafirler kalkıp meyhaneden çıkarlarsa da Bekri hâlâ vızır vızır demekte devam eder.

Bu tecrübe ile Mustafa'nın itikadı sağlam olduğunu iddia eden zat bahsi kazanır.

1307

Bekri Mustafa'nın Unkapanı cihetlerinde ikamet eder bir teyzesi olup bu kadıncağızın fakr-i hali cihetiyle Mustafa ara sıra muavenet eder ve bazen ziyaretine giderek bir gece misafir olurmuş.

Bir gün akşam üzeri ziyaret etmek hatırına geldiğinden Kumkapı'da meyhaneden kalkarak doğruca Balıkpazarı'na inmiş, orada taze uskumru balıklarını görünce, bunlardan teyzesine götürmek üzere bir okka mübayaa etmiş, balıkçı balıkları ale-l-usûl bir saza geçirip demet yaparak Bekri'nin eline vermiş.

O sırada vakit henüz erken olduğundan Mustafa biraz vakit geçirmek ve bir iki tek daha atmak maksadıyla bir meyhaneye girmiş ve balık demetini meyhaneci çırağına vererek bir tarafa oturmuş. Bir, bir daha derken vakit epeyce gecikmiş

ve ortalık karararak sokaklar tenhalaşmış olduğundan Mustafa yola çıkmış, kapıdan çıkarken meyhanecinin eline verdiği balık demetini de sallaya sallaya götürmeye başlamış.

O zamanlarda İstanbul sokaklarında sürü sürü dolaşan kabile-i kilâbın Balıkpazarı'ndaki en kurnazları Bekri Mustafa'yı balıkların ağırlığından kurtarmak maksadıyla arkadan birer birer çekip koparmaya başlamışlar ve az zamanda demette balık bırakmamışlar. Bittabi bundan haberdar olmayan Bekri Mustafa, elinde sımsıkı tuttuğu sazda kalan balık başlarını teyzesinin hanesine götürmüş ve kapıdan girerken "Teyze, sana balık getirdim." diyerek kadıncağıza vermiş.

Bekri yukarı odaya çıktıktan biraz sonra sızıp uyumuş, gözlerini ertesi sabah ancak açmış. Kendi kendine düşünmeye başlamış:

— Ben dün Balıkpazarı'ndan uskumru aldım. Sonra meyhanede içtim. Balıklar elimde olarak buraya geldim. Teyzeme verdim. Fakat sonra balık yedim mi?

Ne kadar düşünmüşse de balık yediği hatırına gelmediğinden teyzesine sormaya karar vermiş ve demiş!

— Teyze! Ben dün akşam buraya balık getirdim, değil mi?

— Evet oğlum.

— Sonra balık yedim mi?

— Hayır yemedin.

— Niçin pişirmedin?

— Canım, neyine lazım. Balığı bana getirdin, değil mi? Ben memnun oldum o kadar.

— Hayır! O kadar değil. Ben anlamak isterim. Niçin akşam balık pişirmedin?

— Canım oğlum, ısrar etme. Vazgeç.

— Hayır hayır, her halde söylemelisin.

Kadın, yerinden kalkarak aşağıya iner ve balık başlarını getirerek ariye ile:

— Bak Mustafa, işte getirdiğin balıklar! Ben bunların hangisini pişirecektim?

Bekri Mustafa, teyzesine karşı mahçup olarak oradan çıkar, gider.

1308

Bekri Mustafa, bir gün hamama girerek soyunup içeri girmiş ve göbek taşına uzanmış. O sırada hamamda yalnız bir zat varmış. İpekli peştemallar kuşanmış olan bu zata hamam müstahdeminin gösterdikleri hürmet ve riayetden bunun büyük bir kimse olduğunu anlayan Bekri Mustafa mumaileyhi dikkatle temaşaya koyulmuş.

Bu zat, Mustafa'ya pek benziyormuş. Adeta bir elmanın yarısı o, yarısı bu, boyu bosu, endamı, çehresi, bıyıkları aynı Mustafa gibi, bu hâle dikkat eden Mustafa, mumaileyhin yerine geçmeyi tasmîm ederek hamamın tenhalığından bilâ-istifâde kucaklayıp hamamın su haznesine atmış ve onun ipekli peştemallarını kuşanarak yerine oturmuş, bir müddet sonra tellak gelerek kendisini güzelce yıkamış ve getirdiği ipekli ağır havlulara sararak koltuğuna girip dışarı çıkarmış, Mustafa izhâr edilmiş olan mahale kurularak yarım saat kadar istirahatı müteakip getirilen elbise bohçasını açıp içindeki mükemmel takımları giyinmiş ve ceplerindeki altınlardan bir ikisini hamamcılara bahşiş verdikten sonra kapıdan çıkmış ve kapının önünde beklemekte olan seyisin tuttuğu ata binerek konağa azimete hazırlanmış. Fakat yolu bilmediği cihetle bir pot kırmaktan korkarak seyise demiş:

— Evlat, bana bugün hamam dokundu, fena halde başım ağrıyor. Sen şu atın dizgininden tutarak önümde yürü çünkü ben gözlerimi kapayacağım.

Bu emir üzerine seyis, beygiri yedeğine aldığından bir yanlışlığa mahal kalmadan doğruca konağa vasıl olmuşlar fakat burada diğer bir müşkülât var. Atından inip de konağa girince yolu bilmediğinden bir hata etmemesini temin maksadıyla hemân oturuvermiş ve güya kendi kendine yürüyemeyecek bir halde olduğunu göstermiş. Bu hali görüp muavenete koşan hâdim ağaları beyin koltuğuna girerek doğruca yatak odasına götürmüşler ve yatağına yatırmışlar. Hanımefendi

pürtelaş zevcinin başı ucunda dönmeye başlamış. Bir müddet sonra, Bekri Mustafa abdesthaneye gitmek ihtiyacını hissettiğinden hanımına demiş:

— Hanım, rica ederim bana muavenet et, dışarı çıkmak icab ediyor. Fakat başım fena halde döndüğünden düşmekten korkuyorum. Elimden tut da beraber helaya gidelim.

Bu teklifi pek tabii bulan hanım, Bekri Mustafa'yı yahut sahte ...

25. EK: ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU										
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA Tarih: 21/06/2017 Tez Başlığı / Konusu: Yeni Türk Edebiyatında Letalîname (1837-1928) Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 276 sayfa ile kısmına ilişkin, 21/06/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanımı tarafından Turnüvün adli intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, bezimin benzerlik oranı % 2'dir. Uygulanan filtrelemeler: 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaymakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimeden daha az frekansa içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Cereğini saygılarımla arz ederim. 21/06/2017 Tarih ve İmza <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 30%;">Adı Soyadı:</td> <td>NURAY ASAN</td> </tr> <tr> <td>Öğrenci No:</td> <td>N11140067</td> </tr> <tr> <td>Anabilim Dalı:</td> <td>TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI</td> </tr> <tr> <td>Programı:</td> <td>YENİ TÜRK EDEBİYATI</td> </tr> <tr> <td>Statüsü:</td> <td>☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</td> </tr> </table>	Adı Soyadı:	NURAY ASAN	Öğrenci No:	N11140067	Anabilim Dalı:	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	Programı:	YENİ TÜRK EDEBİYATI	Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
Adı Soyadı:	NURAY ASAN									
Öğrenci No:	N11140067									
Anabilim Dalı:	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI									
Programı:	YENİ TÜRK EDEBİYATI									
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.									
<u>DANISMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. DOÇ. DR. G. GÖNCA GÜRKALP ALPASLAN (Unvan, Ad Soyad, İmza)										

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF TURKISH LINGUISTICS AND LITERATURE**

Date: 21/06/2017

Thesis Title / Topic: Genre of Lifetime in Modern Turkish Literature (1837-1928)

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 21/06/2017 for the total of 276 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 2 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

21/06/2017
Date and Signature

Name Surname: NURAY ASAN
Student No: N11140067
Department: TURKISH LINGUISTICS AND LITERATURE
Program: MODERN TURKISH LITERATURE
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Dr. G. GONCA GOKALP
ALPASLAN

(Title, Name Surname, Signature)

26. EK: ETİK KURUL YA DA MUAFİYET İZİNİ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 21/06/2017
Tez Başlığı / Konusu: Yeni Türk Edebiyatında Letâifname (1837-1928)
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:
1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.   2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.   3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.   4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.
Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.
 21/06/2017 Tarih ve İmza
Adı Soyadı: NURAY ASAN   Öğrenci No: N11140067   Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI   Programı: YENİ TÜRK EDEBİYATI   Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI   Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeler, akademik ve etik kurullar çerçevesinde elde edilmiştir.   DOÇ. DR. G. GONCA GÖKALP ALPASLAN (Unvan, Ad Soyad, İmza)
Detaylı Bilgi: Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta:

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LINGUISTICS AND LITERATURE TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 21/06/2017

Thesis Title / Topic: Genre of Ictidname in Modern Turkish Literature

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

21/06/2017

Date and Signature

Name Surname: NURAY ASAN
 Student No: N11140067
 Department: TURKISH LINGUISTICS AND LITERATURE
 Program: MODERN TURKISH LITERATURE
 Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

All information and documents in this study were obtained within framework of academic and ethical rules.

Assoc. Prof. Dr. G. GONCA GÜKALP
ALPASLAN

[Title, Name Surname, Signature]